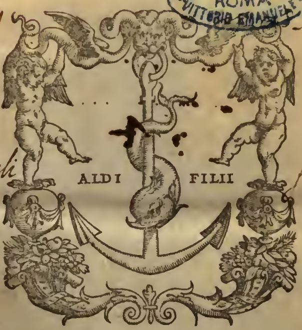
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
5 G
1
M

68 . 5. G. 1

Liber Hosp:lis Anglicorum.
68-5-y-1

IN EPISTOLAS CICERONIS AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA. VITTORIO EMANUELE
Collegii Anglicani
Cubiculi S.mae Trinitatis

Cum priuilegio Pauli III. Pontificis Maximi in annos decem, Galliæ Regis item in decem, Veneti ſenatus in uiginti.

VENETIIS, M. D. XLVII.

Ad illuſtriſſimum et Reuerendiſſimum Sancti Angeli Cardinalem, Pontificium in Piceno Legatum, RINVTIVM FARNESIVM, Pauli Manutij in ſuos commentarios Ciceronis epiſtolarũ ad Atticum præfatio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BENE audire, qui eſt recte factorum fructus, omnes ferè uolumus, ampliſſime ac præſtantiſſime Rinuti: ipſum quidem recte facere, unde illud quaſi ex fonte deducitur, paucorum hominum ſemper fuit: eſt enim tum perfectæ naturæ, tum doctrinæ ſingularis: ut tamen natura ſine doctrina facile poſſit ad laudem peruenire; doctrina ſine natura laudabilis nunquam, turpis etiam ſæpe ſit. itaque uel in agris inculto homines ingenio uirtutem tamen coluere: doctrinis autem eruditi uiri, quæ ad bene agendum eſſe inſtrumenta debuerant, ijs ad perniciem ſuarum ciuitatum ſunt abuſi. quid de Piſiſtrato græcæ hiſtoriæ loquuntur? quid noſtræ de Cæſare? doctum utrunque, & eloquentem fuiſſe; ijs tamen utrunque ſenſibus, ut exempla maiorum & legum ſanctiſſima iura contemnentes, libertatem ſuis ciuibus eripere præclarum duxerint. ergo prima laus bonitatis eſt; quæ nihil, niſi ſe ipſam, ſpectat, ipſa ſibi finis eſt: altera doctrinæ; quæ niſi ad bonitatem referatur, laudabilis non eſt; ideoq;, ut laudetur, finem ſequitur ſe ipſa præſtantiorem. quòd ſi quis eſt, qui alterum cũ

A. mã. g.

altero coniunxerit, ut & bonus ſit, & idem doctrinis inſtitutus; neque rectum ideo ſolum cupiat, quia ſit ipſe ad rectum natura propenſus, ſed quia, quod rectũ non eſt, id eſſe turpiſſimum intelligat: hic eſt, quem in uita humana diuina bona conſecutum putemus. præclara res, ſed exemplo minus nota: id autem, ut ego opinor, ob eam cauſam, quòd unuſquiſque in uitam principis tanquam in ſpeculum intuens, ad illius ſimilitudinem ſe ipſe fingit, & format. ideoq; uiri ſapientes alterutrum recte cupiuerunt, ut aut reges philoſopharentur, aut regnarent philoſophantes: utrum eſſet, futurum ut ex uirtute penderemus. quòd ſi fuit ullum tempus, cum homines rationes & cogitationes omnes ſuas in philoſophia conſtituerent: tum profecto cœpit eſſe, cum auus tuus ad Chriſtianæ reipublicæ, nimium magno periculo fluctuantis, gubernacula Dei iuſſu accerſitus, ſedit in ſede Pontificia Pontifex digniſſimus, ea præditus non ſolum auctoritate, ſed etiam ſapientia, ut hic nos in tantis tempeſtatibus ſeruare ſolus à naufragio poſſit. cumq; laudandus eſt maxime, quòd optime ipſe ſentit, optimis ſemper in ſtudijs conſilijsq; defixus: tum, quòd optimos uiros aſciuit ſibi & conſiliarios, & ſuæ uoluntatis adminiſtros. in quo ego tantum ſoleo ponere; ut, ſi mihi ad alterutrum eligendum optio detur, non bonum principem malim cum bonis adminiſtris, quàm bonum cũ ſui diſſimilibus. ſed bene, quòd habemus utrunque; & Pontificem, qualem res poſcebat; & collegium tali Pontifice digniſſimum. itaque nunc emergit uirtus: honeſtũm reuocatur:

tur : deſertæ per multos annos literæ patronos habent, diuq́;, ut auguror, habebunt. tu Rinuti, fraterq́; tuus, duo clariſſima Italiæ lumina, uterque Cardinalis, & Cardinalis uterque optimus, præclaram conſuetudinem tenebitis ab auo traditam. certe enim non ideo te Patauij per tot annos ſummi doctores erudierunt, ut ea, quæ tantis uigilijs quærebas, conſecutus negligeres. amabis eadem, & fouebis: tuumq́; erit proprium ſtudium non ſolum colendæ uirtutis, ſed etiam ornandæ. refer animum ad eos, qui multis ante ſeculis extincti, tamen in laude uiuunt: omnes reperies his gradibus aſcendẽteis ad immortalitatem perueniſſe. quorum tu quia facta imitaris; non dubito, quin eorum ſemper florentibus nominibus ita tuum nomen inſeras, ut nunquam exareſcat. materiem habes ad gloriam, Anconitanam prouinciam; quam nunc ita regis adoleſcens, ut ea preſtes, quæ ſæpe deſideramus in ſenibus. quæ quanquam ad eos ſolum, quibus cum poteſtate praees, pertinere uideantur: tamen illa tuæ ditionis terminis non continentur. ſcis conſuetudinem famæ. illa nos per ora hominum ſublimes uehit: benefacta ſimul & malefacta æque circunfert: ſed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuitijs exploduntur. itaque noli putare, te Picentibus ſolis eſſe continentem, eſſe iuſtum, eſſe beneficum. Picentes hæc uident, longinqui audiunt, & prædicant. te aiunt eſſe, ad quem aditus omnibus pateat; cui ſit iuſtitiæ, ſit pietatis antiquiſſima cura; cuius & poteſtas timeatur, cum omnia poſſis; & bonitas diligatur, cum

idem non plus licere tibi uelis, quàm quantum leges præſcribant. macte adoleſcens laudibus eximie, imitator aui, maiorumq; tuorum. recte cogitaſti, in imperio laudem non eſſe, niſi cum is, qui imperat, imperio dignus eſt. quod quia tibi ſiue à natura, ſiue à diſciplina, ſiue, ut ego arbitror, ab utraque ſimul contigit: quod ad naturam attinet, referimus ad Deum*: de diſciplina, te ipſum & laudamus, qui ad hæc præclara inuigilaueris; & amamus, quia ſunt amabiles uirtute præditi. me quidem & multis abhinc annis, cum* Romæ *te uidiſſem, atque allocutus eſſem, in tui obſeruantiam uoluntas inclinauit, iam tum de tua indole expectantem ea, quæ conſecuta ſunt; & poſtea* Patauij, *cum in ſtudijs optimarum artium totus eſſes, iudicium impulit. hæc tua* Picentina *legatio quaſi operis perpolitio fuit: in qua theſauros philoſophiæ, multorum annorum ſtudio congeſtos, explicas, & cum prouincia communicas. itaque cum ego multo ante, q̃ iſtam tibi adminiſtrationem ſummus* Pontifex *demandaſſet, eos commentarios, quibus epiſtolas ad* Atticum *illuſtrare ſum conatus, in tuo nomine emittere ſtatuiſſem; poſtea ſimul cum tuis laudibus creuit uoluntas mea. eos igitur nunc emitto, ſerius omnino, quàm non nulli expectauerant; ſed meam tarditatem opus ipſum excuſat. epiſtolas ad* Atticum *interpretanti properandum non fuit. alijs in rebus poſſum eſſe quantumuis ſtrenuus: in hac qui poſſum eſſe non tardus? primum multa difficilia, deinde non iiſdem cauſis omnia, ſed alia propter breuitatem, alia propter hiſto=*

rias, alia propter mores. huc adde, quòd mihi quibuſdam in locis non ſatis fuit explicare ea, quæ aperta non erant; ſed tentaui, num etiam paulo floridius poſſem, quàm noſtri grāmatici ſolent. neque tamen ſum neſcius, fore multos, qui me in his cōmentarijs ut hebetem, quia non nulla minus acute uiderim; uel fortaſſe etiam ut cæcum, quia prorſus non uiderim, reprehendant. qui ſi mihi, cur id faciant, cauſas afferant probabiles; non committam, ut ijdem me etiam ut pertinacem poſſint reprehendere. amo enim ueritatem, neque eam in me ipſo magis, quàm in alio: itaque complectar, ſicubi eam uidero. tibi uero clariſſime Rinuti, quod in has Ciceronis epiſtolas laboris impēdi, maxime ob eam cauſam cupio probari, ut, ſi qui uere iudicare aut propter imperitiam non poſſunt, aut propter maleuolentiam nolunt, eos à conſilio detrahendi tua deterreat auctoritas.

Vale.

Priuilegium à Paulo III. Pontifice Maximo Paulo Manutio Aldi filio conceſſum.

CVM omnes, qui de literis iudicare poſſunt, ita ſentiant, Aldi Manutij Romani diligentia, doctrina, induſtria factum eſſe, ut innumerabiles optimi libri, qui in tenebris communi hominum damno latuerant, in lucem bono publico prodierint, neque ſolum prodierint, ſed ea etiam correctione, & elegantia, ut ſtudioſi utraque re ad legendum inuitati, ex ijs libris maximam utilitatem minimo labore poſſint percipere; cumq; Paulus Manutius Aldi filius patris conſuetudinem, quantũ in ipſo eſt, uelit imitari; quodq; in hoc genere uult, poſſe uideatur: Nos, uti recte agentibus præmia perſoluantur, utiq; homines hominibus conſulentes, inſtitutum bene merendi curſum nulla re impediti quamdiutiſſime teneant; interdicto cauemus, ut quos libros Paulus Manutius Aldi filius typis impreſſos emiſerit, ſiue nunquam antea diuulgatos, ſiue correctione reſtitutos, aut quauis alia re auctos, eos libros cum ea correctione, cumq; ijs additamentis, quorum auctor Paulus fuerit, ne cui per decennium typis impreſſos emittere, ne'ue cui uendere ius ſit. ſecus qui faxit, ei pœnæ multa'ue eſto à ſacris interdictio, & ſimul aurei mille nummi. cuius pecuniæ ſumma trifariam ita diuidatur, ut & is, cuius opera indicabitur; & magiſtratus, qui ex indicio ius perſequetur; & Paulus ipſe, cui hæc uirtutis ergò conceſſimus, æquam quiſque portionem habeat. hoc priuilegium qui in præfecturis ſunt, quiq; ius dicũt,

in

in uniuerſa noſtra ditione, quanta quanta eſt, religioſiſſime tuentor. quod hactenus licuit nemini, licere uolumus Paulo Manutio Aldi filio, ut & Aldi defuncti manibus quaſi gratia referatur, et filij adoleſcentis optima ad uirtutem indoles extraordinario munere decoretur.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France Aux Preuoſt de Paris Seneſchal de Lion & atous noz autres ſeneſchaulx baillyz preuoſtz Iuſtitiers et officiers ouleurs Lientenãs. quil appartiendera ſalut & dilection Scauoir uous faiſons que nous inclinans liberallement alla ſupplication & requeſte que faicte nous a eſte en faueur de noſtre cher et bien ayme Pao lo Manutio librare demourant à Venize pour ces cauſes & affin quil ayt plus de moyen de ſe Rambourſer & recompenſer des fraictz. qui luy conuiendra faire à imprimer & mettre en lumiere les cõmentaires quil à piuſnagueres faict & compoſez ſur les epiſtres de Ci cero ad Atticum & plus cõmodement puiſſe recuillir le fruit de ſondit labeur auons inhibe & deffendiu & deffendons a tous libraires & imprimeurs de ceſtuy no ſtre Royaulme pays terres & ſeigneuries de noſtre obeiſſance quelz qui ſoynt que Iuſque autemps & terme de dixans cõmencans au Iour & dacte de ces preſentes Ilz nayent a imprimer ne faire imprimer leſdit commentaires faictz & compoſez par ledit Paolo Manutio ſur leſd epiſtre de Ciceron iceulx mectre & ex poſer en uente durant ledit temps ſinon ceulx qui ſerõt imprimez par icelluy Manutio & non par aultres. Et ce ſur peine de confiſcation deſd liures & damande arbitrarre. Sy uoullons & uous mandons & a chaſcũ de uous en ſon regard & ſy come a luy appartiendra, que noz preſentes inhibitions & deffences uous faictes

crier & publier par tous les lieux et endroictz de uoz iuriſdictiõs que beſonig ſera que ſi aucuns ſont trouuez faire ou auoir faict le contraire procedez. a lencontre deulx par les peynes ſusđ, & ainſi quil a partiendra par raiſon. Car tel eſt noſtre plaiſir de ce faire uous a uons donne & donnons plain pouoir piuſſante aucto=rite commiſſion & mandement eſpecial mandons & commandons a tous noz iuſtitiers officiers & ſubgectz que a uous en ce faiſant ſoyt obey. Donne a ſolembray le dernier iour de Nouẽbre lan de grace mil cinqcens quaranteſept. Et de noſtre Regne le trente deux ieſme.

Par le Roy

Delaubeſpine.

CHE coll'auttorita di queſto conſeglio ſia conceſſo à meſſer Paolo Manutio, che alcuno ſenza permiſſione ſua per anni uenti proſſimi non poſſa ſtampar, ne far ſtampare, ne uendere in queſta noſtra città, ne in alcun luogo del dominio noſtro, ne altroue ſtampato in quelli uendere il ſuo cõmento ſopra l'epiſtole di Cicerone ad Atticum: del quale eſſendoli ſtato per il paſſato conceſſa la medeſima gratia, non ha potuto hauer il frutto di quella per la graue infirmità ſua: eſſendo obligato di oſſeruare quello, che per le noſtre leggi è diſpoſto in materia di ſtampe.

Die ultimo Maij in rogatis, M. D. XLVII.

IN PRIMVM LIBRVM EPISTOLARVM CICERONIS AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

[stamp]

EX EPISTOLA I. *pagina* I.

PETITIONIS *noſtræ,*] *Peti Conſulatum à* Cicerone, *uideo eſſe qui credant: imperite: non enim petit, ſed prenſat, anno ante, quàm petat: idq́; ex conſuetudine; quòd, quid de quaque tribu ſperandum, aut timendum eſſet, tanto ante ſcire non alienum uidebatur.*

I.

VNVS .P. Galba] Non, *unus ſine fuco, ac fallacijs; ſed, unus ex competitoribus: ideoq́;, ne coire cum inſequentibus poſſet, interpoſui quam grammatici notam ſubdiſtinctionis appellant. quod enim infert,* Non *aliena rationi noſtræ fuit illius hæc præpropera prenſatio : unum ſcilicet prenſare* Galbam*, non obſcure ſignificat. ſed occurritur à quibuſdam, negantibus unum prenſare* Galbam*, cum, paucis interiectis uerſibus, & de* Antonio*, & de* Cornificio *legatur. et puto uidentur aliquid dicere, cum tamen nihil plane dicant: neque enim animaduertunt, quod magnopere oportuit,* Ciceroni *per plures dies hanc epiſtolam in manibus fuiſſe, ut in eam aliud alio tempore conijceret; neque prius miſſam, quàm* Conſules *deſignati ſunt* Cæſar *et* Figulus*: quos tamen aperte indicat non dum fuiſſe deſignatos, cum ſcripſit illam partem,* De *ijs, qui*

nunc petunt, Cæſar certus putatur. Ergo & prenſa- uit primo ſolus Galba, & idem poſtea cum Antonio, & Cornificio. Huius autem generis epiſtolarum, quæ pluribus diebus ſcriptæ ſint, exemplum eſt in epiſtola Celij, cuius initium eſt, Non dubito: fam. I I 5: et in ea, quæ prima eſt libri I II. ad Q. fratrem.

GALBA: *ſex cõpetitores in Conſulatus petitione Cicero habuit; duos patritios, P. Sulpitium Galbam, L. Sergium Catilinam; quatuor plebeios, ex quibus duo nobiles, C. Antonium, M. Antonij oratoris filium, L. Caſſium Longinum; duos, qui tantum non primi ex familijs ſuis magiſtratum adepti erant, Q. Cornificiũ, & C. Licinium Sacerdotem. ſolus Cicero ex competitoribus equeſtri erat loco natus. Hæc Pedianus.*

I.

MORE *maiorum.*] *Sine largitione. Honores, inquit Nepos de Attico, non petijt, cum ei paterent propter uel gratiam, uel dignitatem; quòd neque peti more maiorum, neque capi poſſent conſeruatis legibus in tam effuſis ambitus largitionibus, neque Reip. ſine periculo, corruptis ciuitatis moribus.*

I.

MIHI *ſe debere*] *Propter defenſas multorum cauſas. Quintus frater in commentariolo de petitione Conſulatus.*

I.

IN *campo comitijs tribunitijs*] *Satis docet hic locus, Tribunos pl. ante Conſules ſolitos eſſe deſignari. nam conſularia comitia nõ dum facta, declarant quæ paulo infra ſequuntur.*

I.

CERTI] *Certo petituri, certi competitores. non enim expono,* CERTI, *gratioſi ad populum: cum inferat, Sunt qui etiam Cæſonium putent: ſubaudi, petiturum.*

I.

ANTONIVS,] *Hic in Aedilitate, & Prætura Ciceronis fuerat collega, fuitq; etiam in Conſulatu. Plura Pedianus, ubi orationem exponit in toga candida, & Quintus frater de petitione.*

I.

AVT *riſiſſe, aut ingemuiſſe,*] *Quòd Cornificius, neque clarus à maioribus, neque ſua uirtute cõmendatus, tamen certus eſſe uideatur.* RISISSE, *ſtultitiam Cornificij de Conſulatu cogitantis.* INGEMVISSE, *temporum conditionem, cũ ea, quæ ſummis uiris patere ſolis debeãt, etiã infimi ſperare audeãt.*

I.

VT *frontem ferias.*] *Gemitus dolorem indicat, percuſſio frontis etiam indignationem. Oratores, qui frontem ferirent, Cicero laudat in Bruto, Quintilianus improbat libro* XI, *quòd ſcenicũ id magis, quàm oratorium uideretur.*

I.

AQVILIVM] *C. Aquilium Gallum, iuris ſcientia clarum: quem Ciceronis anno petiturum, ſimile ueri uidebatur, quòd eodem item anno collegæ fuiſſent in Prætura. Pro Cluentio.*

I.

IVRAVIT *morbum,*] *Ne uideretur*

animo humili, atque abiecto, qui Conſulatum anno le gitimo non peteret, ualetudinem, & ſimul iuris ciuilis occupationem excuſauit. Sic *infra* 189. *Veniam, & ipſe perpetuũ morbum iurabo. ne cœnas* Apuleij *Augur Auguris obire cogeretur.*

I.

REGNVM *iudiciale*] *Iuris interpretandi munus: in quo ita excellebat, ut quaſi regnare uideretur, omnibus, qui maiore aliqua de cauſa in iudicium irent, ad unum conſilij cauſa confluentibus.*

I.

OPPOSVIT.] *Contra rogantes ut peteret, hoc oppoſuit, ut diceret, ſe gerendo magiſtratui uacare non poſſe, occupatũ in iure reſpondendo.* Tale *illud ad Quintum fratrem libro* II. *Mea factum eſt inuiſa uerecundia, ut te proficiſcens non tollerem. oppoſuiſti ſemel* ἀντίεκτον *cauſam,* Ciceronis *noſtri ualetudinem: conticui. iterum* Cicerones*: quieui.*

I.

SI *iudicatum erit &c.*] Hoc dicit: *ſi à iudicibus abſoluetur. erat enim reus repetundarum, adeo manifeſtis criminibus, ut eum iudicare inſontem nemo poſſet, niſi idem iudicaret meridie non lucere. abſolutus tamen eſt, accuſatore* P. Clodio *præuaricante: ut in oratione de Aruſpicum reſponſis, &* Pediani *commentarijs.* Et de Catilina *libet quædam* ἐν ἐπιτομῇ *ſubſcribere.* Ex *Prætura Africam obtinuit Conſulibus* Lepido *&* Volcatio, *quo anno Cicero* Prætor *fuit: ut in oratione pro Celio, pag.* 39. *ſed reuerſum tamen* Romam, *ante quàm Lepidus &* Volcatius *Conſulatum peregiſ=*

ſent, atque etiam ante quàm comitia haberent Conſu=
libus creandis, declarat oratio in toga candida: in qua
» ita ſcriptum eſt : A' quibus Catilina Conſulatum pe=
» tis ? à principibus ciuitatis, qui tibi, cum L. Volcatius
» Conſul in conſilio fuiſſet, ne petendi quidem poteſtatem
» eſſe uoluerunt ? cauſamq́;, cur eius ratio habita
non ſit, ponit Aſconius interpres, quia quærebatur re=
petundarũ. idem et apud Saluſtium legimus. quod cum
ita ſit, & cum appareat delatum eſſe Catilinæ nomen
Conſulibus Lepido & Volcatio : inter nominis delatio=
nem, & iudicium, quo abſolutus eſt, annuum ſpatium,
& eo amplius interfuiſſe neceſſe eſt : ſi quidem hanc
epiſtolam, quæ Catilinam adhuc reum ſignificat, ſcri=
ptam conſtat Conſulibus Torquato & Cotta, cum Cæ=
ſar & Figulus peterent. & de tam longo repetunda=
rum iudicio uidetur Cicero ſignificare in oratione pro
Celio, cum ait, cauſam de repetundis Catilinam dixiſſe
eo anno, qui eſt ipſius Præturam conſecutus, id eſt, ut
ex antiquis annalibus liquet, Conſulibus Cotta et Tor=
quato : cum, eo crimine accuſatum Conſulibus Lepido
& Tullo, ſupra ex Cicerone, Pediano, Saluſtio do=
cuerim : ut alijs Conſulibus accuſatus, alijs abſolutus
fuerit. ac mihi hæc accurate examinanti, mendum eſſe
uiſum eſt in hiſtoria Saluſtij, mendum inquam libra=
rij : nam Saluſtium in ijs, quæ ipſe uiderat, lapſum eſſe,
abſurdum eſt credere.. ſcribit hæc in coniuratione :
» L. Tullo M. Lepido Conſulibus, P. Antronius, et P. Syl
» la, deſignati Conſules, legibus ambitus interrogati, pœ=
» nas dederant. poſt paulo Catilina pecuniarum repetun
» darum reus, prohibitus erat petere Conſulatum, quòd

» intra legitimos dies profiteri nequiuerit. Quæro, duæ dictiones, POST PAVLO, quò referatur: nam Sylla et Antronio condemnatis, in eorum locum creati Conſules Cotta & Torquatus: ut Pedianus in Corneliana teſtatur. nulla igitur comitia conſularia, quibus Catilina petere poſſet, poſt damnationem Syllæ et Antronij. nam de comitijs inſequentis anni, quæ Cotta et Torquatus habuerunt, ſignificari non poteſt: primum, quia repugnat hiſtoriæ: quibus enim comitijs petere Catilina prohibitus erat, ea non Torquatus & Cotta, ſed Lepidus & Volcatius habuerunt, ut locus docet ex oratione in toga candida recitatus: deinde, quia, POST PAVLO, non dixiſſet, ſi annuum ſpatium intelligeret. forte igitur corrigendum ſic: Legibus ambitus interrogati, poſt paulo pœnas dederant. Catilina pecuniarum &c. ut POST PAVLO ualeat, paulo poſt deſignationem. Conſulatum igitur Catilina ideo non petijt Conſulibus Lepido & Tullo, quia, cum reus eſſet repetundarum, eius ratio habita non eſt: petijt autem Conſulibus Cotta & Torquato, & repulſam tulit: petijtq; iterum Conſulibus Cæſare et Figulo, iterumq; repulſam paſſus eſt. quod Florus in epitome Liuiani li-
» bri CII declarat his uerbis: L. Catilina bis repulſam
» in petitione Conſulatus paſſus, cum Lentulo Prætore, et
» Cethego, & pluribus coniurauit de cæde Conſulum, in-
» cendijs urbis, opprimenda Republica. Legimus etiã in
» oratione pro M. Celio: Studuit Celius Catilinæ iterum
» petẽti. Ex quo de duabus petitionibus dilucide patet. Hæc ſcilicet de re. Quod attinet ad uerba, diſſentio à Beroaldo, & ab ijs, qui Beroaldum ſecuti legendum

exiſtimant, MERIDIE NON LIQVERE. quid enim? non hoc Cicero ſignificat, fore Catilinam certum competitorem, ſi iudicum ſententijs abſoluatur? atqui non ambigitur. at uero NON LIQVERE num ualet abſoluere? potius indicium fuit condemnationis, ut ex oratione pro Cluentio 39: et ex deprauatis Aſconij uerbis in III. Verrina colligitur.

I.

PALICANO] Arbitror hunc eſſe M. Lollium Palicanum, de quo his uerbis accuſatione III.
„ in Verrem: Oblitos ne igitur hos putatis eſſe, quemad-
„ modum ſit iſte ſolitus uirgis plebem Romanam concide-
„ re? quã rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cum
„ eum, quem uirgis iſte ceciderat, in proſpectum populi
„ Romani produxit. Quo loco Pedianus Tribunũ pl. ait eſſe M. Lollium Palicanum. Et de claris oratoribus:
„ Cn. Carbonem, M. Marium, aptiſſimos cognoui turbu-
„ lentis cõcionibus: quo in genere nuper L. Quintius fuit:
„ aptior etiam Palicanus auribus imperitorum. Item in hoc libro, 17: Et Pedianus in Diuin.

I.

QVI nunc petunt,] Vt proximis comitijs Conſules deſignentur. nam cæteri, quos nominauit, non petebant, ſed prenſabant ad inſequentis anni petitionem.

I.

CAESAR] Is eſt, quẽ à Triũuiris proſcriptũ ſoror Iulia, Antonij Triũuiri mater, ſeruauit. Plutarchus.

I.

CERTVS putatur.] Hic CERTVS accipio alio ſenſu, atque ſupra: non enim dicit, CER-

TVS *competitor putatur; cum iam dixerit, De iis, qui nunc petunt: ſed, putatur fore ut Conſul deſignetur.*

I.

THERMVS] Q. *Minutius Thermus, plebeius; is, opinor, qui poſtea partem Aſiæ Proprætore adminiſtrauit: ut 75.80: & in epiſt. fam. 29.223:*

I.

SILANO] D. *Iunio Silano, qui cum L. Licinio Muræna Conſul fuit, proxime poſt Ciceronem & Antonium.*

I.

CVRIVM *obducere:*] *Contra illos in campum Martium ducere Q. Curium, aleatorem notiſſimum: in quem eſt illud Calui apud Aſconium: Et talis Curius pereruditus. &* OBDVCERE *proprie: quia candidatos amici & clientes in campum honoris cauſa deducebant. unde illud 22. Cum candidatum deducerem, quærit ex me, num conſueſſem Siculis locum gladiatoribus dare. aut,* CVRIVM OBDVCERE, *Curij uitia obtegere, cum horum tam infamis uita ſit. ſic obducta cicatrix.*

I:

IN *noſtrum annum*] *In eum, qui proxime ſequitur.* NOSTRVM *autem, quòd is erat annus, quo per leges ei petere Conſulatum liceret. ut in epiſtola ad Caſſium: Hæc tolerabilia: illud non ferendum, quòd eſt, qui ueſtro anno Conſulem filium ſuum futurum putet. & in Rullum: eſt illud ampliſſimum Quirites, quòd hoc honore ex nouis hominibus primum me, multis poſt habitis, affeciſtis; quòd prima petitione; quòd*

,, *anno meo.* Et ad petendũ Conſulatũ legitimus erat annus ætatis XLIII. ut latius in lib. de magiſtratibus.

I:

FIRMIOR] Thermo. cum enim Flaminiam uiam muniuerit, cuius curator eſt, firmiſſimus erit candidatus: itaque uidetur è re mea eſſe, nunc eum deſignari cum Cæſare; ne in noſtrum annum reiectus, abſoluta Flaminia petat.

I:

SANE *facile eum &c.*] Quis eſt tam Lynceus, qui ſententiam tantis in tenebris uideat? uerba uero reſtituere quis ſine uetuſtis exemplaribus poſſit? at illa, quæ quidem ego uiderim, cum uulgatis libris conſentiunt. unum, quod in bibliotheca diui Marci, à Beſſarione Cardinali cum aliis innumerabilibus dono datum, aſſeruatur, diſcrepat in uno, ſed ſcriptura nihilo minus deprauata: habet enim, NVMITITERI, ubi eſt in impreſſis, NVNC CAETERI.

I:

ADHVC *informata*] Non dum perfecta, ſed rudis adhuc, & impolita. quaſi dicat, non certa & explorata, ſed ut coniectura prouideri poteſt. Habes, inquit, quod ego de petitoribus cogito. & intelligit ſimul, & qui prenſant, & qui petunt. Informare uerbum à formis deductum: & eſt, cum quid non perfecte formatum, ſed in aliquam formæ ſimilitudinem redactum. ſic, Informata proſcriptio, quæ tantum eſſet animo deſignata, 173.

I:

MVLTVM *poſſe Gallia*;] Gallia Togata

ſuffragiorum ius habebat. inde frequentes, appropinquante comitiorum die, Romam conueniebant. ad
» *Quintum fratrem libro II. Magna manus, inquit, ex*
» *Piceno et Gallia expectatur, ut etiam Catonis rogatio-*
» *nibus de Milone & Lentulo reſiſtamus. & oratione*
» *II. in Antonium: Ex omnium omnibus flagitijs nul-*
» *lum turpius uidi, nullum audiui, quàm, quòd, qui magi-*
» *ſter equitum fuiſſe tibi uiderere, in proximum annum*
» *Conſulatum peteres, uel potius rogares, is per municipia*
» *coloniasq; Galliæ, à qua, cum Conſulatus noſter peteba*
» *tur, non rogabatur, petere Conſulatum ſolebamus, cum*
» *caligis, & lacerna cucurriſti. Hircius autem quo libro*
» *perſequitur quæ de Gallico bello Cæſar prætermiſerat,*
» *in eo libro ſic: T. Labienum Galliæ Togatæ præfecit,*
» *quo maiore commendatione conciliaretur ad Conſula-*
» *tus petitionem.*

I:

CVM *Romæ à iudicijs forum refrixerit,*] *Circiter Idus Sextiles iudicia dimittebātur, ſubſequentibus ludorum diebus, quorum primi Votiui XVII. Cal. Sept. committebantur: nec ferè ad uſque Ianuarium menſem retractata iudicia calebant. ideo infert, Vt Ianuario reuertamur: cū obire tempus iudiciorum uellet, in quibus propter eloquentiam uigebat.*

I:

LEGATI] *Cur Legati? quia ſenatori ab Vrbe diutius abeſſe non licebat, niſi iure liberæ legationis impetrato.*

I:

AD *Piſonem,*] *Non, Legati ad Piſonem; ſed,*

excurremus ad Piſonem, Legati. is autem Togatam Galliã adminiſtrabat. & adducor, ut hunc eſſe putem C. Calphurnium Piſonem, qui Conſul fuerat cum M. Acilio Glabrione, altero ante, quàm hæc ſcripta ſunt, anno: quem infra pacificatorem Allobrogum appellat.

I:

CAETERA]. Reſpexit ad proximũ membrum: Illam manum tu mihi cura ut præſtes Pompeij noſtri amici. ut ſit ordo: tu mihi eos præſta, qui cum Põpeio abſunt: ego cætera ſpero fore, ut uolumus.

I:

HIS duntaxat urbanis competitoribus:] Modo ne, qui Reipublicæ cauſa abſunt, eorum aliquis ad petitionem ueniat. nam quos mihi ex ijs, qui nunc in Vrbe ſunt, uideo competitores fore, neminem pertimeſco.

I:

ILLAM manum] Nobiles uiros cũ Pompeio in Aſiam ad bellum Mithridaticum profectos.

I:

CVRA ut præſtes,] Effice, ut meam petitionem adiuuent, miſſis Romam epiſtolis ad propinquos, & familiares.

I:

QVONIAM propius abes,] Cum tu in Græcia ſis, minus abes à Pompeio, quàm ego, qui ſum Romæ: itaque per literas & cum ipſo potes, & cum ijs, qui unà ſunt, de honore meo commodius agere.

I:

AD mea comitia] Satis erit, ſi me illa manus

literis adiuuet: non peto, ut mea cauſa Romam *ad comitia ueniat.*

I:

CAECILIVS *auunculus tuus*,] De *hoc* Nepos *in* Attici *uita*, & Valerius Max. *libro* VII. Cap. IX.

I:

DOLO *malo*] *Quòd inter* Varium *et* Caninium *diceret conueniſſe, ut ad fraudandos* Varij *creditores earum rerum uenditio fieret, quas mancupio uenditas, ab eo, qui emiſſet, repetere non licebat, niſi ſi dolo malo emptas eſſe conſtaret. quod* Cæcilius *factum affirmabat.*

I:

LVCVLLVS,] *Alij de* Lucio Lucullo *accipiunt, ego de* Marco *fratre : nam* Lucius *ab expeditione* Mithridatica *nondum redierat: rediјt enim* M. Catone Tribuno *plebis, ut ſcribit* Plutarchus: Cato *autem,* Tribunatum *geſſit* Conſulibus Murœna & Silano, *ut idem* Plutarchus, & *in oratione pro* Murœna, *id eſt, biénio poſt, atque eo amplius, quàm hæc ſcripta ſunt.*

I:

P. SCIPIO,] Hic *eſt* Scipio *ſocer poſtea* Pompeij, *quem ex adoptione* Metelli Pij Quintum Metellum Pium Scipionem *eſſe appellatum ſcribit* Dion *libro* XL.

I:

MAGISTRVM] *Auctionis. cum in auctione bona uenirent, ut inter hæredes, aut creditores diuiderentur; de ſententia cohæredum, aut creditorum*

eligebatur qui præeſſet auctioni. is magiſter dicebatur. ut libro V I. 87 : *de hæreditatum poſſeſſionibus, de bonis poſſidendis, magiſtris faciundis* . Et Quintilianus *libro* V I. *dictum recitat* Ciceronis *in* Pletorij *matrem: ludum habuiſſe, dum uixit ; magiſtros, poſtquam mortua ſit . ita infamem ſignificauit & ab impudicitia, dum uiueret ; & mortuam, ab ære alieno* . Item pro Quintio : *cui magiſtri fiunt, domini conſtituuntur, qui, qua lege, qua conditione pereat, pronuncient.*

I:

S I *bona uenirent* ,] Si *bona* Varij, Caninio *adempta, in auctione uenirent, ut ex ea pecunia ſatisfieri creditoribus poſſet* .

I:

O B S E R V A T] *Aſſectationis officio colit: ut illud* Philippica I I . *Poſtea cuſtoditus ſum à te,*
„ *tu à me obſeruatus in petitione Quæſturæ* . Et in epi-
„ *ſtola ad* Gallū: Ego te in Conſulatu *obſeruaram. obſeruare enim dicuntur, qui aliquem officij honoris'ue cauſa deducunt, & reducunt.*

I:

D O M I T I V M] Aenobarbum, Porciæ *uirum, quæ* Catonis *ſoror erat. fuit aliquot poſt annis* Conſul *cum* Appio Claudio Pulchro, *mox in cauſa* Milonis Quæſitor: *poſtremo ſucceſſor* Cæſari *datus, ut eſſet* Proconſul *in* Gallia; *orto inter* Cæſarem & Pompeiū *ciuili bello,* Pompeium *ſecutus;* Corfinij *captus, & incolumis dimiſſus; cum ſe rurſus ad* Pompeium *contuliſſet, in acie* Pharſalica *à* M. Antonio *eſt interfectus.*

2.

ETIAMSI *id ſit,*] *Etiam ſi propter ambitionem peccauerim.*

2.

ἘΠΕῚ οὐχ ἱερήιον, οὐδὲ βοέιην] *Homerus* ἰλιάδος χ *pronunciat hos uerſus de Achille, qui Hectorem contento curſu ſequebatur:*

=ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον, οὐδὲ βοέιην
Ἀρνύσθην, ἅτε ποσσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν,
Ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον ἕκτορος ἱπποδάμοιο.

& latine Virgilius:

=*Neque enim leuia, aut ludicra petuntur*
Præmia, ſed Turni *de uita, & ſanguine certant.*

ſenſus eſt. Quod auũculo tuo nõ ſatisfecerim, et cauſam fateor ambitionem fuiſſe, & mihi tamen arbitror eſſe ignoſcendum; quòd, ut uides, hæc me ambitio quaſi curſus quidam non ad ludicrum, aut inane præmium, ſed ad Conſulatum *ferat.*

2.

NON *modo retinendas,*] *Quod in* Satyro *feci.*

2.

HERMATHENA *tua*] Mercurij *&* Mineruæ *ſtatua mihi à te miſſa.*

2.

ἡλίου ἀνάθημα] *Hermathenam tuam in meo gymnaſio ita belle conſtitui, ut totum gymnaſium ſoli dicatum uideatur. quaſi gymnaſium illa ſtatua maiorem in modum illuſtraretur.*

2.

MVLTVM *te amamus.*] De Hermathe*na. ut in proxima inferiore epiſtola: Te multum amamus, quòd ea abs te diligenter, paruóq; curata ſunt.* & 101.

2.

L. IVLIO *Cæſare,* C. *Marcio Figulo Coſſ.*] *Docui, non uno die ſcriptam epiſtolam: & cur dubitetur, cauſa non eſt. ſcripſerat illud ante comitia conſularia, De ijs, qui nunc petunt, Cæſar certus putatur: & illud, Noſtris rationibus conducere uidetur Thermum fieri cum Cæſare. comitijs uero habitis, cum Cæſaris & Figuli deſignationem ſignificare uellet, argute, ad uſitatam ſcribentium formulam, eorum nominibus epiſtolam clauſit. Deſignatis, cur non addiderit, quidam ſine cauſa mirantur: quaſi uero ita peregrinaretur Atticus in rebus Romanis, ut hoc anno gerere Conſulatum neſciret Cottam & Torquatum, Cæſarem autem et Figulum in proximum eſſe deſignatos. ſed & libro* I. *ad Quintum fratrem ita locutus eſt, ut diceret, Craſſum Conſulem domum reduxi; cum tamen de deſignato loqueretur. Hic ſubijciendum uidetur, quod forſitan ab re non eſt, de ordine epiſtolarum huius libri: quæ, ut infra notauimus, rectius opinor diſponentur, quàm quo modo ab imperitis librarijs deſcriptæ nunc leguntur.*

QVANTVM DOLOREM,
epiſtola I.

Hoc puto cum alijs argumētis, tum hoc præcipue, quòd

ante nullas ad Atticum miſiſſe literas, indicat ipſe non obſcure, cum ait : Nunquam à Pomponia noſtra certior ſum factus, eſſe, cui literas dare poſſem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epeirũ proficiſceretur : neque dum te Athenis eſſe audiebamus.

NON COMMITTAM,
epiſtola II.

Cum ſuperiorem proximam oſtenderim primam eſſe; ſecundus huic locus debeatur, neceſſe eſt: iterat enim et de literarum miſſione, & de Quinti fratris animo erga Pomponiam. Exiſtimo etiam (et hæc, quæ ſcribimus, ſcribimus opinantes, gratias habituri, ſi quis meliora dederit) hanc epiſtolam diuidi in duas oportere, ut prior in eo terminetur, Quid agas omnibus de rebus, et quid acturus ſis, fac nos quamdiligentiſſime certiores : quæ eſt aptiſſima epiſtolæ clauſula : deinde altera incipiat, Apud matrem recte eſt : quale eſt etiam ſequentis epiſtolæ initium. Priorem autem ſcripſit, nullis Attici literis reſpondens, ut res declarat; alteram, cum reſponderet, acceptis ab Attico literis paulo poſt, quàm ipſe ſcripſerat. Puto etiam unam non eſſe epiſtolam hac de cauſa, quòd de ſignis non ſcripſiſſet duobus capitibus, ſed coniuncte. niſi ſi hoc dicas, per aliquot dies in manibus habitam, & extremam partem ſpatio interiecto eſſe additam.

APVD TE,
epiſtola III.

Tertia eſt, quia ſcribit, ſe Cincio pecuniam curaſſe : quam curaturum, ſcripſit in proxima ſuperiore.

NIMIVM

NIMIVM RARO,
epiſtola IIII.

Hæc ſuperiorē proxima ſequitur: in illa enim dubitat, utrum Lentuli naui Atticus uti poſſit: in hac ex Lentuli ſermone affirmat.

CVM ESSEM,
epiſtola V.

Cū enim in ea, quam tertia ſede conſtituimus, ita ſcripſiſſet, Tulliola tuū munuſculum flagitat, me ut ſponſorem appellat: in hac, ut Atticum de munuſculo magis urgeret, Tulliola, inquit iocans, tibi diem dat, ſponſorem non appellat. & quoniam in hac epiſtola, ſigna Megarica non dum in nauim impoſita, ſignificatur; in illa uero, cuius initium eſt, CREBRAS, *iam in Formianum aduecta perſpicuum eſt: hanc nimirum apparet ante illam eſſe collocādam. quod cum ita ſit; illud, quod in hac ita ſcriptum eſt,* DE COMITIIS MEIS, *accipio de Prætorijs: nam de Conſularibus non poteſt: cum illa, quam poſt hanc eſſe ſcriptam oſtendimus, à Cicerone Prætore ſcripta ſit, ut C. Macri condemnatio declarat: quem condemnatum à Cicerone Prætore, teſtes locupletes affirmant Valerius & Plutarchus.*

ET MEA SPONTE,
epiſtola VI.

In hac quia ſcribit idem, quod in proxima ſuperiore, ut ſibi Attici libri conſeruentur; de comitijs prætorijs, non

de Conſularibus, puto ſignificari. & in hac quidem ſtatos comitiorum dies iam præteriiſſe manifeſtum eſt: in illa, nondũ aduenisse. ergo & hæc poſt illam conſtituatur, & de comitiis prætoriis accipiamus.

CREBRAS,

epiſtola VII.

Cum de comitiis prætoriis in duabus ſuperioribus agatur, ordo poſtulat, ut hæc ſequatur proxima, quam Prætor ſcripſit, cum C. Licinium Macrum condemnaſſet. Plutarchus, Valerius Max.

PETITIONIS,

epiſtola VIII.

Hæc uero cum anno, qui eſt Præturam conſecutus, ſcripta ſit, (ſcripta eſt enim Conſulibus Cotta & Torquato, cum Cicero prenſaret) recte hunc locum ſibi uendicabit, proxime poſt eam, quæ in Pretura ſcripta eſt.

ABS TE,

epiſtola IX.

Hæc quoque prenſationis anno, ſed in extremo, Conſulibus iam ante deſignatis Cæſare & Figulo, ſcripta eſt, haud multo ante menſem Ianuarium, cum dicat, Tuo aduentu nobis opus eſt maturo; deinde inferat, Ianuario ineunte cura ut Romæ ſis. accerſit autem Atticum ad comitia ſua, conſularia uidelicet, non prætoria, quia Catilinam appellat competitorem ſuum: qui competitor eſſe non potuit in petitione Præturæ: quo enim anno Præturam Cicero geſſit, Africam Catilina pro Prætore

adminiſtrabat,ut eſt in oratione pro Celio : *ergo* Præ-*turam geſſit ante* Ciceronem . *& cum in hac epiſtola* Atticum *accerſat ad comitia ſua conſularia, manifeſtum eſt, pagina* V : *de comitijs conſularibus accipi nō poſſe,ubi* Atticum *tantū abeſt ut accerſat,ut etiam prohibeat.*

TEVCRIS ILLA;
epiſtola X.

Inter *hanc, & proximam ſuperiorem integrum triennium intereſt : tantum enim diſtat* Conſulatus Meſſal*læ &* Piſonis, *cuius hæc initio ſcripta eſt, à* Conſulatu Cottæ *&* Torquati, *quo in extremo ſcriptam oſtendimus proximā ſuperiorem . neque tamen hoc toto triennio* Atticum *abfuiſſe credatur: fuit enim* Romæ Cicerone Conſule, *ut oſtendit pagina* 15 : *& pagina* 22 : *ſed cum* Romam *maxime* Ciceronis *cauſa redijſſet,poſtea rurſus in* Græciam *ad ſua negotia reuerſus eſt. nunc, quibus quæque* Conſulibus *ſcripta, oſtendamus.*

I. QVANTVM DOLOREM, *Conſulibus* L. *Cæcilio* Metello Cretico, Q. *Marcio* Vatia.

II. NON COMMITTAM, *ijſdem* Conſulibus.

III. APVD TE, *Conſulibus* C. Calpurnio Piſone, M. Attilio Glabrione.

IIII. NIMIVM RARO, *ijſdem* Cōſulibus.

V. CVM ESSEM, *ijſdem* Conſulibus.

VI. ET MEA SPONTE, *ijſdem* Conſulibus.

VII. CREBRAS, *Conſulibus* M. Aemilio Le-*pido*, L. Volcatio Tullo.

VIII. PETITIONIS, *Conſulibus* L. Aurelio Cotta, L. Manlio Torquato.

IX. ABS TE, *iiſdem Conſulibus*.
Conſulibus L. Iulio Cæſare, C. Marcio Figu-lo, *nullæ literæ*: M. Tullio Cicerone, C. Antonio, *nullæ*: D. Iunio Silano, L. Licinio Muræna, *nullæ*.

X. TEVCRIS, *Conſulibus* M. Pupio Piſone Calpurniano, M. Valerio Meſſalla.

EX EPISTOLA II. *pagina* 2.

DE *meis ad te rationibus*] *De petitione Cóſulatus.*

2.

COMPETITOREM *noſtrum*] *Non quia peteret, ſed quia petiturus uideretur. nam comitiorum dies longe aberat, ut pote quæ anno proximo nō ante Quintilem menſem futura eſſent.*

2.

DEFENDERE] *Sunt, qui putent reum hic ſignificari Catilinam de pecuniis repetundis ex Africa. mihi, rationem temporis, & epiſtolarum argumenta perpendenti, ſecus uidetur. nam ſi Conſulatum Catilina petiit Conſulibus Cotta & Torquato, ut ſupra ſatis ſuperq; demonſtratum eſt: apparet, iam fuiſſe abſolutum crimine repetundarum: niſi enim abſolutus fuiſſet, certe Conſulatum non petiiſſet. non poteſt igitur reus eſſe de pecuniis repetundis poſt Conſules deſignatos Cæſarem & Figulum, quoniam quidem cum*

ijs petierat. nec dubiũ eſt, quin poſt deſignationem Cæ-ſaris & Figuli ſcripta ſit hæc epiſtola. nam ſi ante deſignationem ſcripta eſſet, non ſuum competitorẽ Cicero Catilinam diceret, ſed competitorem Cæſaris, & Figuli, cum quibus eum petijſſe ſæpe iam diximus. ergo in hac epiſtola reus Catilina non de repetundis, ſed alio crimine. quo crimine abſolutum, apparet ex eo, quia Conſulatum petijt, & à C. Antonio pauculis centurijs, ut Pedianus ait, ſuperatus eſt. defenſum tamen à Cicerone non puto, quia in oratione, quam habuit in toga candida contra competitores, Catilinam, & Antoniũ, aduerſus ſe turpiſſime coeuntes, nullum ei patrocinium exprobrat, cum exprobret Antonio ſuffragationem in petitione Praturæ, & Q. Mutio Tribuno pl. patrocinium ſuum in cauſa furti. exprobraſſet autem eo magis, quòd abſolutus fuerat Catilina.

2.

SVMMA *accuſatoris uoluntate.*] *Ex iudicum numero & accuſator & reus reijciebant, quos putarent ſibi uel inimicos, uel, ut Aſconij uerbis utar, ex aliqua re incommodos fore. Habemus, inquit, iudices quos uolumus, accuſatore non reijciente.*

2:

SIN *aliter acciderit,*] *Si nobis minus erit coniunctus in ratione petitionis.*

2:

TVOS *familiares, nobiles homines*] *Maxime Q. Hortenſium ſignificat, iam inde à Verris accuſatione ſibi infenſum: quem infra quoque Attici familiarem appellat, epiſiola ultima libri II. & Nepos in*

uita. NOBILES *autem* HOMINES, *quia*
patritius erat Hortenſius : *de quo & in oratione pro*
» Quintio: Dicet Hortenſius, *excellens ingenio, nobilitate,*
» *exiſtimatione.* & Pedianus *hæc in argumēto* Diuina
» *tionis:* Defendebatur Verres *ab* Hortēſio, *facile & prin*
» *cipe in ſenatu propter nobilitatem , & in foro ob elo=*
» *quentiam* Rege *cauſarum.*

2:

DESIDERIO *tui*] Qui *tam diu abeſſes.*

2:

QVO'D *uerita ſit,*] Deridet *ſuſpicioſæ anicu=*
læ inanem ſuperſtitionem.

2:

LATINAE] Mulieres : & *feſtiue : quòd*
mulier de mulieribus laboraret . nam , ſi ad hiſtoriam
reſpicimus, ex populis Latinis *non tam mulieres, quàm*
uiri in montem Albanum *hoſtias adducebant: et qua=*
triduano ſacrificio facto, accepta carne in ſuā quiſque
ciuitatem digreſſi reuertebant. ea dicta uiſceratio, quo=
niam ex hoſtijs carnes in partes cæſæ diſtribuerentur :
& *uiſceratio mox à* Cæſare *populo data , apud* Sue=
tonium . Ferias *autem* Latinas *maximo* Romanorum
Latinorumq; *magiſtratuum conuentu* Conſules *procu=*
rabant, cum interea cum populo agere non liceret : ut
ob eam cauſam Latinæ *aliquando à* Conſulibus *inſtau=*
rarentur, cum Tribunis *pl. obſiſtere uellent , populares*
leges ferre cupientibus. itaque ad Quintum *fratrem li=*
» *bro* II . Conſul, *inquit,* Lentulus *dies comitiales exemit*
» *omneis: nam etiā* Latinæ *inſtaurantur: nec tamen dee=*
» *rant ſupplicationes. ſic legibus pernicioſiſſimis obſiſtitur,*

» maxime Catonis. Liuius, Strabo, Plutarchus, Dionyſius.

2:

EIVS rei conſolationem] Ridiculum eſt conſolationem compoſitam ob mortem uetulæ plus quàm ſeptuagenariæ. etiam ſuſpecta eſt mihi locutio, Eius rei conſolationem. uidendum igitur, num, conflationem, legi poſſit: nam & id obſcure tetigerat, cum dixit, Verita eſt: neque enim uerita erat, ne celebrarentur Latinæ, ſed, bellum inter Latinos & Vrbem ne ſuſcitaretur.

12:

L. SAVFEIVM] Equitem Romanũ, philoſophum Epicureum, Attici familiarem. 58. 98. & Nepos in uita.

2:

EX quodam rumore, an ex literis tuis ad alios miſſis?] Genus loquendi, quod in re parum certa ue-
» teres uſurpabant: ut libro XI. de Quinto filio nihil
» audiui: ſed quære ex Diochare Cæſaris liberto. is dici-
» tur uidiſſe an euntem, an iam in Aſia? Et in Bruto:
» Summa ſenectute M. Cato legem ſuadens in Galbam
» multa dixit: quam orationem in Origines ſuas retulit,
» paucis ante quàm mortuus eſt an diebus, an menſibus?
» Nec diſſimile illud pagina 9. Proximus Pompeio ſede-
» bam: intellexi hominem moueri: utrum, Craſſum ini-
» re eam gratiam, quam ipſe prætermiſiſſet, an eſſe tan-
» tas res noſtras, quæ tam libenti ſenatu laudarentur?

2:

DE noſtro amico placando,] Luceium intelli-
» git. Infra, Accedebat hortator Saluſtius, ut agerem
» quamdiligentiſſime cum Luceio de ueſtra uetere gra-

tia reconcilianda.

2:

DE *te*] *Saluſtius me accuſare ſolebat, quòd Luceium tibi non placarem.*

2:

NEC *tibi*] *Qui etiã ipſius Saluſtij cauſa laboraui.*

2:

C. PISONI L. F. *Frugi*] *Is cũ obijſſet exulante Cicerone, haud multo poſt nupſit Tulliola Furio Craſſipedi, ut in epiſtola* IIII. *libri.* II. *ad Quintũ fratrem, & in epiſtola ad Lentulum: tertio, P. Cornelio Dolabellæ, cum Cicero Ciliciam Proconſul adminiſtraret, ut in epiſt. fam.* 122: *& deprehenditur error Plutarchi, & Pediani, qui Tulliolam bis duntaxat nupſiſſe falſo credunt.*

EX EPISTOLA III. *pagina* 3.

QVINTI *fratris comitia:*] *Quibus Aedilitatem Quintus petebat: nam Præturam geſſit triennio poſt, Silano, Muræna Cõſulibus: proximiſq; Conſulibus Piſone et Meſſalla, ex Prætura eſt in Aſiam profectus: ut pag.* 10. *petijt igitur Aedilitatem Lepido & Tullo Conſulatum gerentibus, geſſit Cotta & Torquato: quoniam inter Aedilitatem & Præturam biennium interſit neceſſe eſt, uacuum ordinarijs honoribus.*

3.

ACVTILIANAM *controuerſiam*] *Vide in epiſtola ſequenti, & in ea, quæ ab hac eſt tertia.*

3.

PEDVCEVS,] *Sex. Peduceus Attici ami*

ciſſimus. Nepos in *Attici uita.*

3.

D E *C. Macro tranſegimus.*] *Non alienum eſt ſubijcere, quæ Valerius & Plutarchus tradunt: Vale=*
» *rius his uerbis: C. Licinius Macer, uir prætorius, Calui*
» *pater, repetundarum reus, dum ſententiæ dicerentur, in*
» *Mænianum conſcendit: deinde M. Ciceronem, qui id iu*
» *dicium cogebat, prætextā ponentem cum uidiſſet, miſit*
» *ad eum qui diceret, ſe non damnatum, ſed reum per=*
» *ijſſe, nec ſua bona haſtæ poſſe ſubijci: ac protinus ſuda=*
» *rio, quod forte in manu habebat, ore & faucibus co=*
» *arctatis, incluſo ſpiritu, pœnam morte præcurrit. qua*
» *cognita re, Cicero de eo nihil pronunciauit. igitur illu=*
» *ſtris ingenij orator, ab inopia rei familiaris, et à crimi=*
» *ne domeſticæ damnationis inuſitato paterni fati genere*
» *uindicatus eſt. Plutarchus ſic:* στρατηγίαν μετιόντων ἅμα
» σὺν αὐτῷ πολλῶν καὶ μεγάλων, πρῶτος ἁπάντων ἀνηγορεύ
» θη, καὶ τὰς κρίσεις ἔδοξε καθαρῶς καὶ καλῶς βραβεῦσαι.
» λέγεται δὲ καὶ λικίνιος μάκερ, ἀνὴρ καὶ καθ' αὑτὸν ἰσχύων
» ἐν τῇ πόλει μέγα, καὶ κράσσῳ χρώμενος βοηθῷ, κρινόμενος
» κλοπῆς, ὑπ' αὐτοῦ τῇ δυνάμει καὶ σπουδῇ πεποιθὼς, ἔτι
» τὴν ψῆφον τῶν κριτῶν διαφερόντων, ἀπαλλαγεὶς οἴκαδε,
» κείρασταί τε τὴν κεφαλὴν κατὰ τάχος καὶ καθαρὸν ἱμάτιον
» ὡς νενικηκὼς λαβὼν, αὖθις εἰς ἀγορὰν προϊέναι, τοῦ δὲ κράσ
» σου περὶ τὴν αὔλειον ἁπαντήσαντος αὐτῷ, καὶ φράσαν=
» τος ὅτι πάσσαις ἑάλωκε ταῖς ψήφοις, ἀναστρέψας καὶ κατα
» κλιθεὶς ἀποθανεῖν. *ſed Pedianus, ubi exponit orationē*
pro Cornelio, in eadem pagina loquitur pugnantia: di=
cit enim, primo Prætorem fuiſſe Ciceronem M. Lepido
L. Volcatio Conſulibus; deinde, paucis interiectis uerſi=

bus, L. Cotta L. Torquato: *errore ita manifeſto,ut,* Pe*dianum tam fœde lapſum, mihi perſuadere nō poſſim, peccatum potius à librario ſuſpicer . utrum igitur probamus? ego non dubito, quin* Præturam *geſſerit Conſulibus* Lepido & Volcatio . *cum enim* Aedilis *fuiſſet* Hortenſio *et* Metello *Cōſulibus,ut ex libro de claris oratoribus,et ex accuſationibus in* Verrem *notiſſimum eſt;* Aedilitas *autem à* Pr*ætura biennio diſtet , ut apparet ex epiſtola ad* Furnium,*fam.libro* X. Præturam *geſſerit neceſſe eſt* Lepido Volcatio Conſulibus : *ſi quidem honores omnes adeptus eſt anno ſuo , ut gloriatur in* II. *de officijs.non eſſet autem* Præturam *adeptus anno ſuo , ſi eam geſſiſſet* Cotta & Torquato Conſulibus : *nam ita inter* Aedilitatem & Præturam *triennium intereſſet : cum biennium modo interſit , ut pro locis intelligitur.*

3.

CVI *cum æqui fuiſſemus,*] *Quem cum iure damnaſſem.* Prætor *hanc epiſtolam ſcripſit,* Lepido *et* Tullo Conſulibus.

3.

ACADEMIAE *proprium meæ ,*] *Hæc* Ciceronis *uilla fuit,celebrata porticu et nemore, quam nominauit* Academiam *ab exemplo* Athenarum . Plinius *libro* XXXI.

3.

COMMVNE *omnium,*] Gymnaſiorum. *quia literis & ingenijs præeſſe creditur* Mercurius.

3.

MINERVA *ſingulare eius gymnasij .*]

Cur Mineruæ ſtatua proprium & ſingulare ornamentum Academiæ Ciceronis? quia & Academia gymnaſium erat Athenis, unde ſuam uillam Cicero nuncupauit; & Athenæ à Minerua conditæ, ac nominatæ: ſi quidem Græci ἀθήνην *Mineruam uocant.*

3.

EVM *locum*] *Academiam noſtram.*

3.

CAIETAM,] *uillam in agro Caietano.*

3.

SI *quando abundare cœperò,*] *Si quando erit, ut mihi pecunia ſuperet.*

3.

ORNABO.] *Signis.*

3.

CONSERVA,] *Quia ſe uenditurũ Atticus ſignificauerat. Sic infra, Bibliothecam tuam caue cuiquam deſpondeas, quamuis acrem amatorem inueneris: nam ego omneis meas uindemiolas eò reſeruo, ut illud ſubſidium ſenectuti parem.* Et pag. 6: *Libros tuos caue cuiquam tradas: nobis eos conſerua.*

3.

NOLI *deſperare*] *Velim ſperes, me tamen poſſe tantã pecuniã cogere, ut emere tuos libros poſſim.*

3.

LVCII *fratris noſtri*] *Patruelis: de quo in ſecundo de oratore, & quinto de finibus, utrobique in prooemio: & apud Pedianum: et in Verrem* 205.

3:

AFFINEM] *Quia frater fuit ſororis tuæ*

uiro, Quinto fratri meo.

3:

SORORE tua] Q. Ciceronis uxore.

3:

MISI] Erat enim Quintus in agro Arpinati. 4.

3:

SI cuius animus] Luceium intelligit: de quo pag. 6.

3:

QVID dicas?] De mea uidelicet diligentia: qui ne id quidem neglexi, quod fortaſſe negligendum fuit: quantum enim hoc oneris eſt, quod mihi poſt multa mandata ſuperimponis, ut, ſi cuius animus in te ſit offenſior, ego recolligam?

3:

NEQVE id] Ne id quidem. ut in epiſtola ad
» Pætum: Quòd altera epiſtola purgas te non diſſuaſo-
» rem mihi emptionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed auctorem
» commorationis urbanæ: neque ego aliter accepi.

4.

NIHIL eſſe iam quod laboraret,] Tadius cum ab hærede neſcio quid emiſſet; idq; poſtea compertum eſſet non ad eum, qui uendidiſſet, ſed ad puellam, quæ eſſet in tutela, pertinere; poſtulantibus puellæ tutoribus reſtituere male emptum cogebatur.

4.

VSVCAPTA] Vſucapta res dicitur, quã à nobis occupatam nemo repetijt intra tempus lege definitũ. ergo is, qui Tadio quiddam ex hæreditate uen-

diderat, rectè ſe aiebat uendidiſſe: eam enim hæreditatem uſu cepiſſe: quod autem uſu captum eſſet, legibus ad ſe pertinere.

4.

D E *tutela legitima*,] *In lege uidetur ita ſcriptum fuiſſe: ſi quis quid uſu ceperit, id uſucapionis iure ad illum pertineto; ut ex bonis tamen pupillorum, qui ſint in tutela legitima, nihil uſu capi poſſit.* Hanc ex*ceptionem dicit* Atticum *ignorare: quam ſi teneret, hæreditatem, quæ eſſet in tutela legitima, iniquo uſucapionis iure uſurpatam rectè uendi potuiſſe non putaret.* Tutelæ *autem legitimæ dicuntur, quæ, cum quis inteſtato mortuus eſt, eius liberis lege dantur. dari autem agnatos, & conſanguineos, item patronos, ideſt eos qui ad legitimam hæreditatem admitti poſſunt, ſcribit* Vlpianus *in conſuetudine fuiſſe: et patronos ob eam cauſam, ut qui ſperarent ſucceſſionem, iidem ea bona ſtudioſius tuerentur.* Pro Flacco, 162.

4.

I N *qua dicitur eſſe puella*,] *Audio, inquit, qui tutores puellæ ſunt, eos non à patre, ſed à lege datos. itaque, cum tutela legitima ſit, ex eius puellæ bonis uſu capere nihil potuit is, qui* Tadio *uendidit.*

4.

G A V D E O *tibi placere.*] Gaudeo *te delectari poſſeſſione, quam in* Epeiro *emeris. & ſanè omnis* Attico *pecuniæ redditus in* Epeiroticis *& urbanis poſſeſſionibus conſtabat: ut in eius uita* Nepos *tradit.*

4.

QV A E *tibi mandaui*,] Loquitur *de ſignis.*

4.

TV *iam dimenſam,*] *Tu eam conſtitueras emere: et quaſi iam emiſſes, ita eius exædificationem animo deſignabas.*

4.

HS CCCLƆƆƆXXX.] *Seſtertij numi ſunt. ſupputa: ſcutatorũ ſumma erit duum milliũ octin gentorum & octo ſupra quinquaginta, ad noſtratis pe cuniæ rationem. Et ut de numeris aliquanto latius diſ ſeramus, de quibus uideo Priſcianum incerte locutum: antiquas notas, quibus præter cæteras uſi ſunt ueteres Latini, & earum ſignificationem è regione ſubijciam. et, quod ad numerũ figurarum attinet, tredecim erunt, totidem, quot Priſcianus agnoſcit: in ipſis autem figu= ris quiddam eſt cur ab eo diſſentiam.*

Antiquæ notæ:		*ſignificatio.*
I	1	*unus*
V	5	*quinque*
X	10	*decem*
L	50	*quinquaginta*
C	100	*centum*
IƆ	500	*quingenta*
CIƆ	1000	*mille*
IƆƆ	5000	*quinque millia*
CCIƆƆ	10000	*decem millia*
IƆƆƆ	50000	*quinquaginta mil.*
CCCIƆƆƆ	100000	*centum millia*
IƆƆƆƆ	500000	*quingenta millia*
CCCCIƆƆƆƆ	1000000	*decies centena mil.*

hæ notæ, ſi figuram conſideres, eædem omnes ſunt, niſi quòd in quinque primis deprehenditur diſſimilitudo. nam cum ſcribimus C I Ↄ, *ſiue* I Ↄ Ↄ, *& inde quæ ſubſequuntur; non plus duabus utimur notis,* I *&* C, *hoc tamen obſeruantes, ut* C *poſt* I *non tanquam auerſa, ſed quaſi reſpiciens conſtituatur. ſic unamquanque ſummam, quàm uolueris immenſam, explicari primis quinque notis animaduertes. Hæc eſt prima conſideratio: ſequitur altera, quòd à prima nota ad uſque eas, quas in extremo poſui, alternis modo in quincuplũ ſumma creſcit, modo in duplum: quod, ipſas notas qui perſequi ſingulas uoluerit, intelliget. Priſcianus autem hanc rationem tractat imperite. primum, mille ſic ait notari,* X, *& decem millia ſic* CXↃ *: in quo repugnat uetuſtatis obſeruatio. triplex enim genus eſt, quod antiquitatem maxime teſtatur, lapides, libri, nũmi. & cum ego in ſingulis non ita negligenter ſim uerſatus, nunquam tamen,* X, *pro mille comperi, nunquam* CXↃ *pro decem millibus. ſed idem labat in ſua ſentẽtia: infert enim paulo poſt,* Decem millia, *quod ueriſimilius eſt, notantur per* M, *circunſcriptam ex utroque latere: et* M *putat mille ſignificare, quia nominis prima ſit litera. quorum alterum concedo, ut* M *mille ualeat: alterum, quia cum ratione pugnat, concedere non poſſum, ut* M *ideo mille ſignificet, quòd in uerbo mille princeps ocurrat litera. mihi enim dubium non eſt, quin* M *inde ſit deriuata, quòd ueteres pro quingentis hac utebantur figura* IↃ, *unde (contra* Priſciani *ſententiam, qui de origine* D *neſcio quid ridicule comminiſcitur) facta eſt* D, *negligentia ſimul & ignorantia deſcribentium,*

dum antiquas notas elementa putant. ergo pro quingentis, ut dixi, ſcribebant I Ɔ, *pro mille* C I Ɔ: *unde fluxit* M, *errorem creante ſimilitudine, quòd* M *quandoque ita ſcribitur* CIƆ, *ut minimum diſcrepare uideatur à* C I Ɔ. *in antiquis autem libris & alias figuras pro mille uſurpatas licet animaduertere, ut* ∞ CIƆ *quas peperit minus accurata librariorum feſtinatio, id agentium, ut* C I Ɔ *uno calami ductu perficerent. etiam* ∞ & ∞ *pro mille reperias: quæ deriuatæ ſunt ab* CIƆ, *corruptæ ſcilicet à corrupta. Quæritur etiam, cur* L *quandoque pro* I *poſita reperiatur, ut in hac figura* C C C L Ɔ Ɔ Ɔ, *& in ſimilibus. huius quoque mutationis culpam ſuſtinet librariorum inſcitia: qui cum antiquam notam,* I, *longiuſculam uiderent, exempli gratia ſic* C C C I Ɔ Ɔ Ɔ, *decepti ſimilitudine conſonantē* L *putarunt, et pro* CCCIƆƆƆ *ſcripſerūt* C C C L Ɔ Ɔ Ɔ. *Hæc de numerorum notis. reliqua erant nō nulla: quæ quia non ſunt maximi momenti, & quia ſatietati legentium placet occurrere, prætermitto.*

4.

PATER *nobis deceſſit*] *Vt ipſi ratiocinamur, hanc epiſtolā ſcripſit multo ante petitionem Conſulatus: idq; ſatis uidemur probaſſe, cum de ordine harum epiſtolarū diceremus. quod ſi ita eſt, non recte ſcripſit* Pedianus Ciceronem *in petitione Conſulatus patrem amiſiſſe. ſed idem de duobus etiā Ciceronis generis errauit,* Furiū Craſſipedem *non agnoſcens. Quòd autem nō nulli,* PATRO NOBIS DECESSIT, *putāt legendum: infirma cōiectura eſt: nam de* Patrone *uiuo multis poſt annis mētio: ut* 74. 78: 100:

LOCI

4:

LOCI *ſint eius,*] *Academiæ: 3. 5. 6:*

4:

APVD *matrem*] *Attici: quã extulit annorum nonaginta, cũ eſſet ipſe ſeptem, et ſexaginta. et Cæciliæ gentis eam fuiſſe, conijcitur: cum et Cæcilius frater eius fuerit, is, qui Atticum teſtamento adoptauit; et mulieres nomine familiarum appellarentur. qua de re plenius in libro, quem de Romanis familijs ordimur.*

4:

L. Cincio] *Qui Romæ curabat Attici negotia.*

4:

HS $\overline{XX}$CD] *Seſtertiorum nummorum uiginti millia quadringenta, hoc eſt, ſcutati decem ferè ſuprà quingentos. cũ enim hæc linea —— ſuperimponitur notæ, ad eius notæ ſignificationem addit millia. C uero cum præponitur his figuris D & M, detrahit centum. & omnino de inſequenti nota præcedens minor nota tantum demit, quantũ ipſa ſignificat: ut I V, ualet quatuor: V L, quadragintaquinque: X C, nonaginta: & huiusmodi.*

4:

CVRATVRVM] *Pro ſignis Megaricis mihi à te emptis. in epiſtola ſequenti.* E A: *ſigna.*

4:

IN *tua humanitate*] *Spero, inquit, fore, ut tu mihi, quæ tua humanitas eſt, bibliothecam conficias, in qua me otioſus oblectare poſſim.*

4:

A' SVO *procuratore*] *Scripſerat Atticus, cũ*

Acutilij procuratore ſe eſſe collocutum, eiq; pecuniam uoluiſſe perſoluere, cum eo tamen, ut ſatiſdatione ſibi caueretur, neminem amplius eo nomine petiturum; illum autẽ recuſaſſe. Et *amplius non peti, frequens eſt in ſatiſdationibus apud iuriſconſultos locutio, quam et* Cicero *uſurpauit in epiſtola ad* Sulpitium, *fam.* 216. *cum*

" L. *Meſſinium commendans, ita ſcribit:* Te *rogo, ut, ſi*
" *quid ſatiſdandũ erit, amplius eo nomine nõ peti; cures,*
" *ut ſatiſdetur fide mea.* *nec diſſimile illud in* Bruto:
" Ego *tibi* Brute *non ſoluam, niſi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio ſit, petiturum.*
" Simillimum *illud pro* Q. Roſcio: Quid *ita ſatis non dedit, amplius à ſe neminem petiturum?*

4:

DECIDISSE] *Cum tutoribus puellæ.* 4.

4:

ILLE *noſter amicus,*] *Luceius.* 6.

4:

CCLↃↃ CCLↃↃ CCCC] *Seſtertiorũ nummorũ uiginti millia quadringenta, totidem plane, quot proxima in epiſtola ſuperiore. diuerſis enim notis eandem ſummam explicauit.*

4:

MEGARICIS] Ex Megaris *Atticæ urbe.*

4:

HERMAE *tui* Pentelici] *Mercurij ſtatuæ ex marmore* Pentelico. Sudas.

4:

EIVS *loci,*] *Academia.* 3. 5.

ſ.

XYSTIQVE] *Xyſtus quid ſit, Vitruuius lib.* V. *cap* XI.

ſ.

LENTVLI *nauis*] *Quò imponas ſigna.*

ſ.

TVVM *munuſculum*] *Quod te illi ex Græcia miſſurum pollicitus es.* 6.

ſ.

NE *dubitaris*] *Ne te deterreat impenſa: & confidito, futurum mihi unde ſoluam.*

ſ.

NAVES *ſuas.*] *Quas habet in Græcia.*

ſ.

POLLICETVR] *Ad uecturã ſignorum.*

ſ.

CHILIVS] *Poeta: de quo* 13:

ſ.

TE *rogat* εὐμολπιδῶν πάτρια.] *Rogat, ut ritus Eumolpidarum mittas. Eumolpidæ autem, ſacrorum præſides Athenis: de quibus Aeſchines in oratione contra Cteſiphontem: ab Eumolpo Muſæi filio, de quo Suidas, & alij.* πάτρια σύρων *Athenæus quoque dixit, ideſt, leges et ritus Syrorum, libro* VIII. δειπνοσοφιστῶν.

ſ.

CVM *eſſem in Ceramico*] *Atticus hoc epiſtolæ principio uſus erat, Cum eſſem in Ceramico. quem Cicero imitatus, et ipſe ita cœpit, Cum eſſem in Tuſculano. Ceramici autem Athenis duo: de quibus Suidas his uerbis:* κεραμεικοὶ δύο ἦσαν: ὁ μὲν ἔνδον τῆς πόλεως,

ὁ δὲ ἔξω: ἔνθα καὶ τοὺς ἐν πολέμῳ τελευτήσαντας ἔθαπτον δημοσίᾳ, καὶ τοὺς ἐπιταφίους ἔλεγον: ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ ἑστήκασιν αἱ πόρναι.

ſ:

DE *noſtro amico placando*] De Luccio. pag. 6.

ſ:

HERMERACLAS,] *Mercurij et Herculis cõiuncta ſigna.* IMPONAS: *in nauim.* ſ.

ſ:

EIVS *loci, quem non ignoras,*] *Academiæ: ut in epiſtola, quæ huic, et ea, cui hæc antecedit.*

ſ:

PALAESTRAE,] Vitruuius *lib.* V. *cap.* XI.

ſ:

TYPOS] *Typi ſtatuæ ſunt è gypſo formatæ, quarũ ad ſimilitudinem artifex deinde uel lapidem cædit, uel æs fundit. & apud* Plinium *ectypa, imagines ad aliquod exemplũ efficta. typos igitur, quos in atrioli tectorio, certis locis, ut ſolet, diſtinctos, poſſet includere, mandat* Attico *ut mittat. tectoria uero, parietũ eſſe integumenta, et incruſtationes ex arena et calce, notũ eſt.*

ſ:

INCLVDERE,] *Sedibus conſtituere aliquanto intra tectorium exciſis.*

ſ:

PVTEALIA *ſigillata*] *Puteorũ opercula, paruis ſignis exornata: qualia et hodie uidemus, in quibus inciſæ delectant imagũculæ.* Beſſarionis *liber,* PVTEALIA SIGNATA: *eadem ſcilicet ſententia: nam ſiue de ſignis intelligas, ſiue de ſigillis* ὑποκο=

ϛιϛικῶς, *minimi refert, utrumuis licet accipias.*

5:

DESPONDEAS] *Venditurũ te promittas.*

5:

OMNES *meas uindemiolas*] *Quidquid pecuniæ poſſumus hinc inde contrahere, ſeponimus ad*
›› *emptionem tuæ bibliothecæ.* Supra, *Libros, inquit, tuos*
›› *conſerua, & noli deſperare eos meos facere poſſe.*

5:

ITA *eſſe ut ſemper uolui,*] *Optime ei cum tua ſorore conuenire.*

5:

PERMISISSE] *Vt eorum cauſa Romã ne uenias. & de comitijs accipe non conſularibus, ſed prætorijs, ut ſupra docuimus in ordine epiſtolarum.*

6.

SPONSOREM *non appellat.*] *Antea, quòd tu ei promiſſum munuſculum non mitteres, me ſponſorem appellabat: nũc ſponſorem omittit: te ipſum, die dicta, in iudiciũ uocat: itaque faciundum tibi eſt, ut promiſſum omnino ſoluas.* In *uulgatis libris,* SPONSOREM APPELLAT, *legebatur: ego negantem particulam interieci, ſumptã ex antiquo Beſſarionis exemplari, ſententia mirifice comprobante.*

EX EPIST. IX. *pag. 6.*

ILLVD *ſuum arbitrium,*] *Apparet, Atticũ in quadam arbitrum controuerſia contra Luceij uoluntatem decreuiſſe.* SVVM: *quod ſæpe accuſare ſolitus eſt.*

6.

EPISTOLAE *tuæ,*] *Ad illum.*

6.

NOSTRA *legatio*] *Diligentia, quam ego, allegatus ad Luceium à te, ſoleo adhibere.*

6.

HVMANITATI *tuæ*] *Nam humanitatis tuæ non eſt, ab eo diſſidere.*

6.

DESIGNATVM] *Prætorem, non Conſulem, ut in proxima ſuperiore.*

6.

QVAMPRIMVM *mittas.*] *De ſignis intelligi perſpicuum eſt.*

6:

TRADAS:] *Vendas.* 3. 5.

6:

TEVCRIS *illa*] *Superiores omnes epiſtolæ ante Conſulatum ſcriptæ, hæc autem, ut è clauſula manifeſtum eſt, ineuntibus magiſtratũ Meſſalla et Piſone, qui à Cicerone & Antonio Conſules anno altero fuerunt: ut epiſtolarum haud paruum interijſſe numerum neceſſe ſit: niſi ſi toto ſuperiore triennio Romæ manſit Atticus cum Cicerone. Neque mihi dubium eſt, quin, Teucris illa, principium ſit epiſtolæ, cum inferat paulo poſt; Vt ad prima illa redeam: ideſt, ad id, quod ſcribere primum inſtitui: ut appareat, fuiſſe primam epiſtolæ partem, in qua de Teucride ageretur. ſic et infra* 212: *Ad prima redeo: ideſt, ad ſermonem de ſuis libris inſtitutum.* TEVCRIS ILLA: C. An=

tenium, quem Cicero collegam habuerat in Conſulatu, ficto nomine ſignificari, declarant ea, quæ ſequuntur. eundemq; in epiſtola proxima iiſdem uerbis appellat: et in ea, quæ proximã cõſequitur, promiſſa dicit præſtitiſſe.

6:

LENTVM ſanè negotium,] Tardat enim, et procraſtinat ſolutionẽ eius pecuniæ, quã debet. 8: 10.

6:

CORNELIVS] Amicus, aut affinis Antonij, qui ſe ad Terentiam dixerat rediturum, ut de ea pecunia colloqueretur.

6:

CONSIDIVM, Axium, Selicium] Fœneratorum nomina. Axius (inquit 168:) de XII millibus pudens: ſæpe enim aſcripſit, ut Gallio, quantum is uellet, darem. Valerius Max. lib. 4 cap. 8.

6:

CONFVGIENDVM eſt:] Vt ab iis nummos ſumamus; quando exigere ab Antonio non poſſumus.

6:

CAECILIO] Et hic fœnerator erat, ſed benigniores aliquanto ſuperiores tres: nam ab hoc nec ipſius propinqui nummum auferre poterant, niſi cum fœnore centeſimarum. Seneca libro epiſtolarum XXI. Quàm durus fœnerator Cæcilius, à quo minoris centeſimis propinquis nummus moueri non poſſit.

6:

CENTESIMIS] Centeſimæ dicebantur uſuræ, quia ſingulis menſibus in fœnus centeſima ſortis

pars impenderetur: à menſtrua.n. ſolutione potius ap pellatas eſſe centeſimas credibile eſt, quã, quod nõ nulli putant, quia centũ menſibus uſura ſortem adæquaret.

6:

ILLA] *Teucride.*

6:

IMPVDENTIVS, *aſtutius, lentius.*] *Quia cauſis nectendis ſolutionem differret.*

6:

LIBERTVM *mitto* : *Tito mandaui* :] *Verba ſunt non Ciceronis, ut quidam exiſtimant, ſed Antonij, qui ſoluendæ pecuniæ diem produceret his uer bis,* LIBERTVM MITTO; *(ſubaudi, qui numeret)* TITO MANDAVI; *ut ſcilicet ipſe tibi pro me ſatisfaceret. Antonij igitur, quem Teucridem appellat,* σκήψης *hæ ſunt, atque* ἀναβολαὶ. *nõ enim* ἀναβολὰς *lego, ſed* αναβολαὶ, *duobus ex antiquis libris, Beſſarionis, & Caualcantis.*

6:

NESCIO, *an* ταυτόματον ἡμῶν] *Antonius, inquit, nõ ſoluit: ſed, an caſus noſter ipſe per ſe hoc effi ciat, neſcio, an hoc ſua ſponte ita cadat: ut deinde eius defendendi cauſa mihi nulla ſit.*

6:

POMPEIANI *prodromi*] *Quos Põpeius, ex bello Mithridatico reuertens, celeri curſu præmittit.*

6:

ACTVRVM] *In ſenatu.*

6:

ANTONIO *ſuccedi oportere* :] *Antoniũ*

de prouincia Macedonia reuocandũ, quòd in Thracia rem parum proſpere geſſiſſet. auctor Florus in epitome libri CIII. accuſauit autem C. Antonium M. Celius, & condemnauit, defendente Cicerone. & in oratione, qua deinde Cicero ipſum Celium defendit, hanc intelligit accuſationem, cum ait: Ex Reipublicæ cauſa uictoriam eſt mihi quidem moleſtam, ſibi tamen glorioſam cõſecutus. quod infra in eadem oratione apertius his uerbis: Accuſauit C. Antonium collegam meum: cui miſero præclari in Rempublicam beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. Accuſauit eundem, condemnauitq́; Q. Maximus: ut in oratione in Vatinium.

6:

AGET Prætor ad populũ.] Vt Romam euocetur ad cauſam de repetundis dicendam, quòd ſocios diripuerit. 23: & Dion lib. XXXVIII.

6:

EXISTIMATIONEM] Multum, inquit, de mea detrahatur exiſtimatione & apud bonos, & apud populum, ſi C. Antonium manifeſtis criminibus reum defendam.

6:

MANDO tibi ut perſpicias.] Et perſpicere Atticus id poterat non magno negotio, qui eſſet in Græcia, proximus Macedoniæ, quã Antonius adminiſtrabat.

6:

IN cogendis pecunijs] Contra quàm legibus liceret. COGENDIS autem ex prouincialibus hominibus, auaro, & iniquo imperio.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO

6:

VALERIVS *interpres*] *Externarum lega tionum cauſa ſenatus Valerio utebatur interprete, mul tarum linguarum perito. 259.*

6:

CHILIVS'QVE] *Is, de quo ſupra, pag. 5.*

7.

CONSTAT] *Non dum enim aderat, ſed Italiam iam attigerat, ex illo ſe referens memorabili Mithridatis bello.*

7.

DIVORTIVM *Mutiæ*] *Pompeius deui= cto Mithridate reuertens cum in Italiam perueniſſet, nuncium remiſit coniugi ſuæ Mutiæ, Q. Mutij Scæuo= læ filiæ, quòd adulterium cum C. Cæſare commiſiſſet, ut auctor eſt Suetonius. & ut ex hiſtoria, maximeq; ex Plutarcho colligitur, uxores habuit Pompeius quinque, Antiſtiam, Aemiliam, Mutiam, Iuliam, Corneliam: cũ duabus, Antiſtia, Mutia, diuortium fecit: apud ipſum duæ perierunt, Aemilia, Iulia: Cornelia ſuperuixit. il= lud addo; quòd appelletur à Pediano Tertia, que ali= bi Mutia nominatur, erratum non eſſe in nomine, ſed Mutiæ cognomen fuiſſe Tertiam: ut, cum ſorores habe ret duas, utranque ætate maiorem, omnes autem Mu= tiæ uocarentur, ex conſuetudine, quæ tum erat, (nam à patre, hoc eſt à familia, nominabantur filiæ) ipſa Ter tia dicta, proprij cognominis appellatione internoſcere= tur. Hæc, ut ſperabamus, haud paulo uberius in libro de familijs explicare conſilium erat.*

7.

P. CLODIVM] *Eum, qui Ciceronem Tribunus plebis, lata ad populum rogatione, quòd ciues Romanos indicta cauſa Cõſul occidiſſet, publicatis bonis in exiliũ egit. & inimicitiarum cauſa ex hoc ipſo, quo de nũc ſcribit, pollutarum cærimoniarũ crimine manauit.*

7.

APPII] *Hic eſt Appius Claudius Pulcher, qui Conſul fuit cum P. Seruilio Vatia Iſaurico.*

7.

C. CAESARIS,] *Erat enim Cæſar Põtifex Maximus, itemq; Prætor : & apud Pontificem Maximum, eius uxore ſacrificium faciente, præſente Veſtalium uirginum cœtu, Bonæ deæ pro ſalute populi ſupplicabatur : cum ea ſacra uiris aſpici nefas eſſet. Pedianus hac de re,*
» *nus hac de re, Clodius, inquit, Quæſtor deſignatus, de-*
» *prehenſus eſt cum ueſte muliebri, cum intraſſet eò, ubi*
» *ſacrificiũ pro populo R. fiebat. Suetonius autem his*
» *uerbis in Cæſare: Pompeiam duxit Q. Pompeij filiam,*
» *L. Syllæ neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adul-*
» *teratam opinatus à P. Clodio; quem inter publicas cæ-*
» *rimonias penetraſſe ad eam muliebri ueſte, tam cõſtans*
» *fama erat, ut ſenatus quæſtionem de pollutis ſacris de-*
» *creuerit. Et infra: In P. Clodiũ, Pompeiæ uxoris ſuæ*
» *adulterum, atque eadem de cauſa pollutarum cærimo-*
» *niarum reum, teſtis citatus negauit ſe quidquam compe-*
» *riſſe; quamuis & mater Aurelia, & ſoror Iulia apud*
» *eoſdẽ iudices omnia ex fide retuliſſent: interrogatusq;,*
» *cur igitur repudiaſſet uxorem; quoniam, inquit, meos*
» *tam ſuſpicione, quàm crimine iudico carere oportere.*

præterea Cicero ipſe, Plutarchus, Valerius, Florus: quanquam Florus mendum continet, qui ſtuprum illud confert in Metelli, non in Cæſaris uxorem; aperte eum hiſtoria refellente; quòd, id temporis Pontificem Maximum Cæſarem fuiſſe, notiſſimum eſt.

7.

P E R *manus ſeruulæ ſeruatum, et eductum:*] *Plutarchus inductum quidem ait à ſeruula, ſed mox à mulieribus extruſum.*

7.

M. M E S S A L L A,] *Opinor hunc eſſe aliũ ab eo, qui Præturam petijt Cicerone Conſule, de quo in oratione pro Sylla: opinor autem ob eam cauſam; quia, ſi Prætor deſignatus eſt Cicerone Conſule, magiſtratum geſſit anno proximo Conſulibus Silano et Muræna: quorum annus eum annum proximus anteceſſit, quo Meſſalla cum Piſone Conſul fuit. Cõſul igitur Meſſalla deſignatus eſſet in Prætura. quod inuſitatũ erat. ſin autem Prætor deſignatus non eſt: multo minus conſentaneum uidetur, anno poſt repulſam Prætoriam proximo Conſulatum & petijſſe, & adeptum eſſe.*

7.

A N C H O R I S *ſolutis*] *Cum ſoluiſſes, ilico nauigaturus.*

7.

R E L E V A R I T?] *Contrarium contrario reddidit, iocatus in uerbis* G R A V I O R E M & R E L E V A R I T: *cum* G R A V I O R E M *dicat epiſtolam, quæ ſcripta grauibus de rebus quaſi pondus habet; ut tabellarius oneris partem releuare uidea-*

tur, cũ epiſtolam legat. Inepte alij RELEVERIT.

7.

CAESIS *apud Amaltheam tuã uictimis*] *Sicyonij pecuniã Attico debebant. ea cauſa Sicyonem ire cogitarat. ſed uenuſte Cicero metaphoram ſumpſit de re militari; quòd exercituum ductores non ad bellũ prius exibant, quàm uictimas cæcidiſſent. Amalthea in Epeiro Attici uilla, ſtudijs & libris dicata, quemadmodum Academia Ciceronis, Puteolos inter & Auernum lacum, in litore.* 13.

7.

AD *Sicyonem oppugnandum*] *Ad exprimendam à Sicyonijs pecuniam. eſt autem auctore Plinio ciuitas Achaiæ Sicyon.*

7:

AD *Antonium*] *In Macedoniam: quæ contingit Epeirum à ſolis occaſu. neſcio, inquit, Sicyone mã ſurus quandiu ſis: nam inde ad Antonium ſe eſſe profecturum, Atticus antea literis ſignificauerat.*

7:

ACHAICIS *hominibus,*] *Qui tibi in Achaia pecunias exigenti literas reddant.*

7:

PRIMVM *me nõ eſſe rogatũ ſententiam,*] *In ſenatu primi ſententias à Conſule rogabantur Conſules deſignati: ſi modo poſt conſularia comitia ſenatus haberetur: ſin ante, rogabat Cõſul arbitratu ſuo, non quem uellet ex omni ſenatorum frequentia, ſed quem uellet è numero conſularium. & antiquæ conſuetudini dabatur, ut quem ordinem interrogandi ſententias*

Cõſul Calendis Ianuarÿs inſtituiſſet, eum toto anno cõ ſeruaret. quo ordine Cæſar neglecto primum Pompeium poſt affinitatem Conſul rogare ſententiam cœpit, cum antea Craſſum ſolitus eſſet. itaque cum hoc legerem attentius, PRIMVM IGITVR SCITO ME NON ESSE ROGATVM SENTENTIAM; *facile conieci, Calendas Ianuarias intelligi; quo primum die Conſules inito magiſtratu ſenatum habebant de Rep. Quoniam autem, cũ deſignati Conſules fuiſſent, ÿ ſententiam primi rogabantur: uenit in mentẽ, quæri poſſe, uter ex ipſis deſignatis prior rogaretur. nec difficile eſt quærenti reſpõdere: nã me quoque olim ex ipſa re in eandem dubitationem ad ductum, & aliquandiu hærentem, obſeruatio uetuſti moris expediuit. Sciendum igitur, ſiue patritius, & plebeius, ſiue duo plebeÿ deſignati Conſules eſſent, qui priore loco declaratus eſſet Conſul, eum in magiſtratu priorem quoque ſentẽtiam rogaſſe: ideoq; rogauit in re Catilinaria non C. Antonius, ſed M. Cicero, quia Conſul priore loco declaratus: (nã genere pares erant, uterque plebeius) & hic pacificatorem Allobrogũ rogat ſententiam M. Pupius Piſo Conſul, ex familia plebeia: M. Valerius Meſſalla, etſi patritius, tamen non rogat: plebeius igitur anteponitur patritio: cur? quia priore loco declaratus Conſul. uter in magiſtratu prior rogaret, oſtendi: quo conÿcitur, & uter rogaretur, cũ deſignati eſſent.*

7:

ROGATVM] *A' M. Piſone Conſule.*

7:

PACIFICATOREM *Allobrogum,*]

C. Calpurnium Piſonem: quem Galliæ præfuiſſe, quæ in prouincia ſunt Allobroges, diximus in epiſtola prima. et opinor id Piſonem Conſulem dediſſe propinquitati, cum C. Piſonem ſententiam primum rogauit.

7:

HOMINE peruerſo] ipſo Conſule.

7:

TANTVM cauillator,] Vnum eſt in eo cauillandi genus, præterea nihil. Quid ſit autem cauillatio, docet ipſe in II. de oratore his uerbis. » Cũ duo ſint » genera facetiarum, alterum æquabiliter in omni ſermo » ne fuſum, alterum peracutum, & breue: illa à ueteri» bus ſuperior cauillatio, hæc altera dicacitas nominata » eſt. ſed cũ in illo genere perpetuæ feſtiuitatis, ars nõ de » ſideretur; natura enim fingit homines & creat imita» tores & narratores facetos, & uultu adiuuante, & uo » ce, & ipſo genere ſermonis: tum uero in hoc altero di» cacitatis, nihil habet ars loci; cum ante illud facete di» ctum hærere debeat, quàm cogitari potuiſſe uideatur. Nec alienum eſt ſubijcere, quid de hoc ipſo Piſone in li» bro de claris oratoribus. Marcus, inquit, Piſo quidquid » habuit, habuit ex diſciplina; maximeq́; ex omnibus, qui » ante fuerunt, græcis literis eruditus fuit. habuit à natu » ra genus quoddam acuminis, quod etiam arte limaue» rat: quod erat in reprehendendis uerbis uerſutum, & » ſolers, ſed ſæpe ſtomachoſum, nõnunquam frigidũ, in» terdum etiam facetum. is laborem, quaſi curſum, fo» renſem diutius non tulit, quòd et corpore erat infirmo, » & hominum ineptias, ac ſtultitias, quæ deuorandæ no» bis ſunt, non ferebat, iracundiuſq́; reſpuebat, ſiue moro

» *ſe,ut reputabatur, ſiue ingenuo,liberoq; faſtidio.is cum*
» *ſatis floruiſſet adoleſcens, minor haberi eſt cœptus po=*
» *ſteà: deinde ex uirginum iudicio magnam laudem eſt*
» *adeptus: & ex eo tempore,quaſi reuocatus in curſum,*
» *tenuit locum tandiu, quàm ferre potuit laborem: po=*
» *ſtea,quantum detraxit ex ſtudio,tantum amiſit ex glo*
» *ria.* Pedianus *autẽ ſic*: M.Pupius Piſo *eiſdem tẽpo=*
» *ribus,quibus* Cicero, *fuit, ſed tanto ætate maior,ut ado*
» *leſcentulum* Ciceronem *pater ad eum deduceret, quòd*
» *in eo & antiquæ uitæ ſimilitudo, & multæ erant lite=*
» *ræ. orator quoque melior, quàm frequentior, habitus*
» *eſt.biennio tamen ſerior,quàm* Cicero,Conſul *fuit:triũ*
» *phauit* Proconſule *de* Hiſpanis, Q. Hortenſio Q. Me=
» tello Cretico Cõſulibus,*ante* Ciceronis Conſulatum.
» Ipſe *paulo poſt*: Conſul *autem ille deterioris hiſtrionis*
» *ſimilis, ſuſcepiſſe negotium dicitur.*

7:

GENERE *illo moroſo,*] Cauillandi *plura genera, ſed illud moroſum,cum facie riſum mouemus, nulla ſermonis feſtiuitate.*

7:

EIVS *autem collega*] M.Valerius Meſſalla.

7:

LEVITER *inter ſe diſſidẽt*] *Leuiter hic nõ ualet,*Parum, *ſed,* Aliquantum: *ut infra,* 23. Mihi, *quòd defendiſſem, leuiter ſuccenſuit.*

7:

INFECTVM] *Inquinatum, contaminatum: à labe metaphora deducta; quæ ex oleo facta, ſerpit late in ea re,quam ſemel infecit.* Vereor, *inquit,*

ne hoc

ne hoc malum, natum ex Clodij ſcelerata libidine, deinceps ipſum ex ſeſe alia mala pariat. Paulo poſt aperte:
» *Vereor, ne hæc neglecta à bonis, defenſa ab improbis,*
» *magnorum Reip. malorum cauſa ſit.*

7:

VIRVM;] *P. Clodium, Appij filium.* 7.

7:

VIRGINES] *Veſtales: quas ſacrificio intereſſe ſolitas, Plutarchus tradit.*

8.

ROGATIONEM *promulgaſſe,*] *Propoſuiſſe, in uulgus edidiſſe; (hoc enim ſignificat promulgare, auctore Feſto) ut, ſi quis uellet Tribunus plebis, intercederet; nemine intercedente, lex ferretur. etiam ob eam cauſam, ut quiuis è populo, rogatione inſpecta, per otium examinare poſſet, antiquanda mox eſſet, an ſciſcenda.*

8.

NVNCIVM *remiſiſſe.*] *Quòd à Clodio ſtupratam ſuſpicaretur. Suetonius, Plutarchus.*

8.

QVAM *ipſe fert,*] *Id eſt, cuius lator futurus eſt: nam rogationi ferendæ nondum dies uenerat: quæ tamen ne ipſo quidem die lata eſt, concurſu optimatum comitijs dimiſſis. pag. 9:*

8.

DE *religione,*] *De pollutis ſacris.*

8.

ANTIQVETVR.] *Antiquare, & abrogare putat amicus meus in ſuo libro idem eſſe: quem*

D

exempla ueterum refellunt: nam antiquat populus latam rogationem, cum perferri non ſinit; abrogat autem iam perlatam.

8.

OPERAE *comparantur.*] Homines mercede cõducti, *quorum ſuffragijs rogatio tollatur.*

8.

LYCVRGEI] Acerrimi legum propugnatores, *qualem fuiſſe Lycurgum hiſtoriæ narrant, qui Spartanis leges dedit.*

8.

SCIN *quem dicam ?*] Forte Põpeium intelligit, *paucis ante diebus è bello Mithridatico reuerſum.*

8.

PRAETORES] *In ijs erat* Q. Cicero: *cui deinde obtigit Aſia.* 10.

8.

AD III. Nonas Decembreis,] Mendoſa dies in *quadam* Ciceronis *oratione.*

8.

METELLINAM] *Quam ſcripſerat contra* Metellum Nepotem. *Legenda eſt epiſtola ad* Metellũ Celerẽ, *fam.lib.*V.Gellius *lib.*XVIII. *cap.*VII.

8.

LIBER] *Quo orationes continentur: uel liber, oratio Metellina: ut infra* 21:

8.

ETIAM.] *Etiam eſt, quod ſcribam, præter ſuperiora. et eſt genus quoddam familiariter ſcribendi,*
» *multis locis uſurpatũ, ut* 26: De muro ſtatue quid fa-

» *ciendum ſit . alıud quid ? etiam . quando te proficiſci*
» *iſtinc putes, fac ut ſciam &c*. 34 :

8.

ANTRONIANAM *domũ*] *Quæ fuerat L. Antronij Pæti: qui Cõſul deſignatus, cũ collega ſuo P. Sylla lege ambitus interrogatus pænas dederat; deinde coniurationis nomine dãnatus, exulabat*. 40.

8.

CCCCXXXVII.] *Scutatis, ut nunc loquimur, paulo minus undecim millibus*.

8.

.AMICORVM *facultatibus*] *Vt ego, qui domum emi præclaram in Palatio, à P. Sylla pecuniã mutuatus. & innuit, Meſſallam ad Antronianæ domus emptionem ipſum quoque uſum eſſe facultatibus amicorum. Gellius lib*. XII. *cap*. XII.

8.

TEVCRIS *illa*] *C. Antonius, qui debitã Ciceroni pecuniam non ſoluebat*. 6 : 10.

8.

ISTA *confice* :] *Expedi tua nomina, quæ iſtic habes : exige, inquit, à tuis debitoribus, ut redire ad nos mature poſſis*.

8:

PRIMA *concio Pompeij*] *Quã primam habuit ex bello Mithridatico reuerſus*.

8:

FRIGEBAT.] *Iacebat, ſtudioſum ſui iam neminem habebat*.

8:

L.Fuſius] Prænomen abeſt à Beſſarionis antiquo libro: & recte abeſt: non enim hic L.Fuſius, ſed Quintus: de quo in Philippicis orationibus, & in Dionis hiſtoria, & Pediani commentarijs.

8:

IN concionem produxit] Licebat Tribunis plebis, quemcunque uellent, arripere, & in concionem productum cogere pro ipſorum iure et poteſtate, ut, quibus de rebus eſſet interrogatus, ijs de rebus reſponderet. itaque Tribunus pl. C.Carbo minorem Africanū, exciſa Numantia redeuntem, ab ipſa porta in concionem cum produxiſſet, quid de Tiberij Gracchi nece ſentiret, interrogauit.

8:

QVO conſilio] Quibus iudicibus uteretur in cauſa Clodiana.

8:

DE Clodiana religione] De ſacris Bonæ deæ, Clodij ſcelere contaminatis.

8:

PROMVLGATA rogatione] Ab ipſo & Piſone Conſulibus.

8:

DE iſtis rebus] Mallem, DE NOSTRIS REBVS: ideſt, de cōiuratis ſupplicio affectis. quod factum Pompeius ſatis à ſe probatum ſignificabat, cum ſenatus omnia conſulta γενικῶς laudaſſet. nam Cicero animaduerſione illa uſus fuerat auctore ſenatu: ut qui ſenatum laudaret, Ciceronis idem acta confirmare ui-

" *deretur. In hac ipſa epiſtola paulo poſt,* An, *inquit,*
" *eſſe tantas res noſtras, quæ tam libenti ſenatu lauda-*
" *rentur? & infra,* 12: De *noſtris rebus nimium*
" *diu tacuerat* Pompeius.

9.

QVOD *hi ſuſpicarentur homines*] Hi, *quibus præſentibus* Pompeius *loqueretur, & à quibus laudem excepiſſet.* SVSPICARENTVR: *non dicit, uiderent, ſed, ſuſpicarentur, propterea quòd* Pōpeius *tantum modo* γενικῶς *ſenatus decretā laudauerat, de* Ciceronis *rebus nominatim nihil dixerat: ſed ex laudatione ſenatus, quid de* Ciceronis Conſulatu *ſentiret, coniiciebant.*

9.

IN *ariſtocratia*] Tum, *cum optimatis perſonam maxime ſumo. nam* ἀριστοκράτεια, *ſtatus eſt optimatū in* Rep. *duobus tamen antiquis libris,* Beſſarionis *&* Caualcantis, *abeſt hoc,* IN ARISTOCRATIA.

9.

VARIE PINGERE] *Admodū exornare:* μεταφορικῶς: *quia uarietas in pictura delectat.*

9.

DE *flamma, de ferro*] *cum incendijs urbem, ciuitatem cæde, mea uigilantia, meáq; uirtute dico eſſe liberatam.*

9.

(NOSTI *illas* ληκύθους)] Non *diſcedit à tralatione. nam ut pictores* ἐκ τῶν ληκύθων, *quæ ſunt ampullæ pigmentorum, ſumunt quæ ad colorandum*

apta nouere; ſic orationem ſuam Cicero cum uolebat eloquentiæ ueluti coloribus illuſtrare, ad illa loca, de flamma, de ferro, quaſi ad ſuas ληκύθους confugiebat. in libro tamen græcarum dictionũ qui, λήκυθος, interpretatus eſt, hunc Ciceronis locum nominans, uertit, uniformis dicendi copia; ſententiam, ut mihi quidem uidetur, non aſſecutus.

9.

VTRVM Craſſum] Genus loquendi à ueteribus uſurpatum, cum, de duabus rebus utram crederent, ignorabant. tale ferè illud eſt 173: is dicitur
» uidiſſe, an euntem, an iam in Aſia? & illud 2: Nos
» hic te ad menſem Ianuarium expectamus, ex quodam
» rumore, an ex literis tuis ad alios miſſis?

9.

MEIS omnibus literis in Pompeiana laude perſtrictus] Locus eſt huiuſmodi in oratione pro lege Manilia: ubi Pompeium ita laudat, ut, quod illi tribuit, Craſſo detrahat, qui ſeruile bellum ſolus confecerat. locus hic eſt. Teſtis eſt iterum, & ſæpius Ita-
» lia, quæ cum ſeruili bello tetro periculoſóq; premeretur,
» ab hoc auxilium abſente expetiuit: quod bellum ex-
» pectatione Pompeij, attenuatum, atque imminutum
» eſt, aduentu ſublatum, ac ſepultum. AB ILLO: à Pompeio.

9.

NOVO auditori]. Modo enim redierat Pompeius Mithridate deuicto.

9.

HAEC erat ὑπόθεσις,] Argumentum hoc e-

rat orationis meæ, DE GRAVITATE SENATVS, qui Catonis ſententiam ſecutus, de coniuratis ſumendum ſupplicium cenſuerat: DE EQVESTRI CONCORDIA, cum equites Romani ad opprimendam coniurationem cum ſenatu mire conſenſerunt; ut in oratione pro Seſtio, & apud Plutarchum: DE CONSENSIONE ITALIAE, quæ ſenatuſconſultum de puniendis nefarijs ciuibus apprime laudauerat: DE IMMORTVIS RELIQVIIS CONIVRATIONIS, hoc eſt de ſupplicio affectis Lentulo, Cethego, Cepario, Statilio, Gabinio, reliquijs coniurationis in urbe Catilina emiſſo: DE VILITATE, quæ in urbe fuit ipſo Conſule. multis enim Conſulibus infamiæ fuit, quòd eorum anno ciuitas caritate laborarit, quam uitare prouidentia potuerint. DE OTIO; quod ciuitati Conſul peperit coniuratione oppreſſa: ut in I. de officijs magnifice gloriatur his uerbis. Nobis
» Remp. gubernantibus non togæ arma ceſſere? neque
» enim in Rep. periculum fuit grauius unquam, nec ma
» ius otiũ. ita conſilijs, diligentiáq; noſtra celeriter de ma
» nibus audaciſſimorum ciuiũ delapſa arma ipſa cecide-
» runt. quæ res igitur geſta eſt unquam in bello tanta?
» quis triumphus conferendus?

9.

ἄρειος πάγος.] Seuerus, & fortis, ut Athenis Ariopagitarum conſilium, à Solone conſtitutum.

9.

FERENDAE,] Ad populum.

9.

BARBATVLI *iuuenes*] *Dictum cum laſciuiæ nota: nam apud* Romanos, *barbam alere, moris non erat*. 13.

9.

GREX *Catilinæ*,] *Magnam manum nobilium adoleſcentum Catilina, uarijs libidinum illecebris captam, ac deuinctam, conſuetudine tenuerat; ut qui, pro cuiuſque ſtudio, alijs ſcorta præberet; alijs canes, atque equos, ſua pecunia emptos, dono daret; poſtremo neque ſumptui, neque modeſtiæ ſuæ parceret, dum illos ſibi obnoxios, fidoſq; efficeret*. Saluſtius, *& hic ipſe in oratione pro* M. Celio.

9.

FILIOLA *Curionis*,] *Filio* C. *Curionis, qui Conſul fuerat cum* Cn. *Octauio. ſed filiolam uocat ad mollitiẽ, & impudicitiã indicandam*. Hic eſt C. Curio, *qui Cæſaris poſtea partes ſecutus, in Africa periȷt*.
ANTIQVARET, *rogationem*. 8.

9:

LATOR *rogationis*,] *Non quòd iam ferret, ſed quòd eo die laturus eſſet: non tulit autem, quia, bonis uiris manifeſtum ambitum in re turpi, & Conſulis Piſonis turpiſſimam ſuffragationem non ferentibus, comitia ſunt dimiſſa*.

9:

PONTES *occuparant*.] *Quibus ciſtæ ſuffragiorum ſuperimpoſitæ. pontes igitur occuparant operæ Cladianæ, ut ex ȷs quas uellent tabellas ſuffragium laturis miniſtrarent, eas inquam duntaxat, quæ*

inſcriptæ eſſent,uti rogas. Libro I. *rhetoricorum ad Herennium* : Cepio, *ut* Saturninum *contra ſenatus conſultum, intercedentibus collegis, legem de ſemiſſibus & trientibus aduerſus* Remp. *uidit ferre ; cum uiris bonis impetum facit ; pontes diſturbat ; ciſtas deijcit ; impedimento eſt, quo ſecius feratur lex.* Et libro III. de *legibus* : Pontes *etiam lex* Martia *fecit anguſtos*. Et *faſtorũ libro* V. Pontes *puto fuiſſe menſulas anguſtiſſimas pedibus altioribus, pontes ad ſimilitudinem dictas, non ad ueritatem. & ſingulas conijcio ſingulis tribubus aut curijs appoſitas, ciſtis ſuperſtratas, ſuffragiorum tabellas continentibus.*

9:

MINISTRABANTVR,] *Suffragiũ laturis diſtribuebantur.*

9:

VT *nulla daretur,uti rogas*] *Cum populus in campum Martium conuenerat, uti rogationem aliquã aut acciperet,aut antiquaret; tabellæ ſingulis binæ dabãtur, diuerſe inſcriptæ:altera ſic,* VTI ROGAS; *qua ſignificabant, ſe rogationem accipere, & uelle uti rogaſſet is,qui rogationem tuliſſet : altera cũ litera* A ; *quæ erat antiquatæ, ideſt ſublatæ, rogationis nota.* Liuius *libro* X. *Ego hanc legem* Quirites, *quod bonum, fauſtum, felixq́; ſit nobis, ac* Reipublicæ, *uti rogaſtis, ſubeundam cenſeo. tametſi ſuſpicor mendoſe ſcriptũ in* Liuio, ROGASTIS : *non enim populus rogat, ſed rogatus iubet. mallem igitur,* ROGATI, *aut* ROGATI SITIS : *ut & libro* XXXIII. *omnes quinque et triginta tribus,uti rogatæ,iuſſerunt.*

» *libro autem de legibus* III. *Vos, inquit, legem, ut ui-*
» *deo, antiquaſtis ſine tabella.* NVLLA: *corrupti igitur, qui tabellas miniſtrabant, cum eas tantum darent, quibus antiquari rogatio poſſet.*

9:

ROSTRA *Cato aduolat*:] *Inde concionaturus maxime in Piſonem Conſulem: nam de Roſtris ad populum concionabantur.*

9:

VT *Conſules populum &c.*] *Refertur hoc ad uerbum* DECERNERETVR.

9:

NVLLVM S.C. *facienti*] *Curionis erat ſententia, ut ſenatusconſultum, de promulganda rogatione factum, tolleretur. ei ita ſentienti haud plures quã quindecim homines aſſenſerunt. quid autem Curio ſpectabat? hoc uidelicet: ut ſublato ſenatusconſulto, à populi iudicio, cuius ſeueritatem pertimeſcebat, ad Prætorem, eiusq; conſilium, in quo tum gratiæ tum pecuniæ futurus locus eſſet, quæſtio de inceſtu Clodij transferretur. ſenatus populum iudicem uolebat, quem intelligeret maiore negotio corrumpi uniuerſum poſſe, quã Prætorem, & certum iudicum numerum, qui Prætori in conſilio aſſiderent. ergo non de iudicio, ſed de iudicũ genere diſſidebant.*

9:

FVSIVS *tertium conceſſit.*] *Tertium ceſſit, cũ ante bis ceſſiſſet. uel potius,* TR. TVM CESSIT: *ut ſit* TR. *pro* TRIBVNVS: *nam ueteres quandoque &* TRIB. & TR. *ſcribebant:*

quod utrunque ualebat TRIBVNVS, *unitatis numero : multitudinis,* TRIBB. *&* TRR. *ſicuti* PRAETT. *et* PRR. *de Prætoribus. Poteſt enim ita diſputari :* FVSIVS TERTIVM CONCESSIT, *falſum eſt : neque enim ter actum eſt in ſenatu de Clodiana re:neque Fuſius ante ceſſerat:cuius etiã opera factum erat,ne à ſenatu aſperius decerneretur,ut ait Pedianus in Miloniana.rectius igitur,* TVM CESSIT, *uidelicet cum tam frequenti ſenatu agi, & decerni rem uideret : ideoq; Clodij miſeræ conciones,deſtituti à Tribuno, infenſis patribus. Beſſarionis tamen antiquus liber, itemq; Caualcantis,* TERTIVM CONCESSIT.

9:

MISERAS] *Sine auctoritate,quibus fidem populus non haberet : aut,* MISERAS, *humiles, ad miſericordiam eliciendam.*

9:

LVCVLLVM, *Hortenſium,* C. *Piſonem,*] L. *Licinium Lucullum,* Q. *Hortenſium,* C. *Calpurniũ Piſonem, omnes conſulares.*

9:

MESSALLAM *Conſulem*] M. *Valerium Meſſallam: ſed cum alter eſſet eodem prænomine,is qui Conſul poſtea fuit cũ Cn. Domitio Caluino, differentiæ cauſa* CONSVLEM *adiecit.*

9:

TANTVM] *Contumelioſis uerbis in me non utebatur : hoc unum dicebat,comperiſſe omnia,et me auctore fieri,quæ contra ipſum fierent.*

9:

D E *prouincijs Prætorum*,] Vt proximi ſuperioris anni prætoribus Prouinciæ decernerentur.

9:

D E *legationibus*,] Audiendis: quod Februario menſe, quo ſcripta eſt epiſtola, fieri ſolitum, multis lo-
» cis facile eſt animaduertere: ut ad Lentulum: Sena-
» tus haberi Februario toto non poteſt, niſi perfectis, aut
» reiectis legationibus. Et ad Quintum fratrem: ſancit
» lex Gabinia, ut ex Calendis Februarijs uſque ad Calen-
» das Martias legatis ſenatus quotidie detur.

9:

D E *cæteris rebus*] Decernebat ſenatus, ut, ante quã rogatio de inceſtu Clodiano lata eſſet, nihil omninò ageretur.

9:

V N O *uitio minus uitioſus*,] Piſo Conſul animo eſt bonis uiris infenſo; re minus nocet, quia tardiſſimus eſt, et in agendo minime omnium efficax. ita minus uitioſus eſt, quòd inertiæ uitium habet.

9:

I L L A M *concionem*,] Quam habuit productus ad populum à Fuſio Tribuno pl. 8:

10.

P S E V D O C A T O N E.] Ita ſtudioſo partium bonarum, ut Catoni ſimillimus exiſtimetur.

10.

Τεῦκρις] C. Antonius perſoluit, quod promiſerat. idem pag. 6: 8:

10.

RELIQVVM *dodrantem*] *Vniuerſa hæreditas libræ, ſiue aſſis nomine ſignificatur. et quia dodrans nouem unciarum eſt; factum, ut nouem item hæreditatis partes dodrante ſignificentur. ergo Argiletani ædificij hæres erat Quintus ex quadrante, quæ quarta pars eſt ut in libra, ſic in hæreditate; reliquũ dodrantẽ, hoc eſt reliquas nouẽ partes, emit à cohæredibus.*

10.

HS DCCXXV,] *Ad noſtratis pecuniæ rationem, ſcutatis decem et ſeptem millibus ſupra centum & uiginti quinque.*

10.

VENDITAT] *Vendere cœpit: ut, dormitat, dormire cœpit.*

10.

VIDERO *hominem. ualde petitur. renauabo operam.*] *Non dimitto quã pridem amplexus ſum ſententiam, ut legendum putem: Video hominem ualde pœnitere. et pulchre cõuenit cum antecedenti membro: quo membro ſatis aperte ſignificatur, nõ ſtare per Luceium, quo minus diſſoluta gratia cõglutinetur. impreſſam quidem lectionem eo magis ſuſpicor non carere mendo, quòd & Caualcantis, & Beſſarionis antiqua exẽplaria nõ nihil à uulgata ſcriptura diſſident: habẽt. n. ſic:* PETITVR IRENAVABO.

10.

ASIAM] *Eam Quintus per triennium adminiſtrauit. 291.*

10.

φιλέλληνες] Aſia enim in Græcia eſſe dicebatur, & græco ſermone Aſiatici omnes utebantur. ideo in epiſtola ad fratrẽ Græcos ſæpe uocat homines Aſiaticos. & alijs in locis. Et M. Celius in epiſtola ad Ciceronem, Turpe, inquit, tibi erit, me pantheras Græcas non habere.

10.

CVRAQVE, & effice,] Cum ſcilicet in Aſia fratris legatus eris. id enim Cicero futurũ opinabatur. ſed omiſſam ab Attico prouinciam, perſpicuum eſt infra, 13. 15. & in uita.

10.

IPSI Quinto] In Aſiam cum imperio proficiſcenti.

10.

DE TVO negotio:] De exigenda à Sicyonijs pecunia.

10.

DE iudicio,] Quo P. Clodius eſt abſolutus.

10.

ὕστερον πρότερον] Primum. n. reſpondebo, cur ego minus, quàm ſoleam, præliatus ſim: deinde, quod tu primum quæſieras, id ego ſecundo loco reſcribam, quid acciderit de iudicio Clodiano.

10.

ὁμηρικῶς.] Homeri exemplo, qui hyſterologia ſæpe utitur.

10.

DEFENDENDA fuit,] Pugnaui, in=

quit, ut omnino, quemadmodum ſenatus decreuerat, rogatio de inceſtu Clodiano *ad populum ferretur: acriterq́; in eo ſenatus decretum, auctoritatemq́; defendi.*

IO:

ILLE] P. Clodius.

IO:

IN *Piſonem, in Curionem,*] *Qui Clodio fauebant. & Piſonem Conſulem intelligit.*

IO:

NISI *iudicum genus*] *Fuſius enim à Pratore, & eius conſilio fieri iudicium uolebat: in rogatione autem conſulari, ut populus iudicaret, ſcriptum erat.*

IO:

CONTRAXI *uela,*] *Qui antea cauſam Clodianam uehementer oppugnaueram, deſtiti, et contentionem omiſi, cum ex inopia iudicũ haud dubie conijcerem, quis exitus iudicij futurus eſſet.*

IO:

PRO *teſtimonio,*] *Cum Clodius iudicibus ſe probaturum affirmaret, quo die in ſacris Bonæ deæ deprehenſus diceretur, eo die Interamnæ apud C. Caſſinium Scholam fuiſſe: Cicero contra teſtatus eſt, eo die ſe Clodiũ domi conueniſſe, et allocutũ eſſe. Plutarchus.*

IO:

ITA *notũ, atque teſtatum,*] *Notiſſimũ enim erat, et maxime teſtatum, Clodium eo die Romæ fuiſſe.*

IO:

ILLVM *in infamiæ relinqui ſordibus,*] *Nam ſi Fuſius interceſſione impediret, quo minus de re Clodiana populus iudicare poſſet, itaq́; iudicium de Clodio*

nullum fieret : Clodius tamen in infamiæ ſordibus ia-ceret : quem non innocentia uideretur iu iudicio ſer-uaſſe, quod fortaſſe nunc uideri poteſt, ſed Tribunus nocentem iudicio eripuiſſe.

10:

INFIRMO *iudicio*] *Quod facile corrum-pi poſſet. firmiſſimum autem, et integrum ab omni la-be, populi iudicium fuiſſet.*

10:

PLVMBEO *gladio iugulatum iri*] *Quo-uis iudicio condemnatum iri. Nam ut ex plumbo gla-dius acie minus eſſet firma, quàm qui è ferro : ſic iudi-cium populi, quaſi ferreus gladius plumbeo compara-tus, multo eſſet firmius, quã iudiciũ à Prætore datum.*

10:

VT *reiectio facta eſt*] *Accuſator et reus in iu-dicio reijciebant, quos aliqua de cauſa ſibi infenſos fore ſuſpicarentur. in cauſa Milonis quinos ex ſingulis ordi-nibus reiectos, Pedianus docet.*

11.

ACCVSATOR,] *Létulus. orat. uol. II. 252.*

11.

CLAMORIBVS *maximis,*] *Clamores oriebantur, quia reus et accuſator iudices reijcerent ad-modum diſſimileis, hic homines nequiſſimos, ille opti-mos & integerrimos.*

11.

TANQVAM *Cenſor bonus,*] *Cenſores enim eijciunt è ſenatu, quos nequam & improbos no-uerunt.*

TANQVAM

II.

TANQVAM *clemens laniſta*] *Laniſtæ nō gladiatores ſunt, ut ſenſit amicus meus in ſuo libro, ſed gladiatorum domini, & magiſtri, qui gladiatorum familias in ludo exercerent, & locarent. patet ex epiſtola M. Antonij, Philippica XIII. 255: & ex oratione pro Sex. Roſcio, 21.38. et ea, quæ eſt in Piſonē, in qua Rempublicam laniſtæ comparat, quia Gabiniū & Clodium, tanquam laniſta ſuos gladiatores, pugnanteis ſpectaret, et utriuſque interitū, quia malum utrunque ciuem noſſet, ita cuperet, ut laniſta duorum gladiatorum, quos male ſe gerenteis uideret.*

II.

FRVGALISSIMVM] *Quia dixerat, nequiſſimos, cōtrariū contrario reddidit. Et reſpexit ad pecuniam: quia frugi homines egere non ſolent; quo ſpei minus eſt, in iudicio corrūpi poſſe. tales igitur reijciebat Clodius: retinebat minime frugales, ideſt egēteis.*

II.

V T *appellantur,*] *Conſilium iudicum ex triplici ordine conſtabat, ſenatoribus, equitibus, Tribunis ærarijs, (ſic enim appellabantur: Varro) lege, quam Prætor tulerat L. Aurelius Cotta. Pedianus.*

II.

AERATI.] *Aere alieno obſtricti. unde obæratus.*

II.

T V I *ciues*] *Athenienſes. etſi ciuitatis beneficio ab Athenienſibus delato noluiſſe Atticum uti, Nepos tradit. Reſpexit igitur non ad ius ciuitatis, ſed ad*

E

» Pomponij cognomen. Etiam infra 21: tuus, inquit, ille
» ciuis Demoſthenes in Philippicis orationibus enituit.

II.

XENOCRATEM] Hic teſtimonio dicto, cum ad aras, ut mos Græcorum eſt, iurandi cauſa accederet; una uoce omnes iudices, ne iuraret, reclamarunt. In oratione pro Balbo, et apud Valerium Max.

II.

TABVLAS Metelli Numidici] Q. Metello, Quinti filio, Numidico, cauſam dicente de pecunijs repetundis, cum ipſius tabulæ circumferrentur inſpiciundi nominis cauſa, fuit iudex nemo, ex illis equitibus Romanis grauiſſimis uiris, quin remoueret oculos, & ſe totum auerteret: ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, uerũ ne an falſum eſſet, uideretur. In oratione pro Balbo.

II.

ABIENS Conſulatu,] Cum in concione Conſulatum pridie Calendas Ianuarias depoſuit. deponebant enim eo die.

II.

DOMVM reductus.] Eius frequentiæ meminit his uerbis in oratione in Piſonem, 80: Quo quidem
» tempore is meus domum fuit è foro reditus, ut ne=
» mo, niſi qui mecũ eſſet, ciuiũ eſſe in numero uideretur.

II.

PRAECLARI Ariopagitæ,] Ironia. nã Ariopagitæ uere et religioſe iudicabant: at uero in Clodiano iudicio plerique iudices pretio ſententias uendiderunt.

II.

AD *conſilium.*] *Actum eſt in conſilio iudicũ, num à ſenatu præſidium eſſet petendum, quo tutius iudicare poſſent. omnes, præter unum, cenſuerunt.*

II.

DATVR *negotiũ magiſtratibus.*] *Vt præſidium iudices habeant.*

II:

ἔσπετε] *Homeri uerſum uſurpat, & Muſarum opem implorat, cum iudicij corrupti narrationẽ, quaſi rem magnam, orditur.*

II:

NOSTI *Caluum,*] *M. Craſſum, ut puto, ſignificat, tribus modis eum deſignans, primum à caluitio, deinde ex Nanneianis cum appellat, poſtremo cum dicit, Illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. nam laudatum à Craſſo Ciceronem, apparet in epiſtola, quæ ante proximam legitur. Surrexit, inquit, Craſſus, ornatiſſimeq; de meo Conſulatu locutus eſt, ut ita diceret, ſe, quòd eſſet ſenator, quòd ciuis, quòd liber, quòd uiueret, mihi acceptum referre. Et quia Craſſus Sylla Dictatore ingentes diuitias congeſſerat, bonis proſcriptorum paruo pretio emendis; Nanneij autem proſcriptorum è numero fuerunt, quorum bona à Craſſo empta ueriſimile eſt, indeq; eum non mediocriter fuiſſe ditatum: per iocum appellat eum ex Nanneianis: quaſi dicat, Nanneiorum facultatibus ditatum. Nanneios autem Dictatore Sylla proſcriptos, & interemptos fuiſſe, cognoſcitur ex libro, quem ad Marcum fratrem Quintus*

Cicero ſcripſit de petitione Conſulatus.

II:

ET *eum ex ludo gladiatorio,*] *Veteres in magna ſeruorum multitudine habebant quos in ludo gladiatorio docendos, exercendosq́; à laniſtis, ideſt à magiſtris, curarent: quos deinde populo ſpectandos loco muneris exhibebant.* ET EVM: *non modo ſeruum, ſed ſeruũ ex ludo gladiatorio, hoc eſt ex omnibus uiliſſimum. nam alij colebant arteis nobiliores, literas, muſicen, picturam, et huiuſmodi.* CONFECIT TOTVM NEGOTIVM: *Iudices corrupit.*

II:

INTERCESSIT, *dedit.*] *Partim promiſit ſe daturum, partim etiam dedit. Tale illud libro*
» VI. 85. *Adſcribit, interceſſiſſe ſe pro ijs magnam pe-*
» *cuniam.* *Et illud oratione* II. *in Antonium: Ora-*
» *bat Curio, ut te contra ſuũ patrem, ſi ſeſtertium ſexa-*
» *gies peteret, defenderem: tantum enim pro te interce-*
ſiſſe dicebat.

II:

SVMMO *propoſito periculo*] *Quia plenum forum erat ſeruorum.*

II:

CATVLVS] *Q. Lutatius Catulus conſularis, quem Sylla Dictator optimum uirum appellauerat. Plutarchus in Pompeio.*

II:

XXXI *fuerunt,*] *Ergo iudices fuerunt in cauſa Clodij quinquaginta ſupra unum, totidem, quot in Milonis cauſa, in qua ſenatores iudicarũt* XVIII,

equites X V II, Tribuni ærarij X V I. hoc ex Pediano.

12.

FACTVM eſſe ſciebant,] Inceſtum Clodij ſignificat.

12.

CALVVM, & Plautum, & Spongiam,] Iudicum cognomina: quos quaſi per contemptum nominat: nam Caluus, & Plautus, & Spongia, cognomina ſunt à partibus corporis male affectis, & à uitijs impoſita.

12.

CVM religio, cum pudicitia] Religioné Clodius polluit, cum ingreſſus eſt eò, ubi ſacra Bonæ deæ uirgines Veſtales celebrabant. pudicitiam uiolauit, quia in ijs ſacris adulteriũ cũ Pompeia commiſiſſe ſuſpicio erat. hæc auté cóciderũt, quia uiolatas ulti iudices nõ ſunt.

12.

IVDICIORVM fides,] Quæ concidit corruptis à Clodio iudicibus.

12.

SENATVS auctoritas concidiſſet,] Quo modo concidiſſe uidetur ſenatus auctoritas? quia factum nõ eſt quod ſenatus cenſuerat, ut populus de Clodiano inceſtu iudicaret.

12.

NVLLA in re conſiſtere unquã ſum paſſus:] Omnibus in rebus ei ſum aduerſatus.

12.

DESPONSAM homini iam Syriam]

Propemodum ſenatus promiſerat & deſponderat Piſoni Syriam prouinciam, ut eam anno proximo Proconſul adminiſtraret. Cicero contra pugnauit, & deſponſam ademit, cum diceret, non eſſe habendam eius rationem à ſenatu, cuius opera ſenatus auctoritas concidiſſet. nam per Piſonem ſteterat, quo minus rogatio ex ſenatusconſulto ad populum ferretur. ut pagina 8.
» Piſo operam dat, ut ea rogatio, quã ipſe fert, et fert ex
» S.C. et de religione, antiquetur. Et pagina 9: Piſo
» Conſul lator rogationis, idem erat diſſuaſor.

12.

ABIECTVM] Quòd uideret, in iudicio Clodiano uictam ueritatem improbitati ceſſiſſe.

12.

CONTENTIONIS,] In ipſa altercatione omnia, inquit, habere tum uim, tum uenuſtatẽ uidebantur: quæ nunc ſi à me perſcriberentur, prorſus ut languida inſulſáq; iacerent: itaque pauca narrabo.

12.

ἀγῶνα uos appellatis.] Atticũ ut hominem Græcum agnoſcit, quia diu uixerat Athenis, & ad cognomen reſpiciens.

12.

VNA plaga accepta] In Clodij abſolutione.

12.

NE aut ignorando] Hoc membrum refertur ad illud, Neque diſſimulandum: alterum membrum deſiderari uidetur; ut, quoniam duo propoſuit, ignorationem, et timorem, ſit quod utrique reddatur: idq; etiam poſtulat diſiunctiua particula AVT.

12:

LENTVLVM,] *Eum,qui cũ Catilina cõiurauit,et in carcere necatus eſt. Saluſtius, Plutarchus.*

12:

CATILINAM,] *Ego ter abſolutum Catilinã inuenio: crimine inter ſicarios, ob necẽ M. Marij Gratidiani; ut apud Dionem libro XXXVII. de inceſtu, quòd Fabiam uirginem Veſtalem ſtupraſſet; ut apud Oroſium libro VI. repetundarum ex Africa, ut apud Pedianum, Ciceronem, Q. fratrem de petitione Conſulatus.*

12:

PVLCHELLVS *puer*] *Ludit in formã, & cognomen Clodij: in formam, quia facie puellæ ſimilis erat, ut ſcribit Plutarchus in Cæſare, et Cicerone: in cognomen, quia Clodius Pulcher, cognomine Claudiæ familiæ patritiæ, appellabatur: erat enim & altera Claudia familia plebeia, in qua Marcellorum cognomina. adſcriberem alia de Claudiorum gente: ſed neque locus exigit, & reſeruantur antiquitatum Romanarum libris. ſic, Furor Pulchelli, dixit pag. 22.*

12:

BAIAS] *Baianas aquas: quo tum ualetudinis, tum etiã laſciuiæ cauſa frequentes conueniebant.*

12:

FALSVM:] *Aptius fortaſſe,* SALSVM: *ut ironia ſit, hoc ſenſu: Salſe uero Clodi, et peruenuſte, opinor, tibi uideris dixiſſe, cum obieciſti, me ad Baias fuiſſe. uerum non ſentis, quã hoc ſit frigidum? at concedo: ſalſum eſt, & acutum, quod in me conieciſti:*

notaſti perbelle mollitiem meam, qui balnea delicatus homo petierim. quid tum? conferamus noſtrũ uterque factum. Ego ad Baias, tu in operto fuiſti: num quæ ſimilitudo? nulla prorſus. nam mea mollities cum tuo ſcelere non uidetur eſſe comparanda.

12:

IN operto] *Cum in intimam Cæſaris domum, ubi Veſtales in operto ſacra faciebant, muliebri ueſtitu penetraſti. Ita locutus eſt et paradoxorũ V. cum eundem Clodium exagitans, Familiariſſimus, inquit, tuus de te priuilegium tulit, ut, ſi in opertum Bonæ deæ acceſſiſſes, exulares. quo modo, igitur, tot legibus eiectus in exilium, nomen exulis non perhorreſcis? Romæ ſum, inquis: & tu quidem in operto fuiſti.*

12:

HOMINI Arpinati] *Quaſi ſemiruſtico. nam ſi homo Romanus ad aquas calidas iret, ferendum: ſi Arpinàs, non item.*

12:

AQVIS calidis?] *Baianis. calidæ enim balneorum aquæ.*

12:

PATRONO tuo,] *Sorori tuæ. Patronũ appellat, quia mulier potens, & amatorum gratia ualens, Clodium ſæpe non ſecus ac patronus defenderet. cuius etiam opera Sex. Clodium fuiſſe abſolutum, legitur in oratione pro M. Celio.*

12:

QVI Arpinateis aquas concupiuit.] *Quæ me hominem Arpinatem, quem tu derides, ſibi coniugem*

optauit. Hoc *Plutarchus in Cicerone.*

12:

N O S T I *enim marinas.*] *Cum ſtuprum à pi ratis paſſus es.* De *Aruſpicum reſponſis.*

12:

C V M Rex *tui mētionē etc.*] Q. *Marcius* Rex, *qui unam è Clodij ſororibus in matrimonio habuerat, moriens in teſtamento nullā Clodij mentionē fecit. Clodius autē fore ſperauerat, ut hæres ab eo relinqueretur.*

12:

D O M V M, *inquit, emiſti;*] *Omnino fuit hoc Ciceroni inuidioſum: qui cum homo nouus eſſet, domum emiſſet in Palatio, quæ P. Craſſi fuerat uiri conſularis. idq; etiam ei Saluſtius obijcit in oratione. emit eam Cicero* HS *tricies quinquies, ut eſt in epiſtola ad Seſtium, fam. libro* V. *cum à P. Sylla, qui tum reus erat, mutua uicies accepiſſet: quod Gellius refert libro* X I I. *capite* X I I.

12:

I V R A N T I *tibi non crediderunt.*] *Quia cum Cicero iuratus, ut mos erat, teſtimonium in Clodium reum dixiſſet, iudices tamen eum abſoluerunt. Pedianus de teſtium iureiurando.*

12:

X X I *iudices*] *Ii, qui te ſuis ſententijs cōdēnarūt.*

12:

X X X I,] *Qui te, nūmis ante acceptis, abſoluerūt.*

12:

M I S S V S *eſt ſanguis inuidiæ*] *Profuit nobis ad extinguendam inuidiam, uideri noſtrum teſti=*

monium non ualuiſſe.

12.

SINE *dolore:*] *Paruo meo dãno, haud magna mea mercede. &* μεταφορικῶς *dixit, ſine dolore: quia bene habet, cũ ſanguis mittitur ſine dolore ægrotantis.*

13.

FAVTORES *illius flagitij*] *Illi ipſi, qui Clodium abſolutum uoluerunt, nunc abſolutionem pre tio emptam confitentur.*

13.

CONCIONALIS *hirudo ærarij*] *Quæ in concionibus nullum poſcendi finem faceret, inſatia= bilis ut hirudo. et* HIRVDO AERARII, *quia omnis publica largitio, ſiue in plebem, ſiue in qué uelis alium facta, opes imminuit ærarij.*

13.

COMESATORES *coniurationis*] *Ca tilinæ conſortes in coniuratione. quem ſupra gregem uocauit Catilinæ, pag. 9.*

13.

GLADIATORIBVS] *Cum munus gladiatorium ſignificare uult, gladiatoribus, dicit, ut libro proximo, 22. Quærit ex me, num conſueſſem Sicu lis locũ gladiatoribus dare. & Philippica* IX. *item in epiſtola Aſinij, libro* X *fam. & dare gladiatorium, Pedianus dixit, cum ſubintelligeret, munus.*

13.

SINE *ulla paſtoritia fiſtula*] *Paſtores, qui fi= ſtula ſcienter utantur, ita interdum delectant, ut, qui audiunt, influentem ſenſibus uoluptatem geſtu ſignifi=*

cent. At *nos, inquit, populo ita chari ſumus, ut ludorũ, gladiatorumq; conſeſſu mirandas* ἐπισημασίας, *ideſt ſignificationes daret, non ulla paſtoritia fiſtula permotus, ſed amore, ſtudioq; impulſus*.

13.

AVLI *filium*:] L. *Afranium: quem ad petendum ſequentis anni Conſulatum* Pompeius *trudebat. petijt autem, & obtinuit. bello ciuili, cum* Petreio *Legatus* Pompeij *fuit in Hiſpania. uictum, & poſt impetratam ueniam arma inferentem Cæſar interfecit*. AVLI FILIVM: *ſic appellat, opinor, quòd pater nullo honore, nulla uirtute inſignis fuiſſet: quaſi per contemptum*: Etiam *infra, Auli, inquit, filius, quàm ignauus, & ſine animo*. & 20:

13.

SED *quibus &c*.] Nummis.

13.

DETERIORIS *hiſtrionis*] Hiſtrioni *ſimilis eſt* M. Piſo *Conſul, ſed nõ boni hiſtrionis: eſt enim cauillator genere illo moroſo, quod etiam ſine dicacitate ridetur. pag*. 7:

13.

DIVISORES] Qui *populo pecuniam diuiderent, ſi Conſulem Afranium creaſſet*.

13.

CATONE, & Domitio] *Affinitate coniunctis: nam* Catonis *ſororem habebat* Domitius *in matrimonio*. Plutarchus.

13.

INQVIRI] *Num domi diuiſores haberet*.

13.

CVIVSMODI *diuiſores haberent*] Le*gendum fortaſſe,uel,*CVIVSCVIVSMODI, *pro,qualeſcunque, quòd honeſtis etiam de cauſis domi poſſent diuiſores haberi : & in epiſtolis,quæ familiares dicantur, lib.* IIII. 53. *ubi ſcriptum eſt,* Cuiuſmodi *res eſſet,libri ſunt manuſcripti, in quibus legatur,* Cu*iuſcuiuſmodi res eſſet:uel,*CVIVSCVIVSMODI,*igitur legerem,uel,*CVIVS DOMI: *ut ſit : cuius magiſtratus domi diuiſores habitarent, eum magiſtratum aduerſus* Remp. *facere. nam & paulo an*-
» *te,*Conſul *ſuſcepiſſe negotiũ dicitur, & domi diuiſores*
» *habere.* Et *in huiuſmodi uoce alibi quoque reperio factam eſſe tranſpoſitionem literarum, indeq́; ſimilem errorem fluxiſſe : ut in* Oratore, Numerus *non domo depromebatur*. HABERENT: *habitarent, apud magiſtratus : ut apud* Plautum *in* Bacchidibus *:*
» Quis *iſtic habet? &* Digeſtorũ *libro* VIII.*titulo* II.
» Quidã *Iberus,qui habet poſt horrea mea. ſed* Beſſa*rionis,&* Caualcantis *antiqua exemplaria,* HABITARENT.

13.

SIMVL *cum lege* Aelia *inijt,*] Tribunatum *iniuit ſeruatis auſpicijs ex lege* Aelia.

13.

SOLVTVS *eſt* Aelia, *&* Fuſia,]. Cum *lex ferretur, omnes magiſtratus obnunciandi, ideſt impediendi, poteſtatem habebant. obnunciatio autem lege* Aelia *dabatur. ergo* Tribunus *pl.* M. Aufidius Lurco *legem de ambitu laturus, ne obnunciatione im*-

pediretur, ſolutus eſt à Senatu & Aelia lege, & Fuſia, facto ſenatuſconſulto, ut ij, qui obnuntiandi poteſtatem haberent ex Aelia lege, & Fuſia, moram ne afferrent, quo minus de ambitu lex primo quoque tempore ferretur, qui obnunciaſſet, eum ſenatum exiſtimare aduerſus Remp. feciſſe. Sed quæritur ab hominibus non imperitis; cum Lurco Tribunus Aelia lege ſolutus, quæ de auſpicijs erat, obnunciationem non timeret, cur additum ſit ET FVSIA. *reſpondetur: quia ſenatus, quo maturius lex ferretur, ſuſtulit non ſolum obnunciationem, ſed etiam religionem eorum dierum, quibus ferri lex non poterat: cum certi dies eſſent, quibus legem ferri lex Fuſia non ſineret. itaque P. Clodius, ut leges & quas uellet, & quo tempore uellet, ferre poſſet; pernicioſa rogatione tã Aeliam legem, quàm Fuſiam ſuſtulit. in cuius Tribunatum inuehens Cicero in oratione pro Seſtio, Mitto, inquit, eam legem, quæ omnium religionum iura, auſpiciorum, poteſtatum, omnes leges, quæ ſunt de iure, & de tempore legum rogandarũ, una rogatione ſuſtulit. & in Piſonem: Te inſpectante, & tacente, à P. Clodio, fatali portento prodigioq; Reipublicæ, lex Aelia & Fuſia euerſa eſt, propugnacula, muriq; tranquillitatis, atque otij.*

13.

CLAVDVS *homo promulgauit.*] *Cum ironia: quaſi non bonum omen poſſit eſſe, cum legem claudus homo promulgat; idq; potiſſimum ſit contra Aeliam legem, quæ auſpicia tuebatur. Promulgare autem ſupra diximus quid ſignificet.*

13.

DILATA'] *Quia comitia plures dies abſtuliſſent, uiſum eſt, ut ante lex ferretur.*

13.

PRONVNCIAVERIT,] *Promiſerit ſe daturum. nam candidati nummos tribubus promittebant, ſi ſibi, quem petebant, magiſtratum demandaſſent.*

13.

HS ∞ ∞ ∞] *Scutatos ſeptuaginta quinque. ſunt enim ſeſtertij nummi.*

13.

DEBEAT] *Quotánis quaſi tributũ pendat.*

13:

ἀποθέωσιν] *Ego meum Conſulatum ita ornaui, atque illuſtraui præſtantiſſimis rebus geſtis, ut eum C. Curio recte ἀποθέωσιν uocarit: quòd quemadmodum clari uiri magnis meritis in deorum numerum relati ἀποθέωσιν conſequuntur; ita ego mearum actionum amplitudine effeci, ut meus Conſulatus, quaſi numen quoddam, cum religione colendus eſſe uideatur. ſed uides'ne Tite Pomponi, Cóſulatum noſtrum, ſi homo turpiſſimus Afranius Conſul factus erit, nó iam futurum ἀποθέωσιν, ſed fabulis illis ſimilẽ, quæ de Saturno et Ioue narrantur? quæ ut inanes, & ficta paruipendũtur.*

13:

FABAM *nummum*] *Hic antiquos libros uideo diſſentire. Beſſarionis exemplar,* FAMAM MIMVM: *Caualcãtis,* FABAM MIMVM. *ego, nec ita magna literarum mutatione, legendum pu*

to, FABVLAM NVMINVM: *ut ueteres fabulas ſignificet, qualis illa de Ioue cycno, de Saturno expulſo, de Minerua è capite Iouis orta, & huiuſmodi, quibus poetæ ſuos libros referſerunt*. & *recte* FABVLAM NVMINVM: *ut quoniam*, ἀποθέωσιν, *dixit, quaſi* ἀντίθετον *referat*.

13:

MINVS *commode fiat:*] Ne *Quintus frater meus excandeſcat, quia Legatus cum ipſo in Aſiam ire nolis*.

13:

IN *prouinciam non ſim profectus*.] *Conſul cū in prouinciā Galliam ire poſſet, neglexit*. 21: *et in epiſt. fam*. 60. 246: & *orationū* II. *uol*. 123: *et* III. 80.

13:

AMALTHEO] *Attici gymnaſio in Epeiro. ſupra mulielri genere dixit Amaltheā*, 7. *et ita gymnaſium nominauit à multitudine librorum: quia capra Amalthea, quæ Iouem aluit, fabuloſis poetarum carminibus celebratur, quòd altero cornu ambroſiam, altero nectar copioſe fuderit. ergo uel à copia nomen indidit gymnaſio, uel quòd legendis in eo libris animū paſceret ſuauiſſimo cibo, ſicuti Amalthea ſuo prædulci lacte Iouem pauit: uel ab utraque cauſa*.

13:

CONTENTI *erimus*,] *Amaltheum tuū ornare uelles epigrammatis egregie de me ſcriptis. ego, quod mittam, nullū habeo itaque tuis cogemur cōtenti eſſe: nā & Chilius abeſt, & Archias de me nihil ſcripſit. Petierat enim Atticus, ut, ſi quid Archias de Ci*

cerone ſcripſiſſet, mitteret; itemq́; , ſi quid Chilius. *erat autem uterque poetica laude inſignis* . Extat pro Ar*chia luculenta oratio. de* Chilio *ſupra, pag. 5.*

13:

GRAECVM *poema*] L.*Lucullum* Græcæ *linguæ peritiſſimum fuiſſe,* Plutarchus *tradit, ut etiã hiſtorias græce ſcripſerit : de quibus pagina* 19.

13:

AD *Cæcilianam fabulam*] Vereor, *ne* Lucul*lus , quoniam græcum poema pertexuit , nunc græcas etiam comœdias ordiatur* Cæcilij *poetæ comici exem= plo : ut ab eo epigrammata expectare non debeamus.*

13:

ANTONIO] *Macedoniã adminiſtrãti. 6:*

13:

GRATIAS *egi :*] *Scripſi, gratiſſimũ mi= hi feciſſe, quòd te, tuáq́; negotia ex meis literis humaniſ ſime ſit complexus.* In *epiſt. fam. 62 :*

13:

VINDICAVI.] *Vltus ſum, quia tu quo= que raro ad me ſcribis.*

13:

CINCIVS] Hic Romæ Attici *negotia curabat.*

13:

FACERE] *Conſtruere gymnaſium eiuſdem nominis in* Arpinati *: de quo 23.*

13:

MAGNA *mihi &c.*] Quintus Cicero *ira= cunde ſcripſerat ad* Atticum.

POST

14.

POST *ſortitionem prouinciæ,*] *Poſtquam ei Aſia prouincia ſorte obuenit. quo perſpicuum fit, non eo ſolum iratum fuiſſe Quintum, quia cum ipſo Legatus in Aſiam Atticus ire nollet.*

14.

VISVRVS] *In itinere, quod in Aſiá haberet.*

14.

A' DOMESTICIS] *A' ſorore tua: quæ cum uxor ſit Quinti fratris, animum illius iracundia commotũ ſedare, tibiq; reſtituere & potuit, et debuit.*

14.

INTEGRITAS, *et magnitudo animi tui:*] INTEGRITAS: *quòd amicitiam cum fide colas.* MAGNITVDO ANIMI: *quia tuis commodis non inſeruias.*

14.

DOMESTICO'QVE] *Filiam, filium, uxorem ſignificat.*

15.

NEGLIGENTI *eſſe nó licet.*] *Quo magis tuum conſilium deſidero.*

15.

PROPTER *ambitionem*] *Vt honores conſequerer.*

15.

DIGNITATEM] *Partam ex honoribus, quos geſſi.*

15.

QVO'D *unà non eſtis,*] *In hoc munere ad-*

miniſtrandæ Aſiæ.

15.

ILLA, *quæ uiolata,*] *Vinculum illud affinitatis, quo coniunctus es cum Quinto fratre, non nihil uidetur eſſe laxatum: ſed rurſus aſtringetur, & in ueterem gratiam coibitis.*

15.

HAEC *noſtra*] *Amicitia, quæ inter nos eſt, quam ſanctiſſime conſeruauimus, eadem ſemper erit, ſemperq; à nobis religioſiſſime coletur.*

15.

COMMVTABILI] *Propter equites à ſenatu alienatos.*

15.

NOSTROS *equites*] *Quòd & ipſe, & Atticus erat ex ordine equeſtri.*

15.

QVAERERETVR.] *Id enim ad equites pertinebat, qui cũ ſenatoribus, & Tribunis ærarijs*
» *lege Aurelia iudicabant. Infra, 22: Quid uerius, in=*
» *quit, quàm in iudicium uenire, qui ob rem iudicandã*
» *pecuniam acceperit? cenſuit hoc Cato. aſſenſit ſena=*
» *tus. equites curiæ bellum.*

15.

ID] *Quòd ſenatus ita decreuiſſet.*

15.

NEQVE *aperte dicere:*] *Ne, ſi quererentur, ſuam ipſi culpam proderent, & ideo queri uiderentur, quòd acceptæ pecuniæ crimen ad eos pertineret.*

15:

NON *uerecunda*] *Quid enim impudentius, quàm ſenatus æquiſſimum decretum reprehendere?*

15:

DELICIAE] *Accipiendum à contrario ſenſu. nã leuitatem, et impudentiam equitũ ſignificat.* 23:

15:

ASIANI,] *Aſiæ publicani, ideſt equites: nã omnes publicanorum ſocietates ex ordine equeſtri.*

15:

DE *Cenſoribus conduxerunt,*] *A' Cenſoribus conduxerunt Aſiæ uectigalia. nam locandorum uectigalium cura penes Cenſores erat. & eſt perelegans, & uſitata locutio, qualis illa ad Seſtium, Ego de Craſſo domum emi.*

15:

PERSPECTA,] *In eã partem, ut equitum ratio duceretur. quod tamen factum non eſt, Catone contra acerrime pugnante. & ut dicam, quod mihi in mentem uenit, in eas cauſas inſpicienti, quibus afflicta Reſpublica concidit: ex hac primum radice enatum ciuile bellum uidetur. cũ enim urbs Roma ex tribus ordinibus, ſenatu, equitibus, & plebe conſtaret: duobus ordinibus libertatem tuentibus, nulli unquam improbo ciui ſatis firmæ uires ad opprimendam Rempublicam fuiſſent. itaque in oratione IIII. in Catili-*
» *nam, hanc, inquit, cum equitibus Romanis coniunctio-*
» *nem ſi perpetuam in Rep. tenuerimus; confirmo uo-*
» *bis, poſthac malum ciuile, ac domeſticum ad nullam*
» *Reip. eſſe uenturũ partem.* Hoc uir prudentiſſimus

non uidit Cato: qui animo optimo & ſumma fide u-tens, dum ærarium nimis pertinaciter defendit, equites à ſenatu alienauit. ita duorum ordinum diſiuncta concordia, euerſum eſt quod erat ſummum Reipublicæ firmamentum. at Cæſar, qui ad tyrannidem ſpecta-ret, in Conſulatu ſuo auide occaſionem amplexus, equitum, qui à ſenatu nihil adhuc impetrabant, cauſam ſuſcepit, effecitq; , ut tertia debitæ pecuniæ parte ſe-natuſconſulto leuarentur. quo facto equeſtrem ordinẽ ſibi adiunxit: (& iam antea plebem tenebat) unde imminutæ ſenatus opes, & res omnis publica ad tres uiros, Cæſarem, Pompeium, Craſſumq; translata. ubi ſunt, qui, cum eloquentiam in Cicerone laudarunt, ut imprudentem, atque etiam, ſi dijs placet, ut pernicio-ſum patriæ ciuem inſimulant? ſcilicet ea, quæ conſecu-ta ſunt, non uidit, imo uero & uidit, &, ne accide-rent, etiam prouidit. non ille ſenatui auctor fuit, ut equitibus, & ſi non æqua poſtulantibus, tamen concor diæ cauſa conſuleretur? non agrarijs legibus reſtitit? cum id agi uideret, ut populus beneficio uinctus, à qui bus agros accepiſſet, ad eorum arbitrium leges malas ferret, ueteres bonas abrogaret. nõ Pompeium monuit, primum ut ſocietatem cum Cæſare ne coiret, deinde ne dirimeret? quoties ille in his epiſtolis proximam Reipu blicæ calamitatem non falſus uates canit? quoties quæ ritur de auaritia magiſtratuum, de uitijs principum, de ſtultitia bonorum? illum ipſum, quem tanti facie-bat, quem omnes hiſtoriæ prædicant, Marcũ Catonem in Republica peccantem reprehendit. Orbis (inquit 28.) in Republica eſt conuerſus, citius omnino, quàm

potuit. id culpa Catonis. Culpam autem intelligit eã, quia equites à ſenatu diſiunxerat. quod ipſum officiorum III. aperte declarat his uerbis: Ego cum Catone meo ſæpe diſſenſi: nimis enim mihi uidebatur præfracte ærariũ, uectigaliaq; defendere, omnia publicanis negare, multa ſocijs; cum in hos benefici eſſe deberemus, cum illis ſic agere, ut cum colonis noſtris ſoleremus; eoq; magis, quòd illa ordinum coniunctio ad ſalutem Reipublicæ pertinebat. Et in epiſtola ad Lentulum: Dignitatem illam conſularem, fortis et conſtantis ſenatoris, nihil eſt quod cogitemus: amiſſa eſt culpa eorum, qui à ſenatu & ordinem coniunctiſſimum, & hominem clariſſimũ abalienarunt. Hoc igitur, ſi ad rerum exitum ſpectamus, grauiſſimum Catonis peccatũ in Republica fuit: alterum, quia Pompeij affinitatem contempſit; ut ipſe dicebat, Reipublicæ cauſa; ne quando Pompeium minus recta cupientem aut adiuuare contra legum religionem, aut oppugnare contra ius affinitatis cogeretur. ſed illud non uidit, infringi poſſe popularium ciuium exitioſam potentiam, tanti uiri opibus ad ſenatus auctoritatem adiunctis. cumq; in uno Pompeio, utram in partem ſe dediſſet, magnum eſſe momentum uideretur: fuit præcauendum, ne alienatus à ſenatu, ad eos ſe conferret, cum quibus poſtea coniunctus popularem Cæſaris cauſam firmauit, publicam euertit. perdidit igitur Rempublicam Cato non minus, quàm Pompeius, aut etiam quàm Cæſar: ſi quidem euentorum cauſæ nõ minus, quàm ipſa euenta, conſiderantur. repudiatus enim à Catone Pompeius, filiam Cæſaris Iuliam duxit uxorem. inde in Re-

publica nihil iure actum,nihil more, cuncta ad gratiã adminiſtrata, ſocero & genero ſibi inuicem ſuffragantibus. Hæc uiſum eſt ut ſubijcerem, aliena fortaſſe à propoſito, ſed pangebam Rhamberto *meo,petenti ut in his commentarijs ſumptam grammatici perſonã quandoque deponerem. cui ſi ſatisfactum eſt, ex illius iudicio ſatis uberem capio fructum induſtriæ meæ. deinde ſexcenti reprehendant,non laboramus.*

15:

METELLVS.] Q. Cæcilius Metellus Celer, Conſul *deſignatus anno legitimo:* Prætor *enim fuerat* Cicerone Conſule, *ideſt biennio ante: quod erat ſpatiũ inter* Præturã & Conſulatum *legibus cõſtitutũ.*

15:

QVI *erat dicturus,*] *Ego pro* QVI *non dubito quin legendum ſit* DIV. *nam quia* Catonis *conſuetudinem norat, diutius eum pro ærario contra equites dicturum non ignorabat. Ita locutus eſt &* M. Ce-
» *lius in epiſtola quadam:* Renunciatum *nobis erat,*Hir-
» *rum diutius dicturum. prendimus eum: non modo*
» *non fecit, ſed cum de hoſtibus ageretur, & poſſet rem*
» *impedire, ſi,ut numeraretur, poſtularet,tacuit.* Solebat *autem hoc* Cato, *ut, cum quid in ſenatu perfici nollet, diem dicendo eximeret.* Valerius *libro* II. *cap.* V.

15:

A ME *conglutinatam concordiam.*] CONCORDIAM *equitũ,et ſenatus.* CONGLVTINATAM *autem in Conſulatu.*16 : 22 :

15:

I S T A *ſunt infirma,*] *Meum præſidium eſt concordia ſenatus & equeſtris ordinis. ſed quoniam ea minus firma eſt, munio me amicitia Pompeij.*

15:

V I D E O, *quid dicas.*] *Dicis, cauendum mihi eſſe, ne Pompeij cauſa de inſtituto actionum optimarum curſu deflectam. ſed noli laborare: cauebo, quæ ſunt cauenda.*

15:

D V O *enim ſoli*] *Ratio, cur Luceius, cum differre Conſulatus petitionem antea cogitaſſet, poſtea, ſtatim petere, animum induxit. nam cum duos modo ſibi fore competitores uideret, M. Calpurnium Bibulū, C. Iulium Cæſarem; maiorem ſpem nactus eſt adipiſcendi Conſulatus. multis autem competitoribus, petere ipſe non eſſet auſus, qui ſe non ita gratioſum eſſe in ſuffragijs intelligeret.*

15:

C V M *eo coire*] *Cum eo ſocietatem inire cōtra Bibulum. Luceium enim Cæſar collegam malebat in Conſulatu; ut qui non dubitaret, Bibulum optime de Republica ſentientem ſuis actionibus aduerſaturū. itaque (ut Suetonij uerba recitemus) è duobus Conſulatus competitoribus, L. Luceio, Marcoq; Bibulo, Luceium ſibi adiunxit, pactus, ut is, quoniam inferior gratia eſſet, pecuniaq; polleret, numos de ſuo communi nomine per centurias pronunciaret. qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non auſurum eum in ſummo magiſtratu concordi & conſentiente collega;*

auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi, ac pleriqꝫ pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è Republica fieri. igitur cum Bibulo Conſul creatus eſt.

15.

PER *Arrium*] *Arrij opera, qui erat utrique familiaris.*

16.

CVM *hoc*] *Cum Luceio, ad Cæſarem Conſulatu deijciendum.*

16.

POSSE] *Quaſi difficile eſſet.*

16.

MOLESTE *rogo,*] MOLESTE *refertur ad perſonam legentis, ideſt, cũ moleſtia tua: quo*
» *modo etiam dixit Terentius, Quorum opera ſuo quiſ-*
» *que tempore uſus eſt ſine ſuperbia. non enim intelligit, ſine ſuperbia eos fuiſſe, qui uſi ſunt, ſed eos, quorũ opera quiſque uſus eſt.*

16.

ABEST] *Aſiã.n. Proprætore adminiſtrabat.*

16.

AMANTISSIMVS.] *De fratre dictũ, non de Metello. eſt igitur apponenda nota, quæ periodum claudit.*

16.

METELLVS] *Conſul: qui in conſuetudine ita non hilaris eſſet, ut homo nõ uideretur, ſed litus, atque aer, & ſolitudo mera. Et apparet, hunc Ciceroni amiciſſimum fuiſſe, cum unũ nominet ex tot ami*

corum numero. 17. 18. 22:

16:

EXHAVRIRE] *Effundere ex animo meo, ut deinde me non angant.*

16:

QVANQVAM *animus &c.*] *Mihi quidem animus nõ deeſt in adminiſtranda Republica: ſed quia diutius eam uideo ſtare non poſſe, ſpe deſtitutus quotidie minus curo.*

16:

FABVLAE *Clodianæ:*] *Quòd propter ſceleris nouitatem non minus nota res eſſet, quàm quæuis fabula.*

16:

EMPTO, *conſtupratoq; iudicio.*] EMPTO: *quia iudices accepta pecunia Clodium nocentem abſoluerunt.* CONSTVPRATO: *quia noctes certarum mulierum, atque adoleſcentulorum nobilium introductiones non nullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt.*

16:

IMPOSITVS] *Quaſi onus inuitis. L Afranium intelligit.* 17:

16:

DE *ambitu,*] *Vt, qui nũmos in tribu pronunciaſſet, ſi nõ dediſſet, impune eſſet; ſin dediſſet, ut, quoad uiueret, ſingulis tribubus HS tria millia deberet.* 13.

16:

DE *iudiciis,*] *Vt quæreretur de ĩs, qui ob rem iudicandam pecuniam accepiſſent.* 15.

16:

NVLLA *lex perlata.*] *Cum & de ambitu, & de iudicijs factum eſſet ſenatuſconſultum, et ex Senatuſconſulto promulgatum eſſet; Tribuni pl. interceſſerũt, quo minus lex ferri poſſet. in quo Reſpublica magnum uulnus accepit.*

16:

EXAGITATVS *ſenatus,*] *A' Tribunis pl. ſeditioſe concionantibus.*

16:

ALIENATI] *A' ſenatu: quia decreuiſſet, ut quæreretur de ijs, qui ob iudicandũ accepiſſent.* 15.

16:

ILLE *annus*] *Proximus ſuperior, Conſulibus Piſone & Meſſalla.*

16:

DVO *firmamenta Reip.*] *Senatus auctoritatem, & ordinum concordiam.*

16:

PER *me unũ conſtituta*] *In Conſulatu. nam*
» *in epiſtola ad Lentulum, Tenebam, inquit, memoria,*
» *nobis Conſulibus ea fundamenta iacta Calendis Ianua*
» *rijs confirmandi ſenatus, ut neminem mirari oporteret,*
» *Nonis Decembribus tantũ uel animi fuiſſe in illo ordi=*
» *ne, uel auctoritatis. Hoc primũ fuit Reipublicæ firmamentum, à Cicerone conſtitutũ. ad alterũ quod attinet, ideſt ad ordinũ concordiam: legimus, & notauimus, quod oratione IIII. in Catilinam ſcriptum eſt*
» *his uerbis: Quid ego hic equites Romanos commemorem? qui uobis ita ſumma ordinis, conſilijq; concedunt,*

„ *ut nobiſcũ de amore Reipublicæ certent : quos ex mul=*
„ *torum annorũ diſſenſione huius ordinis, ad ſocietatem,*
„ *concordiamq; reuocatos, hodiernus dies uobiſcum, atque*
„ *hac cauſa coniungit. quam coniunctionem ſi, in Con=*
„ *ſulatu confirmatam meo, perpetuam in Republica te=*
„ *nuerimus : confirmo uobis, poſthac malum ciuile ac do*
„ *meſticum ad nullam Reipu. eſſe uenturum partem.*
„ *Et in epiſtola, quæ ſuperiorem prima antecedit : Sta=*
tum illum Reipublicæ, quem tu meo conſilio, ego di=
uino confirmatum putabam, qui bonorũ omnium con=
iunctione, & auctoritate Conſulatus mei fixus et fun
datus uidebatur; niſi quis nos deus reſpexerit, elapſum
ſcito eſſe de manibus. Et in prima ſequẽtis libri : Equi
„ *tatus ille, quem ego in cliuo Capitolino, te ſignifero ac*
„ *principe, collocaram, ſenatum deſeruit.*

16:

ABIECIT,] *Quo modo ſenatus auctoritas abiecta? quia facto ſenatuſconſulto de ambitu, & de iudicijs, nulla tamen lex perlata. nam cum ex ſenatus=conſulto promulgata rogatio eſſet, intercedentes Tribu=ni pl. impedierunt. quo planum factum eſt, haud ma=gni ſenatus uoluntatẽ æſtimari.* ORDINVM: *equitum, et ſenatus.* 15.

16:

INSTAT] *Adeſt: quale illud in Piſonem, Inſtant magnificentiſſimi ludi. et in Catilinã : Confi=do pœnã aut inſtare iã plane, aut certe appropinquare.*

16:

EGREGIVS.] εἰρωνικῶς. *quaſi egregius non poſſit eſſe Afranio Conſule.* 17.

16:

IVVENTVTIS] *Deæ, quæ iuuentuti præeſſe creditur: quæ et Iuuentas dicta. unde in libro de claris oratoribus ludi Iuuentatis à Salinatore facti. hæc ſacra à iuuenibus inſtituta, Feſtus tradit.*

16:

NON *committerentur:*] *Dictum eodem ſenſu, quo ludos cõmittere. quod infra ſuo loco exponetur.*

16:

SVIS *ſacris*] *Sacris Iuuentutis, quibus ipſe præeſſet.*

16:

INITIAVIT.] *Argute: nam cum, uitiauit, dicturus eſſet, iocans in literarum mutatione intulit, initiauit, ne diſcedere uideretur à ſermone de ſacris inſtituto.*

16:

MENELAVS] *Lucullus, uitiatæ mulieris uir, ut Helenæ Menelaus.*

16:

ILLE *paſtor Idæus*] *Stuprator Helenæ Paris, à paſtoribus in Ida monte educatus, paſtorq; ipſe diu creditus.*

17.

TAM *Menelaum, quàm Agamemnonem*] *Tam Marcum Lucullum, quàm Lucium eius fratrem. Paris, inquit, ille Troianus ſolum Menelaum affecit iniuria, fratrem eius Agamemnonem ſeparatim nulla re læſit: noſter autem Paris Memmius tam Menelaũ contempſit, quã Agamemnonem ante contempſerat: ideſt,*

qui ante Lucio Lucullo iniuriam fecerat, idem nunc Marcum eius fratrem non dubitauit offendere. ſed de iniuria in Luciũ illata, quæret aliquis, unde hauriam. unde, niſi ex hiſtoriæ fonte? Plutarchus in Lucullo, ἀναβὰς, *inquit*, εἰς ῥώμην, πρῶτον μὲν κατέλαβε τὸν ἀδελφὸν μάρκον ὑπὸ γαΐου μεμμίου κατηγορούμενον ἐφ' οἷς ἔπραξε ταμιεύων σύλλα προστάξαντος. ἐκείνου δ' ἀποφυγόντος, αὖθις τοῦτον αὐτὸν ὁ μέμμιος μεταβαλλόμενος, παρώξυνε τὸν δῆμον, καὶ ὡς πολλὰ νενοσφιμένῳ, καὶ μηκύναντι τὸν πόλεμον, ἔπεισεν αὐτῷ μὴ δοῦναι θρίαμβον. ἐλθόντος δ' εἰς ἀγῶνα τοῦ λουκούλλου μέγαν, οἱ πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι καταμίξαντες ἑαυτοὺς ταῖς φυλαῖς, πολλῇ δεήσει καὶ σπουδῇ, μόλις ἔπεισαν τὸν δῆμον, ἐπιτρέψαι θριαμβεῦσαι. *Et in Vticenſi:* λούκουλλος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς στρατείας, ἧς ἔδοξε τὸ τέλος καὶ τὴν δόξαν ἀφῃρῆσθαι πομπήϊος, εἰς κίνδυνον ἦλθεν τοῦ μὴ θριαμβεῦσαι, γαΐου μεμμίου καταστασιάζοντος αὐτὸν ἐν τῷ δήμῳ, καὶ δίκας ἐπάγοντος.

17.

LIBERVM *non putauit.*] *Nihili fecit, liberi hominis loco nõ habuit. ut illud libro III. in Verrem: Superbia qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuiſſimum quenque contempſerit, deſpexerit, liberum eſſe nunquam duxerit.*

17.

NVMMOS *uobis diuidere*] *Nummos in ueſtra tribu uiritim diuidere. In Plauti Aulularia magiſter curiæ argentum diuidit in uiros.*

17.

TRADVCIT:] *Vt adoptione plebeius*

fiat. nam quia Tribunatus plebis patritio homini non dabatur, ideo Clodius, qui patritiæ gentis erat, ad plebem tranſire adoptionis iure cogitabat: ut deinde Tribunus factus, Ciceroni diem ad populũ diceret, quòd ciues Romanos cõtra leges occidiſſet. Infra, » *Hæc ſunt in Rep. niſi illud etiam ad Remp. putes pertinere, Herennium quendam, Tribunum plebis, tribulem tuum, ſæpe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpiſſe. huic frequenter interceditur.*

17.

SVFFRAGIVM *de re Clodij ferat.*] *Suis ſuffragijs comprobet adoptionem Clodij. quod anno proximo Cæſaris Conſulis opera factum eſt. de quo Suetonius:* » *Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum ſtatum, P. Clodium inimicum eius, fruſtra iampridem à patribus ad plebem tranſire nitentem, eodem die, horáq; nona traduxit.* *Vide Gellium de iure adoptandi, & arrogandi, libro V. Cap. XIX.*

17.

ACCEPI *in ſenatu, ut ſoleo:*] *Exagitaui in ſenatu, ut ſoleo huiuſmodi homines.* 10 : 12. LENTIVS: *ignauius, & tardius.*

17.

HABERE *dicit cauſam promulgatam.*] *Beſſarionis antiquus liber,* HABET DICIT: *Caualcantis,* HABET VT DICIT. *in antiquis libris* HABERE *ego quidem nondum uidi. itaque quod mendoſum eſſe poteſt, id ut exponam non laborabo. putaui aliquando ſic poſſe corrigi:* ABRE DICIT CENSVM PROMVLGATVM:

hoc ſenſu : Metellus ait, ſine cauſa cenſum promulgatum : ideſt, propoſitum eſſe decretum ſenatus, ut comitia Cenſorum Conſules haberent, quo cenſus haberi poſſet. in quo imminuit auctoritatem ſuam : indicat enim cupiditatem Cenſuræ. dum Conſul eſt, Cenſores creari nollet ; uellet, cum è magiſtratu exierit ; ut creari tum ipſe poſſit . confirmat noſtram ſententiam quod eſt in epiſtolæ clauſula de cenſu promulgato : et quod eſt pagina 20 : de eiuſdem Metelli cupiditate triumphandi. poteſt etiam ſic : AVET, VT DICIT *: in quo Metellus ſuam imminuebat auctoritatem, qui promulgatum iri ab Herennio cauſam Clodianam cuperet, ut pugnare poſſet : cum illud idem de Clodio diceret, quod antea ſolitus eſſet, ſua ſe manu, ſi fureret, interfecturum. hoc autem ab eo dici ſolitum, legitur in oratione pro M. Celio, pag. 50.* AVET *autem cum* H *ſcriptum ab antiquis, ex uetuſtis lapidibus apparet. fit igitur mutatio nulla : ſiquidem & B pro V in iiſdem lapidibus inciſam obſeruauimus, ut baleas pro ualeas.*

17.

AVLI *autem filius,*] *Alter Conſul L. Afranius Auli filius.* 13.

17.

QVI *Palicano*] *Quem Palicanus, ſicut facit, quotidie probris maledictiſq; uexet. De Palicano in epiſtola I.*

17.

AGRARIA] *Lex de agris pag. 18.*

17.

PROMVLGATA *eſt*] *Propoſita : ut intercedat, qui uelit; nemine intercedente, ad populũ feratur.* A' FLAVIO: *Tribuno plebis.* LEVIS : *minimi ponderis, quòd in ea populare nihil ſit.* 18.

17.

PLOTIA.] *Legis Plotiæ, huius opinor, apud Suetonium, & Gellium mentio : & alterius Plotiæ legis de ui, apud Aſconium, Celium, Ciceronem. ſed hanc, Flauiæ quam comparat, puto nõ perlatam, quòd & ipſa, leuis ut Flauia, populare nihil haberet.*

17.

QVI *poterat,*] *Cui propter opes, et auctoritatem maximis rebus partam, licebat tueri Rempublicam, is ſilet.*

17.

TOGVLAM *illam pictam*] *Ludit in ueſtem Pompeij triumphalem : qua, illi conceſſum eſt, ut certis diebus uteretur. auctor Dion libro* XXXVII. *et Paterculus libro* II. *ſenſum explanemus. Pompeius Remp. non curat, neque ijs aduerſatur, quibus deberet : quæſita gloria contentus, uerbum contra quenquã facere non uult : tacitus fruitur inani gloriola pictæ togulæ. Toga picta imperatores uſos in triumphis, Capitolinus docet in Gordiano.*

17.

PISCINAS *ſuas*] *L. Lucullum, Q. Hortenſium deſignat, homines conſulares, magnaq; præditas auctoritate : itemq; L. Philippum : qui non conſularis.*

laris,erat tamen eloquentia, grauitate , honore floren
tiſſimus ciuitatis.hi piſcinis ita delectabantur, ut omnẽ
de Republica curam uiderentur abieciſſe : qui non in=
telligerẽt,amiſſa Republica nec ſuas piſcinas ſaluas eſſe
poſſe. hos appellat piſcinarios 18 : 20. et libro 11.22:
» Noſtri, inquit, principes digito ſe cœlum putant attin=
» gere , ſi muli barbati in piſcinis ſint, qui ad manũ ac=
» cedant. & eodem libro 28.Si erit nebulo iſte cum his
» dinaſtis in gratia, non modo de Cynico conſulari , ſed
» ne de iſtis quidem piſcinarum Tritonibus poterit ſe ia=
» ctare . Plura Plinius,Plutarchus,Macrobius,Varro.

17.

RESPONSVM] De locatione Aſiano=
rum uectigalium.15:

17.

PATITVR.] Diem enim dicendo eximit.
ita res non perficitur. quod anno ſequenti facere conã
tem Cæſar Conſul prehendi, & in carcerem duci iuſ=
ſit . Gellius, Suetonius, alij.

17.

NIHIL decernere] Eſt enim prius explican=
da publicanorum cauſa : quam Cato uetat ad exi=
tum perduci.

17.

ETIAM legationes] Puto fore , ut legatio=
nes audiri non poſſint menſe Februario, ſed ut in aliud
tempus reijciantur,dum,quod agitur,de publicanis ex=
peditur . Februarius autem menſis legationibus audien
dis dabatur.Ad Quintũ fratrẽ,in epiſt.fam.Pedianus.

.17:

NE *abſens cenſeare,*] Dicam *te uenturum, ne Cenſores abſentem cenſeant.*

17:

SVB *luſtrum*] *Paulo ante luſtrum: quod fie*
» *bat omnibus iam cenſis.* Liuius *libro* I. Seruius Tullus
» *cenſu perfecto, inſtructum exercitum omnem ſue, oue,*
» *taurisq; tribus luſtrauit: idq; conditum luſtrum appel*
» *latum, quia in cenſendo finis factus eſt. ſub lucem,*
» Virgilius *dixit: ſub horam pugnæ,* Suetonius*: pro,*
paulo ante. GERMANI NEGOTIATORIS: *quia negotiatores peregrinabantur: & quanquam cenſum audirent* Romæ *promulgatum, reditum tamen quam maxime poterant differentes, qui à ſua re admodum ægre diuellerentur, non niſi ſub luſtrum ueniebant, ciuibus ferè omnibus iam cenſis.* GERMANI, *ueri, nimium cupidi, & in lucello ſupra quàm ſatis eſt occupati. unde,* Germana *ironia, germana patria, germani* Campani, *& huiuſmodi apud* Ciceronem.

17:

QVOD *tu ſoles facere*] Qui *hebes in literis non ſit, intelliget, opinor, aut ſubeſſe mendum in hoc membro, aut in eo, quod huic proximũ antecedit, abundare* TAM. *reſtituerem ſic, diuinationi ſi locus eſſet:* Si *tam breueis epiſtolas uelim mittere, quàm tu ſoles; facile te ſuperarem.* SCRIPTO: *ſunt qui reponant* SCRIBENDO, *ex ingenio ſcilicet: nam antiqui libri, quos quidẽ ego uiderim,* SCRIPTO.

17:

GALLICI *belli uerſatur metus.*] *Hedui et Sequani bellum inter ſe gerebant. ſed quoniam Hedui fratres populi Romani; propterea de exitu belli Romæ timebatur; tum, quòd, Heduis uictis, ſummum erat periculum, ne gens bellicoſa in Italiam irrumperet. Cæſar libro I. pag. 10.*

17:

FRATRES *noſtri*] *Senatus, cognita Heduorum fide, fratres, conſanguineoſq; ſæpenumero appellauerat. Cæſar, Plutarchus, Strabo, Tacitus.*

17:

PVGNANT] *Cum Sequanis. ad extremum Sequani, Germanis mercede conductis, uictoria potiti. Cæſar.*

17:

HELVETII] *Quibus anno proximo ſuperiore Orgetorix perſuaſerat; ut de finibus ſuis cũ omnibus copijs exirẽt: perfacile eſſe, cũ uirtute omnibus præſtarent, totius Galliæ imperio potiri. Cæſar initio lib. I.*

17:

PROVINCIAM] *Allobroges, prouinciam populi Romani.*

17:

CONSVLES] *Afranius, et Metellus: ut citeriorem Galliam tuerentur, ulteriorem bello peterent.*

17:

VACATIONES *ne ualerent:*] *Octaua in Antonium,*
» *Grauius, inquit, eſſe tumultum, quã*
» *bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacatio-*

" *nes ualent, tumultu non ualent.*

17:

C V M *auctoritate*] *Qui ſtatuerent, quod ipſis à* Republica *uiſum eſſet. nam erat quandoque legationum genus ſine auctoritate, duntaxat cum mandatis.*

17:

Q. M E T E L L V S Creticus,] *Qui* Conſul *fuerat cum* Q. Hortenſio, *et* Cretici *cognomen aſſumpſerat à* Creta *deuicta* . Pedianus *in* Piſonem.

L. F L A C C V S: *qui Prætor fuerat* Cicerone *Cōſule.* Saluſtius, Cicero, Plutarchus. τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον : *quaſi dicat : duobus clariſſimis uiris,* Metelo *conſulari, &* Flacco *prætorio nō recte* Lentulus, *qu nullis honoribus commendetur, additus eſt tertius.* Prouerbium *hoc apte uſurpatur, ubi diſſimilia commiſcentur. quid enim unguento cum lente ?* Gellius *libro* X I I I . *cap.* X X V I I I .

18.

C V M *hæc domi naſcantur ?*] *Quid .n. aliorum laudationes expectem, cum tantopere lauder à ſenatu ? et quaſi ſe excuſat, quia dixerat,* Nos duo *quaſ pignora* Reipublicæ : *quid enim, inquit, externos laudatores expectem ?* Cum *ſermo habetur ijs de rebus , quas in noſtra poteſtate ſitas alij ſine cauſa ſuppeditāt recte uſurpamus ,* Nobis *naſcuntur iſta domi .*

18.

A G I T A B A T V R] Valde Flauius *laborabat de agraria lege perferenda : nihil non tentabat.*

18.

AVCTORE *Pompeio* :] *Qui agros diuidi uolebat iis, qui ſub ipſo militauerãt.* Dion *lib.* XXXVII.

18.

POPVLARE,] *Quod populo ualde placeret.* 17.

18.

PRAETER *auctorem:*] *Præter Pompeiũ: quem populus diligebat.*

18.

SECVNDA *concionis uoluntate*] *Quod ſine ſumma eloquentia fieri nõ poterat, ut populus contra ſua commoda concionanti aſſentiretur.*

18.

TOLLEBAM] *Tria capita dicebam & probabam non recte in lege eſſe poſita.*

18.

LIBERABAM] *Perſequitur ea capita, quæ tollebat ex lege.* LIBERABAM: *eximebam è lege: poſſeſſoribus relinqui uolebam.* Flauius *autem in lege tulerat, ut priuatis ademptus diuideretur populo* Romano; *priuatis tantũ pecuniæ redderetur, quantum pro eius agri emptione numeraſſent.*

18.

P. MVTIO, L. Calpurnio *Coſs.*] *Quo anno* Tribunus Tiberius Gracchus *legem agrariã tulit.*

18.

PVBLICVS *fuiſſet*:] *His enim* Conſulibus *eum agrum ſenatus priuatis uendiderat: ut poſt eos* Conſules *publicus ager non fuerit.*

18.

SYLLANORVM *hominũ poſſeſſiones*] *Victor Sylla donauerat amicis ſuis eorũ agros, qui Marium ſecuti contra ipſum arma tulerant.*

18.

CONFIRMABAM] *Syllanis poſſidentibus eripi nolebam.*

18.

PVBLICARAT,] *Quia Mariũ iuuiſſent.*

18.

NEQVE *diuiſerat*,] *In epiſt. fam.* 203.
» *Volaterrani, inquit, Syllani temporis acerbitatem ſub-*
» *terfugerunt benignitate deorum immortalium: ſum-*
» *moq; ſtudio populi Romani à me in Conſulatu meo de*
» *fenſi ſunt. cum enim Tribuni pl. legem iniquiſſimam*
» *de eorũ agris promulgaſſent; facile ſenatui, populoq;*
» *Romano perſuaſi, ut eos ciues, quibus fortuna peper-*
» *ciſſet, ſaluos eſſe uellent.*

18.

IN *ſua poſſeſſione*] *Nam in lege Flauius poſuerat, ut, quando eorũ agri à Sylla publicati fuerant, publice diuiderentur.*

18.

VNAM *rationem*] *Vnum illud caput Cicero probabat, de pecunia ex nouis uectigalibus cogenda: quo tamen in capite non nihil à Flauio diſſidebat. ille enim eam pecuniam pro agro priuatis adempto numerari uolebat, agrum illum fieri publicum, & populo diuidi, aut minimo locari: (id enim fieri ſolitũ, ſcribit Plutarchus in Tiberio) Cicero autem ea pecunia alios*

agros populo emi, priuatis autem ſuas poſſeſſiones conſeruari. ita & populo ſatisfáciebat, & priuatorum commodo conſulebat.

18.

Ex nouis uectigalibus] *Non ex omnibus, (nimium enim id fuiſſet) ſed ex nouis. quæ autem erant noua uectigalia? bello ſcilicet proximis annis quæſita, nationibus maxime per Cn. Pompeium in populi Romani poteſtatem redactis. Plutarchus hæc tradit: cum tributa, quæ Reipublicæ pendebantur, quinquagies decies centena millia fuiſſent, ex Pompeij uictorijs aucto imperio facta eſſe octuagies & quinquies decies centena millia.*

18.

PER *quinquennium*] *Per tot enim annos uectigalia locabantur.*

18.

POMPEIO] *Quo auctore lex ferretur.*

18.

AGRARIORVM] *Hominum de plebe, qui agros cuperent ad egeſtatem depellendam.*

18.

NOSTER *exercitus,*] *Hæc eſt manus fautorum meorum. infimi enim et pauperes, ut rerum nouarũ cupidi, Ciceronem haud omnes amabant, quem ſcirent in Conſulatu acerbiſſimum ijs fuiſſe, qui res nouas quæſierant. locupletes contra in oculis ferebant, cuius uigilantia ſublatam coniurationem intelligerent, quam egentes & perditi ciues diuitum fortunis infenſi feciſſent.*

18.

SENTINAM *urbis exhauriri*] *Cum homines ſordidi migrarent in eos agros, quos pecunia publica emptos accepiſſent.*

18.

BELLO,] Timore Gallici belli, *maximeq́;* Heluetiorum.

18.

REFRIXERAT.] *Omiſſa fuerat.*

18.

ILLE *alter*] Alter Conſul L. Afranius.

18:

A D *plebem traducendo*] Ne idem iteremus, *uide ſupra,* 17.

18:

INTERCEDITVR.] Legem promulgauerat de Clodio adoptando. ei legi intercedebất alij Tribuni.

18:

V T *opinor,*] Præter hæc opinor, inquit, nihil eſt, quod ad te ſcribam de Republica.

18:

ILLARVM Nonarũ Decembrium] Quo
» die ſupplicium ſumpſit de coniuratis. Pro Flacco: O
» Nonæ illæ Decembres, quæ me Conſule fuiſtis: quem
» ego diem uere natalem huius urbis, aut certe ſaluta-
» rem appellare poſſum.

18:

DISIVNGI,] Primum, quòd moleſte tuliſſent factum eſſe ſenatuſconſultum, ut de ijs, qui ob

iudicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur: dein-de, quòd non impetraſſent de inducenda locatione A-ſianorum uectigalium. 17.

18:

PISCINARIOS] *Piſcinarum ſtudioſos Hortenſium, & Lucullum: uterque enim Attici ami-cus, Hortenſius etiam familiariſſimus: ut* 39: & *Nepos in uita.*

18:

FIRMIORA *præſidia*] *Cum disiungi ui derem ſenatus & equitum concordiam; quod mihi ſperaueram fore firmiſſimum præſidium; (ſi quidem eorum ſententias, auctoritatemq; ſecutus, in perditos ci-ues animaduerteram: ut ex ea re ſi qua unquam in me Tribunitia tempeſtas oriretur, ſenatus & equites pro mea ſalute pugnaturi uiderentur) ad alia præſi-dia conuerſus, coniunxi me cum Pompeio, & in gra-tiam redij cum iuuentute.*

18:

TACVERAT,] *Non dum laudauerat eas res, quas ego in Conſulatu geſſeram. laudauerat autem Craſſus non libente Pompeio.* 9.

18:

EX *illarum rerum diſſenſione*] *Quia Pompe-io non probarentur quæ in Conſulatu geſſiſſem.*

18:

IN *ſua ratione*] *Ad priuatas opes retinendas.*

18:

QVAE *erant in me incitata,*] *Propterea quòd acerbe in iuuentutem Cicero erat inuectus.* 10:

18.

POPVLARE, ac diſſolutum :] Omnibus do operam ut ſatisfaciam, ita tamen, ut nihil agá, quod quaſi uiro graui minus dignũ reprehendi poſſit.

19.

EPICHARMVS] De quo Horatius, opinor in epiſtola ad Auguſtum :

» Dicitur Afranij toga conueniſſe Menandro,
» Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi.

Inuenit comœdiam Syracuſis, ut teſtatur Suidas, quin etiam hunc locum, qué Cicero adducit, recitat in dictione νήφειν.

19.

DE tuo autem negotio,] Factum erat ſenatuſconſultum alijs de rebus, ſed hoc additum in extremo, ut liberi populi ſoluere ne cogerentur. 23.

19.

PEDARIORVM] Senatores, qui curules magiſtratus geſſiſſent, curru in curiam honoris gratia uehebantur : cæteri pedibus itabant : unde pedariorũ nomen. Gellius libro III. cap. XVIII.

19.

NOSTRVM] Qui maioribus honoribus functi ſumus.

19.

ME eſſe ad ſcribendum] Me affuiſſe, dum ſcriberetur ſenatuſconſultum. nam in ſenatuſconſultis adſcribebantur eorum nomina, qui affuiſſent : eæq; dicebantur ſenatuſconſulti auctoritates. in epiſt. fam. 117. & in prooemio libri II. de Oratore.

19.

ALIAM rem] Primo relatum eſt non de populis liberis, ſed alia de re, ut ex ipſo ſenatuſconſulto potes intelligere : deinde ex ſententia Seruilij additum eſt illud, ne liberi populi cogerentur ſoluere. quòd ſi de populis liberis primo actum eſſet, ego, qui ſcirem à Sycionijs pecuniā tibi deberi, tua cauſa repugnaſſem, neque ſcribendo affuiſſem. 23.

19.

A' P. Seruilio filio,] Viuebat enim pater P. Ser-
uilius Iſauricus. ſic ad Quintum fratrem libro II.
» carpebatur Pompeius à Bibulo, Curione, Fauonio, Ser-
» uilio filio. et ad eundē libro III. P. Seruilius pater
» ſignificat, ualde te ſibi gratum feciſſe, quòd de ſua uolū-
» tate erga Cæſarem diligentiſſime locutus eſſes. & ubi
patri & filio prænomen idem eſſet, additum eſt, pater & filius, ut internoſcerentur : ex quo in his epiſtolis ſæpe, Quintus pater, Quintus filius.

19.

IN poſtremis] Et hic pedarius erat, ideoq; in poſtremis ſententiam dixit, cum ante dixiſſent curulibus magiſtratibus functi. annum agebat alterum & trigeſimum: quod ſupputantibus liquebit : Cōſul enim fuit anno ſuo, ideſt ætatis anno XLIIII. collega Cæſare iterum Conſule, ut ſcripſit ipſe initio lib. III. de bello ciuili. & à Conſulatu Afranij & Metelli, quibus ſcripta eſt epiſtola, ad Conſulatū Cæſaris & Seruilij anni undecim numerantur. ut noſtra ſupputatio cum ratione congruat. annum igitur agens alterum & trigeſimum, non dum ad Aedilitatis gradum per-

uenerat: qui primus erat curulis magiſtratus, ſeptem annis infra legitimum annum Con*ſulatus*. H*ac uberius in libro de magiſtratibus.*

19.

CONVENTVS] *Recenti re homines cõueniebant, ut inducendi ſenatuſconſulti rationem inirent, quòd illud,* De *populis liberis, additum eſſet cum iniuria, damnoq; multorum. poſtea conuenire deſierunt, cũ intelligerent immutari nõ poſſe.Idem pag.*20.

19.

TVIS *blanditijs*] Q*uando iudicio cũ ijs agere non potes, impediente ſenatuſcõſulto proxime facto.*

19.

NVMMVLORVM *aliquid*] Attico e*nim* Sicyon*ij debebant.*7.27.

19.

HOMINI Attico] Tibi. *ludit in cognomen* Attici.

19.

DE *ſuis hiſtorijs*] De *bello* Mar*ſico græce ſcriptis.* Plu*tarchus.*

19.

BARBARA *quædam, & obſoleta*] Non Attica*, ſed barbara, et nimis antiqua.*

19.

TERTIVM *poema*] Tertium *opus de* Con*ſulatu meo, uerſibus conſcriptum. primus enim commẽtarius græce compoſitus, alter latinus, tertium poema.*

19.

Τίς πατέρ᾽ αἰνήσει?] A *filijs patres laudantibus,*

quòd ipſi laudabiles non ſint, tranſtulit Cicero ad ſe ipſum laudantem, quaſi qui non laudaretur ab alijs. Plutarchus in Arati principio dilucide exponit, & ait eſſe τῶν παλαιῶν παροιμίαν.

19.

QVOD *potius ſit,*] *Quod ſit laudabilius noſtro Conſulatu.*

19:

SECVS *eſſe dictum*] *Scripſerat enim Atticus, ſe putare, Quintum & Romæ, & in itinere de ipſo minus commode locutum.* 14.

19:

EPISTOLAM *reddidit,*] *Reſcriptam ad eam, cuius initium eſt, Magna mihi.*

19:

INIVCVNDIVS] *De diſcordijs Quinti & Pomponiæ.*

19:

MODERATISSIMVM *fuiſſe*] *Quòd ea mòderatiſſime tuleris.*

19:

NEQVE *de ſtatu noſtræ dignitatis eſt recedendum:*] *Recederem autem, ſi ſuſceptam de Rep. curam abijcerem. Reſponderat Atticus ad illud, Vtor Pompeio familiariſſime, quod eſt pag.* 15:

19:

NEQVE *ſine noſtris copijs*] *Non debeo Pompeij amicitiam tanti facere, ut ueteres amicorum copias negligam. ſine quibus intra alterius præſidia uenire, idest uni Pompeio me totum credere, tutum non eſt.*

ſic igitur faciam: firmabo, ut inſtitui, meas opes amicitia Pompeij: & tamen, quia non unius fidei ſunt omnia committenda, ueterum amicorum præſidia non dimittam.

20.

ET *is, de quo ſcribis,*] *Manifeſtum eſt, Cn. Pompeium intelligi.*

20.

NIHIL *non ſummiſſum, atque populare.*] *Verbum enim non faceret, quod quenquam de populo poſſit offendere. quo minus expectare ab eo conſtantiã, & animi firmitudinem debeo. ergo non committemus, ut ſine noſtris copijs intra illius præſidia ueniamus.*

20.

FLVCTVANTEM *ſententiam confirmaſſem,*] *Cum eius animus in tuenda Republica nutare interdum uideretur, confirmaui.*

20.

A SPE *malorum*] *Sperauerant enim improbi homines contentionem mihi fore aliquam cum Pompeio ex illarum rerum, quas in Conſulatu geſſeram, diſſenſione.* 18:

20.

AD *mearum rerum laudem*] *Tantum abeſt ut propter eas res à me diſſenſerit, ut eas etiã in ſenatu non ſemel, ſed ſæpe laudarit.* 18:

20.

NVLLAM *rem tanti æſtimaſſem.*] *Nihil mihi tanti fuiſſet, ut cum eo me coniungerem.*

20.

BONOS *uiros*] *Quos paulo ante ſuas copias uocauit.*

20.

Σπάρταν] *Rempublicam, quam ſemel tuendá ſuſcepi, nunquam deſeram. adagium eſt in Suida, et Plutarcho,* σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει : *de ijs, qui bus cum fortunæ munere contigiſſet ut Spartæ naſcerẽ tur, degenerare à tam nobilis patriæ teſtata uirtute ſine magno dedecore non liceret.*

20.

POST *Catuli mortem*] *Perierat non multo ante : nam Conſulibus Piſone & Meſſalla, anno proximo ſuperiore uiuebat : ut pagina 11 : & apud Plutarchum in Craſſo.*

20.

HANC *uiá optimatum*] *Rectam rationem in Republica.*

20.

NEC *comitatu*] *Scribit Plutarchus in Craſſo, Ciceronis, Catuli, Catonis fuiſſe quandam in defendenda libertate ſocietatem, & conſenſionem.*

20.

RHINTON] *Poeta comicus Tarentinus: de quo Suidas.*

20.

Οἱ μὲν παρ' οὐδέν εἰσιν, οἷς δ' οὐδὲν μέλει.] *Iambicus ſenarius. latine ſic : Alij quidem propè nihil ſunt, alijs autem nihil curæ eſt. qui me, inquit, recta ſentientem adiuuare, et in optimatum uia pergentem*

forſitan ſequi uellent, infirmi ab auctoritate nõ poſsũt : & qui poſſent, negligunt.

20.

PISCINARII] Hortẽſius, & Lucullus; *quos* Ciceronis, *noui hominis, dignitas angeret.* 17.

20.

A' CVRIA] *Sæpe curiam pro ſenatu, forũ pro populo ponit, figura grammaticis obſeruata.* A' CVRIA *igitur, à ſenatu. ego me, inquit, ad popularem rationem nõ dabo, ut* Pompeius, *ut* Cæſar, *ut omnes non boni ciues : ſenatui ſemper ita affixus hærebo, ut nulla res diuellat.*

20.

REBVS *meis conſentaneum :*] Ne *diſſentiam à me ipſo, qui in* Conſulatu *meo nihil geſſi non auctore ſenatu.*

20.

NON *multũ ſpei eſt in ſenatu :*] Vt *ſenatus factũ ſenatuſconſultũ de liberis populis inducat.* 19. 23.

20.

IAM,] *Nam initio fuerant, qui quererentur : quod epiſtola proxima dixit:*

" *Conuentus, qui initio celebrabantur, iandiu fieri deſierunt.* 19.

20.

ALIA *uia*] *Quando in ſenatu ſpes non eſt.*

20.

AD *quos pertineret,*] *Non animaduerſum eſt, illud,* De *populis liberis, addi ſine multorum detrimento non poſſe.* 23.

PARTIM

20:

PARTIM *maleuolentia,*] *Sunt in ſenatu, qui odio proſequantur eos, ad quos intelligunt ex ſenatuſconſulto rei familiaris iacturam peruenire: itaque, ne inducatur, pugnabunt.*

20:

OPINIONE *æquitatis*] *Vt ea, quæ recta ſunt, conſtanter tueri uideantur.* & OPINIONE AEQVITATIS, *quaſi non tam de ipſa æquitate, quàm de opinione hominum, & inani quadam ſpecie laborent.*

20:

MEDIOCRIVS] *Quaſi aperte Metellus oſtenderet, ſe bellum malle, quàm otium.*

20:

AVLI *uero filius*] *Afranius Conſul.* 13.17.

20:

MAGNI *noſtri* ὑπώπιον.] *Pompeij macula & infamia: quia Pompeij potiſſimum opera ad Conſulatum Afranius peruenerat.* 13.

20:

SER. *Claudius*] *Frater Pæti. de quo in epiſtola ad ipſum Pætum his uerbis: Seruius frater tuus, quem literatiſſimum fuiſſe iudico, facile diceret, hic uerſus Plauti non eſt, hic eſt, quòd tritas haberet aures notandis generibus poetarum, & conſuetudine legendi. Frater autẽ Claudius Papirij, non germanus (nã eodem uterque appellaretur nomine) ſed aut conſobrinus, aut ex eadem matre, diuerſo patre.* 23.

20:

PER *legem Cinciam licere capere*] *Iocatur in legem Cinciam,quæ erat de donis et muneribus. In* II.
» *de oratore, Sæpe,inquit, ſententioſe ridicula dicuntur,*
» *ut M.Cincius quo die legem de donis & muneribus tu*
» *lit,cum C.Cento prodiſſet,& ſatis contumelioſe, quid*
» *fers Cinciole,quæſiſſet: ut emas,inquit,Cai, ſi uti uelis.*
» *& in de ſenectute : Quadriennio poſt factus ſum Præ*
» *tor: quem magiſtratum geſſi Conſulibus Tuditano &*
» *Cethego, cum quidem ille admodum ſenex ſuaſor legis*
» *Cinciæ de donis & muneribus fuit.. Et Liuius libro*
» IIII. *Quid legem Liciniam excitauit de quingentis*
» *iugeribus, niſi ingens cupido agros continuandi ? quid*
» *legem Cinciam de donis & muneribus, niſi quia uecti*
» *galis iam, & ſtipendiaria plebs eſſe ſenatui ceperat ?*

20:

CINCIVS] *Hic Attici negotia Romæ procurabat.* 4 :

20:

AGIT *maximas gratias :*] *De eo,quod ipſe tua ſponte ipſius cauſa iam feciſti . Tale illud in epiſt.*
» *fam.* 31. *Omnino tibi agit gratias : ſed idem ſcribit ,*
» *meas literas maximum apud te pondus habituras .*

IN LIBRVM II. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

21.

E VNTI *mihi Antium*] *Huc ſe nobiles Romanos animi cauſa contuliſſe, legimus in Strabone. aberat autem Roma Antium ſtadijs* C C C V I I, *hoc eſt milliarijs* X X X V I I I *cũ dimidio. nam, ut ait Plutarchus in C. Graccho,* Τὸ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδεῖ.

21.

GLADIATORES M. Metelli] *Gladiatorum certamina cum alij cupide uiſerent, ego cupide reliqui.*

21.

LEGI *enim libenter,*] *Quòd & tua eſſent, & de rebus meis, ideo libenter legi. ſed ad genus orationis quod attinet, horridula mihi, atque incompta uiſa ſunt. et* LIBENTER *quaſi diligenter: ut contra non libenter legunt, qui negligenter.*

21.

ORNATA *hoc ipſo, quòd ornamenta neglexerant,*] *Fortaſſe imitatus eſt Terentij figuram ex Phormione:*

Virgo pulchra: &, quo magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem.

quale etiam uetus illud in mulieres odoratis unguentis non utentes: Ideo bene olere, quia nihil olerent. quod eſt apud Plautum in Muſtellaria. cui ſententiæ nõ diſ=

ſimilis illa Varronis in ſatyra Menipea, quam recitat
» Macrobius libro III. Bellaria ea maxime ſunt melli-
» ta, quæ mellita non ſunt.

21.

ISOCRATIS μυροθήκιον,] Non diſcedit à tralatione unguentorum, quia dixerat horridula, & olere. Attici oratio, quia ſine pigmentis, horridior: nitida Ciceronis, quia cum pigmentis.

21.

EIVS diſcipulorum] Multos docuit Iſocrates: quorum notiſſimi Ephorus & Theopompus; ille ut ingenio tardior, et calcaribus concitandus, ſic uita probior; hic ut acrior, & freno coercendus, ita & improbior. Hæc Suidas. Iſocratem apud Plutarchum deridet Cato maior, quòd eius diſcipuli ſeneſcerent dicendo, ut apud Ditem cauſas agerent.

21.

STRICTIM attigiſti,] Curſim legiſti, miſſum uidelicet ab alijs: (iam enim diuulgatus erat, ſiquidem & Poſſidonius eum Rhodi legerat, ut infra proxime) poſt autem eum, opinor, accepiſti, qnem ego L. Coſſinio dederam.

21.

FASTIDIOSE] Cum omnia in eo diligentiſſime examinaſſem, uſque ad faſtidium.

21.

ORNATIVS] Quod homo Græcus uideretur præſtare poſſe.

21.

ADOLESCENTVLORVM ſtudijs ex

citati,] *Quia uidemus adoleſcentulos eloquētiæ ſtudio teneri.* 21:

FVIT *enim mihi commodum &c.*] *Licuit enim mihi ad Demoſthenis imitationem curare, ut orationes aliquot meæ de Republica in Conſulatu habitæ legerentur.* 21:

IN *ſenatu Cal.Ian.*] *De lege agraria contra P.Seruilium Rullum, Tribunum plebis: quæ extat, ſed initium deſideratur. eamq́; ſignificat in epiſtola ad Lentulum, cum inquit :*
» *Memoria tenebam, nobis Cōſulibus*
» *ea fundamenta iacta Calendis Ianuarijs confirmandi*
» *ſenatus, ut neminem mirari oporteret, Nonis Decembri-*
» *bus tantum uel animi fuiſſe in illo ordine, uel auctori-*
» *tatis.* 21:

ALTERA *ad populum*] *Quæ extat. Plinij*
» *uerba hæc ſunt libro* VII. *cap.* XXX. *Sed quo te*
» *M. Tulli piaculo taceam? quo ue maxime excellentem*
» *inſigni prædicem? quo potius, quàm uniuerſi populi il-*
» *lius gentis ampliſſimi teſtimonio, & tota uita tua Con-*
» *ſulatus tantum operibus electis? Te dicente, legem agra-*
» *riam, hoc eſt alimenta ſua, abdicauerunt tribus. te ſua-*
» *dente, Roſcio theatralis auctori legis ignouerunt, nota-*
» *taſq́; ſe diſcrimine ſedis æquo animo tulerunt. te oran-*
» *te, proſcriptorum liberos honores petere puduit. &c.*

21:

DE *Othone,*] *Pro Sex. Roſcio Othone: cui plebem Cicero reconciliauit, moleſte ferentem, quòd is legem tuliſſet, ut equites in theatro ſeparatim à plebe in quatuordecim proximis ordinibus ſederent. Plutarchus in Cicerone, & Plinius libro* VII. *item in oratione*

pro Murena, & Pedianus in Corneliana.

21:

PRO *Rabirio,*] *Pro C. Rabirio perduellionis reo, ad Quirites. extat.*

21:

DE *proſcriptorum liberis*] *Sylla proſcriptorum liberis aditum ad magiſtratus lege obſtruxerat. his petentibus, ut, abrogata Syllæ lege, honores capere liceret, Cicero Conſul diſſuaſit. Sed operæpretium eſt recitare locum ex oratione in Piſonem, quòd huic epiſtolæ non*
» *parum lucis afferre uideatur. Ego, inquit, Calendis Ia-*
» *nuarij ſenatum, & bonos omnes legis agrariæ, ma-*
» *ximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrũ Cam*
» *panum, ſi diuidi non oportuit, conſeruaui: ſi oportuit,*
» *melioribus auctoribus reſeruaui. ego in C. Rabirio per*
» *duellionis reo XL annis ante me Conſulem interpoſi-*
» *tam ſenatus auctoritatem ſuſtinui cõtra inuidiam, at-*
» *que defendi. ego adoleſcentes bonos & fortes, ſed uſos*
» *ea conditione fortunæ, ut, ſi eſſent magiſtratus adepti,*
» *Reipublicæ ſtatum conuulſuri uiderentur; meis inimi-*
» *citijs, nulla ſenatus mala gratia comitiorum ratione*
» *priuaui. ego prouinciam Galliam, ſenatus auctorita-*
» *te, exercitu, & pecunia inſtructam, & ornatam, in*
» *concione depoſui. ego L. Catilinam, cædem ſenatus, in-*
» *teritum urbis non obſcure, ſed palam molientem, egre-*
» *di ex urbe iuſſi. ego tela extremo menſe Conſulatus*
» *mei intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefarijs*
» *manibus extorſi.*

21:

QVA *Catilinam emiſi;*] *Extat.*

21:

QVAM *habui ad populum*] Extat, & item *quæ conſequentur duæ.*

21:

INVOCARVNT;] *Mallem, Indicarunt: ut ſubaudiatur, cõiurationem. indices enim Allobroges Conſul Cicero in ſenatum introduxit. In orationibus: & Saluſtius.*

21:

DVAE *breues,*] *Vna, quæ in Rullum ad populũ tertia legitur, breuiſſima: alterã deſideramus.*

21:

LIBRIS] *Orationibus: ut in Oratore, Nos etiam in hoc genere frequentes, ut illa ſunt in quarto accuſationis. quartã enim orationem in C. Verrem intelligit.*

22.

PVLCHELLI] *Clodij pag.* 12:

22.

METELLVS *impedit,*] *Obſtitit enim, ne plebeius fieret P. Clodius: ut in oratione de Aruſpicum reſponſis, & pro M. Celio.*

22.

NON *ſimulat,*] *Ante cauſam occultauerat, cur ex patritio plebeius fieri uellet: nunc non ſimulat: præſefert, ideo ſe de tranſitione ad plebẽ cogitare, ut deinceps Tribunus fieri poſſit. quod patritio nõ licet.* 17.

22.

IN SICILIA] *Vbi Quæſtor fuerat. Quæſturam autem Aedilitas conſequebatur: ſed plebeijs hominibus inter utranque interpoſitus Tribunatus plebis*

patebat. Clodius autem patritius, quia Tribunatu legi bus excludebatur, Aedilitatem ſe ſtatim petiturum di= ctitarat : poſtea, ut Ciceroni diem diceret, plebeius fa= ctus Tribunatum petijt, & adeptus eſt.

22.

SAEPE *dictitaſſet.*] *Sic Beſſarionis et Ca= ualcãtis uterque liber. Subaudi, ſe eſſe petiturũ. omni no abundare uidetur dictio* SAEPE, *cum frequen tatiuum uerbum ſequatur : ſed ferri poteſt, cum & Matius in epiſtola ad Ciceronem dixerit, Frequentes uentitaſſe, pro ſæpe uentitaſſe.*

22.

PATRITIIS] *Patritij Sergius Catilina, Cornelius Lentulus, principes coniurationis.*

22.

A' FRETO] *Quod iacet inter Meſſanam Siciliæ ciuitatem, et Regiũ Calabriæ, in extrema Italia.*

22.

PRODIRE] *Cum ſumma celeritate uſus, præter ſpem omnium affuerit.*

22.

TRIBVS *horis Roma Interamnam:*] *De= ſignat illud tempus, cum Clodius de ſacris pollutis ac= cuſatus, quòd noctu intraſſet eò, ubi Veſtales pro po= pulo faciebant; apud indices teſtimonio Caſſinij Scho= læ probauit, ſe, qua hora diceretur inter ſacra depre= henſus, Interamnæ fuiſſe : quod tamen perſpicue fal= ſum intelligebatur, quia & Cicero eum, et multi eo die Romæ uiderant, tribus horis ante horã deprehenſionis: ut tum quidem Interamnæ eſſe Clodius non potuerit,*

niſi ſi tribus horis Roma *Interamnam poſſet accurre-re. quod cum non poſſet, propter locorum maiora in-terualla; cauillans tamen* Cicero, *factum id à* Clodio *dicit, quia iudicibus probare uiſus eſt, quoniam eſt abſo-lutus.*

22.

ITEM *ante:*] *Cum noctu introiuit domũ Cæſaris, ubi ſacra* Bonæ *deæ à mulieribus celebrabátur.*

22.

CVM *iri maxime debuit.*] *Cum afficiendus ſupplicio fuit, quòd* Bonæ *deæ ſacra uiolaſſet. & ioca-tur in ambigua ſignificatione: nam ire obuiam, prodi-re obuiam proprie ualet; μεταφορικῶς, reſiſtere: ut li-*

» *bro* IIII. Huic obuiam it Cato. *Qua ratione et* Bru-

» *tus in quadam epiſtola dixit*, Maleuolentiæ hominum

» *in me, ſi poteris, occurres.*

22.

CVM *candidatum deducerem,*] *Candidatos ad commendationem clari uiri* Martium *in campum deducebant.* Q. Cicero *de petitione* Conſulatus.

22.

SICVLIS *locum gladiatoribus dare.*] *Si-culis meis clientibus locum dare, ubi gladiatorum certa-mina ſpectare poſſent. amicis enim, et tribulibus ad ſpe-ctacula locus dabatur: ut in oratione pro* Murena.

GLADIATORIBVS: *cum gladiatores pu-gnarent. ſic locutus eſt* 34. *& in epiſt. fam.* 164: *et in prima in* Antonium *in extremo, et in nona item in extremo.*

22.

NOVOS *patronos inſtituam.*] *Nouos pa-tronos* Siculis *dabo, quando tu, uetus eorum patronus,*

locum iјs dare gladiatoribus non conſueſti. Et *patronus Siculorum* Cicero *iam inde à Quæſtura ſua Sicilienſi.*

22.

SED *ſoror &c.*] *Quia ſe ipſum deſignauit, cũ dixit,* NOVOS PATRONOS, *(nam & ipſe Quæſtor fuerat in Sicilia) intulit, Sed locum dare Siculis non facile potero, cum ſoror mea, quæ tantum habeat loci, unum mihi ſolum ad ſpectandum pedem det. quaſi dicat: poteris igitur tu multo minus, cuĩ conſularis ſoror nõ eſt.* CONSVLARIS: *uxor Conſulis Q. Metelli, quæ propterea loci plurimum in ſpectaculis haberet.* PEDEM: *de pede, qui eſt in menſura, Clodius intellexit, Cicero uertit ad genus concubitus, quo mulieris utrunque pedem tolli ſignificat Ouidius in tertio de arte amandi:*

Melanion humeris Atalantæ crura ferebat.

nec dubitabatur, quin Clodius cũ tribus ſororibus rem
» *habuiſſet. unde illud in epiſtola ad Lentulum: Qui non*
» *pluris fecerat Bonam deam, quàm treis ſorores.*

22.

NON *conſulare*] *Obſcœnum, minimeq; dignum, quod à Cicerone, homine conſulari, diceretur.*

22.

MALE *conſularem.*] *Facit enim, quæ Conſulis uxorem non deceant.*

22.

SEDITIOSA:] *Hanc fratris Clodiј patronum appellauit pagina* 12: *et, gratia multum poſſe, oſtendit in peroratione orationis pro M. Celio, cum eius opera Sex. Clodium dixit abſolutum.*

22:

VIDETVR *refrixiſſe.*] *Tota res agraria interpellata bello refrixerat, dixit pag.* 18.

22:

MOLLI *brachio*] *Leuiter: tralatione ab ijs, qui pueros errantes leuiter percutiunt.*

22:

DE *populari leuitate*] *Vt grauiorem ſe ciuem in Republica præſtaret.* 20.

22:

BENE *geſtæ,*] *Bello Mithridatico.*

22:

CONSERVATAE] *Extincta coniuratione.*

22:

CVIVS *nunc uenti ualde ſunt ſecundi,*] *Quòd uictor ab Hiſpanijs ad triumphum deceſſiſſet.*

22:

NVM *tantum*] *Quantum tu uideris ſuſpicari, qui me de Pompeij familiaritate obiurgas.*

22:

QVA'M *quæ execaret*] *Ciues enim populares, minus recte ſentientes, quos alij non ſapientes oppugnarent, ego potius ſtudeo lenire, et artificio quodam ad Reipublicæ partes traducere. ita non uideor improbandus, qui, quod in ciuitate, quaſi in corpore, uitioſum eſt, ſanare uelim potius, quã execare. Notat nimiam, Catonis maxime, ſeueritatem, quæ Reip. noceret.*

22:

EQVITATVS *ille,*] *Equites Romani, quos ego cum ſenatu coniunxeram.*

22:

IN *cliuo Capitolino,*] *In æde Concordiæ ad radices aſſurgentis Capitolij. qua in æde Conſul Cicero ſenatum conſuluit, quid de coniuratis deprehenſis ſtatuendum uideretur; cum etiam equites Romanos adhibuiſſet. quod initiũ fuit eius cõcordiæ, quæ inter equites et ſenatũ eſt conſecuta: ut ſupra docuimus, 16:*

22:

TE *ſignifero, ac principe,*] *Cum te quoque, equeſtris ordinis principem, ad eam conſultationem adhibui. ſed perſiſtit Cicero in tralatione rei militaris: & quia dixerat,* EQVITATVS; *intulit,* TE SIGNIFERO: *cum nihil aliud ſignificet, quã, in ſenatu Atticum, qui principem locum ordinis equeſtris obtineret, cum cæteris equitibus affuiſſe.*

22:

NOSTRI *autẽ principes*] *Principes ciues, Lucullus et Hortenſius, piſcinarũ ſtudioſi.* 17. 18: 20.

22:

MVLI *barbati*] *Barba gemina mulos inſigniri labro inferiori, Plinius libro* IX. *cap.* XVII. *ſcriptum reliquit.* 22:

NOLINT *obeſſe,*] *Reipublicæ. & Pompeium maxime, ac Cæſarem intelligi, perſpicuum eſt.*

22:

VERIVS,] *Aequius: ut pro Muræna:*
» *Negat uerum eſſe allici beneuolentiã cibo. item Cæſar, Liuius, Virgilius, Horatius.*

22:

IN *iudicium uenire*] *Accuſari apud iudices.*

23.

EQVITES *curiæ bellum,*] *Indixerũt, ſubaudi : & curiam accipe pro ſenatu : ut ſit continens pro contento.* 23.

RENVNCIANTIBVS ?] *Petentibus ut locatio Aſianorum uectigalium induceretur. pagina 15 :* 23.

RETINENDI *ordinis cauſa*] *Ne ordo equeſter alienaretur à ſenatu . publicani enim equites Romani.* 23.

FACIENDA *iactura*] *Fuit ſatisfaciendum equitibus locationis inductionem poſtulantibus, quanquam id cum ærarij iactura fieret.*

23.

CONSVLE *in carcere incluſo*] *L. Flauius Tribunus pl. Metellum Conſulem in carcerem incluſit, quia legem agrariam perferri non ſineret. alijs tamen Tribunis opem ferentibus, & Pompeio ſuffragante, aliquot poſt horis exiuit. Dion libro* XXXVII.

23.

ASPIRAVIT *nemo eorum,*] *Maxime equites Romanos ſignificat : quorum opera cum Cicero Conſul uſus eſſet in defendenda Republica, poſt alienati à ſenatu propter ſenatusconſultum de iudicijs, & quia de inductione Aſianorũ uectigalium minime impetrabant, non modo non concurrerunt ad opem Metello ferendam, aut iuuandos optimates in ſeditionis tumultu, ſed nec aſpirarunt, ideſt ne animo quidem ſe fauere indicarunt.* 23.

MERCEDE *conductos*] *Quid ergo, inquies,*

ferremus iſtos equites,in iudicio pecuniá accipientes?

23.

LIBERTINIS,atque etiam ſeruis] Præſtat, equites Romanos corruptos et mercede conductos, iudices habere, quàm libertinis et ſeruis ſeruire: à quibus contra perditos ciues opem implorare cogemur, ſi equeſtris ordinis præſidio priuamur.

23.

ἅλις σπουδῆς.] Sat ſtudij: ſubaudi, poſitum eſt à nobis in tuenda ordinum concordia. nunc, ut dies poſtulat, ita uiuamus: quando iam officio ſatis, ſuperq; fecimus.

23.

MEAM tribum tulit honeſtius,]. Tribum ferre dicitur, cui tribus uel magiſtratũ petenti, uel commodum aliquod ſuffragijs defert.

23.

QVA`M ſuam;] Vtranque tulit, ſed meam honeſtius, quã ſuam.

23.

LVCEII perdidit.] Non tulit tribum Luceij. Et apparet Fauonium magiſtratum petiſſe. nec mirum, perdidiſſe Luceij tribum: quippe cum Luceius Cæſaris, Fauonius Catonis familiariſſimus eſſet, Cato autem & Cæſar cum natura, tum uitæ inſtituto diſſidentes. perdidit igitur tribum hominis non amici, Ciceronis tulit, qui ſenatus partes ſequebatur, ut Cato, & Fauonius; non populum, ut Cæſar.

23.

INHONESTE,] Cum nõ haberet, quod in Naſicam dicere poſſet. turpiter igitur, et inhoneſte accuſauit.

23.

MODESTE] *Cum uideatur laudare Fauonium, reprehendit: nam, MODESTE, leniter, frigide, non uehementer: quod eſt uitioſum in accuſatore.*

23.

MOLONI] *Qui Fauonium Rhodi eloquentiam docuerat.*

23.

NVNC *tamen petit iterum*] *Repulſam igitur tulerat priore petitione.*

23.

REIP. *cauſa.*] *Iactatio Fauonij cum excuſatione quòd iterum peteret: iterum enim petere non ſua, ſed Reipublicæ cauſa: alioqui poſt priorem repulſam non fuiſſe petiturum.*

23.

QVID *agat,*] *De petitione ſua. petijt enim paulo poſt Conſulatum cum Bibulo et Cæſare, ſed præteritus eſt.*

23.

CVM *Cæſarem uidero,*] *Qui cum Luceio contra Bibulum coiuerat: ideoq; Luceij omnia conſilia, quod ad petitionem attineret, ſcire poterat. ſupra 15:*

23.

SICYONII *te lædunt,*] *Qui debitam tibi pecuniam non ſoluunt. 19.*

23.

CATONI, *& eius æmulatori Seruilio*] *Quorum opera factum eſt ſenatusconſultum de populis liberis. Non dum igitur curulem magiſtratū Cato geſſerat, cum S.C. factum eſt: ſupra enim,*
» *Illud ſenatuſconſultum ſumma pedariorum uoluntate, nullius*

» *noſtrum auctoritate factum.* 19.

23.

E A *plaga*] *Illud ſenatuſconſultũ nõ tibi ſolũ, ſed multis prætere a bonis uiris detrimentũ attulit; qui creditam ante pecuniam ijs populis, quos ſenatus proxime liberos eſſe iuſſit, exigere non poſſunt.* 19. 90.

23.

D E I N D E *in diſſenſionibus*] *Planius ad ſententiam,* N E I N D I S S E N S I O N I B V S. *ut hoc dicat: Quando ita ſenatus decreuit, laudemus: nam reprehendentes, qui aſſentiret, non haberemus: fruſtra autem diſſentire ſtultum eſt.*

23.

A M A L T H E A *mea*] *Gymnaſium & ipſe Amaltheæ nomine extruxerat Attici exemplo.* 13:

23.

I N D I G E T *tui.*] *Quod attinet ad ornatum, &* τοποθεσίαν. 13:

23.

V I N D I C E M *æris alieni*] *Coniuratio Catilinæ propter æs alienum facta, odio maxime creditorum. recte igitur uindex, & ſeruator creditorum Cicero, quia coniuratos occiderat. & uindex dupliciter ponitur. uindex coniurationis, qui coniurationem opprimit: uindex libertatis, qui libertatẽ reſtituit: ut hic, uindex æris alieni, qui creditores ſeruat: quod μεταφορικῶς dixit in epiſtola ad Seſtium,*
» *Non putant ei num-*
» *mos deeſſe poſſe, qui ex obſidione fœneratores exemerit. ſic, ultor Catilinæ, in oratione in Piſonem: & ultor inimicorum, in epiſtola ad Lentulum: diuerſe: nam illud*

lud pro Catilina, hoc contra inimicos.

23.

AERE non Corinthio,] Senſus eſt: Tuſculani & Pompeiani ædificatio magnum mihi æs alienum attulerunt. ſed iocatur in ambiguitate uerbi: cum æs Corinthium maxime laudaretur.

23.

HOC circunforaneo] Quod ab argentarijs fœnerantibus ſumitur, qui tabernas habebant in porticibus circa forum. SPERAMVS ESSE OTIVM: uide 17: 20:

23.

PROGNOSTICA mea] Puto libellũ fuiſſe, qui prognoſtica Ciceronis de Republica complecteretur.

23:

AD Octauium] Videamus, Octauius hic qui ſit, & qua de re agatur: quod arbitror non omnibus patere. Hoc tempore Aſiam regebat Q. Cicero, Macedoniam C. Octauius. de quo his uerbis in epiſtola II.

» libri primi ad fratrem: Et mediocri me dolore putas
» affici, cum audiam qua ſit exiſtimatione Virgilius, qua
» tuus uicinus C. Octauius? (ſic enim legimus, nõ Cn. ut patet ex infra ſcripto lapide) Et Suetonius in Au
» guſto: Octauius pater ex Prætura Macedoniam ſorti
» tus, fugitiuos, reſiduam Spartaci et Catilinæ manum,
» Thurinum agrũ tenentes, in itinere deleuit, negotio ſibi
» in ſenatu extra ordinem dato. prouinciæ præfuit non
» minore iuſtitia, quàm fortitudine: nanque Beſſis, ac
» Thracibus magno prælio fuſis, ita ſocios tractauit, ut
» epiſtolæ M. Ciceronis extent, quibus Quintum fratrem,

» eodem tempore parum ſecunda fama Proconſulatum
» Aſiæ adminiſtrantem, hortatur, & monet, imitetur in
» promerendis ſocijs uicinum ſuũ Octauium. Macedoniam igitur adminiſtranti commendari Atticus cupiebat, cum in ea prouincia negotiorũ quiddam haberet: ideoq; et C. Antonio, eandem prouinciá ante Octauiũ regẽti, Cicero eũ literis cõmendauerat. In epiſt. fam. 62.

Lapis in hortis Colotianis, Romæ.

C. OCTAVIVS C.F.C.N P——
PATER AVGVSTI
TRIB. MIL. BIS. Q. AEDIL. PL.
CVM C.TORANIO. IVDEX QVAESTIONVM.
IMPERATOR APPELLATVS EX
PROVINCIA MACEDONIA.

23:

DEDI literas:] Commendatitias. cum ipſo enim, ante quàm diſcederet, nil eram locutus, quia non putabam te negotia in prouincijs habere, (erat autem Macedonia Romanorum prouincia) ſed duntaxat in ijs locis, quæ Romanis magiſtratibus non parent, ut in Epeiro, aut Athenis, aut Sicyone:

23:

IN toculionibus] Manifeſte deprauatus locus.

23:

CICERONEM noſtrum.] Quintum Ciceronem, Quinti filium ex Pomponia Attici ſorore. erat autem apud auunculum.

23:

θεῖοι] Non libenter mecum ſolet eſſe Quintus filius, quòd ſeueritatem diſciplinæ meæ nõ ferat: ut recte me patruũ putet, ideſt minime indulgentem: quales patrui ſunt: nam patres amore uicti filijs ſæpe denegare non poſſunt, etiam quæ ſentiant minus expedire. itaque 159. Pater, inquit, nimis indulgens, quidquid ego aſtrinxi, relaxat. et pro M. Celio: Fuit in hac cauſa pertriſtis quidã patruus, Cenſor, magiſter: obiurgauit M. Celium. et apud Perſium: Cum ſapimus patruos. apud Horatiũ: Patruæ metuentes uerbera linguæ.

23:

πελληναίων] Librum Dicæarchi de populis Pelenæis. de quibus Suidas.

23:

DICAEARCHI] Quem infra ſuas delicias appellat. Siculus fuit, Ariſtotelis auditor, philoſophus, rhetor, geometra.

23:

PROCILIO.] Qui et ipſe multa ſcripſerat, grammaticus doctiſſimus: cuius ſcripta fortaſſe magis Atticum delectabant, quàm Dicæarchi.

23:

MIHI hæredes.] Obſcurus, & forte mendoſus locus. neque ſecus antiqui libri.

23:

Ηρώδης] Athenienſis, & opinor is, de quo libro XIIII.

23:

QVA'M unam literam ſcriberet.] Atticus enim literis ſignificauerat, Herodem ad ſe acceſſiſſe, ut

ſcripta ſua legeret. 23:

COMMINVS *acceſſit,*] Venit enim ad te, ut ſcriptorū ſuorum moleſtiſſima lectione conficeret.

23:

LOLLIO] Lollia familia Romæ: et in antiquis libris ita ſcriptum, non, ut in uulgatis, lolio. SANVS NON ES: non recte ſentis. μεταφορὰ à corpore ad animū. VINO: alij, VINIO. placet. nota familia: & Horatius, Auguſto reddes ſignata uolumina Vini.

23:

CALENDAS *uenire,*] Quo die C. Antonius, à Q. Maximo accuſatus, cauſam dicere debebat.

23:

NON *uenire?*] Ex Macedonia prouincia redeuntem, quam auare & infeliciter adminiſtrauerat. uide pag. 6.

23:

ITA *ad me mittunt,*] Ita mihi Romæ ſcribitur à meis. NIGIDIVM: Prætorem. COMPELLATVRVM: euocaturū, coacturū.

23:

HVC *non uenis,*] Quoniam Romam recta proficiſceris, nec uis de itinere deflectere, ut in uillas ad me uenias; Romæ domi meæ cœnato; tertio quidem Calendas, ſi poteris, ideſt illo ipſo die, quo te ad urbem futurū ſcribis; ſi minus, utique pridie Calendas.

24.

OPINOR εὐαγγέλια] Opinor mihi debes εὐαγγέλια, quia Valerium abſolutum ſignifico.

VALERIUS] *Non uidetur hic eſſe* L. Va*lerius Flaccus: qui abſolutus eſt Cæſare Conſule, ut eſt in ultima epiſtola huius libri: nunc autem Conſulatum nondum Cæſar inierat. aut igitur alius Valerius eſt: aut Flaccus bis accuſatus.*

24.

DEFENDENTE.] *Mecum.* Extat Ci*ceronis oratio.* 24.

ATILIO] *Qui pro Valerio abſoluendo pronſauerat.* 24.

ET *Epicratem*] *Iam non agitur de iudicio Valerij Flacci, ſed reſponſio eſt ad alteram partem epiſtolæ ab Attico acceptæ. &* EPICRATEM *opinor Pompeium, quaſi, omnia tenentem: ſi quidem eo tempore princeps in Republica Pompeius. & infra nō ſemel eum fictis nominibus deſignat, ut cum appellat Sampſiceramum, Arabarchen, Hieroſolymariū, Megabocchum: de quibus ſingulis ſuo loco.* SUSPICOR: *ſuſpicor, aliquid feciſſe, quo notari laſciuia poſſet. &,* SUSPICOR, *de abſente Pōpeio.*

24.

EIUS *caligæ,*] *De Pompeij laſciuia dicit ſe ex eius caligis ſuſpicari, quibus in urbe ſolus uteretur, quoniam militare calciamentum erat, non urbanum. Et ſanè Pompeius in ueſtitu, neglecta uulgari conſuetudine, inane quiddam amauit ad perſpicuitatem. unde*
» *illud pagina* 17. *Pompeius togulam illam pictam ſilen*
» *tio tuetur ſuam.* Et *Fauonius Pompeij cultū notauit his uerbis: Non refert, qua parte corporis diadema geras. quòd candidis faſcijs uteretur. Valerius Max.*

24.

V T *faſciæ cretatæ*,] *Ita mihi non placebant eius caligæ, ut ante cretatæ faſciæ non placuerant. Veteres Romani crura faſcijs induebant: ſed Pompeius cretatas geſtauerat, cum aliorum eo colore non eſſent. reprehendit Cicero P. Clodium in oratione de aruſpicum reſponſis, quòd purpureis uſus eſſet.*

24.

κύρου παιδείαν] *Cyri architecti doctrinam. & alluſit ad Xenophontis librum, qui Inſcribitur* κύρου παιδεία. *fam.*102.

24.

R A D I O R V M &c.] *Aiebat Cyrus architectus, cum radij oculorum per feneſtras latis luminibus egrederentur, eas egreſſiones non tam eſſe ſuaues.*

24.

E T E N I M] *Argumentum pro feneſtrarũ anguſtijs contra latitudinem. Ab oculis noſtris exeunt radij, qui quo longius progrediuntur, eo latius, alter ab altero, diſiunguntur: ut ab oculis noſtris ad locum, quem ſpectamus, fiat radiorũ quaſi pyramis quædam. & ſi hunc totum radiorum, ideſt uiſionis curſum græcis literis à principio ad finem notare uelis: in principio, ideſt in oculis noſtris, unde uis oritur uidendi, ſtatues α: extremum, quò ſpectamus, notabis duabus literis β γ: ſpatium inane, quod interiacet, quà diſiuncti duo radij currunt, duæ item literæ ſignabunt δ ε. ergo ſi quis in cubiculo conſtitutus aciem aliquò per feneſtram uelit intendere: quo anguſtior erit aditus feneſtræ, eo magis oculorum radios in exitu cohibebit; ideoq; erit illa ſuauior, quia radios diſiungi quàminime patietur;*

& ut ſuaues anguſtæ feneſtræ, ita non ſuaues uaſtæ. ἡ ὄψις, *aſpectus, uiſionis initium, oculi ipſi.*

24.

VIDES *enim cætera.*] *Vides, cum ita ſit, quo iunctiores radij per feneſtras exeāt, eo illas eſſe ſuauiores. lato autem aditu non ita iuncti exibunt: latis igitur luminibus feneſtræ non ita ſuaues.*

24.

NAM *ſi &c.*] *Si per ſimulacrorum incidentias uideremus, & uidendi ſenſus, ut aiebat Epicurus, è rerum ſimulacris fieret, in oculos noſtros ſeſe inferentibus: ſequeretur, ut ipſæ rerum imagines,* εἴδωλα *quæ dicuntur, non facile per anguſtas feneſtras ingredi, & ad oculos peruenire poſſent, itaq; in ipſo aditu impeditæ laborarent. ſed non ita eſt: neque enim, ut putat Epicurus, uiſio fit ex imaginibus rerum ad oculos aduolantibus, ſed potius, ut Stoici ſentiunt, ex radijs, qui ab oculis ad res ipſas emittantur. ſi Epicurum igitur ſequimur, latæ feneſtræ fiant, potius quàm anguſtæ; ne imagines ingredientes, paruo aditu coarctatæ laborent; unde aſpectus oculis difficilior. ſin Stoicis aſſentimus: anguſtæ fiant potius, quàm latæ, ut radij quàm maxime iuncti per eas emittantur: quo iuuari uidetur ſenſus oculorum. Et apparet, Ciceronem cū Stoicis ſentire, quia infert, Nunc &c.*

24.

NVNC] *Poſitū pro, ſed: ut alibi, cū ſuperiora tollit. quale illud, Nunc ut Apelles, in epiſt. fam. 13.*

24.

FIT *lepide*] *Contra quā ſentit Epicurus.*

24.

ILLA ἔκχυσις] *Illa effuſio radiorum per anguſtas feneſtras. iuncti enim egredientes radij, deinde ſe effundunt.* Gellius *libro* V. *cap.* XVI.

24.

SI *reprehenderis,*] *In ædificio.*

24.

AD *menſem* Ianuarium,] *Quo* Cæſar *&* Bibulus Conſules *magiſtratum inituri erant.*

24.

IN QVA σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον,] *Ego tibi, inquit, de* Republica *nunc in utranque partem diſputabo more* Socratico *: deinde ad extremum dicam, quæ mihi placeat ſententia : quo modo ueteres illi* Socratici *ſolebant; qui cum* εἰς ἑκάτερον *diſputaſſent, ad extremum, quid ipſis placeret, exponebant. Deinde incipit diſputare.* Agraria *lex promulgabitur: quid agendũ? reſiſtam, an quieſcam? ſi reſiſto: magnam ſubeo dimicationem; afficietur iniuria* Pompeius, Cæſar *offendetur, uterque popularis. ſi quieſco : hoc quidem eſt deſerere* Rempublicam, *nõ ſecus ac ſi in* Solonium, *aut* Antium *abirem. magni igitur conſilij res eſt: ſiquidem in utraque partem magna inſunt momenta rationũ. ſed explica tuam ſententiam* Marce Tulli *: dic aliquando* τὴν ἀρέσκουσαν. *ego, inquit infra, non opinor eſſe dubitandum, quin ſemper nobis uideatur* εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

24.

CAESAREM] *Conſulem: qui ad uoluntatem perferendæ legis incubuerat, ut à populo gratiam*

iniret. Suetonius, Plutarchus.

24.

BALBVM] Gaditanum, ſed à Pompeio ciuitate donatum: pro quo extat oratio.

24.

CONIVNGERET.] Alterum alteri offenſum reconciliaret. unde triũuiratus ille Reipublicæ exitioſus. ſcribit Plutarchus: cum Cæſar Pompeiũ & Craſſum diſſentientes uidiſſet, cogitaſſe futurum in primis è re ſua, ſi eos coniungeret: ni faceret, haud ferè quidquam eorum, quæ moliretur, poſſe perficere.

24.

PAX] Quies: ut illud in ſomnio Scipionis,
» Quæſo ne me è ſomno excitetis, & pax ſit rebus.
SENECTVTIS OTIVM: ſummum otiũ: quale ſenibus eſſe ſolet: qui ferè nihil curant.

24.

Κατάκλεισις] Sanctio. in tertio enim libro de
» Conſulatu meo quaſi ſanctione quadã me ipſe obſtrinxi Reipublicæ, cum Calliopen induxi præſcribentem mihi, quid agerem.

24.

εἷς οἰωνὸς] Homeri locus Iliadis libro XII. de Hectore anguria contemnente, & unum eſſe optimum augurium affirmante, certare pro patria.

24.

AMBVLATIONIBVS compitalitijs] Quia ſcripſerat Atticus, ſe pridie Compitalia cum eo futurum. Compitalibus igitur, dum alij ludis operam dabunt, nos hæc ambulantes conferemus. De die compitalitio Macrobius lib. I. Sat. Varro de lingua lat. Ci

cero in Piſonem, & ad hunc libro V I I. 105 :

24:

R O G A T] *Vt ueniat ad nos.* M A T R E M : *Attici : quæ uixit annos* X C. *Nepos in uita.*

24:

S E R A P I O N I S *librũ*] *De geographia : de qua Cicero ſcribere cogitabat. uide* 27.

24:

T R A N S I G A S.] *Cóficias: numeres pecuniam pro rebus, quas ab ipſo emimus.*

24:

I N *eo, quod oſtenderat,*] *Oſtenderat ſe haud immenſo pretio contentum fore.*

24:

M A L E *empta*] *Nimio empta.* R E D D I : *Titinio.*

24:

V O L V N T A T E *Pomponiæ*] *Non igitur ſolus Cicero, ſed cum Quinto fratre, aut cum Pomponia fratris uxore eas res de Titinio emerat.*

24:

N V M M I *potius reddantur,*] *Si ea, quæ male empta ſunt, Pomponia reddi non uult : ſolue Titinio pecuniam uel quantam petet: prorſus explica rem, ne ſcrupulus ullus, aut negotij quidquam ſuperſit.* S C R V P V L V S : *negotium, aut moleſtia ex infecta re.*

24:

A D *Tigranem ?*] *Legatus ad Tigranem Armeniæ Regem Clodius ?* 26 : 27.

24:

S Y R P I A E *conditione :*] *Antiquus liber*

Beſſarionis, SYRPE CONDITIONES. *utrunque obſcurum, & fortaſſe deprauatum.*

25.

TEMPVS *illud;*] *Cum aberit Clodius.*

25.

QVINTVS *noſter*] *Qui Aſiam regebat.*

25.

IN *otio conſederit,*] *Tum explicatus, ut ſperamus, adminiſtratione prouinciæ, imperio tertij anni terminato.*

25.

SACERDOS *Bonæ deæ*] *P. Clodius: qui muliebri ueſtitu ad ſacra Bonæ deæ acceſſerat, quo iure ſacerdotes ſolent. ironia.*

25.

CVIVSMODI *futurus ſit*] *Nihil enim acturus contra me uidetur, qui de legatione ad Tigranem cogitet. itaque nihil impedit, quo minus liberam mihi legationem liceat ſumere.* SCIRI POSSIT: *hoc abeſt à Beſſarionis antiquo libro. Caualcantis autem exemplar ſic: Sacerdos bene de te cuiuſmodi futurus ſcius ſit. uulgata lectio ſententiã habet nõ abſurdam: ſed cum in manuſcriptis libris aliam ſcripturam uideam; uenit in mentem ſuſpicari, ne quis ex ingenio locum reſtituerit.*

25.

QVOD *à me ipſo non deſciuerim.*] *Quòd de ueteri meo defendendæ Reipublicæ curſu gratiæ cauſa nõ deflexerim.* 25.

MAGNVM *opus eſt:*] *Quia ſunt difficiles res ad explicandum.* 27.

25.

PRAETER *quercum Dodonæã*] *Si quercus eſſent in Terétiæ ſaltu,ut in Epeiro tua ſunt iuxta Dodonam ciuitatem;ego Epeirum ipſam mihi uiderer in Italia poſſidere. cætera nõ minus abũde ſunt,quàm in tùis Epeiroticis poſſeſſionibus: quæ hoc uno præſtant, quòd proximas habent nobiles illas quercus Dodonæas, quæ uocales olim fuiſſe dicũtur. prætereà nihil eſt in tota Epeiro, quod ego in hoc ſaltu non habeam.* Herodotus lib. II.

25.

VECTIVM.] *Chryſippum Vectium architectũ,Cyri architecti libertũ.de quo in epiſt.fam.*102.

25.

PALAESTRAE *Palatinæ,*] *Quæ erat in Ciceronis domo Palatina.de muro enim,quem reſti tui uolebat, ſpectabantur ij, qui ſe palæſtra exercebãt.*

25.

POMPONIAM *& puerum*] *Ipſe enim conſumere æſtatem in itinere cogitabat, ſumpta libera legatione.* PVERVM, *Quintum Ciceronem Quinti filium ex Pomponia.* IN TIMORE RVINAE: *propter infirmitatem muri, de quo palæſtra ſpectabatur.*

25.

AEGYPTVM] *Fore uidebat,ut Cæſar Cõſul Legatum mitteret ad ſanciendam cum Ptolemæo Aegypti Rege ſocietatem. eam legationem & ſibi deferri cupiebat; & tamen uerebatur,ne alieno Reipublicæ tempore diſcedentem infamia conſequeretur. Cæſar libro* III. *de bel.ciu.*192.

25:

HIS *mittentibus*,] *Cæſare & Pompeio legationem deferentibus: quibus Ciceronis diſceſſus uoluptati futurus eſſet, quòd, abſente Reipublicæ patrono, ipſi ſe omnia ſperarent ex libidine adminiſtraturos.*

25:

Αἰδέομαι] *Homeri uerſus de Hectore* ἰλιάδος ξ. χ.

25:

Πουλυδάμας] *Conuitium Catonis timebo, ut Polydamantis Hector, ſi certamen cum Achille recuſaret.* ἰλιάδος χ.

25:

EXCIPIAMVS,] *Quod ad Aegyptiam legationem attinet, ne properemus, ſed excipiamus, & expectemus, num deferatur.*

25:

CONTVLERIT] *Quòd Pompeij conſilia probe noſſet ob intimam familiaritatem. itaque pagina 32: Velim, inquit, ex Theophane expiſcere, quonam in me animo ſit Arabarches. cum eo loco Pompeiũ deſignet. & 73: Pompeius mihi uidebatur in Hiſpaniam iturus. id ego minime probabam: qui quidem Theophani facile perſuaſi, nihil eſſe melius, quàm nuſquam illum diſcedere. ergo Græcus incumbet. ualet autem auctoritas eius apud illum plurimum. Hic eſt Theophanes ille Mitylenæus, de quo his uerbis in oratione pro Archia: Quid noſter hic Magnus, qui cũ uirtute fortunã adæquauit? non ne Theophanem Mitylenæũ, ſcriptorem rerum ſuarum, in concione militum ciuitate donauit? & Plutarchus ſæpe.*

25:

SE *deſtitutum,*] A' *Cæſare : cuius opera* Con*ſulem ſe deſignatum iri ſperauerat, propterea quòd ei* Conſulatũ *petenti ſuffragatus erat : ut eſt pagina* 25:

25:

NEPOS] *Cum* Q. Metellus *Nepos proficiſcatur, quem opinio erat in locum Auguris mortui petiturum ; cuinā Auguratus deferetur ?* Et *innuit*, Nepotem *certum Augurem fuiſſe futurum, niſi* Roma *diſceſſiſſet: cur ? quia fratris in locum ſurrogari æquum erat. perierat enim* Q. Metellus Celer Augur *; ut ex oratione in* Vatinium *cognouimus* : Nepos *autem &* Celer *fratrum filij ; ut libro* V. *epiſt. fam.*

25:

PROFICISCITVR,] *In* Hiſpaniam *ex* Prætura, Proconſulis *tamen titulo : itáq; eum* Plutarchus *appellat in* Cæſare.

25:

DEFERATVR.] *Delatus eſt* P. Vatinio. *legimus in oratione contra ipſum.*

25:

CAPI *poſſum.*] Si *enim iſti Auguratũ mihi deferrent, captus beneficio diſſentire ab ijs in* Republica *non poſſem. non dum enim erat* Augur Cicero, *nec fuit niſi poſt reditum ab exilio. quanquam in epiſtola, quam ſcribit ad* Catonem, *dicit ſe* Auguratum *neglexiſſe : ſed ſcribit ad* Catonem, *ideſt ad hominem ſeueriſſimum, ab omni prorſus ambitione alienum.*

25:

VIDETE *ciuitatem meam.*] *Hemiſtichiũ*

ex ueteri poeta, in miſerabilem ciuitatis aſpectum.

25:

QVAE *putaui eſſe præclara*] *Magiſtratus, & honores.*

25:

EXPERTVS *ſum*] *Quia ſummi honores ſumma cum laude geſsi, mihi tamen, ut uideo, contra perditorum conatus præſidij minimum attulerunt. iam enim, equitibus à ſenatu alienatis, cum Q. Catulus & Q. Metellus, duo fortiſſimi Reipublicæ propugnatores, obijſſent; Pompeij, Cæſaris, & Craſſi facta coitio eſſet; Bibulus Conſul, armis foro pulſus, domi ſe teneret; ſenatus duces non haberet; afflicta langueret optimatum cauſa; non dubie Cicero impendentem exilij ſui calamitatem ſuſpiciebat.*

25:

CVM *omnibus Muſis rationẽ habere*] *Prorſus me literis dedere.*

25:

RESCRIBE *certius,*] *Num ita grauiter laboret, ut deſperetur.*

25:

QVID *de P. Clodio*] *Num legatus ad Tigranem proficiſcatur..*

26.

FLVCTVS *numero*] *Quod ab ijs fieri ſolet, quos ipſum nihil agere delectat.*

26.

LACERTAS] *De terreſtribus lacertis abſurdum eſt intelligere: in quem enim uſum caperentur? de piſcibus recte accipietur. quanquam Plinius, Celſus, Martialis uirili genere lacertos ſcribunt: ego nõ*

uideo, quid repugnet, quo minus et lacertas ſcribi poſſit. nam ſi ad differentiam ſit mutatio; cur non eadem ſit in alijs nominibus, quæ & terrenis beſtijs, & aquatilibus cómunia ſunt? ut, cũ dicimus, Canis, Lupus, Leo, nomina ſunt terreſtrium animalium, ſunt item piſcium; nihil tamẽ ad differentiá mutatur. huiuſmodi ſexcẽta.

26.

SERAPIONE, & Hipparcho] Qui ſcripſerant περὶ τῆς γεωγραφίας.

26.

ὁμοειδεῖς,] Nam & de montibus, & de fluminibus, & de ſitu urbium, aliáq; huiuſmodi ſæpius iterãda. quo ſit, ut cum eædem res ferè ſemper occurrant, uarietate orationis diſtingui uix poſſint.

26.

TYRANNIO] Qui & ipſe ſcripſerat τὰ γεωγραφικὰ.

26.

QVIN etiam dubitem] Placeret, QVI ETIAM: hoc ſenſu. Vide, quàm ſim complexus otiũ, ut, qui antea peregrinari ſtatueram, & in ea peregrinatione aliquid ſcribere τὸ γεωγραφικὸν, nunc quandoque cogitem, omiſſo peregrinandi conſilio Antij conſidere. QVI ETIAM DVBITEM: cui etiam aliquandò ueniat in mentem Antij conſidere.

26.

HOC tempus] Quod ponere ſtatueram in peregrinatione.

26.

BVTHROTI] Procul à ſtrepitu rerum urbanarum.

26.

PROXIMA eſt] Simillima eſt, quod ad ſolitudinem,

ſolitudinem & amœnitatem attinet. Iterát idem libro
» IIII. 59. *his uerbis* : Scito Antium Buthrotum *eſſe*
» Romæ, *ut* Corcyræ *illud tuũ. nihil quietius, nihil alſius,*
» *nihil amœnius*. 26.

VATINIVM] *Tribunum plebis, Cæſaris Conſulis miniſtrum in ſeditionibus.*

26.

VIGINTIVIRIS] Quos Cæſar, *perlata lege agraria, ad æſtimationem agri Campani creauerat: cum inſuper quinque creaſſet, qui æſtimatum diuiderent*. 27. 135 : & Dion libro XXXVIII.

26.

VNVM *eſſe ſaluum*] *Caualcantis liber*, VIVVM EST SAEGIVM. *Beſſarionis*, VIVVM EST SEGIVM. *uulgata lectio lumen interpretationis non deſiderat, cum ſententia pateat*.

26.

πολιτευτέον :] *Reipublicæ opera nauanda, in literis uidelicet, et libris, doctiſſimorum hominũ exẽplo.*

26.

ἀνέκδοτα] *Vel, recondita quædam, quæ in apertum nõ proferantur, tibi uni pateant: uel, qualia nemo hactenus edidit.* 26.

THEOPOMPINO *genere*] *Theopompus in hiſtorijs ſuis hominum mores aſpere accuſabat.*

26.

πολιτεύομαι,] *Opera, quam nunc quidem, Antij dum ſum, Reipublicæ nauo, hæc eſt, odiſſe improbos.*

26.

DE Quinti *fratris negotio*,] Quod Q. Cice

roni Aſiam regenti à populo Romano in ſumptum debebatur, id ſibi ille denario, ideſt Romana pecunia, nō ciſtophoro, qui nummus erat Aſiaticus, curari uolebat. uide igitur, inquit Cicero, ecquæ ſpes ſit denarij, an ciſtophoro contenti eſſe cogamur. Pompeianum appellat, quòd in Aſia magnam pecuniam Pompeius in ciſtophoro habebat, quæſitam quo tempore in ijs regionibus contra Mithridatem bellum geſſit: è qua pecunia Quæſtores numerari Quinto uolebant, tantundem ipſi poſtea Pompeio Romæ denario numeraturi. 32.

26:

DE *muro*] *Palatinæ domus.* 26.

26:

ALIVD *quid? etiã.*] *Aliud quid eſt, quod ad te ſcribam? unum hoc reliquum eſt. quando te proficiſci &c. ſic locutus eſt pagina* 8. & 34:

26:

QVEM *non amabam,*] *Forte, Pompeium: quem amare deſierat, quòd Clodium ad plebem traduxiſſet.* 28. DE PVBLIO: Clodio.

26:

LEGATIONE] Ad Tigranem. 24:

26:

QVID *ſit acturus.*] *Num ea ſit uſurus. nã*
„ *paulo poſt: Quã ſi ille contemnit, ſpectaculum egregiũ.*

26:

IN *hominem*] *Tolle præpoſitionem* IN, *ſententia patebit.*

26:

AMISSVRVS.] *Cũ legatus longe gentium abiret: qui plebeius uideretur eſſe factus, non ut*

inani legationum munere tempus conſumeret, ſed ut Romæ plebis negotium gereret.

26:

PATRITIOS *ſalutare*] Vide Clodi, *quàm non ſapienter egeris. Armeniꝫ Reges Romam uenire ſolent, ut patritios ſalutent. tu autem patritius cum eſſes, tranſire ad plebem uoluiſti, quam obcauſam? ut ipſe Regem Armenium ires ſalutatum.*

26:

LATORIBVS, & *auſpicibus legis Curiatæ:*] *Illis ipſis, qui eum ad plebem traduxerunt: Cæſari uidelicet, & Pompeio: quorum alter Conſul legem tulerat de Clodio ad plebem traducendo: alter Augur in auſpicio fuerat.* 29.120. LEGIS CVRIATAE: *qua Clodius ad plebem traductus eſt, Cæſare latore, auſpice Pompeio. pro domo ſua.*

27.

VNVS *uir*] *Cum in domo Cæſaris, Pontificis Maximi, inter mulieres deprehenſus eſt.* 7.

27.

IN *uiginti*] *Creatis ad æſtimationem agri Cāpani, cum diuiſio tantum quinque uiris delata eſſet.*

27.

PISAVRENSIS *nebuloni*] *Beſſarionis liber, item Caualcantis:* PISAVRENSIA NEPTILONI. *aliꝫ aliter: nos quammaxime ad antiquam ſcripturam accedentes, ita putamus eſſe corrigendum: illa opima ad exigendas pecunias Druſo, ut opinor, Piſaurenſi, an epuloni Vatinio reſeruatur? ut, quæ Clodio promiſſa fuerat legatio, eam*

K ij

dicat Druſo, *aut* Vatinio *reſeruari. & eſt uſitata* Ci-
ceroni locutio, ambigenti hoc an illud ſit: ut libro I.
» Nos *hic te ad menſem* Ianuarium *expectamus ex quo-*
dam rumore, an ex literis tuis ad alios miſſis? & in
» *epiſtola ad* Trebatium: Cn. Octauius, *an* Cn. Cor-
» *nelius quidem? is me ad cœnam ſæpe uocat. Item in*
» Bruto: Paucis *ante quàm mortuus eſt an diebus, an*
» *menſibus? & libro* X I. *Is dicitur* Quintum *filium*
» *uidiſſe an euntem, an iam in* Aſiam?

27.

BELLA *relegatio*] Non *eſt hoc,* Clodium *le-gare, ſed ſpecie legationis relegare.* Et *argute, cum poſt uerbum* IEIVNA, *adſcripturus uideretur* LEGATIO, *ut contrarium contrario redderet, quia dixerat* OPIMA; *iocum captans repente uertit ſententiam, & intulit,* BELLA RELEGATIO. *In libro* Beſſarionis *antiquo uideo ſcriptum eſſe* IEIVNA TABELLA RELEGATIO, *tribus uerbis diſtincte: ut mutationis minimum ſit in noſtra lectione.* 27.

AD *iſtorum tempora reſeruatur.*] Qui *enim* Clodium *nunc ad* Tigranem *mittunt, ideo mittere uidentur, ut comitijs* Tribunitijs Romæ *ne ſit, itaq; petitione* Tribunatus *excludatur: id autem, ut* Tribunatum *illi non tam eripiant, quàm ad ipſorum tempora reſeruent. quaſi arbitratu ſuo poſſent magiſtratus dare, cum uellent.* 27.

INCENDE *hominem*] Incende Clodium *contra* Cæſarem, & Pompeium, *qui eum tam contumelioſe tractent.*

27.

EX *Curione*] *Cognoſce ex epiſtola ſequenti.*

27.

CONSVLATVM *ſibi ereptum*] *Sperauerat enim, in petitione Conſulatus uſurum ſe eſſe Cæſaris opibus, qui & ipſe Cæſari petenti anno proximo ſuperiore ſuū ſtudium, ſuamq; operam præſtiterat. ſed Cæſar ubi ad Conſulatum peruenit, de officio non laborans, Arrium neglexit.* EREPTVM: *non quia Conſules eſſent creati, ſed quia Cæſaris promiſſis Arrius deſtitutus iam de Conſulatu deſperabat: cum ſe excluſum non dubie coniiceret, Cæſare, Pompeio, & Craſſo ſibi inuicem gratificantibus. 25:*

27.

MEGABOCCHVS] *Pópeius: qui in his epiſtolis à Cicerone diuerſis nominibus appellatur; Epicrates, qui omnia teneret; Sampſiceramus, Arabarches, & Hieroſolymarius, hæc loca uictorijs adeptus; Megabocchus, magnus Africæ rex, quia Domitium, & Iubam Syllanis temporibus in Africa uicerat; Bocchus autem in Mauritania, Africæ parte, regnauerat.*

27.

SANGVINARIA] *Cædis cupida: uel, facilis ad cædem committendam: ex Catilinæ ſanguinarij hominis diſciplina. pagina 9. Concurſabant, inquit, barbatuli iuuenes, totus ille grex Catilinæ, duce filiola curionis. & pagina 13. Noſtri iſti comeſatores coniurationis, barbatuli iuuenes.*

27.

INIMICISSIMA *eſt.*] *Magno odio*

Megabocchus eſt huic ſanguinariæ iuuentuti. 27:

27.

AVGVRATVS] *Nã ex ambitione multorum, qui locum Metelli petent, diſſenſiones inter iſtos exiſtent.* 25: 27.

QVINQVE *uiris*] *A' Cæſare creatis ad diuiſionem agrorũ.* 135. *&* Dion *libro* XXXVIII.

27.

LOQVI *quoſdã*] *Contra Cæſarẽ, et Põpeiũ.*

27.

NAVFRAGIA] *Diſſenſiones, & rixas.*

27.

EXIRE *de naui*] *Cum mihi facultas eripiatur adminiſtrandæ Reipublicæ.* NON ABIECTIS, SED EREPTIS: *non ſponte, ſed coactus omitto curam Reipublicæ.* E' TERRA: *ipſe extra periculum naufragij. quale illud Lucretij:*

Dulce, mari magno turbantibus æquora uentis,
E' terra magnum alterius ſpectare laborem.

27.

DE *muro,*] *De quo* 25. 26:

27.

CASTRITIANVM *mendum*] *Quiddã ſignificat de Caſtritio, qui in Aſia negotiatus erat: ut ex oratione pro Flacco.*

27.

CIↃ CCIↃↃ IↃↃↃ] *Accipe nõ de ſeſtertijs maioribus, ſed de ſerſtertijs nũmis: alioqui, nimiũ ſumma diſcreparet ab eo, quod ſequitur de* HS XXX.

27.

SCRIPSERAT,] Ex *Aſia prouincia*.

27.

HS XXX] *Subduc ad noſtratis pecuniæ rationem: ſcutati erunt ſeptingenti ſupra quinquaginta: proximi ſuperiores, circiter mille quingenti.*

27.

CICERO] *filius meus.* FRATRE SVO: *patruele, Quinto Cicerone filio.*

27.

DE *Amalthea*] *Gymnaſio Ciceronis: de quo 23.*

27:

ANTE *diem* XVI. *Cal. Maij,*] *Puta dictum, XVI. Cal. Maij. nam idem ſignificat. quaſi, decimo ſexto die ante diem Calendas Maij: ut tamen includantur Calendæ Maij. itaque in epiſtola ad Tironem, poſt diem Nonas Nouembreis conſtituit ante diem VIII. Idus Nouembreis, ideſt, VIII. Idus Nouembreis. eſt enim conciſa locutio, cum dicimus, VIII. Idus: cum uero, ante diem VIII. Idus, plenior: nam eſt, ante diem Idus octauo die: ut & qui primus Iduũ eſt dies, & qui extremus, intra numerũ recipiantur.*

27:

DEDISTI,] *Eam, quæ pueris exciderat in uia.* HISTORIA DIGNVM: *non leue quiddam, aut iocoſum, ſed ſerium, & graue: qualia ſunt, quæ in hiſtorias referuntur.*

27:

DE *Publio*] *Aiebat, Cæſari & Pompeio bilem commoueri, quòd à P. Clodio contemni legationem*

ad Tigranem uiderent. 26 :

27:

MIRANDVM *in modum*] De *quo pag.* 33. *Vnus loquitur, & palam aduerſatur adoleſcens* Curio. REGES ODISSE SVPERBOS: *qui ſupra leges eſſe uellent:* Cæſarem, Pompeium, & Craſſum. *Nec dubito, quin ſit hemiſtichiũ ex ueteri poeta, cum in illud inſpicio, quod legitur libro* V I. 93: Tibi *ualde ſolet in ore eſſe,* Grauius *autem non contemnere ſe, &* Reges *odiſſe ſuperbos.*

27:

OPINOR *aliud agamus.*] Ego, *ex iſtorũ ſocietate ne quid mihi crearetur periculi, timebam. nũc cum & initia uideam diſſenſionis ipſorum inter ipſos; & iuuentutem audiam hæc ferre non poſſe: opinor, licet mihi animũ à timore liberatum ad alias res traducere. quod idem in epiſtola ſuperiore dixit,* " Vna *ſpes eſt* " *ſalutis, iſtorum inter iſtos diſſenſio.*

27:

HISTORIAE.] Scribendæ, Theopompino *genere. 26.* 27:

SAVFEIVM] Tardum, *et negligentem: qualis* Saufeius, *qui laborem non fert, uel natura, uel, quia* Epicureus, *inſtituto, et cõſuetudine. uide 98.*

27:

QVONIAM *putas*] Hoc, *inquit, tempore non putas diutius mihi eſſe manendum in* Formiano, *ut cratere illo fruar, quẽ ſcis me in delicijs habere, quòd ad potationes aptiſſimus, et elegantiſſimus ſit.*

27:

A' IIII. Cal. ad pridie Nonas Maij:] Verbum CAL. puto ſuperare, et legendum, A' IIII. ad pridie Nonas Maij: ut quarto Nonas ludi cõmitteren tur, pridie deſinerent: cum ſimile ueri ſit, eo die Ciceronem Antij eſſe uoluiſſe, qui ludorũ commiſſionem proximus anteceſſit: ſiquidem Antiũ cogitat duntaxat ludorũ cauſa. et erit perelegans locutio, A' IIII. ad pridie Nonas: ne, Nonas, inepte iteretur. inculcatam ſuſpicor dictionem CAL. ab hominibus imperitis, qui deſiderari aliquid crederent poſt IIII.

27:

AD Cal. Iun.] Vt in ſenatu adeſſe poſſim. qui ferè Calendis habebatur: ut exemplis infra docebimus.

28.

CVM Publio dialogos,] Atticus ad Ciceronẽ ſcribebat, è Clodio ſe, quæ poterat, in ſermone elicere.

ILLVM VERO: illum autem maxime.

28.

Βοῶπις,] ἐπίθετον Iunonis apud Homerum, quaſi bouinos habens oculos. Cicero tranſtulit ad Clodij ſororem, tanquam alteram Iunonem, quæ cum fratre coire diceretur. 22.

28.

PACTA ſunt,] Promiſerat Clodius Pompeio, ſe nihil acturum contra Ciceronem. 37. 38.

28.

NON ſeruantur,] A' Clodio. HIEROSOLYMARIVS: Pompeius, à Hieroſolimis captis. TRADVCTOR AD PLE

BEM: *traduxerat Clodium*. 26:

28.

PVTISSIMIS] *Luculentis, et ſplendide ſcriptis: quibus illum ornaui. unde aurum purum putum.* GRATIAM RETVLERIT: *qui plebeium fecerit inimicum meum.*

28.

NEBVLO *iſte*] P. *Clodius.* CVM HIS DYNASTIS: *Cæſare, Pompeio, et Craſſo, qui omnia poſſunt.* 28.

DE *Cynico conſulari*,] *Nullam, inquit, non modo in me, ſed ne in Lucullum quidem, aut Hortenſium poterit Clodius inuidiā cōcitare. nam Pompeius, Cæſar, & Craſſus cum omnia teneant: qui fieri poteſt, ut ulla nos in inuidia ſimus, ſpoliati opibus, et illa ſenatoria potentia? itaque, quod cōtra nos agat, Clodius non habebit. Cynicum autem ſe uocat, quaſi Diogenem quendam, ſeuerum hominem, minime delicatum: illos autem, piſcinarum Tritones, quòd ita piſcinis delectarentur, ut quaſi Tritones in aquis uiuere uiderentur. et placet, ut illud* CYNICO *cum laude dicatur: hac ſententia: nō modo me, cuius omnes curæ ad uirtutem referuntur, ſed ne iſtos quidem, qui præter ſuas piſcinas nihil curant, poterit Clodius in ullā inuidiā adducere.* 28.

QVAM *potuit*:] *Subaudi, per publicas rationes. eſt enim* POTVIT, *licuit, debuit, æquum*
» *fuit: quale illud pagina* 31: *Potuerit intercedi, nec ne,*
» *nihil ad ſe pertinere.* & *in oratione pro domo ſua,*
» *Senatus aliquid conſilij capere potuit.*

28.

CATONIS,] *Qui equites à ſenatu alienauit* 17. 22:

28.

AVSPICIA] *Docet in oratione pro domo ſua, Clodium contra auſpicia fuiſſe adoptatum, quia, quo die de eius adoptione lata lex eſt, Bibulus Augur de cœlo ſeruauit: & agi cum populo nefas erat, cum de cœlo ſeruaretur. Idem & in oratione de Aruſpicũ reſponſis.*

28.

AELIAM *legem,*] *Quæ erat de obnunciationibus: qua Cæſar neglecta, Bibulum collegam obnunciantem armis foro expulit. Suetonius.*

28.

IVNIAM, *et Liciniam,*] *Iunia lege idem ferè cautum eſſe quod Licinia crediderim, quia ſimul ponuntur. ſic infra, 64.* » *Catonem lege Iunia, & Licinia ſcis abſolutum: Fuſia tibi ego nuncio abſolutũ iri.* » *Quid autem Licinia lege cauebatur? patet in agraria oratione II. & pro Domo: ut non modo ei, qui de aliqua curatione, ac poteſtate tuliſſet, ſed ne collegis quidem, cognatis, affinibus ea poteſtas curatió ue mandaretur. contra quam legem Cæſar, & Vatinius fecerunt. Accius enim Balbus, ut in Suetonio legimus, qui Iuliam Cæſaris ſororem in matrimonio habebat, inter XX uiros agrum Campanum plebi diuiſit: cum & legem de agro diuidundo Cæſar tuliſſet, et Licinia lex in curationibus mandandis affines eorum exciperet, qui legem tuliſſent. hoc exempli cauſa. plura prætereo: ut de Pompeio Accij Balbi collega in XX uiratu: quod ex pagina 29. licet conijcere. Et ut aliud ex alio, in*

» *oratione in* Vatinium *ita ſcriptum eſt* : Quæro, *poſtu-*
» *latus ne ſis lege* Licinia, *et* Iulia *? corrupte, ut opinor: cum legendum uideatur,* Licinia *&* Iunia. *aut ſi,* Iulia, *recte* : Iuliam *quoque hic pro* Iunia *reponamus. alterutrum certe mendoſum ſit neceſſe eſt.*

28.

CAECILIAM, *et* Didiam] *Antea* Celiam *in uulgatis libris, nec aliter in manuſcriptis. nos tamen quintum ab hinc annum,* Cæciliam, *in noſtro libro repoſuimus, primum ex oratione pro* Domo; *ubi* Cæciliæ *legis &* Didiæ *mentio iteratur : deinde ex libello* Conſulum : *in quo uideo collegas* Q. Cæcilium Metellum, T. Didium Viuium, *anno ab urbe condita* DCLVI. *niſi ſi quis contra ueritatem plus æquo pugnax,* Celium, *& in* Conſulum *catalogo legendum contendat. quem facile ratio uincit, cum* Metellus *non* Celiæ, *ſed* Cæciliæ *gentis cognomẽ ſit.* Et *ut in eadem oratione ſcriptum eſt,* Cæciliæ *legis &* Didiæ *quaſi uis et ſentẽtia hæc erat, ne populo neceſſe eſſet aut id, quod nollet, accipere, aut id, quod uellet, repudiare.* Cæſar *autem, &* Vatinius Cæſaris *conſiliorũ miniſter, in ſuis legibus ad popularia quædam conſulto admiſcuerant pernicioſa capita, ut populo legis accipiendæ quaſi neceſſitas imponeretur.* 28.

EFFVDERVNT:] *Proiecerũt; ut* Reſpublica *periret.* 28.

REGNA &c.] *Hoc aperte in oratione in*
» Vatinium : *Volo uti mihi reſpondeas, feceris'ne fœde-*
» *ra* Tribunus *pl. cum ciuitatibus, cum* Regibus, *cum*
» Tetrarchis *? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus?*

eripueris'ne partes illo tempore cariſſimas partim à Cæſare, partim à publicanis? Et in epiſtola ad Lentulũ: Tota interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſioné illius Tribunatus: in qua omnia dicta ſunt libertate, animoq; maximo de ui, de auſpicijs, de donatione regnorum.

28.

TRANSEAT,] Inuidia diſcedet à nobis, & ad eos, qui hæc fecerunt, tranſibit. HABITVRA: pro habitatura: ut apud Plautũ, Quis hic habet? & in libris digeſtorũ. Habet poſt horrea mea.

28.

A' THEOPHRASTO] A' Theophraſti libris de Republica. quorũ lectione ita delectabatur, ut Plutarchus Theophraſtũ Ciceronis delicias appellet.

28.

NOSTRA illa tempora,] Trienniũ quod fuit à Conſulatu Ciceronis et Antonij ad Conſulatum Cæſaris & Bibuli. In epiſt. fam. 12:

28.

INVIDIOSA] Ad populum: cum ſenatus opes ex equitum concordia uigerent. TREIS HOMINES: Cæſarem, Pompeium, Craſſum.

28:

VATINII ſtrumam ſacerdotij διβάφῳ ueſtiant.] Vatinio Auguratum deferant. 26: STRVMAM: ſtruma tumidum fuiſſe Vatinij guttur, ſcribit Plutarchus in Cic. SACERDOTII διβάφῳ: ſacerdotium pro Auguratu poſuit & in epiſtola ad Catonem. διβάφῳ autem, qui Auguratu, maiore'ue aliquo magiſtratu præditi eſſent, uteban

tur. in epiſtola ad Celium.

28:

QVI *peccauit*,] *Cuius culpa conuerſus eſt orbis Reipublicæ*. 22 : 27.

28:

Σοφιστεύειν] *Sapientiam quærere, philoſophari, miſſa Reipublicæ cura.*

28:

SI *ille cogitat*,] *Si quid ille aduerſus me inimice cogitat. uel corrige: Si ille cogit, at tantũ duntaxat nos defendere. ut nihil mutetur, & , Tantum duntaxat, ita dictum ſit, quo modo dicitur, Tantum modo, pro Tantũ.* 28:

PROPRIVM *artis huius*,] *Quia ſophiſtæ, ſi quis prior in diſputando laceſſiſſet, ulciſcebãtur.*

28:

INGRATIS *uectoribus*] *Pompeium notat; qui cum Ciceroni ſumme deberet, eius tamen inimicum ad plebem traduxerat.*

29.

Τρηχεῖ] *Homeri uerba de Ithaca, Vlyſſis patria. Quid, ego inquit, Arpinum te inuitem? quod amœnitate delectare non magis poteſt, quàm Ithaca illa, in aſperrimis ſaxulis, tanquam nidulus, affixa; fortes tamen uiros, nõ minus quã Ithaca, gignit. Erat autẽ Cicero Arpinũ Formiano, Arpino Romã iturus. ideo dicit, Romæ te fortaſſe uidebo.* 27:

29.

NEGENT *illi*] *Cum Cæſar, & Pompeius Clodium ad plebem traduxiſſent, eoq; mox non ſatis*

amico uterentur, qui etiam delatam ab ijs Armeniam legationem contempſiſſet: negabant, illum plebeium eſſe factum, ideoq; nec Tribunatum poſſe petere. Hic Cicero *indignans, quòd regnum, inquit, eſt hoc? fecerunt, quod iure non poterant: nunc, quia pœnituit, factum negant. ſed ſi* Clodius *emittat ad me, qui meũ hac de re teſtimonium tabellis excipiant, et obſignent: iurabo,* Cn. Pompeiũ Antij *mihi narraſſe, in auſpicio ſe fuiſſe, cũ* Clodius *lege* Cæſaris *ad plebẽ traduceretur.*

29.

TRIBVNVM *pl. factum eſſe*] *Cum* Clodius Tribunus *plebis factus erit, tum quid iſti dicent? negabunt id fieri potuiſſe, quia non iure ad plebem tranſierit?* Et *quanquam non dum* Clodius Tribunatum *adeptus erat,* Cicero *tamen ut de re, quæ iam ſit, quia futuram non dubitat, ita loquitur.*

29.

COLLEGAM Balbi,] *In* XX*uiratu.* Accium *enim* Balbum *in* XX *uiris fuiſſe,* Suetonius *narrat.* 29.

IN *auſpicio fuiſſe*] Quod Pompeius *negabat: cum tamen negare non poſſet.* 26:

29:

COMMODE] Paulo *ante, tantũ, cõmodum.*

29:

CVRIO *meus*] Addidit MEVS *ad differentiam: quia pater* Curio *uiuebat, eodem prænomine: quemadmodum pagina.* 27: *ad eiuſdem* Curionis *nomen adſcripſit,* ADOLESCENTEM: *pagina autem* 38. FILIVS.

29:

ISTA] *Leges Cæſaris. quod Clodius in Tribunatu conatus eſt. Pro domo ſua.*

29:

DE *illius adoptione*] *Negat ſe tuliſſe ad populum de Clodij adoptione, ideſt de tranſitione ad plebem. nam Clodius adoptionis iure, cum patritius eſſet, ad plebem tranſijt.* 26:

29:

SVVM, *Memmij, Metelli Nepotis.*] SVVM: *ipſe Cæſarem oderat uel patris nomine, qui cum Cæſare inimicitias gerebat. De claris Oratoribus.* MEMMII: *hic anno proximo Prætor, cum L. Domitio collega de Cæſaris actis retulit. Suetonius.* METELLI NEPOTIS: *qui oderat Pompeium propter diuortium ſororis Mutiæ.* 7. *et in fam.* 60: *& in Dionis hiſtoria.*

29:

DE *ruminatione quotidiana*] *De occultis conſilijs, quæ Cæſar, Pompeius, Craſſus quotidiana ruminatione contra Rempublicam inirent.* DE COGITATIONE PVBLII: *de reſcindendis Cæſaris legibus.* 29:

DE *lituis* βοώπιδος,] *P. Clodij ſororem intelligit, quæ tãquam lituus fratrem ad contentiones excitaret. erat enim ſeditioſa.* 22. 28. 29.

29:

DE *ſignifero Athenione,*] *Acciperem de Sexto Clodio, qui fuit operarum P. Clodij dux, ut Athenio ſeruorum, niſi tempora repugnarent: ſi quidem ante* Tribunatum

Tribunatum nullas turbas P. Clodius potuit commoue re, & Sexto Clodio ſeditionum miniſtro non niſi poſt Tribunatum uſus eſt. potius igitur accipiendum uidetur de Vatinio Tribuno plebis, qui tũ erat Cæſaris conſulis quaſi ſignifer contra partes optimatum: ut etiam, ui perditorum hominum incitata, M. Bibulum Conſulem, popularibus actionibus aduerſantem, in uincula ducere conatus ſit. In oratione in Vat.

29:

MISSIS ad Cneum,] Miſſis à Cæſare Capuam ad Pompeium, agros plebi diuidentem: erat. n.
» XX uir, ut paulo ante docuimus. & infra, Literæ
» Capuam ad Pompeium uolare dicebantur. 34.

29:

CONVIVII] Quò ſcripſerat Atticus ſe eſſe iturum, et, quæ in eo conuiuio literis digna eueniſſent, omnia Ciceroni ſignificaturum. 30.

29:

ἀσελγοῦς?] Delicatum uocat pagina 30.

29:

DESEDERIT,] Metaphoram perſequitur: ut, quod fluctuauerat, deſidat. A' ME FERRE: habere.

29:

DICAEARCHVM] Scriptorem luculentum. 23. 32. 90.

29:

κακέρον φιλόσοφος] Iocatur de ſe ipſo: & πολιτικὸν Atticum appellat, quia Dicæarchum ſecutus anteponeret τὸν πρακτικὸν βίον τῷ θεωρητικῷ. 32.

L

30.

EPISTOLAM] *Proximam ſuperiorem intelligit.* DOMVM: *Romam.* REGNVM *ueſtrum: iniuſtam paucorũ dominationẽ.*

30.

SILERI:] *Neminẽ reclamare iniquis Cæſaris actis.*

30.

τηλέπυλον λαιςρυγονίην] Ex Homeri Od. κ.

30.

CRASSI *Diuitis*] *Cognomen à maioribus acceptum, & re confirmatum: quia fuit hic Craſſus Romanorum omnium ditiſſimus.* CONSENESCIT: *in dies magis magiſq; obſcuratur, quia cum Cæſare aduerſus patriam coiuerint.*

30.

LITERAS *ad Sicyonios*] *Scriptas à Conſulibus, ut tibi pecuniam ſoluant.* 19.

30.

QVANTAM] *Quia ſcripſerat Atticus ſe cum M. Bibulo ſermonem habiturum, etiã cum Clodia Publij ſorore.*

30.

ITA] *Afferens ad me quæ cognoueris ex ſermone Bibuli, è colloquio* βοώπιδος.

30.

SAMPSICERAMVS.] *Pompeius, à Regulo in Syria Sampſiceramo deuicto. Strabo.*

30.

ἀδιανατρέπτους] *Cæſar in Conſulatu acta Pompeij ſanxerat, legibuſq; firmauerat: ut Appianus, et*

Plutarchus: ideo, ne non ſatis firmæ eſſent Cæſaris leges, Pompeius ſuo nomine timebat: quia ſenatus haud multis ante annis & Liuias leges, quòd contra auſpicia latæ eſſent, ſuſtulerat. δυσανατρέπτους ergo propter auſpicia neglecta. 28.

30.

RVERE] *Iracunde furere.* 36.

30:

A T *comparem baſilicæ?*] *At, inquit, baſilicā habere me dicā? habeo tribum Aemiliam. Quòd enim baſilicæ ſimilem eſſe uillam ſuam dixerat; quaſi non bona eſſet comparatio, correxit, & intulit, Aemiliam hic ego habeo tribum, non uillam: quid enim baſilicæ comparem? in qua ſunt homines multo, quàm in Aemilia tribu, pauciores. Neque, tribum, modo uoluit dicere, ſed addidit, Aemiliam, quòd ea cæteris tribubus plenior, & amplior eſſet.*

30:

CONTVBERNALIS,] *Qui totos dies mecum ſit.* 30:

COMMODISSIME] *Ni uiderem, te hic à me cōmodiſſime expectari, et excipi poſſe.* 28: 29.

30:

FVNDVM *Formianum*] *Qui mihi nunc ex horum moleſtia odioſus eſt.*

30:

E T *tamen illud probem.*] PROBE, & *proxime,* AGGREDIEMVR, *eſſet planius: hoc enim diceret: Et tamen probe illud præſtabimus: magnum quid aggrediemur &c.*

30:

QVIDDAM *inueniri poſſit,*] *Scripſerat Atticus, inuentum iri quiddam à Cæſare ſuper agraria re, quod nemo improbaret, nemo recuſaret.* 31.

30:

COMITIORVM *dilatione*] *Bibulus domo pedem non efferens, edictis comitia differebat. neque uidentur hæc fuiſſe comitia Conſulum deſignandorum (quippe ante Quintilem menſem non deſignabantur, hæc autem Aprili menſe ſcripta ſunt) ſed legis agrariæ rogandæ.* 30:

NIMIRVM *in Publio ſpes eſt.*] *Afflicta Reſpublica iacet: quam Bibulus erigere non poteſt, qui ſe, Cæſaris metu, parietibus tenet. quis igitur eriget? ſpes iam nulla ſupereſt, niſi in Clodij Tribunatu: qui iſtorum eſt inimiciſſimus. ergo; etſi uideo, quæ mihi ab illo tempeſtas impendeat; fiat tamen, fiat Tribunus plebis. Et protulit hoc Cicero cum indignatione; quòd Reip. ſalus in uno poſita uideatur, homine omniũ perditiſſimo. uide 29:* 31.

EX *Epeiro*] *Quò Atticus propediem erat iturus ad exigendas à Sicyonijs pecunias.* DISPVTARE: *altercari.* VT HOC NON SIT: *ut mecum non diſputet, non contendat.*

31.

TAMEN *ſeruet Remp.*] *Sic Beſſarionis antiquus liber. itaque nihil muto, et expono ſic: Vt Clodius mihi in Tribunatu negotium non faceſſat, ut nihil cogitet contra me, tamen ſeruet Rempublicam (et dixit* TAMEN, *quaſi uix credibile uideatur ſeruari*

à Clodio Rempublicam poſſe) hoc eſt, et, quod non ſperatur, tamé faciat, ut Rempublicam homo perditus ſeruet, reſcindendis uidelicet Cæſaris actis: erit egregium ſpectaculũ uidere Clodiũ Reipublicæ cauſa facere contra eos, à quibus plebeius factus ſit, ut cum ipſis Rempublicam oppugnaret. 26:

31.

TE conſeſſore] Te præſente.

31.

INGEMVERAM] Ad Seboſi aduentum. 30:

31.

IN montes patrios,] Arpinum. PERGAM: quia iam ante Arpinũ ire ſtatuerat. 27: 29.

31.

SI ſolus non potuero,] Arpini ſi ſolitudinem non feram, cum ruſticis ibi eſſe malo, quàm in Formiano cum his perurbanis.

31.

CERTI nihil ſcribis,] De aduentu tuo.

31.

TIBI præſtoler] Sic oratione I. in Catilinã:
" Qui tibi ad forũ Aurelium præſtolarentur armati.

31.

CONTROVERSIA Muluiana.] Publicani publica conducebant. ideo Muluius, cognitor, ut puto, publicanorũ, publicos agros à priuatis uindicare conabatur, ut publicanorũ uectigal augeretur.

31.

COMMVNEM cauſam] Non præcipuã ipſius, ſed & tuam, & communem omnium publicos

agros poſſidentium. PENDIS: *pro agro publico. non litigas, ut nihil pendas, ſed ut agrũ retineas: hæc uero ne pendere quidem uult.*

31.

ILLIVS] *Cæſaris.* ALIQVID: *de agraria re.* 31:

DEINDE, *ut ego me conſoler,*] *Maius ali quid ex tuis ſuperioribus literis timuerã. nunc ego me conſolor: quia, quod ſcripſiſti, neque eiuſmodi uideo eſſe, quod ab omnibus probetur; et id ipſum quod eſt, contra Cæſarem ipſum eſſe intelligo: omnis enim expectatio &c.* 31:

DERIVATA.] *Expectatio illa omnis de agraria re, hunc exitum habet, ut ager Campanus plebi diuidatur.* 31:

VT *dena*] *Si dena ſingulis iugera diuidantur, ut proximis literis ſignificas.* RELIQVA OMNIS MVLTITVDO: *quia XX hominũ millia diuiſionem agrorũ petebant. Appianus lib. III.*

ILLIS: *qui legem agrariã tulerunt.* ABALIENETVR: *id non accidit; quia Cæſar, cum agrum Campanum intelligeret tantæ multitudini non ſufficere, præterea Stellatem campũ diuiſit. Suetonius.*

31:

PORTORIIS *Italiæ ſublatis,*] *Cæſar Conſul, ut ab Italis quoque gratiam iniret, portoria ſuſtulerat. uidelicet id agebat, ut Italis beneficio deuinctis, populo ex agrorũ diuiſione obligato, facilior mox ad tyrannidem aditus pateret.* DOMESTICVM: *in Italia.* VICESIMAM: *aurum*

uiceſimarium ærario ſanctiore ad ultimos Reipublicæ caſus ſeruari ſolitum, ſcribit Liuius libro XXVII. et erat uiceſima tributum, cum de uicenis unum penderetur. CONCIVNCVLA: tribunitia.

PEDISEQVORVM: infimæ plebis: quæ, ſi quis Tribunus de tollenda uiceſima concionaretur, clamore ſtatim eſſet approbatura. PERITVRA: ne exigeretur.

31:

Φυσᾶ γὰρ] Non iam diſſimulat, ſed, quid ſentiat, præſefert.

31:

Φορβείας ἄτερ,] Eſt in tibijs ligula, qua exempta, ſpirant maiore ſono.

31:

ISTVC adduci] Adduci, ut agri Campani diuiſionem, rem turpiſſimam, & Reip. maxime exitioſam, Cæſari gratificans probaret.

31:

ἐσοφίζετο,] Malitioſe ſuam culpam excuſabat.

31:

PROBARE,] Cæſar, ante quàm legem agrariam ferret, ſcriptam in ſenatu recitauit; ſi quis quid improbaret, correcturum pollicitus. præter Catonem contra nemo dixit. Dion libro XXXVIII.

31:

ACTIONES ipſum] Si Cæſar ijs legibus deinde ad ſuam potentiam abuteretur, ipſum eſſe accuſandum, ſibi uitio dari non poſſe.

31:

POTVERIT] Hic quoque, potuerit, prò

debuerit: ut pagina 28.

31:

REGE *Alexandrino*] *Vt Rex Alexandriæ Ptolemæus à ſenatu & populo Romano ſocius appellaretur. Cæſar lib.* III. *de bello ciuili, 192.*

31:

DE *cœlo tum ſeruaſſet,*] *Agere cum populo non licebat, cum de cœlo ſeruaretur. Cæſar tamen, ſeruante Bibulo, leges tulit.*

31:

DE *publicanis*] *Quos locationis Aſianæ inductionem poſtulanteis, Cæſar tertia mercedum parte releuauerat. 15: & Suetonius.*

31:

QVIDQVID *futurum fuerit,*] *Sic & antiqui libri: planius tamen,* QVID FVTVRVM FVERIT*: ut hoc dicat: quòd Bibulus foro pulſus cum ignominia ſit, ſibi aſcribendum non eſſe: nam etſi legem agrariam probarit, de Bibulo tamen, legem impedire conante, ſe id, quod euenit, diuinare non potuiſſe.*

31:

SAMPSICERAME] *Pompei.30.*

31:

IN *monte Antilibano*] *In longinquis regionibus uectigal dediſſe populo Romano, domeſticum abſtuliſſe? De monte Antilibano Plinius libro* V. *Strabo libro* XVI.

31:

OBTINEBIS?] *Excuſabis, tueberis, ut homines non reprehendant.*

31:

INGRATIS *animis*] *Quorum uitio ſit, ut nemo libenter aut libere tueatur Rempublicam. qui ſi non eſſent ingrati, ac mecum, ut debebant, cóſentirent: non tibi ea liceret facere, quæ peſſime facis: non igitur exercitu Cæſaris, ſed illorum culpa nos opprimes.* APPELLANTVR: *ſed non ſunt.*

31:

IN *eam partem*] *Contra tam iniquam pau= corũ dominationẽ.* 32.

HOC *ſtatui, &c.*] *Statui, cùm Dicæarcho mo rem geſſerim, etiam Theophraſto ſatisfacere: ideſt, cum agendis rebus multos annos dederim, nunc* τὸν θεωρητι= κὸν βίον *amplecti, & in ſtudijs acquieſcere.* AD HANC FAMILIAM: *ad Theophraſti ſectã.*

32.

AD *me quoque fuit*] *Ad me quoque ſcribens uiſus eſt* πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χί= μαιρα: *ut ait Homerus Il. ξ. quòd Quintus frater in ijs epiſtolis ſibi non conſtaret, qui uideretur de Aſiæ diu turna adminiſtratione modo ſolicitus eſſe, modo mini= mũ laborare.* 32.

MANSIONEM *ſuam*] *In Aſia, quam Proprætor adminiſtrabat.*

32.

ANNALES *ſuos emendem,*] *De quibus emendandis non cogitaret, niſi tranquillo animo eſſet, minimeq; de manſione ſolicito.*

32.

DE *portorio circunuectionis.*] *Cum publicani*

pro rebus,quæ circunuehebantur, portorium ſibi dicerent deberi; prouinciales, & negotiatores negarent: Proprætor Quintus *dubia ſententia fluctuans, rem ad ſenatum reiecit.* 32.

D E *conſilij ſententia*] *Rectoribus prouinciarū ſuum cuique erat cōſilium.* N O N D E B E R I: *portorium publicanis.* G R AE C I: *homines Aſiani.* QVID EGO DE EA RE SENTIAM: *ut ſciant,me ſentire cum ipſis.*

32.

S I *poſſum diſcedere,*] *Elegans ſententia, nec tamen hactenus,ut uideo, ſatis nota. neque enim* D I S C E D E R E *proprie hic accipiendum, ſed* μεταφορικῶς*: quaſi dixerit: ſi poſſum conſequi, ſi hunc exitum res habere poteſt,ne* Græci *cauſa cadát.* Idem *uerbum &* Terentius *uſurpauit eodem ſenſu: apud quem*

» *ita loquitur* Geta *ſeruus in* Phormione, 139: Modo ut

» *hoc conſilio poſſit diſcedi,ut iſtam ducat.*

32.

S A T I S F A C I A M *publicanis.*] *Alijs rebus: cum in hac eorum animos offendamus.*

32.

εἰ δὲ μὴ] *Refertur ad proximum uerbum* S A T I S F A C I A M. *ſi contigerit,inquit, ut publicanis deinde ſatisfacere non poſſim: haud tamen in mentem ueniet pœnitere, quòd in hac cauſa, quæ optima eſt, uniuerſæ* Aſiæ, *& negotiatoribus ſatisfacere maluerim.* 32.

N V M *etiā de ciſtophoro*] Quod Quinto *fratri* Aſiæ Proprætori *à populo* Romano *debetur, id uel*

lem denario, ideſt Romana pecunia, curari. Quæſtores autem primo uolebant ciſtophoro, hoc eſt Aſiatico nũmo: nunc etiam id recuſare uidentur. 26 :

32.

ILLVD *ne quidem*] Ne illud quidẽ poſtulat conſuetudo latine loquendi : ſed et, Ne quidem, apud hunc ipſum alibi notauimus.

32.

QVOD *extremũ eſt.*] Vt numeretur nobis ciſtophori, ſumma Quæſtorum iniuria, qui cogant nos Romæ uti Aſiana pecunia.

32:

MARITIMVM *hoc*] Formianum : quò expectatus uenire noluiſti.

32:

SAMPSICERAMVS.] Pompeius.

32:

TIMENDVM *ſit*] Nihil eſt, quod magis timendum nobis putem, quàm ne Pompeius, cum ſe omnium ſermonibus ſentiet uapulare, & cum has actiones δυσανατρέπτους uidebit, ruere incipiat. 30. 36.

32:

AFFINITATIS *coniunctio?*] Iuliam Cæſaris filiam Pompeius duxerat uxorem, & Cæſar Piſonis Calpurniam. Suetonius, Plutarchus, omnes hiſtoriæ. et, REPENTINA, præter opinionem: quia Iulia, ante quàm Põpeio collocaretur, deſponſa fuerat Seruilio Cepioni. 32:

AGER *Campanus?*] Plebi diuiſus, approbante, atque etiam curante Pompeio. 31 : 29.

32:

EFFVSIO *pecuniæ*] *Significat pecunias ex ærario erogatas, & publicanis redditas, Cæſaris lege. Suetonius: & in oratione in Vatinium.*

32:

DII *immortales.*] *Interrupta oratio: figura,* ἀποσιώπησις *quæ dicitur. quale illud Aeneidos I.*

Iam cœlum, terramq́; meo ſine numine uenti
Miſcere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.

32:

N E *et opera, & oleum*] *Ne fruſtra uideamur in ſtudio literarum ætatem conſumpſiſſe. deflere enim, infirmi, planeq́; muliebris animi eſt: cũ à libris præcepta fortitudinis peti ſoleant.*

32:

ἀδιαφορία,] *Aequanimitas mea: quòd animus meus nulla re uehementius afficitur.*

32:

I D *afficitur*] *Refertur ad illud, Quod eſt ſubinane in nobis: hoc ſenſu: Quæ ambitio in nobis eſt, ea nunc habet quo delectetur: ſiquidem Pompeij merita in patriam non iam, ut antea uerebar, maiora, quàm noſtra, uideri poſſunt.*

32:

* P H O C I S *curiana*] *Hic ego diu cogitans excogitare nihil potui quod probarem. antiqui libri tanquam in eadem ſilice omnes hærent.*

32:

T V *tamen*] *Ego te in Arpinati expecto: tu*

tamen fortaſſe iſtinc te non mouebis, & aduentum noſtrū expectabis. 32:

THEOPHANE] *Qui Pompeij ſenſus, & conſilia nouerat.* 25.

32:

ARABARCHES.] *Quòd Arabiæ partem Syriæ adiunctam domuiſſet. ut ſupra, Megabocchus, quaſi magnus Africæ Rex.*

33.

Σκοπὸς] *Huc ſpectarunt, hoc uoluerunt.*

33.

TIMENT *ullam*] *Ita de publico largiūtur, quaſi timere uideantur, ne ullam cuiuſquam rei largitionem prætermittant. ut* CVIVSQVAM *neutro genere accipiatur. cui ſententiæ congruunt Suetonij*
» *uerba de Cæſare: Quæ, inquit, cuique libuiſſent, omnia*
» *dilargitus eſt, contra dicente nullo, ac, ſi conaretur*
» *quis, abſterrito.* 33.

FVSIVM] *Cæſaris amicū: qui Tribunus plebis fuerat altero ante anno, Piſone Meſſalla Conſulibus: ut Conſulibus Cæſare & Bibulo, quibus ſcripta eſt epiſtola, Aedilitatem gerere potuerit, quæ Tribunatum anno interiecto ſequebatur. mihi enim ſimile ueri fit, hoc tempore in magiſtratu Fuſium fuiſſe.*

33.

DE *ſingulis rebus,*] *Ego hæc uerba facile ſuſpicor fuiſſe gloſſema antecedentium Græcorum.*

33.

CAMPANA *lex*] *Lex de agro Campano diuidendo. qua in lege quodam capite ſcriptum erat,*

ut candidati magiſtratum petere ne poſſent, niſi prius iurarent, ſe in eo magiſtratu, quem peterent, contra leges Iulias de agro Campano uerbum non eſſe facturos.

EXECRATIONEM: *ut candidati, qui ad petendum coirent, ſe ipſi iureiurando execrarentur, ſi mentioné feciſſent in magiſtratu de agro Cãpano aliter poſſidendo, atque ut ex legibus Iulijs eius agri poſſeſſio cóſtituitur.* 31. 33.

LATERENSIS] *M. Iuuencius Laterenſis: de quo in oratione pro Plancio. & quoniã in Iuuẽciæ familiæ mentionem incidi, non negligam quod in mentem uenit de corrupto Catulli hendecaſyllabo,*

Ò qui floſculus es iuuentilorum:

cum legendum ſit,

Ò qui floſculus es Iuuenciorum.

ne illud quidem prætermittam, in quo omnes labi uideo, qui, Iuuentius, corrupte ſcribunt, cum pro litera c uſurpant t, contra rationem analogiæ. eſt enim, ut à porco Porcius, ab hirco Hircius, ab oue Ouius, ab aſino Aſinius, ſic à iuuenco Iuuencius. quæ latius in libro de familijs. 33:

SIBI *ut ſim legatus.*] *Cum in Gallias exibit.* 33:

VOTI *cauſa datur.*] *Defertur ab eodem. utranque neglexit: alterutram ſi accepiſſet, uitare potuit exilij calamitatem. & queritur ipſe ſuam culpam*
» *in epiſtola ad Terentiam his uerbis: Meum fuit officiũ*
» *uel legatione uitare periculum, uel diligentia & cópijs*
» *reſiſtere, uel cadere fortiter.* VOTI CAVSA: *quia liberæ legationes & aliarum rerum cauſa daban*

tur. In orationibus in Rullum, pro Flacco.

33:

PVLCHELLI] Putidum iam eſt toties iterare, Pulchellum appellari P. Clodium Ciceronis inimicum. 12:

33:

HAEC] Libera.

33:

NON habet ſatis,] Plus autem haberet præſidij legatio prouincialis: quia libera legatione utentes abſunt ſua cauſa, illi uero Reipublicæ.

33:

FRATRIS] Qui anno inſequenti ex prouincia Romam, triennio poſt quàm diſceſſerat, rediturus erat, et redijt.

33:

ADSIM, cum uelim:] Facile enim à Cæſare impetrabo. ergo hoc dabat utraque legatio, ut adeſſet, cum uellet: prouincialis hoc amplius, ut ideo tutius abeſſet, quia Reip. cauſa; etiam, quia præſidij multũ in Cæſaris amicitia.

33:

HANC] Prouincialem.

33:

PVGNARE,] Cum P. Clodio, ſi mihi negotium faceſſet.

33:

MANVMISSO] A' Quinto fratre in prouincia.

33:

INTENDVNTVR.] A' P. Clodio. ut paulo poſt.

33:

MANVMISSVM.] A' fratre.

33:

REVERERI ſaltem?] Irati Demiphonis

uerba apud Terentium in Phormione :

Ita ne tandem uxorē duxit Antipho iniuſſu meo ?
Nec meū imperiū: age mitto imperiū: nō ſimultatem (meam
Reuereri ? ſaltem non pudere ? =

Cicero tertium uerſum aliter extulit.

33:

I N *magnis rebus,*] *Magnæ res non ualde me angunt, Statij manumiſſio uehementer affligit, quæ parua res eſt.*

33:

C V M *dignitate,*] *Nam in reſiſtendo laus erit.* D E C L I N A R E: *ſi legatione utar.*

34.

D I G N I T A T I S ἅλις *tanquam* δρυός:] *Satis dignitati cōſuluiſti. prouerbium eſt,* ἅλις δρυός, *de priſcis illis glandes negligentibus poſt inuentas fruges : cum ſatis diu cibum ſe petijſſe à quercubus dicerent.*

34.

P O P V L A R E S *iſti*] *Cæſar, Pompeius, Craſſus. et cū ironia : quòd populares dici non poſſint, quos populus, etiā modeſti homines ſibilis inſectentur.*

34.

V N V S *homo etc.*] *Ennij uerſus de Q. Fabio Maximo, cuius cunctatio collapſam rem Romanā Punico bello reſtituit. Eundem uerſum & Virgilius libro V I. uſurpauit.*

34.

C V N C T A N D O] *Apte, quod de Fabio dictum erat, tranſtulit ad Bibulum ; qui contentiones timens domi ſe tenebat, nuſquam progrediebatur, nihil agebat in Republica, animo tantum diſſentiebat ab*

actionibus

actionibus improborũ ciuium. *et* RESTITVAT *magis placeret, quàm* RESTITVIT.

34.

AFFLIXIT:] *Qui ſe cũ Cæſare coniunxerit, & ab optima cauſa ad perditam deſciuerit*.

NEMINEM: *quia bonos inimicos habet, improbos non amicos*. 36.

34.

IIS *uti*,] *Vereor ne Põpeius Cæſaris, & Craſſi inſtitutam amicitiam retineat non tam uoluntate, quàm quòd bonos metuit, quos offendit*.

34.

CVM *illa cauſa*] *Cõtra Cæſarẽ, et Pompeiũ*.

34.

VTOR *uia*.] *Neque in hanc partem, neque in illam declino. interiacet quædam quaſi uia, qua ego utor*.

34.

IN *theatro, & ſpectaculis*] *Ludis, gladiatoribus: ludi enim in theatro, gladiatores in arena*.

34.

DOMINVS,] *Is, qui gladiatores dabat*. ADVOCATI *autem, qui cum eo in theatrum uenerant. & apparet, dominum gladiatorum ex Cæſaris & Pompeij amicis fuiſſe: quos populus oderat. uide illud, Cum gladiatoribus Gabinij*, 38.

34.

LVDIS *Apollinaribus*] *Quéis Prætor urb. præerat. de quorũ origine, & die Liuius lib*. XXV. & XXVII.

34.

NOSTRA *miſeria*] *Hoc Diphilus, ut ait*

Valerius Maximus, directis in Pompeium Magnũ manibus pronunciauit. uerſus ſunt ex uetere tragœdia, quæ ludis Apollinaribus agebatur. COACTVS EST: clamore poſtulantis populi.

34.

EADEM] In omnibus libris, & manuſcriptis, & impreſſis, ante legebatur, EANDEM VIRTVTEM, coniuncte: ego quintum abhinc annum, correxi, & aliter diſtinxi ex Valerio Maximo, libro VI. cap. II.

34.

VIRTVTEM iſtam,] Mire in Pompeiũ: qui Cæſarem ſero cœpit timere, quem ipſe ſuis opibus extulerat. VIRTVTEM: opes, facultates, uires in ciuitate.

34.

CVM grauiter gemes:] Cum te, tantum potuiſſe, pœnitebit. Valerius, GEMAS: ſed GEMES futuram calamitatem certius minatur.

34.

IN tempus] Non ut multis ante annis, & à uetere poeta, ſed ut ſcripti uiderentur & ad huius temporis turpitudinem proprie notandam, & ab inimico Pompeij.

34.

MORTVO plauſu,] Plauſu ita tenui, uix ut exaudiretur. μεταφορὰ à rebus animatis. CVRIO: cui priuato magis plauſum eſt, quàm Cæſari Conſuli. EST INSECVTVS: poſt Cæſarem in theatrum uenit. PLAVSVM EST: quòd unus Cæſaris, & Pompeij nimiam potentiam libere inſectaretur. 33. 27: 29:

34.

CAPVAM ad Pompeium] Qui Capuæ XX uir agros diuidebat lege Iulia. neceſſe igitur eſt, Capua Romam ueniſſe ludorum cauſa; Capuam, cum ludos ſpectaſſet, ſtatim redijſſe. nam certe ante ludos Apollinares; qui menſe Quintili celebrabantur, Capuæ fuit (ut pagina 29:) & ludis interfuiſſe non dubiũ eſt, cum illud aperte indicet, Petulanter inuectus eſt: & Valerius Diphilum illa ſcribit pronunciaſſe directis in Pompeium manibus.

34.

INIMICI erant,] Cæſar, & eius amici.

34.

STANTES] Maior enim ſignificatio beneuolentiæ, cum ad plauſum dandum ſurgitur. & ludos equites ſpectabant in XIIII. ordinibus ſedentes, quos Roſcia lex dederat: cum antea ſedentes quidem, promiſcue tamen cum plebe ſpectaſſent. Cur autem Curioni Cæſaris inimico plauſum equites dederunt, cum ipſi Cæſari non dediſſent, à quo in cõductione Aſianorum uectigalium tertia mercedum parte releuati magnam beneficium acceperant? (ut in Suetonio legimus) quia non tam beneficij memores, quàm iniuriæ: Cæſar enim, portorijs Italiæ ſublatis, agro Campano diuiſo, publica uectigalia uel maxime imminuerat: quo publicani, ideſt equites, offenſi, qui conducendis uectigalibus publicis lucrum facere ſolebant. 31:

34:

OMNIBVS:] Vniuerſo populo: cuius per ſpexerant è ſibilis odium, è plauſu beneuolentiam.

34:

MINITABANTVR.] Se abrogaturos non modo Roſciam legem, quæ XIIII. ordines in theatro equitibus dediſſet; ſed etiam frumentariã, quæ ad uniuerſum populum pertinebat. quã à C. Graccho latam, deinde à M. Octauio abrogatam, L. Apuleius Saturninus retulerat, ut populo frumẽtum ſemiſſibus et triẽtibus daretur. Liuius, Cicero, Pedianus, ſcriptor rhetoricorum ad Herennium.

34:

SVSCEPTVM ab illis,] A' perditis ciuibus: ut, SVSCEPTVM, de flagitijs eorum dictum ſit: quo modo & in oratione pro Quintio: Quod turpiſſime ſuſceperas, perſeuerare, & tranſigere non potuiſti. & in flagitijs uerbũ ſuſcipere frequenter à ueteribus uſurpatum. SILENTIO TRANSIRI: ab hominibus diſſimulari.

34:

TAMEN ferendum] Non quia rectum ſit, ſed quia corrigendi ſpes non eſt.

34:

IMPENDET negotium:] Si Clodius fiat Tribunus plebis. nõ dum enim habita comitia erãt. 35.

34:

CONSVLAREM exercitum] Bonos omnes conſularem appellat exercitum, quos ſibi in Conſulatu præſtantiſſimis actionibus obſtrinxerat.

34:

COSCONIO] XX uiro agris diuidundis. INVITATVS: à Caſare: ſed Cicero re-

cuſauit. 135: & in oratione de prouincijs cóſularibus.

34:

MEAM] Veterem, quam apud improbos habeo, ex Reipublicæ defenſione contractam. ALIENAM: ex Cæſaris inuidia bonis odioſus eſſem, quòd eius de agrorũ diuiſione pernicioſam legem uiderer approbare. ALIENAM, recentem ex aliena culpa.

34:

ILLI] Qui diuidendis agris præpoſiti ſunt.

34:

LEGATVM.] In Gallijs. 133:

34:

HONESTIOR] Quàm ſi XX uiratum acciperem. ſed oritur dubitatio, utrum XX uiratum Cicero repudiarit, ut eſt epiſtola II. libri IX. an Quinqueuiratum, ut in oratione de prouincijs conſularibus. hic nitendum eſt coniecturis; quibus, incertis & fallacibus, quandoque tamen locus eſt. mihi igitur non fit ueri ſimile, Cæſarem Coſconio Quinqueuiratum detuliſſe, maioremq́; ei habere honorem uoluiſſe, quàm Balbo et ſororis ſuæ uiro, & Pompeium generum ſuum arctiſſima affinitate contingenti; cui non Quinqueuiratum, ſed XX uiratum dederat: ut eſt in Auguſto Suetonij. at Coſconius dignitate præſtantior: primum, ridiculum eſt de dignitate loqui Cæſare Conſule, qui collegam Bibulum armis foro pepuliſſet, M. Catonem, optimum ciuem, in carcerem duci iuſſiſſet, ad ambitionem, & gratiã omnia referret: deinde, ne id quidem: neuter enim cóſularis, pretorius nõ minus Balbus, quàm Coſconius: ut Suetonius refert. PERICVLI: quod mihi

impédet à Clodio. 34:

HOC *non repudio.*] *Legationis honorem nó recuſo, ſed pugnare tamen malo, quàm Legatus exire.*
» *eadem éſt ſententia* 33 : *Hanc ego teneo : ſed uſurum*
» *me non puto:nec tamen ſcit quiſquam.non libet fuge=*
» *re. auco pugnare. magna ſunt hominum ſtudia.*

34:

QVID *ergo eſt?*] *Si non repudias, cur ergo non accipis, & uſurum te dicis? cur animi dubius de liberationem non concludis? cur incertus pendes, cum uideas hanc eſſe honeſtam periculi declinationem?*

34:

ITERVM *dico,*] *Dixit enim,Me miſerum cur non ades?* 34:

QVID *aliud?*] *Quid aliud eſt,quod ſcribam? ſic pag.*16.*et* 26 : 34:

ἀκκιζόμεθα] *Inuitus diſſimulo.*

34:

CAECILIVM] *Auunculum tuum. qui Atticum poſtea teſtamento adoptauit.*

34:

EDICTA *Bibuli*] *Bibulus Conſul domo abditus per edicta obnũciabat. Suetonius,Plutarchus,alij.*

34:

DOLORE, & *ira*] *Quia Bibulus edictis eum acerbiſſimis lacerabat.* 36.

35.

CAECILIVM] *Attici auunculum.*

35.

SATISFACIT] *Quia Pompeium,ami=*

ciſſimum ſuum, in amicitia noſtra confirmat, meq́; omnibus officijs colit. 39 :

35.

PRAGMATICI] *Rebus gerendis exercitati.* 35.

SIMVL *quid*] *Sic pagina* 142. *ſimul Cæſar* Romam *uenerit. Antiqui libri*, SIMVL ET. *forte*, SIMVL VT : *ex Academicarum* IIII. *et de finibus* II. 35.

AB Amalthea] *Ab otio, quo frueris in tuo gymnaſio* Amalthea. 7.

35.

NE *nos prodat*] *Ne literæ aperiantur. infert enim*, ἀλληγορίαις *obſcurabo*. ἀλληγορίαις : *figuris ſententiam obſcurantibus*. 34:

35.

NOVO *quodam morbo*]. *Nouum enim, & inuſitatum eſt, ægrotantem agnoſcere morbum, & ſentire periculoſum eſſe, nec tamen mederi.* ACTA: *à* Cæſare *Cõſule*. 35.

VARIETAS *in re nulla ſit*,] *Quòd omnes ea, quæ ſunt acta, peræque deteſtentur.*

35.

SINE *internicione*] *Quia res ad certamen deduceretur: unde cædes, et internicio ciuitatis.* CEDENDI: *cum neque reſiſtere poſſimus ſine internicione, & cedendi conſilium ſit exitioſum.*

35.

NOVO *quodam genere*] *Cũ populo chariſſimus ſit, quia populares odit. quod euenire non ſolet.*

35.

DIODORVS] *Non eſt is, de quo in Bruto legitur: qui mortuus eſt poſt ortum ciuile bellũ, ideſt multis annis poſt, quàm hæc epiſtola ſcripta eſt. ſic enim* » *in Bruto: Stoicus Diodorus cum habitauiſſet apud me,* » *mecũq; uixiſſet, nuper eſt domi meæ mortuus.* Quòd *ſi mortuus eſt Diodorus paulo ante, quàm Cicero Brutum ſcriberet; Brutus autem ſcriptus eſt Cæſare* III. *& Lepido Conſulibus: ſequitur, ut Diodorus hic alius neceſſario ſit, qui moritur Cæſare et Bibulo Conſulibus, ideſt ante ſcriptum Brutum annis* XII.

35.

HS *fortaſſe centies.*] *Scutatorum, ut nunc loquimur, circiter* CCL *millia.*

35.

ARCHILOCHIO] *Acerbiſſimo: quales Archilochi poetæ iambi.*

35.

IN *ante diem*] *In diem ſi dixiſſet, idem ſignificaſſet.* DISTVLIT: *Latinis ferijs edicendis, uel inſtaurandis: ut epiſtola* VI. *libri* II. *ad Quintum fratrem.* 35.

LIBROS] *Alexandri poetæ.* 37.

35.

QVID *ego ſubtiliter?*] *Quid minuta perſequar?*

35.

ILLORVM] *Cæſaris, & Pōpeij.* IRATI: *Pompeius, quia, Catonis ſororem cum uxorem peteret, repudiatus eſt: Cæſar, propter ueteres inimicitias, & recentes iniurias. Plutarchus utrunque.*

36.

AMICVS noſter] Pompeius.

36.

DEFORMATVS corpore,] Qui tantum amiſerit de ueteri dignitate. PROGRESSVM: in cauſa turpi. PRAECIPITEM: temerarium, ſine conſilio.

36.

DE edictis Bibuli] Ipſum accuſantibus. 34:

36.

VNI Craſſo] Qui Pompeij uetus inimicus, paulo ante Cæſaris opera reconciliatus, animum tamen gereret occulta maleuolentia ſuffuſum.

36.

QVIA deciderat ex aſtris,] Quia ſummam laudem, ſummis rebus geſtis quæſitam, improborũ coniunctione amiſerat, homines eum miſericordia potius, quàm odio proſequebantur, nec putabant ſponte et conſilio progreſſum in eam turpitudinẽ deueniſſe, ſed caſu & errore lapſum decidiſſe. cur enim circumfluens gloria, uniuerſæ ciuitati chariſſimus, infamiam ſibi ipſe, & inuidiam ſtrueret?

36.

VENEREM,] Coam: de qua Plinius, et de Ialyſo Protogenis. 36.

PICTVM, & politum] Omnibus literis, et rebus ornatum. 36.

ACER in ferro] Quòd ea tẽpeſtate gerẽdis bellis nemo acrior Pompeio, aut præſtantior habebatur.

36:

DISTVLISSET;] Edicto comitia diſtulerat in ante diem XV. Cal. Nou. 35:

36:

EA res] Dilatio comitioru͂, quæ populum offendebat, quia comitijs nummi diuidebantur. 17.

36:

AD Bibulum.] Ad ædes Bibuli cum clamore. Bibulus enim, poſt agrariam legem, domi incluſus Conſulatum peregit. Suetonius.

36:

AD tempus illud] Cum mihi Clodius negotiu͂ faceſſet.

36:

AD tempus] In tempore, cum res poſtulabit.

36:

SATIS mihi facit.] Officijs, & ſtudijs erga me. 35. 39: 37.

36:

DIVINITVS.] Affirmat enim, ſe prius occiſum iri à Clodio, quàm me uiolatum iri. 35.

36:

DISCESSVROS.] A' pugna Clodiana,

36:

EGERIS.] Num pecuniam ab ijs debitam exegeris.

36:

QVOD egiſſes] Abeſt hoc ab antiquis libris, et ſimile quidpiá ſubaudiri poteſt: ut ſit ἀποσιώπησις.

36:

SCIRE poſſemus.] Tu.n.in ſermone, aut ex ipſo, aut è ſorore, quid in me cogitet, eliceres. 28. 37.

36:

DENVNCIAT;] *Minatur.*

36:

IN *eos*,] *In Cæſarem, & Pompeium.* 29:

36:

EXERCITVS] *Quem Cæſar habebit Galliarum Proconſul.* 31: IN NOS: *qui ab opibus, et exercitu minus firmi ſumus.* IVDICIVM: *populi: ut ad populum cauſam Cicero diceret de ciuibus Romanis & contra leges, et indicta cauſa ſummo ſupplicio affectis.*

37.

APPIVM] *P. Clodij fratrem, qui anno proximo Prætor eſt deſignatus.* 53: 54:

37.

VARRONEM *noſtrum*] *Qui gratia ualet apud Pompeium: fuerat enim eius præfectus bello maritimo contra piratas. De re ruſtica libro* II.

37.

INEAT *magiſtratum.*] *Hoc dicit comitijs nõ dum habitis, ſed fore uidebat, ut Clodius Tribunus plebis deſignaretur.* 38.

37:

POMPEIVM *Craſſo urgente,*] *Quoniã futurum eſt, ut Craſſus Pompeium urgeat contra me; intelliget, qua fide Pompeius mecum agat, & Clodiæ narrabit, illa tibi, ſi aderis. ita fiet, ut, ſi intelligã Pompeium bona fide mecũ agere, ſine moleſtia ſim, Clodij furorem non timeam; ſin aliter, credulitatis errore nõ decipiar.* Βοῶπιδα: *Clodij ſororem,* (28.) *qua*

Craſſus plurimum uteretur. EX IPSO, Craſſo. AB ILLIS, Pompeio, & Cæſare.

37:

POENITET.] Quòd ſocietatem cũ improbis coiuerit. 36. 37:

ERVPTVRA.] Ad uim. 36: 37:

LIBROS Alexandri,] A' Vibio acceptos. 35: 37:

NVMERIVM] Numerius et familiæ nomen eſt, ut Cn. Numerius Fronto, in lapide antiquo, quem in turri ſancti Vitalis coædificatum uidemus:
» & prænomen, ut hic, et in oratione pro Cluentio: Larinas quædam fuit Dinea, quæ filios habuit Marcũ & Numeriũ Aurios. 37:

SAMPSICERAMVM,] Pompeiũ. 30. 37:

ILLIVS partis] Societatis contra cauſam Reipublicæ. CONSENESCERE: populi gratiam amittere, et in inuidiã adduci, nemine tamen eos oppugnante. 38.

IN multa commemoratione] Commemorãtur cũ deſiderio eæ res, quas in Conſulatu geſſimus. 37. 38.

Βοώπιδος noſter conſanguineus] Expono ſic: Βοώπιδος conſanguineus, noſter: ut, Noſter, ſit ironia: ut etiam pagina 34: Noſter Publius mihi minitatur. & 36: Pulchellum noſtrũ facillime teneremus. Βοώπιδος, Clodiæ. 28. CONSANGVINEVS, frater Publius Clodius. DE-

NVNCIAT: *periculum nobis* .35.

38.

DECLARATO *illo*,] *Poſtquam* Clodius *deſignatus fuerit* Tribunus *plebis, & antè quàm ineat magiſtratū*.37. 38.

NOSTER *index*;] *Quã nobis olim* Catilinæ *ſocios indicauit*. Dion, Suetonius. CAESARI: *Conſuli, præmia promittenti*. Suetonius, Appianus, *in* Vatinium. CVRIO FILIVS: *acerrimus* Cæſaris, *& illius partis inimicus*. 33.

38:

NEGABAT] *Eo conſilio, ut, cum negaret quod omnibus notiſſimum erat, ſuſpicionem crearet in* Curionem. RESTITISSE: *colloquendi cauſa*. FIDEM PVBLICAM: *ut ipſi daretur impunitas, ſi alios indicaſſet*.

38:

PAVLVS] L. Aemilius Paulus, *qui* Macedoniã *Quæſtor obtinebat. in* Vatinium: *poſtea* Conſul *fuit cũ* C. Marcello. INITIO: *cum* Romæ *eſſet, nõ dum in* Macedoniã *profectus*. CN. CAEPIO HIC BRVTVS: M. Iunius Brutus, Seruiliæ *filius, qui poſtea* Cæſarem *interfecit. adoptatum ab auunculo* Seruilio Cæpione, *de quo* Plutarchus *in* Vticenſi, *credendum eſt: ut ex adoptionum inſtituto* Seruilius Cæpio Iunianus Brutus *appellaretur: ab adoptante enim prænomen, nomen, cognomen accipiebat is, qui adoptabatur. ſed de* Cæpionis Seruiliæ *fratris prænomine* Plutarchus *nihil: ex* Philippica X Quintum *fuiſſe apparet, cuius in extremo de* Q. Cæpione

hoc Bruto ſæpe iterata mentio. quod antiquus nũmus, qui eſt apud me, cõfirmat, ita circũſcriptus, Q. CAEPIO BRVTVS PROCOS. *ut hic quoque uideatur legendũ,* Q. *Cæpio, non, ut legitur,* Cn. *Cæpio, nam quod in quibuſdam libris eſt,* CN. CAEPIO ET BRVTVS, *ut duo ſignificentur, Cæpio, & Brutus; id ut perſpicue falſum reijciatur: cum, unũ ſignificari Seruiliæ filium, aperte indicet quod his*
» *uerbis infra ſcriptũ eſt: Cæpionem de oratione ſua ſu-*
» *ſtulit, quem in ſenatu acerrime nominarat: ut appare-*
» *ret, noctem, & nocturnam deprecationem interceſſiſ-*
ſe. HIC BRVTVS, *ad differentiam; quòd alij eſſent Cæpiones eodem prænomine.* LENTVLVS: *L. Lentulus conſularis candidatus. ex oratione in Vatiniũ.* CONSCIO PATRE: *L. Lentulo flamine Martiale. De aruſpicum reſp. 246. in Vatinium 34.* 38:

CVM *gladiatoribus Gabinij*] Non dubito, *quin abundet particula* CVM: *ut tempus ſignificetur, quo Gabinius gladiatores populo dedit, opinor, ut eo munere gratioſior eſſet in petitione Conſulatus. nam petebat hoc anno, et deſignatus eſt cum L. Piſone. tempus autem ſignificari, eo certius eſt, quia ſequitur proxime; In eo principem Paulum fuiſſe, quem conſtabat eo tempore in Macedonia fuiſſe. Omitto alia non dubia argumenta, ut hoc: non debuiſſe Vectium inter conſcios facinoris admiſcere Gabinij gladiatores, ne gladiatorum dominus Gabinius, qui erat Cæſarianæ partis amiciſſimus, in ſuſpicionem adduceretur. Et ut opinio mea fert, gladiatores Gabinij fuere, de quibus pag. 34.*

» *Gladiatoribus quà dominus, quà aduocati ſibilis cóſciſſi*

38:

C V M *telo fuiſſe,*] *Quod lex uetabat. itaque P. Cornificius in ſenatu, ut inuidiam Miloni faceret, ferrum dixerat eum habere intra tunicam ad femur alligatũ. Pedianus.* 38:

I D *eſſe actum,*] *Ita rem eſſe compoſitã à Cæſare, & Vectio.* 38:

C A T V L V M]. *Quem adoleſcens ætate prouectum Pontificatu deiecerat. Suetonius, Plutarchus.*

I V S S E R A T D I C E R E : *cum eum de reſectione Capitolij ad diſquiſitionem populi uocauit. Suetonius 4.* P R O D V X I T : *nam priuato nõ licuiſſet de ſuperiore loco dicere, & concionem habere, niſi à magiſtratu concederetur. 53 : 54 :* A S P I R A R E N O N L I C E R E T : *domi enim ſe tenebat armorũ metu. Non dixit, Accedere, ſed Aſpirare : quod minus eſt.* 39.

C E P I O N E M] M. *Brutum.* N O C T V R N A M D E P R E C A T I O N E M : *Seruiliæ, Bruti matris : quam Cæſar amauit.*

39.

L V C V L L V M] *Luciũ Lucullum. In oratione in Vatinium.* I N P. C L O D I V M : *cum accuſatus eſt crimine pollutarũ religionũ. 7.* L. D O M I T I V M : *Aenobarbum : qui Conſul fuit cum Appio Claudio.* V I C I N V M C O N S V L I S : *uicinus erat Cicero Cæſaris Conſulis, quòd ipſe in Palatio, Cæſar autem in Sacra uia habitabat, quæ ſecundum radices Palatij à Carinis in Capitolium tende-*

bat. 25. Suetonius. AHALAM SERVILIVM: *qui ſua manu Q. Melium regnum appetentem occiderat. Liuius.* BRVTVM: *qui Reges exegerat. nota hiſtoria.* REPERIRI: *qui occiderent ciues Melio ſimiles, aut nouos Tarquinios expellerent.*

39.

A' VATINIO,] *Qui cum Vectio, præſente populo Romano, collocutus, inculcauit, ut Piſonem, & Laterenſem nominaret. In oratione in Vat.*

39.

CRASSVM *Diuitem*] *M. Craſſum, qui à Parthis occiſus eſt: de quo 30.*

39.

DE *ui,*] *Lege Plotia: quia confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe. In epiſt. fam. 116: & pro Milone, & Saluſtius in Catil. 10.*

39.

IVDICIVM *poſtulaturus.*] *Iudicium populi. erat Tribunos plebis appellaturus. ſic aduerſus Lucullum Prætorem C. Antonius Tribunos appellauit, Damio aduerſus Flauium. Pedianus.* IVDICIA FORE VIDEBANTVR: *fore uidebam, ut multi rei fierent, ex indicio Vectij.*

39.

QVI *nihil contemnere*] *Ideo non pertimeſcimus, quia cauemus omnia. iudicium autem impendebat Ciceroni & ex indicio Vectij, & mox à P. Clodio de necatis ciuibus Romanis.*

39.

TIMVERAMVS,] *Plutarchus hæc:*

Cum

Cum ſenatores in curiam pauci conuenirent, Conſidius Cæſari cauſam dixit eſſe, quia milites illius, & arma ti merent. cui Cæſar: cur et tu ob eandem cauſam non domi te contines? quia, Conſidius, ſenectus me facit intrepidum. DISCVSSERAT: *alijs metu ſilentibus, Cæſari declarauerat.*

39.

QVAM *quotidie timere potueramus,*] *Hoc Vectij indicio patefactũ eſt, cædem quotidie nobis fuiſſe timendam ab ijs, qui rerum potiuntur. quorum uidemus quàm ſcelerata conſilia ſint, cum perniciem bonis uiris quacũque ratione machinentur. Non timebamus, cum indicia non extarent; ſed timere quotidie potueramus, ut nobis inſcientibus impendentem.*

39.

CATVLO,] *Catulus anno proximo perierat, Afranio Metello Conſulibus: ut pagina 20. placeret igitur* LVCVLLO, *cui negotium impendere uidebatur è Vectij nominatione: aut* CATONE, *qui hoc anno, ideſt Cæſare Conſule, magnis cõtumelijs affectus eſt. ſed antiqui libri,* CATVLO: *mendoſe: neque enim ad mortuum huius temporis miſeriæ pertinent.*

39.

CVM *ſplendore uitæ, tum hoc tempore.*] *Cur infortunati? quia cum ita uixerimus, ut patriæ rationibus haud ferè ciuis quiſquam fuerit utilior, nunc tamen tantum abeſt ut digna meritis præmia feramus, ut etiam in maximis moleſtijs, periculiſq; uerſemur.*

36.

MORATVS EST] *Placeret,* INODO=

N

RATVS: *quia, cum* Pompeio *aut* Cæſari *credere*
periculoſum uideret, eorum animos noſſe, magni puta=
bat ad ſuas rationes intereſſe, propter inſequentis anni
impendentem à Clodio *tempeſtatem.* Subſcribere *uide=*
» *tur ſententiæ noſtræ quod ſcriptum eſt pagina* 32: Ve=
» *lim è* Theophane *expiſcere, quonam in me animo ſit*
» Arabarches. *et pagina* 37: Per βοώπιδα *intelligere*
» *poteris, qua fide ab illis agatur.* Et, Inodorari ἑλικτὰ,
proprie: nam odorari dicitur de rebus occultis, quæ mi
nime indicantur oculorum ſenſu. ut libro II. *de ora=*
» *tore,* Odoror *quid ſentiant iudices.* Et *ad hunc ipſum*
» *libro* VI. 74. Ego μυστικώτερον *ad te ſcribā, tu ſagacius*
» *odorabere.* Et *libro* XIIII. *odorare* Antonij διάθεσιν.
Neque *uero particula,* In, *præpoſita priorem ſignifica=*
tionem ut contraria tollit, ſed facit quod in uerbo au=
dio: ut, cum dicimus, Inaudire, *ſignificamus, id audi=*
re, quod occulte agatur. item Inodorari *indagare quod*
in occulto latet. ſi, MORATVS, *retinemus: ex=*
pone, tardauit, repreſſit. ſed fides mihi non fit, Varro=
nis auctoritatem fuiſſe tantam, ut morari potuerit con
ſilia Pompeij: *elicere quidem, aut odorari, pro familia=*
ritate potuit. 39:

ἑλικτὰ, κοὐδὲν.] Senarij *ſunt apud* Euripi=
dem, quos Andromache, Menelao *irata, in* Spartanos
communiter iacit.

Ὦ πᾶσιν ἀνθρώποισιν ἔχθιστοι βροτῶν
Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλεύματα,
Ψευδῶν ἄνακτες, μηχανορράφοι κακῶν,
Ἑλικτὰ κ' οὐδὲν ὑγιὲς, ἀλλὰ πάντα πέριξ
Φρονοῦντες, ἀδίκως εὐτυχεῖτ' ἀν ἑλλάδα.

Spartanis igitur ſimiles Pompeius & Cæſar, ἑλικτὰ, καὶ οὐδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες.

39:

DE Flacci Prætura,] Cicerone Conſule Prætores L. Valerius Flaccus, C. Pontinius Vulturtiũ, unũ ex Catilinæ ſocijs, cum Legatis Allobrogum in tranſitu pontis Miluij exceptos comprehenderunt.

39:

QVORVM opera,] Quorum opera ita afflicta Reſpublica eſt, ut deſperetur.

39:

MVNITI] Contra impetus P. Clodij, Tribuni pl. deſignati.

IN LIBRVM III. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

EX EPISTOLA I. pagina 40.

CVM antea] Primã huius libri epiſtolam opinor eſſe oportere, quæ nunc tertia eſt; ſecundam, quæ ſecunda; tertiam, quæ quarta; quartam, quæ prima; quintam, quæ quinta item eſt: ut in eius fine ita legatur: III. idus Apr. Thurij. Vibone enim puto iter fuiſſe Thurium, inde Tarentũ, inde Brunduſium. 40.

ROGATIONEM,] Clodiam; ut mihi intra quadringenta millia ne liceat eſſe. 40:

QVAMPRIMVM: *ante quàm ex Italia profi=ciſcar.* 40.

FACILIVS *potes,*] Hoc dicit: *Cum Clodij rogatio permittat, ultra quadringenta millia ut ubi=uis eſſe poſſim; ſequitur, ut mihi in Macedonia liceat eſſe. quo facilius, ante quàm ex Italia proficiſcar, conſequi me potes. non enim eſt, cur profectionem matu=rem: ſiquidem, quam mihi ad diſcedendum diem ro=gatio conſtituit, ante eam diem, uel nulla celeritate ad=hibita, ultra quadringenta millia licebit peruenire. quòd ſi longius ire, ultráq; quadringenta millia iuberer: dif=ficilius conſequi me poſſes: nam mihi eſſet properandi maior impoſita neceſſitas.*

Ex epiſt. II. pag. 40.

IN *fundo Sicæ,*] Ad Vibonem. Ex Beſſario=*nis libro legi etiam poteſt,* IN FVNDVM: *qua figura in Diuinatione dixit, Exteris nationibus, quæ in amicitiam populi R. ditionemq; eſſent.* Et in Ver=*rem libro ſeptimo: Qui illam partem urbis tenerent, in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. quod Gellius notauit libro I. cap. VII.*

40.

PRAESERTIM *non dum*] *Præſertim quòd, rogatio Clodia cũ non dum ſit correcta, nihil eſt quod me extrudat.* 40.

CORRECTA.] Audierat Cicero *ſuſtine=ri à Clodio rogationis promulgationem, quòd in ea quiddam ante uellet corrigere.* 40:

40.

SI *te haberem,*] *Tuo.n.comitatu atque præ=*

ſidio fretus, auderem Brunduſiũ petere. SE ITER HABERE, Beſſarionis liber.

40.

BRVNDVSIVM referre.] Quò iter diſcedens intenderam. ANTRONIVM: P. Antronium, unum ex coniuratis, qui in illis partibus exulabat, Ciceroni infenſus uindici cõiurationis. pro Sylla.

40.

AD nos] In fundum Sicæ. TOTIVS REI: itineris mei. 40:

40.

TOTA calamitas] In qua inſunt, præter mea damna, eæ moleſtiæ, quas ex moleſtijs meorum capio: ut nunc cum te uideo mea cauſa tam moleſtũ iter ſuſcipere. NARYCI LOCRIDIS: de oppido Narycio Plinius, de Naryce Sudas: ut uel NARYCII, uel NARYCE legendum uideatur. LOCRIDIS, in ora Locrorum.

Ex epiſt. III. pag. 40:

CVM tibi agam gratias,] Agam enim, ſi quãdo meam dignitatem recuperabo: qua ſpe me uiuere coegiſti.

40:

MVLTIS de cauſis] Duas poſuit in proxima ſuperiore epiſtola.

Ex epiſt. IIII. pagina 40:

CONFECTVM] Placet, CORRECTVM: ut in epiſtola, quæ ante proximam legitur.

cogitaui ſic, natum errorem è uicinitate, quòd ueteres CONRECTVM *ſcribebant*.

40:

ILLO'] *Vltra quadringenta millia. Petieram Vibonem eo conſilio, ut uel in Siciliam traijcerem, uel Melitã adnauigarem. poſtea rogatione lecta, intellexi, ſi peterem Siciliam, progredi ultra quadringenta millia ante rogationis diem non poſſe: de Melita uero non eſſe cogitandum, ſiquidem ultra quadringenta millia non eſſet. iter igitur pedibus Brunduſium uerſus cõtuli, ut inde in Macedoniã nauigarem, quæ eſſet ultra quadringenta.* PERIRET: *ne pœnam ſubiret, quã Clodius irrogabat ei, qui Ciceronem intra quadringenta millia tecto recepiſſet. pro domo ſua.*

40:

SI *modo recipiemur.*] *Nam niſi recipior, iter mihi erit maturandum: ita me conſequi non poteris.*

Ex epiſt. V. pagina 40:

GRATIAS *agit.*] *Pro tuis in ipſam officijs.*

41.

ME *ipſum*] *Non opes meas, aut honores, quæ mihi nunc inimici ademerunt, ſed me ipſum, qui idem ſum.* THVRII: *Thurium oppidum Plinius libro* III. *cap.* XI. *inter duos amnes Crathin & Sybarim conſtituit. Beſſarionis liber* THAVRI.

Ex epiſt. VI. pag. 41.

IN *Epeiro*] *In qua poſſeſſiones tuæ ſunt.* CONSISTEREMVS: *erat enim Epeirus ultra quadringenta millia.* 44: 45:

Ex epiſt. V I I. pag. 41.

A D Cal. Maias.] Beſſarionis antiquus liber, A D XIIII. C A L. M A I A S: & recte: ut Brunduſij fuerit treſdecim dies: datæ enim literæ ſunt pridie Cal. Maias, cum Brunduſio proficiſceretur. in » epiſtola ad Terentiam, Nos, inquit, Brunduſij apud » M. Leniũ Flaccũ dies X I I I. fuimus. Et quia proximã ſuperiorem epiſtolam, Tarenti datam, poſt hanc ſcriptam eſſe perſpicuum eſt: ideo datam ſuſpicor non X I I I I. Cal. Maias, ut eſt in impreſſis, ſed Calendis Maij, cum iam in Aſiam iter inſtituiſſet. P O S T D I E M T E R T I V M E I V S D I E I: tertio die poſt, quàm priores acceperam. antiqua figura, ut pridie eius diei, poſtridie eius diei, poſt diem tertium, et poſt diem quartum eius diei.

41.

A P V D te] Domi tuæ, quam habes Buthroti. uel potius, in fundis; cum inferat, I S T A S O L I T V D O; quæ in urbe Buthroto non fuiſſet.

41.

S I liceret ibi omne tempus e.] Non licet autem cum propter Antronium, & cæteros exules, mihi infenſos, qui ab Epetro tantũ quatriduo diſtant; tum, quia uereor, ne Clodius, & qui me eiecerunt, interpretentur, Epetrum non ſatis abeſſe ab Italia. diuerti autem in Epetrum paucorum dierum cauſa, quid attinet? recta igitur in Aſiam.

41.

S I N E te.] Nam tecum in Epetro tua libenter eſſem, ſine te autẽ cur? N A M C A S T E L-

L V M &c. ſcripſerat opinor Atticus, niſi uellet in ſuis fundis, quia minus tute uideretur, poſſe eum non longe eſſe caſtello munito. neque enim de Buthroto accipiendum puto: quæ fuit urbs, non caſtellum. T R A N S E V N T I: ná habitare uides me nó poſſe.

41:

N O S T R I hoſtes] Antronius, & cæteri exules. 40.42. I L L V D Q V O Q V E O P P I D V M: quòd ſi hoc de Athenis interpretarentur, multo magis de Buthroto: quod oppidum Italiæ propius adiacet, quàm Athenæ.

41:

N O S T R I conſilij] Qui ceſſerim inimicis; cum potius cadere fortiter debuerim. epiſt. fam. 234.

41:

S P E S] Reditus. et, ut miſeri, aduerſa timet omnia.

41:

O I N V I D O R V M] Hortenſium maxime deſignat: à quo ſe dicit ſceleratiſſime, inſidioſiſſiméq; tractatum, in epiſtola ad Q. fratrem lib. I.

41:

T E M P V S honeſtiſſimum] Mihi enim cum inimicis pro mea dignitate pugnanti ſi contigiſſet ut caderem, glorioſum fuiſſet. nūc exul præclaræ mortis occaſionem ſperare amplius non poſſum: finiendi tamen doloris poteſtas adempta non eſt: idq; potius mihi uideo eſſe cogitandum, quàm ut ullam medicinam faciam. Et uidetur de morte uoluntaria cogitare.

41:

M V T A N D A R V M rerum.] Mutato

autem Reip. ſtatu, meæ quoque res, quæ nunc perditæ iacent, commutabuntur.

41:

NIHILO *minus,*] *Quanquã ex Italia proficiſcor.* ACCEDEMVS: *paruis itineribus. nã in acceſſu tarditas eſt.* CANDAVIAM: *montem Illyrici, qui Macedoniam Illyricumq; diſterminat. Strabo, Plinius.* DVBITATIONEM: *quia non affirmauit, in Epirum iter habiturum: ſed dixit, Aut accedemus in Epirum, aut per Candauiam tarde ibimus.* DE FRATRE: *ex Aſia Romã proficiſcente: cuius itineris ratio meum iter gubernabit.*

NEC QVO MODO VISVRVS: *afflictum dolore miſeriarum mearum.* VBI DIMISSVRVS: *dolor enim, & luctus alterũ ab altero diuelli uix patietur.* ID: *cógreſſus, et dimiſſio.*

Ex eiſtola VIII. pag. 42.

INIMICORVM;] *De Antronio, & cæteris loquitur.* 40. 41.

42.

HABERET, *cum inde proficiſceremur.*] *Si in Epirum iuiſſem, inde proficiſcens per loca difficilia iter habuiſſem: montibus enim Epirus à Macedonia diſcluditur.* 42.

PEDIBVS] *Terreſtre iter ſignificari notum eſt.* 42.

ISTIC *quid agatur,*] *Timebat, ne quis accuſaret repetundarum Quintum fratrem ex prouincia redeuntẽ.* 42: 47: 42.

VT *acrius poſtularet:*] *Accuſaret fratrem.*

accuſatorem Atticus in epiſtola ſua nominarat, Cicero nomen omittit. NAVIGATIO: *fratris.*

42.

RELIQVA] *Quæ fratri meo ab inimicis noſtris uidentur impendere.* HOC METV: *ne frater poſtuletur.* 42:

AD *me conſolandum.*] *Spes enim mei reditus in mutatione rerum ſita eſt.* 41: TIGRANE ENIM NEGLECTO: *cum Pompeius Tigranem ſibi à Clodio ereptũ neglexerit, ſublata ſpes omnis eſt mutandarum rerum. ego autem graues inter eos contentiones fore ſperaueram. ſubſcribamus quæ Pe*

» *dianus in Miloniana: Pompeius, inquit, poſt triumphũ*
» *Mithridaticũ Tigranis filiũ in cathenis depoſuerat a-*
» *pud Flauium ſenatorem: qui poſtea cum eſſet Prætor,*
» *eodem anno, quo Trib. pl. Clodius, petit ab eo Clodius*
» *ſuper cœnã, ut Tigranem adduci iuberet, ut eum uide*
» *ret: adductum collocauit in conuiuium, deîn Flauio*
» *nõ reddidit, Tigranẽ dimiſit, et habuit extra cathenas,*
» *nec repetenti Pompeio reddidit: poſtea in nauem depo*
» *ſuit; et cum profugeret, tempeſtate delatus eſt Antium.*
» *illico, ut deduceretur ad ſe, Clodius Sex. Clodium, de*
» *quo ſupra dixi, miſit, qui eum reduceret. Flauius quo-*
» *que re cognita ad diripiendũ Tigranem profectus eſt.*
» *ad quartum lapidem ab urbe pugna facta eſt: in qua*
» *multi ex utraque parte ceciderunt, plures tamẽ ex Fla*
» *uij, inter quos & M. Papirius eques Romanus, publi-*
» *canus, familiaris Pompeio: Flauius ſine comite Ro-*
» *mã uix perfugit.* 42:

VARRONI] *Qui Pompeium hortatur ad*

meam cauſam amplectendam. HYPSAEO: *hic Pompeij Quæſtor fuerat; eumq́;, ut Varro, hortabatur, ut Ciceronis patrocinium ſuſciperet. cognomen eſt Plautiæ familiæ.* 42:

IMPVLSI, *ac proditi*] *Pompeium notat: cuius fidem ſecutus, in eam calamitatem incidit: quam uitare potuit legatione ſuſcepta.* 33: 35. 37.

42:

DE *fratre*] *De poſtulatione.*

Ex epiſtola IX. *pag.* 42:

NE *quid abſens*] *Ne abſens poſtularetur.* 42.

43.

LICTORES *dimitteret,*] *Qui dimittendi fuiſſent, ſi mecum manere uoluiſſet. nam imperatori tranſitus per alienam prouinciam dabatur, morari diutius in ea cum imperio non licebat.*

43.

MEI *peccati*] *Peccaui enim, cum uobis uiuēdi auctoribus parui: cum perire ſatius fuerit, quàm in hunc caſum incidere.*

43.

A POMPEIO. *nunc Hortenſium allice, & eiuſmodi uiros.*] Hoc totum eſt ex Attici epiſtola, *Ideoq́; ſcribendum literis grandiuſculis.* NONDVM PERSPICIS: *uis me in Pompeio, & Hortenſio ſpem ponere: nō intelligis me horum inſidijs, & ſcelere periiſſe?* 43.

QVORVM *inſidijs, quorum ſcelere*] INSIDIIS *Hortenſij, qui me ſumma ſimulatione amoris, ſummaq́; aſſiduitate quotidiana ſceleratiſſi-*

me,inſidioſiſſimeq́; tractauit. Ad *Quintum fratrem li bro* I. SCELERE: *Pompeij, cuius promiſſis de ſtitutus,in has miſerias incidi.* 37.

43.

NON *licuit,*] *Per uos, qui mihi auctores uiuendi fuiſtis, cum ego interitum glorioſum erumnoſæ uitæ anteferrem.* 41: NEGOTIVM: *metus accuſationis.*47: 43.

VT *tibi placet,*] *Scripſiſti enim, ut expectem literas tuas Theſſalonicæ: ſi quod forte ex actis menſis Maij beneficium afferatur.* 42: 43:

Ex *epiſtola.* X. *pag.* 43:

SPEM] *Vt ex tuis literis de reditu in patriã ſperare poſſim.* AD TE: *in tuas Epetroticas poſ ſeſſiones.* 43:

ISTA *euanuerint:*] *Quæ nunc agitis de ſa lute mea.& opinor* Atticus *ita ſcripſerat, Hæc ſi euanuerint,aliud aliquid uidebimus.*

43:

ISTORVM:] *Qui me eiecerũt. & erat diſcordia maxime inter Clodiũ,& Pompeiũ,ut de Tigrane,alijsq́; de rebus*·42:*et Dion libro* XXXVIII.

43:

IN *tam bona cauſa,*] *Qui patriam à coniura torum ſcelere liberaſſem.*

43:

NE *uiderẽ:*] Ex [illegible]

LVCTVM: *ex m*[illegible]

INTRA [illegible]

mecum erant, qui me quotidiana aſſiduitate inſidioſiſſi me tractarunt, ut Hortenſius, *ut* Arrius. *ad* Q. *fratrem lib.* I. 43:

VIVVS *amitterem?*] *Pugnare, inquit, debui, ut hæc aut retinerem, aut cũ uita ſimul amitterẽ.*

Ex epiſtola XI. pag. 44.

TVAE *literæ,*] *Quibus ſcripſeras bene ſperãdum.* RVMORIBVS: *hoc eſt quod dixit,* Nuntij *non optimis auctoribus.* AD TE: *in Epeirum tuam.* 44.

VT *ego*] *Vt pro quàm dixit, ſicuti ſupra de* Pompeio, *Vt ille tum humilis, ut demiſſus erat. eſt autẽ hic eo uenuſtior ſententia, quo minus aperta. Cum me, inquit, obiurgas, quia meo caſu nimis excrucier; facis, ut neque me uidearis amare, neque dolere dolorem meum; quem tamen ita affectum mea erumna eſſe arbitror, ut te ipſum conſolari nemo poſſit. in hoc inquam tuũ amorem, et dolorem non agnoſco. qui enim amat, æque dolet: & qui æque dolet, non obiurgat.*

Ex epiſtola XII. pag. 44.

PER *ſenatum:*] *Nam per populum minus ſperandum uidebatur* Clodio *Tribuno.*

IDE ... *per ſena-*
tu ... *odianæ.*
... *atum de*

... *is comitijs.* 44:

bat. 25. Suetonius. AHALAM SERVILIVM: *qui ſua manu* Q. *Melium regnum appetentem occiderat. Liuius.* BRVTVM: *qui Reges exegerat. nota hiſtoria.* REPERIRI: *qui occiderent ciues Melio ſimiles, aut nouos Tarquinios expellerent.* 39.

A' VATINIO,] *Qui cum Vectio, præſente populo Romano, collocutus, inculcauit, ut Piſonem, & Laterenſem nominaret. In oratione in Vat.*

39.

CRASSVM *Diuitem*] *M. Craſſum, qui à Parthis occiſus eſt: de quo 30.*

39.

DE *ui,*] *Lege Plotia: quia confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe. In epiſt. fam. 116: & pro Milone, & Saluſtius in Catil. 10.*

39.

IVDICIVM *poſtulaturus.*] *Iudicium populi. erat Tribunos plebis appellaturus. ſic aduerſus Lucullum Prætorem C. Antonius Tribunos appellauit; Damio aduerſus Flauium. Pedianus.* IVDICIA FORE VIDEBANTVR: *fore uidebam, ut multi rei fierent, ex indicio Vectij.*

39.

QVI *nihil contemnere*] *Ideo non pertimeſcimus, quia cauemus omnia. indicium autem impendebat Ciceroni & ex indicio Vectij, & mox à P. Clodio de necatis ciuibus Romanis.*

39.

TIMVERAMVS,] *Plutarchus hæc:*

Cum

Cum ſenatores in curiam pauci conuenirent, Conſidius Cæſari cauſam dixit eſſe, quia milites illius, & arma ti merent. cui Cæſar: cur et tu ob eandem cauſam non domi te contines? quia, Conſidius, ſenectus me facit intrepidum. DISCVSSERAT: *alijs metu ſilentibus, Cæſari declarauerat.*

39.

QVAM *quotidie timere potueramus,*] *Hoc Vectij indicio patefactũ eſt, cædem quotidie nobis fuiſſe timendam ab ijs, qui rerum potiuntur. quorum uidemus quàm ſcelerata conſilia ſint, cum perniciem bonis uiris quacũque ratione machinentur. Non timebamus, cum indicia non extarent; ſed timere quotidie potueramus, ut nobis inſcientibus impendentem.*

39.

CATVLO,] *Catulus anno proximo perierat, Afranio Metello Conſulibus: ut pagina 20. placeret igitur* LVCVLLO, *cui negotium impendere uidebatur è Vectij nominatione: aut* CATONE, *qui hoc anno, Ideſt Cæſare Conſule, magnis cõtumelijs affectus eſt. ſed antiqui libri,* CATVLO: *mendoſe: neque enim ad mortuum huius temporis miſeriæ pertinent.*

39.

CVM *ſplendore uitæ, tum hoc tempore.*] *Cur infortunati? quia cum ita uixerimus, ut patriæ rationibus haud ferè ciuis quiſquam fuerit utilior, nunc tamen tantum abeſt ut digna meritis præmia feramus, ut etiam in maximis moleſtijs, periculiſq; uerſemur.*

36.

MORATVS EST] *Placeret,* INODO-

N

R A T V S : *quia, cum Pompeio aut Cæſari credere periculoſum uideret, eorum animos noſſe, magni putabat ad ſuas rationes intereſſe, propter inſequentis anni impendentem à Clodio tempeſtatem.* Subſcribere uide-
» *tur ſententiæ noſtræ quod ſcriptum eſt pagina* 32: Ve-
» *lim è* Theophane *expiſcere, quonam in me animo ſit*
» Arabarches. *et pagina* 37: Per βοώπιδα *intelligere*
» *poteris, qua fide ab illis agatur.* Et, Inodorari ἑλικτὰ, *proprie: nam odorari dicitur de rebus occultis, quæ minime indicantur oculorum ſenſu. ut libro* I I. *de ora-*
» *tore,* Odoror *quid ſentiant iudices*. Et *ad hunc ipſum*
» *libro* V I. 74. Ego μυστικώτερον *ad te ſcribá, tu ſagaclus*
» *odorabere.* Et *libro* X I I I I. *odorare* Antonij διάθεσιν. *Neque uero particula,* In, *præpoſita priorem ſignificationem ut contraria tollit, ſed facit quod in uerbo audio: ut, cum dicimus,* Inaudire, *ſignificamus, id audire, quod occulte agatur. item* Inodorari *indagare quod in occulto latet. ſi,* M O R A T V S, *retinemus: expone, tardauit, repreſſit. ſed fides mihi non fit,* Varro*nis auctoritatem fuiſſe tantam, ut morari potuerit conſilia* Pompeij*: elicere quidem, aut* odorari, *pro familiaritate potuit.*

39:

ἑλικτὰ, καὶ οὐδέν.] Senarij *ſunt apud* Euripidem, *quos* Andromache, Menelaò *irata, in* Spartanos *communiter iacit.*

Ὦ πᾶσιν ἀνθρώποισιν ἔχθιστοι βροτῶν
Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλεύματα,
ψευδῶν ἄνακτες, μηχανοῤῥάφοι κακῶν,
Ἑλικτὰ κ' οὐδὲν ὑγιὲς, ἀλλὰ πάντα πέριξ
Φρονοῦντες, ἀδίκως εὐτυχεῖτ' ἂν ἑλλάδα.

Spartanis igitur ſimiles Pompeius & Cæſar, ἑλικτὰ, καὶ οὐδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες.

39:

DE Flacci Prætura,] Cicerone Conſule Prætores L. Valerius Flaccus, C. Pontinius Vulturtiū, unū ex Catilinæ ſocijs, cum Legatis Allobrogum in tranſitu pontis Miluij exceptos comprehenderunt.

39:

QVORVM opera,] Quorum opera ita afflicta Reſpublica eſt, ut deſperetur.

39:

MVNITI] Contra impetus P. Clodij, Tribuni pl. deſignati.

IN LIBRVM III. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

EX EPISTOLA I. pagina 40.

c VM antea] Primā huius libri epiſtolam opinor eſſe oportere, quæ nunc tertia eſt; ſecundam, quæ ſecunda; tertiam, quæ quarta; quartam, quæ prima; quintam, quæ quinta item eſt: ut in eius fine ita legatur: III. idus Apr. Thurij. Vibone enim puto iter fuiſſe Thurium, inde Tarentū, inde Brunduſium. 40.

ROGATIONEM,] Clodiam; ut mihi intra quadringenta millia ne liceat eſſe. 40:

QVAMPRIMVM: *ante quàm ex Italia profi=ciſcar.* 40.

FACILIVS *potes,*] Hoc dicit: Cum Clodij *rogatio permittat, ultra quadringenta millia ut ubi=uis eſſe poſſim; ſequitur, ut mihi in Macedonia liceat eſſe. quo facilius, ante quàm ex Italia proficiſcar, conſequi me potes. non enim eſt, cur profectionem matu=rem: ſiquidem, quam mihi ad diſcedendum diem ro=gatio conſtituit, ante eam diem, uel nulla celeritate ad=hibita, ultra quadringenta millia licebit peruenire. quòd ſi longius ire, ultràq; quadringenta millia iuberer: dif=ficilius conſequi me poſſes: nam mihi eſſet properandi maior impoſita neceſſitas.*

Ex epiſt. II. pag. 40.

IN *fundo Sicæ,*] Ad Vibonem. Ex Beſſario=*nis libro legi etiam poteſt,* IN FVNDVM: *qua figura in Diuinatione dixit, Exteris nationibus, quæ in amicitiam populi* R. *ditionemq́; eſſent.* Et in Ver=*rem libro ſeptimo: Qui illam partem urbis tenerent, in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. quod Gellius notauit libro* I. *cap.* VII.

40.

PRAESERTIM *non dum*] *Præſertim quòd, rogatio Clodia cũ non dum ſit correcta, nihil eſt quod me extrudat.* 40.

CORRECTA.] Audierat Cicero ſuſtine*ri à Clodio rogationis promulgationem, quòd in ea quiddam ante uellet corrigere.* 40:

40.

SI *te haberem,*] *Tuo.n.comitatu atque præ=*

ſidio fretus, auderem Brunduſiū *petere.* SE ITER HABERE, *Beſſarionis liber.*

40.

BRVNDVSIVM *referre.*] *Quò iter diſcedens intenderam.* ANTRONIVM: P. An*tronium, unum ex coniuratis, qui in illis partibus exula bat,* Ciceroni *infenſus uindici cõiurationis. pro* Sylla.

40.

AD *nos*] *In fundum* Sicæ. TOTIVS REI: *itineris mei.* 40:

40.

TOTA *calamitas*] *In qua inſunt, præter mea damna, eæ moleſtiæ, quas ex moleſtijs meorum ca pio: ut nunc cum te uideo mea cauſa tam moleſtū iter ſuſcipere.* NARYCI LOCRIDIS: *de op= pido* Narycio Plinius, *de* Naryce Sudas: *ut uel* NA= RYCII, *uel* NARYCE *legendum uideatur.* LOCRIDIS, *in ora* Locrorum.

Ex *epiſt.* III. *pag.* 40:

CVM *tibi agam gratias,*] *Agam enim, ſi quã do meam dignitatem recuperabo: qua ſ͡te me uiuere coegiſti.*

40:

MVLTIS *de cauſis*] *Duas poſuit in proxima ſuperiore epiſtola.*

Ex *epiſt.* IIII. *pagina* 40:

CONFECTVM] *Placet,* CORRE= CTVM: *ut in epiſtola, quæ ante proximam legitur.*

cogitaui ſic, natum errorem è uicinitate, quòd ueteres CONRECTVM *ſcribebant.*

40:

ILLO] *Vltra quadringenta millia. Petieram Vibonem eo conſilio, ut uel in Siciliam traÿcerem, uel Melitã adnauigarem. poſtea rogatione lecta, intellexi, ſi peterem Siciliam, progredi ultra quadringenta millia ante rogationis diem non poſſe: de Melita uero non eſſe cogitandum, ſiquidem ultra quadringenta millia non eſſet. iter igitur pedibus Brunduſium uerſus cõtuli, ut inde in Macedoniã nauigarem, quæ eſſet ultra quadringenta.* PERIRET: *ne pœnam ſubiret, quã Clodius irrogabat ei, qui Ciceronem intra quadringenta millia tecto recepiſſet. pro domo ſua.*

40:

SI *modo recipiemur.*] *Nam niſi recipior, iter mihi erit maturandum: ita me conſequi non poteris.*

Ex epiſt. V. pagina 40:

GRATIAS *agit.*] *Pro tuis in ipſam officijs.*

41.

ME *ipſum*]: *Non opes meas, aut honores, quæ mihi nunc inimici ademerunt, ſed me ipſum, qui idem ſum.* THVRII: *Thurium oppidum Plinius libro* III. *cap.* XI. *inter duos amnes Crathin & Sybarim conſtituit. Beſſarionis liber* THAVRI.

Ex epiſt. VI. *pag.* 41.

IN *Epeiro*] *In qua poſſeſſiones tuæ ſunt.* CONSISTEREMVS: *erat enim Epeirus ultra quadringenta millia.* 44: 45:

Ex epiſt. V I I, pag. 41.

A D Cal. Maias.] Beſſarionis antiquus liber, A D X I I I I. C A L. M A I A S: & recte: ut Brundusij fuerit treſdecim dies: datæ enim literæ ſunt pridie Cal. Maias, cum Brunduſio proficiſceretur. in
» epiſtola ad Terentiam, Nos, inquit, Brundusij apud
» M. Leniū Flaccū dies X I I I. fuimus. Et quia proximā ſuperiorem epiſtolam, Tarenti datam, poſt hanc ſcriptam eſſe perſpicuum eſt: ideo datam ſuſpicor non X I I I I. Cal. Maias, ut eſt in impreſſis, ſed Calendis Maij, cum iam in Aſiam iter inſtituiſſet. P O S T D I E M T E R T I V M E I V S D I E I: tertio die poſt, quàm priores acceperam. antiqua figura, ut pridie eius diei, poſtridie eius diei, poſt diem tertium, et poſt diem quartum eius diei.

41.

A P V D te] Domi tuæ, quam habes Buthroti. uel potius, in fundis; cum inferat, I S T A S O L I T V D O; quæ in urbe Buthroto non fuiſſet.

41.

S I liceret ibi omne tempus e.] Non licet autem cum propter Antronium, & cæteros exules, mihi infenſos, qui ab Epetro tantū quatriduo diſtant; tum, quia uereor, ne Clodius, & qui me eiecerunt, interpretentur, Epetrum non ſatis abeſſe ab Italia. diuerti autem in Epetrum paucorum dierum cauſa, quid attinet? recta igitur in Aſiam.

41.

S I N E te.] Nam tecum in Epetro tua libenter eſſem, ſine te autē cur? N A M C A S T E L-

L V M &c. ſcripſerat opinor Atticus, niſi uellet in ſuis fundis, quia minus tute uideretur, poſſe eum non longe eſſe caſtello munito. neque enim de Buthroto accipiendum puto: quæ fuit urbs, non caſtellum. TRANSEVNTI: nã habitare uides me nõ poſſe.

41:

NOSTRI *hoſtes*] Antronius, & cæteri exules. 40.42. ILLVD QVOQVE OPPIDVM: quòd ſi hoc de Athenis interpretarentur, multo magis de Buthroto: quod oppidum Italiæ propius adiacet, quàm Athenæ.

41:

NOSTRI *conſilij*] Qui ceſſerim inimicis; cum potius cadere fortiter debuerim. epiſt. fam. 234.

41:

SPES] Reditus. et, ut miſeri, aduerſa timet omnia.

41:

O INVIDORVM] Hortenſium maxime deſignat: à quo ſe dicit ſceleratiſſime, inſidioſiſſiméq; tractatum, in epiſtola ad Q. fratrem lib. I.

41:

TEMPVS *honeſtiſſimum*] Mihi enim cum inimicis pro mea dignitate pugnanti ſi contigiſſet ut caderem, glorioſum fuiſſet. nũc exul præclaræ mortis occaſionem ſperare amplius non poſſum: finiendi tamen doloris poteſtas adempta non eſt: idq; potius mihi uideo eſſe cogitandum, quàm ut ullam medicinam faciam. Et uidetur de morte uoluntaria cogitare.

41:

MVTANDARVM *rerum*.] Mutato

autem Reip. ſtatu, meæ quoque res, quæ nunc perditæ iacent, commutabuntur.

41:

NIHILO *minus,*] *Quanquã ex Italia proficiſcor.* ACCEDEMVS: *paruis itineribus. nã in acceſſu tarditas eſt.* CANDAVIAM: *montem Illyrici, qui Macedoniam Illyricumq; diſtermĩnat. Strabo, Plinius.* DVBITATIONEM: *quia non affirmauit, in Epeirum iter habiturum: ſed dixit, Aut accedemus in Epeirum, aut per Candauiam tarde ibimus.* DE FRATRE: *ex Aſia Romã proficiſcente: cuius itineris ratio meum iter gubernabit.* NEC QVO MODO VISVRVS: *afflictum dolore miſeriarum mearum.* VBI DIMISSVRVS: *dolor enim, & luctus alterũ ab altero diuelli uix patietur.* ID: *cõgreſſus, et dimiſſio.*

Ex eiſtola VIII. pag. 42.

INIMICORVM;] De Antronio, & *cæteris loquitur.* 40. 41.

42.

HABERET, *cum inde proficiſceremur.*] *Si in Epeirum iuiſſem, inde proficiſcens per loca difficilia iter habuiſſem: montibus enim Epeirus à Macedonia diſcluditur.* 42.

PEDIBVS] *Terreſtre iter ſignificari notum eſt.* 42.

ISTIC *quid agatur,*] *Timebat, ne quis accuſaret repetundarum Quintum fratrem ex prouincia redeuntẽ.* 42: 47: 42.

VT *acrius poſtularet:*] *Accuſaret fratrem.*

accuſatorem Atticus in epiſtola ſua nominarat, Cicero nomen omittit. NAVIGATIO: *fratris.*

42.

RELIQVA] *Quæ fratri meo ab inimicis noſtris uidentur impendere.* HOC METV: *ne frater poſtuletur.* 42:

AD *me conſolandum.*] *Spes enim mei reditus in mutatione rerum ſita eſt.* 41: TIGRANE ENIM NEGLECTO: *cum Pompeius Tigranem ſibi à Clodio ereptũ neglexerit, ſublata ſpes omnis eſt mutandarum rerum. ego autem graues inter eos contentiones fore ſperaueram. ſubſcribamus quæ Pedianus in Miloniana:*
» *Pompeius, inquit, poſt triumphũ*
» *Mithridaticũ Tigranis filiũ in cathenis depoſuerat a-*
» *pud Flauium ſenatorem: qui poſtea cum eſſet Prætor,*
» *eodem anno, quo Trib. pl. Clodius, petit ab eo Clodius*
» *ſuper cœnã, ut Tigranem adduci iuberet, ut eum uide-*
» *ret: adductum collocauit in conuiuium, dein Flauio*
» *nõ reddidit, Tigranẽ dimiſit, et habuit extra cathenas,*
» *nec repetenti Pompeio reddidit: poſtea in nauem depo-*
» *ſuit; et cum profugeret, tempeſtate delatus eſt Antium.*
» *illico, ut deduceretur ad ſe, Clodius Sex. Clodium, de*
» *quo ſupra dixi, miſit, qui eum reduceret. Flauius quo-*
» *que re cognita ad diripiendũ Tigranem profectus eſt.*
» *ad quartum lapidem ab urbe pugna facta eſt: in qua*
» *multi ex utraque parte ceciderunt, plures tamẽ ex Fla-*
» *uij, inter quos & M. Papirius eques Romanus, publi-*
» *canus, familiaris Pompeio: Flauius ſine comite Ro-*
» *mã uix perfugit.* 42:

VARRONI] *Qui Pompeium hortatur ad*

meam cauſam amplectendam. HYPSAEO: *hic Pompeij Quæſtor fuerat; eumq́;, ut Varro, hortabatur, ut* Ciceronis *patrocinium ſuſciperet. cognomen eſt Plautiæ familiæ.* 42:

IMPVLSI, *ac proditi*] *Pompeium notat: cuius fidem ſecutus, in eam calamitatem incidit: quam uitare potuit legatione ſuſcepta.* 33: 35. 37.

42:

DE *fratre*] De *poſtulatione.*

Ex *epiſtola* IX. *pag.* 42:

NE *quid abſens*] *Ne abſens poſtularetur.* 42.

43.

LICTORES *dimitteret,*] *Qui dimittendi fuiſſent, ſi mecum manere uoluiſſet. nam imperatori tranſitus per alienam prouinciam dabatur, morari diutius in ea cum imperio non licebat.*

43.

MEI *peccati*] *Peccaui enim, cum uobis uiuẽdi auctoribus parui: cum perire ſatius fuerit, quàm in hunc caſum incidere.*

43.

A' POMPEIO. *nunc* Hortenſium *allice, & eiuſmodi uiros.*] Hoc *totum eſt ex* Attici *epiſtola, Ideoq́; ſcribendum literis grandiuſculis.* NONDVM PERSPICIS: *uis me in* Pompeio, & Hortenſio *ſpem ponere: nõ intelligis me horum inſidijs, & ſcelere periiſſe?* 43.

QVORVM *inſidijs, quorum ſcelere*] INSIDIIS Hortenſij, *qui me ſumma ſimulatione amoris, ſummaq́; aſſiduitate quotidiana ſceleratiſſi-*

me,inſidioſiſſimeq; tractauit. Ad Quintum fratrem libro I. SCELERE: Pompeij, cuius promiſſis deſtitutus,in has miſerias incidi. 37.

43.

NON licuit,] Per uos, qui mihi auctores uiuendi fuiſtis, cum ego interitum glorioſum ærumnoſæ uitæ anteferrem. 41: NEGOTIVM: metus accuſationis.47: 43.

VT tibi placet,] Scripſiſti enim, ut expectem literas tuas Theſſalonicæ: ſi quod forte ex actis menſis Maij beneficium afferatur. 42: 43:

Ex epiſtola X. pag. 43:

SPEM] Vt ex tuis literis de reditu in patriā ſperare poſſim. AD TE: in tuas Epeiroticas poſſeſſiones. 43:

ISTA euanuerint:] Quæ nunc agitis de ſalute mea. & opinor Atticus ita ſcripſerat, Hæc ſi euanuerint,aliud aliquid uidebimus.

43:

ISTORVM:] Qui me eiecerūt. & erat diſcordia maxime inter Clodiū,& Pompeiū,ut de Tigrane,alijſq; de rebus. 42: et Dion libro XXXVIII.

43:

IN tam bona cauſa,] Qui patriam à coniuratorum ſcelere liberaſſem.

43:

NE uiderē:] Ex Aſia Romā redeuntem. 43. LVCTVM: ex mea calamitate.

43:

INTRA parietes meos] Ab ijs,qui quotidie

mecum erant, qui me quotidiana aſſiduitate inſidioſiſſi me tractarunt, ut Hortenſius, *ut* Arrius. *ad* Q. *fratrem lib.* I. 43:

VIVVS *amitterem?*] *Pugnare, inquit, debui, ut hæc aut retinerem, aut cũ uita ſimul amitterẽ.*

Ex *epiſtola* XI. *pag.*44.

TVAE *literæ,*] *Quibus ſcripſeras bene ſperã dum.* RVMORIBVS: *hoc eſt quod dixit,* Nuntij *non optimis auctoribus.* AD TE: *in* Epi*rum tuam.* 44.

VT *ego*] Vt *pro quàm dixit, ſicuti ſupra de* Pompeio, Vt *ille tum humilis, ut demiſſus erat. eſt autẽ hic eo uenuſtior ſententia, quo minus aperta.* Cum *me, inquit, obiurgas, quia meo caſu nimis excrucier; facis, ut neque me uidearis amare, neque dolere dolorem meum; quem tamen ita affectum mea erumna eſſe arbi tror, ut te ipſum conſolari nemo poſſit. in hoc inquam tuũ amorem, et dolorem non agnoſco. qui enim amat, æque dolet: & qui æque dolet, non obiurgat.*

Ex *epiſtola* XII. *pag.* 44.

PER *ſenatum:*] Nam *per populum minus ſperandum uidebatur* Clodio Tribuno.

44.

IDEM'QVE] Qui *me ſperare uis per ſenatum, idem ſcribis caput proponi rogationis* Clodianæ. *quo capite cautũ erat, ne quis referret ad ſenatum de* Cicerone *reſtituendo: ut* 46:

44.

SECVNDVM *comitia.*] Habitis *comitijs.*44:

44.

EODEM *Tribuno pl.*] Clodio Tribuno, *qui noſtram cauſam, ut ſolet, acriter oppugnabit. & eo minus poſt comitia ſperandum eſt, quia* Conſul *erit deſignatus inimicus meus* Q. Metellus Nepos. *Videbat autem* Cicero *futurũ, ut* Conſul Metellus *deſignaretur*.

44.

ORATIONE *prolata.*] *Non puto ſignificari orationem in* Metellum Nepotem *ſcriptam, ſed potius in* C. Curionem. *nam cum* Metello *pluribus uerbis* Cicero *concertauit, ut in epiſt.* II. *lib.* V. *fam. at hic ſe nunquam uno uerbo concertaſſe dicit. de* Curione *autem* 46.

44.

SANARI,] *Si ullam ſpem uides mei reſtituendi.* SIN PLANE PERII: *ſi uides reditum meum deſperari, de oratione prolata minus laboro.* IACEO: *non dixit,* Sum, *ſed* Iaceo, *uerbo uſus ad mœrorem indicandum accommodato.*

44.

COGITATIONE] *Ita ſum animo perturbatus, nihil ut non modo loqui, ſed ne cogitare quidem poſſim.*

44.

SIDONA:] *Locũ hoc nomine propè* Theſſalonicam *non uideo fuiſſe. cumq; iam de mendo ſuſpicarer, confirmatus ſum in ſententia, poſteaquam* Beſſarionis *librũ inſpexi. cuius ſcriptura hæc eſt:* VENIRE SI DOMITAM VT INTELLIGO. *in* Macedonia *prouincia* Plinius *oppidum enumerat* Scydra: *ut fortaſſe, (neque enim affirmo, cũ antiqui libri ueritatis lumen obſcurent) pro* Sidona *re=*

Elius legi poſſit, Scydra.

Ex epiſtola XIIII. pag. 44:

TEMPORIS *nō longinqui*] *Meq́; ex tuis literis aliquid ſperaſſe, quod tamen non diuturnū fuit, moleſte feram.* 44:

MOTVM] *Diſcordiam iſtorum.* 43:

Ex epiſtola XV. pag. 45.

AGI *de nobis*] *In ſenatu.*

45.

REMORARI.] *Non quòd ipſe uideres quidquam mihi eſſe ſperandum, ſed ut me à deſperatione retraheres, ita ſcribebas. & cum omnes à me ſpes abirent, eas tu ijs epiſtolis remorabare.*

45.

NOSTRIS *multis peccatis*] *Qui inuidis credidimus, & legationem à Cæſare delatam, qua uitari potuit hæc ærumna, nimis imprudenter repudiauimus: cum tantis miſerijs uel mors fuerit anteponenda: cuius oppetendæ tempus honeſtiſſimum prætermiſimus.* 41: CASVS: *fateor enim, ea peccata nó iam ulla prudentia poſſe corrigi: ſpei fortaſſe aliquid eſt in fortuna poſitum.* VIAE CELEBRITATEM: *qua frequentes Roma Theſſalonicam proficiſcuntur, qui literas à uobis creberrimas afferre poſſent.* À PLANCIO: *apud quem Cicero erat, Quæſtorem in Macedonia.* 49:

45:

MINIME *appoſito*] *Amo enim in hoc luctu ſolitudinem, odi celebritatem.*

45:

VNIVERSI] *Omnes,quotquot iſtinc ueniebant . Vniuerſum eſt enim, quod nihil excipit .* NIHIL ESSET NECESSE: *cum de mea ſalute ſpei nihil eſſe uideretur .*

45:

SI *aliquid*] *Quid ſi,*NISI ALIQVID? *hoc ſenſu: Niſi aliquid audiero, cur ſperandũ ſit.* 47.

45:

A' COMITIIS] *Quod actum ſit poſt comitia. hic autem expectabo,dum audiam.*

45:

IN *Aſiam*] *Vt aliquo loco cõſidamus appoſito ad tolerandam in hoc luctu calamitatem . nam hic me celebritas offendit. In oratione tamen pro Plancio,*
» *in Aſiam non iuiſſe,legimus . Cum ad me, inquit,* L.
» *Tubero meus neceſſarius ex Aſia ueniſſet , eaſq; inſi=*
» *dias,quas mihi paratas ab exulibus cõiuratis audierat,*
» *animo amiciſſimo contuliſſet ; in Aſiam me ire Plan=*
cius propter eius prouinciæ metum non eſt paſſus.

Ex epiſtola XV . *pag.* 45 :

VARRONE] *Diximus ſupra, Varronem Pompeij familiariſſimum fuiſſe .* 39 : DE VOLVNTATE POMPEII : *Pompeium noſtrã cauſam ſuſcepturum.* 48.

45:

SCINDAM] *Augeam. à uulneribus tralatio : quæ ſciſſa recrudeſcunt.*

46.

MEIS *uulneribus*] *Quod paulo ante dixit,*

Ne

Ne ſcindam ipſe dolorem meum.

46.

SIMVLATIONEM *aliorum,*] *Notat maxime* Hortenſium, *&* Arrium : *quorum promiſſis deſtitutus in eã calamitatẽ inciderat. lib.*1.*ad fratrẽ.*

46.

NIHIL *puto ſincere*] *Ita credendum de inimici liberto.* 46.

ILLAM *orationem*] *In ipſum.* 44 : *Placet autem, ut de Curione patre potius accipiatur, quàm de filio : utpote cuius ſententiam, auctoritatemq́; in ſenatu pluris* Cicero *deberet æſtimare. Præterea cum loquitur* Cicero *de filio, ſemper aliquid apponit, ut cum dicit,* Curio *adoleſcens,*27 : 33. Curio *meus,*29 : Curio *filius,*34.38. *de patre cum loquitur, nihil adſcribit, ut* 9 : 10 : 49.

46.

NISI *quod erat,*] *Laudauerat in ſuis literis* Atticus *Curionẽ.* 46.

FACIT *expectationem* Cæſaris] *Habet, cur etiam à* Cæſare *opem expectemus.*

46.

SI *quid in te peccaui,*] *Quòd officia, & ſtudia, tibi à me debita, prætermiſi.* IN ME ENIM IPSVM: *quia commiſi, ut tu, cum te mihi minus debere intelligeres, cõſilio me non iuuares.* DEBERES, AC DEBVISSES: *ſi feciſſem, ut meo merito me amares. amabas enim tua uoluntate adductus, nõ meis officijs impulſus.* 46.

LEGEM *de collegijs*] *Quatuor leges tulit*

Clodius in Tribunatu, Reipublicæ pernicioſas: annonianã, ut frumentum populo gratis daretur: alteram, ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de cœlo ſeruaret: tertiam, de collegijs reſtituendis, nouisq; inſtituendis: quartam, ne quem Cenſores in ſenatu legendo præterirent, ne'ue qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & utriuſque Cẽſoris ſententia damnatus eſſet. Hæc Pedianus in Piſonianã.. Leges autem eas Cicero paſſus eſt à Clodio perferri, hac conditione, ne quid ille mox contra ſe moliretur. quam pactionem Clodius, perlatis legibus, non ſeruauit. Dion libro XXXVIII. DE COLLEGIIS: ex quatuor legibus eam nominat, quæ maxime contra ipſum pro Clodio fuit: qui collegiorum nomine opes & ſeruitia in Ciceronis perniciem conſcripſerat. In orationibus.

46:

POTVIT,] Oportuit, debuit. non perfectũ eſt autem, quia merita mea nulla erant. tale illud 28. » Orbis hic in Republica cõuerſus eſt, citius omnino, quàm potuit. MEO, NON TVO SCELERE: grauiter enim peccaui, & ſcelerate feci, qui multa, tibi à me debita, officia non ſum executus.

46:

RESPONSO] Cum ab eo contra Clodij iniquiſſimam legem auxilium petij. 56: TVRPISSIMO CONSILIO: abeundi in exilium: cum potius occumbere deberem.

46:

NVLLO noſtro,] Neque enim ita meritus unquam de te ſum, ut à te diligi deberem. TVO

IPSIVS BENEFICIO: *reſtitutum enim beneficio tuo non poteris non diligere.*

46:

DE *priuilegio*] *Vt priuilegium fieret de me reſtituendo, hoc eſt, ut facto ſenatuſconſulto ad populum ferretur. Priuilegium autem hoc differt à lege, quòd hæc ad multos, illud ad unum pertinet. Cicero autem abrogari malebat legem Clodij: idq; firmius uidebatur: propterea quòd priuilegio lex illa non tollebatur; quo timendum erat, ne quis rurſus Tribunus plebis exiſteret, qui lege agere uellet: poſt abrogationem autem nihil huiuſmodi timendum.*

46:

IMPEDIET,] *Cùm abrogabitur lex Clodij.* FERRI: *de abroganda lege.* SENATVSCONSVLTO: *ex quo ad populum feretur, ut priuilegium fiat de me reuocando.*

46:

PRIOR *lex*] *Duas leges Clodius tulit: prior fuit contra eos, qui ciues Romanos ſine iudicio populi necaſſent, qua in lege nominatim de Cicerone ſcriptum nihil erat, itáq; nihil eum lædebat: altera nominatim in Ciceronem, quoniam is ciues Romanos indicta cauſa condemnaſſet.* 46:

IN *ueſtitu mutando,*] *Nam ſi legem laudare noluerat, negligere ſaltem debuit. neutrum fecit: ſed ueſtitu mutato populum rogauit, ne legē perferri ſineret. quod ei pernicioſum fuit. populum enim offendit, cum de antiquanda ea lege rogauit, in qua popularia multa de induſtria Clodius admiſcuerat.*

45:

S I *quid ageretur,*] *Si quid ageretis de ſalute mea.* L E G E M I L L A M : *priorem Clodij legem.* N E T A N G A T I S : *primum, quia nominatim in ea contra me nihil eſt : deinde, quia popularẽ legem abrogare, aut infirmare ſi uultis, populus offendetur. alterã igitur date operam ut abrogetis, quãdo & minus popularis, & nominatim contra me eſt : priorẽ ne tangite.*

46:

T V T E *ſcripſiſti,*] *Is locus eſt huius libri epiſtola* X I I.

46:

N E *referri, ne'ue dici*] *Primum refertur, deinde dicuntur in ſenatu ſententiæ, rogante ſenatores Conſule, aut eo, qui ſenatum habet: non enim is ſemper eſt Conſul: ut latius in libris antiquitatum.*

47.

D O M I T I V S] *L. Domitius Aenobarbus, qui hoc anno Præturam gerebat, ut ex Suetonij Iulio colligimus.* D E R E : *de me reuocando.* O M N I V M T R I B V N O R V M P L. *nam ſi unus modo intercedet, nihil agemus.*

47.

Q V O *modo potero ?*] *Non enim uidebor reſtitutus, niſi mihi unà domus reſtituatur. eam autem Clodius Libertati conſecrauerat.*

47.

I N *tuos ne agros*] *Epirroticos. 43: 44.* C Y Z I C V M: *in Aſiam. quod faciam, niſi mihi tuæ literæ ſpem aliquam oſtenderint. 45: 47 :*

47.

T V AE *prudentiæ*] *Qui es paſſus me, quo tu abundas, egere conſilio ; ac mihi perſuaderi, utile nobis eſſe, legem de collegijs perferri.* 46. P R AE S I D I A : *præſidia amicorum ad pugnandum parata.*

47.

T V I S *tectis crederem.*] *Quia dixerat ſe iturũ in Epeirum.* 47:

M E *ipſum*] *Meam enim amentiam accuſo, quòd à te tantum amari, quantum ego uellem, putaui.*

Ex epiſtola X V I. pag. 47:

D A T A R V M,] *Quas à te, ut opinor, eo die datas, expecto.* Et Cal. Sext. *ſcripſiſſe Atticum putabat, quòd cum ex ueteri conſuetudine ſenatus Calendis haberetur ; ſtatim, ſenatu dimiſſo, quid actum eſſet eo die de* Ciceronis *re, ſcripturus* Atticus *uidebatur.* Calendis *autem ſenatum haberi ſolitum, ſuo loco infra docebimus.* 47:

Q V A'M *cũ lectæ ſunt.*] Malim *ſic : Quòd cũ lætæ ſunt, tum id, quod attulerunt ad ſpem, infirmant.* L AE T AE : *quia ſpem oſtendebant meliorum rerũ.* I N F I R M A N T : *quia certi nihil afferebãt: quorum alterum ad conſolationem, alterum ad ueritatem.*

Ex epiſtola X V I I. pag. 47 :

T R I S T E S,] Nunciabatur *enim, reuerſum ex Aſia prouincia repetundarum accuſatum iri.*

47:

E X *ante diem* Non. Iun.] *Erat idem,* Ex Nonis Iunijs: *ſed figura uſus eſt ea, qua et* M. Varro *in* I. *de re ruſtica.*

47:

LIVINVS] *Liuineius, puto rectius: nam & antiquus* Beſſarionis *liber*, EI VENIENS, *corrupte quidem, ſed literis tamen aliquanto propius ad noſtram correctionem accedentibus: & in antiquis nũmis* Liuineius *Regulorum eſt cognomen: ut omittam, quòd fam. lib.* XIII. *ex ueteribus libris legitur,* L. Liuineius *Trypho* L. Reguli *libertus. qui eſt idem, de quo nunc agimus.* M. REGVLI: *in* Beſſarionis *libro ſic,* i Reguli: *ut ex antiqua nota potius uideatur legendũ* L. *quàm* M: *præſertim cum & in eo loco, quem proxime ex fam. epiſt. adduximus, mentio fiat de* L. Reguli *liberto.* DE C. CLODII FILIO: *accuſatorem fore* Quinti *fratris* C. Clodij *filiũ, eum, qui poſtea* Milonem *accuſauit,* C. Clodio Publij *fratre natus.* Pedianus.

47:

SESTII] P. Seſtij, *Tribuni pl. deſignati, pro quo extat oratio.*

47:

NON *tam exploratas à timore,*] *Quæ me nõ tam timore liberarẽt, quàm* Liuini *ſermo. et* TIMORE *de fratre.*

47:

IN *meo infinito mœrore*] *Præter eum mœrorem, quem ex mea calamitate ſuſcipio, eſt quod me de fratre ſolicitet.*

47:

LIVINI] *Et hic, ut ſupra, corrigendum.*

47:

APPII *quæſtio eſt.*] *Eo magis timebat, ne* Quintus *frater repetundarum accuſaretur, quòd* Appius Publij Clodij *frater anno inſequẽti* Prætor *ei quæ-*

ſtioni præfuturus erat. tum autem Prætor erat deſignatus. Caualcantis tamen liber SPECTIO: *ego ſequor Beſſarionis: in quo* QVAESTIO *ſcriptum eſt. & quæſtionem repetundarum exercuit Glabrio Prætor in Verrem, Cicero in Licinium Macrum.*

48.

DIIVDICABITVR,] *Reſtituar, nec ne.* AD TE: *in tuos agros in Epeirum, ſi ſpes erit.* 47: CIRCVM HAEC LOCA: *Theſſalonicæ adhuc erat.* SVSTINERI: *ſuſtentari, defendi, foueri.* 44. AVT HORTER: *ut me, fratremq́; meum tuearis: quod tua ſpōte facis.*

48.

CAVE,] *Scribe, inquit, omnia, ut erunt, & diligenter, & uere: ac noli putare fore mihi aut moleſtam diligentiam tuam, aut acerbam ueritatem.* CAVE: *uidetur alterum uerbum deſiderari: ut legatur, caue ſuſpiceris, aut, caue timeas.*

Ex epiſtola XVIII. *pag.* 48.

AVCTOREM] *Qui referret in ſenatu, contempto Clodiæ legis capite, quo cautum erat, ne referri, ne'ue dici liceret.* EST ALIQVID IN SPE? *ſpei aliquid eſt?* SECVNDVM COMITIA: *habitis comitijs, de me in ſenatu actū iri.* 44: 45:

Ex epiſtola XIX. *pag.* 48.

IN *Aſiam*] *Scripſerat enim, Cyzicum ſe iturum.* 47. 47: 48:

NOVIS *magiſtratibus,*] *Tribuni pl. magiſtratum inibant Nonis Dec. Conſules & Prætores Ca=*

lendis Ian. NOVIS, *deſignatis.*

48:

AD *ſalutem*] *In patriam.*

48:

EX *tuo portu*] *Non accipio* μεταφορικῶς *dictum, ſed re uera ex portu: ut ſit: ex quouis portu libẽter ad ſalutem, ex tuo libentiſſime proficiſcar. ex tuo autem, ex quo tu ſoluis, cum in Italiam à tuis poſſeſſionibus redis.* 48:

AGE, *quoquo modo cœptum eſt,*] *Innuit, nõ fuiſſe cauſam cur ſperaret: & ait, Quoniam ſperare cœpi, quanquã ſtulte, nullaq́; de cauſa, tamen parebo fratri meo, mihi ipſe ne deſim, obſecranti.* AGE: *cum dixiſſet, cœptum eſt, adſcripturus aliquid fuit ad ſe reprehendendum, qui ſperare cœpiſſet: deinde id omiſit, & intulit, Age, quoquo modo cœptum eſt: hoc eſt, quanquam non ſapienter cœpi, nec cauſa ſit cur perſeuerem, perſeuerabo tamen, nec deſeram &c.*

48:

SESTII,] *Tribuni pl. deſignati: qui ſe promiſerat laturum eſſe ad populũ de Cicerone reſtituẽdo.*

48:

AVT, *quod ſcripſi ſupra.*] *Aut nuſquam facilius hãc miſerrimam uitam uel ſuſtentabo, uel, quod melius eſt, abiecero.* CONSILIARIIS: *Põpeio, Hortẽſio, Arrio.* 48:

POTEST *eſſe ſaluus,*] *Frater ſeruari poteſt: ego non poſſum, qui prorſus perij.*

Ex epiſtola XX. *pag.* 48:

Q. CAECILIO Q. F. *Põponiano Attico.*]

T. Pomponio Attico, qui à Q. Cæcilio auunculo teſta-
méto adoptatus, hæreſq; factus, Q. Cæcilius Q. F. Pó-
ponianus Atticus dicebatur, uetere prænomine omiſſo, nomine ita cóſeruato, ut in anus deſineret, cognomine eodem: ex uſitata adoptionum formula. ut in Varronis libro II. de re ruſtica, ubi legitur, Atticus, qui nunc T. Pomponius, nunc Q. Cæcilius, cum nomine eodem, legendum uideatur, cognomine eodem.

48:

ITA eſſe] Coniungitur epiſtola cum titulo. ut illa ad Valerium, Cur enim tibi &c. libro I. fam. Et ad Tironem, Quid igitur, nó ſic oportet? lib. XVI.

49.

OFFICIO,] Et quidem ita, ut L. Lucullum, cui maxime debebat, prætermiſerit. Valerius Max. libro VII. cap. IX.

49.

SI mihi] Non dicit, Cum mihi, quia incertũ eſt num id futurum ſit; ſed, Si mihi, dubitanter.

49.

PER fortunas] Genus obteſtationis, quod uſurpamus in re miſera, nec unquam ſine dolore. Per fortunas miſeras noſtras, uide ne puerum perditum perdamus: in epiſtola ad Terentiã. Per fortunas tuas, dixit Celius, per liberos Cicero te oro, & obſecro, ne quid grauius de ſalute, & incolumitate tua conſulas. Denique ex antiquorum libris omnia undique colligantur exempla: nullum erit, dolorem quod non indicet.

49.

DIEMQVE natalem reditus mei] Natalem

appellat reditus diem, quòd, eum ſi uideret, iterũ naſci uideretur. 49.

MAXIME *tamen &c.*] *Cum nobis ſumma ſpes reditus oſtendatur, ſummaq́; in expectatione res ſit, maxime tamen cogitabamus in* Epeirum *tuam deuiam proficiſci, locum eligendum de exilio cogitanti, bene autem ſperanti prorſus omittendum. aptior enim multo ad fouendam ſpem, & ad reditum parandum* Theſſalonica, *quàm* Epeirus. *itaque, cum amici ſcribant me cito in patriam rediturum, putaui commodius rei exitum* Theſſalonicæ *expectare.*

49.

DE *domo,*] *Cum* Cicero *ita ſcripſiſſet,* Quid *de domo? poterit'ne reſtitui? aut, ſi non poterit, egomet quo modo potero? reſcripſit* Atticus *his ferè uerbis,* Nunc, *ut domus tibi reſtituatur, laborandum nõ eſt: reſtituatur modo ſalus; in qua ſunt omnia.* 47.

49.

CVRIONIS *oratione,*] *Quia* Clodius Ciceronis *domum* Libertati *conſecrauerat, ideo* Atticus *cũ* Curione, *qui* Pontifex *erat, ſermonem habuerat de domo liberanda.* 49.

TANTA *hæreditate*] *Ex qua accepit circiter centies* HS. Nepos *in uita.* OMNI OCCVPATIONE: *magnæ enim exiſtunt occupationes ex magnis hæreditatibus.* Atticus, *quod ad eam hæreditatem attineret, omnia ſcripſerat explicata, nullam ſibi iam occupationem ſupereſſe.*

49.

SECVS *à me erga te commiſſum, aut præter=*

miſſum] Reſponderat Atticus ad id, quod Cicero *ſcripſerat, Mea officia & ſtudia parum antea luxe-runt*, 46. EXCELSIOR: *in hoc uidelicet, quòd, cum ego multa in te officia à me ſciam eſſe præ-termiſſa, omnia tamen ipſe pro mea ſalute ita nunc exequeris, quaſi ego nihil prætermiſerim, aut ſecus erga te commiſerim.* 49.

ROGATIO *Seſtij*] Seſtius Tribunus pl. *deſignatus rogationem ſcripſerat de Cicerone reſtituendo, quam deinde in magiſtratu ferret. eam rogatio-nem* Atticus *ad Ciceronem miſerat.* NEQVE DIGNITATIS: *cũ de me nominatim nõ ferat.*

Ex epiſt. XXI. pag. 49:

IPSI,] *Integri. locutio antiquis ſcriptoribus uſitata.* Ego, *inquit in epiſtola ad Celiũ, cum Athenis decẽ ipſos dies fuiſſem.*

49:

QVAMCVNQVE *in partem,*] *Siue de mea ſalute ſpes aliqua erit, ſiue nulla.* 48. 50. 52.

49:

QVIBVS *putabis opus eſſe,*] *Siue ad cohortandũ, ſiue ad gratias agendas.* VT DES: *meo nomine, ſed à te ſcriptas.*

Ex epiſt. XXII. pag. 49:

PISO] C. Piſo Frugi, Tulliolæ *uir.* 2:

49:

RETINET] Theſſalonicæ. 45. *et in epi-ſtola ad* Terentiam, *fam.* 232: DECEDERE: *quæſtor enim erat* Plancius *in* Macedonia *Prætore* L. Apuleio. *In oratione per* Plancio.

49:

MILITES] *Quos L. Piſo Procos. L. Apuleio Prætori Macedoniæ ſucceſſurus, præmiſerat. ab ijs autẽ ideo timebat, quòd ſibi Piſonẽ inimiciſſimũ cognouerat, utpote cuius in Conſulatu à Clodio pulſus eſſet.*

49:

LENTVLVS] *Conſul deſignatus cũ Metello Nepote. fam. lib. I.*

49:

IN *illius poteſtate.*] *Quia debebat Lentulo Pompeius. Vnde illud in epiſtola ad Lentulum, lib. I. fam. Cui qui nolunt, ijdem tibi, quòd eum ornaſti, nõ ſunt amici. Et eodem libro: Virũ excellentem, et tibi tua præſtanti in eum liberalitate deuinctum, illa epiſtola retinuiſti.* 49:

METELLO] *Nepote, Conſule deſignato, fratre P. Clodij.* 50.

MEI *ſtudioſos*] *Quòd eos ſemper defenderim. fam.* 234: AD TE: *in Epeirũ ſcilicet.* CVI CVIMODI: *ſiue læta, ſiue triſtia.* 49:

Ex epiſt. XXIII. *pag.* 50.

MENSEM *Ianuarium*] *Cuius menſes die primo Conſules Lentulus & Metellus magiſtratum inituri erant, acturumq; ſe Lentulus in ſenatu de Ciceronis re promiſerat, egitq;. in oratione poſt reditum in ſenatu, et in alijs.* VOLVNTATE: *à Cicerone nõ amplius aliena.* TOTA POMPEII RATIONE: *qui ad conficiendum Ciceroni reditum omnia ſtudia, omneis opes inſtituerat conferre. quod re ipſa præſtitit. in orationibus.*

50.

PROMVLGATA,] De reditu Ciceronis: *quæ tamen lata non erat, duobus reliquis Tribunis intercedentibus*, P. Clodio, *&* Aelio Ligure. Pro Seſtio. VTILITATIS: *etiam ſi lex lata non ſit, hæc tamen octo Tribunorum promulgatio hoc attulit utilitatis, quòd mox à nouis Tribunis maiore ſtudio in magiſtratu cauſa ſuſcipietur: quippe cum intelligent*, Clodianæ *potentiæ neruos iam eſſe magna ex parte præciſos: quando de reditu* Ciceronis *promulgarint octo* Tribuni *pl. quorum nemo magiſtratus initio, promulgâte* Clodio *legem in* Ciceronem, *auſus erat intercedere.* Hoc *utilitatis putabat* Atticus *eam promulgationem attuliſſe.*

50.

CVM *hac lege*] *Quæ deſperata erat, cum interceſſiſſent duo* Tribuni *pl.* Clodius *&* Aelius.

50.

A' NOSTRIS] *Rectius legeretur*, A' NOVIS. *ſequitur enim* ἀντίθετον VETERVM. *et* NOVIS *pro deſignatis. aut* NOSTRIS, *noſtram cauſam adiuuantibus.*

50.

VETERVM] *Octo* Tribunos *pl. ſignificat, qui legem promulgauerant.*

50.

ORDINEM,] *Senatorium.*

50.

CAVENDA] *Cauendum autẽ fuerat de domo, & de bonis, quod* Tribuni *pl. omiſerant.*

50:

TRALATITIVM *de impunitate,*] *Quæcunque lata unquam lex fuit, in ea hoc ſcriptum eſt, ut, ſi quid eius legis cauſa contra alias leges factum eſſet, id latori impune eſſet.* TRALATITIVM: *uſitatum, aliunde tralatum.*

50:

A' QVO] *Ex octo Tribunis pl. quis caput hoc inculcauerit.*

50:

SANXISSE] *Pœnam enim irrogabat ei, qui ſuam legem abrogare, aut infirmare uoluiſſet.*

50:

NVNQVAM *eſſe obſeruatas*] *Cum enim leges abrogantur, ſimul abrogantur ſanctiones, quæ, ipſis legibus continentur.*

50:

SI *id eſſet,*] *Si ſanctiones manerent, leges abrogari nó poſſent. leges autem abrogantur, ſanctiones igitur non manent, ſed cum ipſis ſimul legibus abrogantur.*

50:

DIFFICVLTATE *abrogationis*] *In omnibus legibus aliquid ſancitur, quo difficilior ſit earum abrogatio: ut cum uel populare aliquid admiſceatur, ne populus deinde legis abrogationem probet: uel abrogationis auctori pœna irrogatur. ita ſe omnes leges muniunt difficultate abrogationis.*

50:

ILLVD *ipſum abrogaretur,*] *Nihil muto, ne diſcedam ſine cauſa ab antiquis libris. Sententia eſt: Si ſanctiones nó abrogarentur, ne leges quidem ab-*

rogari poſſent; ſed cum lex abrogatur aliqua, ſimul abrogaretur illa ipſa abrogatio, quæ ueterem legem tolleret: ideſt, nulla prorſus eſſet abrogatio, ſi ſanctio maneret legis abrogatæ. ſo:

QVO *modo eam abrogari oporteat.*] *Omnis ratio abrogandi abrogaretur. illud ipſum abrogaretur, quod in noua lege abrogante ad ueterem legem abrogandam ſcribitur.*

ſo:

CVM *re uera ita ſit,*] *Nunquam eſſe obſeruatas ſanctiones earum legum, quæ abrogarentur.*

ſo:

SIQVID] Hoc *eſt tertium caput, quo ſibi octo* Tribuni pl. *à ſanctionibus* Clodiæ *legis cauebant. quod caput ſine cauſa inculcatum eſſe* Cicero *oſtendit: quippe quid opus eſt cauere ab ijs ſanctionibus, quæ ſimul cum lege abrogãtur? ſi enim* Clodia *lex tollitur, tolluntur & ſanctiones* Clodia *lege ſcriptæ. ſtulte igitur hoc tertium caput inculcatum.*

ſo:

IN *hac rogatione*] De Cicerone *reuocando.*

ſo:

PROMVLGARE,] Promulgatur *lex, cum propalam cõſtituitur, ut intercedat qui uelit, ante quàm feratur. & eſt ſenſus.* In *hac rogatione ſi qua res promulgatur, abrogatur, derogatur, obrogatur ex ijs rebus, quæ in legem* Clodia *ſcriptæ ſunt, quaſq; per eam legem abrogare, derogare, obrogare ſine fraude non licet, quod ue ei, qui promulgauit, derogauit, ob eam rem pœnæ, multæue ſit; eius hac lege nihilum*

» *rogatur. quo modo locutus eſt pro Cæcina, Si quid ius*
» *non eſſet rogari, eius ea lege nihilū rogatum.* ABROGARE, *tollere*. DEROGARE, *detrahere, & infirmare.* OBROGARE, *contra rogare, opponere.* 50:

SINE *fraude ſua*] *Sine fraude huius rogationis. ſic enim Clodius ſanxerat, ut, ſi quid unquam ex ſua lege abrogaretur, derogaretur, obrogaretur, id eius rogationis, quæ abrogaſſet, derogaſſet, obrogaſſet, fraude factum iudicaretur, eiuſq; rogationis auctoribus ob eam fraudem pœna, mulctáq; eſſet.*

50:

QVOD *uel qui*] *Hic emendaré,* QVOD VE EI QVI, *ut modo totum caput interpretans oſtendi. quod autem in extremo,* E H I N R, *ipſum item eodem loco et emendaui, et expoſui, allato eiuſdem formulæ exemplo ex oratione pro Cæcina. quod & alij uiderunt. aliter tamen in Beſſarionis antiquo libro ſcriptum uideo, ſic inquam,* E H IIII.

50:

HOC *in illis etc.*] *Quod Clodius in ſua lege poſuerat, ut ei pœna eſſet conſtituta, qui promulgaſſet, abrogaſſet, derogaſſet, obrogaſſet; eo collegæ non tenebantur: ſiquidem Tribuni pl. ſi quam quis ex collegio ſuo legem tuliſſet, ea lege ſoluti erant. itaque cum hoc tertium caput, de uitanda legis Clodiæ ſanctione, qua ipſi non tenebantur, ſine cauſa poſuerint; uereor, ex octo Tribunis pl. ne quis id malitioſe fecerit, ut deinde noui Tribuni pl. cum rogationem de me ferrent, multo magis eo capite ſibi utendum putarent, quo uſos*

uiderent

uiderent eos, qui tamen Clodia lege non tenerentur. id autem Cicero nolebat; quòd minime neceſſariũ uideretur, cum lex abrogaretur, ab ijs ſanctionibus, quæ in ea lege eſſent, cauere: abrogata enim lege, ſanctiones non obſeruantur.

50:

AD III. N*onas,*] *Nouembreis. pag. 50.*

50:

QVID *liceret.*] *Non licere ijs rogationem de me ferre. nam ſi damnantur ea ſanctione abrogatores, utique quia faciunt contra legem Clodiam damnãtur: ea igitur lex uiget, cuius obſeruandæ ſanctio ſuos abrogatores cõdemnat: nihil igitur licet cõtra eã legẽ.*

50:

EIVSMODI *caput,*] *Nemo enim ſibi cauendum putauit à ſanctione legis, quam abrogaret. neque opus eſt: nam ſi eſſet, omnes in abroganda lege eiuſmodi capite ſibi cauerent.*

51.

NVMIVM,] *Vnum ex octo Tribunis: qui non uiderant, tertium illud caput nullo conſilio inculcari. hunc autem, cæteris præteritis, cum unum nominet, quaſi quem ſciret ſtudio & fide ergà ſalutem ſuam collegis antecellere: credibile eſt, Mummium potius eſſe, quàm Numium: qui Calendis Iunij, ut eſt in oratione pro Seſtio, & poſt reditum in ſenatu, unus ex collegio Tribunorum pl. ad ſenatum de Cicerone retulerat.* FVGERIT, *latuerit.* ATTVLERIT: *inculcarit caput illud.*

51.

SIVE *quod*] *Non diſcrepant ab impreſſis li=*

bris manuſcripti. nec dubium eſt, mendum ſubeſſe. aberit autem, ſi legatur, Si *enim quòd: ut periodus interrogationis nota claudatur. nunc ſententiam indicabo.* Inueſtiga*, inquit, eius capitis addendi quis fuerit auctor, & quare octo* Tribuni *pl. ad ſenatum de me referre non dubitarint. ſi enim iccirco non dubitarunt, quòd obſeruandum illud caput non putabant, quo* Clodius *ſanxerat ne de me referri, ne'ue dici liceret; ijdem poſtea tam cauti eſſe uoluerũt, ut caput illud, quod ad ſenatum referentes non obſeruarant, in abroganda lege* Clodia *metuerent?*

51.

SOLVTI *cum eſſent;*] Q*uia lege collegij ſui nõ tenebãtur.* 50: QVI LEGE TENENTVR: *aliorum collegiorum* Tribunos *pl. intelligit. nam ſui collegij lege* Tribunus *pl. nemo tenetur.* CVRANDVM: *quis enim legis, quam abrogat, ſanctionem metuat? quis inquam de eo capite laboret, quod abrogari cum lege ſimul intelligat?* ID CAPVT: *quod octo ueteres* Tribuni *pl. tulerunt.* FERRE: *anno proximo, cum magiſtratũ inierint.*

51.

T. FADIO] Q*uam* T. Fadius Tribunus *pl. deſignatus anno inſequenti de* Cicerone *ferret.* De *hoc in oratione poſt reditũ in ſenatu, & lib.* I. *ad* Q. *fratrem.* T. VISELLIVS: *iuriſconſultus, opinor: et fortaſſe pro* Titus, Caius: *ut ſit* C. Viſellius Varro Ciceronis *conſobrinus, qui iuris ciuilis à patre* Aculeone *traditã tenuit diſciplinam.* In Bruto. SESTII NOSTRI: *cuius legẽ ſupra dixit neque dignitatis*

ſatis habere, nec cautionis, cũ et nominatim ferri oporteret, & de bonis diligentius ſcribi. 49.

51.

DISTINERE,] *Morari, tardare.*

51.

MVLTITVDINE *comparata*] *Vt ex omni ferè Italia Romam cõuenirent ad diem rogationis ferendæ. quod factum Cicero ſæpe gloriatur.*

51.

PERFRINGANTVR,] *Ea, quæ rem diſtinent.*

51.

PRIMORVM *dierum*] *Poſt initũ à Tribunis pl. magiſtratum: quod Nonis Decembribus fiebat: ut eſt accuſationis in Verrem libro II.*

Ex epiſt. XIIII. *pag.* 51:

VESTRO *conſenſu*] *Conſenſiſtis, ut ſenatus prouincias decerneret Conſulibus deſignatis Lentulo & Metello, quam rem noui Tribuni pl. uſque differri uolebant, dum ipſi magiſtratum ingrederentur: non ut ſenatuſconſultum impedirent, ſed ut non impedientes, eo quaſi beneficio Conſules ad noſtram cauſam adiũgerent.* ORNATAS ESSE: *uerbum eſt ſæpe de prouincijs uſurpatum ab antiquis ſcriptoribus: quod ita accipio, ut cum ipſis prouincijs ſimul decernerentur eæ res, quæ prouincias adminiſtrantibus neceſſariæ putarentur, ut milites, pecunia huiuſmodi. ſic ornare claſſem in oratione pro lege Manilia, pro inſtruere. ornatæ prouinciæ lege Curiata, quorum rectoribus imperium, exercitus, ſtipendiũ, legati dabantur. ſed lege Curiata non omnes ibant in prouincias, ideoq;*

non omnes publico ſumptu. 65:

51:

EXPERTES *conſilij*] *Hoc enim ſine eorum conſilio feciſtis.* NOSTRA CONCESSIONE : *niſi enim conceſſum à nobis eſſet, ut à ſenatu conſulares prouinciæ ornarentur, dilata res, à ueteribus Tribunis pl. ad nouos deueniſſet. quæ cũ noſtra conceſſione ante confecta ſit, quàm ingreſſi magiſtratum ſui iuris ui & poteſtate uti potuerint : iure nobis ſuccenſent.* 51:

DE *Conſulibus ornandis,*] *De prouincijs Conſulibus decernendis. ita locutus eſt libro* II. *ad Q. fratrem :*
"" *Referebatur de prouincijs Quæſtorum, et de or-*
"" *nandis Prætoribus.* 51:

ADIVNGERENT:] *Beneficio nõ impediendi.* POSSE ID LIBERE FACERE : *quia nihil amplius à nobis expectent, cũ iam ſui uoti cõpotes facti ſint, prouincias per ſenatũ aſſecuti.*

51:

NIHIL *poſſe.*] *Nihil enim ipſi per ſe Conſules poſſunt, cum penes Tribunos pl. ſit intercedendi poteſtas.* 51:

SE *inuitis.*] *Ipſis Tribunis pl. qui cauſam habent, cur nobis ſuccenſeant.*

51:

NI *ita nobis placuiſſet,*] *Vt ſenatus prouincias decerneret Conſulibus deſignatis.*

51:

PER *populum*] *Sæpe enim ad populum confugiebant, ut per eum prouincias, à ſenatu negatas,*

obtinerent. ideoq; paulo ante, ut ſcribit Suetonius, cum Cæſari Galliam ciſalpinam ſenatus dediſſet, mox et comatam adiecit, ueritis patribus, ne, ſi ipſi negaſſent, populus & hanc daret. & poſt Cæſaris interitum, Celticam regionem cum deſperaret M. Antonius à ſenatu impetrari poſſe, à populo accepit. Appianus, Plutarchus, Dion.

51:

NVLLO modo] Quia Tribuni plebis, cum lex de prouincijs Conſularibus ad populũ ferretur, intercedere potuiſſent. quo metu Conſules ad conciliandos ſibi Tribunos pl. omnia noſtra cauſa feciſſent, ſi de nobis prius in ſenatu, quã de prouincijs ageretur. nunc uideo ueſtro cõſenſu factũ eſſe, prius ut ageretur de prouincijs. ita neque iam Conſules tenemus, quibus, nulla nunc neceſſitate obſtrictis, liberum eſt quidquid uolũt: & Tribunos plebis, cũ iure ſuccenſere poſſint, uereor ne amiſerimus.

51:

INVSITATA, ac noua:] Cauſam ſubſcribit, cur inuſitatum, ac nouum.

51:

ILLA conſtantia,] Cum ſenatus ante, quàm de nobis actum eſſet, negaret ſe quidquã decreturum.

52.

NIHIL iam poſſit non decerni.] Cum illa conſtantia ſit immutata, idq; ueſtra culpa, qui permiſiſtis ut ageretur de prouincijs conſularibus ornandis; iam nihil erit, quod noſtræ cauſæ non anteponatur.

52.

AD quos relatum eſt,] Quos hac de re conſultos à uobis eſſe ſcribis.

52.

LENTVLO, uel Metello,] Vt diximus, duobus Conſulibus deſignatis. SIMVLTATEM: hic eſt.n. qui Tribunus pl. Ciceronem Conſulatu abeuntem concionis habendæ poteſtate priuauerat. fam. epiſt. libro V. & in Piſonem.

52.

QVEMADMODVM ceciderit,] Quem exitum habuerit: ideſt, quam poſtea Conſules uoluntatem oſtenderint, & Tribuni pl. num ſuccenſeant.

52.

VERITAS,] Literarum tuarum. 48.

Ex epiſt. XXV. pag. 52.

TVVM à me diſceſſum] Suſpicor abundare A' ME: ut, Atticum diſceſſiſſe Roma, ſignificetur: quod ex amicorum literis Cicero cognouerat. noſtram ſententiã confirmat proxima inſequens epiſtola. PROSPICIO: quia tuũ ab urbe diſceſſum ſignificant. 52.

INGRATI,] Si te accuſemus, quòd hoc tempore ab Vrbe diſceſſeris; cui potius gratias agere debeamus, quòd maxima in nos officia contuleris.

52.

OMNIA] Omnem etiam ſpem ſalutis. ne uidear nimis ad deſperationem propenſus, hanc partem omitto. AFFIRMASTI: literis tuis.

Ex epiſt. XXVI. pag. 52.

DE me] In patriam reuocando.

52.

LEGVM] In eo enim ſenatuſcõſulto ſcriptũ

erat, non ſolum ut lex de Cicerone, ſed ut aliæ item leges alijs de rebus eodem tempore ferrentur.

52.

SI *obtrectabitur,*] *Si quis Tribunus pl. legum lationẽ impediet.* AVCTORITATE SENATVS: *de lege non laborabo, ſenatus auctoritatem ſecutus in patriam redibo, etiam ſi mihi ob eam rem dimicatio cũ inimicis impendeat. legis tamẽ lationem expectauit: rediit. n. nõ ante pridie Nonas Sext.* FESTINA: *iam enim erat Atticus in itinere.*

Ex *epiſt.* XXVII. *pag.* 52:

EX *tuis literis,*] *Quibus ſignificas, legum lationem eſſe dilatam.*

IN LIBRVM IIII. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

EX EPISTOLA I. *pagina* 52:

NEC *fortiorem, nec prudentiorem, quàm me ipſum,*] *Tibi enim æque, ut mihi, & fortitudo, & prudentia defuit: qui me animo debilitatum, meiſq; cedentem inimicis, confirmare, & à turpiſſimo conſilio reuocare debuiſti.*

52:

PROPTER *meam in te obſeruantiam*] *Diligens quidem in meæ ſalutis cuſtodia fuiſti, ſed, meã in te obſeruantiam ſi conſideres, nimium id non fuit.*

quòd ſi parem obſeruantiæ meæ diligentiam adhibuiſſes, certe me in exilium abeuntem, ideſt ad exitium præcipitantem, retinuiſſes.

52:

IN *cuſtodia ſalutis meæ*] *Quod enim obſeruãtia meæ debebas, ut dies & noctes, quid mihi faciendum eſſet, cogitares, id abs te prætermiſſum eſt.* 46:

52:

EVNDEMQVE *te &c.*] *Qui non ſatis diligens in meæ ſalutis cuſtodia fuiſſes, primiſq; temporibus, potius ut in exilium abirem, quàm ciuilem ſeditionem excitarem, cohortatus eſſes, quòd id mihi duceres præſtare, eodem ſcilicet, quo ego, errore inductus; idem tamen poſtea noſtrum diſſidium acerbiſſime ferens, ad reditum mihi conficiendum omnia tua ſtudia contuliſti.* ERRORIS NOSTRI: *cum turpiſſimum illud, ac mihi perniciosum conſilium cepi te approbante, ut ab urbe diſcederẽ.* AVT TOTIVS: *non dubito quin rectius ſit* AVT POTIVS: *ut furorem potius, & amentiam dicat fuiſſe, quàm errorem, cum diſcedendi rationem probauit.* FALSI RVMORIS SOCIVS: *cum tu quoque cum multis id diceres, breui me eſſe in patriam rediturum. quod falſum fuit: per ſexdecim enim menſes miſerrimũ exiliũ pertuli.* 53.

EXEGERO.] Hoc dicit: *poſthac, id quod antea minus feci, aſſidue tecum uiuam, ut eum fructum capiam, qui eſt in tua conſuetudine ſuauiſſimus.*

53.

FORENSEM,] *Exiſtimationem, et gra=*

tiam in foro partam multorum cauſis defendendis.

53.

MAGIS, *quàm optaramus,*] *Neque enim optandum putabamus, quod ſperandum nõ uideretur.*

53.

FRACTA, *diſſipata, direpta*] *Poſt profectionem Ciceronis ex urbe, bona eius P. Clodius publicauit. poſtea direpta ſunt omnia, quæ aut in domo, aut in uillis fuerunt. domus direpta primum, deinde inflammata, ac diruta. Pediani uerba in Piſonem.*

53.

INSCRIBAM] *In his literis. ſic Horatius, Inſcribam nomen in actis.*

53.

LATA] *Ex ſenatuſconſulto ad populum, de me reſtituendo.* LEX *autem centuriata, ferente P. Lentulo Cõſule.* 53.

BRVNDVSINAE *coloniæ,*] *Dies erat idem, quo & Brunduſium deducta colonia fuerat, & Salutis ædes in Quirinali colle dedicata. quam ideo uocat Attici uicinam, quòd is habitabat in eodem colle. Nepos in uita.* 53.

ITALIAE] *Cum ad ſuffragia de nobis ferenda Romam undique concurrerunt.*

53.

ORDINVM,] *Hominũ cuiuſuis cõditionis.*

53.

COMITIIS *centuriatis*] *Comitia centuriata erant, cum populus non fuſe in tribus conuocatus, ſed cenſu, ordinibus, ætatibus deſcriptus, ſuffragium, nec*

niſi ſingulis de rebus ferebat. ideo centuriatis comitijs Conſules *creabantur,* & Cicero *ab exilio reuocatus.* Hæc *uberius in libro de comitijs: ſi quidem is, ad quem ego omnia refero,* Deus *optimus maximus mihi hoc dederit, ut ea, quæ diſtincta quatuor antiquitatum* Romanarum *libris orſi ſumus, liceat pertexere.* HONESTISSIMIS: *non de moribus, ſed de nobilitate dictum: ut, honeſto loco natus. intelligit enim* Brunduſinæ *coloniæ principes.*

53.

ID *ipſum*] Hoc *uidelicet, mihi eos eſſe inimicos.*

53:

VSQVE *ad* Capitoliũ] Pro *domo ſua,* Vnus, *inquit, ille dies, quo me populus* R. *à porta in* Capitoliũ, *atque inde domum ſua celebritate, lætitiáq; comitatum. honeſtauit:* &c. GRATIAS EGIMVS: *quæ extat oratio, inſcripta, poſt reditum in ſenatu.*

53:

AD *theatrum*] Pediani *uerba ſunt in* Milo=
» *niana:* L. Cæcilius Rufus Prætor *fuit* Lentulo *ſpinthe=*
» *re* Q. Metello Nepote *Coſs. quo anno* Cicero *reſtitutus*
» *eſt. is cum faceret ludos* Apollinares, *ita infima coacta*
» *multitudo annonæ caritate tumultuata eſt, ut omnes,*
» *qui in theatro ſpectandi gratia cõſederant, pellerentur.*

53:

AD *ſenatum*] Quem *in* Concordiæ *tẽplo* Metellus Conſul *habebat.* Pro *domo ſua,* 215.

53:

MEA *opera*] Quia Ciceronis *reſtituendi cauſa incredibilis multitudo* Romam *ad comitia confluxe=*

rat. unde grauior annonæ caritas paulo poſt exorta. quod operæ Clodianæ ad inuidiam concitandam factum eſſe Ciceronis opera clamabant. DECERNEREM: *mea ſententia.*

53:

TVTO *ſe negarent*] *Propter multitudinem annonæ caritate concitatam, quippe quæ etiam* L. Cæcilij *Prætoris domum ob eam cauſam oppugnaſſet.* Pro domo ſua, 214: Pro Milone, 109.

53:

MEO *nomine recitando,*] *Cum meum nomen recitaretur. Actiue poſuit in proœmio de officijs,*
" *orationem latinam legendis noſtris efficies pleniorem.* Poſt *ſenatuſconſultum, eius nomen recitabatur, cuius in ſententiam factum eſſet.*

53:

HABVI *concionem:*] *Videtur eſſe oratio, quæ extat, poſt reditum ad Quirites. quod ſi ita eſt, præpoſtere factum ab ijs, qui eam ante orationem in ſenatu habitam collocarunt; cum pateat ex hac epiſtola, poſt fuiſſe collocandam.*

53:

DEDERVNT.] *Concionem: nam cõcionari priuato non licebat, niſi magiſtratus curulis, aut* Tribunus pl. *concionem daret.* 54: PRAETOREM *autem, qui concionem non dedit, intellige* Appium Claudium P. Clodij *fratrem:* TRIBVNOS PL. Sextum Attilium Serranum, & Numeriũ Quintium, *de quibus in oratione pro* Seſtio, & Pedianus *in* Piſonẽ Cõcionẽ Clodio Prætor *frater* Appius *dat in epi*

ſtola ſequenti. 53:

LEGEM] *Quæ ad popolum ex ſenatuſconſulto ferretur.* 53:

MESSIVS,] *Alij, Meſſinius: qui erat* Tribunus *pl. ut in oratione poſt reditum in ſenatu. nã eum quidem, qui legem conſcriberet, in magiſtratu eſſe oportu't. quod de* Meſſio *compertum nõ habemus. placet igitur, Meſſinius: & eo magis, quòd qui* Beſſarionis *in libro ſcripſit, Meſſius, eiuſdem manu in margine uideo ſcriptum eſſe, Meſſa is: ut uarietas augeat mendi ſuſpicionem.* 53:

NVNC] *Poſtquã alteram Meſſinius ſcripſit.* 53:

FAMILIARES *hanc.*] *Quo maior eſt ſuſpicio* Pompeij *uoluntatis: nam ipſe quidem ſolet aliud ſentire, & loqui.* 60. *& fam.* 112. 53:

FAVONIO] *Qui tamen conſularis non erat, ſed ſumma libertate utens, acerrime, quæ minus probaret, oppugnabat.* 64:

54.

E O *magis,*] *Neque enim, ante quàm de domo* Pontifices *reſponderint, in rem noſtram putamus cuiuſquam animum offendere.*

54.

S I *ſuſtulerint religionem,*] Si *decreuerint, quã partem areæ* Clodius Libertati *dedicauit, eam partem, ſublata religione, reſtitui mihi poſſe; aream, in qua reædificemus, ampliſſimam habebimus.* Conſules *autem uel æſtimabunt, quod ſuper ſolum antea ædificatum, diru=*

tum à Clodio eſt: uel, ſi id minus, quod nunc eſt demolientur, ipſi curam ſuſcipient extruendæ mihi domus qualis antea fuerat. REM TOTAM: *non ſeparatim domum, ſed quæcunque amiſimus, omnia ſimul una æſtimatione complectentur. ſingula tamen per ſe æſtimata, proxima inſequens epiſtola oſtẽdit.*

54.

FLVXAE;] *Quia non eædem, quæ paulo ante: cum quidam, abſentem qui defenderant, inciperent præſenti occulte iraſci, aperte inuidere. ſic in epiſtola ad* M. *Brutum*:
» Huius belli *fortuna ut in ſecun-*
» *dis, fluxa; ut in aduerſis, bona.* QVAEDAM DOMESTICA: *de uxore accipiendum. nam & in epiſtola ſequenti,* Amamur, *inquit, à fratre, & à filia: uxorem non nominat: quaſi quiddam eſſet, cur ab ea ſe non æque, atque à fratre & filia, intelligeret amari.* ALTERIVS VITAE: *ut poſthac rationem habeam non ſolum dignitatis, ſed etiam ſalutis. nam antea dum ad unam dignitatem omnia refero, meq́; ciuiũ potentiſſimorum conſilijs grauem aduerſarium* Reip. *cauſa præbeo: me ipſum penè perdidi. fam.* 7: 16.

Ex *epiſtola* II. *pag.* 54:

DEBERI *non poteſt:*] Edenda *eſt, quia flagitari à iuuentute uideo. figura eadem in epiſtola ad*
» *Trebatium*: Quod *præſenti tibi propè ſubnegarem, non*
» *tribuerẽ certe, id abſẽnti debere non potui. & in* To-
» *picorum proœmio ad eundem*: Non *potui tibi ſæpius*
» *hoc roganti debere diutius.*

54:

QVI *ſe dedicaſſe diceret,*] *Is erat* P. *Clodius.*

54:

IAM *partem areæ*] *Eam partem areæ, mal=lem: ut ea pars intelligatur, in qua Clodius Libertatis atrium ædificaſſet: neque enim totam domum, ſed eã partem ſolum, quæ cum Catuli porticu iuncta erat, de=dicauerat, reliquum euerterat.*

54:

DVBITAT,] *Dubitabat, ordo poſtulat: cũ ſequatur, eſſet adiudicata. nemo dubitabat, inquit, quin ſenatus Pontificum decretum ſecuturus eſſet. quod ita poſt paulo euenit, facto ſenatusconſulto, quo ſtatueba=tur, uideri Ciceronis domũ iudicio Pontificum religio=ne liberatam; & ut magiſtratus curarent, ut ei ſine ui ædificare liceret. De Aruſp. reſp.* 246:

54:

ILLE] P. *Clodius.* DEDIT: *quia Præ tor erat. alioqui non licuiſſet priuato Clodio concionẽ habere.* 53:

54:

SVAM *Libertatem*] *Atrium Libertatis à ſe extructum dirui ne patiantur.*

54:

ILLVC] *Ad aream.*

54:

PORTICVM *Catuli*] *Quam in domo Flacci euerſa de Cimbricis manubijs à Q. Lutatio Ca=tulo factam, P. Clodius cum Ciceronis domo euerterat.*

54:

QVI *erant ſenatores,*] *Iis enim, qui ſenatores*

non erant, ingredi ſenatum non licebat. & Pontificum collegium apparet non fuiſſe totum ordinis ſenatorij: cum Pontificiam dignitatem, etiam qui ſenator non eſſet, conſequi poſſet: ut in oratione de Aruſp. reſp. MARCELLINVS: *Cn.* Cornelius Lentulus Marcellinus, *ordinis patritij, Conſul deſignatus cum L. Martio Philippo, qui Cæſaris Auguſti uitricus fuit.* ROGATVS: *deſignati Conſules primi ſententias rogabantur.* LVCVLLVS: M. Licinius Lucullus Pontifex, *conſularis, & triumphalis.* LEGIS SENATVM: *legis Clodiæ iudicem ſenatum eſſe, religionis Pontifices fuiſſe.*

54:

LOCO] Ordine, *ut quiſque honoribus antecedebat. manifeſtum, in ſenatu nullam Pontificum habitam rationem in rogandis ſententijs perinde ac ſi Pōtifices non eſſent.* 54:

DIEM *conſumere;*] Ne S.C. *fieret. licebat enim ſenatori &, quàm diu uellet, & qua de re uellet, dicere.* Gellius *lib.* IIII. *cap.* X.

54:

PRAETER *unum*] *Præter ipſum* Clodiū. SERRANVS: *Sex.* Attilius Serranus *Tribunus pl.* 54:

REFERRE] *Eſſet interceſſio è* Republica, *nec ne. cum enim, non eſſe, ſtatuitur; agit ſenatus cū eo, qui interceſſit, ut tollatur interceſſio.*

55.

AVCTORITATEM *ordinis*] *Voluntatem ſenatus de* Ciceronis *domo, &* Catuli *porti=*

eu. quam appellat auctoritatem ordinis, quia ſenatuſ= conſultum fieri non potuerat, intercedente Tribuno *pl. ſic in epiſtolis ad* Lentulum *ſenatus auctoritas dicitur, cum ſenatuſconſultum fieri ob interceſſionem* Tribuni= *tiam nō potuiſſet.* ſſ.

S I *quæ uis eſſet facta,*] Q*uo minus poſſet* Cice *ronis domus,* Catuli*q; porticus reſtitui.*

ſſ.

C O R N I C I N V S *ad ſuam ueterem fabulam rediJt*] Cn. Op*pium ſignificat: nam* Cornicen Op *piorum cognomen fuit: ut apud* Liuium *libro tertio ad ueterem autem fabulam ideo dicit, quòd etiam antea idem* Oppius *hunc ipſum, generum ſuum,* Calendis Ia *nuarijs, quo die* P. Lentulus Cos. *retulit de reſtitutione* Ciceronis, *intercedentem ſuppliciter rogarat, ut deſiſte= ret: quod tamen non impetrauit: idq; omnino cauſæ fuit, ſerius ut* Cicero *reſtitueretur. in oratione poſt re= ditum ad* Quirites, *& pro* Seſtio.

ſſ.

C A L. Ian.] Q*uo die,* Lentulo *referente,* Ser= *ranus idem interceſſerat: quaſiq; ſoceri precibus com= motus, cum ad deliberandum tum quoque noctem po= ſtulaſſet, poſtea tamē interceſſionem nō omiſit.* S I= B I: Serrano: *& ſibi pro illi, contra regulam* Vallæ.

ſſ.

I L L A M *porticum*] Neceſſe *erat, ut redem= ptores, ſi* Catuli *porticum reſtituere uellent:, prius par= tem atrij* Libertatis *demolirentur. nā in ea porticu, quæ* Ciceronis *ædibus cōtinēs erat, itemq; in ipſius* Ciceronis *ædium parte atrium* Libertatis Clodius *ædificauerat.*

quod

55.

HS *uicies*] *Seſtertiorum nummorum uicies centenis millibus, ideſt aureis ſcutatis ſexaginta millibus: ut ſubducenti patebit. emerat autem eam domum tricies quinquies millibus ſeſtertiorum nũmorum, ut eſt in epiſtola ad Seſtium: cum à P. Sulla HS uicies mutua ſumpſiſſet, ut ait Gellius libro* XII. *Cap.* XII.

QVINGENTIS MILLIBVS: *aureis ſcutatis quindecim millibus.* DVCENTIS QVINQVAGINTA MILLIBVS: *aureis ſcutatis ſeptem millibus & quingentis.*

55.

LEGARI] *Cum quindecim ſibi legaret rei frumentariæ cauſa. 53: & fam. 98.* PROXIMI CONSVLES: *Marcellinus, & Philippus, qui tunc erant deſignati.*

55:

POSTVLABANT:] *Vt legationé à Pópeio delatam acciperem: quod futurũ eſſet quaſi uinculum arctioris cũ potentiſſimo uiro amicitiæ. in quo ſtatuo firmum præſidium mihi eſſe conſtitutũ ad impetus inimicorum. Epiſt. fam. 16.*

55.

PETENDI,] PETENDI, *Cenſuram:* EXEVNDI, *ad legationem.*

55:

SCIS, *quo ſumptu, qua moleſtia*] *De ſumptu, qui fieret in ædificanda domo, ideo queritur, quia ſuperficiem Conſules, à Clodio dirutam, minoris æſtimarant, quàm quanti fuerat, quippe ſcutatis tantum*

ſexaginta millibus, cum ipſe eam emiſſet centum quinque millibus. &, SCIS, ſcire potes, facile tibi eſt cogitare, cum intelligas, ſi reficere uelim, & ad priſtinam formam perducere, multo plus mihi eſſe erogandum pecuniæ, quàm quantum de publico ex Cōſulum æſtimatione datum eſt.

55:

NEC *relinquere poſſum, nec uidere.*] *Nam & me delectat, & uidere, euerſum ab inimicis, non poſſum.* PROSCRIPSI: *hoc non reficio ut Formianum, ſed uenditurus proſcripſi. Proſcribit enim domum, aut fundum, aut quiduis huiuſmodi, qui diuulgato ſcripto ſe eſſe uenditurū ſignificat. hinc proſcripti, quorum nomina in tabula palam conſtituta legebantur, ut ad cædem quærerentur præmio percuſſori promiſſo.* SVBVRBANO: *hoc reficere cogitat, propinquitatis cauſa.*

55:

IN *ea re,*] *In exilio meo, cum me ſua pecunia ſuſtentarunt. itaque nunc ab iiſdem mutuari nō licet.*

55:

SENSISTI *tu abſens, præſentes.*] *Quod proxime dixit, placet eſſe dictum de exilio potius, quàm de domo: ut queratur ſe ſumptui fuiſſe amicis, non ut dignitatem aliquam, non ut cōmodum adipiſceretur, ſed ad ſuſtinendam turpiſſimam exilij fortunam. illud enim,* BENIGNITAS EXHAVSTA, *de ſuppeditatis pecunijs accipio. extrema uerba,* SENSISTI TV ABSENS, PRAESENTES, *quia ſuſpicor à mendo non abeſſe, non interpretor.*

quanquam nihil eſt adeo mendoſum, quin aliquid ſen‑ tentiæ poſſit extorqueri : ſed ego, non ut extorqueam, ſed ut eliciam, operam do.

55:

COPIIS,] *Alibi copiæ pro diuitijs, & pro exercitu : hic totum intelligitur quantumcunque poſſumus ſiue auctoritate, ſiue gratia.* MEOS DEFENSORES: *eos, qui cum me abſentem defendiſſent, & ab exilio reuocaſſent, reuerſo deinde inuidere cœperunt, neque in ijs rebus, quæ mihi erant propter rei familiaris naufragia neceſſariæ, eam uoluntatem, quam expectaram, præſtiterunt. epiſt. fam. 10.*
OMNIA : *quæ mihi omnia uis inimicorum ademerat.* LABORATVR: *quod in proxima epiſtola dixit,* In re familiari ualde ſumus perturbati. *& in hac ipſa,* Domeſticarum rerum conſilia ualde impedita. *ut eandem ſententiam uarie ter exprimat.*

55:

Μυστικώτερα] *De uxore ſignificat, ut etiam in proxima epiſtola, cum dixit, ſunt quædam domeſtica, quæ literis non committo.*

Ex *epiſt.* III. *pag.* 55.

ANTE *diem tertium* Non.] *Sæpe diximus, idem eſſe, tertio* Nonas. EXPVLSI: *à* Clodianis. LAPIDVM EX AREA NOSTRA: *lapides ad noſtræ domus refectionem paratos,* Clodiani *ſumptos ex area coniecerũt in domũ* Quinti *fratris.*

56.

IVDICIVM *nolebat,*] Tollebat, *magis*

placeret : ut uis intelligatur, qua Clodius à Milone accuſatus iudicia ſuſtulerat, ante reditũ Ciceronis ab exilio . itaque in oratione pro Milone , Quis, inquit ; hoc
„ *credat , Cn. Pompeium iudicium expectaturum fuiſſe*
„ *in eius iudicijs uindicandis, qui uel iudicia ipſa tolleret?*
„ *cum de Clodio intelligat .* Et in *ſenatu poſt reditũ:*
„ *Milo Clodium de ui poſtulauit . poſteaquam ab eodem*
„ *iudicia ſublata eſſe uidit; ne ille omnia ui poſſet efficere, curauit .* MANIFESTAMQVE : *ut à manifeſto crimine tueri ſe non poſſet .*

SED TAMEN CAVSAM : *erat tamen aliquis quaſi angulus excuſationis, quò confugeret : cũ poſſet inficiari à ſe factum, poſſet in alios culpam reijcere, poſſet etiam aliquid defendere tanquam iure factum.* 56.

DESIGNATOREM,] *Curationis nomen : unde Horatius , Deſignatorem decorat lictoribus atris .* DECIMVM : *de hoc pro domo*
„ *ſua his uerbis : Tu id te poſſe arbitraris omnium facinorum, & ſtuprorum omnium Decumis, & Clodijs auctoribus obtinere , quod M. Druſus in legibus ſuis pleriſque , M. Scaurus, & L. Craſſus non obtinuerint ?*

GELLIVM : *De hoc in oratione de Aruſpicũ reſp. 258. in Vatinium 29: pro Seſtio 24 : extat etiam Catulli epigramma in eundem, quod infra ſubſcripſi,*

Quid dicam Gelli , quare roſea iſta labella
Hiberna fiant candidiora niue ,
Mane domo cum exis, & cum te octaua quiete
E molli longo ſuſcitat hora die ?
Neſcio quid certe eſt , an uere fama ſuſurrat ,

Grandia te medij tenta uorare uiri ?
Sic certe eſt . clamant Victoris rupta miſelli
Ilia, demulſo labra notata ſero :

56.

DISCEDEREM,] Domum reuertens : uel DESCENDEREM, ut eſt in antiquis libris et Caualcantis & Beſſarionis : cũ de Capitolio deſcendens, Sacra uia, quæ à capitolio ad Carinas pertinebat, domũ abiret. INSECVTVS EST ME : alij putant periculum illud Ciceronis intelligi, de quo in oratione pro Milone his uerbis : Hæc eadem ſica longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me, nuper quidem, ut ſcitis, ad Regiam penè confecit . ego aliter ſentio : uideo enim hanc epiſtolam ſcriptam eſſe P. Lentulo Q. Metello Conſulibus, orationem autem pro Milone habitam Pompeio tertium Conſule ; ideſt quinquennio ferè interpoſito : ut eadem res ſignificari non poſſit, cum in oratione dicat, NVPER QVIDEM : quod nõ diceret de re tanto ante confecta .

56.

M. TETII Damionis] De Damione quodam P. Clodij liberto Pedianus meminit in Miloniana : ſed hunc alium ab eo eſſe, manifeſte apparet ; quòd neque eadem res ſignificatur, quæ in oratione, ut ratio temporis declarat, & in eius ueſtibulum Cicero, tanquam amici hominis, aut certe non inimici, Clodianorum impetum fugiens diſceſſit . neque uero, Damionem unum Romæ fuiſſe, neceſſario putandum eſt .

56.

DIAETA curari incipio : &c.] Ab ægro

tantibus ſumpta tralatio . ſenſus eſt . inſtitui me tueri cōtra meos inimicos moderatione quadam; qua utens, ſpero fore, ut huic malo dies quotidie magis medeatur, ſicuti ſolet diæta non recte ſe habentibus . ferro ut res agatur, minime uolo .

56.

TRVDI] Antiqui libri, VIDERI, menſdoſe . 56.

ACIDINOS] L. Catilina, & C. Manlius Acidinus, duo cōiurationis duces, aduerſus patriam arma tulerunt . 56.

IN CERAMIO] Præpoſitionem IN neque Caualcantis liber habet, neque Beſſarionis : CERAMIO autem uterque . inſpiciundi plures antiqui libri, ſi forte ad ueritatem aliquid afferant . nam nos quidem, CERAMIO quid hic ſibi uelit, ignoramus . locum hoc nomine Romæ fuiſſe, nemo tradit.

56.

ANNIANA] Quæ prius C. Annij fuerat : à quo adoptatus Milo, qui antea fuerat ex Papia familia, et nomen ſimul, et hæreditatem accepit, cum ex eius filia natus eſſet . EDVXIT VIROS : eduxit uiros, & occidit homines, nō ſine artificio dixit, ut, cuiuſmodi fuerint utriuſque copiæ, ex nominibus appareat . 56.

ILLE ſe in interiorem partem ædium abdidit ſullaſe .] Caualcantis liber, ILLE EX INTERIOREM AEDIVM SILLA SE . Beſſarionis, ILLE INTERIOREM AEDIVM SYLLA SE . omnino locus ita deprauatus, ut,

niſi ueteres libri opem ferant, deſperandus uideatur: quid tamē, ſi ſic? ILLE SE IN INTERIORA AEDIVM SYLLAE: ut ſubaudiatur, proripuit, abdidit. MARCELLINVS: *hunc primum nominat, quia primus ſententiam rogabatur, quòd eſſet Cōſul deſignatus.* METELLVS: *Q. Metellus Cōſul: qui comitia ædilitia ideo fieri uolebat, ut Clodius Aedilis creatus, in iudicium de ui, maxime propter fabros de Ciceronis area pulſos, uocari nō poſſet: nā eos, qui magiſtratus gererent, accuſari ius non erat: itaq; Clodius Aedilitatē conſecutus iudicio ſe eripuit. Dion libro* XXXIX. CALVMNIA: *cum aſtutia uteretur, multaq; malitioſius inijceret, ut ſenatoribus dicendi tēpus eximeret, ne ſenatus conſultum contra Clodium fieri poſſet, qui, cum ſenatus cenſuiſſet ut Ciceroni ſine ui domum ſuam ædificare liceret, fabros tamen de area per uim expuliſſet. Sic in epiſtola ad Lentulum:* „ *Res ab aduerſarijs noſtris extracta eſt uarijs calumnijs.* „ *Et ad Q. fratrem libro* II. „ *Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt.* „ DICENDI TEMPVS: *quod tempus ad dicendas ſententias ſenatoribus dabatur.* OPPIO: *potius crederem legendum,* APPIO: *qui erat in ſenatu; & frater Clodij, ut adiuuare uellet; & Prætor, ut facile poſſet.* ETIAM HERCVLE FAMILIARI TVO: *Q. Hortenſium ſignificat, quo Atticus intime utebatur, ut ſcribit Nepos in uita. et in epiſtola ultima libri* II. *Tuus familiaris Hortēſius quàm plena manu noſtras laudes in aſtra ſuſtulit.* ETIAM HERCVLE;

quaſi dicat, quod equidem antea non putaram, cum & noſtri, & publicæ cauſæ ſtudioſus uideretur eſſe. DE CVIVS CONSTANTIA: ironia: nam Atticus exulanti Ciceroni ſcripſerat in hanc ferè ſententiam: Hortenſij conſtantiã, & uirtutem cognoſces in tuenda Republica.

56:

FVRERE.] Homo iracundus: quem etiam notat moroſitatis uitio in epiſtola quadam ad Q. fratrem. & FVRERE quòd à Metello diem eximi uideret. ILLE: P. Clodius, SVA: quibus Aedilitatem petiturus erat, cum candidatus eſſet:

56:

AREAE] De qua Clodius fabros expulerat, contra ſenatuſconſultũ. 55. INCENDIORVM: quid Milonis domum, Ciceroniſq; expugnare, & incendere conatus erat. PERICVLI MEI: cum me, Sacra uia diſcedentem, lapidibus, fuſtibus, gladijs eſt inſecutus.

56:

IVDICIO] Vt iudicium fieret in eum, qui ea commiſiſſet. COMITIIS ANTEFERRET: cum diceret iudicium de ui prius eſſe faciendum, quàm comitia haberentur: quod tamen factum non eſt: itaq; Clodius iudicium effugit, comitijs creatus Aedilis. PROSCRIPSIT: Marcellinus. DIES COMITIALES: ſeruare de cœlo Augurum eſt, obnuntiatio ad magiſtratus pertinet: itaque Marcellinus, qui eſt Augur, ſeruat de cœlo; Milo, qui eſt Tribunus, obnuntiat. De diebus comitia-

libus Macrobius, Gellius, *ipſe ad fratrem* ..

CONCIONES: *ad populum: ut adducerentur in inuidiam ij, qui comitia conarentur impedire*. *uide* 36: 56:

NISI Milo in campum obnuntiaſſet] *Cum libro* Caualcantis, *à quo minimum differt* Beſſarionis *liber*, (*habet enim*, Miloni *campum*) *ita lego, priore lectione repudiata: cuius, ut mihi quidem uidetur, eiuſmodi ſententia eſt, ut à ueritate diſſentiat: neque enim quiſquam erat, qui* Miloni *obnuntiaret*: (*quippe*, Tribunus *pl. cum eſſet, comitiorum ius non ad eum, ſed ad* Metellum Conſulem *pertinebat*) *uerum ipſe* Metello Conſuli *obnuntiabat, ut comitia, quibus* Aedilitatem Clodius *petebat, uſque eò protruderet, quoad iudicium ante fieret de ui; nihil dubitans, quin eo iudicio* Clodius *condemnaretur. præterea, ſi legas, ut antea*, C. APPIVS, *prænomina ſimul erunt duo, quæ eſſe non poſſunt. nam, quod ad locutionem attinet, obnuntiare in campum: me quidem non offendit: cum etiam uerbo, nuntiare, quandoque ueteres eadem ratione uterentur, & in loco, & ad locum; ut ponere in gratia, & in gratiam; eſſe in poteſtate, & in poteſtatem. quod* Gellius *obſeruauit, lib.* I. *cap.* VII.

CAMPVM, *Martium, quò populus ad comitia cõueniebat.* 56.

IN campum uenit.] *Vt quod ſeruatum eſſet de cœlo, à* Marcellino Augure *acceptum* Conſuli Metello *comitia habere cupienti ipſe* Tribunus *pl. obnuntiaret.* DEIECTAS COPIAS: *afflictas, & infirmas. itaq; legitur in* Beſſarionis *an*

ꝛiquo libro.. 56:

FRATRVM trium] Metelli, Appij, Publij. & Metellum etiam in oratione pro domo ſua P. Clodij fratrem appellat, idq; ob eam rationem, quòd Cæcilia mater fuerat Appio, & Publio, ſoror autem duobus Cæcilijs, ei qui Metellum Nepotem, & ei qui Celerem genuerat. ita duo Metelli, Nepos, & Celer, Appio & Publio Clodijs fratres erant patrueles. nam et in oratione pro Celio, Quonam modo, inquit cum de Celere loquitur, furenti fratri ſuo patrueli Conſularis reſtitiſſet, qui Conſul incipientem furere, atque conantem ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixerit? Ipſos autem Metellos, Celerem & Nepotem, fratres fuiſſe, ex duabus epiſtolis lib. V. fam. notiſſimum eſt. germanos fuiſſe ideo non exiſtimo, quòd Quinti prænomine uterque utebatur. fratribus igitur geniti: quorum ſoror Appio Claudio nupſerit, qui poſtea Appio, & Publio pater fuit. TVRPIS: non ideo turpis, quòd iam eſſet approbata Marcellini ſententia, ſed quòd homines intelligerent id agi, ut habendis comitijs iudicio Clodius eriperetur. nam etſi de approbata Marcellini ſententia legitur in epiſtola I. libri II. ad Q. fratrem: tamen id factũ eſſe eo ſenatu, qui habitus eſt menſe Decembri cum Clodius adeſſet, ipſa indicat epiſtola: hæc autem ſcripta ſunt menſe Nouembri, cum in eo ſenatu, quo ſententiam ait de ſcripto à Marcellino dictam, Clodius non affuiſſet. ſcribit enim ſic, Domi Clodius, egregius Marcellinus.

56:

XI. CAL. Ian.] Quod aliquot ante annis

ſcripſimus in noſtris ſcholijs, id nunc eadem coniectura ducti ſine dubitatione affirmamus, uideri tollendam uocem IAN. quæ, ut cuiuis facile eſt uidere, locum hic habere non poteſt, cum dies ſignificetur, qui XII. Cal. Decem. conſecutus eſt. COMITIVM: comitium in foro fuiſſe, uel hic locus oſtendit, cum Metellus poſtulet ut ſibi in foro obnuncietur, Milo autem in Comitium ueniat. Plinius etiam capite de ficis. FVRTIM: ut Milonem falleret, cui dixerat ſe in Comitio fore; putans, ante ſe comitia in campo habiturum, q̃ Milo poſſet obnunciare. BIDVO: decimo et nono Calendas, dũ nundinæ fuerunt. Plinius lib. XVIII. cap. III. IAM CAMPVM TENEBAT: ne Metellus, confectis nundinis, VIII. Cal. comitia habere poſſet. MARCELLVS CANDIDATVS: ædilitius, qui tamen ſtertens parum laborare de comitijs uidebatur. Hunc autem Caium Marcellum potius, q̃ Marcum, puto fuiſſe. nãm Marcus, qui Conſul fuit cum Ser. Sulpitio quadriennio poſt, Aedilis eſſe non potuit Conſulibus Marcellino, et Philippo, cum Aedilitas à Conſulatu quinquennio diſtet, ut in libro de magiſtratibus oſtendemus. SINE LATERNA: ut eorum, qui Clodium expectabant, ignobilitas, & infima conditio notetur, qui ſine laterna noctu præſtolarentur. FIERI: à Milone.

57.

SI SE INTER uiam] Inter uias, dixit Plautus: inter cœnam, Cicero. correxit hunc locum aliquot iam annis amiciſſimus meus, coniecturam ſe-

cutus, quia uidebat in Caualcãtis libro ſcriptum, SI SENTITVR VEIAM *. neque nunc aliter uideo ſcriptũ in libro Beſſarionis,niſi quòd* VEHIAM *habet pro* VEIAM. CASVM ILLVM NOSTRVM *: exilij calamitatem,in quam inci=di,quia peſſimos ciues occideram .* INVIDI, ET PERFIDI *: Hortenſium, & Pompeium ui=detur ſignificare: quorum conſilio uſus,indigniſſimam exilij calamitatem ſubierat . 43. 48 .* INERTI NOBILI *: notat eos,quos à ſe defendẽdo me=tus auerterat. fam. lib. 1. 13.* PRO FACVLTATIBVS NOSTRIS *: fratri red=dimus,non quantum accepimus, ſed quantum noſtræ facultates patiuntur,ne,ſi id fieret ſupra facultatẽ,ipſe deinde omnino exhauſtus egerem .*

Ex epiſt. I. pag. 57.

CINCIVS] *Qui Romæ Attici negotia cura=bat.* 57.

APVD *me*] *Domi meæ cœnato, etiam ſi ego abſim . Erat enim Antij : ut 59. Sic etiam in epiſtola II. libri II. in qua eum domum ſuã inuitat,cum ipſe abeſſet .* AD NOS *: Antiũ,cum Romæ fue=ris .* DESIGNATIONEM *: ordinem, quo bibliotheca mea digeratur .* TYRANNIONIS *: grammatici . Suidas : et epiſtola IIII. libri II. ad Q. fratrem .* RELIQVIAE *: quia multos amiſerat in illo fortunarum ſuarũ nau=fragio .* 57.

DVOS *aliquos*] *Miſit Dionyſium , & Me=nophilum . 59 .*

57:

IN HIS locis] In Antiati.

57:

PILIAM adducere:] Si potes & à te ipſo impetrare, ut in his locis conſiſtas, et Piliam tecum adducere. Mirum autem, cur hoc de Pilia dixerit, quam nondum Atticus duxerat uxorem. nuptias enim celebrauit pridie Iduum Februarij, ut eſt in epiſtola III. libri II. ad Q. fratrem. hæc autem ſcripta III. Cal. Februarij. accipiamus igitur ſic, nuptias quidem nondum celebratas, ſed deſponſatam tamen fuiſſe. Et apparet, factis iam ſponſalibus coniugium non ſemper eſſe conſecutum: ut Suetonius de Iulia Cæſaris filia, primum Seruilio Cepioni deſponſa, deinde Pompeio collocata. AEQVVM EST: ut ſine ea ne uenias. TVLLIA: quæ nunc mecum eſt.

57:

NAE TV] Cur NAE? cum iá dixerit Mediusfidius. quid ſi, NOMENTI? ubi, & Ardeæ prædia Atticus habuit, præterea nuſquam in Italia.

57:

EMISTI] Locum Atticus, & ſimul gladiatores emerat. eos laniſtæ in eo loco exercebant. PVGNARE: cum exercerentur in ludo. HIS DVOBVS MVNERIBVS: gladiatores in funere dabantur, uel empti, uel conducti. HIS, proximis, quibus populo ſpectaculum gladiatorũ exhibitũ eſt. LIBERASSES: tanti locaſſes, quanti emeras: ita eos libertate donare potuiſſes, recepta pecunia in eos impenſa.

Ex epiſt. V. pag. 57:

AIN TV?] Locutio ad oſtendendam admi=
» rationem uſurpata. ſic in epiſtola ad Pætum : Ain tā=
» dem? inſanire tibi uideris, quòd imitere uerborum
» meorum fulmina? Et ad hunc ipſum libro V I. &
lib. X I I.

57:

AD quem miſi,] Aut Cæſarem, aut Pompeiū.

57:

QVID? etiam:] Quid præterea cauſæ fuit, cur eum librum tibi non miſerim? etiam hoc: ſubturpicula mihi uidebatur παλινῳδία. Tale illud pag. 8.
» Noui tibi quidnam ſcribam? quid? etiam. Meſſala
» Conſul Antronianam domum emit. Et pag. 26: De
» muro, ſtatue, quid faciendum ſit. aliud quid? etiā:
» quando te proficiſci iſtinc putes, fac ut ſciam.

DVDVM ENIM CIRCVNRODO: inuitus dico, quod dicendum tamen eſt. uereor enim, ne me reprehendas, qui hoc in libro gratiæ cauſa ea laudarim, quæ antea uituperabam. μεταφορὰ ab ijs, qui circunrodunt, quod non libenter comedunt.

57:

V T ipſi uolunt,] Nam re uera non ſunt, quia nihil poſſunt. 58. SI QVIDQVAM HABERENT FIDEI: fidei nihil habent, cum publicam cauſam defendentes, me ſociū defenſionis nō tuentur ubi à potentibus oppugnor.

57:

SENSERAM] Eorum perfidiam, cum ab inimico meo nefaria in me rogatione promulgata, in

ericulo deſeruerunt. INDVCTVS, RELICTVS, PROIECTVS: δείνωσις cum in ſingulis ineſt augendi uis. QVI FVERANT: perfidi uidelicet, atque ingrati, ut antea. itaque te monente, rationem mutaui, meq́;, quod antea non feceram, potentium amicitijs munire cœpi.

57:

NON etiam ut ſcriberem.] Monuiſti tu quidem, ut ea facerem, quæ Cæſaris animum non offenderent, atque etiam quæ delectarent: non tamen, ut etiam ſcriptis eum laudarem: quod ego nunc, à te nó admonitus mea ſponte feci.

57:

CONIVNCTIONIS] Cum potentibus, optimatibus relictis. AD ILLOS: maxime Bibulum, Catonem, Domitium, Curionem, Cæſaris inimicos.

57:

MODICI fuimus ὑποθέσει,] Modice laudauimus: uberem ὑπόθεσιν non cepimus, ſed eiuſmodi, ut modice laudaremus. VT SCRIPSI: in ipſo libro.

58.

VENDERE] Cum dicant, me poſt exilium humili animo eſſe debuiſſe: cum Reſp. maiorem etiam animum, q̃ unquam habuerim, mihi det, quæ declararit, ſe ſe non potuiſſe me uno ciue carere: & uendere aream, potius q̃ in ea domum ædificare. facit enim inuidia, ut in Palatio magnifice habitantem non ferant.

58.

CONTRA Pompeij uoluntaté] Latius hoc
» in epiſtola ad Lentulum his uerbis : In illis autem meis
» actionibus, ſententijſq; , quæ Pompeium uidebantur of
» fendere, certorum hominum, quos iam debes ſuſpica=
» ri, ſermones referebantur ad me : qui cũ illa ſentirent
» in Rep. quæ ego agébam, ſemperq; ſenſiſſent, me tamẽ
» non ſatisfacere Pompeio, Cæſaremq; inimiciſſimũ mi-
» hi futurum, gaudere ſe aiebant .

58.

NVGIGERAM manum] Locus hic ex illis eſt, quos ego quidem ſine libris antiquis poſſe corrigi non ſperarim . itaque, ut aliquid ex ingenio liceat cō=miniſci, placet tamen fateri potius neſcire quod neſciá, quam afferre quod non probem .

58.

INVISIS,] Quid ſi, INVISES ? ut ſit, Te inuiſurum ſcribis, cum eris Romæ . nam certe non dum Atticus Romam peruenerat. quod illud declarat proxime ſubſcriptum : Tu de uia recta in hortos .

58.

VIATICVM Craſſipes præripit .] Cicero poſt mortem L. Piſonis cognomento Frugi, Tulliolá Furio Craſſipedi, Marcellino et Philippo Cóſulibus, collocauit. ei pro dote pecunia erat numeráda: ut Ciceroni ad uotiuá legationem, de qua obeunda cogitabat, uiaticũ præriperetur . Nam quòd uillas inuiſere uellet ; quoniam id paucorum dierum uiaticum futurum erat , ut in epiſtola IIII. libri II. ad fratrem , ideo potius accipiendum uidetur de uiatico legationis , quod opus

eſſet

eſſet haud paulo maius in multorum menſium pere=grinationem. 55 58.

DE VIA] *Ne deflectas alio: recta ex itinere in meos hortos te confer.*

58.

VIDETVR *commodius ad te:*] *Diſtingue ſic.* Tu *de uia recta in hortos: uidetur commodius. ad te poſtridie ſcilicet: quid enim tua?* Expone *ſic:* COMMODIVS: *ſi de uia meos in hortos diuertas, quàm ſi Romam pergas.* Romam *autem poſtridie ſcilicet. quid enim tua, citius ſerius uno die?* SED VIDERIMVS: *quaſi dicat: ſed hoc, ut tibi uidebitur.* BIBLIOTHECAM: *An=tij: ut apparet ex epiſtola, quam antecedit inſequens proxima.* TVI: *librarij,* Dionyſius, *&* Me=*nophilus.* 57: 59. PINXERVNT: *ita ſcienter, & apte diſpoſuerunt, ut quaſi picta tabula in tuentium oculos delectare poſſit: idq; non ſolum con=ſtructione, ideſt ordine, ſed etiam ſyttibis, ideſt membra=nulis; quarum integumento libri à pulueris tempo=riſq; iniuria diutius integri conſeruantur. omnes i=gitur & apte cõſtructi, & ſuis quiſque ſyttibis inſerti.*

Ex epiſt. VI. pag. 58.

LENTVLO] L. Lentulo, *Flamine* Martia=*le, de quo* 38: *& de* Aruſp. *reſp.* 246. *&* Pedianus *pro* M. Scauro.

58.

NON *ut* Saufeius, *& ueſtri,*] *Non ideo uicem ipſius minime dolemus, quia* Saufeium, *et reliquos* Epi=*cureos ſequamur, qui nihil dolere ſoliti ſunt, niſi quod ad*

ipſos pertinet, aliena nõ curant; ſed mehercule, quia minime dolendũ eius interitu uidetur, qui tanquam deorum beneficio, cum patria ciuilibus diſcordijs arderet, ex eius incendio uideatur eſſe ereptus. SAVFEIVS, ET VESTRI: *quia & Saufeius, & Atticus Epicurei. 78. & Nepos in uita.*

58.

NATVRA πολιτικός,] *Quòd Atticus abſtineret adminiſtranda Republica, uocat eum natura πολιτικόν, non conſuetudine.* PROPRIAM SERVITVTEM: *ſerui omnes uidemur: ita nobis erepta libertas eſt uitio ciuium improborum. in hac ſeruitute, quæ communis omnium eſt, tu quoque uis, ego autem habeo propriam, & præcipuam, qualem præterea nemo habet.* COMMVNI FRVERIS NOMINE: *non propriam, ſed communẽ ſeruis ſeruitutem. hoc uidetur ſignificare: ſed uerba num uacent mendo, haud ſatis ſcio. ſuſpicionem auget Beſſarionis liber, in quo uideo ſcriptum,* COMMVNI FVERIS NON NE. *& proximo membro* VIRTVTEM *pro* SERVITVTEM.

58.

QVOD *oportet,*] *Quod à bono ciue poſtulatur.* INSANVS: *qui contendere uelim cum ijs, qui omnia tenent.* QVOD OPVS EST: *opus eſt autem, ut loquar ad uoluntatem potentium.* OPPRESSVS, ET CAPTVS: *præmijs.* DOLERE: *uicem Reipublicæ.* INGRATVS: *in Pompeium, qui Rempublicam perdidit. in quem ingratus eſſe non de*

beo, cum eius potiſſimum opera ex acerbiſſima exilij calamitate emerſerim.

58:

NEQVICQVAM,] Minime hoc faciendũ eſt: eundum potius in bellum, & caſtra, ſi Pompeij e're ſit. 58.

58:

Ταγοὶ] Duces: cũ ſeptus comitatu bonorum, qui me ducem ſecuti eſſent, pugnare tamen cum Clodio nolui. epiſt. fam. 13.

58:

CVI utinam ſemper paruiſſem,] Tibi enim ſi paruiſſem, monenti iam pridem, Rempublicã quidem amarem, ſed ita dignitati conſulerem, ut ſalutis etiam rationem haberem, neque cum ijs, qui omnia tenebãt, ſpe eorum, qui nihil poterant, inimicitias ſuſciperem: tibi inquam ita monenti ſi paruiſſem, nunquam profecto, fraude amicorum inductus, potentia inimicorum oppreſſus, indigniſſimam exilij calamitatem ſubijſſem. 58.

58:

RELIQVI EST] Subintellige, Hoc quod dicam, ut quam Spartam nactus ſum, ornem: ideſt, ut quando me cum Cæſare & Pompeio coniunxi, ornem eos, & tuear, quibus rebus poſſim. hoc quidem reliquum eſt: ſed ego, ut faciam, à me impetrare non poſſum: ægre enim adducor, ut à Republica deſciſcã, cuius illi rationibus priuatas opes anteponunt. ac penè mihi in mentem quandoque uenit, iterum illam amplecti, unam uel cum periculo curare: ut potius iterum exilij miſerias perferam, quàm ea probem, quæ recta

non ſentio : Philoxeni poetæ exemplo,qui,Dionyſij tyranni uerſus quia libere improbabat, in carcerem Lautumias coniectus eſt : deinde eductus, cum idem Dionyſius alios item uerſus ei legendos tradidiſſet,opinatus fore,ut metu carceris probaret ; ſententiam non mutauit, ſed uerſibus lectis, demiſſo capite,ultro ad Lautumias tacitus iter conuertit. cumq; Dionyſius ad abeuntem clamaſſet, Quò Piloxene ? ad Lautumias,inquit . ut intelligeret tyrannus,ab eo uerſus non probari. Diodorus Siculus,Stobæus,Lucianus.

58:

ταύταν,] *Hic malo notam ſubdiſtinctionis apponere, q̃ poſt ἔλαχες . non enim ſocietatem cum Pompeio & Cæſare Spartam appellat: ſed addendo hanc, ſignificat,qualiſcunque ſit .*

58:

VERVNTAMEN] *Hæc dictio nõ ſemper habet aduerſandi uim , ſed quandoque concludendi , ut hoc loco. Quaſi dicat: Sed,ne longior ſim,ne te multis teneam,ut indicem tibi animum meum , ego nunc mecum ipſe rationem quæro,qua iſta improbem .*
IN HIS LOCIS : *Antij .* VT : *quo modo.* ISTA : *iſtorum acta,quæ ad tyrannidem ſpectant . et dixit* COMMENTOR, *quia rationem quæreret, qua, neque ſe illa probare, oſtenderet , et Cæſarem tamen ac Pompeium haud magnopere offenderet . Quæ autem erat hæc ratio ? uel ut ſcriberet de optima Republica ; quod fecit paulo poſt ; quibus in libris, quod eſſe debeat optimi ciuis officium,cum oſtenderet, ſatis indicabat , acta ſe Cæſaris & Pompeij*

non probare: uel ut ab Vrbe *abeſſet; ut abſentiæ ſuæ cauſam eſſe cõſtaret, quòd ea, quæ tum agerentur, non probaret.* CONFIRMABIS.] *Approbabis conſilium meum de iſtorum actis improbandis: quanquam mihi auctor fueris, ut cum ijs me coniungerem.* 56.

58:

FVLMEN.] *Quibus ut fulmine ſum ictus, quia Lentuli obitum nuntiarent.* NON MISER: *qui ereptus ſit ex incendio patriæ.* SERVI: *quibus adempta libertas eſt potentia paucorum: itaque noſtra uita nihil fœdius.*

58:

ILLA *Hortenſiana*] *Illa, quæ antea quoque monuiſti ut ſcriberem. Et uidetur intelligere Hortenſium librum de philoſophia, quem poſtea ſcripſit.* IN ALIA INCIDI: *dedi me ad alia ſcribenda.* INCIPIENDO: *cum iam aggreſſus eſſem ſcribere illa Hortenſiana, reuocaui me, &, quod inſtitueram, abieci, ne cum uidear iniuriam Hortenſij, quæ tamen non grauiſſima fuerat, parum ſapienter tuliſſe, rurſus in eodem illuſtrãdo parum ſapiens haberi poſſim: neque enim ſapientis eſt, cui antea maxime ſuccenſueris, eundem paulo poſt maxime laudare.*

58:

ILLIVS *amici,*] *Qui mihi antea fuerat amicus.*

58:

NON *intemperiem*] *Sic in antiquo Beſſarionis libro: & recte: ſignificat enim, non grauem Hortenſij iniuriã fuiſſe. intemperies enim ea eſt, quæ extra modum excedit: & ut intemperans in cupidita-*

te, ſic intemperans in inferenda iniuria dicetur. De hac autem Hortenſij iniuria, in epiſtola quæ ante ultimam legitur, libro I. ad Q. fratrem. Nec mirũ, ſi eadem de re & nõ intemperiem, & iniuriam dicit: primum enim extenuat, deinde exaggerat, quo magis oſtendat, & ſe non ſapienter tuliſſe non intemperiem, & nunc item non ſapienter facturum, ſi iniuriam illuſtret. poſſet enim in hoc, ut in illo, reprehendi.

58.

ILLIVS iniuriam faciam illuſtrem:] Vis me illum laudare, ut acceptæ iniuriæ uidear oblitus. ego iniuriæ quidem obliuiſci uolo: laudare uero etiam ſi uelim, hoc eſſet ipſam iniuriam illuſtrare, cum ideo eum laudibus ornarem, quia me affeciſſet iniuria. βαθύτης MEA: intimis ſenſibus conceptus ex iniuria dolor. IN AGENDO: in actionibus meis. SATISFACTIO: ſi Hortenſium laudarem, cui me ante nimis iratum oſtendi, ideo laudare eum uiderer, ut illa quaſi ſatisfactione lenitus mihi reconciliaretur. in quo leuitatis opinionem ſubirem, cum eum, quem in agendo læſiſſem, in ſcribendo ornarem.

58.

LVCEIO quam miſi,] Hæc epiſtola legitur fam. lib. V. INVISAS.] Dum ædificatur. 55. 58.

SIGNIFICES:] Oſtendas & tibi rem gratam facere, quòd in me liberalis ſit; & me huius humanitatis immemorem non fore. NIHIL εὐκαιρότερον: propterea quòd re familiari ualde comminutus, eam ſine amicorum liberalitate non uidebar

poſſe reſtituere. 54: 57.

Ex epiſt. VII. pag. 59.

DE QVINTO noſtro,] De Quinti pueri ualetudine. VENERAT: Roma. MERA MONSTRA: grauiter eum ægrotare. tu autem, melius ei nunc eſſe, ſignificaſti.

59.

QVI illi Dij] Qui pro utinam dixit, more comicorum. QVOD EQVITIBVS R. conturbare ſolis licet equitibus Romanis. homo Græcus Apollonius putat idem ſibi licere. Conturbare eſt, omiſſis ueteribus creditoribus, ſatisfacere ijs, qui poſterius crediderunt. perſpicuum eſt in oratione pro Plancio 273. Fac, inquit, me multis debere, et in ijs Plancio. „ utrum igitur me conturbare oportet; an cæteris, cum „ dies uenerit; hoc nomen, quod urget, nunc, cum peti„ tur, diſſoluere? SVO IVRE: conturbat: quia eques R. eſt. erat autem ordinis equeſtris Terentia familia.

59.

DE METELLO,] Nepote: nam Celer ante Ciceronis exilium perierat, ut eſt in oratione pro Celio. CIVIS NEMO ERAT MORTVVS: ſubaudi, qui minus publicam cauſam tueretur. aut enim hoc, aut huiuſmodi aliquid dicturus fuit, ſed omiſit, recordatus Atticum, qualis fuerit Metellus, nunc minime curare, curare autem illud, ut nũmos ſibi ab illo debitos exigeret. ergo intulit, QVID QVIDEM TIBI? quid hoc ad te, quod ego inſtitueram ſcribere de Metello? ſcribam igitur de num-

mis, de quibus ſcio te laborare. nummi uero meo periculo ſint: mihi crede, ſoluentur: ſpondeo ipſe, in meq; recipio. HAEREDEM FECIT? *Metellus.* PVBLIVM: *Clodium, eius fratrem.* 56: FECIT NON IMPROBE: *non uidetur accuſandus, ſi fratrem, licet malũ ciuem, hæredem fecit. perierat autem non in urbe, ſed cum in Hiſpaniam Proconſul iret, aut cum eò iam perueniſſet. certè hoc anno, ideſt Marcellino Philippo Conſulibus, Proconſulem eum Hiſpaniæ uocat Plutarchus in Cæſare.* FVIT: *improbus. Beſſarionis liber,* IMPROBI QVENQVAM.

59.

NON RETEXERIS:] *Damni nihil facies: ordinem pecuniarum tuarum non mutabis horum nummorum cauſas: nam exiges.*

59.

PRAESIDIA] *Ne, dũ ædificatur, impetũ aliquẽ Clodius faciat.* ADMONEBIS: *ut in locandis præſidijs operã tibi ſuam tribuat.*

59.

ARPINATVM *fremitus eſt incredibilis de Laterio.*] *Punctis male collocatis ſæpe fit ut ſenſus peruertatur: quod quidem hic uſu uenerat: nam in omnibus libris, qui typis impreſſi leguntur, ita ſcriptũ erat. Arpinatum fremitus eſt incredibilis. De Laterio quid quæris? ut obſcura, uel nulla potius fieret ſententia. Fuit autem Laterium Q. Ciceronis uilla in ipſius patria Arpino; quam cum uellet uendere, Arpinatum erat fremitus excitatus.* DOLVI: *quòd*

patriam uillam cogitet uendere. CICERO-NEM: Quintum.

Ex epiſt. VIII. pag. 59.

Tyrotarichi] Edulium fuit, de quo Apicius libro IIII. & in epiſtolis ad Papirium, fam. lib. IX. RAVDVSCVLO: modico illo ære: raudum enim pro ære apud ueteres. ſcribis, inquit, ſi domum habueris in Antiati, patina tyrotarichi, non pretioſi edulij, te fore contentum, & rauduſculum, ideſt minimum ſumptum cogitare. μήπω μέγαν: prouerbium de ijs ſumptum, qui gloriantur, ante q̃ aduerſarium occiderint. loqueris, inquit, Attice & de tyrotaricho, & de rauduſculo, cum tamen domum nondũ emeris. Vel ſic: Derides de tyrotaricho, & ais tenui me uictu uti, ut ære meo alieno me exoluam: ne dixeris hoc, niſi ubi factum uideris. quaſi factu non facillimum eſſet.

59.

ANTIVM Buthrotum eſſe Romæ,] Vt Corcyra Buthrotum prope habet, oppidum amœniſſimum, & quietiſſimum: ita Antium Romæ. VT CORCYRAE ILLVD TVVM: ut eſt Corcyræ Buthrotus illa tua, cuius te mire delectat habitatio. ILLVD TVVM: oppidum Buthrotium, tibi gratiſſimum. ALSIVS: quod æſtate quæritur. id autem maxime tum locorum opacitate, tum aurarum fit aſpiratione. Ad Q. fratrem, ἀποδυτηρίῳ nihil alſius, nihil muſcoſius.

59.

MENS] Cum antea, bibliotheca nódum à Ty

rannione diſpoſita, quaſi corpus eſſent ſine mente.
DIONYSII, ET MENOPHILI: *quibus Tyrannio uſus eſt glutinatoribus.* 57:

59.

ΕΙΜΗΙCΗ ΤΩΦΙΔΟC. ΚΟC.] *Iiſdem ferè literis reſtituo ſic: εἰ μὴ ἰστῇ τῷ φίλος ὅικος: quod erit latine, niſi cuipiam paria faciat chara domus: ut ſignificet, ſe tamen æque ſua domo delectari, ex ea uoluptatem eandem capere, quam ex* Antiati. *eadem eſt ſententia libro* X V. *Hæc loca uenuſta ſunt,*
» *abdita certe, & ſi quid ſcribere uelis, ab arbitris libera:*
» *ſed neſcio quo modo ὅικος φίλος.*

59:

PEGMATA.] *Lignei cancelli, in quibus libros tuos ſoles diſponere. quales mihi* Dionyſius & Menophilus *tui faciundos curarunt. uel* PEGMATA, *conglutinationes, quibus te uti ſolitum in libris compaginandis* Dionyſius & Menophilus *aiebant.* 57:

59:

MISISTI] Dionyſium, & Menophilum; *quos ut mitteres, petieram.* 57: Caualcantis, & Beſſarionis *libri,* MISIT. *quòd ſi ab antiquis libris diſcedendum eſt, (diſceditur autem, ſi quidem in ijs* MISISTI *non eſt) malim ſic:* Eos, *quia mihi li-*
» *bros illuſtrarunt, laudes: ut ſupra de iiſdem:* Biblio-
» *thecam mihi tui pinxerunt conſtructione, & ſittybis. eos*
» *uelim laudes. certe illud,* POSTQVAM MISISTI, *frigidum, & perinane eſt: quaſi potuerint illuſtrare, niſi miſſi eſſent. ut omittam, quod uterque uetus liber* MISIT, *non* MISISTI.

59:

ILLVSTRARVNT] *Venuſta glutinatione, & ordine. tale illud, Bibliothecam mihi tui pinxerunt constructione, & ſittybis.* 58.

59:

DE *gladiatoribus*] *Tuis. uide* 57: MALE SIC EGISSE: *uidetur legendum, Male ſe geſſiſſe.*

59:

APENAS] *Seruus. Et hic uidetur eſſe principiũ alterius epiſtolæ.* DISCESSERAT: *cum literis ad te meis, quum epiſtola mihi à te reddita eſt: in qua ſcribis fore, ut legem non ferat. quem autẽ legem non laturum, & quam legem intelligat, quoniã in diuinatione poſitum eſt, omitto.*

59:

EO *etiam melius*] *Quia dum ludi ſunt, neque iudicia in Vrbe exercentur, neque negotij publici quidquam geritur, abeſſe igitur licet.* CONTEREMVS: *in literis. nam infra, Nos hic uorauimus literas cum Dionyſio.* 60:

59:

DE *Trebonio*] *Hic Pompeio & Craſſo Conſulibus pl. legem tulit de prorogando Cæſari Galliarum imperio.* TIBI ASSENTIOR: *forte, Tribunatum ad iſtorum uoluntatẽ adminiſtraturum. quod euenit. nam etſi Tribunus pl. nondum erat, tamen ita conſtabat eum proximis comitijs deſignatum iri, ut Domitium, qui Conſulatum petebat, repulſam laturum.*

59:

περίςασις noſtra .] Sic antea . ego, repugnantibus libris manuſcriptis, tamẽ pro noſtra repoſui noſtræ: ut ſenſus hic ſit . ſtatus iſte Domitij ſimillimus eſt noſtro, cum in exilium pulſi ſumus : uel quòd ab iiſdem læditur, à quibus olim ego: uel quòd præter opinionem: uel quòd uiri boni nuſquam apparent , ideoq; uictrix regnat improbitas : unum tamen diſſimile , quòd immerito nos olim afflicti ſumus, Domitius nunc merito. nam caſus ille noſter forte etiam , quàm hic Domitij, tolerabilior, & leuior fuit . quid enim miſerius, q̃ eum fieri Conſulem non poſſe, qui in tota uita tanquam deſignatus fuit, ideſt, quem ſuo anno fore Conſulem non ſecus homines crediderunt, ac ſi iam deſignatus eſſet . ſi uero etiam ipſe uidet, & in ſuis priuatis faſtis notat, ex iis, qui potentium partes tuentur, non minus multos in poſterum fore Conſules, quàm hactenus fuerunt : (fuerant autem per quadriennium) quid illo miſerius ? ſi per quadrienninm Conſulatu ſe uidet excluſum. et argute, IN CODICILLORVM FASTIS PAGINVLAS HABEAT FVTVRORVM CONSVLVM : quaſi dicat, adeo multos uidet fore Conſules ante ſe, ut eos domi notans in ſuis faſtis, longas paginulas compleat . nã in faſtis publicis Cõſulum nomina ſcribebantur, ut ſcribit Liuius libro IX. Conſul tamen factus eſt anno proximo cum App. Claudio Pulchro. FACTORVM : alij exponunt , Ex quo Domitius prenſare cœpit . quibus aſſentirer , ſi per hiſtoriam liceret . ſed cum in Suetonio legam, Domitium eo anno Prætorem

ſuiſſe, qui Cæſaris Conſulatum conſecutus eſt, ideſt Piſone Gabinio Conſulibus; Præturam autem à Conſulatu biennio diſtare ſciam: intelligo, Domitium, ante hunc annum prenſare ob Conſulatum non potuiſſe: ſi quidem hic eſt annus poſt eius Præturam alter.

59:

NON plus, quàm cum altero] Cum Craſſo: nam Pompeius certus erat ob amorē populi. Suetonij
» uerba ſunt in Cæſare: cum L. Domitius Conſulatus
» candidatus palàm minaretur, Conſulem ſe effecturum
» quod Prætor nequiſſet, ademptur umq; ei exercitus;
» Craſſum, Pompeiumq; in urbem prouinciæ ſuæ Lucam
» extractos compulit, ut detrudendi Domitij cauſa alterū
» Conſulatum peterent.

59:

EFFVGERE?] In lucem exire. & fortaſſe hoc poema ſignificatur ſupra, 57: QVID SINAT? forte, QVID? SINAS.

59:

QVOD eram exorſus,] Cum dicerem de Natta: tum enim & de Luſco ſimul inſtitueram ſcribere, ſed interpoſui de poemate. TANTVLA'NE CAVSA: minima enim cauſa, ideo cōmoueri, quia cum Fabius Romæ fuiſſet aſſiduus, ad eum tamen non ueniſſet. DE FIRMANIS FRATRIBVS: conſilia aduerſus me ineuntibus.

60.

IN eo γραμμὴν teneam] In antiquo libro, τὴν ἔσω γραμμὴν. quid ſi, τὴν ἔξω γραμμὴν? ut ſit ſenſus. Quòd me mones, ut hoc ſtatu Reip. qui impendet, in quo nó

optimates, ſed potentes dominaturi uidentur, ita me geram, ut ſapientem, Reiq; publicæ peritum ciuem decet; (hoc enim ualet πολιτικῶς) ideſt, ut potentibus neque prorſus aſſentiar, neque, ſine ulla proficiendi ſpe, ſtulte repugnem; ſed quaſi lineam quandam teneam exteriorem, ſeorſumq; ab eorum rationibus curſum dirigam: ego uero ita faciam.

60.

ODORERE,] Cauſam elicias, qua ſe à me remouit. DEGVSTES: leuiter in ſermone tentes, ut ſcias, qui ſit animus eius erga me. μεταφορὰ à cibis, quorum ſaporem deguſtando percipimus. & reſpexit ad illud, odorer.

Ex epiſtola IX. pag. 60.

CENSVM impendant] Rectius, IMPEDIANT. & quod ſequitur, VITIANDIS, placeret INIICIENDIS, eo magis, quòd in Beſſarionis antiquo libro ſcriptũ eſt, INITIANDIS. inijciuntur autem dies, cum intercalatur. intercalatio autem omnium rerum ſtatuta tempora protrahebat, cum eſſet dierum interpoſitio. intercalatione igitur Tribuni pl. impedire cenſum, & extrahere poterant. uel, VITIANDIS DIEBVS, obnuntiationibus interponendis: quod fiebat à Tribunis: ut 64: HIC: Puteolis. 60: VT LOQVEBATVR: ſolet enim alind loqui, aliud ſentire. 61: & epiſt. fam. 112. SYRIAM SPERNENS, HISPANIAM IACTANS: C. Trebonius Tribunus pl. lege perlata Conſulibus prouincias, Syriã Craſſo, Hiſpaniam Pompeio dederat.

Craſſus in prouinciam profectus eſt : Pompeius ad Vrbem manſit, in Hiſpaniam Legatos miſit Afranium et Petreium. IACTANS, *ita exagitans quaſi faſtidiret : ut oſtenderet, ſe prouinciarum adminiſtrationem, quarum alij cupiditate flagrarent, minimi æſtimare.* SIT HOC QVASI καὶ τὸ δὲ φωκυλίδου : *addamus hoc, ut loquebatur. ut ſit tanquam illud* καὶ τὸ δὲ φωκυλίδου. *cum enim Græci Phocylidis omnia laudarent, quaſi in adagiũ uenit, ut, ſi quid probarent, adderent,* καὶ τὸ δὲ φωκυλίδου.
COMPONENDA : *in theatro Põpeij. de quo Plutarchus, Plinius, alij.* MESSALAM: *qui deinde anno proximo petijt Conſulatum, & obtinuit.* 60.

NOSTRAM *gloriam*] *Vt noſtrum nomen illius hiſtorijs celebretur.* 58: AEDIFICIVM NOSTRVM: *domum, quæ ædificatur.*

60.

SECVM *haberet,*] *Mallem, Tecum haberes : ut ea cauſa iret ad Atticum Quintus frater. & certe apud Atticum Quintus filius, non apud patrem,* 59. LAETVM : *placeret, Pætum : ut ſit Papirius Pætus, qui domum habuit Neapoli, ut epiſt. fam.* 135.

60:

ESSE *in regno.*] *Reſtitutum à Gabinio, Syriæ Proconſule. nota hiſtoria ex Dione, Cæſare, alijs.*

60:

PASCOR *bibliotheca Fauſti :*] *Hic eſt L. Cornelius Sylla Fauſtus, Syllæ Dictatoris filius, Fauſtæ Milonis uxoris frater, Pompeij gener : quem unum cũ*

Afranio, & L. Cæſare filio C. Caſar diuicto Pompeio uoluit interfici. PASCOR, *mire delector. Et, ut opinor, initium eſt alterius epiſtolæ* EGO HIC: *aut certe* PVTEOLIS: *quod, qui diligentius attendet, mecum ſentiet.*

60:

PROPTER Remp. *ſic.*] *Particulam* SIC *non arbitror uacare mendo. forte,* HIC; *ut paulo ante, Ego hic paſcor.* SVB IMAGINE ARISTOTELIS: *in tua bibliotheca.* IN ISTORVM SELLA CVRVLI: *magiſtratus maiores intelligit: quia Conſul, Prætor, Aedilis curuli ſella utebantur. quod autem* ISTORVM *dicit, ideo dicit, quia tum in Republica ex Cæſaris, Pompeij, Craſſi, quos ſignificat, uoluntate omnia adminiſtrabantur.* CVM EO: *cum Pompeio.* FORS: *hæc, inquit, ut Fortuna uult, adminiſtrentur.* SI QVIS *eſt: dubitat, utrùm Dij curent mortalia: quia cum in Rep. neque bonitati, neque honeſtis artibus locus ſit, magnum argumentum uidetur, Deos non reſpicere mortalia: quod ſenſit Epicurus.*

60:

AMBVLATIONEM, ET LACONICVM] *in ipſius domo. uide Vitruuium libro V, cap. IX. X.* QVAE CYREA SINT: *quæ Cyrus architectus fabricatus eſt.* VT PROPERET: *ut urgeat ipſe architectos, & fabros.* VT POSSIM TIBI &c: *ut ego quoque habeam, ubi te poſſim accipere, acceptus*

à te

à te toties. quod nunc, non dum ædificata domo, nō poſſum. PARILIBVS: *undecimo Cal. Maij: nam eo die Parilia.* VADEBAM: *cum ad me paulo ante ueniſſet. 60.*

Ex epiſt. X. pag. 60:

A' Demetrio.] *Scire. is erat apud Pompeium gratioſiſſimus libertus. Plutarchus, Plinius, Dion.* PVTARENT: *ſubducerent. &,* RATIONES, *publicorum uectigalium: quæ publicani conduxerant. ea putatio ad Conſules Pompeium & Craſſum pertinebat.* GLADIATORIBVS NE: *putare ne uellent rationes quibus diebus gladiatores pugnarent? ante, Pompeius reſpondit.*

60:

IS] *Pompeius: à quo Demetrius omnia cognoſcet, tu autem à Demetrio.*

60:

VORAMVS *literas*] *Hinc helluo librorum M. Cato in libris, opinor, de finibus.* HOMINE MIRIFICO: *refertur ad doctrinam: & eundem appellat doctiſſimum 105.*

61.

PRIMVS *dies,*] *Gladiatorum. quærit autem ἐπισημασίας. nam gladiatoribus ludiſq;, de bonis improbis ue ciuibus quid populus ſentiret, perſpiciebatur. uide 13. 34.* CENSORES: *num Vrbem cenſeant, an id deſperetur. 66:* APPIVS: *Conſul deſignatus.* APVLEIA: *Appij frater P. Clodius, qui populum in Tribunatu*

non ſecus, atque Apuleius Saturninus, concitarat. Apuleiam autem appellat per contemptum, quaſi effœminatum, & mollem.

61.

NOSTRVM *librum*] *Commentarium earum rerum, quas in Conſulatu geſſimus: ut habeat, unde ſumat ad hiſtoriam conficiendam. epiſt. fam.* 69. DEMETRII *Magnetis: librum* περὶ ὁμονοίας.

Ex epiſt. XI. *pag.* 61.

HALIMETI] *In Beſſarionis antiquo libro,* HALIMENTI. *forte,* ALIMENTII. *ut ſit Cincius Alimentius, qui res Attici procurabat. Cinciorum enim cognomen, Alimentius, fuiſſe, Liuio teſte probatur.* ANTE: *Anteq̃ Roma proficiſcerer: aut, Anteq̃ Egnatius Romam rediret.* AQVILIO: *iuriſconſulto. ut ſit C. Aquilius Gallus, qui Ciceronis collega fuerat in Pretura: ut in oratione pro Cluentio, & officiorum lib.* II.

61.

PRAESTO *eſſe:*] *Macronis cauſam non uideor poſſe defendere, cum auctioni conſtituerim intereſſe. Forte autem uel emere quidpiam Cicero uolebat in auctione: uel ad eum bonorum pars, quæ uenibant, ex hæreditate pertinebat. hæreditates enim cum in plures eſſent diſpertiendæ, quo id fieret commodius, auctione diuenditæ in pecuniam redigebantur.* POSTRIDIE CAL. *quo die Romæ ero.* CRASSIPEDIS: *generi mei.* FA-

CIO FRAVDEM S. C: *cum ſenatus uoca-batur, ſenatores, qui erant in* Vrbe, *adeſſe iubebantur in ſenatu: qui non erant, iuberi non poterant*. Ci-*cero autem, ne citari poſſet,* Vrbem *non eſt ingreſſus* Calendis, *quo die ſenatus habebatur, ſed in hortis ſub-urbanis conſiſtere, & cœnare uoluit. fraude igitur ſubterfugit ſenatuſconſultum. quo in* S. C. *ſcriptū erat, ut ſenatores, qui in* Vrbe *eſſent, in ſenatum uoca-ti uenirent, non uenientibus pignora auferrentur*. Oratione I. *in* Antonium. MILONI: *quem* Clodius *de ui accuſabat. hoc opinor intelligi. quod ſi ita eſt, hæc epiſtola ante duas proximas ſupe-riores fuit collocanda. ſcripta eſt enim* Marcellino Philippo Coss. (*tum enim à* Clodio Milonem *accu-ſatum, multis argumentis declarat epiſtola* III. *ad* Quintum *fratrem*) *proximæ autem* Conſulibus Pō-*peio &* Craſſo. Alij, PRAESTO MILONI, *in eius nuptijs, interpretantur. ſed dies non cōuenit: hic enim* Romæ *uult eſſe poſtridie* Calendas; *in epiſtola uero, quæ ſequitur, ad* XIIII. Calendas; *quo modo utrunque nuptiarum cauſa?*

61.

PROMOVEBO.] Puto, *quid ſignificetur, minime multis liquere. ſunt etiam, qui mutandum exiſtiment. ego tueor antiquum uerbum, & expono* PROMOVEBO, *proficiam aliquid in* Halime-*ti re. quo ſenſu &* Terentius *in* Andria *dixit*, Ni-*hil promoueris*.

Ex epiſt. XII. pag. 61.

MILONIS *nuptiæ*.] *Duxit uxorem* Fau-

ſtam Syllæ Dictatoris filiam. Pedianus.

61:

ERGO ut ſit rata.] Beſſarionis liber, Ergo & ſi irata fuiſſe. correctione opus eſt. quam à me nõ inuentam, qui ingenio præſtant, inueſtigabunt.

61:

QVOD non placeret:] Quod mihi non probaretur. DEFVISSEM: Pompeio de me bene merito.

61:

RES iſtas,] Vrbanas. CONSVLES: Pompeius, & Craſſus.

61:

CRASSVM quidem noſtrum] Iocatur in Craſſum: qui profectus eſt in prouinciam Syriam inuito populo; cum Aemilius Paulus, & Ti. Gracchus, ille ad bellum Macedonicum, hic ad Hiſpanicum, populo libentiſſimo profecti eſſent. Aequalem autem Pauli, & Gracchi eum appellat, quòd ut illi olim iterum Conſules, ita Craſſus & ipſe iterum Conſul in prouinciã profectus eſt. PALVDATVM: paludamẽtum ueſtis erat imperatoria, qua induti ad bellum exibant.

61:

LIBRIS oratorijs] Tribus ad Quintum fratrem. 63:

Ex epiſt. XIII. pag. 61:

EOS, quos in manibus habeo,] De Republica. 63: DE COMITIIS,] Quando futura ſint. 61. FESTINE: feſtiue potius, q̃

feſtine, poſtulat ſententia. TOTOQVE ITINERE: *Aſiatico,62.*

Ex epiſt. XIIII. *pag. 62.*

DE *Eutychide*] *Seruum Eutychidem Atticus liberaturus, eum de ſuo uetere prænomine, nouo nomine, quod ipſe à Cæcilio auunculo adoptatus acceperat,* T. *Cæcilium Eutychidem appellare conſtituerat.*

62.

IN *meo dolore*] *In exilij calamitate.*

62.

PITVANIOS.] *Deprauatam dictionem unius literæ mutatione corrigo, & pro* PITVANIOS *lego* PITVANIVS. *Pituaniorum enim familiam conſtat ex antiquis monimentis Romæ fuiſſe. & Pituanianæ mentionem in lapide uidimus, ideſt mulieris ex Pituania familia in aliam familiam adoptatæ.* 62.

CATO] *C. Cato, de cuius abſolutione & infra 64.* PORCILIVS: *& in Caualcantis, & in Beſſarionis libro,* PROCILIVS: *maneo tamen in mea ueteri ſententia, ut legam* PORCILIVS, *quo modo legitur in libris à patre meo impreſſis. fuiſſe enim Romæ familias complures, quæ ab alijs familijs nomina ſumerent, notum eſt, ut à Seſtijs Seſtilios, à Marcijs Marcilios, à Curtijs Curtilios, ab Atijs Atilios. qua forma item à Porcijs Porcilij deriuati. de Procilijs, aut de Procijs nulla mentio. aut igitur* PORCILIVS, *aut* PRETILIVS, *cum familia ſit utraque notiſſima, à Porcijs & Pretijs reponamus.*

DERETVR. *ut cum Tulliola rogauerit, ne Porcilium defenderet contra* P. *Clodij accuſationem; uerita, ne Clodius eo facto grauius irritaretur.* LABORAT, *morbo affecta.*

62:

Τέμπη] *Amœniſſima enim regio.* Varro *libro* I. *de re ruſt.* CONSVLEM: *Appium Claudium Pulchrum. & de hac Reatina cauſa Varro libro* III. *Cap.* II. *de re ruſt. & Tacitus in primo annalium.* A M. CVRIO: *Varronis uerba ſunt apud Seruium in commentario Aen. lib.* VII. *Lacus Velinus in Narem deriuatus à quodam Conſule. ut fortaſſe Conſul fuerit* M. *Curius Dentatus.* IN NAR: *uel indeclinabiliter poſuit, uel neutro genere. Virgilius uirili: ſulfurea Nar albus aqua.*

62:

Ex quo eſt illa ſiccata, & humida tamen modice Roſia.] *Sic in duobus antiquis libris, Caualcantis, & Beſſarionis. eſt tamen, cur aliquid deſiderem. placeret tale quidpiam.* EX QVO EST ILLA QVIDEM SICCATA, SED HVMIDA TAMEN MODICE ROSIA. *quale illud*
» *in epiſtola ad Quintum fratrem; De nouis Tribunis*
» *pl. eſt ille quidem in me officioſiſſimus Seſtius, ſed ual-*
» *de aduerſante Clodio.*

62:

VIXI *cum Axio.*] *Iucundiſſime fui: ut infra in epiſtola neſcio qua: Cum Panſa uixi in Pompeiano, & uillam habuiſſe Axium in agro Roſiano,*

teſtis eſt Varro lib. III. Cap. II. de re ruſt. SEPTEM AQVAS: Dionyſius Halicarnaſeus libro I. FONTEII CAVSA: ut agerem Fonteij cauſam.

62:

MAGNO, & æquabili plauſu] Qui mihi theatrnm ingredienti à populo datus eſt. & addidit AEQVABILI, quia MAGNO per ſe non referebatur ad laudem. nam & plauſus magnus datur odioſis hominibus, ſed minime æquabilis, clamoribus, ſibilis, omni ſtrepitu permixtus; magnus autem, & æquabilis ijs, qui diliguntur. MANVMISSVS: quia, hiſtriones omnes ſerui. Antiphon, inquit, uix productus erat, cum populus ei libertatem poſtulauit. uel MANVMISSVS re uera, ante quàm productus. NIHIL TAM VERVM: quod in hiſtrione reprehenditur: cuius eſt fingere, quæ ſuſceptæ perſonæ conueniant. IN ANDROMACHA, ET ASTYANACTE: perſonis expono, potius q̃ fabulis. ARBVSCVLA: mima: de qua Horatius 137. LVDI: ludos Appollinares intelligit: de quibus infra. DILATA: cum ludos Appollinares conſequi ſoleret: itaque infra de uenatione legitur à Bruto Prætore poſt ludos Appollinares data.

62:

SEQVERE nunc me in campum.] Hoc dicit: Accipe nunc de ratione petitorum. petebantur enim in campo Martio magiſtratus.

62:

FOENVS &c.] Idibus Quintilibus fœnera tores pecuniam dederunt beſſibus, ideſt, ut pro centenis octoni amplius uſuræ nomine redderentur: cum antea ſupra trientem, dimidium quod eſt beſſis, uſura non fuiſſet. eam pecuniam ambitioſa candidatorum manus ſumebat, ut tribubus pro magiſtratu alius alio plus promitteret. Idibus autem ut uſuræ ſoluerentur, in cōſuetudine fuiſſe, & Horatius teſtatur, et Cicero ipſe in Catilinam, & Antonium.

62:

NON moleſte fero.] Non quòd amaret lucrum, auunculi Cæcilij fœneratoris hæres: (nam is Attico adoptato deceſſerat, ut apparet 49. & apud Valerium Max. lib. VII. cap. IX.) ſed quòd priuatæ rei finibus ſe continens, de Republica non magnopere laboraret.

62:

O' uirum, ò ciuem.] Ironia.

62:

CONFIRMANT:] Ad Conſulatum. 66. COS: Coſs. magis placeret: ut intelligat, Conſules Appium Pulchrum & Domitium Aenobarbum, Memmio & Domitio Caluino Conſulatum pactione pollicitos. pactio autem quæ fuerat, aperte ſcribit in extrema epiſtola huius libri. FREMIT: ob pactionem à Conſulibus cum Memmio, & Domitio factam: ipſe enim Scauro ſtudet Conſulatum petenti. DVBITATVR: quia ſæpe animum occultat ſimulationis integumento. uide 60. MESSALA:

Conſularis candidatus: qui deinde Conſul factus eſt cum Domitio Caluino. COITIO CONSVLVM: *coierant, ut Memmium & Domitium Conſules crearent.* POMPEIVS: *qui Scauro ſtudebat.*

63.

EA *comitia puto*] *Conſularia. de tribunitijs enim nunc ſcribet. in* Beſſarionis *libro,* POMPEIVS ABSENS EST EX COMITIIS PVTO.

63.

ARBITRIO *Catonis petituros.*] M. Ca*tonem, poſtea* Vticenſem *cognominatum, qui tum erat* Prætor, *arbitrum conſtituerunt, ut damnaret quenquē eorum putaſſet in petendo pecuniam erogaſſe.* Plinius Secundus *in procemio.* HS QVINGENA: *ſinguli aureorum ſcutatorum depoſuerunt quindecim millia. alij,* QVINGENTENA. *non probo. tantula'ne ſumma, cum de* Tribunatu *pl. ageretur?* GRATVITA: *ut* Tribunatus *pl. non pretio, ſed populo detur.* PLVS VNVS CATO POTVERIT: *quandoquidem eius metu gratuita fuerint comitia: quæ non ſolent eſſe gratuita omniū iudicum metu.*

63.

SERVILIVS *edixit, ut adeſſet.*] P. Ser*uilius* Iſauricus Prætor, *(ut in epiſtola ſequente) qui* Conſul *fuit cum* C. Cæſare II. ADESSET, *ad cauſam dicendam. ſic* Pedianus *in argumēto* Cor*nelianæ:* "Cum P. Caſſius *decimo die, ut mos eſt, adeſ*"*ſe iuſſiſſet.*

63.

TRIBVS *habet*] *Tribus hæ Meſſium uidentur abſolutura, Põtina, Velina, Metia.* AGITVR TAMEN SATIS : *aliquid tamen proficitur, & ſi acres habemus aduerſarios.*

63.

AD DRVSVM.] *Vt poſt Meſſium defendam Druſum. 64. 64:* AD SCAVRVM: *qui accuſatus erat à P. Valerio Triario repetundarum ex Sardinia. iudicium Cato exercuit. Pedianus.* CONSVLES DESS: *ij, qui Conſules deſignabuntur.* IN BRITANIA : *quò Cæſar cum legionibus traiecerat. 65 :*

Ex epiſt. XV. pag. 63.

QVOD *erat abs te,*] *Non eſt locus ſine mendo. ſupra Beſſarionis liber* PLERIQVE, *non* PLERAEQVE : & ESSET, *non* ESSES.

63:

BRVTO *datæ:*] *Mallem,* BVTHROTO : *ut 66:* 63:

IN *aliquem locum,*] *In mea ſcripta.*

63:

LAELII,] *Antea,* PAETI. & *in Beſſarionis libro,* PETII. *nos,* LAELII, *repoſuimus, ex epiſtola V. libri III. ad Q. fratrem, in qua ita ſcribit :*
» *Sermo eſt à me inſtitutus Africani, paulo ante*
» *mortem, Lælij, Phili, Manilij, Q. Tuberonis. Macrobius etiam cum Scipione locutum Lælium in libris de Rep. teſtatur.* ISTVM APPELLAREM : *Varronis mentionem facerem.* Ἐξώρτε

ρικοὺς : qui ſint Ariſtotelis ἐξωτερικοὶ libri, Gellius exponit libro X X. Cap. I I I I. IN IIS LIBRIS : in oratorijs. 64:

64.

VALETVDINE] Infirmiſſima : ut in oratione pro Rabirio. NON ALIENVS A SCAEVOLAE STVDIIS : erat enim de iure ciuili : & Scæuola iuriſconſultus. itaque adeſt in primo libro : in duobus reliquis, præcepta tradentibus, uir grauiſſimus recte non adeſt. DISPVTATIONI : hæc dictio à duobus antiquis libris, Beſſarionis & Caualcantis, abeſt. IOCVLATORIAE igitur ad τεχνολογίαν refer, Scæuolæ, ut leuẽ & ioculatoriam, perſona minime dignam.

64.

LVCVLENTA.] Beſſarionis liber, Luculenta res Aureliani ut ſcribis indicijs : ut Aurelianum indicaſſe dicat, luculentam rem eſſe.

64.

VT ille intelligat,] Tibi gratum eſſe, quòd eĩ non deſum. NIHIL DIFFICILIVS: Veſtorio: cum tamen te & me utatur facillimis.

64.

LEGE Iunia, & Licinia] Ne idem iteretur, uide ſupra, pag. 28. FVSIA : uide ſupra, 13. PATRONIS : patronum C. Catonis fuiſſe M. Scaurum, ſcribit Aſconius in argumento orationis pro Scauro. IN GRATIAM REDIIT : altero enim ante anno, Conſulibus Marcellino & Philippo, Tribunus pl. rogationem in Milonem promulga

uerat. epiſt. III. *&* VI. *lib.* II. *ad Q. fratrem.*

64.

DRVSVS] *In epiſtola extrema libri* II. *ad*
„ *Q. fratrem, Druſus, inquit, erat de præuaricatione*
„ *à Tribunis ærarijs abſolutus, in ſumma quatuor ſen-*
„ *tentijs, cum ſenatores, & equites damnaſſent.*
IVDICIBVS REIICIENDIS AD V. NONAS QVINT: *ut ad* V. *Nonas Quint. reijcerentur iudices, deinde iudicium fieret.*

64.

DE *prælio*] *Mihi locus uidetur deprauatus.* DE PORCILIO, *uel* PRETILIO, *rectius putarem: de quo in epiſtola proxima ſuperiore.* RVMORES NON BONI: *condemnatum iri.* IVDICIA: *quibus etiam nocentes ab-ſolui non ignoras.* DOMITIO: *Aeno-barbo, Conſule.*

64.

NON *mihi ut quod.*] *Sic in libris antiquis, Beſſarionis, & Caualcantis. mendum apparet: neque poteſt eſſe certa diuinatio, cum ſententia lateat. quid tamen, ſi ſic? S.C. quod hic Conſules de prouincijs fecerunt, Quicunque poſthac, non nihil Pompeio iam intelligebamus, enuntiationem illa Memmij ualde Cæſari diſplicere. ut reſpondeant inter ſe* NON NIHIL POMPEIO, *et* VALDE CAESARI: *&* Pompeij *cauſam prouincialem hoc* S. C. *de-teriorem eſſe factam, ſignificetur.* QVICVNQVE POSTHAC: *uerba* S.C. ENVNTIATIONEM: *cum* C. *Memmius pactionem*

in ſenatu recitauit, quam ipſe & ſuus competitor Do*mitius cum Conſulibus feciſſent. uide 67.* CAESARI: *cuius opibus in Conſulatus petitione Memmius cum uteretur, enũciatione illa eum offendit. 62:*

64.

DOMITIVS] *Caluinus, plebeius: Meſſala patritius: Conſules proximis comitijs deſignati.* LIBERALIS IN POPVLO: *munere dato. 66.*

64.

VT *tacitum iudicium &c.*] Q*uod factum non ederetur.* H*oc autem decreuit ſenatus, ut qui nullo pudore prohiberentur ab effuſo ambitu, largitionem omitterent, cum intelligerent futurum, ut irrita eſſet deſignatio, ſi damnati tacito iudicio fuiſſent. erat igitur ad cohibendam largitionis impudentiam quaſi frenum quoddam taciti iudicij timor,* ANTE COMITIA: *ne, ſi poſt comitia fieret, potentia deſignatorum deterriti iudices minus libere iudicarent.* CONSILIIS: *iudicum.* OMNIBVS SORTITA IN SINGVLOS: *iam facta erat in ſingulos candidatos iudicũ ſortitio, (nam non eadem erant omnium candidatorum conſilia) ſed iudicia nondum facta.*

64:

QVIDAM *iudices,*] De *ambitu.* VEIETORANTIVS: *in* C*aualcãtis antiquo libro, ueietoranci9: in* B*eſſarionis, ueiotarantius.* O*pimij cognomen puto fuiſſe: ſed poteſt eſſe mendum in literis.* IVDICARENT: *tacitum iudicium facerent in*

candidatos.

64:

RESCIDIT.] Placeret, RES AD S. ideſt, Res ad ſenatum. quam ſententiam & proxima uerba confirmant, & illa paulo infra, ſenatus decreuerat, ne prius comitia haberentur, q̃ lex lata eſſet. & infra loquendi modus idem eſt. Interceſſum non inuitis. res ad ſenatum. TERENTIVS: Tribunus pl.

64:

LEVI brachio] Non uehementer: qui ad populum de tacito iudicio leuiter tuliſſent.

64:

HIC Abdera] Hic ſumma fuit ſenatorum ſtultitia: ut Abderitæ uiderentur: de quorum ſtupore, atque inſania multi ſcripſerunt. & ipſe infra, 105: eſt, inquit, ἀβδηριτικόν, ideſt, ratione carens, quaſi factum Abderitarum. NON TACENTE ME: reprehendente leuitate ſtultitiamq; ſenatorum: qui cum antea decreuiſſent, ut ante comitia tacitum iudicium fieret, mox decernerent, ut primo quoque tempore comitia haberentur, omiſſo tacito iudicio.

64:

RES integra referretur.] Ad ſenatum: &, RES INTEGRA, ut ageretur ſuper tota re, quid omnino agendum, haberentur ne comitia conſularia omiſſo tacito iudicio, an comitijs iudicium anteponeretur. eodem ſenſu dixit oratione IIII. in Catilinam, Referre tanquam integrum, ideſt, tanquam nihil eſſet

retur. QVI OCCVPARANT: *qui ante dederant: ut* Domitius, *Meſſalla, competitores*.

64:

HAEC *negotia multarum nundinarum fore:*] Hoc *pendet ex eo, Rem non habes nullam: magnum, inquit, hoc tibi uideri oportet, tam frequentes eſſe largitiones, ut nundinæ potius ſuffragiorum, ac mercatus quidam comitiorum, q̃ populi iudicium in deſignandis magiſtratibus, uideatur*. ANTIVM, ET FAVONIVM: Antium *Reſtionem, de quo* Plutarchus, *& alij*. Fauonius *autem* Catonis *imitator dictus, qui de* Rep. *quidquid ſentiret, libere loqueretur*. CATO: *Prætor eo tempore*. NIHIL TIMVERIS: *noli uereri, ne in ſenatu ita libere loquar, ut eos, qui rerum potiuntur, offendam*.

64:

NON FECISSE *uidentur*.] *Reus à iudicibus abſolutus, his uerbis innocens pronuntiabatur, Non uideri feciſſe. ergo hic* Druſum, *&* Scaurum *dicit abſolutos*.

64:

Q. Pompeio Rufo,] *Hic, occiſo* Clodio, *acerbiſſimas conciones* Tribunus pl. *habuit in* Milonem, *&* Ciceronem. Pedianus *in argumento* Milonianæ. PRO IIS DICERE: *cum eos de ambitu reos defendes*.

64:

TRIBVS *libris,*] *Oratorijs*.

65.

VT *opinionem habeas rerum,*] Vt *habeas, mea*

T

quæ ſit his de rebus opinio. FERENDVM EST: *Gabinij turpem abſolutionem ſignificat.* ILLE: *Pompeius, Gabinij amiciſſimus.* MEAE QVE DIGNITATIS: *cuius cauſa conſtanter, & libere me geſſi.* QVOAD MIHI SATISFACTVM ESSET: *quoad mihi ſatisfeciſſet: uſque, dum mihi ſatisfactum uidiſſet.*

65.

ΓΟΡΓΑΓΥΜΗΑ] *Ex perturbatis literis corrigerem: πρώρα πρύμνα. uetus adagium eſt prora & puppis, quo totum ſignificatur: quod uſurpauit etiam in epiſtola ad Tironem: Mihi prora & puppis, ut in prouerbio Græcorum eſt, fuit à me tui dimittendi, ut rationes noſtras explicares. Quòd Gabinius igitur abſolutus ſit, potiſſimũ id fuit accuſatorũ infantia.* L. LENTVLI: *Lucij Flaminis filij. ad Q. fratrem epiſt. I. & IIII. libri III.*

65.

IVDICIA *reliqua*] *Erat enim de maieſtate abſolutus, ſed præterea de ambitu, & de repetundis accuſabatur. uide ad Q. fratrem epiſt. II. & III. libri III.*

65.

NOBIS *gubernãtibus*] *Hoc eſt, quod dicit in epiſtola longa ad Lentulum, Cũ noſtræ ſententiæ magnum in ſenatu pondus haberent uſque ad Cæſarem & Bibulum Conſules. tum quaſi gubernatores in puppi ſedebamus, nunc uix eſt in ſentina locus.* VNVM: *Pompeium, cuius opes etiã nocentiſſimos reos abſoluunt.* MVLTA MIHI DANT SO

LATIA: *id autem conſolator in primis, quòd eos, qui mihi nullam gratiā retulerunt inuidentes dignitati meæ, magnis in* Rempublicam *beneficijs quæſitæ, nunc infinitam unius potentiam cernentes uideo diſrumpi.* DE MEO STATV: *de ſtatu dignitatis meæ..* VNDE CECIDERIM: *caſum intelligit exilij.*

65.

PEDIBVS *trahuntur.*] *Non laboro, etiam ſi peſſime adminiſtrentur. ſic locutus eſt in epiſtola ad* Volumnium, *fam.* 110. STOMACHVS VBI HABITABAT: *ubi ſedes iræ fuit.* CONCALVIT. *calorem concepit ad concoquenda, quæ dura ſunt: ideſt, ut non ferenda feram tamen.*

65:

FLVIT *ad interregnum.*] Interrex *creabatur, cum urbs ſine* Conſulibus *eſſet, ut is haberet comitia conſularia.* FLVIT: *tendit. quia cum hæc ſcriberet menſe* Nouembri, *non dum habitis comitijs, quæ nec in expectatione eſſent, futurum uidebatur, ut res uſque eò protraheretur, ut, anno confecto, cum nulli* Conſules *eſſent,* Interrex *comitiorum cauſa crearetur.* Quòd *autem in antiquis libris,* FVIT, *legitur; falſum eſſe conſtat; probabilius autem, ut correximus,* FLVIT: *ſiquidem in epiſtola ad* Q. *fratrem* II. *eadem de re eandem ſententiam poſuit, his uerbis:* Res *uidetur ſpectare ad interregnum.* APVD TIMIDOS IVDICES: *qui à* Pōpeio, *ad quem* Dictaturam *delatum iri non dubita=*

maieſtatis iudicio, Lentulo accuſante : quod paulo ante cum ſcripſiſſet, de liberto cōdemnato per obliuionem omiſit, hic omiſſum repetijt, non ſuo loco . ad fratrem epiſt. I. III. IIII. libri III.

65:

SOLIDIS pectoribus] Animi non infirmi, qui, poſtq̃ reus iudicatus eſt læſæ maieſtatis, ſtatim magna libertate dixit, quæ ſequuntur. fuit autem uel græcum adagium, uel initium uerſus ex aliquo uetere poeta . LEGE PAPIA : hæc uidetur fuiſſe de maieſtate .

65:

PONTINVS] C. Pontinus, qui Prætor fuerat Cicerone Conſule, moxq́; in prouinciā Ciliciam Legatus cum eo profectus eſt . AD IIII. NONAS NOV : qui dies ludos plebeios primus, ut opinor, conſequebatur . uide infra de ludis . TRIVMPHARE : de Allobrogibus. Dion libro XXXIX . & orat. uol. III. pag. 75 : CATO : M. Catonem hoc anno fuiſſe Prætorem, & iudicium repetundarum in M. Scaurum exercuiſſe, perſpicuū fit ex Pediano : itaque quod ſequitur PRAETOR, mallé PRAETORES. MVTIVS: Scæuola. 64: LATVM DE IMPERIO : cur triumphare non licebat ijs, quorum de imperio latum ad populū non eſſet ? quia, niſi populus imperium lege curiata dediſſet, exercitum habere Proconſules aut Proprætores, et bellum in prouincijs gerere non poterant . ita ſequebatur, ut bellum à Pontino geſtum iniuſſu populi nullum eſſet, itaq́; triūphi ſpes eriperetur .

Qui autem ſine lege Curiata, imperio à populo non accepto proficiſcebantur in prouincias; ij & ſine legionibus ibant, & ſuo ſumptu: qui lege Curiata, populi iuſſu, ij cum legionibus, publico ſumptu. Hæc uberius in libro de magiſtratibus. APPIVS CONSVL: *ut qui in Ciliciam prouinciam proficiſci cogitaret ſine lege Curiata. ideo, ut Pontinus etiam ſine lege Curiata profectus triumpharet, non Pontini magis, q̃ ſua cauſa cupiebat: cum ſibi non lege Curiata à populo, ſed lege Cornelia à ſenatu imperiũ habenti, Pontini exemplũ ſperaret in triũphi petitione profuturũ. uide epiſt. fam. 17.* TRIVMPHARE: *Beſſarionis liber, triumphaturum: utrunque recte.* SINE LEGE: *Curiata. fam. 17.*

65:

CONFECTA *Britania*] *Cum Cæſari, quod ageret in Britania, reliquum nihil eſſet.* PROXIMO: *proximis diebus; cum & alias ante accepiſſet. ſic arcano, & arcane; commodo, & commode, indifferenter ueteres dixere.* PILIVS: *Piliæ propinquus, quam Atticus habebat in matrimonio. fam. 116:*

65:

NOSTER,] *Beſſarionis liber, non. placeret, noſtri, cum ſequatur, tuorum.* VLLA VERITAS: *ſi præſtare uis, quod promiſiſti.* CICERO MEVS: *quem Dionyſius erudiebat. 63.*

ILLVD *animaduertendũ, eſſe in hac epiſtola multa inter ſe pugnantia: ut neceſſe ſit, aut pluribus diebus ſcriptam, aut non unam eſſe epiſtolam.*

Ex epiſt. XVI. pag. 66.

GRATVM aduentum] Aduentum Attici in Italiam. PROMISSI: hoc eſt, quod in proxima dixit, ſi ulla eſt in te ueritas, aduentare iam debes. TRANSMISSIONIS: cum ex Italia in Græciam cum periculo nauigaſti.

66.

NAM Veſtorio dandi ſunt dies,] Nam Puteolis merito pones aliquot dies in Veſtorij noſtri ſuauiſſima conſuetudine, ut illius urbanitatem, & quaſi Atticos ſales ex interuallo reguſtes. erat autem Veſtorius Puteolanus: & Puteoli in uia, quæ ex Apulia Romam fert.

66.

GERMANAE puta uide] Etſi nihil immutaui: tamen non dubito, quin ita legendum ſit, GERMANAM: PETI VIDE. ut ſit ſenſus. aduola mi Attice, & inuiſe ſimilem Remp. Reip. illi noſtræ, quam laudare ſolebamus. dicit enim, germanam illius noſtræ Reip. per ironiá, quaſi prorſus diſſimilem, & plane mutatam. deinde ſequitur: Vide magiſtratus peti nūmis ante comitia tributim uno loco diuiſis palam. quæ uerba ſi quis diligentius expendat, ſingula emphaſim habere cognoſcet. uide item, inquit, Gabinium abſolutum, cum nocentiſſimus eſſet: concedatur etiam, ut auctoritate floreat, & gratia.

66.

DE Meſſalla] Conſulatum petente. ſupra.

66.

NVLLA EST &c] Nemo ferè condoluit.

NE PRAESERTIM ABSOLVTO: *Tribuni pl. iam nihil non audebunt, cum C. Catonem, qui nihil non auſus erat in Tribunatu, uideant abſolutum. fuerat autem C. Cato Tribunus pl. altero ante anno Conſulibus Marcellino & Philippo, multaq; fecerat præter ius & æquum, ut eſt in I. libro fam. & in II. ad Q. fratrem.*

66:

PACCIANAE *epiſtolæ*] *Hic apparet, diuulſa eſſe, et alieno loco agglutinata harum epiſtolarū membra. nam Paccianæ epiſtolæ incipit reſpondere in epiſtola proxima ſuperiore: (pag. 63:) ut, in hac quo modo reſpondere poſſit, non uideam.*

66:

PAVLVS] *L. Aemilius Paulus, qui duas baſilicas, ueterem reſtituit, nouam extruxit.* DISRVMPARIS LICET: *ut homo ad rem attentus: quem neceſſe eſt diſrumpi dolore, cum tantam pecuniam contemni uides, quæ non in ædificium, ſed in aream erogetur.* VT FORVM LAXAREMVS: *Suetonius hæc de Cæſare: Forum de manubijs incoauit: cuius area ſuper HS millies conſtitit. Expendimus igitur, inquit, ſexcenties HS, ideſt decies octies centena ſcutatorum millia, ut forū laxaremus, illud inquam monumentum, quod tu glorioſiſſimum fore dicebas. niſi ſic exponas, ſolœciſmi ſpecies uidebitur.* CVM PRIVATIS: *quorū ædes emimus, ut ijs ſolo æquatis forum laxaremus.*

66:

TRIBVNITIIS *comitijs*] *Caualcantis*

& Beſſarionis duo antiqui libri, TRIBVTIS COMITIIS. *placet: ut populum, qui ex regionibus & locis ad ſuffragia conueniebat, (hæc enim tributa comitia dicta, docet Gellius ex libro Lælij Felicis) marmorea ſepta, non, ut ante, lignea, concluderent.* 66:

AD *quid laboramus res Romanas?*] *Quorſum igitur de rebus Romanis laboramus? qui enim hoc monimentum contemnit, apparet eum de rebus Romanis nihil laborare. ſin autem laboramus; non eſt, ut hoc monimentum contemnere poſſimus.* DE LVSTRO: *Cenſores poſt cenſum Vrbem luſtrabant: ſed cenſum luſtrumq; ſimul Tribuni pl. obnuntiationibus impediebant.* 60. LEGE PLOTIA: *qua iudicia inter tres ordines communicata, ſenatores, equites, plebem, declarat Aſconius his uerbis:* M. *Plau-*
» *tius Silanus Tribunus plebis, Cn. Pompeio Strabone L.*
» *Porcio Catone Conſulibus, anno II. belli Italici, cum*
» *equeſter ordo in iudicijs dominaretur, legem tulit ad-*
» *iuuantibus nobilibus, qua lege tribus ſingulæ ex eo nu-*
» *mero quinos denos ſuffragio creabant, qui eo anno iu-*
» *dicarent. ex eo factum eſt, ut ſenatores quoque in eo*
» *numero eſſent, & quidam etiam ex ipſa plebe.* *Beſſarionis tamen liber, item Caualcantis,* LEGE COCTIA. *& ſanè de lege Plautia uix eſt ut putem intelligi poſſe: primum, quia non de genere iudicum queri Ciceronem exiſtimo, ſed de criminibus, quorum impunitatem improbi aſſequerentur. at lex M. Plautij Silani tantum fuit de genere iudicum, de crimine nullo fuit. alia igitur hæc. deinde, ideo hic de genere

iudicum non agitur, quia iudicia nunc non lege Plautia fiebant, ſed Aurelia, quam tulerat L. Aurelius Cotta Cn. Pompeio Magno M. Licinio Craſſo Coss. ut cũ ſenatoribus ſimul equites Romani, & Tribuni ærarij iudicarent. eaq; lege iudicatum eſſe in cauſa Clodij, ſupra legimus libro I. item in cauſa Scauri apud Pedianum, in Miloniana, in aliis. quòd ſi PLAVTIA legimus, ab alio Plautio latam intellige, qui tulerit non de iudicibus, ſed de certo crimine, & fortaſſe de ui: nam legis Plotiæ de ui meminit Celius in epiſtola ad Ciceronem, fam: 116:

66:

C. DOMITIVS] placet, C. DECIMIVS, ut & Caualcantis, & Beſſarionis liber habet. placet autem, primum, quia libenter ſequor ueterum librorũ auctoritatem: deinde, quia C. DOMITIVS mendoſe legi uideo: nunquam enim Domitia gens Caio prænomine uſa eſt, ſed tantum Cneo, & Lucio: ut in Tranquillo legimus.

67.

INTEGRAE] Ante quàm hinc diſcederes.

67.

QVID egeris.] Num eum libertate donaueris. 62.

Ex epiſt. XVII. pag. 67.

NON oblitum] Non quia ſim oblitus.

67.

COMMITTAMVS] ſcribendas demus. EXCIDAT: excidant, Beſſarionis liber. locus depravatus.

curiata lex, neque ſenatus fuerat : ſed quaſi utrunque fuiſſet, ita prouinciarũ adminiſtrationem & lege curiata & ſenatuſconſulto ſe daturos Cõſulibus promittebant Memmius & Caluinus, ſi modo ipſi eſſent Conſules facti. AFFVISSET : *puto* FVISSET *rectius.*

67.

NOMINIBVS] *Nomen dicitur, quod in codicem refertur.* PERSCRIPTIONIBVS : *certa pecuniæ promiſſione, ut cautum eſſet Conſulibus de HS quadringenis. hinc illud apud Terentium : Perſcripſi omnibus, quibus debui.* MVLTORVM TABVLIS : *cum multi, Memmio & Caluino amicitia aut affinitate cõiuncti, ſolutionis promiſſione ſe obſtrinxiſſent, perſcriptione ſuis tabulis facta.*

67:

ERAT *idem* :] *Ita non commouebatur, quaſi nihil turpe commiſiſſet.* ALTER : *alter Conſul Domitius Aenobarbus.*

67:

DIREMPTA *coitione*] *Coierant candidati Memmius Caluinus cum Conſulibus Appio & Aenobarbo. eam coitionem Memmius inuito Caluino diremit, cum prolatam pactionem in ſenatu recitauit.* REFRIXERAT : *amiſerat amicorum ſtudia : cum illa pactionis enuntiatio Cæſarem offendiſſet. 64.*

67:

AEQVITATEM *animi mei*] *Quem uideas*

nihil his rebus commoueri.

67:

SELEVCIANAE *prouinciæ,*] *Nobilis prouincia Ciliciæ, quam Seleucus urbibus auxit.* PERSPICE: *uides enim me nihil prorſus laborare, ut Procõſul in Ciliciã mittar: quam alij tam turpi pactione quærunt: cum ego multo ante Conſul fuerim, ideóq; multo, q̃ illi, facilius cõſequi poſſim. quare laudes uelim æquitatem animi mei, cum his pactionibus nihil cõmoueor. quod tibi argumẽto eſt, prouinciã à me cõtemni. niſi enim contemnerem, commouerer. ideo autem nõ cõmoueor, quia contemno.* CONIVNCTIONEM: *mira eſt, inquit, æquitas animi mei: neutrã in partem ualde me iacto: & ſuauiſſimam cum Cæſare coniunctionem tueri conſiliũ eſt.* EX HOC NAVFRAGIO: *cætera cum amiſerim, teneo, quaſi tabulam ex naufragio, ſuauiſſimam cum Cæſare coniunctionem.*

67:

HIBERNAM *legionem*] *Vt ſumeret quam uellet legionem in hiberna ducendam.* COMMODVM: *paulo ante: ut ſæpe apud hunc ipſum.* SCRIBIT: *Quintus.* LEGATVM POMPEIO: *uide I. epiſtolam huius libri.*

67:

VT *tu tamen aliquid expectes.*] *Ne nunc ex meis literis omnia cognoſcas.*

67:

AD ME] *Hoc aut abundat, aut mendoſum eſt. dicit enim, cum Romam uenies.* Illud

addo, omnes huius libri epiſtolas, præter priores tres, perturbato eſſe ordine; neque ſolum ipſa corpora, uerum etiam membra: quæ ſuo loco reſtituere ſine uetuſtis libris fruſtra conarer.

IN LIBRVM V. EPISTOLARVM AD ATTICVM PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 68.

IN DISCESSV] *Cum à tuo complexu in Tuſculano diuulſus ſum, in prouinciam Ciliciam proficiſcens.* NE QVID NOVI: *ne prorogetur annuũ prouinciæ tempus: quod eſſet nouum, & inuſitatum.* DESIDERIVM: *urbis, & meorum.*

68.

SATISDATIONES *ſecundum mancipium,*] Puto eas eſſe, *quæ de rebus mancipio emptis, pretio nondum ſoluto, fiant. nam etſi mancipia uenditor poſſidet ab emptore data: quia tamen ea poſſunt fieri deteriora, ut deinde eiuſmodi non inueniantur, qualia emptor promiſerit; ſatiſdationem ſecundum mancipium uenditor quærit, ut ſibi de mancipijs ca-*

ueatur. PRAEDIORVM: *pro quibus Mē=mius,& Atilius cum ab emptoribus mancipia accepiſ=ſent, ſatiſdatione præterea de mancipiorum probitate & fructu ſibi caueri uoluerunt.*

68.

DE Oppio] *Cicero Cæſari debebat* HS D CCC, *ideſt aureorum uiginti millia. exigebat* Oppius *abſentis* Cæſaris *nomine*. 70 : 103 : APERVISTI: *expoſuiſti, oſtendiſti te daturum, ſi urgeret.* 70 : VERSVRA FACTA: *uerſuram facit, qui ue tus ut æs alienum ſoluat, nouum contrahit. fit enim conuerſio quædam, & mutatio creditoris.* NO=STRORVM NOMINVM: *pecuniæ mihi ab alijs debitæ. cuius exactionem ſi expectare uellem, ſine uerſura* D C C C *ſoluerentur.*

68.

TRANSVERSVM *uerſiculū*] *Cum pa gina uerſibus recto ordine ſubſequentibus cōpleta ni hil ultra capit; tum, ſi quid eiuſmodi ſupereſt, quod multorum uerborum non ſit, ſcribere ſolemus de trāſ=uerſo.* DE SORORE: *tua,* Q*uinti fratris uxore.* EGO, ET TV: *ut inter fratrem meū & ſororem tuam uterque gratiam componeremus.*

68.

DIES FECIT] *Non dies in ueſperum iam urgens, (nam &* Marcum *fratrem eadem cauſa in* Arcano *retinuiſſet.) ſed dies feſtus* Arcani *pagi, quem ſibi* Q*uintus in ſuo fundo celebrandum putauit.*

68:

MVLIERES,] Terentiam, & Tulliolam,

quæ

quæ Ciceronem proſequebantur. PVEROS: *Quintum filium, & Marcum fratris filium.* HOSPITA: *itaque inuitandi partes meæ non ſunt.* STATIVS: *libertus Quinti, gratioſiſſimus apud eum, ideóq; uxori odioſus.* VIDERET: *pararet, curaret, ut alibi.*

68:

ANTE *q̃ proficiſcare*] *In Epirum.* PONTINVM: *Legatum meum. Quatuor legatos habuit Cicero in Cilicienſi adminiſtratione, C. Pontinium, M. Anneium, L. Tulleium, Ciceronem fratrem. fam. 245.*

Ex epiſt. II. 69.

IVSTA *itinera facere.*] *Procedere quotidie, quantum iuſtis itineribus poſſem.* MEA MANDATA: *ut mandarem, ſi quid eum me abſente curare uellem.* NOBIS PROVINCIAS: *nobis, qui prouincias adminiſtramus.* γενικῶς *de prouinciarum rectoribus dixit. nam ipſe unam habuit prouinciam Ciliciam. aut* PROVINCIAS, *quia ſimul habuit Cyprum, & diœceſes tres Aſiaticas, Pamphyliam, Lycaoniam, Iſauriam, tutelam Regis Cappadociæ.*

69.

AD *annum*] *Sic locutus eſt libro III. de Oratore.* " *Vt tibi Cæſar faciendum eſt ad annum.* TRIBVNVM PL: *qui, ſi quis uellet prouinciarum tempora prorogare, poſſet interceſſione impedire.*

69.

RVFIO *noſter*] *Hic eſt C. Sempronius Ru-*

ſus, de quo in epiſt. ſam. 116: quem hic per iocum appellat Ruſionem. Quoniam autem cum Veſtorio neſcio quid ei erat controuerſiæ: arbitrum ſtatuerant Ciceronem, ut cognoſceret. deinde cum Sempronius ſe à Veſtorio uideret obſeruari, (obſeruabat autem Veſtorius, ut, ſi Ciceronem Sempronius adiſſet, ſtatim & ipſe accurreret, tranſigendæq; controuerſiæ arbitrum moneret: quod Ruſio nolebat, ut qui ſe non bonam habere cauſam intelligeret) hominē ſtratagemate feſellit: nam ad Ciceronem nō acceſſit. hunc Cicero gratam ſibi rem feciſſe dicit, quòd de controuerſia audiri noluerit, ideſt, quòd ad ſe arbitrum non acceſſerit, ut de controuerſia, quam habebat cum Veſtorio, tranſigeret. in quo quaſi gratiam referre Ciceroni pro accepto beneficio uiſus eſt, quòd eum audiendi moleſtia liberauerit. TAM LONGE: Baulis in Cumanum. Baulis enim habuiſſe uillam Hortenſium, conſtat ex Varrone, libro III. de re ruſtica, etiam ex Academicis. HORTENSIVS: hic non hominem, ſed dignitatem indicat. AGENTEM ALIQVID: ementem, aut uendentem, ut in emporio. È PANSAE VILLA: Caualcantii liber, EPENSE VILLA, corrupte, ſed unde facile poſſit erui uera lectio. Beſſarionis: EXPENSE SVA VILLA: ut aut legi poſſit, EXIENS È SVA VILLA: aut, quo modo ego correxi Caualcantis librum ſecutus, È PANSAE VILLA.

69.

NVNQVID uellem,] Nunquid ſibi mandarem proficiſcens in prouinciam.

69.

INGENTIS *moleſtiæ*,] *Prouincialis*. ALIORVM: *quibus prouinciarum adminiſtratio longiſſima quæque ob auaritiam gratiſſima eſt.*

69.

De auctoritate perſcripta.] *Senatus auctoritas quid ſit, aperiendum eſt. Cum aliquid in ſenatu Senatorum maior pars decreuerat, ſenatuſconſultum ſcribebatur, niſi Tribunus pl. aliquis intercederet. intercedente, ſenatuſconſultum non erat, ſed ſcribebatur tamen quod ſenatus eo die ſtatuiſſet, eáq; perſcripta auctoritas dicebatur.* Ergo, *cum ſenatus decreuiſſet* M. Marcello *Conſule referente, ut Cæſari Gallias obtinenti ante tempus ſuccederetur; itemq; ne abſentis ratio comitijs conſularibus haberetur, interceſſerunt* Tribuni *pl. itaque ſenatuſconſultum non eſt factum, ſed auctoritas perſcripta. quanquam* M. Celius *in epiſt.* I. *libri* VIII. *fam. ſcrupulum iniÿcit, qui de ſucceſſione prouinciarum Galliarum nihil à* M. Marcello *relatum ait ante* Cal. *Iunias: hæc autem epiſtola ſcripta eſt ad* VI. *Id. Maias*. IVSSOS IIII VIROS CREARE: *qui ſuos municipes hortentur, ne, ſi forte facto* S.C. *ad populum feratur, ſuffragijs* Marcello *Conſuli quidquã concedant.* EX POMPEIO: *cum quo* Tarenti *ſermonem habuit de* Rep. 70:

Ex epiſt. III. pag. 69:

QVID *de ijs cogites, & quando*,] *Quid futurum putes de ijs rumoribus, & quando futurum.*

69:

EDICTVM P. Licinij] Edictum prouinciale, ut edictum Aſiaticum Q. Mutij 87 : Ex ijs edictis Cicero ſumptū, quod utile prouinciæ putaret, in ſuum edictum transferebat.

69:

DIONYSIVS] Ciceronum puerorū magiſter, qui & ipſe cum pueris in prouinciam proficiſcebatur. NICANOR : Attici ſeruus, 80:

69:

CONTINENTIA, & diligentia] In adminiſtranda prouincia. A' PONTIO : cum eſſem apud Pontium.

Ex epiſt. IIII. pag. 70.

SCRIBA] Meus, M. Tullius Laurea. Plinius. 70.

PRIMO, & maximo mandato,] De Tulliæ matrimonio.

70.

AC NE ille] Cum in Beſſarionis libro ſcriptū uideam, AC ME ILLVD QVIDEM LABAT : fit, ut ita corrigendum putem, AC NE ILLVD QVIDEM LABAT, hoc ſenſu, Ac ne illud quidem, de quo ante diſceſſum meum collocuti ſumus, ex animo excidit, ſed hæret. NON QVO : ſubaudi, probem. CONTENTI ESSE : ut ei Tulliola matrimonio iungatur. hoc enim intelligit. 70.

NON alienum,] A' Tulliæ nuptijs. VT NOSTRIS POSSIT : uereor, ut is adduci

poſſit, ut noſtris mulieribus, Tulliæ & Terentiæ, in conſuetudine obſequatur: & ſi ſumme facilis ſit. generum enim Cicero cupiebat, cuius comitate & obſequio mulieres lætarentur. quod infra ſcribit de Dolabella, pag. 95: ET TVIS δυσδιάγνωστον: & quod ſcribis, tuas mulieres putare generum fore, qualem noſtræ maxime uelint; id eis difficile cognitu. πρὸς νεῦσιν ESSE: ad aſſenſum, ad obſequiũ: ut aſſentiatur, ut obſequatur noſtris mulieribus. ET QVIDEM SVMME FACILIS: horum uerborum iam ſententiam oſtendi. ſed antiqua lectio EQVIDEM SVM FACILIS: cuius hic eſt ſenſus: quẽquem illæ probabunt, ego probabo, facilis in omnes partes. REI HABEBIS RATIONEM MEAE: ſuſpecta ſententia eſt, eo magis, quòd in antiquo Beſſarionis libro uideo ſcriptum, RES HABIBIS MI RATIONEM. NAM &c.

70.

AGENTE Seruio] Libri duo ueteres, AGENTE SERVILIO SERVIO. ut ſenſus ſit: negotium ſuſcipientibus P. Seruilio Iſaurico, & Seruio Sulpitio, grauiſſimis uiris, & ſumma auctoritate præditis, nobiſq; haud uulgari amicitia cõiunctis, poſſet aliquid fieri probabile. ſed utroque noſtrum abſente, neque Seruilius aget, neque Seruius. Et ut ſine copula duo nomina iungãtur, ita Ciceroni uſitatum eſt, ut exempla recitare putidum uideatur.

70.

DE MARCELLO] M. Claudio Marcello Conſule, collega Ser. Sulpitio. S. C. SI E-

RIT FACTVM, *&c: ſi decreuerit Senatus, ut omnibus prouinciarum rectoribus ſupplementum ſcribatur.* REM TAMEN CONFICIES: *ages tamen de ſupplemento: nam certe, ut de cæteris ſenatus non probet, mihi tamen, & Bibulo, qui Proconſul in Syriam ibit, attribui oportebit.* PROBE: *quòd ei in ſermone ſignificaſti, me ad te de eo ſcripſiſſe.* 68: CVM VENERINT: *ages cum iis.*

70.

QVOD *Cherippus:*] *Subaudi, de me locutus eſt.* HIC QVOQVE πρὸς κνῶσιν SVSTVLISTI: *ne hic quidem ſcripſiſti, quid mihi agendũ putes, ſicuti nec de illo ſcripſeras, qui tibi à Tulliæ nuptiis uiſus erat non alienus.* SVSTVLISTI *igitur* πρὸς κνῶσιν, *ideſt, non ſcripſiſti ad aſſenſum tuum quid ſit, quid tibi uideatur agendum, quid probes.* O PROVINCIA: *cum indignatione. etiam ne, inquit, quid Cherippus libertus de me cogitet, aut dicat, mihi curandum eſt?*

70.

HACTENVS, NE *quid ad ſenatum.*] *Hactenus mihi eſt curandus, ne, ſi à nobis cõtemnatur, impulſus ab eo patronus eius Conſul ad ſenatum referat de ſupplemento non attribuendo. & protulit cum dolore,* HACTENVS, NE QVID AD SENATVM: *quaſi maxime curandus, cum tanta res agatur.*

70.

CONSVLE, *aut numera:*] *Aut conſilium*

mihi Attice da, quo pacto me geram : aut , alia uia ſi non eſt , pecuniam liberto numera . minimum in eo damni faciemus : nam capies eum D C *nummis ſeſtertijs , ideſt pecuniæ noſtratis aureis* X V . (*&* *poſuit exigui numeri notas, non quæ pecuniā definirent , ſed quæ pecuniæ minimum ſignificarent*) *qua ſumma facile adducetur, ut patrono ſuo, quod contra exiſtimationem, aut uoluntatem noſtram ſit , (puta , de non dando ſupplemento, aut de proroganda prouincia) nihil perſuadeat .* C E P E R I S *autem ex ingenio legimus, non,* C E T E R I S ; *mutatione ferè nulla : et* D C *pro* D E . *qui error alibi etiam eſt in uulgatis libris, ex antiquarum notarum ignoratione, & literarum ſimilitudine ortus .*

70.

QVO'D *cùm Scrofa .*] *Subaudi, locutus es de illo, quod Cherippus de me dixit . Scrofa autem Tremelliorum cognomen .*

70.

R E C T E *ſcribis :*] *Scripſerat Atticus ; quoniam Brundusij ante Calendas Iunias Pontinus Legatus futurus eſſet , ut inde in prouinciam profecturus traijceret ; non fuiſſe cauſam, cur Cicero reliquos Legatos urgeret , Annium & Tullium . In epiſt. fam. 225. 245. legitur Anneius , pro Annius : ut neceſſe ſit alterutrum eſſe mendoſum .*

70.

D E S I C I N I O] *Hunc puto peritum fuiſſe in conſcribendis edictis prouincialibus .* N E I L L A E X C E P T I O : *exceptionem quādam dixerat Si=*

cinius in edicto ſibi placere : quæ Ciceroni *ſuſpecta erat,ne forte in amicum negotiatorem,aut publicanum cum damno incurreret .*

70:

QVINQVE *præfectis,*] Vide 71 : DE OPPIO : *uide* 68. QVONIAM PHILOTIMVM HABÉS : *libertum* Terentiæ,*qui te huius oneris parte leuabit .* COGNOSCE RATIONEM : *uide,quantum debeam .*

70:

ET *ut agam amplius ,*] Et *ut uehementius à te contendã .* Deinde *intulit, ſi me amas .* PROFICISCARIS : *ex urbe .* 7c.

70:

PENÈ *præterij .*] Penè *ad eam partem non reſcripſi,in qua chartam ſcribis tibi deeſſe .* MEA CAVTIO : *mea intereſt cauere,ne tibi charta deſit .* DVCENTOS : *ſeſtertios nummos ad emendam chartam . ſume de meo ducentos,ut poſthac longiores à te literas accipiam,quibus & de meis , & de publicis rebus certior ſiam.* VELLET : *à te quærere .*

Ex *epiſt.* V. *pag.* 70:

QVID *narrem ; noui enim nihil :*] Coniectura *ducti ſic correximus . uetuſti libri ,* NOVI ENIM MIHI . *noſtram correctionem non dubito quin docti probent,eo magis,quòd in epiſtola ſequenti idem ſcribit :* Nec *tamen iam habeo,quid aut mandem tibi,aut narrem . mandaui omnia;quæ quidé ut polliceris,exhauries:narrabo,cũ aliquid habebo noui .*

70.

EO *autem die*] *Nam ferè ſenatus* Nonis, Idibus, Calendis *habebatur*.

71.

HS XX & DCCC.] *Quæ Cæſari debemus*. 68.

71.

QVOD *auctore te uelle cœpi*,] *Cæſaris amicitiam auctore te ſum amplexus. hinc illud* 57: *Te auctore reſipiui*. ADIVTORE: *in ſoluenda pecunia. ſic enim amicitia retinebitur*.

Ex epiſt. VI. pag. 71.

SECVM, *& apud ſe*] *Et conſuetudinem*, & *domum ſignificat*. NOSTRVM NEGOTIVM: *adminiſtrationem prouinciæ*. EXHAVRIES: *conficies, ut nihil ſuperſit*. 68: DE CAESARIS NOMINE: De HS XX & DCCC, *quæ Cæſari debemus*.

Ex epiſt. VII. pag. 71:

QVINOS *præfectos &c.*] *Vt præfectis uterer in mea iuriſdictione ab ipſo datis*. QVINOS *autem in ſingulas prouincias mihi attributas*. NOVOS: *non eoſdem, qui ſuperioribus annis in his prouincijs ab ipſo delati præfuerunt, ſed nouos, qui non præfuerint*. VACATIONES IVDICIARIAM CAVSAM: *ut ob hanc unam cauſam uacarent à præfecturis, ſi in iudicium uocarentur. id autem* Atticus *mandarat, quia, ſi locus à* Pompeio *relinqueretur, forte & ipſe amicum aliquem deferre præfectum uellet*.

Ex epiſt. VIII. pag. 71:

CVRSVM] Idoneam tempeſtatem.

71:

ROMAE] ROMA, uidetur legendum. non enim Romæ à Milone, ſed in itinere ab amicis, de Milone ſcribentibus, literas acceperat. itaque paulo poſt, Rem, inquit, totam perſpicias uelim: nobis enim ſcribuntur ſæpe maiora.

71:

QVOD Philotimus ſocius eſſet in bonis ſuis.] Volebat enim Milo ſuis neceſſarijs (ipſe enim Maſſiliæ exulabat) bona reſtitui. Nec dubito, quin ea bona Philotimus ab haſta emerit pecunia Ciceronis, ipſius autem nomine: ut tamen ei, cum bona ſua Milo recuperare uellet, aliquid pro fide & ſedulitate daretur. apparet ex epiſtola M. Celij, in qua ita ſcriptum eſt.
» Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis
» attinet, dedimus operam, ut & Philotimus quamhone
» ſtiſſime Miloni abſenti, eiuſq; neceſſarijs ſatisfaceret,
» & ſecundum eius fidem, & ſedulitatem æſtimatio tua
» conſeruaretur. Qua in epiſtola AESTIMATIO accipio, id quod Cicero Philotimo dandum cenſuerat, pro bonis fideliter, ſeduloq; ſeruatis.

71:

IN poteſtate noſtra] Cum ſciremus Philotimũ bona fideliter Miloni redditurum. quæ ſi malus emptor, ideſt non æque amicus, emiſſet, abduxiſſet à Milone mancipia, quæ ille permulta ſecum habebat. cur enim, quæ in auctione emiſſet, uellet relinquere? fecimus autem ut Philotimus emeret, eo conſilio, ut & ijs

mancipijs Milo poſſet uti, & redimere ab eo ſua bona cum uellet, liceret. quod ab alio emptore licuiſſet. ALIENIS: *non iam Milonis, ſed eius, qui ab auctione emiſſet. alij,* ALIENVS: *ego non uideo, cur mutetur. refer enim* ALIENIS *ad uerbum* ILLVM, *ſententia dilucide patebit, & à uetuſtis libris non diſcedetur.* FAVSTAE: *Milonis uxori, cui uidebatur de dote caueri, ſi ea bona Philotimus emiſſet, à quo Milo recuperare aliquando poſſet, pecunia Philotimo uel ſine uſura reddita.* RATVM: *certa cautio.* IPSI NOS: *cum & ipſe Cicero ſocius eſſet in bonis: ideo dixit in extrema epiſtola, Fide, fama, req; mea.* SERVAREMVS: *alius enim ſi emiſſet, recuperandi nulla Miloni ſpes eſſet. prorſus igitur periiſſent ea bona.*

72.

NIHIL *nobis fuerat tanti.*] *Hoc enim conſilio emimus, ut id denique fieret, quod ipſe Milo uellet. ut uero eius bona ipſo inuito poſſideremus, nihil nobis fuit tanti.* LEVIORA: *quia fortaſſe nõ ſunt, ut ſcribuntur: nobis enim ſcribũtur ſæpe maiora.*

Ex epiſt. IX. pag. 72.

MVNERIBVS TVIS] *Attici res agebant Areus & Eutychides liberti & Corcyræ & Sybotis: eius igitur nomine ad Ciceronem munera detulerunt.* CONCESSERANT: *congeſſerant, corrige: aptius erit ad ſententiam.* SALIAREM IN MODVM: *copioſe admodum: quales erant cœnæ Saliorum ſacerdotum.* SINE HIS IMPEDIMENTIS:

quæ ſcis me multa habere. & HIS (ut eſt in Beſſarionis libro) nemo non uidet eſſe rectius, quàm ijs.

72.

SVMMA modeſtia, & ſumma abſtinentia] Modeſtiam, & abſtinentiam non ſine cauſa coniunxit: quia multi, quòd ſuperbe & auare adminiſtraſſent, condemnati. EXTRAORDINARIVM: multis enim poſt Conſulatum annis in prouinciam proficiſcebatur: quod erat extraordinarium; cum alij ſtatim poſt Conſulatum ſolerent. PARTHVS: Parthorum incurſiones timet. 73: NOSTRA: nam, cum armis res geritur, fortuna dominatur. in pace autem quæ requiruntur, ea præſtabo, modeſtiam, abſtinentiã, & quæ in nobis ipſis, non in fortuna poſita ſunt.

72.

DE CXX, & de DCCC,] Cæſaris nomen intelligit, de quo ſupra. & uidetur rectius ſic, DE HS XX, & DCCC. ut 71. ANNVS NOSTER MANEAT: quæ nobis data eſt annua prouinciæ adminiſtratio, ea ne prorogetur, ſed eadem maneat. NE INTERCALETVR: nam intercalatio dies interponebat: ita, diebus interpoſitis, longior fiebat adminiſtratio prouinciarum. DIONYSIVM: pueri Ciceronis magiſtrum, ab Attico traditum.

Ex epiſt. X. pag. 72.

XV. Cal.] Perſpicue mendoſum, ut in duabus quæ proximæ ſequuntur, epiſtolis apparet. corrige igitur, VII. CAL. VESTIGIIS TVIS:

quia diu Atticus uixerat Athenis, multamq́; & iucundam ſui memoriam reliquerat.

72:

LEGE *Iulia,*] *Cum lex Iulia concedat, ut accipiam.* 76. AB HOSPITE: *publice enim hoſpitia magiſtratibus in prouincias proficiſcentibus dabantur, cum hoſpes cuique ſuus aſſignaretur: ſed Cicero ſumptum ubique fecit de ſuo, accipi ab hoſpitibus uetuit.*

72.

EX *hoc negotio emerſerim.*] *Quòd prouinciam acceperim.*

72.

ἔρδοι τίς] *Veriſſimum eſt illud,* Nemo artem, *quam non nouerit, exerceat.* Ariſtophanis *uerſus in* Veſpis.

72.

QVID ADHVC?] *Quid accidit adhuc, ut te prouincia offendat?* NESCIO: *non ferè quidquam accidit.* VT PVTO, ET VVLTV: *placet, quod eſt in antiquo* Beſſarionis *libro,* VT PVTO, ET VOLO.

73.

DICVNTVR, ET TACENTVR] *A' comitibus meis, ineptis hominibus: ut de uxore difficili dicere ſolemus, neque loqui, neque tacere, cum oporteat.* δυσδιοίκητα SVNT: *non eſt, ut ea ſedare poſſis, & tollere.* βαθύτητα: *ſummã taciturnitatem, ſummam in ferendo & diſſimulando grauitatem, & prudentiam.* 84. HVIVS

VIRTVTIS: quæ eſt in ferendo & diſſimulando. ERGO HAEC QVOQVE HACTENVS: ergo nihil addam: hæc ipſa ſatis ſint: ut in hoc quoque meam βαθύτητα cognoſcas. QVID DE CAESARIS: pecuniam debuiſſe Cæſari Ciceronem, ſupra diximus. 68. 71.

73.

DE Milonis] Et Miloni Philotimum debuiſſe, diximus. 71:

73.

TVRBAE duntaxat?] In Beſſarionis antiquo libro, VRBE: ut legi poſſit, VRBS: quod tamen haud ſcio an maxime probem; cum intelligam, ſi VRBS retineatur, ſuperuacaneum illud uideri, ET VRBIS ORNAMENTVM: ſiquidem urbe ornamenta urbis continentur, ut ciuitate ciues. placet igitur, & rectius uidetur, TVRBAE: hoc ſenſu: Athenæ me delectarunt, hominum duntaxat multitudo? imo & urbis ſpecies, atque ornamentum, & amor in te ciuitatis, quadam in nos beneuolentia cōiunctus, ſed multum ea philoſophia, quæ ſurſum deorſum agitatur, Academia inquam, leuis, & incerta, quæ nihil affirmat. O' Academiam, inquit infra, uolaticam, & ſui ſimilem, modo huc, modo illuc.

73.

SIQVIDEM eſt in Ariſto] Quandoquidem eius philoſophiæ princeps eſt hoſpes meus Ariſtus. In libro de claris oratoribus, in extremo.

73.

TVVM,] Videtur Xeno Attici res curaſſe. 75.

QVINTO CONCESSERAM : ut eiuſ domi Quintus frater eſſet.

73.

SIMVL eramus inuicem.] Amicus meus Coſmus Gherius, Fanenſis epiſcopus, doctiſſimus & ſanctiſſimus adoleſcens, quem niſi mors immatura præripuiſſet, ueram antiquæ uirtutis imaginem habituri fuimus; cum ego decimum abhinc annum Romam proficiſcens, eius uiſendi ac ſalutandi cauſa Fanum diuertiſſem, hunc locum ut ita corrigerem, admonuit. cum ego quæſiſſem, correctio eſſet ex ingenio, an ex libro manuſcripto: uetuſtum librum Patauij ſe affirmauit uidiſſe ita ſcriptum. poſtea Caualcantis in antiquo libro, cuius mihi ad paucos dies copia fuit, animaduerti, ERAMVS INVECIM, eſſe. nunc in Beſſarionis exemplari diſtincte uideo, INVICEM.

Ex epiſt. XI. pag. 73:

MARCELLVS ſedendi comes,] Hoc dicit: Marcellus, qui & ipſe urbis otium amat, odio tamen Cæſaris adductus Galliæ tranſpadanæ adminiſtrationem ad ſe transferet. COMES: meus: utrique enim gratius eſt in urbe ſedere, cum ex Pratura in prouinciam ire neuter uoluerit. ET SI ILLE: & ſi Cæſar non decedet, ut Conſul fiat: & ſi Conſul non erit. nam tum quidem nullā Cæſari faceret iniuriam, qui Conſulatum gerens nihil ad ſe prouincias putaret attinere. Scripſerat Atticus Marcelli conſilia de adimenda Cæſari prouincia tranſpadana. quod tamen factum non eſt. NON MINVS: q̄ ſi omnes prouincias adimeret, cum adimat eam, quæ ſit illius ſtudio

ſiſſima,& in ſuffragijs multum poſſit. Alij exponũt, De tranſpadanis fore neminem, qui magiſtratum gerat prohibente Marcello. mihi non perſuadetur Conſulis fuiſſe poteſtatē de prouincialibus magiſtratibus tollendis. quid enim? ut in colonia ne ſit IIII uir, ne Decurio?

73:

VARRONEM] Qui ſcire poterat; cum et Pompeij familiariſſimus,& eius in Hiſpaniæ adminiſtratione Legatus eſſet, nondum tamen profectus, ſicuti nec ipſe Pompeius. HISPANIAM: ut Proconſul adminiſtraret. THEOPHANI: Mitylenæo, liberto: (ut in oratione pro Balbo) cuius erat ſumma apud Pompeium auctoritas. NVSQVAM ILLVM DISCEDERE: ut urbi, & Reip. præſidio eſſet, ſi qui motus exorirentur. 77: IPSOS: integros.

73:

CN. Voluſius aderat Quæſtor.] Tres igitur Quæſtores habuit Cicero: nam & de Meſcinio,& de Celio tum ex his epiſtolis, tum ex illis, quæ familiares dicuntur, notum eſt. opinor tamen duos duntaxat fuiſſe, in diœceſibus Aſiaticis Meſcinium Ruſum, in Cilicia Cn. Voluſium; cui ſucceſſerit Celius, qui uenit in exitu anni, cum Voluſius aliquam ob cauſam diſceſſiſſet, ut & Pontinius Legatus diſceſſit. 92.

73:

TVVS] Legatus mihi ab amico tuo Titinio datus. DICROTA: biremes.

73:

οἵα τ' ἂν δέσποινα,] Adagium eſt, catellam do- minæ ſimilem eſſe. id ſi uerum eſt, poſſum de meis comitibus ſperare, ut in hoc imperio ſe mihi ſimiles præ- ſtent.

73:

V T ſinguli dicunt,] Dicunt hanc abſtinentiam non eſſe mihi familiarem, ſed ad illam me compoſuiſſe per unum annum.

73:

EXCVSATIO.] Excuſa me. poſthac deferto præfecturam, quibus uoles. non tergiuerſabor, ut in Apuleio. ſtatim ſine ulla mora ſatisfaciam. 82:

73:

PATRONEM,] Philoſophum Epicureum. BARONES: cum ioco dictum: nam Baro mulier philoſophiæ ſtudioſa: molles autem, ut fœminæ, & dediti uoluptatibus Epicurei. REM ILLAM CVRAE FVISSE: uide epiſtolam, quæ prima eſt lib. XIII. fam. tum omnia patebunt. exulabat autem Memmius Athenis, de ambitu condemnatus. ad Q. fratrem lib. III. epiſt. II. & Appianus lib. II.

74.

EPISTOLA Piliæ:] Miſſa ad Ciceronem, ut is ad Atticum Romam iam profectum deferendã curaret, cum inter ipſos irent redirent frequentes tabellarij.

74.

νομανδρίαν excuſationem] Legitimam, ac uiro dignam: occupationum uidelicet. nam hæc inualetudinis mollior eſt, nec ſatis uiro digna: occupationum

contra : quoniam agere uirorum eſt. NE ACCEPERIS: *neque enim occupatio ulla poteſt eſſe tanta, quæ curſum officij noſtri debeat interrumpere. eam igitur quia noſtra reſpuit amicitia, tollamus, cum alijs utamur.*

Ex epiſt. XII. pag. 74:

MENSE Quintili.] *Vrente ſole.*

74:

ἀκρατηρέων *iura*] *placet* ἀκρωτηρέων, *obſeruationum à promontorijs.*

74:

VT *audiui,*] *Accuſatum de ambitu poſt Conſulatum.* ID IPSVM CONSILIVM: *quod ad te ſcripſi ut fieret, idem ſcripſi & ad Hortenſium. Erat autem amicus Atticus Meſſallæ, (ut 64.) Hortenſius etiam patronus. fam. 112 : 113 :* συνηγορίων *: ob communis amici caſum.*

74:

MEOS] *Scriptos* περὶ τῆς πολιτικῆς. THALLVMETO: *literatus Attici ſeruus.*

74:

HABEBIMVS *Conſules.*] *Conſules iam erunt deſignati.*

74:

IPSIS] *Quia iam de iudicio Meſſallæ meminit. aut : quòd poſt comitia plerunque crebra ſolerent fieri iudicia.*

Ex epiſt. XIII. pag. 74:

SEXAGESIMO & *quinto poſt pugnam Bouillam.*] *Cum de cæde Clodij ad Bouillas fa*

cta non poſſit accipi, quæ multis ante menſibus fuerat; libenter legerem, SEPTVAGESIMO ET QVINTO: *tot enim dies à* Nonis Maijs, *quo die à Cicerone in prouinciã proficiſcente* Atticus *diſceſſit (ſic enim patebit rationem attente ſubducenti) ad* XI. Cal. *Sextilis numerantur. & Attici diſceſſum ideo pugnã opinor* Bouillam *appellari, quia cum* Ciceronem *proficiſcentem* Bouillas *uſque proſecutus eſſet, ulteriusq; progredi uellet,* Cicero *autem recuſaret, ortum eſt inter eos quaſi certamen humanitatis, ægreq; diſceſſus factus. hoc autem eo magis opinor, quia ſimul eos in* Tuſculano *fuiſſe cum in prima huius libri epiſtola uideam, proſecutum deinde* Atticum *uſque ad* Bouillas, *facile mihi fit ueri ſimile.* Epheſum *igitur, inquit, ueni ad* XV. Cal. *ſext. ſeptuageſimo & quinto poſt quàm à te diſceſſi.*

75.

VERVNTAMEN *decumanis*] Sic & *in* Beſſarionis *libro. placeret,* VERVNTAMEN CVM ROMANVS. *ut hoc dicat:* Græci, *qui* Romanos *magiſtratus odiſſe ſoliti ſunt, quia prælati faſces quaſi minari uidentur eorum libertati; me tamen cum imperio uenientem non minus læti exceperunt, quàm ſi* Epheſius Prætor, *hoc eſt ex ipſis unus, eſſem.*

75.

OSTENTATIONES *meas*] *Quem enim per multos annos me oſtentaui, eum nunc re præſtem neceſſe eſt, modeſtum, abſtinentem, iuſtum.* VTEMVR EA PALAESTRA: *ita me exercebo, ita geram, ut tu monuiſti.*

75.

CONFECTAE PACTIONES.] *Huius anni : nam ſequentis confecit ipſe : quod infra gloriatur.* 87 :

75.

THERMOQVE,] Q. *Minutio Thermo Proprætori. fam.* 29. 233.

75.

EDIDI.] *Cum ei tantūdem me dicerem redditurum, quantum à te accepiſſem.* 76.

75.

DE *illo domeſtico,*] *De filiæ opinor intelligit matrimonio : de quo diſcedens* Attico *mandauerat. uide* 70. *& in epiſt. fam.* 44 : DE CAESARE : *de* HS XX *et* D C C C, *quæ Cæſari debita ſolui cupiebat.* 68. 71. 72. TE AVCTORE : *ut de* 71. *&* 57: SI CVRAE EST : *ſi æſtimas eam quanti in ſermonibus oſtendiſti.* 74:

Ex epiſt. XIIII. *pag.* 75.

Ex ea die παράγγελμα ἐνιαύσιον *commoueto.*] *Mandatum de annuo munere prouinciali incipito curare : ne ſcilicet mihi tempus prorogetur.* EX EA DIE *autem, quia fuiſſet abſurdum agere de prouincia non proroganda, ante quàm in prouinciam eſſet peruentum.*

75:

SEDITIO] *Ideo facta, quia ſtipendium nō perſolueretur.* APPIO : *Proconſule, qui prouinciam* Ciceroni *traditurus erat.* TVLLIVM TVVM: 73: REI MILITARI : *non ut*

bellum gereret, ſed ut rem militarem collocaret. epiſt. fam. 25:

75:

IN *primis, quid illud*] *Placet*, IN PRIMIS'QVE ILLVD. *& ſignificat quod in proxima epiſtola dixit, Scrupulum quem non ignoras: uidelicet de filia collocanda.* SVBTILIORES: *ſcriptæ diligentius.*

Ex epiſt. X V. *pag.* 75:

E X *hoc die clauom animo uerbis.*] *Hoc totum abeſt à Beſſarionis libro, & à duobus item manuſcriptis, qui Romæ ſunt apud amiciſſimum meum. nec hercule, ſi tollitur, erit, quod in ſententia deſideremus. ſin retinemus, legi poterit,* E X HOC DIE COMMOVEBIS. *ut ſit, quod in proxima dixit,* παράγγελμα ἐνιαύσιον *commoueto. et,* EX HOC DIE, *quia fuiſſet abſurdum agere de prouincia non proroganda, ante q̃ in prouinciam eſſet peruentum.*

75:

NON *habeat ſatis magnum campum*] *Hoc eſt*
» *quod dicit in epiſtola ad* M. *Celium: Totum negotiũ*
» *non eſt dignum uiribus noſtris, qui maiora in Republi*
» *ca onera ſuſtinere & poſſimus, & ſoleamus.* IVS LAODICEAE *&c: nihil, inquit, inter me & A. Plotium intereſt. nihil ego hic plus ago, q̃ Romæ Plotius Prætor.*

76.

NOSTER *amicus*] C. *Caſſius* (*ut* 77:) *qui mihi dignitate non comparandus, tamen habet exercitum, ego duas tantum legiones, ac ne legiones*

quidem, nomen duntaxat legionem. tres enim cohortes aberant. fam: 34: LEGIONVM EXILIVM: *quòd erant infrequentes.* DENIQVE: *denique etiam ſi & exercitum, & quæ optari in prouincia poſſunt, omnia habeam; tamen hæc non deſidero.*

76.

HOC *inſtituto.*] *Vt de meo ſumptus fiant, de alieno nihil ſumatur. 72: 75:* QVOD TECVM PERMVTAVI: *quam à te pecuniam accepi, tuis procuratoribus hic reddendam. 75.*

76.

APPII *uulnera*] *Quæ prouinciæ impoſuit illius auaritia. uide 84.* IN CASTRA: *ut rem militarem conſtituerem. 75:*

76.

CVM MORPHAGENE] *Latronum duce, ad quem fugitiuus Attici ſeruus confugerat.*

76.

PRO MAGISTRIS *ſcripturæ, et portus, & noſtrarum diœceſium.*] *Sic habent duo antiqui libri, Caualcantis, & Beſſarionis. forte legendum,* ET PORTVS NOSTRARVM DIOECESIVM. *ut ſit ſenſus: dare poteris tabellarijs publicanorum, & dare item poteris ſcripturæ, & portus noſtrarum diœceſium. certe enim & ſcripturam & portum intelligit intra ipſius diœceſes. 176: & fam. 227. & orat. uol. I. 143. Quòd ſi quis legat,* PER MAGISTROS, *ſubaudietur, mihi reddendas in prouincia; ut tabellarij ad promagiſtros*

deferant, promagiſtri reddendas curent Ciceroni.

Ex epiſt. X V I. pag. 76:

PERDITAM] Vide 84:

76:

IMPERATA ἐπικεφάλια] *Imperatum ab Attico tributum in ſingula capita. uide fam. 36:37:*

76:

NON *hominis*] *Vt qui hæc tam immania ediderit, non hominem, ſed feram dicas fuiſſe.*

76:

OMNIVM *nos uitæ.*] *Rectius* OMNINO VITAE *putarem: ut de prouincialibus accipiatur.* 76:

LEGE *Iulia*] *Legem de prouincijs tulerat Conſul C. Iulius Cæſar. de qua in epiſt. fam. 28. & in Piſonem.*

76:

ADVENTV *noſtro.*] *Hic locus in impreſſis libris non recte diſtinctus. ego ſic interpungo. Ex domibus mehercule etiam, aduentu noſtro. reuiuiſcunt iuſtitia &c. ut* REVIVISCANT *prouinciales.* 76.

FORVM *agit.*] *Quod ne ab ijs quidem fieri ſolet, qui breui tempore ſibi ſucceſſum iri putant: eo minus ab Appio debebat, qui poſſet iam ſuſpicari ſibi eſſe ſucceſſum. 77. fam. 34.* PROVINCIAM SVAM: *Syriam. 77:* IN CASTRA: *ut æſtiuos menſes rei militari daremus. 77*

Ex epiſt. X V I I. pag. 77.

PHILOTIMI] *qui tibi non dixit, eſſe qui ad*

me proficiſceretur. PAVCIS DIEBVS HABEBAM: *aperta ſententia, ſed notandum genus loquendi, Paucis diebus habebam, pro, ad paucos dies habiturus eram.*

77.

TRIBVNORVM,] *Tribunorum militum.* LEPTA: *Q. Lepta præfectus fabrum.* 35: CICERONES: *filium, & fratris filium.*

77.

DOMESTICA, *& maxima cura*] *De collocanda filia.* 70. 75. 75: BRVTO NOSTRO: *Appij genero.* 32:

Ex epiſt. XVIII. *pag.* 77:

CASSIVS] *Qui, Craſſo à Parthis cæſo, reliquias exercitus Antiochiam reduxerat.* ET MVLTA: *uideas.*

77:

INTER *cæſa, & porrecta*] *In ipſo articulo diſceſſus mei. ſumpta ſimilitudine à ſacrificijs, cum inter cæſa exta & porrecta ſiniſtri quid accideret, ne litari poſſet, ſed inſtaurari ſacrificium neceſſe eſſet. Verebatur Cicero, ne, quo tempore diſceſſurus eſſet, eo tempore eiuſmodi quid accideret, ne poſſet diſcedere.* ONERIS: *ut belli Parthici curam ſuſtineret.* TEMPORIS: *ut etiam ſi ad Parthicum bellum alius mitteretur, ipſe tamen ne diſcederet, qui uideretur ſocios poſſe in officio fideq; continere.* DIMITTERE: *ad bellum Parthicum mittere.*

78.

COPIOSO *à frumento,*] *In Beſſarionis li-*

bro, QVO PISO A' FRVMENTO *: recte putamus* COPIOSO A' FRVMENTO, *figura eleganti, & uſitata : ut* COPIOSO *referatur ad* EXERCITV *. itaq; olim coniectura ductus emendaui, eo fidentius, quòd idem petro Daneſio uidebatur . Quod autem ſupra non nullis in libris eſt,* ET IN AMANO TVTO CONSEDIMVS, *non, ut in noſtris,* ETIAM MANV: TVTO CONSEDIMVS *: id perſpicue falſum : cum nunc ad montem Taurum Cicero ſit, ad Amanum autem poſt contendat : ut 79.*

78.

DEIOTARI] *Galatiæ Regis . 87 .* BONO ANIMO ES *: Pro, bono animo ſis, antiqua locutione .*

78.

SI *integra in ſenatu*] *Niſi in ſenatu ante Calendas Ianuarias de prouincijs agetur.*

78.

NIHIL *accipiam iniuriæ,*] *Eſſet autem iniuria, ſi mihi prouinciæ tempus prorogaretur.* CONSVLES *: qui Calendis Ianuarijs magiſtratum inibunt, &, ut moris eſt, eo die ad ſenatum referent de Republica . Intelligit autem L. Paulum, & C. Marcellum, Conſules deſignatos .* TRIBVNVM PL *: deſignatum : qui tum in magiſtratu noſtra cauſa impediet, ne quid noui de prouincijs decernatur. 69.* NECESSARIVM *: agitur de maxima mea re, maximeq; neceſſaria .* SI OPVS ERIT: *ſi Parthus coget . tuto enim erunt in inſula Rhodo.*

REM : *uide* 84: EXHIBEO PVPILLVM : *regem,qui mihi à ſenatu in tutelam eſt traditus,exhibeo creditoribus,ut exigant ipſi.* NEQVE DEFENDO:*tutores enim dicti,quia pupillos tueātur . ego,inquit,iam non tueor : tutela me abdico .* ET LENTA, ET INANIA : *lenta , quæ non explicantur,ad exitum non perducuntur:inania, quia,quod ſperare poſſis,non eſt : eget enim* Rex: 85.

Ex epiſt. XIX. *pag.* 78:

VT *Pōpeium expectaris,*] VT *ualet* ETIAM SI. *& proxime* ETIAM *eſt pro* TAMEN: *ut in epiſt. fam.* 97. *Ego cum meis, ſi quicquam nūc cuiuſpiam eſt,etiam in meis eſſe malui .* ARIMINO : *ab exercitu. fam.* 114: SOLICITVS SIS : *de rebus urbanis,ut nos hic de* Parthis .

78:

MESSALLAM.] *Qui pro Attilio promiſerat . Et,appellare, uerbum creditorum . appellare autem quo tempore de ambitu reus erat* Meſſalla,*hominis uidebatur de humanitate parum laborantis .*

78:

ITINERIS *noſtri*] *Dum in prouinciam proficiſcitur .* RELIQVA : *poſtquam in prouinciam peruenit .*

78:

IAM ROMAE] *Cum* Roma *es. & opinor* Romæ *ſibi iucundam eſſe filiam* Atticus *ſcripſerat,quia breui in* Epeirum *profecturus eſſet . nam* Romæ *manſurus non ſcripſiſſet,filiam ſibi* Romæ *eſſe iucundam , ſed tantum, filiam ſibi eſſe iucundam. & dixit* IAM,

quaſi paucis ante menſibus natam . poſſet etiam ſic , niſi repugnarent antiqui libri, I A M M I R E I V C V N D A M. *ea poſt uxor Agrippæ fuit, eius, qui Pātheon, quod nunc quoque integrum magna cum admiratione ſpectatur, Romæ condidit .*

78:

T V I S *condiſcipulis,*] *Reliquis Epicureis: quorum philoſophiæ deditum Atticum fuiſſe, aut ſupra diximus, aut, quia notum eſt, omiſimus .* T A R E N T I N I S : *legendum* P A R I E T I N I S *puto : de quibus & Patro, et reliqui Epicurei laborabāt, ut ſibi à Memmio concederentur . uide* 74 . *& epiſt. fam.* 202 : I N M I L I T I A : *ſuum in prouinciam iter militiam appellat, quia cum agmine proficiſceretur . ut* 90. *In hac peregrinatione, militia'ue noſtra ſæpe incenſum ira uidi, ſæpe placatum . Et* 94 : *Hæc feſtinans ſcripſi in itinere, atque agmine .*

78:

Q V O D *ſcribis libenter,*] *Quòd ſcribis, libenter te ſcribere de repulſa, quam* C. *Hirrus tulit in Aedilitatis petitione : agnoſco amorem tuum.* C V M S O R O R I S T V A E F I L I I P A T R V O : *mecum : qui ſororis tuæ filio patruus ſum.* περίφρασις. C E R T A R E T : *certare ſoleret. reſpexit enim ad certamen de Auguratu : de quo in epiſt. fam.* 113 . *&* 119 . I N M E N T E M N O N V E N E R A T : *iocatur, quia ſcripſerat Atticus , Moneo te , ut gaudeas . uel ,* I N M E N T E M N O N V E N E R A T, *ut de homine contemnendo .*

78:

τό νεμεσᾶν intereſt τοῦ φθονεῖν.] Indignari pertinet ad inuidiam. ſenſus hic eſt. indignari fortaſſe deberem, quòd homo nulla re commendatus honores peteret: ſed indignatio non abeſt ab inuidia. potius igitur gaudebo; cum inuidendi cauſa non ſit.

Ex epiſt. X X. pag. 78:

SATVRNALIBVS] Saturnaliorũ diem XIIII. Cal. Ian. fuiſſe, tradit Macrobius libro I. PINDENTISSAE: infra Pindeniſſum oppidum uocat, & fam. libro II. apud Græcos tamen πεδνηλίσσος.

79.

IIS, quæ erant,] Inter Epheſum & Laodiceam. PERILLVSTRES FVIMVS: FVERVNT, antiquus liber Beſſarionis. OMNEIS INIVRIAS REVELLIMVS SVPERIORES: hoc puto dici: Quæcunque Atticus uulnera impoſuerat, omnia ſanauimus.

79.

QVOD ✶ Dein] Beſſarionis liber, QVOD IDEM QVOD IDEM. DEIN. ut fortaſſe repetitum ſit QVOD IDEM negligentia librarij: erit enim aperta ſententia, ſi legatur, QVOD IDEM DEIN APAMEAE &c. & patebit uerbum FECIMVS referendum eſſe ad Reuellimus iniurias ſuperiores.

79.

QVINQVE dies] Aliter 76: & fam. 243:

79.

AQVARVM *diuortio*] *Antiqui libri duo,*
IN, *præponunt. ad ſententiam nihil intereſt. Aqua-*
rum diuortio diuidi montes dicuntur, cum in eos im-
bres delapſi, quia conſiſtere in ſummo iugo nó poſſunt,
biſariam diuiduntur, & deorſum præcipitant. Hinc
» *illud epiſt. fam. 23. Mons Amanus mihi cum Bibulo*
» *communis, diuiſus Aquarũ diuortijs. Et Liuius quo*
» *dam libro, In iugo montis caſtra poſuit ad aquarum*
» *diuortia.* EA IPSA, QVAE: *eo ipſo in loco,*
ubi &c. fam. 23: & 245.

79:

APPELLATIONE *hac inani*] *Imperatoria. nomen Imperatoris concupiuit: quod nos, ut inane quidpiam, nihili ducimus.*

79:

LAVREOLAM *in muſtaceo*] *Iocatur, quoniam muſtaceis lauri folia ſubijcerentur, ut ait Plinius libro XV. Muſtaceorum confectionem Cato docet in lib. de re ruſt. Bibulus triũphi cupiditate adductus uoluit cum obſcuris, paucis, infirmis hoſtibus cõfligere.* ELEVTHEROCILICVM: *liberum: cuius incolæ ne Regibus quidem unquam paruiſſent. fam. 245.* TERTIIS: *triduum igitur Saturnalia celebrabantur Ciceronis ætate. qua de re Macrobius plura.* AD HS CXX: *mancipiorum, quæ iam auctione uenierant, pretium erat aureorum tria millia.*

80.

LIGVRINO *μῶμος*] *Momo ſatisfacere quàm*

non facile ſit,uel prouerbium declarat in rebus difficil limis uſurpatum . Et *puto* M. *Catonem intelligi* ; *ſeueriſſimum hominem* , *cui ſatisfacere magni negotij fuit,uſque eò,ut ſua moroſitate & ſibi,&* Reipublicæ *pernicioſas excitarit inimicitias. recte igitur* Cato *momus* . Ligurinus *cur* ; *compertum mihi nondum eſt* ; *poteſt tamen* ἀφελῶς *eſſe ſcriptum, ut uere* Ligurinus *aliquis fuerit maledicentiſſimus* . ELEGANTIVS : *ea parte,in qua ſcribis de* Ligurino *momo* .

80.

NEC *tamen ego &c.*] Venuſta *ſententia* ; Continentia,*inquit,uirtus eſt uoluptati contraria* : *ſed cum ego ex hac integritate,abſtinentiaq́; mea tantã capiam uoluptatem, quantam antea nunquam* ; *continentiam non uocabo,quæ uoluptati reſiſtit* ; *integritatem potius dicam,aut quiduis aliud, dum ne continentiam.* FVIT ANTI: *tanta in me fuit,me ipſo inſciente,integritas,& abſtinentia.*

80.

ἐν παρόδῳ, *&c.*] In *curſu* : *quaſi enim prateriens,& alias res agens, belli* Parthici *cura occupatus* ἐν παρόδῳ Regem Ariobarzanem ; *præſentibus inſidijs circumuentum,nec opinanté liberaui* . CONSILIO : *quia conſilij mei fuit,ut triduum illud,dum in caſtris ad* Cybiſtra *moror, in magno officio ponerem, quodq́;* Senatus *ad me de*Ariobarzane *ſcripſiſſet,id ad ipſum deferrem* . AVCTORITATE : *quia mei præſidij ſpe inſidias ij patefecerunt , qui ante meũ aduentum periculi metu occultauerant . epiſt. fam.* 242 : 244 : ἀπρόσιτον ME : *tantum abeſt,ut me*

Regis Ariobarzanis inſidiatores muneribus corrupe-rint, ut iis ne accedere quidem ad me, aut alloqui licue rit. ergo, præter conſilium, & auctoritatem, etiam in tegritas in me fuit. NE PILVM QVIDEM: quod mirificæ fuit abſtinentiæ; cum Regem Cappado ciæ ſeruaſſet, ex eius regno ne pilum quidem auferre. BRVTVM ABIECTVM EXCITAVI: hoc dicit: Rem Bruti deſperatam reſtitui: quia Rex, mihi tanto beneficio deuinctus, pecuniam Bruto debi-tam, quam ſoluiſſet nunquam, me contendente ſolutu-rum ſe promiſit. 93. EST TOTVM: in hoc omnia ſunt. CAL. MARTII: quo die de pro uinciis ad ſenatum ex S. C. referent noui Conſules L. Paulus C. Marcellus. epiſt: fam. 117: RESI-STET: ſi Cæſaris amici repugnabunt, ne ſucceſſor ei mittatur, uereor ne ſit eadem prouinciarum omniũ conditio, itáq; nec de ſucceſſore mihi mittendo agatur. epiſt. fam. 115.

80.

IVCVNDE de Cæſare,] Grata mihi ſunt, quæ de Cæſare ſcribis à ſenatu decreta. Intelligit au-tem S. C. Marco Marcello Conſule referente factũ: quo ſenatus uoluntas aperte ſignificabatur de ſucceſ-ſore Cæſari mittendo. fam. 117: QVAE TV SPERAS: Cæſarem ſenatus uoluntati ceſſurum, prouinciam ſucceſſori traditurum. SALVI SVMVS: de prouincia, ita ut cupimus, decedemus annuo imperio terminato.

80.

INCENDIO PLETORIANO] Gra-

uiter fero de incenſa Pletorij domo : ſed eo minus moleſtum eſt, quòd aduſta ſimul eſt propinqua Leij domus, hominis non amici : Aut ſic : eo minus moleſte fero Pletorium condemnatum, quòd ex appendice iudicij Pletoriani uocatus eſt Leius in iudicium, quò ea pecunia peruenerit, ut Rabirius ex damnatione Gabinij.

80.

LVCEIVS de Q. Caſſio] Q. Caſſio Longino, qui anno proximo Tribunus pl. cum Antonio collega ad Cæſarem profectus, propenſum ad ciuile bellum impulit. contentio igitur inter Luceium & Caſſium, cum alter Pompeio, alter Cæſari faueret.

80:

TOGAM puram] Virilé togam; quam ſumebant prætexta depoſita, anno XVI finito. IVBEOR: à fratre meo, ſororis tuæ uiro. MODERABOR: ut minus modeſto, minus continenti: qualem ſe poſtea Quintus filius magis quotidie præſtitit.

80:

ALEXIS] Attici ſeruus amanuenſis. 100. ADSCRIBIT: in literis tuis ab ipſo ſcriptis. CVR NON SVIS LITERIS &c: cur non literas ipſe ad me mittit, ſicuti amanuenſis meus Tiro ad te mittit?

80:

QVAERITVR κέρας.] Do operam, ut cornicini Phemio cornu, quale ſcribis, inueniam. 87.

80:

TVO, meoq; beneficio] Cum uterque puero

fortaſſe

fortaſſe tutor eſſet. CONVELLATVR: *eripiatur.*

Ex epiſt. XXI. pag. 80:

MEO *tempore pernecessario,*] *Cum de prouinciis agetur, Calendis Martij.* 80.

81.

NVLLO *noſtro* ἐνημερήματι.] *Non pulſi à nobis.* PROVINCIA NOSTRA: *Cyrrheſtica.* IPSE: *rex Parthorum Orodes, Pacori pater.*

81.

NVLLVS *honos*] *Cum ſenatus ei prouinciam, per decennium à populo traditam, ante tempus uelit eripere: qui erit difficillimus nodus: ut uerear, ne ſucceſſio prouinciarum non facile expediatur.* & NVLLVS HONOS, *quia Pompeius adeſſet: qui ſi quò dimitteretur, nemo Cæſarem magnopere oppugnaret.*

81.

LEGATOS *præeſſe.*] *Rectores enim prouinciarum ſine ſucceſſore decedentes, Legatos, qui præeſſent, relinquebant. fam.* 198: 201: & *Pompeius Hiſpaniam prouinciam diu per Legatos Afranium & Petreium adminiſtrauit.*

81.

NE *interceſſor quidem*] *Si prorogabitur prouincia, Tribunum pl. inueniemus, qui prorogationem interceſſione impediat. ſed uereor, ne S. C. eiuſmodi fiat, quo Tribuni ab interceſſione ſummoueantur: quale illud epiſt.* III. *lib.* IIII.

81.

STRVERE.] *Qui hæc moleſtiſſima cogitem, quæ fortaſſe non erunt.* VELIM ITA SIT: *ut inania cogitans mihi ipſe ſolicitudiné ſtruā.*

81.

A' Lentuli triumpho] *Poſt P. Lentuli triumphū ex rebus in Cilicia geſtis: ut multis menſibus poſt, q̃ decesserat, triumpharit, fortaſſe à Tribunis plebis impeditus; quod & L. Lucullo obuenerat.* γλυκύπικρον: *quia partim affirmas, partim dubitas: ut ſit ſpes cum metu, quaſi dulce ſimul & amarū.* MORAM: *ad decedendum.*

81:

CENTVRIONI SCAMVLAE] *mallem, centurionis Camulæ: liberto uidelicet, aut ſeruo.*

81:

DE *Cybiratis pantheris.*] *M. Octauio Aedili curuli deſignato, M. Celij collegæ, roganti num Cicero pantheras Celio miſſurus eſſet ad ea munera, quæ ſeorſum ab ipſo daturus eſſet, Atticus reſpondit, ſe non putare.* 88: & *fam.* 24. 112:

81:

AVCTORITATE *tua*] *Auctor enim fuiſti, ut ita me gererem, ut etiam Ligurino momo ſatisfacerem.* 80.

81:

TRANSITA] *Quid ſi,* TRANSITANS? *ut tranſitans L. Tullius acceperit, ſed & ſemel in diem, & tamen lege Iulia: quæ tranſeuntibus magiſtratibus, magiſtratuumq; comitibus, ut fœnū*

aliáq; ab oppidis & uicis ſumminiſtrarentur, iubebat. (72 : 76 :) *ergo ſemel in diem* L. Tullius, *tantum quod neceſſarium eſſet : cum alij* Iulia *lege abuſi, ex omnibus uicis, etiam quod neceſſarium non eſſet, tranſeuntes acciperent.* In Beſſarionis *libro* TRANSITAM, *item in duobus manuſcriptis apud amiciſſimum meum.*

81:

Q. Titinio] *Qui mihi legatum dedit* L. Tullium. CILICIAE PRAEFECI: *ipſe in* A*ſiam proficiſcens, partem prouinciæ meæ.*

81:

CERTVM *hominem,*] Grauem. SED MIRIFICE: *aut* SED *accipe dictum ad augendam laudem; ut ſi dicas, homo eruditus, ſed eloquens in primis : aut pro* SED *repone* ET.

81:

CIVES Romani *pauci,*] *Cur nõ* Cyprij *ſimul &* Romani? *quia, cũ* Cyprij *alios in iudicium uocant, poſſunt de ſuo iure decedere, atque extra inſulam ad* Proconſulem *ire: cum uero uocantur ab alijs, utuntur priuilegio ſuo.*

82.

ASIAE *noſtrarum diœceſium,*] *Non* A*ſiæ uniuerſæ, ſed tantum noſtrarum in* A*ſia diœceſium. partem enim* A*ſiæ regebat.*

82.

EANA] *Sic duo antiqua exemplaria,* Caualcantis *&* Beſſarionis. *ego,* FANA : *cum in libris manuſcriptis* E *ſæpe reperiatur pro* F, *errorem creã-*

te ſimilitudine . ſententiam autem ipſe confirmat in epiſtola I. *libri* I. *ad Quintum fratrem,cum pecunias ad templum decretas non accepiſſe ſcribit.* Τέθριππα *: ne dicarentur ei quadrigæ æneæ,aut marmoreæ.* IN HAC MEA ASIA *: in hac parte Aſiæ, mei imperij quæ eſt.*

82.

QVVM *Phemio*] *Quum operam dabo,ut* κέρας *Aonium Phemio reperiatur .* AONIVM *autem,quòd Aonum regio cantoribus celebrata, ideoq; in ea cornua præclariſſima .* ISAVRICVM *non reſpicit* κέρας*, ſed* FORVM *. Beſſarionis liber non* AONIVM*,ſed* OMNIVM.

82:

AD IIII. *Cal. Sext.*] *Integer non erit annus, ſi uenit pridie Cal. decedit ad* IIII. *probabilius igitur,* AD III. *ut eſt* 92. PONTINVM *: legatum meum,hominem prætorium. fam.* 26.

82:

POSTHVMIA.] *Vel uxor Pontini, uel amica .* NEGOTIANTI *: uide* 85. TORQVATO IN LENIO TVO *: cui petenti,ut Lenio tuo præfecturam deferrem, negaui, quia Lenius negotiator.*85*:* SYNGRAPHAE CAVSA *: ſi præfectus ideo eſſe uellet,ut ea poteſtate nummos à Salaminijs exprimeret ; non eſſe, cur præfecturam peterent : me enim curaturum, ut exigeret .* 82:

FIDEM *meam*] *Vt,quod promiſeram,re praſtarem .* INIVRIIS *: equitibus Salaminios ue*

xarat. ſupra ibidem, & 85: MEIS IN CIVITATEM BENEFICIIS: *quia non accepiſſem, quod Prætori dare conſueſſent: & quia Scaptij equites ante certam diem ex inſula decedere iuſſiſſem. 91:* PRAETORI: *Proconſuli: antiquo more, cũ omnes magiſtratus, quibus pareret exercitus, Prætores appellabantur. ſic in Verrem libro* III. *Cohorti prætoriæ, pro, comitibus Conſularibus: Pedianus.* VECTIGALI: *à me remiſſo.*

83.

EDICTO *translatitio,*] *In ſuum enim edictum ex aliorum edictis multa tranſtulerat. 87:* CENTESIMAS: *ut creditoribus centeſimæ uſuræ ſoluerentur.* CVM ANATOCISMI ANNIVERSARIO: *quæ eſt uſurarum in ſingulos annos quaſi regeneratio.*

83.

Q*uaternas.*] *centeſimas, cum ego unas haberem in edicto.*

83.

IVS *ex illa ſyngrapha*] *Non de quaternis centeſimis, ſed de ſorte, & unis centeſimis, quæ ipſa poſſe peti ex ſyngrapha uetabat lex à Gabinio Conſule lata, cum pecunia data eſſet contra ipſam legem. quod ignorans Cicero cohorruit primo, ueritus ne ex illo* S. C. *cogeretur ius dicere de quaternis centeſimis. poſtea animaduertit illud* S. C. *non de quaternis exigendis cauere, ſed ne fœneratores ſortem ipſam amitterent, quia contra legem Gabiniá dediſſent, ne'ue Salaminij, præter numeratam in publicum pecuniam,*

mulctarentur, qui contra eandem legem accepiſſent. lex autem Gabinia non modo pœnam irrogabat fœneratoribus, & uerſuram facientibus, à qua liberauit utroſque primum S. C. ſed uetabat quoque ius dici ex ea ſyngrapha: cui rei fuit remedio ſecundum S. C. iiſdem Conſulibus factum, ut ius diceretur de ſorte, & de unis centeſimis, ut eodem iure eſſet ea ſyngrapha, quo cæteræ: nam ante ſecundum S. C. eodem iure non erat, cum de cæteris dici ius poſſet, de ea nõ poſſet: dabat igitur alterum S. C. idem ius huic ſyngraphæ, quod aliæ habebant ex edicto, ut ex iis ius diceretur nõ ſupra unas centeſimas. FRAVDI ESSET: *ut neque fœneratores creditam pecuniam amitterent, neque Salaminii mulctarentur, quòd cõtra legem uerſuram feciſſent.* NIHIL SE IVVARE ILLVD S. C. *iuuabat quidem, ne præter amiſſam pecuniam etiam damnarentur, quòd contra legem feciſſent: ſed non iuuabat, ut ſortem cum fœnore quaternarum petere poſſent è ſyngrapha. quod nec alterum S. C. dedit, dedit autem, ut ex ea ſyngrapha ita ius dici poſſet, ſicuti ex cæteris: quod primum S. C. non dederat.* VT ET EA SYNGRAPHA: *corruptus locus, qui ſanus id ſignificaret, quod proxime oſtendimus.*

83.

DEDI VENIAM] *Conceſſi: quod tamen non debebam: Salaminii enim, ut uſura conſiſteret, aut numerare uolebant, aut in fano deponere: ſed ego Bruti cauſam in Scaptium propenſior: itaque rem ſic reliqui.*

83:

AVT BONO *nomine*] *Stultus non erat, quia rem ſic relinquens nihil amittebat: neque enim periclitaturus unquam de centeſimis cum anatociſmo, cum de his intelligeret Salaminios nunquam recuſaturos. etiam uſuram capiebat, quoniam in fano depoſita pecunia non eſſet. ergo in hoc minime ſtultus: impudens autem, quia quaternas, contra quàm eſſet in edicto, ſperaret.* BONO NOMINE: *honeſto, quia centeſimas cum anatociſmo concedebat edictum.* NON BONO: *turpi: quia quaternæ contra edictum.* CONTENTVS ERAT: *contentus erat futurus, cum quaternas plane deſperaſſet. nam tum quidem aperte oſtendebat, contentum ſe non eſſe. tacite igitur ſic ratiocinabatur Scaptius, ut contentus tum eſſet centeſimis, cum de quaternis non ſuccederet. ſecum ipſe uidelicet ita loquebatur: De quaternis non impetro: quid agam? rem ſic relinquere à me eſt: impetrabo fortaſſe ab alio Proconſule, Bruti gratia, cuius commendatio apud hunc Proconſulem minus ualet, quàm ſperaui: differam, cum in dilatione ſpes ſit, neque tamen damni quidquam, quoniã uſura non conſiſtit pecunia nõ depoſita. Hoc eſt, quod*
›› *queritur Cicero Salaminijs timens, pag. 85. Quid, in-*
›› *quit, ijs fiet, ſi huc Paulus uenerit: qui erat Bruti affinis.* AVVNCVLO: *M. Catoni, cuius uterina ſoror Bruti mater Seruilia.*

83:

PERPETVO *fœnore*] *Sine renouatione ſingulorum annorum, ſine anatociſmo, ne uſuræ uſu-*

rarum ſoluerentur, ſed centeſimarum perpetuum eſſet fœnus, non interruptum, non renouatum alio prœterea fœnore adiecto. DVCERENTVR : *in ſupputatione. Inde ſubduco, & rationes ſubducere.* QVID INTERSIT : *quid lucri creditoribus fiat ex hoc S. C.*

83:

ὁδοῦ πάρεργον.] *Quaſi præter propoſitum, interponam hoc de Luceio.*

83:

HIS *decretis*] *Quæ pro debitoribus fiunt. quibus decretis Tribunus pl. aliquis excitabitur ad legem de nouis tabulis ferendam, quoniam & ſenatus uoluntatem animaduerterit in debitores eſſe propenſiorem.* C. IVLIVS : C. *Cæſar in Conſulatu.* CVM DIECVLAM DIXERIT : *malo* DVXERIT : *quod alijs quoque uideo placuiſſe. ut diem Cæſar ſolutionis produxerit, qui conſultum debitoribus uellet. &* DIECVLAM *potius, quàm diem: quia parua res quæ uidebatur, ſummum detrimentum attulit Reip.* PLVS : *tulit mali, perſpicuum eſt ſubaudiri.*

83:

MEDITARE] *Vt defendas.* INTEGRAM REM : *ut Scaptius petijt.* 83.

83:

DE ἐνδομύχῳ,] *De filia collocanda. uide* 75. POSTHVMIAE FILIAE *&c: mallem,* FILIO : *ut Poſthumiæ filium generum probet: quoniam Pontidia de alio locuta certi nihil afferebat.* 86:

83:

TAVRVS] Quem tabellarij ex Cilicia Romam euntes tranſirent neceſſe erat. Quintus autem Cicero Ciliciæ præfectus, trans Taurum: Marcus in Aſia, cis Taurum, ut mittere tabellarios Romam poſſet. 83:

FVLCIO.] Vt tuis ne deſit. 75. 80: VALERIVM: Attici puto debitorem. QVO DIE MYSTERIA: in quem diem incidant myſteria. nam intercalatio ordinem dierum mutabat. ſed Atticus, qui Roma propius abeſſet, intercalationis dies, & dies item reliquos certius noſſe poterat. 79:

IN LIBRVM VI. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 84.

AD quintum termilia] Placet AD V. Terminalia: ut ſit, die quinto ante terminalia: ſicuti, ad V. Calendas, die quinto ante Calendas. SIC ENIM POSTVLAS: hoc ſi quis traijciat, & poſt uerbum INSTITVAM collocet; ut ego exiſtimo, non inepte faciat. οἰκονο=

μίαν MEAM: οἰκονομία eſt ordo in re domeſtica: μεταφορικῶς hic ſumitur pro ordine, quē ſcribentes ſeruamus. 84.

MEAM βαθύτητα] Grauitatem, & tolerantiam; cum ea fero, & diſſimulo, quæ ille commiſit. ſic
» 76. Appij uulnera non refrico, ſed apparent, nec oc=
» culi poſſunt. LIBERTATEM: quòd non omnia Scaptio, quem mihi Brutus commendauerat, conceſſi. 82: 83.

84:

HANC non nulli] Vel HANC interpretare, diſſimilitudinem adminiſtrationis: uel HAEC corrige. 84:

COEPERAM:] Mea ſponte. SED: DICO? ſed eum nunc quidem minus amo. hoc dicturus fuit. deinde reuocauit ſe, ne Atticum offenderet Bruti amantiſſimum. DICO? dicon, quod uolui? non faciam: & abieci quod eram dicturus, ne te offenderem. MANDATIS: Bruti.

84:

POLLICEBATVR,] Ob acceptum à me beneficium. ILLI: Bruto, cui debebat. 80. PREMI COEPTVS: ut ſolueret eam pecuniam, quam à Pompeio bellum in iis regionibus contra Mithridatem gerente mutuam acceperat. TALENTA ATTICA: talentum Atticũ aurei ſexcenti. IN VSVRAM MENSTRVAM: ſoluit Ariobarzanes uſuræ nomine ſingulis mēſibus talenta Attica XXXIII. nec ea tamen in uſuram ſatis ſunt. SORTE: pecunia Ariobarzani cre=

dita. ACCVSARE REGEM: *qui Bruto non ſolueret, præſertim cum mihi promiſiſſet.*

85.

VT *pro Glabrione Scæuola,*] *Pro Glabrione pupillo tutor Scæuola fœnus, & impendium recuſauit aduerſus creditores pupilli: ita ego alterum duorum faciam, ut tutelã Regis, mihi à ſenatu traditam, renunciem, ac deponam, aut aduerſus eius creditores fœnus, & impendium recuſem.*

85.

DETVLI:] *At ſupra infráq; (82: 85:) dicit ſe Scaptio petenti negaſſe. niſi ſi duo Scaptij fuere, quod opinor: ut hic in regno Ariobarzanis negotiaretur, ille in prouincia Ciceronis.* 83: EI: *Bruto.*

85.

INTERCESSISSE SE] *Apparet, quã pecuniam Scaptius & Matinius Salaminijs Romæ dederant, eam pecuniam & ipſos mutuam ſumpſiſſe, ſponſore Bruto. nam intercedere uerbum eſt de ſponſionibus uſurpatum: ut oratione* II. *in Antonium:*
» *Tantum pro te interceſſiſſe dicebat. & hic pag.* 11: *Ac*
» *cerſiuit ad ſe, promiſit, interceſſit, dedit.*

85.

VT *ſoluerent &c.*] *Vt omnem pecuniam Salaminij ſoluerent: & quoniam per ſexennium ea pecunia uſi fuerant, eius ſexennij centeſimas uſuras ſoluerent.* DVCTIS: *ſubductis: unde ducere rationes.* CVM RENOVATIONE SINGVLORVM ANNORVM: *cũ anatociſmo*

anniuerſario, idest, ut uſurarum centeſimarum, quæ ſo lutæ non fuerāt, uſuræ cum centeſimis ſimul ſoluerentur. id enim eſt renouare fœnus per ſingulos annos; ut ſumma fiat, pro centeſimis non ſolutis quantum noui fœnoris ſexennio creetur, ducta ratione per ſingulos annos.

85:

QVAE erat in edicto meo:] Centeſimæ uſuræ conſiſtere debuerunt, quas habebam in edicto meo me eſſe obſeruaturum cum anatociſmo: conſiſtere autem ab eo tempore, quo tantum pecuniæ depoſitum fuiſſet, quātum deberetur ductis centeſimis cum anatociſmo. id Salaminij uolebant: ſed ego poſtulantibus ut deponerent non conceſſi.

85:

SI HVC Paulus uenerit?] Si, inquit, acciderit, ut L. Paulus, qui nunc Conſul eſt, Conſulatu functus huc Proconſul mittatur: male cum Salaminijs agetur: Brutus enim contra eos omnia Scaptij cauſa impetrabit: quaternas dare cogentur. Erat autem affinis Bruti Paulus, quòd eius frater Lepidus Tertullam, Bruti ſororem, habebat in matrimonio.

86.

MEO DECRETO &c.] Antiqui libri, quorum mihi copia fuit, omnes ſic, Soluta res Scaptio ſtatim quam decretum ſit tu iudicabis. uideamus num tueri liceat antiquam ſcripturam. quod opinor licet. primum interpunge ſic: Igitur meo decreto ſoluta res Scaptio, ſtatim q̃ decretum ſit: tu iudicabis: deinde expone: Igitur datum hoc ſit à me Bruti gratia, ut quaternæ Scaptio ſoluantur meo decreto, idq;

ſtatim quàm decretum ſit: ſit inquam res Scaptio *ſo-luta: tum decreti mei iudex ipſe eris: plane tuo iudi-cio ſtare conſtitutum eſt: ad neminem prouocabo, ne ad* Catonem *quidem: quem certo ſcio, inique decretũ à me, dicturum. te unum inquam decreti mei iudicē conſtituam: certe, quæ tua eſt æquitas, decretum meũ probare non poteris, quanquam* Bruti *cauſa omnia cu pias. patere igitur à me non decerni.* Non *enim re-uera ſe eſſe decreturum* Cicero *dicit, ſed utitur quodã ſimulacro, ut* Atticus *re ante oculos poſita turpitudinē cernens excuſet eum, quia pro* Scaptio, *ideſt pro* Bruto *non decreuerit.*

86.

SEX *libris*] De Republica, *&* de *optimi ciuis officio.*

86.

CN. Flauio *Cn.* F.] Legebatur *antea*, CN. FLAVIO ANNII FILIO: *corrupte: nam filij à prænomine patris oſtendebantur:* Annius *autem non prænomen, ſed nomen, ideſt familia. mendoſam igitur dictionem ſemper credidi, mutare uero non au-debam, cum &* à Plinio *lib.* XXXIII. *cap.* I. *&* à Gellio *lib.* VI. *cap.* IX. *hunc eſſe appellatum uide-rem* Cn. Flauium *Annij filium. poſtea* Liuij *libros percurrens cum ad eum locum libri* IX. *ueniſſem, in quo* Flauium *hunc ſcribam* Cnei *filium uocat:* Cn. F. *ego quoque in* Cicerone *ſcripſi: itáq;* Plinij, Gellijq; *locus erit emendandus.*

86.

ISTAM *tabulam*,] Flauius *ſcriba, cum*

populus,qui dies aut nefaſti,aut faſti eſſent, ignoraret, eorumq́; notionem à iuriſcóſultis peteret, ipſe faſtos circa forum in albo propoſuit,ut,quando lege agi poſſet, ſciretur. quo beneficio populi gratiam,indeq́; curulem Aedilitatem *libertino patre natus obtinuit*. TABVLAM *igitur faſtorum*.

86.

οὐκ ἔλαθες *illud &c.*] *Eſt hoc* ἐκ τῶν αἰνιγμάτων: *nam neque ſuprà,neque infra quidquã eſt,quo niti cõiectura poſſit: nec diuinare noſtrum eſt.*

86:

IMPERATORE] *Appellato*. 79.
PHILOTIMI LITERIS: *Roma ſcriptis*. VNAS: *quarum eſt principium*, *Saturnalibus mane*, 78: ALTERAS: *hoc principio*, *Te in Epeirum*, 80:

86:

MIHI *placere*:] *Vt nubat ei,de quo ſcribis: quem ex equeſtri ordine fuiſſe, proxima uerba declarant*. 94. 86:

TVVM VETEREM *gregem*] *Mallem de equeſtri genero,quàm de patritio cogitaſſes. opinor enim,de patritio diſcedens* Cicero *mandauerat*. *Parui,inquit,tibi, monenti,ut me in meum ueterem gregem referrem, ideſt ut cum meis equitibus affinitatem iungerem*.

86:

CORRECTA *uero epiſtola* Memmiana,] *Quod antea ſcripſeras de Memmio*, Pontidiam *ſcilicet nugari, poſtea correxiſti,cum eam certã loqui ſignifi-*

caſti. 83: NIHIL NEGOTII FVIT: *perducere me in eam ſententiam, ut de uno Memmio cogitarem.* MALO: *generum.* A PONTIDIA: *de quo Pontidia ſermonem habuit. 83:* ADIVNGES: *ad conſultationem de Tullia.* FRATRIS APPII: *non puto intelligi de Appio Claudio P. Clodij fratre, (hic enim tunc uiuebat) ſed de alio, cuius paulo ante mortui hæreditatem Aufius adierat.* AMOREM: *ut non ſolum rei, quam Appius habuit, ſed amoris etiam, quo me uiuens proſecutus eſt, hæres Aufius ſit. Eſt autem nota locutio, cernere hæreditatem, & hæreditate: utroque enim modo ueteres Latini loquebantur.* QVI: *Appius potius, quàm Aufius.*

86.

IN BVRSA.] *Cum T. Munatium Plancum Burſam de ambitu accuſaui. epiſt. fam. 96. 131. & Philippica V. 207. lex enim Pompeia de ambitu: ut Pedianus docet: & Plancum poſtea Cæſar cum alijs lege Pompeia damnatis reſtituit.* LIBERARIS: *ſi de Tullia mea confeceris.*

86:

FVRNII *exceptio*] *Furnium Tribunum pl. Ciceronis amicum legem opinor tuliſſe de rectoribus tranſmarinis, niſi Parthus moueret intra Quintilem menſem, eos poſſe decedere. at id ipſum tempus Cicero timebat, ideóq; exceptioné illam minime probabat. uolebat autem omnino ferri, ut annuo imperio terminato decederent: quod ipſe non magis odio prouinciæ, q̃ Parthorum metu cupiebat.*

86:

REMOVENDVM'QVE *cenſeo*] *Quod attinet ad otium, & ſalutem Reipublicæ, nihil eum diſſimulaturum putemus. Et hoc adſcripſit Cicero, quia cum ſupra dixiſſet(60.) Vſquequaque, de hoc cũ dicemus, ſit hoc quaſi* καὶ τόδε φωκυλίδου: *quibus uerbis perpetuum in Pompeio notauit diſſimulationis uitium: exceptione hic utendum putauit, cum de communi otio loqueretur. Remoueamus, inquit, ab eo uitium diſſimulationis.* οἰκονομία: *ordo, & diſpoſitio rerum, quæ ſcribuntur.* σχεδιάζοντα: *qui ſcribis non ordine, ſed ut quidque in mentem uenit.*

86:

SED *alter &c.*] *Frenis egebat Quintus, ut ingenio ualens plus etiam q̃ ſatis eſſet; calcaribus Marcus, ut tardior. ergo hic Ephoro, ille Theopompo ſimilis, utrique Iſocratis diſcipulo. Suidas.*

86:

OBSERVABO,] *Quo die Liberalia de more celebrantur, eo die (nempe X V. Cal. Apr.) togam puram Quinto daturus ſum. Quoniam autem mutare dies ſolebat intercalatio, (& intercalatum eſſet, nec ne, Cicero ignorabat) ego, inquit, Liberalia ſic obſeruabo, quaſi intercalatum non ſit: ſuo inquam die obſeruabo, quando mihi eſt ignota intercalatio.*

89:83: 86:

IN *amoribus eſt.*] *Cariſſimus eſt. nota locutio. fam.* 110: AIVNT EVM: *alij,* AIVNT SE. *malo* EVM, *ex antiquo libro Beſſarionis: idq; magis poſtulat latini ſermonis probata conſuetudo.*

86:

86:

THERMVM, *Siluium*] *Vicinarum prouin*-
ciarum rectores. BIBVLVM : *Syriæ Procon*-
ſulem. SCROFA : *noſtri cupidiſſimus . cui ſi*
daretur occaſio , iure poſſet me laudibus efferre .
LAVTVM NEGOTIVM: *egregia mea pro*
uincialis adminiſtratio . INFIRMANT πο-
λίτευμα CATONIS: *non ita publicam rem admi*
niſtrant, ut Cato iubet. CAVSAM MEAM :
ne patiatur mihi prouinciam prorogari. 77.

87.

DE AMIANO,] *Hi tres, Amianus, Teren*-
tius, Meragenes, uidentur Attico pecuniam debuiſſe .
& quod ſequitur, SPEI NIHIL, *expono, de exi*
genda pecunia . DIONYSIVS : *Ciceronum*
magiſter, tui amantiſſimus, qui adeſt, & rem tuam
mecum curat. NVLLVM VESTIGIVM:
hominem conuenire uolebam, ut agerem de tuo nomi-
ne . non modo non potui, ſed nec ullum eius ueſti-
gium agnoui . 87.

MERAGENES *certe periit .*] *Attici de*-
bitor eſt, ad inopiam redactus . PERIIT : *decoxit,*
perdidit omnem rem : ut de pecunia tua prorſus a-
ctum ſit . MANDAVI : *dedi negotium , ut ,*
quod de Rhoſio ſcripſiſti , ageretur .

87.

LANCIBVS *&c.*] *Iocus, quia ſcripſerat*
Atticus, uaſis fictilibus ſe eſſe uſurum . Quid, inquit,
cogitas ? in lancibus ex ſplendidiſſimis caniſtris oluſcu-
la apponebas , iiſq; nos paſcere ſolitus es, cum præterea

nullum eſſet obſonium :in uaſis fictilibus,quæ humilio=ra ſunt,quid appones? certe uiliora eſculenta. I N= F E L I C I T A T I S : *quaſi infelicitatem quærat, qui tam frugaliter cogitet uiuere.*

87.

R E P E R T V R O S:] *Ii,quibus mãdaui, polliciti ſunt ſe reperturos. 82.*

87.

I N E P T A S] *Scripſit enim,ut ex Axij literis cognoui,confectum per ſe Parthicum bellum : cum nõ ita res ſit. 81.* A L I Q V A N D O C O M= M O V E A T V R : *aliquando Parthici belli curam ſuſcipiat . quod non eſſe confectum ex Bibuli literis intelliget,contra q̃ Caſſius ſcripſit.81.* S V S T I= N E B I T : *bellum,& impetum Parthorum : quibus ante q̃ in meam prouinciam perueniant, per Syriam, prouinciam Bibuli,tranſeundum eſt.* Q V I D I L L O F I E T : *antiqua locutio : ut in epiſtola ad Te=rentiam, Quid Tulliola mea fiet ? fam. 235.* Q V A D R I N G E N A R I A S : *quadringentis militibus in cohorte,armatura Romana . quod ſequi=tur, ∞ ∞, ſignificari duo millia, ſupra docuimus narratione de numerorum antiquorum notis.* I N N O S T R A P R O V I N C I A : *non cui ego præſum, ſed in prouincia populi Romani. 81.*

87.

P R AE T E R *illam exceptionem,*] Exceptio *erat ex prouincialium cõmodo contra publicanos,id eſt contra ordinẽ equeſtrem . nam publicani omnes equi=tes. intulit autem,* I N O R D I N E M N O=

S T R V M, *quia & ipſe, & Atticus equites. publicanis autem ferè ſemper cum prouincialibus negotium erat è uectigalium exactione. & Bibulus equitibus infenſus, quia Cæſarem inimicum ſuum magno beneficio deuincti ſtudioſiſſime obſeruabant. Suetonius.* ἰσοδυναμοῦσαν; *exceptioné ſimilem, quæ prouincialibus magis, quàm publicanis conſulat, translatam in meum edictum ex edicto Mutij Scæuolæ Aſiæ Proconſulis. 77. & fam. 17: 87:*

E X T R A Q V A'M] *Cũ in pactionibus prouincialium & publicanorum multa fierent contra fidem bonã, Bibulus in edicto ſuo ſcripſerat, ſe non ſtaturum tabulis pactionum. hoc idem Cicero, ſed tectius, his inquam uerbis* γενικῶς; *Extra quàm ſi ita negotiũ geſtũ eſt, ut eo ſtari non oporteat, ex fide bona.* E X T R A Q V A'M : *cũ hac exceptione.* E X F I D E B O N A: *ut ex bona fide cõuenit. tectior autẽ Ciceronis exceptio, quia neque pactiones, neque aliud quidquam nominatim,* γενικῶς *omnia complexus eſt: Bibulus autem de pactionibus expreſſerat, graui præiudicio in ordinem equeſtrem: nam ſi pactiones non ſeruarentur, magnum in eo damnum publicani facerent. 87:*

O M N I A *de publicanis:*] *De omnibus controuerſijs, quæ inter publicanos et prouinciales poſſunt exiſtere.* M A G I S T R I S F A C I V N D I S: *magiſtros auctionum intelligit: de quibus in epiſtola 1.* V E N D E N D I S : *ut ex edicto primum à creditoribus poſſideantur bona; deinde, magiſtris factis, uendantur.*

87:

PEREGRINIS] Non Romanis, ſed peregrinis, id eſt ſuis. 90: NVGATORIBVS: leues, inquis, erunt iudices, ſiquidem Græci erunt. quid refert? ipſi tamen ita exultant, quaſi ſummum à me beneficiũ acceperint. VOSTRI: qui Romæ iudicant. εἰρωνικῶς dixit. MANCIPEM: quaſi non grauis iudex eſſe poſſit, qui ob quæſtum publica cõducat, uel emat. 87:

NE cui moleſti ſint;] Acerbiore uectigalium exactione. itaque hoc accidit παραδοξότατον, id eſt maxime præter opinionem: ante enim moleſtiſſimi prouincialibus publicani.

87:

VSVRAS eorum,] Quas prouinciales ex pactione publicanis penderent, donec debitum uectigal ſoluerẽt. quod & Seruilius cognomento Iſauricus, Ciliciæ Proconſul, ratum eſſe uoluit. ego autem (inquit) prouincialibus amicior: qui uſuras, pactionibus adſcriptas, non ſeruo: ſed diem ſtatuo ſatis laxam, qua uectigal publicanis debitum ſoluant: quam ante ſi ſoluerint, ad uectigal uſuras tantum centeſimas addent: ſi non ſoluerint, tum, quæ pactionibus adſcriptæ ſunt, eas uſuras ſoluant. quod ne accidat, conſulto diem ſtatuo ſatis laxam, quo poſſint matura ſolutione uſuras illas intolerabiles effugere. CENTESIMAS DVCTVRVM: hoc ſeruaturum, ut centeſimas duntaxat cum uectigali ſoluant publicanis. quod illis multo erit facilius, quàm ſi uſuras illas, quæ pactionibus adſcriptæ fuerant, centeſimis uidelicet non cõparandæ, ex

inſtituto Seruilij cogerentur ſoluere. E X P A C T I O N E: *ſoluant, ut pactionibus adſcriptũ eſt: adſcriptũ autem erat grauiſſimũ fœnus: quod ſeruauerat Procóſul Seruilius.* 87:

S O L V V N T *tolerabili fœnore :*] *Soluunt uectigal iam ante debitum, cum centeſimis : quod eſt fœnus tolerabile.* 87:

S I I L L A M *iam habent*] *Caualcantis liber* I L L A, *etiam alter antiquus. mendum tamen remanet in particula* S I. *ſequitur tralatio à menſura, copiam ſignificans. publicanos ualde uerbis orno, crebro inuito.* μηδὲν αὐτοῖς : *nihil ipſis tribuo : quamuis eos habeam in delicijs, nihil tamen ipſorum cauſa facio, quod factum reprehédi poſſit.* R E L I Q V A : *quæ perficiunt græcam ſententiam.*

83.

D E *ſtatua Africani,*] *Quam Metellus poſuerat omiſſa Cenſoris ſubſcriptione.* ὦ πραγμάτων ἀσυγκλώστων : *quaſi dicat, ſcribis ordine perturbato. quod ſupra dixit, Te enim ſequor* σχεδιάζοντα. I P S V M: *ipſa res,* σχεδιασμὸς *tuus. uel,* M E I P S V M, *ipſa me perturbatior* οἰκονομία.

88.

S C I P I O N E M *hic Metellus*] *P. Scipionem Africanum minorem; quem Paulo Aemilio genitum P. Scipio, Africani maioris filius, adoptauit. Metellus aũt, de quo loquitur, eſt Q. Metellus à Q. Cæcilio Metello Pio adoptatus, cũ ex gente Cornelia eſſet: itaq; Metellus Scipio nominatur à Pediano in arguméto Milonianæ, et in S. C. quod inſertũ epiſtolæ mittit M. Celius*

ad Ciceroné. fam.117: A D O P I S: *ædé. è græcis fontibus figura deriuata.* S E R A P I O N I S: *Scipionis Naſicæ, à mancipio Serapione cognominati ob ſimilitudinem formæ. Florus lib.LV. Plinius, Valerius Max.* S I S E C V S E S T: *ſi aliter eſt, atque ego ſcripſi in libris de Rep.* B E L L E ἠπόρησας: *acute, nec ſine cauſa dubitaſti, utrum de Flauio & faſtis ita ſit.* 86. 88.

Τὸν τῆς ἀρχαίας] *Illum ex ueteri comœdia celebrem: Horatius Sat. IIII. lib. I.*

Eupolis, atque Cratinus, Ariſtophaneſq; poetæ,
Atque alij, quorum comœdia priſca uirorum eſt.

E R R A V I T: *de Eupoli.* N O N D I X I T: *dixit & Valerius Max.* T V O F A M I L I A R I: *ex aſſidua lectione.*

88.

X X D C] *Quæ Philotimo ſoluta ſunt à debitore meo.* R E L I Q V A M E A: *quæ mihi reliqua debebantur.* 88.

Τί λοιπόν;] *Quid ſupereſt, quod ad te ſcribam?* I N A V D I S T I: *huius uerbi uis hæc eſt, ut nõ niſi de rebus occultis uſurpetur: ut in epiſtola ad Pætum: Aquini & Fabrateriæ conſilia ſunt inita de me, quæ te uideo inaudiſſe. & apud Plautum, alioſq; eiuſdem generis ſunt exempla: ut legentes ad uſum latinæ locutionis obſeruauimus.* N I H I L E I V S M O D I E S T: *non eſt, ut quidquam inaudire potueris à me turpiter commiſſum: nihil enim committo.* πολλοῦγε καὶ δεῖ. 88:

P R O B E *reſpondiſſe.*] *Cum reſpondiſti, te nõ*

putare, pantheras mandato meo quæri, ut ad Celiũ mittantur. 81: FIDENTIVS: *nam cum dixiſti,* TE NON PVTARE, *non ſatis fidenter reſpõdiſti: uellem affirmaſſes, non eſſe cur pantheras Celio collegæ ſuo, ſeorſum ab ipſo uenationem adornanti, ſuſpicetur à me miſſum iri.* CELIVS LIBERTVM: M. *Celius Rufus, Aedilis Curulis deſignatus cum* M. *Octauio, Philonem libertum miſerat. fam.* 118: SED A'CIVITATIBVS: *ſic in antiquis libris. puto rectius* ET DE CIVITATIBVS, *literarum mutatione parua: ſiquidem pro* SED *ueteres librarij ſcribebant* SET: *item* IT, QVIT, *pro* ID, QVID: *aliáq; huius generis multa... ſcripſerat ad Ciceronem Celius, ut & pantheras ſibi mitteret, &* M. *Feridij agros, (fam. 119:) qui ciuitatibus fructus penderent, immunes eſſe uellet. De agris reſpondet Cicero: In mea prouincia nihil cuiquã adimitur, niſi ſi quid quis debeat: nam creditoribus ut ſatisfiat, uolo. itaque non eſt, quod petas, ut ciuitatibus adimam fructus, qui ex agris capiuntur. ac miror, cur petas: cum Romæ audire poſſis, nullum in mea prouincia nũmum, niſi in æs alienum, erogari. quod ſi non auditur, meáq; ſunt obſcura facta, ut tanquam in tenebris lateam: moleſte fero.* NEC MIHI CONCILIARE: *pecuniam enim qui uel ſibi, uel alteri non debitam conciliaſſet, legibus tenebatur.* NEC ILLVM CAPERE: *ſignificatur, inter Feridium & Celium conueniſſe, ut, ſi Feridius à Celio Ciceroni commendatus, de immunitate agrorum impetraſſet, Celio pecuniam eius rei cauſa numeraret. quod*

quidem flagitij nemini eſſe committendum, minime uero omnium Celio, cui pecuniā capere liceret eo minus, quòd crimine repetundarum accuſaſſet C. Antonium. ILLVD AVTEM ALTERVM: de panthe ris. CIBYRATAS: ab urbe Cibyra, homines uenandi ſtudio deditos. fam. 119.

88:

MAGNA in gratia] Quia ſcripſiſti ad eū, me ſcripſiſſe ad te, mirificum illum eſſe. 77.

88:

MANDAVIT,] Ante q̄ Roma diſcederes. QVEM IAMPRIDEM NVNQVAM VIDET: ſupra tamen 78: dixit, Quā nunquā uidi: ut uideatur hic quoque legendum, Quē nunquā uidit. ASCRIBITO: cum Romā ad uxorem tuam Piliam literas mittes. 88:

LITERAS daturum pridie Cal. Ian.] Locus ex epiſtola Attici: qui Ciceroni memoriam attulit clariſſimi iuriſiurandi, cum ſcilicet pridie Cal. Ian. iurauit Remp. à ſe eſſe ſeruatam. epiſt. fam. lib. V. 60: & in oratione pro Sylla, in oratione pro domo. PRAETEXTATVS: cum effeci, ut ſumma Tribuni plebis Metelli Nepotis iniuria ſummo mihi eſſet honori. Prætexta magiſtratuum toga, & puerorū ad annū XVII. 88:

PARIA paribus] Qui in ſcribēdo nihilo ſum ornatior, q̄ tu es. 89.

POTVIT Luceius Tuſculanum,] Vendere. niſi forte ſibi retinet animi cauſa: ſolet enim ibi ſe cū ſuo ſeruulo tibicine oblectare. EXPEDITOS:

moleſtia æris alieni. QVIBVS OMNIBVS EST: in quos omnes conuenit illud Homericum, ἀιδέσθεν etc. quòd pecunias in iudicio, cum propter æs alienũ cuperent, tamen deterriti metu nõ accepiſſent.

89.

DE MEMMIO] Exule reducendo. & exulabat de ambitu condemnatus. Appianus lib. II. CVRIO: C. Scribonius Curio Tribunus plebis. fam. 114:

89.

NOMINE,] Pecunia ab Egnatio exigenda.

89.

IN menſem Martium] Vide 80.

89.

GENVARIOS] Nummos Genuæ cuſos, quæ erat in Cæſaris prouincia. TALENTA ATTICA L: ſummam pecuniæ ſubiecit, cum genus poſuiſſet. EXTORSISTIS: ad Marathonis ædificationem. ODIVM POMPEII: prorſus hæc non conuenire uidentur in Pompeij perſonam. ſi quid opis afferrent ueteres libri, mallem POSIDONII: qui moleſte ferret à Cæſare pecuniam Athenienſes abſtuliſſe ad Marathonem ædificandum, quam ipſe ſuis Rhodijs datum iri non dubia ſpe crediderat. SVOS: quos ſuos certo putaret. COMEDISSE, auide præripuiſſe.

89.

IN MERITO reædificando] IN MARATHONE AEDIFICANDO, eſſet apertius, nec ἄλογον, ut opinor: ſcribit enim Tranquillus, Italiæ, Galliarum, Hiſpaniarum, Aſiæ quoque, et Græ-

ciæ potentiſſimas urbes Cæſaris munificentia præcipuis operibus exornatas. DILIGENTIOREM: *nobis inſtantibus.* 89.

CVRIO] *Tribunus pl.* NEQVIOREM: *uerbum proprie uſurpatum de hominibus luxu diffluentibus.* 89.

VINDVLLVM:] *Aut libertum Pompeij Magni, ideóq; patroni nomine utentem: aut gentilem.* QVAE RES: *quæ hæreditas. liberti enim patronis, & patroni æque libertis hæredes erant, cum aut inteſtati, aut ſine filijs obijſſent. ſin gentilis erat, de gentilitia hæreditate accipiemus.*

89:

LAGVNCVLAE] *Clarius,* IMAGVNCVLAE: *Beſſarionis liber* LANGVNCVLAE. HOMINIS BRVTI: *ioco ſignificat, Brutum re uera brutum eſſe, qui Vedio utatur. & argute* HOMINIS BRVTI, *quaſi non homini magis, quàm beſtiæ ſimilis eſſet. &,* LEPIDI, *plane hominis lepidi, ſi quidem hæc de uxore ferat.* ILLIVS LEPIDI: *ſubaudi, Vxoris: uſitata figura: ut, Terentia Ciceronis, Mutia Pompeij. Ex ſororibus Bruti alterám habuit in matrimonio M. hic Lepidus, poſtea Triumuir cum Antonio, & Octauiano; alterã C. Caſſius, is, qui Cæſarem occidit.*

89:

προπύλαιον *Eleuſine facere.*] *Per amicos uidelicet: nam Appius iam ad Vrbé peruenerat.* προπύλαιον *autem, ut eſſet in urbe celebri monimentum nominis ſui.* ID IPSVM: *te putare, nos ineptos fore; ſi*

προπύλαιον Academiæ fecerimus. IPSAS: *ipſam urbem. nã Eleuſin non tam Athenis propinqua, quàm Academia, quæ propemodum in portis erat.*

89:

POST *Leuctricam pugnam*] *Poſt pugnam, qua Clodius à Milone apud Bouillas cæſus eſt. Leuctricã cur uocet, minus notũ, niſi forte quia memorabilis è Clodij nece, ut illa è Spartanorũ & Cleombroti Regis occiſione.* DIE 20. *recte: tot enim dies à Clodij nece (is III. Cal. Febr. eſt interfectus, Pompeio Conſule) numerantur ad hunc diem. ut ſcripta ſit epiſtola ad III. Nonas Martias, Cõſulibus L. Paulo, C. Marcello, altero poſt Pompeij Conſulatum anno.* 74:

Ex epiſtola II. *pagina* 89:

AB CINCIO] *Romæ res Attici curante.* ID CONSILIVM: *conſilium Quinti fratris de dimittenda Pomponia Attici ſorore. Statius autem Quinti libertus.* ILLVM AVTEM: *Quintũ.* DE ISTIS REBVS: *de quotidianis litibus cũ uxore.* 68: MILITIA VE NOSTRA: *militiam uocat, quia cum agmine armato proficiſceretur. uide* 78: NEC SATIS EST *&c. non mihi ſatis eſt, me tibi eum præſtare, qui eſſe debeo: curam etiã ſuſcipiam, ne quid ab illo ſecus, quã uolumus, fiat.* SOLEO HORTARI: *ut iſta ſedet inter patrem, & matrem.*

90.

NEQVAM,] *Inconſiderati, indiligentis, qui temere ſcriberet, quidquid in buccam.*

90.

I N Trophoniana Chæronis narratione] Chæronem loquentem induxerat Dicæarchus in libris περὶ τῆς εἰς τροφωνίου καταβάσεως. Athenæus. M A R E T A M S E C V T I : *cum urbes ædificarent.*

90.

D E *iſto Dicæarcho*] *Gloſſema* D I C AE A R C H O *ſuſpicor*. N O N M I N V S B E N E *&c. dignum, cui crederetur, ita Dicæarchum putabat, ut tu C. Veſtorium, ego M. Cluuium. Et quoniam* M. C L V V I O *primi correximus; noſtra correctio ſi cui minus probabitur, huic opponemus duorum antiquiſſimorum exemplarium auctoritatem, Caualcantis, & Beſſarionis. quam nos eo facilius ſecuti ſumus, quòd & Veſtorium Attici fuiſſe amiciſſimum, & Ciceronis Cluuium, utrunque Puteolanum, ipſe nobis Cicero narrat tum in his epiſtolis tum in ijs, quas poſterior ætas titulo Familiarium inſcripſit.* L E P R E O N : *qui poteſt eſſe maritimum, cum Arcadia ſit regio mediterranea? Tene autem, Alíphera, & Tritia, maritima oppida, ideo putabat Dicæarchus antiqua nõ eſſe, quòd Homerus* τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ, *cum naues enumerat è Peloponneſo diſcedenteis, mentionem iſtorum non facit.* T R A N S T V L I : *in libros de Republica. de quibus* 86. 88. V T H A B E A S : *ut corrigas: nam Phliuntios non recte ſcripſeram, analogia deceptus, quòd ut ab* ὀποῦς, σιποῦς, ὀπούντιοι, σιπούντιοι, *item Phliuntios à* φλιοῦς *deduci putaueram.*

90:

P R AE T E R *Ciliciæ.*] *Aſiaticarum igitur*

diœceſium, non Cilicenſium, forum egit. 82. *&* *fam.* 228. SVIS LEGIBVS: *uide* 87:

90:

IPSORVM *furta Græcorũ*] *Cur* IPSORVM? *quia Romani magiſtratus fuerant iuri dicundo: pecunijs autem publicis adminiſtrandis Græci ipſi præerant. primus autem Cicero permiſit, ut ad ius dicendum ſuis etiam legibus, iudicibusq; uterentur: cũ antea Romanis legibus ius dicerent Romani homines, aut Proconſul ipſe, aut ab ipſo dati.*

90:

REDDIDERVNT.] *Debitas pecunias. Vectigalia autem publicani quinto quoque anno de Cenſoribus redimebant: & quinquennale ſpatium luſtrum dicebatur. Varro.*

90:

EX ILLA VETERE *militia.*] *Quòd me iam pridem antelucanis ambulationibus conſuetudo aſſuefecit, cum ita excitabat exercebatq; ambitio, ut in bello milites uictoriæ cupiditas.*

91.

EMERENTVR.] *Annua prouinciæ adminiſtratio terminatur. ſic emeritum annuum tempus* (95.) *pro confectum. & emerentur proprie ſtipédia militibus.* CVRIONIS NOSTRI: *Tribuni plebis: qui S.C. fieri de prouincijs non patiebatur.* TE VIDEBO: *quia nihil noui de prouincijs decernetur: itaque utar ea conditione, qua profectus ſum, ut annuo imperio terminato reuertar.*

91.

IN *mea prouincia*] Cum Salaminijs. REGNO: *Ariobarzanis*. 85. TVRBVLENTIS IN REBVS: *cum penè ciuilibus inſidijs oppreſſus eſt*. 80. *fam*: 242.

91.

A' PROXIMA *quidem ſyngrapha*,] *Quid, ſi*, A' PRIMA QVIDEM SYNGRAPHA? *ut centeſimæ ducerentur & à prima ſyngrapha, et cũ anatociſmo*. NEC PERPETVIS: *nec ſine fœnoris renouatione, ſed ut & ipſæ à* Salaminijs *ſoluerentur, & ipſarum item uſuræ, ducta ratione per ſingulos annos quantum è centeſimarum fœnore noui fœnoris crearetur. ita centeſimæ non perpetuæ ducebantur, ſed renouatæ quotannis: quod ſupra dixit, cum anatociſmo*. 83. 85. QVI AIS: *qui uerũ eſt id, quod ſcribis? &c.* HABEBAT IN SYNGRAPHA: *non ſimul ſtant, uelle aliquid perdere, & habere quaternas in ſyngrapha, quod eſt hominis præter modum cupidi*. FIERI NON POTERAT: *etenim erat interitus ciuitatis*. 83. EGO PATI POSSEM: *qui in edicto translatitio, centeſimas me obſeruaturũ, haberé, cũ anatociſmi anniuerſario, nihil ultra*. 83. AVLI LEX: Auli Gabinij. 91.

DE ITA *ſumpta*] De *uerſura: uetabat lex* Gabinia *ius dici, hoc eſt, debitores in iudicium uocari à creditoribus de pecunia, quam uerſura facta ſumpſiſſent. id ob eam cauſam, ne prouinciales homines* Romæ *uerſuram faciendo contererentur*. IVS DICE-

RETVR ISTA SYNGRAPHA: *ut Salaminij Scaptio & Matinio non ſoluentes iudicio cogi poſſent.*

91.

HABET iuris idem,] *Iſta ſyngrapha nihil habere debet præcipui iuris, ſed idem, quod ceteræ, hoc inquam, ut obſeruentur centeſimæ cum anatociſmo. tantũ enim ſenatus decreuit, ut ne'ue Salaminijs, ne'ue ijs, qui dediſſet, fraudi eſſet, iusq; diceretur ex ſyngrapha inter Salaminios & fœneratores facta: quod ſine S. C. non potuiſſet, lege Gabinia uetante: ergo hoc ſenatus decreuit, ut & dantibus & accipientibus caueretur: id non decreuit, ut à fœneratoribus exigerentur quaternæ: quod Scaptius poſtulabat. 83. 85.*

91.

ORDINE] *Sapienter. inde ductum, quòd in ordine conſideratio ineſt, & in conſideratione ſapiẽtia. ſic Philippica III. 191. Recte, atque ordine, eq; Rep. feciſſe, & facere.*

91:

SPARTACO] *Qui ſeruile bellum excitauit.* TENERA INSVLA: *imbelli, & delicijs potius, quàm armis, dedita: quã uel paucis equitibus poſſet Scaptius ad lubidinem uexare. contra dixit Virgilius, Scipiadas duros bello.*

91:

NEGOTIATOREM *neminem*] *Præfectum haberemus. 82: 85.*

91:

CVR *potius, quàm cohortes?*] *Fingit ſe mirari, cur Scaptius, cũ pedites minore impenſa poſſit alere,*

equites tamen malit: ſed occulte ſignificat, Scaptij con ſilium eſſe, ut equitibus ad extorquendas pecunias, inſulamq́; diuexandam utatur. quod peditum non ita firmo præſidio minus auderet. Et de peditibus C O H O R S *dicitur, de equitibus* T V R M A. *itaque in oratione pro Marcello pedites equitesq́; ſignificat, cum inquit:* Huius gloriæ Cæſar, *quam es paulo ante adeptus, ſocium habes neminem: nihil tibi cohors, nihil turma decerpit.* 91:

N E P O S] *Is eſt, qui rem temere profundit. Sed eſt in Scaptium ironia, qui, nō quia nepos eſſet, ſed quia rapinas & uim cogitaret, ideo turmas mallet, q̄ cohortes.* P R I N C I P E S: *Cypri.* S C I O: εἰρωνικῶς: *ex hoc, inquit, iudica, num uelint, quòd ad me* Epheſum *&c.* E O S L I B R O S: *quos de* Republica, *& de optimi ciuis officio ſcripſi.* 86. S C R I P S I S S E T E A D M E: *ut equites* Scaptio *ad cogendam pecuniam darem.*

92.

H I C *omnia facimus,*] Ne, *à Dolabella accuſatus, prouincialium hominum teſtimonijs oppugnetur.*
» Epiſt. *fam.* 40. *ad ipſum ita ſcribit:* De me tibi ſic pro
» mitto, atque confirmo; me pro tua dignitate in hac pro
» uincia, cui tu præfuiſti, rogando, deprecatoris; laboran
» do, propinqui; auctoritate, cari hominis apud ciuita
» tes; grauitate, imperatoris ſuſcepturum officia, atque
» partes. H O N E S T E T A M E N: *quatenus honeſte poſſum. quaſi eſſent non nulla, quæ fieri pro* Appio *non honeſte poſſent.* N E C E N I M I P S V M O D I M V S: *quanquam & inimici mei*

frater

frater fuerit, & inimicus ipſe. BRVTVM: *Appij generum. fam.* 32. POMPEIVS: *cuius filius Appij filiam habebat in matrimonio. fam.* 32: QVAESTOREM: *quē poſtea decedens prouinciæ præfecit. fam.* 26. 92.

PAMMENIA *illa*] *Quæ acta ſunt de domo pueri Pāmenis. ſupra* 80: CORCYRAEA: *quā Corcyra dediſti.* 92.

POTENTIAE *Veſtorij.*] *Cui controuerſia fuerit cum homine tam fatuo, tam nullius conſilij. Hic eſt Sempronius Rufus, qui Rufio per irriſionē uocatur* 69. *idem qui in epiſtola M. Celij, fam.* 116: CAECILIAM: *Attici filiā.* LITERIS: *cum Romā ſcribes.*

Ex *epiſtola* III. *pagina* 92.

IVVARE *poſſes* :] *Non ideo ſcribendum ad te fuit, quòd me iuuare poſſes: quippe res dilationem non fert: tu autem ab Vrbe longe abes.* 80. 81.

92.

πολλὰ &c.] *Quid ſignificat? hoc: magnum eſt interuallum: multa interiacent.*

92.

NEMO *igitur potior:*] *Neminem igitur fratri debeo præferre, ſi honos eſt. fratre mihi nemo debet eſſe potior. Alij* BONVS *pro* HONOS, *contra ueteres libros Caualcantis & Beſſarionis, nec mihi ſatis probata ſententia.* PONTINVS: *qui erat & Prætorius, & triumphalis.* EA LEGE: *ut, cum uellet, à me diſcederet.*

92.

QVAESTOREM] *Celius non dum uenerat. Meſſinium igitur intellige. de quo & 94 . 95.* SAGAX: *quæro dictionem, quæ uituperet. nam ſagacitas neque uitium ſignificat, neque laudem.* RAPAX, *aut quid ſimile, cum ſententia congrueret: ſed libri ueteres,* SAGAX. *ut fortaſſe referri poſſit ad furta: quaſi, prædæ latentis callidus indagator.* 92.

ANNVVS *decretus*] *Mihi ad annuam prouinciæ adminiſtrationem. cuius anni cum iam circumactus orbis ſit: (adeſt enim dies ad decedendum conſtituta, III. Cal. Sext.) frater publico ſumptu deſtitutus, qui tantum bellum ſuſtinebit?*

92.

FRATREM;] *Cum bellum periculoſiſſimũ impendeat.* NVGARVM ALIQVID: *leuem hominem Meſſinium. nõ pius, ſi fratrẽ relinquo: non diligens, ſi Quæſtorem, rei militaris expertem. nam ſi fratrem relinqueret, eſſet quidem diligens, at non pius. 94.* 92.

TVA *prouincia*] *Tua Epeirotica negotiatio.* THESPROTIAE, ET CHAONIAE: *rebus tuis curandis in Theſprotia, & Chaonia: quæ ſunt Epeiri loca.* CONVENERAM: *reuerterat ex Aſia in Ciliciam, in qua fratrem hibernis præfectum reliquerat, ſed eum tamen non dum conuenerat. 81:* SI ID PLACERET: *ſi mihi placeret, eum prouinciæ proponere.* QVID VELLET: *utrum mihi placeret, relinquere, nec ne.*

SATISFACTVM: *quod difficillimum eſt, prouincialibus ſimul & publicanis ſatisfacere*. 87: RES GESTAE: *quas enumerat* 79. & *fam*. 23. 245. 92:

CLAVSVLA *difficilis in tradẽda prouincia*.] *Hoc extremũ nõ facile poſſum explicare, quis me decedẽte prouinciæ præficiatur*. 92:

CERTIORA] *Qui ab Vrbe propius abſis*. 92:

DE *Curione, de Paulo*:] C. *Scribonio Curione Tribuno plebis*, L. *Aemilio Paulo Cõſule, utroq; Cæſaris cauſam defendente, accepta grandi pecunia*. VICEM: *quòd publicam cauſam deſeruerint*. 93.

CONTENTVS *nõ fuit*.] *Quaternas cẽteſimas poſtulauit*. 83. 93.

IN *Pompeium &c*.] *Ariobarzanis creditorem*. 84: PROLIXIOR: *facilior, liberalior. unde prolixa & benefica natura, in epiſtola ad Appium: nec alibi ſemel, & ferè in hanc ſententiam*. PER IPSVM: *ipſius Pompeij cauſa*. PRAESTARE: *præſtare aliquem dicimus, cũ efficimus, ne quid is cõmittat, ſecus quàm uolumus. ut ad fratrẽ lib*. I. *In hac cuſtodia prouinciæ non te unum, ſed omneis miniſtros imperij tui ſocijs, & ciuibus, & Reip. præſtare debes. & ad eundem lib*. III. *Ego Meſſalam Cæſari præſtabo*. 93.

LIBERIVS] *Maneo in mea ueteri ſententia, ut* LIBERALIVS *corrigendũ ſit: non correxi tamẽ, quia libri manuſcripti in dictione* LIBERIVS

conſentiunt. PROMISSA : *Pompeio promiſ=ſa, Bruto curata.* IN APPII NEGOTIO: *quem à Dolabella accuſatū, omnibus officijs, Bruti ma=xime cauſa ſubleuaui. 92. & fam. 40:* QVOD LABOREM : *quid eſt igitur, quod animum meum ſolicitet, cum in Ariobarzane, & in Appij negotio cu=mulate Bruto ſatisfecerim? ſolicitat quod proxime ſcri bam : in quo uereor ne Bruto ſatisfactum non ſit.*

93.

AMICOS *habet meras nugas,*] *Dubitatur, cum* AMICOS *dicat multitudinis numero, cur proxime unum nominet* M. Scaptium. *Dubitantibus reſpondetur, plures nominari, primum* M. Scaptium, *deinde alterum* Scaptium, *poſtremo* Caium. *nam quod non omnes accuſandi caſu ſubiecit, figura eſt Ciceroni*
›› *uſitata, ut* 90: *His ego duobus generibus facultatem ci=*
›› *uitatibus ad ſe ære alieno liberandas dedi : uno, quòd*
›› *omnino nullus in imperio meo ſumptus factus eſt. Hic cum expectari uideretur* ALTERO, *quod* VNO *reſponderet; attende, quid ſubiecit. Hac autem re, in=credibile eſt, quantum ciuitates emerſerint. acceſſit al=tera. mira erant &c.* MERAS NVGAS: *leues homines, & quos amicorum numero habere Bru=tus non debeat.* M. SCAPTIVM: *in Beſſa=rionis libro* MANIVM SCAPTIVM. *ſupra tamen de M. Scaptio legitur, non Manio, 82: 85. Nam quod alij Matinium ex Manio faciunt, neceſſariā cor=rectionem putantes : mihi ſecus uidetur: tantum enim eos nominat, quos re cognitos meras nugas appellare po teſt, duos Scaptios, & Caium : Matinium dixit 82 :*

non nouiſſe. præterea iam oſtendi, non eſſe cur mute-tur, cum dictio AMICOS *inferiora ſpectet. hoc addam, obſeruaſſe me, in antiquis libris* Manium *ſæpe eſſe, ubi in impreſſis* Marcum: *contrà; non nunquã, ubi in his* Manium, *in illis* Marcum, *ut in libro de ſenectute. addam & hoc, quod fortaſſe non nullis alienum à propoſito uidebitur, ego tamen gratum fore puto ueterum monumentorum ſtudioſis:* Manium *tam prænomen eſſe, quàm* Marcum; *deriuatum à mane, ut &* Lucium *prænomen à luce. & ut à mane* Manius *prænomen, à* Manius Manilius *nomen: (nomen pro familia uſurpabatur) ſic à* Luce Lucius, *à* Lucius Lucilius, *nomen à prænomine. Et quoniam, ut diximus, in duobus prænominibus* Manio *&* Marco *manuſcripti libri ſæpe diſſentiunt ab impreſſis: inde natus error, quòd prænomina ueteres ferè una litera ſignificabant: ut diuinandum fuerit,* M. *utrum ſignificaret,* Manius, *an* Marcus. 93.

ME *ſeruaturum,*] *Ne præfecturam negotianti darem.* 81: 85. 93.

NOLVIT?] *Contentus enim centeſimis & anatociſmo Scaptius non fuit.* 83. 91.

93.

SCAPTIO,] *Is eſt, de quo* 85. TRIBVNATVM: *militũ.* 93.

CAIVS] *Beſſarionis liber,* GAIVS. *forte,* GAVIVS: *ut ſit is, de quo* 85. P. CLODII CANIS: *cum Clodius uiueret. tamen amicum & aſſeclam inimici mei ornare uolui præfectura, rogatus à Bruto. ſic in oratione in Piſonem, Clodianum ca-*

nem appellat Sextum Clodium.

93:

SI IN *præfectis habuiſſem,*] Apparet, Ciceronem Caij *opera uſum non eſſe, cum tamen ei præfecturam detuliſſet.* 93:

CVLEOLVM *uix auderem*] Fam. lib. XIII. 220: *ſcribit ad* L.Culeolum *prouinciæ præfectum: ſed eũ hic ſignificari, mihi nõ fit uerisimile:* Culeolum *aliũ, nullius pretij hominem, uidetur intelligere.*

93:

PETERE *cibaria?*] *Quæ præfectis de publico dabantur.* 93:

OPERATIONE] *Reponunt non nulli,* ORATIONE: *quod languidius uidetur. operatio ualet turpis inſtigatio.* 93:

DE Appio,] *Cum* Appium *ſocerum ſuum mihi commendat.* 93:

GRAVIVS *autem*] *Sine dubio ſumptum ex ueteri poeta: & forte ita ſcribendum,*

„ =*Granius autem:*

„ *Non contemnere ſe, &* Reges *odiſſe ſuperbos. ut* Granium*, ſalſum hominem & dicacem, cuius mentio in libro de claris oratoribus, poeta nominet, ita dicere ſolitum,* Ego *neminem contemno, ne me quidem, ſed ſuperbos odi.* Vides *igitur* Attice*, ſuperbiam ex illo uerſu non amandam.* IN QVO: *cum ad me tam arroganter ſcribit.* 93:

INSCRIPTAM *patri ſuo:*] A *te miſſam.* APERIRE: *ante quàm ad* Quintum *patrem mittatur. is autem,* Cicerone *in* Aſiam *proficiſcente, præ=*

ſectus in Cilicia manſerat. 81: DE SORORE: *te audiſſe, illum uelle ſorori tuæ Pomponiæ nuntium remittere.* NIHIL FORE ALITER, AC DECEAT: *diuortium non futurum.*

94.

NIHIL *amplius.*] *Alij ſic interpretantur: Hortenſium filium non reprehendi, ne patrem offenderem. quaſi uero patres reprehendentibus flagitioſos filios iraſci aut ſoleant, aut debeant. Ego potius ſic: ad cœnam uocaui, quòd eſſet Hortenſij filius: alijs eum officijs non ſum proſecutus, ne pater, cui ſcio odioſum, inuiſumq́; eſſe, moleſte ferret, quaſi ipſius iudicium reprehenderem. odit enim Hortenſius orator filiũ, quàm diu uixit: hæredem tamen moriens reliquit. Hæc Valerius Max. lib. V. cap. IX* 94.

NE *offendam patrem,*] *Si filium habeam in comitatu meo.* MODERABOR: *ſi comitem effugere non potero; quod reliquum erit, ita eum tractabo, ut intelligat pater, quem ipſe oderit, nec à me diligi.* 94.

SI *nihil fuerit,*] *Hic uidetur legendũ,* ETIAM SI NIHIL FVERIT. *Beſſarionis liber pro* FVERIT *habet* FIERI.

Ex epiſtola IIII. *pagina* 94.

DISCESSVS *noſter,*] *Si à fratre ſeiũgar.* 94.

DE *Tullia mea:*] *De matrimonio* 86:

94.

DE *literis meis.*] *Ad ſenatum, ſupplicationis*

honorem poſtulantibus.

94:

ὁ ἀπελεύθερος] Libertus Philotimus. πεφυρακέναι τὰς ψήφους: *rationes miſcuiſſe, turbaſſe, id eſt, minus bona fide egiſſe in emptione bonorum* Milonis. κροτωνιάτου : Milonem *deſignat*, Miloni Crotoniatæ, *cuius inſignis fortitudo fuit, ſimillimum. &* τυραννοκτόνον *appellat, quia* P. Clodium*, pernicioſa molientem,* occiderat. μή τι νοήσῃς : *ne quid intelligas. hoc græca uerba ſignificant: ego tamen aliquid deſidero, ut potius,* Ne *quid non intelligas, dixerit. neque enim aperte ſcribebat, ſed* μυστικώτερον. *aut,* μή τι νοήσῃ : *ne quid reſciſcat* Philotimus. εἰς δήπου : placeret, ἓν δήπου, *niſi ueteres libri repugnarent. eſſet enim* ἓν δήπου τοῦτο, *hoc quidem unũ.* 94:

QVANTVM *uereor,*] De *rationibus à* Philo*timo minus ſyncere adminiſtratis.* AGMINE: *mi litũ.* 78:

Ex *epiſtola* V. *pagina* 94:

QVAM SI *domi eſſes:*] *Quàm ſi eſſes* Ro*mæ. & tamen minus à me aberas, in Græcia cum eſſes.* 94:

QVAM *argutiſſimas*] *Quæ omnia perſequantur diligentiſſime.* Ita *locutus eſt* M. Celius *epiſt. fam.* III. *Data opera paraui, qui ſic omnia perſequeretur, ut uerear, ne tibi arguta nimium hæc ſedulitas uideatur.* Deductum *nomen ab arguo: quod eſt indico: ut argutæ literæ ſint, nimiam diligentiam indicantes: & nimium arguta ſedulitas, nimiã diligentiam oſtendens.*

94:

ἐξ ἄστεως ἑπταλόφου &c.] Ex urbe ſepticolli ſcripſit ad me Camillus æs alienum uxoris meæ: ipſam tum ex bonis Crotoniatæ debere mnas XXIIII, & ex bonis Cherrhoneſiticis XXVIII, & ex quibuſdam bonis hæredem fuiſſe DCXL: tum uero eam ne obolũ quidem diſſoluiſſe ex omni ære alieno Calendis alterius menſis: eiuſdem uero libertum, cognominem patri Cononis, in uniuerſum nihil curaſſe. hoc igitur primum, ut omnia ſeruentur: alterum uero, ut ne uſuras quidẽ floccifacias, quæ ducendæ ſunt ab ante dicta die. de minis quotcũque ei expẽſas tulimus, ualde diffido. etenim erat apud nos diligenter conſiderans, ac propemodum quiddam ſperans: cum uero deſpondiſſet animum, ſtulte abijt, fatus, turpe diu manſiſſe, inanemq; rediſſe. nunc interpretemur. CROTONIATAE: Milonis. MNAS: exactas. CHERRHONESITICIS: in Cherrhoneſo exactas. 88. COGNOMINEM PATRI CONONIS: Timotheũ igitur. AB ANTE DICTA DIE: à calendis alterius menſis. QVIDDAM SPERANS: ex quo apparet, eum inopia rei pecuniariæ laborare, cũ à me dona expectarit. 95.

τὰ μὲν διδόμενα.] Quæ dantur: & ſubaudi, tenenda: ut dicat, bonorum Milonis poſſeſſionem non eſſe dimittendam. 95.

MOERORE SVO] Propter duos filios à Gabinianis militibus interfectos. Cæſar. lib. III. de bello Ci. & Valerius lib. IIII. cap. I. QVAESTOR: Caninius: ad quem ſcribit fam. 28.

95.

MOLESTVS *mihi non erat,*] Non *rogabat,ut ſubſidio uenirem. fam.* 28 :

95.

ARTICVLATE] *Huius uerbi uim uideo multos ignorare: & fuere etiam,qui mutandum cenſuerunt.* Articulate *ualet diſtinctè, ſumpta metaphora à membris in corpore articulatim diuiſis. erat autè adhuc infans* Attica, *quæ neque ſatis integre proloqui, neque loquentem quiret intelligere, niſi articulate pronunciaſſes,ac tanquam ſingula uerba numeraſſes. eſt enim articulus in oratione,ut inquit ſcriptor rhetoricorum ad* Herennium,*cum ſingula uerba interuallis diſtinguuntur,cæſa oratione,hoc modo :* Acrimonia, *uoce,uultu aduerſarios perterruiſti. libro etiam* I. *de legibus contraria poſuit fuſe & articulatim.*

Ex epiſtola VI. *pagina* 95.

ACCVSATORIS *eius*] P. Cornelij Dolabellæ. 95:

MECVM *egerat,*] De Tulliæ *coniugio. &* Nero *hic eſt,opinor,de quo fam.* 227 : *eſt autem* Claudiæ *gentis patritiæ : nam &* Claudij *plebeij fuere, ſed hi cognomine* Marcellorum : *patritij,* Pulchrorum, *et* Neronum. *hæc uberius in libro de familijs.* AD MVLIERES : Terentiam, *&* Tulliam. FACTIS SPONSALIBVS : *cum* Dolabella.

95:

ἐξακανθίζειν.] Tanquam *ſpinas euellere. & puto hoc dici : noli exulcerare animum meum numeratis*

uitijs illius : non enim opus eſt, cum confecta res ſit. hoc quidem lætari debemus, quòd eius obſequio & comitate mulieres ualde, ut audio, delectantur. neque enim ſatis probata ſuperior Dolabellæ *uita. quod &* Celij *epiſtola declaratur, fam.* 22 :

95:

PLACET *hoc tibi?*] *Donaſti frumento populum* Athenienſem*: probas igitur huiuſmodi largitiones?* NON IMPEDIEBANT : *licet hoc per meos libros de* Republica *ſcriptos : quibus in libris improbaui equidem largitionem in ciues; (uidetur enim ad tyrannidem ſpectare) ſed tua fuit in hoſpites liberalitas, in ciues largitio non fuit, quia tui non ciues; (* Romanus *enim, non* Athenienſis *ciuis es.) ſed hoſpites* Athenienſes *: cum* Athenis *diu uixeris; ciuis autem fieri cũ poſſes, recuſaris.* Nepos *in uita.*

95:

QVONIAM Appius] *Puto ſcriptum fuiſſe,* QVOM IAM, *antiquo more, id eſt, cum iam. ſententia patet.* Quanquam Appius *de* προπύλῳ Eleuſine *faciundo iam nõ cogitet, me tamen de* προπύλῳ Academiæ *iubes cogitare.* 89: DE HORTENSIO: *de interitu* Q. Hortenſij *oratoris.* In Bruti *proœmio.* DE RELINQVENDO: *qui prouinciæ præeſſet.* FRATRI AVTEM : *prouinciam tradere.* NEMO ERAT: *præter fratrem, &* Pontinum, Legatos, *utrunque* Prætorium*: ſed, fratri, non utile :* Pontinus *diſceſſerat. reliquos duos* Legatos, Anneium *uidelicet &* Tullium, *neutrum* Prætorium, Quæſtori, *præſertim nobili, ſine contumelia non poſſum antefer-*

re. fam. 26. CONTRA S.C. *ultra annum à ſenatu decretum.* TRIENNIVM: *triennium enim Aſiæ Quintus præfuerat. fam. 26.* AD POPVLVM: *uulgo in me conijcerentur.*

96.

QVAE *fortuita hominũ?*] *Placeret ſic:* QVAE FERT VITA HOMINVM. *ut fratrem excuſet; qui potuerit aliquid committere iracundius, contumelioſius, negligentius, non deprauatæ uitio uoluntatis, ſed quòd ita ferat hominum uita, ut accidere & hæc, & ſimilia poſſint. ſic,* Aetas *fert, in oratione pro* Cluentio: Natura *fert, de Somnio Scipionis:* Adoleſcentia *fert,* Terentius *in* Heaut. &, Vita *hominum, pro* Sex. Roſcio. *ſin* FORTVITA *placet, ad uitia fratris addentur fortunæ caſus.*

96.

NON *dimittebat,*] *Manſiſſet igitur in prouinciã cũ patre: facileq́; quia puer, & puer bene ſibi fidẽs, commiſiſſet, quod eſſet nobis magnopere dolendum.* ID CENSERE: *dimittendum: cenſebat autem Atticus, quia patris indulgentia deprauari filium intelligeret.* 97: 96.

NON *dico equidem &c.*] *Hoc ſignificat: Nõ dico equidem, quod egerit, non laboro; ſed tamen multo minus, quàm ſi fratrem reliquiſſem.*

96.

SINE *ſorte*] *Quem illi ſors non dederat Quæſtorem, ut mihi* Celium. DELEGIT; *quem Hiſpaniæ præficeret. hic* Marcello & Sulpitio Coss. Pompeij *Quæſtor Hiſpaniæ præfuit. eo anno petijt* Tribu-

natum pl. inſequenti cum Antonio *collega pro* Cæſare *interceſſit; & ,deuictis* Afranio *et* Petreio,*in Hiſpania pro* Prætore *à* Cæſare *relictus* .

96.

ANTONIVM:] M.Antonium : *quem in* Gallia Cæſar *hibernis præfecit.* Hircius *lib.* VIII. *de bello* Gal. & *oratione* II. *in* Antoniũ *his uerbis:*Quæſtor *es factus: deinde continuo ſine* S.C. *ſine ſorte, ſine lege ad* Cæſarem *cucurriſti.* Quo *planum fit,*Quæſtoribus *prouincias aſſignari ſolitas* S.C. *ſorte,lege. nã ſenatus decernebat,ut* Quæſtores *ſortirentur, uel inter ſe compararent: deinde ſortitio, aut comparatio: tum de his lex* Curiata *ferebatur, ſi ordine res conficerent.*

96.

OFFENDEREM?] *Non relinquerem?* AVT ETIAM INQVIREREM IN EVM : *antiqui libri,* Beſſarionis & Caualcantis,*etiã alij duo minus antiqui, tamen manuſcripti,* VT ETIAM INQVIRERET MEVM. *placet* IN EVM: *hoc ſenſu : ego ſorte datum offenderẽ? ut offenſus à me,mihi inimicus, etiam in eum inquireret,quem reliquiſſem?* SENECTVTI QVIDEM NOSTRAE : *cui, ſi tam nobilem adoleſcentem offendiſſem,impendebant inimicitiæ.*

96.

παλιγγενεσίαν] *Alij referunt ad generis nouitatẽ, ego ad dignitatẽ poſt exilij tempora renaſcentem. ante exilium enim, ut ipſe teſtatur in epiſtola ad* Catonem *fam.* 247: & *prouinciam ornatam, & ſpem non dubiam triumphi neglexerat : Auguratum denique,cum*

non difficillime conſequi poſſet, non appetierat: idem, poſt iniuriam acceptam, ſtuduit quàm ornatiſſima ſenatus populiq́; R. de ſe iudicia intercedere: itaque & Augur fieri uoluit; & eum honorem, qui à ſenatu tribui rebus bellicis ſolet, ſibi expetendum putauit.

Ex *epiſtola* VII. *pagina* 96.

PERCVNCTANDO] *Ages hoc tantū cum Philotimo: percunctaberis, de Milonis bonis ecquid agatur: &, ut rem explicet, id eſt ut ipſa bona reſtituat, hortaberis.* 71: 94: ALIQVID ITA TV: *ſuſpicor hoc eſſe ex ingenio: nam antiqui libri, Caualcantis & Beſſarionis,* ALIQVID AV.T. *probarem* ALIQVANTVM.

96:

APVD *duas ciuitates*] *Depoſuit Laodiceæ, & Apameæ: eaſdemq́; totidem uerbis ad ærarium retulit, ſicuti lex iubebat, quam Conſul C. Iulius Cæſar tulerat. fam.* 75. 96:

PVERORVM] *Vt inde Cicerones pueros ſecū deduceret.* 78. 96:

SED VOLO] *Cupio Romā peruenire ante exitum anni, ut eo facilius impetrem de triumpho, dū ij ſunt in magiſtratu, qui ſupplicationes mihi decreuerunt. fam.* 121. 96:

ESSEAE] *Sic in Caualcantis libro: Beſſarionis autem,* ESSE. *utrunque deprauatū. forte* ISSI. *nam ex Cilicia nunc Cicero proficiſcebatur in diœceſes Aſiaticas, ut Laodiceæ & Apameæ rationes confectas prius relinqueret, dein nauim conſcenderet. Iſſus autē*

nota Ciliciæ urbs. eſt etiam manuſcriptus liber apud amiciſſimum meum, in quo ſimpliciter: Niſi eum grauiter ægrum reliquiſſem.

Ex *epiſtola* VIII. *pag.* 96:

NAVIGATIONIS *tuæ,*] *Quia cõmode, & ſine periculo ex Epeiro in Italiã nauigaſti.* 100. OPPORTVNITATE PILIAE: *quæ tibi obuiam progreſſa, opportune aduenienti occurrerit.* SERMONE EIVSDEM: *quòd tibi Pilia narrauerit de Tullia mea Dolabellæ collocata.* 95.

96:

EXERCITVM N.M.D.] *Anno inſequẽti petendi Conſulatus cauſa. cũ enim lex eſſet, ut abſentes Conſulatum petere non poſſent; obtinuerat Cæſar decem Tribunorum rogatione, Conſule Pompeio, ut & abſens, & cũ imperio poſſet petere.* CASSIVM TRIB. *Q. Caſſium Longinum, Tribunum pl. deſignatum, & L. Cornelium Lentulum Cruſcellum, Conſulem deſignatum.* 96:

DE ILLO, *qui &c.*] *Quem intelligat, obſcurum eſt. repulſam quidem ſignificari, non obſcurum: quam tulerit is, qui ſe Ciceroni ſolitus ſit anteferre.* SORORIS TVAE FILII: *Q. Ciceronis, quẽ frater meus ex tua ſorore genuit: cui ego patruus ſum.* 66:

APHRACTVS *Rhodiorum.*] *Quo periculoſe, tardéq; nauigauimus, ut integros* XX *dies conſumpſerimus.* 165: 97.

AVCVPATVRI] *Captaturi: ut, quæ pri-*

ma ſe idonea tempeſtas obtulerit, ea utamur. tralatio ab aucupibus uolucres captantibus.

97.

D E *rauduſculo Puteolano,*] *Forte, quòd pecuniam diſſolueris, C. Veſtorio Puteolano à me debitam. uide* 58: 97.

V N V S *hoſpes*] *Plus eſt, quàm, Dum unus hoſtis: cum non modo hoſtes, ſed & hoſpites Bibulus timuerit.* 100: D O M O S V A: *cum domo Conſul ſe tenuit metu Cæſaris collegæ.*

97.

A T *multa,*] *At longior fui.*

Ex epiſtola ultima, pagina 97.

S O L E N T *tuæ compoſitiſſimæ,*] *Belliſſime cõſtructæ. nũc autem ſcripſiſti uacillãtibus literulis, manu à morbo minus firma. Lucilij uerſus in Oratroe ſunt.*

» *Quàm lepide lexis compoſtæ, ut teſſerulæ, omnes,*
» *Arte pauimento, atque emblemate uermiculato.*

97.

S C R I P S I S S E.] *Vt intelligerem, non grauiter ægrotare, qui cum febri tamen ſcripſiſſes: quam etiam febriculam nominares.*

97:

φυρατοῦ φιλοτιμίαν] *Aſſentior ijs, qui* φιλοτιμίαν *hoc loco è Suida interpretantur auaritiam. ut Philotimus deſignetur, qui rationes turbauerat in nominibus Milonis,* 94: 98. 97:

I L L A M *ne attingas.*] *Alij,* A T T I N G A T. *probo,* D I C E S: *Philotimo: ut ſciat eam me conſeruari*

uari uelle ad apparatum triumphi. 99:

97:

PRVDENTIAM *literarum tuarum?*] *Quia cum ſignificare uelles,* ἀθετεῖν *te conſilium de fratre relinquendo, aperte non ſcripſiſti, ſed tecto uerbo,* ἐπέχειν, *uſus es. in quo tuam prudentiam perſpexi.*

97:

DVBITATIONE *dignum?*] Dubitandū *non erat, quin Quæſtor Celius prouinciæ præponendus eſſet. quòd ſi quid eſſet dubitatione dignum, fratré tamen relinqui cur placeret?*

97:

τοῦτο μόνον] Hoc ſolum *ſcribebas, ne Quintum filium relinquerem: cauſas, quare non eſſet relinquendus, nō adſcribebas.* 97:

EADEM *omnia,*] *Quid à fratre, ſi eum reliquiſſem, quid à fratris filio timendum eſſet.* 96.

97:

NON *fuit faciendum aliter,*] *Atque feci, qui Celium reliqui.* DVBITATIONE LIBERAVIT; *cum enim* ἐπέχειν *te uiderem, id eſt hærere, & ſuſpenſum pendere, incertum quid eſſet mihi faciendum de relinquendo;* ἐποχὴ *hæc tua mihi omnem dubitationem eximebat; cū intelligerem, fratrem relinqui, tibi non placere. dubitare igitur non debui, quid mihi eſſet agendum.* ἐπιχρονία: *diuturna: quo uerbo adduci poſſumus, ut ſupra legamus,* ἐπέχειν *ter ſcribebas, Beſſarionis tamen liber,* TE.

97:

CENSORIBVS] *App. Claudio Pulchro,*

L. Calphurnio Piſone Cæſoniano. REFERATVR'NE: *à Cenſoribus ad ſenatum, ut* S. C. *fiat de ſumptu ſignorum & tabularum coercendo. fam.* 123: MACTE SCRIBAS. ATHENIS: *Beſſarionis liber*, MARCE ATHENIS: *Caualcantis*, IN ARCE ATHENIS. *uerbum quidem* SCRIBAS *in neutro reperitur, ne in duobus quidem, quos habet amiciſſimus meus. corrigo igitur ſic, & opinor recte corrigo*: QVAESO, QVID NOBIS FVTVRVM EST? *ut hoc dixerit Reip. timens. deinde*, IN ARCE ATHENIS STATIO MEA NVNC PLACET: *ut Attico, qui diu uixerat Athenis, ſignificet, qua maxime urbis parte delectetur.* STATIO: *caſtrenſi uerbo uſus eſt, quia cum militibus erat.*

IN LIBRVM VII. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 98.

VT PHILOSOPHI *ambulant,*] *Philoſophus enim Sauſeius ex hæreſi Epicurea: & omnes philoſophi, quia præter ſapientiam nihil curent, tarde ſolet ambulare; tardiſſime autē Epicurei, quia molles, & laborē fugientes ex Epicuri magiſtri doctrina.*

98.

LEGIONIBVS *Cæſaris*] *Quas Cæſar Placentiam Idibus Octobribus adducturus eſſet. 97:* φιλοτιμία EIVS: *Philotimi: de quo 97:* SECVS: *falſum, de prouincia ſcilicet fratri tradita. 97:* DIMICATIONEM: *ciuilem.*

98:

MEVM *proprium* πρόβλημα] *Quæſtionem ad me unum pertinentem, utram partem eligam, Cæſaris, an Pompeij, cum mihi uterque ſit amiciſſimus.* À PRINCIPIO: *iam ante exilij mei calamitatem: quam ideo ſubij, quia me ad Cæſaris et Pompeij perniciosam Reip. ſocietatem, cum inuitarer, non adiunxeram.*

98:

ἀλλ' ἐμὸν] *Homeri uerſus in Odyſſea lib.* IX. *quem etiam in epiſtola ad Cæſarem fam.* 210. *uſurpauit. non potuiſti, inquit, perſuadere.*

98:

OPTIME *meritus;*] *Cum mihi exulanti reditum in patriam unus maxime confecit.*

98:

NEC *mihi iuncto*] *Ita putabam, ea coniunctione conſuli tum dignitati meæ, tum etiã ſaluti.* IVNCTO, *Pompeij ad amicitiã refertur:* SENTIENTI, *ad opinionem de Republica. neque me, inquit, ob amicitiã Pompeij peccaturum aliquando in Republica putabam; neque Pompeium ea ſenſurum, quæ ego ſi ſequerer, contentionem cum Cæſare ſuſciperem.*

98:

NVNC *ſentiat,*] *Quòd eadem non ſemper ſen*

ſerit. CVM ALTERO VINCI: *cum Pompeio.*

98:

N E *ratio abſentis,*] *Ne poſſit abſens Cæſar Cõſulatum petere. quod ei lege lata à decem Tribunis plebis populus cõceſſerat.* VT EXERCITVM DIMITTAT: *depoſito imperio urbem ingrediatur, Cõſulatũ petere ſi uult. Hæc agentur à Pompeianis, id eſt à Conſulibus, & omni ferè ſenatu.*

98:

N O N *eſt locus*] *Id agam, ne contra Cæſarem ſententiam dicam: tergiuerſabor, quantum in me erit: ſed Pompeiani non permittent, urgebunt.*

98:

D E N S AE *dexteræ?*] *Quas Cæſar mihi cum ſuis obijciet, quaſi eas uel oblitus ſim, uel contempſerim.* V T I L L I H O C L I C E R E T: *ut poſſet abſens Conſulatum petere.* A B I P S O: *Cæſare.* R A V E N N AE: *quò Cæſar quotannis ad conuentus agendos uenire ſolitus erat.* D E C E L I O: *ut M. Celium, amiciſſimum meum, Tribunum pl. inducerem ad legem ferendam de habenda Cæſaris abſentis ratione. quod factum eſt: latum enim à decem Tribunis plebis, id eſt ab uniuerſo collegio, Conſule tertium Pompeio; quo anno Tribunus plebis fuit M. Celius, ut ex Pediano cognoſcitur in argumento Milonianæ.*

98:

A C N E O *noſtro*] *Vide infra, 120. & epiſt. fam. 83: & in Cæſaris de ciuili bello libro I. 129.*

99.

ILLO DIVINO] *Hoc uidetur dictum eſſe*

ad gloriam Pompeij, *quia* Conſul *ſine collega ex* S.C. *creatus fuerat, quo liberius poſſet perturbatam ciuilibus diſcordijs* Rempublicam *conſtituere: ſed cum ironia dictum: quippe, cum ipſe* Conſul *pugnauerit, ut de habenda abſentis* ratione *lex ferretur: quod contra morem maiorum, contráq;* Rempublicam *fuit.* 120.

99.

ALITER] Contra Pompeium. αἰδέομαι: *uide ſupra,* 25: 99.

HANC *ego plagam*] *Quam mihi nunc uideo eſſe accipiendam, quia neceſſe eſt in dicenda ſententia aut* Pompeiū *offendam, aut* Cæſarem. EFFVGI: *quoniam abfui.* MARCELLORVM: *quia profectus ante eſt in prouinciam, quàm* M. Marcellus *referret de ſucceſſione* Galliarum. & *anno proximo,* Cōſule C. Marcello, *de prouincia decedēs, tamen ad* Vr*bem nō peruenit, tribus menſibus in itinere conſumptis.* & *dicit* EFFVGI, *quia licet* C. Marcellus *Conſulatum nondum peregiſſet; tamen, quod erat eius anni reliquum, uidebat ſibi eſſe in itinere ponendum.*

99.

VT *ſtultus*] *Primum in ſenatu ſententiam rogari, honorificum uidebatur. nunc, inquit, ea me non tenet ambitio. quin ideo triumphum petam, ut extra* Vrbem *maneam cum iuſtiſſima cauſa, dum de prouinciarū ſucceſſione conficiatur. dicat igitur uel ſtultus ſuā ſententiam in ſenatu primus, nō laboro.* NIL MISERIVS: *prouincia.* 99.

OMNIA *illa prima,*] *Quæ primis literis ad te ſcripſi de comitum meorum continentia.*

99.

V T *ego amicior inuenirer*] *Quaſi deberem æra rij noſtri emolumentum negligere, qui* Cilicum *et* Phry*gum ærarijs conſulueram, nullũ ab ijs ſumptum neque in me, neque in meos fieri paſſus.* 90:

99.

E X *ſupplicatione,*] *Mihi decreta: quæ ſolet eſſe triumphi prærogatiua: nam ferè triumphus eam conſequitur.* P L V S D E C R E V I T: *quia cũ mihi ſupplicationem non decerneret, tamen in ſententia ſua ſummis me laudibus ornauit, cum diceret, innocentia potius, & manſuetudine mea, quàm ui militum, aut benignitate deorum, prouinciam eſſe ſeruatam. is autem fuit* M. Cato, *ut fam.* 247: I R A T V S H I R R V S : *ut à me in* Auguratus *petitione ſuperatus. uide fam.* 113. 121. 99:

S C R I B E N D O] *Senatuſconſulto: quod ab amiciſſimis eius, cuius de honore agitur, fieri ſolet. fam.* 248. 99:

D E *ſententia* Catonis,] *Supplicationem non decernente.* 101. 99:

Q V I D *ille ſententiæ dixerit,*] *Iniuriam* Catonis *in ſupplicatione non decernenda* Cæſar *commemorat: laudes, quas mihi idem* Cato *ſua ſententia tribuit, diſſimulat.* 99:

P O T V I S S E *impedire,*] *Si, cum de hoſtibus ageretur, numerum poſtularet. fam.* 121.

99:

M I R V S *eſt &c.*] *Placeret, merus: &, germanus* Lartidius, *expono, quòd* Lartidij *famoſi furis*

perſimilis eſſet . intelligit enim Philotimum : quem & ſupra non optima fide bona Milonis adminiſtraſſe oſtẽdit.94: 97: HOC PRIMVM: quod proxime ſequitur de Pretiana hæreditate. ACCESSIT CVRA DOLORI: ad dolorem ex amici morte ſuſceptum acceſſit cura expediendæ hæreditatis.97: QVIDQVID EST: etiã ſi nõ ita magna ſit hæreditas,ut de ea ualde laborãdũ uideatur. 97: ILLE: Philotimus,ut opinor. 99:

ἄμεμπτα] Si ad te pecunia in triumphi apparatum redigetur, nõ erit quòd factum meum Philotimus accuſet,tanquam ſibi diffidentis, cum te, non quemuis, illi præferam , in pecunia triumphali, non domeſtica . ἄμεμπτα : cauſam accuſandi nullam . VT LVBEBIT : tibi : faciam de Philotimo,quod ſuadebis: tuum conſilium ſequar. refertur enim ad illud,Dijungere me ab illo uolo.in Beſſarionis libro,VIDEBIT pro LVBEBIT : quod fortaſſe VIDEBITVR eſſe debuit. 99:

EXPERIAMVR.] De triũpho: niſi enim caute, conſiderateq; experimur, fortaſſe Tribunorum pl.interceſſionem eliciemus . hoc tu cogites uelim: tecũ ſimul ego cogitabo : ut ad euitandam interceſſionem aliquid excogitemus .

Ex epiſtola II . pagina 100 .

AVSTER mitis] Duabus cauſis adducor, ut ſuſpicer de mendo: primum,quia MITIS non neceſſaria dictio,cum idem ſignificet, quod LENISSIMVS,atque etiam multo minus: deinde,quia ueteri-

bus in libris ſcriptum uideo ANCHES MITIS.

100.

MANVM *non amabã*] *Abundare puto* MA-NVM, *et eſſe non neceſſarium gloſſema: ut legatur,* Ad *ſimilitudinem tuæ literæ. quod enim ſolet eſſe in re petendo uerbo uenuſtatis, id ſentitur in uerbo* AMA-BAM; *ſi* MANVM *iteres, non item. alijs aliter fortaſſe uidebitur: ego de meo ſenſu iudico.*

100.

TIRONEM] *Qui mihi in memoriã redigitur mentione* Alexidis,*quoniã uterque ſimilem nobis operã præbet*. Alibi: *Quod meus ad te* Alexis *facit. erat enim uterque à ſtudijs, & epiſtolis.* DILIGI: *ip-ſum.* EO: *eius conſuetudine.*

100:

DE TORTORIO] *Conſentiunt cum im-preſſis manuſcripti libri. ex ingenio autem poſſim equi dem afferre, quæ ueriſimilia uideantur: ſed in obſcuriſ ſima re diuinãtes cur inania captemus? ueri autem ſi-mile hoc ſit,* DEPORTO RO. *id eſt deporto* Romam. 100:

CICERONVM] *Puerorum. ſic 78.* Cice-*rones noſtri ſunt apud* Deiotarum. COHOR-TIS PRAETORIAE: *cohors prætoria eſt, quæ cum in caſtris, tum in agmine, atque acie ſemper adeſt* Prætori. *erant autem duæ, una euocatorum militum, altera nobilium adoleſcentum, qui ſua ſponte cũ* Pro-*conſulibus exibant, duntaxat ob hanc cauſam, ut uſu rerum peritiores domum redirent.*

100:

FECIT *palàm*] *Fecit hæredem præſente cohorte prætoria uniuerſa : cum alij non palàm, ſed paucis adhibitis teſtamentum facere ſolerent.* TE EX LIBELLA : *omnium bonorum hæredem. nam libræ nomine ſignificatur omnis hæreditas.* ME EX TERVNCIA : *teruncia quarta pars eſt libræ : ergo & quarta pars bonorum. ſcriptum erat in teſtamento,ut Atticus,hæres ex libra,quartam deinde parté Ciceroni attribueret. &* LIBELLA *dixit,familiariter iocatus de Attici emolumento.*

100:

THYAMIM] *Fluuium,qui,ut inquit Thucydides libro* I. *Theſprotidem,Ceſtrinamq; diſcriminat. & Atticum in Theſprotia habuiſſe poſſeſſiones, dixit* 92: *Puer autem Q. Cicero ſignificatur.*

100:

PROBARI *tibi*] *Contra ſententiam Epicuri tui: qui cum diceret,alterius cauſa fieri nihil oportere, ad ſe ipſum omnia eſſe referéda; tollebat* στοργὴν φυσικὴν τὴν πρὸς τὰ τέκνα. 100:

BENE CONVENIANT,] *Omnes libri ueteres, Bene eueniat : omnes etiam,quos uiderim, Prudentius, paulo poſt,non,Pudentius.Legamus igitur cum antiquis libris hoc modo: Bene eueniat,inquit Carneades, ſpurce, ſed tamen prudentius,quàm Lucius noſter,& Patron: qui cũ omnia ad ſe referant,nec quidquam alterius cauſa fieri putent ; & cum ea re &c. Exponamus autem ſic : Carneades in finibus bonorum & malorum multa tenet cum Epicuro, & ſpurce te=*

net: idem cum aliјs, ut puta Stoicis, Academicis, Peripateticis, amorem naturalem erga liberos, cæteroſq; homines tenet, & prudenter tenet, prudentiusq; quàm Epicurus, qui omnia ad ſe refert: cum Carneades multa faciat eorum cauſa, quos naturaliter amat: alioqui inanis eſſet omnis amor, cum ij, qui omnia ad ſe referũt, eo ipſo quòd ſe ſolos ament, omnia ſua cauſa faciãt. optat igitur Carneades, ut rectè eueniat in illis primis ac ſummis naturæ bonis, in quibus liberi ſunt, quos ipſi nobis fingere ad uoluntatem non poſſumus. Tecum, inquit, Attice faciunt natura & Carneades: qui quidem etſi uoluptatem in primis bonis habet, in quo ſpurce cum Epicuro ſentit; non tamen habet ſolam; in quo prudentius, quàm ille, ſentit. cum uoluptate enim primis in bonis numerat ingenium, memoriam, ualetudinem, uires, formam, liberos, amicos; quos optat ſibi contingere, quales uult; quorum cauſa, non ſolum ſua, multa faceret; contra quàm Epicurus. IN IIS LIBRIS: *de Rep.* 101.

DE RAVDVSCVLO *Numeriano*] *Quòd paruam pecuniam mihi à Numerio debitam exegiſti.* INTEGRITATIS, IVSTITIAE: *cum hæc in me eſſe dixit in ſentẽtia ſua.* NEGAVIT: *ſupplicationem.* A PVERO: *M. Cicerone filio.*

101.

QVI *eadem liber non iuraret:*] *Druſus Prætor, cum is, quem manumiſerat, eadem liber non iuraret, quæ ſeruus iurauerat, negauit ſe manumiſiſſe. negabo ego quoque: quoniam iſtos, memores beneficij quos putaui futuros, improbos ingratoſq; experior.* ADDI-

XISSE: *iuſſiſſe, pronunciaſſe.* VINDICARENTVR: *in libertatem: quòd præter ipſum alios quoque adeſſe oporteret, qui uindicarent. aderãt enim coràm Prætore dominus, ſeruus, uindex, teſtes, ſcriba: neque ſine his iuſta erat addictio liberorũ in hoc genere manumiſſionis.* 101.

PARTHI *faciunt,*] *Sic expono: Parthi, à quibus maxime timebamus, cum repente diſceſſerint, faciunt, ut nihil mihi iam magnopere timendum putẽ, cum uideam ſolere ea, quæ magnopere timeantur, quãdoque ad nihilum recidere.* REPENTE: *ſumma noſtra felicitate.* 98: SEMIVIVVM: *metu exanimatum, qui porta pedẽ efferre non auderet.* RELIQVERVNT: *ex ipſius prouincia diſcedẽtes.* 95:

Ex epiſtola III. *pag.* 101:

À TE *ipſo ſcriptæ:*] *Ex quo de tua ualetudine coniecturam feci: nam Alexidis manus indicabat te non ualere.* 101:.

DICAEARCHO *aſſentiri*] *Non quòd Dicæarchus nominatim prouinciarum adminiſtrationem, ſed quòd* γενικῶς πρακτικὸν βίον *laudaret, ergo & prouinciarum adminiſtrationem. Atticus contra: ut qui Ciceroni auctor eſſet deceſſionis, cum primum ei per S.C. liceret. alioqui Dicæarchus ualde Attico probatus.* 32. 101:

NOSTRA *contentione*] *Quod cupidiſſime expetiui, ne diutius anno in prouincia manerẽ, id perfectum quidem eſt, ſed nõ noſtra contentione, aut ſtu-*

dio, uerum quia nõ eſt uerbum unquam in ſenatu factum, quo diutius anno maneremus. parui ſenatuſconſulto, quod erat, ne quis prouinciam diutius anno admiviſtraret. itaque culpam iſtius rei non ſuſtineo, quòd minus diu fuerim in prouincia, quàm fortaſſe mihi fuerit utile. utile autem fortaſſe fuit, quia cum in ipſam flammam ciuilis belli nunc intelligam me uenire, in dimicatione duorum mihi amiciſſimorum utram partẽ eligam, maximo eſt cum animi dolore cogitandum. 99.

101:

HOC *melius?*] *Quòd deceſſerim.* OPPORTVNE DICI: *uulgo: ut in hac re.*

101:

HAVD *multum requireres*] *Diceres me illum ipſum, quem in ſexto libro de* R*epublica informaui. agerem enim, & libere dicerem, quæ de* R*epublica ſentirem. quod ne faciã, impedimento eſt triũphi cogitatio. fore enim intelligo, ut libere agens de* R*epublica, multos offendam, quos in triumphi petitione aduerſarios habere nollem.* 104. NVNC IPSVM: *nũc, cum iam de triumpho ſtatuerim. & eſt genus loquendi cum emphaſi uſurpatum, ut libro* XII: *Nunc ipſum ea lego, ea ſcribo, ut ij, qui mecum ſunt, difficilius otium ferant, quàm ego laborem.* REM TANTAM: *triumphi cogitationem.*

102.

ESSE *cum imperio:*] *Extra* V*rbem manere. nam* V*rbem ingredientes imperium deponebant.* 99. ILLVM: *Cæſarem.* FABIO, CANINIO'QVE: *Gallo, & Rebilo, utroque Cæſaris Le=*

gato. Comm. *lib.* VIII. III.

102.

CVSTOS *Vrbis*] *Mineruæ ſtatua; quam in exilium proficiſcens, in templo Iouis in Capitolio poſuit, cum hac inſcriptione,* CVSTOS VRBIS. 198. 102.

QVIBVS *tu es contentus;*] *Scribis enim, in hac ciuili controuerſia te ſatis putare, ſi ego tantum id agam, quod Volcatius Tullus, & Seruius Sulpitius, homines conſulares, qui ſe neutram in partem ualde iactabunt.* SI LICERET: *non licet, quia utrinque uideo pugnari non de Republica, ſed de unius hominis potentia.* 102.

CONSVLE *iſto ipſo*] *Cæſare: qui nunc ſe Rempublicam ait defendere, oppreſſam potentia paucorum: cum eam Conſul idem afflixerit, exitioſis legibus per uim latis.* IN CVIVS CAVSA REIP. SALVS CONSISTEBAT: *quòd exilio Tullij infirmarẽtur acta ſenatus: ſenatus.n. Catilinã dãnauerat.* DEFENSVS: *à Põpeio.* POSTERO ANNO: *Conſulibus Piſone & Gabinio, cum in exiliũ indigniſſime ſum pulſus.* ILLO MODO: *per uim: quia C. Trebonius Tribunus pl. qui legem ferebat de prorogando in alterum quinquennium Cæſaris imperio, M. Catonem legi obſiſtentem in carcerem duxit.* PVGNATVM: *à Pompeio tertium Conſule.* 99. 120. VNO CIVE: *Cæſare: in quem unum translatæ uires Reip.*

102.

τὸ σκάφος τῶν Ἀτρειδῶν:] *Tutioré partem: ut*

in claſſe Achiuorum tutiſſima nauis. Agamemnonis et Menelai Atridarum. uel: utram principum partem ſequar. σύντομα: breuia. dic breuiter, quid ſentias.

102.

DAMNATOS,] A iudicibus. IGNOMINIA AFFECTOS: à Cenſoribus. C. CASSIO: prænomen ſuſpicor abundare, & intelligendum de Q. Caſſio Tribuno pl. qui ad Cæſarem cum Antonio & Curione confugit. fam. 260.

102.

ILLAM urbanam, ac perditam plebem,] Plebs enim ruſtica laudatur, urbana non item: ut ruſticæ tribus ingenuorum, urbanæ libertinorum. Plinius, Pedianus. QVI AERE ALIENO PREMANTVR: in quibus Dolabella.

102.

OMNIS debet,] Duriuſcule poſitum, pro omnes debét. IN ALTERAM PARTEM: in Cæſaris partem, quia rebus omnibus abundat. ORNAVIT: ſupplicationes ei decernens, quas idé mihi ante negauerat. 101.

102.

VNVM etiam] Vnum addam de Rep. DE SVA SENTENTIA: quòd ob amicitiam Curionis, & odium Appij, à Rep. defecerit. fam. 125.

102.

CVNCTI Luceijs ſint addicti?] Beſſarionis liber, ENVCI LVCEIS SINT ADDITI. locus deprauatus.

102:

I D *reliquum*] *Reliquũ illud pecuniæ.* NON ACCVSABIMVR: *ut negligentes.*

103.

AMICORVM *multitudine*] *Vel creditorũ: ut exhaurire nobis omne æs alienum non licuerit, cum nimium multis deberemus: uel, temporibus eorũ: quod ait in proœmio libri* II. *de* Off.

103.

SERPERASTRIS] *Forte,* CERBERASTRIS: *quaſi, famelicis hominibus, & ad pecuniã, tanquam Cerbero ad offam, latrantibus. aut* SERPERASTRIS, *uiliſſimis hominibus, qui nihil ſublime cogitent, ſed humi ſerpant, pecuniæ, qua nil ſordidius, addicti.* 99. NEMINEM: *nullius pretij. Beſſarionis liber,* NEMO.

103.

TABVLAS] *Teſtamenti: quibus hæredem fecit te ex libella, me ex teruncia.* 100:

103.

HORTENSII] *Non oratoris, ſed filij.* & LEGATA, *quæ hæres debebat teſtamento patris.* QVID HOMINIS SIT: *quid agat, ut ſe gerat.* NESCIO ENIM: *Puteolanum fuiſſe M. Celium, apparet ex oratione pro ipſo. Cũ, inquit, omnia, quæ ad portã Flumentanam ſunt, Celius Puteolanus emerit, neſcio, cur ego contra omnia, quæ Puteolis ſunt, non emam, ſi modo ab Hortenſio filio in auctione uendentur.* & *per iocum, Homo Puteolanus portam Vrbis occupauit, cur ego Puteolos non poſſim?*

103.

IN *addiderim:*] *In principio epiſtolæ ultimæ libri* VI. ET TAMEN*:contra ſententiam tuã:* DE RE VIDERO*: ſit oppidum, an locus, nunc non diſputàbo: ego quidem ut de loco ſum locutus.* A'. C. LAELIO SCRIBI*: id ipſe non inficiatur in prologo Adelphorum.*

103:

HOC *mihi* ζήτημα] *Quod proxime ſequitur de Cæſare. de quo multo eſt magis conſiderandum, quàm de Piræeo.* ILLE*: Cæſar, ut eius cauſam ne oppugnem.* RELIQVVM QVANTVM SIT*: quantum illi pecuniæ debeamus.* 71. 107.

103:

SI LANGVIDIVS] *Si languidius de Republica ſenſero, facis hoc, dicet aliquis, quia nummos Cæſari debes: ſi fortiter, ſtatim ſoluendum erit.* ALIQVIS*: Popeianus.* REPETAT*: Cæſarianus.* A' CELIO*: trapezita: de quo lib.* XII.

103:

TARTESSIVM] *Cornelium Balbum Gaditanum, Cæſaris amicum. ex Gadibus enim alteram Tarteſſon eſſe dictã, Plinius tradit lib.* V. *cap.* XXII. EXEVNTI*: è ſenatu.* NVMMOS*: Cæſari debitos.* CVRARE*: planius,* CVRARI*: nec male tamen,* CVRARE.

103:

ETIAM] *Etiam ſupereſt, quod ſcribam. uſitata locutio in familiaribus epiſtolis.* 8. GENER*: Dolabella.* RELIQVA*: mores non omnino probandi.*

bandi. 95: 103:

APERVIMVS.] *Scis enim, cum de moribus aliorum, qui me ſocerum cupiebant, diligenter ſcrutaremur, quales eos inuenerimus.* APERVIMVS: *quaſi intime cognouimus, aperientes introſpeximus. Beſſarionis tamen liber* APERIEMVS: *manuſcripti duo apud amiciſſimum*, APERVERIMVS: *placet.* 103:

PER TE *egimus,*]. *Vt ei Tullia collocaretur.* REVM: *reuertentibus enim ex prouincia ſæpe erant qui diem dicerent, quòd prouinciam auare, aut crudeliter, aut denique contra quàm è* Republica *uideretur, adminiſtraſſent.* RENTVR: *irati, quòd eos à* Tul*liæ coniugio reiecerim.* NEMO OFFERET: *Beſſarionis liber*, OFFERRET. *duo manuſcripti apud amiciſſimum*, OFFERET. *quos ſequor: ut ſit: ego enim pecuniam, ut ab accuſatione deſiſtant, nõ offeram.* 103:

A' PONTIO] *Apud Pontiũ ſcripta, in* Tre*bulano*. 69:

Ex epiſt. IIII. *pag*. 103:

FRVGI] *Quod proprie de libertis uſurpatur, ut epiſt. fam*. 63. *Dionyſius autem libertus erat, ut patet ſupra* 62. 104.

SVSCIPERE PARTEIS *ſuas*,] *Polliceri ſe pro ſua parte adiuturum.* REM: *de triumpho.* TRIBVNVM: *qui deinde triumphum interceſſione impediret.* PROLIXIVS: *abundãtius.* ILLVM: *Cæſaré.* DE TOTA RE:

quam cum Hircio *examinauit.* AD SCIPIO-NEM : P*ompeij ſocerum : ad ipſum tamen* P*ompeiū non ueniſſe .* Hic *ab impreſſis diſſentiunt manuſcripti libri:* VENIRE *habent,non* VENISSE.

104.

ILLVM,] *Cæſarē.* ALTERVM CONSVLATVM: *ut alterū* C*onſulatum abſens petere poſſet.*102. HAEC : *ſummam potentiam, ſummā dignitatem.* RVERE: *contra* R*empublicam.*

Ex *epiſtola* V. *pagina .* 104.

INVALETVDINE] Ex *quartana.*100.

104:

NIHIL *unquam*] Q*uod agerem tua cauſa.* LVSCENIO : *malo* T*uſcenio, ex antiquis lapidibus.* DIONYSIVM : *qui tibi , quid actum à me ſit in rebus tuis,optime narrabit.*87.89:

104:

IN *Arcanum*] Q*uinti fratris fundum: cum obuiam uiro uenire debuerit.* MEVM CONSILIVM: *qui negare uelim illum à me liberatū.* 101.

104.

PONTINVM] P*rædiū ad* P*ontinas paludes. & ita ratio dierum conſtat:* Pridie Cal. Tarracinam, Calendis *in* P*ontinum,*III.Nonas *in* Albanum,III. Romam. *uerbum* SVMAM *crediderim abundare , & additum ab aliquo,qui de* P*ontino* C*iceronis* L*egato acceperit.* 104:

ITER Pōpeij] Cū *potius ad* V*rbē manere debeat,quod* R*eſpublica, hoc rerū tumore, uideatur eius tū*

conſilio,tum etiam præſidio indigere . erat enim Pompeius cum imperio, Hiſpaniarũ Proconſul, quas abſens per Legatos adminiſtrabat.

104:

SI HIC *ſinat:*] *Si per Cæſarem liceat.* NOSTRVM NEGOTIVM: *triumphum ſignificari,manifeſtum eſt.* 104.

Ex *epiſtola* VI. *pagina* 105.

οὐ γὰρ &c.] *Homeri uerſus* ὀδ.μ.

105.

SED *rurſus*] *Quia dixerat ſe dicturum quæ nõ ſentiat;in quo nõ uidetur officio fungi boni ciuis:quaſi peccatum ſuum excuſauit. dicere quæ non ſentias,malum eſt: ſed rurſus & hoc malum, me in tantis rebus à Pompeio diſſidere.*

Ex *epiſtola* VII. *pagina*.105.

PRIVATIVS] *Beſſarionis liber,*PVTATO: *Caualcantis,*PVTO. *in hac diſſenſione librorum etiam atque etiam eſt conſiderandum.*

105.

PHILOGENES] *Libertus tuus*. 89: QVOAD LICERET: *conuenerat inter nos,ut pecuniam ſumerem à Philogene tuo: non ſumpſi,quia non opus fuit: permiſi,ut ipſe uteretur,quoad meæ rationes ferrent. uide* 75. 76.

105:

GRAVI *de cauſa*] *Meum enim aduentũ expectaſſet,ut, ſi de triumpho impetrarem, mecum ſimul*

Vrbem ingrederetur. 104 :

105:

COMPITALITIVS *dies*] *In oratione in Piſonem ſuſpicor eſſe mendum, & legendum, Cum in Calendas Ianuarias compitalitiorum dies incidiſſet, nó, ut eſt in uulgatis libris, incidiſſent. unum enim fuiſſe diem compitalitiũ, patet ex Macrobio, & Varrone.* ALBANVM: *Pompeij.* FAMILIAE: *cuius hilaritatem die feſto meus aduentus interpellaret.*

105:

TVA λῆψις] *Quartanæ correptio.* TE COMMOVERI: *in Albanum uelim te ad me uenire: ſed rurſus nolo te commoueas incommodo ualetudinis tuæ.*

106: 105:

MOLITVS *erit*,] *Vt intercedat Tribunus aliquis, ne poſſim triumphare.*

105:

Ἀβδηριτικόν:] Ridiculũ: *riſu dignum Democriti Abderitæ: nã neque iure fieri, neque neceſſarium eſſe, etiam ſi Reſpublica id ad Pompeium referat.*

105:

VTAR *ea porta*,] *Si Pompeius ideo perget in Siciliam me mittere, quia imperium habeam: ego, ne mittar, ſtatim, quæ prima porta erit, ea in Vrbem ingrediar, abiecto imperio ſimul & triumphandi conſilio.*

105:

PER *quem ſine imperio*] *Cum enim factum eſſet S. C. ut ſucceſſores in prouincias mitterentur, C. Curio Tribunus pl. Cæſaris cauſam defendens interceſſit: & cũ de interceſſione referretur, primáq; M. Mar=*

celli ſententia pronunciata eſſet,qui agendum cum Tribunis pl.cenſebat; frequens ſenatus diſſenſit. ergo ſenatus culpa ſucceſſores non miſſi : itaque ſine imperio prouinciæ,id eſt ſine magiſtratibus.

105:

SI CVM *eo agi*] *Quo modo agebatur cũ Tribunis plebis? fiebant in eos ſenatuſconſulta acerrima, niſi interceſſionem remitterent : ut de domo Ciceronis, cũ ſententiæ grauiſſimæ dicerentur in Serranum, qui ſenatuſconſulto interceſſerat, pertimuit,& interceſſionem omiſit. epiſtola II. libri IIII.*

106.

QVID *ergo?*] *Cum igitur omnia uideas infirma pro Republica, & imparata ad bellum,cenſes dandum Cæſari,quod poſtulat?* LEGIS DIES: *uide epiſtolam ſequentem,in extremo.*

106.

CVM *id datum eſt,*] *Datum enim Cæſari eſt à decem Tribunis pl.lege lata, non ſolum ut abſens, ſed etiam ut exercitum retinens petere Conſulatum poſſet. uel quòd ita in lege ſcriptum eſſet:uel quòd cum daretur,ut abſens peteret, ſequebatur, ut & illud daretur. ideo enim abſens petere uult,ne exercitum dimittat:datur autem ut abſens petat, datur ergo ſimul ut exercitum retineat.* 106.

ANNORVM *decem*] *Per tot enim annos Cæſar Galliam obtinuit,contra legem Sempronium. Hoc ſi placet,placent & illa quamuis iniuſta,me patria pulſum à Clodio,quem Cæſar Conſul ad plebem traduxerat; agrum Campanum diuiſum;Clodium adoptatum*

à M. *Fonteio;* L. *Cornelium Balbum Gaditanũ à* T*heo phane* M*itylenæo. hæc enim in actis* C*æſaris numeran- tur.* In *oratione tamen pro* C*ornelio* B*albo adoptionẽ* T*heophanis, quã hic improbat, exagitatam ab accuſa- tore tempori ſeruiens defendit.* ITA LATVM, PLACET? *hoc ſignificat:* S*i dicam, non recte latũ de decem annorum imperio; dicam in* P*ompeium, quo pugnante latum eſt, qui me illa reprehendere nõ uult. quæ ſi probo; probem ſimul & ea neceſſe eſt, me pul- ſum, agrum* C*ampanum diuiſum etc.*

106.

LABIENI] *Cæſaris* L*egati.* DIVITIAE: *à* C*æſare datæ.* MAMVRRAE: *quippe qui pri mus* R*omæ parietes cruſta marmoris operuerit totius domus ſuæ in* C*elio monte, columnis omnibus è marmo re ſolidis,* C*aryſtio, aut* L*unenſi, cum eſſet præfectus fa- brum* C*æſaris in* G*allia.* P*linius.* BALBI HOR TI: *quos* P*ompeius dono dederat.* 150.

106.

TRANSPADANI,] *Epiſt. fam.* 261. *de* C*æſare,* G*allias, inquit, habet ambas inimiciſſimas, præ- ter* T*ranſpadanos.* PLEBS VRBANA: *infima uidelicet, & perdita, ex urbanis tribubus quatuor; in quas transferri, ut inquit* P*linius, ignominiæ fuit.* 102.

106.

E' LEGE] A' *decem* T*ribunis pl. lata.* RA TIO: *abſentis, in petitione* C*onſulatus.*

106.

QVID *ſit optimum*] *Optimum cum ualentio- re non pugnare.* QVID FVTVRVM: *ad*

utram partem uictoria inclinatura.

106.

ID ENIM *agere uidebatur*] *Qui iam pubeſceret: aut, qui ſe colere & ornare diligentius inciperet, ut ſpeciem adoleſcentis aſſequeretur: quod ferè illa ætas ſolet*

Ex *epiſt.* VIII. *pag.* 106:

DIEM *tuum*] *Diem quartanæ:* τὴν λῆψιν. 105:

106:

RECTVM SIT] *Præſertim mulieris teſtamento: quaſi magis licere uideatur mutare nomen, cũ à uiris adoptemur. Dolabellæ uero eo minus licet, cui non omnia bona, ſed nonam partem duntaxat Liuia legauerit. erat enim in triente cũ duobus cohæredibus, ut ad eum quaſi triens trientis, id eſt trientis tertia pars pertineret.* QVANTVM: *quantum bonorum in Dolabellæ tertia parte trientis.* MVTARE NOMEN: *ut ex Cornelio Liuius fieret.*

106:

LAVERNIVM] *Hoc Lauernium non memini. alij* LITERNINVM: *ut de fundo accipiatur. Beſſarionis liber,* LARVERNIVM.

106:

PARARI,] *Vt eius ratio abſentis ne habeatur.*

107.

OCCVRREBAT:] *Quem timens à dimicatione abhorreo.* SIMVLATAE: *quam Cæſar ſe uelle ſimularet, cum re uera belli cupidus eſſet.* PERICVLIS: *quid enim non audebit Cæſar Cõ*

ſul cum Quæſtor eius Antonius tantum auſus ſit? quod paulo poſt ſubijciet. ANTONII: Tribuni pl. qui paucis poſt diebus cum Caſſio collega ad Cæſarem profugit. fam. 260. 107.

À TOGA pura,] À prima adoleſcentia, poſt XVI. annum finitum. 80. DAMNATIS: de ambitu, lege quam Pompeius tertium Conſul tulerat. qua lege damnatos Cæſar, uicto Pompeio, mox omnes reſtituit. ARMORVM: quæ minari uidebatur Antonius. ILLE: Pópeius. IPSVM: Cæſarem. QVAESTOR: Antonius: Quæſtor in Gallijs. 96. et Hircius lib. VIII. 107.

TIMERE] Vt ſimulatam, & periculoſam. 107.

IRA relinquendæ Vrbis] Hunc locum ut mendoſum eſſe ſuſpicarer, primum ipſa me adduxit ſententia, obſcuris inuoluta uerbis; deinde uarietas antiquorũ librorũ: Caualcantis enim exemplar pro IRA habet ἰτ: Beſſarionis autẽ, INFRA: alij duo, ITA. mini me tamen diſplicet IRA: hoc ſenſu: Ex illa ſententia de pace fugienda, in qua ipſe eſt, quia pacem ſimulatã putat; ſequitur, ut Vrbẽ ſibi uideat eſſe relinquendã. ad bellum enim neque paratus eſt, neque parare poteſt, cũ nihil adhuc ſenatus decreuerit, aut populus iuſſerit. IRA: neceſſitas ei moleſtiſſima. MOVET: perturbat. VT PVTO: quia Pompeius hoc quidem occultabat; ne, ſi diceret Vrbem eſſe relinquendam, omniũ animi ad pacem uel iniqua conditione inclinarent; cũ bellum ipſe mallet. 107.

BVSTVM Baſilij] Pediani uerba hæc ſunt

» *in Miloniana : Via Appia eſt prope* V*rbem monumen*
» *tum* B*aſilij: qui locus latrocinijs fuit perquam infamis.*
CVM SIT NECESSE: *hoc, et quæ proxime ſe quuntur, illud ſpectant,* Q*uod horum malorum minimum putes.* COMITIA: *conſularia.*

107:

TAMEN *quieſcat,*] *Prohibere comitia* C*æſar poteſt uel iure, uel armis : iure, ſi paret interceſſorem* T*ribunum, qui comitia impediat, tamen ipſe quieſcat, nec arma moueat: armis, ſi non adhibeat interceſſoré, ſed exercitũ adducat.* 107:

REM *adduci ad interregnum;*] *Cum enim comitia uſque eò protrahuntur, ut inſequens annus ſine* C*onſulibus ſit, interregnum dicitur.* R*es igitur adducetur ad interregnum, ſi* C*æſar per* T*ribunos pl. non patietur haberi comitia ſine ſui ratione.*

107:

SENATVM *impediens,*] *Senatuſconſultis intercedens.* CIRCVNSCRIPTVS: *facto aduerſus eum ſenatuſconſulto . eodem ſenſu de* C*lodio*
» *dixit in oratione pro Milone:* S*enatus, credo, eum* P*ræ*
» *torem circunſcripſiſſet. & de* O*ctauiano* P*hilippica*
» XIII. *parata de circunſcribendo adoleſcente ſenten*
» *tia conſularis. eſt enim in circunſcriptione ignominia, et priuatio iuris.* INTERCLVDENDVS: *hoc enim, niſi* V*rbe relicta, fieri uix poteſt.*

107:

CONTRA *dici nihil poſſit.*] N*on enim petet abſens; quod contra leges eſt: ſed preſens, tradito exercitu; quod uſitatum.* SIC MALO: *ut* C*onſula-*

tum petat tradito exercitu. ISTVC IPSVM SIC: *Cæſarem, tradito exercitu, ad Conſulatus petitionem uenire.* SI ID VOLET: *ſi tradito exercitu uenire uolet ad petitionem Conſulatus.*

107:

VIDE *Conſulem*] *Ecce iterum habebimus Cõſulem, qualem habuimus Conſulatu priore, perditum ſcilicet, & Reipublicæ exitioſum.*

107:

ET *eo Conſule,*] *Eo magis eſt timendus Conſul, quia, eo Conſule, Pompeio deliberatum eſt ab Vrbe diſcedere, & ad Hiſpaniæ adminiſtrationem ſe conferre. in quo præſente magnum eſſet Reipublicæ præſidium contra factioſi Conſulis conatus.*

107:

RECVSARI *non poteſt,*] *Si enim, tradito exercitu, uolet ad comitia uenire, recuſare non poſſumus.* INEAT GRATIAM: *quia, cum ex lege à decem Tribunis pl. lata poſſit abſens, et exercitũ retinens, Conſulatum petere; tamẽ de ſuo iure decedens, ne mali exempli rem inſtituat, tradito exercitu ad comitia ueniat.* TOLLAMVS: *omittamus.* VT IDEM DICIT: *paulo ante dixit, Putat aliquis: nunc de eodem accipe, & proxime, cum inferet, Vt ait idem: inducit enim optimatem Reip. cauſam cõtra Cæſarem agentem, & de tota re deliberantem.* PRAETERIIT TEMPVS: *quo modo præterijt, cũ ad Cal. Martias Cruſcelli Cõſulis finiatur annus, qui eſt nonus ex quo Cæſar in prouinciam iuit? non loquitur de tempore præterito, ſed quaſi præterierit.*

108.

IMPEDIS:] Per Tribunos pl. MEI RATIONEM: *abſentis, & exercitum retinentis, quod à populo datum eſt*.106. NOSTRVM: *noſtræ uoluntatis, qui, ut ſuccedatur, decernimus*. DEPVGNES: *ex perſona Cæſaris*. CONCEDIS: *quod poſtulo, ut abſentis ratio habeatur*. IN EA QVAESTIONE: *quo tempore, aut quo conſilio pugnandum. pugnandi enim tempus oſtendit caſus, cõſilium autem non à noſtra prudentia, ſed à temporibus petitur. hoc igitur omiſſo, affer, ſi quid habes, ad ſuperiora*.

Ex epiſtola IX. pag.108.

LAVREATIS.] *Imperatores & in literis, & in faſcibus lictorum utebantur laurea, deuictos hoſtes indicante*. Cæſar de bello ciuili lib. III. 180: & *in oratione in Piſ*. 108.

AMENTISSIMI *conſilij*.] *Temere et ſtulte Vrbe relicta*. STVPENT: *ex temeritate & ſtultitia Pompeij. ſed quoniã proprie ſtupere dicitur is, qui torpore quodam captus languet immobilis, aut inopia conſilij, aut aliqua re tarditatem inijciente, uidetur nõ abſurde poſſe corrigi*, COARCTATVS, ET STVPENS. OMNES, SI IN ITALIA CONSISTAT, ERIMVS VNA. *ut* OMNES *accipiatur de ijs, qui cauſam* Cæſaris *improbant. ueni autem in hanc ſentẽtiam eo libentius, quòd et in* Beſſarionis *libro ſcriptũ animaduerti* STVPENS, *non* STVPENT: & *particula* ET *pro*

SED repoſita, minima mutatio eſt: ſiquidem in antiquioribus libris per t ſcribitur SET.

108.

CONSILII res eſt.] Deliberabitur. OMNIA: Pompeij conſilia de ratione belli gerendi.

Ex epiſtola X. pagina 108:

QVAESO, quid hoc eſt?] Quæſo mihi explica, quo conſilio hæc adminiſtrentur à Pompeio: ego enim non uideo. LABIENVS: Cæſaris legatus, ſummæ auctoritatis in exercitu. fam. 261. LOQVVNTVR: cum loquuntur de Cæſare.

108:

LVCRETINO] LVCRATIVO, & Caualcantis liber, & Beſſarionis. obſcurum, quid ſignificet: nec abeſt mendi ſuſpicio. Lucretilis Horatio mons eſt in Sabinis. 108:

QVID SI TV uelis,] Quaſi dicat: ſi tyrānidem uelis, quod uolueris tamen nō aſſequere. ideoq; fortaſſe ò Cicero non uis, quia ſi uelles, tamen adipiſci non poſſes. Reſpondet: Noli putare me tyrannidem ideo nolle, quia, etiā ſi uelim, adipiſci tamen non poſſim: ſed puta ideo nolle, quia, uelle, per ſe ipſum duco miſerrimum. QVIS EST: poſſum quidem uelle (quis enim non poteſt? libera cuiuſque uoluntas eſt) ſed nolo, quia ſummam miſeriam in ipſa uolūtate conſtituo, maiorem tamen in re. 108:

AD NOSTRVM.] Pompeium. PER FORTVNAS: in re miſera modus obteſtandi. ἀπορῶ: mihi explicatum non eſt, utrū laudem, an ſecus:

dubius animi neutram in partem pendeo. TVM NIHIL ABSVRDIVS: *ego modo ἀπορῶ, modo nihil ſtatuo fieri poſſe abſurdius. tu, quid ſentias, oſtẽde.* IDEM: *faceres: quod maiores noſtri non fecerunt, qui, Vrbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.*

108:

IN ARIS, *& focis*] *In libertate: cuius ego cõſeruandæ cauſa, Vrbem, hoc eſt parietes reliqui. hinc pugnare pro aris, & focis, id eſt pro libertate.*

108:

THEMISTOCLES:] *Qui, copijs Perſarũ in Græciam influentibus, conſilium cepit de urbe relinquenda.* PERICLES: *Lacedæmoniorum bello.*

109.

ἐπενθόμεθα] *Lugebamus gloriam: quaſi amiſſam, & in Pompeio deſideratam. Hom. ἰλ. ι.* HOC CONSILIVM: *quòd Vrbẽ reliquerit.* EXITVM HABITVRVM: *non inutile futurum: ſiquidem fugiens Pompeius mirabiliter homines mouet, ut Cæſari, cui aliquid antea concedebant, nunc nihil cõcedendum putent, ne hoc quidem, ut præſens Conſulatũ poſſit petere. conſilium autem dicitur exitum habere, cum ſuccedit quod uoluimus.*

109.

DELECTVS,] *Militum.* VAGVS ESSE: *ut ſpecularer omnia.* VIDERE: *quia Romæ es.*

Ex epiſtola XI. *pag.* 109.

XII. CAL. IAN.] *Ex epiſtolis poſt proxi-*

mam ſequentibus perſpicuum ſit, non eſſe ſcriptam hāc mēſe Maio, *ſed menſe* Ianuario, *itaque mendum eſſe in uerbo* IVN. 109.

LIBONEM.] Sexto Pompeij *filio ſocerum hunc fuiſſe, tradit* Appianus. *nec bonum ciuem iudicat infra,* 147. 109.

ISTVM] *Cæſarem.* φαλαρισμὸν: *ſimiles actiones actionibus* Phalaridis *tyranni.*

109.

RERVM *prolatio,*] *Rerum prolatio, & res prolatæ, uideo ſcriptum à nemine, quid ſignificet. ſignificat autem, ut ex accurata multorum locorum examinatione collegimus, tempus illud, cum homines feriarentur. declarat maxime* Plautus *in* Captiuis *ex perſona paraſiti:*

Vbi res prolatæ ſunt, cum rus homines eunt,
Simul prolatæ res ſunt noſtris dentibus.
Quaſi cum caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo ſibi ſucco uiuunt, ros ſi non cadit:
Item paraſiti rebus prolatis uiuunt.

Et pro Muræna, *ubi iuriſconſultos agitat:* Sapiēs *exiſtimari nemo poteſt in ea prudentia, quæ neque extra* Romam *uſquam, neque* Romæ, *rebus prolatis, quidquam ualet. et ad* Quintum *fratrem:* Res *prolatæ: ad interregnum comitia adducta. et epiſtola* V. *libri* XIIII. *Meam ſtultā uerecundiā qui legari noluerim ante res prolatas, ne deſerere uiderer hunc rerū tumorem.* RERVM *igitur* PROLATIO, *ſiue* RES PROLATAE, *idem eſt, ac ſi dicas, uacatio à muneribus: quæ maxime erat ludorum diebus. ludorum autem no*

mina, Votiui, Romani, Victoriæ, Plebeij. *quorum primi* Votiui X V I I. Cal. Sept. *cōmiſſi, per quindecim dies celebrabantur: & cōtinuo* Romani *per decem dies: cū interea res prolatæ dicebātur.* Confectis Votiuis *&* Romanis, *rurſus ad negotia: iudicia fiebant: ſenatus habebatur: tum publice, tum priuatim quiſque ſatagebat in ſua re: hoc uſque ad* V I I I. Cal. Nouembris. *nam cū inter ludos* Romanos *& ludos* Victoriæ *dies interſint* X L V. *quod aperte ipſe declarat libro* I I I I. *in* Verrē: *recte ſubducenti perſpicuum fiet, ludorum* Victoriæ *cōmiſſionē incidere in diem* V I I I. Cal. Nouembris. *iterum igitur res prolatæ.* Victoriæ *autem ludi, cumq́; his* Plebeij *cōiuncti, dies auferebant octo: ut ad* I I I I. Nonas Nouembreis *& magiſtratus, et cuiuſuis ordinis homines intermiſſam rei ſiue publicæ, ſiue priuatæ admi-*
" *niſtrationem repeterent. itaque 65:* Pontinus *uult ad*
" I I I I. Nonas Nouembris *triumphare. ex quo patet, non fuiſſe diem feſtum* I I I I. Nonas Nouembris.

T A R D A B I T: *quocunque tempore ad* Vrbem Cæſar *uenerit, ſtatim aget quæ putabit è re ſua: non eum tardabit rerum prolatio, quo tempore nihil neque publice fit, neque priuatim: contemnet antiquum morem: ſine ſenatu, ſine magiſtratibus decernet ipſe ex libidine: refringet ærarium; publicaſq́; pecunias, ad uſum* Reipublicæ *ſeruatas,* Reipublicæ *ad oppugnationē conuertet.* 109:

I I S *me dem,*] Cæſari. αἰδέομαι τρῶας: *uide* 25:

P V E R O R V M: *Marci filij, &* Quinti Ciceronū. *quibus intelligo me peſſime cōſulere, niſi ſequor eos, qui tenent, qui potiuntur.*

109:

EVM *finem ſtatuit,*] *Ait, dum Pompeius in Italia ſit, nos eum ſequi debere: ſi cedit Italia, finem nobis eſſe faciendum.* 109:

LICTORES] *In epiſtola ad Celium, fam.*
» 26: *Accedit, inquit, moleſta hæc pompa lictorum meorũ,*
» *nomenq́; imperij, quò appellor. eo ſi onere carerem,*
» *quamuis paruis Italiæ latebris contentus eſſem. ſed in-*
» *currit hæc noſtra laurus non ſolum in oculos, ſed iam*
» *etiam in uoculas maleuolorum.* MINVS EXPLICARI: *quòd in utranque partem multa occurrunt.* ἀπορίαν TVAM: *ſolebat enim Atticus nõ plane ſuam ſententiam explicare, ſed uti uerbo dubitationem ſignificante, ut* ἐπέχειν 97: *&* ἀπορεῖν 146.

109:

ILLE] *Labienus.* ROMAE OFFENDERET: *quod non euenit, quia nos Vrbem reliquimus: itaque non habet, cui proſit, cum ipſi noſtram cauſã perdiderimus.* 110.

DOMESTICIS *finibus*] *Qui tantum domeſtica tractes, rebus publicis te non immiſceas.* VRBIS: *rerum urbanarum.*

Ex epiſtola XII. pagina 110.

ILLI] *Cæſari: à quo cum diſceſſit, uiſus eſt eum ſceleris damnare.* 110.

PISONEM:] *Qui cum ab Vrbe diſceſſerit, generum ſuũ Cæſarem non expectans, quid de eo iudicet, manifeſtum eſt. hic eſt L. Calpurnius Piſo, in quem extat Ciceronis oratio, Gabinij in Conſulatu collega,*

nunc

*nunc Cenſor.fam.238.Cæſar lib.*I. *de bello ci.*
110.

NE PICENA *quidem*] *Cum eius culpa Cæſar in Piceno oppida occupauerit : unde aditus ad Vrbem apertus.*120. *quòd ſi Pompeius, in Piceno quantũ eſſet nobis præſidij, cognouiſſet ; oppidis militum robore ante Cæſaris aduentum firmatis, nunquam in hanc deſerendæ Vrbis neceſſitatem deueniſſet . quaſi enim agger fuit Picenum Vrbi tuendæ . placet tamen, quod in Beſſarionis libro ſcriptum eſt, deſcribere. in eo igitur libro ſic:* NE EPYCENEA QVIDEM.
110.

QVA'M *autem ſine conſilio res ſtet:*] *Placet, ut eſt in antiquo libro apud amiciſſimum meum, Quæ aũt ſine conſilio res ſtet?* 110.

DECEM *annorum*] *Tot enim anni à Conſulatu Cæſaris ad hoc tempus numerantur . & Cæſare Conſule Pompeius ſe cum eo affinitate coniunxit, Iulia uxore ducta . inde eum per decem annos aluit, auxit, armauit.* 110:

DVABVS *inuidioſe retentis,*] *Cur* INVIDIOSE *? quia Pompeius ſimulatione Parthici belli à Cæſare abductas retinuerat.quod factum magnà in infamia fuit. itaque Cæſar libro* I . *de bello ci. Pompe*
» *ius,inquit, infamia duarum legionum permotus, quas*
» *ab itinere Aſiæ, Syriæq; ad ſuam potentiam, domina-*
» *tumq; conuerterat,rem ad arma deduci ſtudebat.*INVIDIOSE *igitur,cũ odio & infamia.* ALIENIS : *quòd aduerſus Imperatorem ſuum inuitæ ducerẽtur.Hircius libro* VIII. INVITORVM:

DD

ut beneficij memoriam conſeruantiū, quòd agrum Cā- panum colerent lege Iulia datum. III:

110:

DOLABELLAE,] *Generi mei, qui apud Cæſarem eſt: per quem uidétur mulieres tuto in Vrbe eſſe poſſe. fam.* 238. 239.

110:

AC DE *me ipſo*] *Cui non tam ſalutis, quàm dignitatis eſt habenda ratio.* DE IPSO: *de Sexto Peduceo.* 110:

μάντις δ᾽ ἄριστος.] *Vates optimus is eſt, bene qui conijcit. ſenarius eſt apud Euripidem.*

110:

AENIGMA *Oppiorum*] *Videtur epiſtolæ principium.* NVMERO PLATONIS: *Plato enim Pythagoricis numeris philoſophiam obſcurauit.*

111:

SANCTONES *dicis in eo eſtu, aut diu.*] *Caualcantis liber,* SACCONES DICES: *Beſſarionis,* SACCONE. *mihi & hoc uidetur numero Platonis obſcurius.* 111.

L. CAESAREM] *Filium. Suetonius, ubi*
„ *Cæſaris clementiam commendat, Nulli, inquit, periſſe,*
„ *niſi in prælio reperiuntur, exceptis duntaxat Afranio,*
„ *& Fauſto, & L. Cæſare iuuene. ac ne hos quidem uo-*
„ *luntate ipſius interemptos putant. Hic opinor initium eſſe oportere alterius epiſtolæ; ne eadem iterentur, & ut breuis epiſtola ſit: nam certe breuitatem ſignificant uerba illa in extremo: Si ſcriberem ipſe, longior epiſtola fuiſſet.* MANDATIS: *Cæſaris: quæ explican-*

tur lib.I.de bello ci.et fam.261. FERAT: *Cæſar.*

Ex epiſtola XIII. *pagina* III:

PARVM *prolixe*] *Inuiti. nec mirum eſt, lege Iulia in agrum Campanum deductos, propenſiores in Cæſarem eſſe. ſic alibi prolixe facere, prolixe polliceri.*

III:

SECVTORVM] *Magis placet, ut eſt in Beſſarionis libro,* SCVTORVM: *quibus in ludo gladiatores exercerentur.* LↃↃ FVERVNT: *Beſſarionis liber,* BIS FVERVNT, *corrupte: natus enim error ex ignoratione antiquæ notæ: quam ſignificare quinque millia, ſupra ex analogiæ ratione oſtendimus.*

III:

VLLA *dignitate*] *Quæ modo ulla dignitate ſint. epiſtolarum libro ad uxorem,* Videte, *inquit, quid aliæ faciát iſto loco fœminæ. quod eodé libro dixit,* Veſtri *ſimiles fœminæ.*

III:

PRAESIDIA] *Aſſentior legentibus* PRAEDIA, *non ſolum quia ſic legendum perſpicue ſignificant epiſtolæ duæ ad uxorem libro* XIIII. *fam. ſed etiam quia uiciſſitudinem quandam harum dictionum in libris obſeruaui, ut alterius altera locum occupet, quemadmodum in libro de* Senectute, De præſidio, & *ſtatione uitæ decedere: quod erat in quibuſdá libris,* De prædio, & *ſtatione. præterea illud infra,* NON INCOMMODE, *aptius ad prædia, q ad præſidia, refertur: ná de præſidijs potius* TVTO *dixiſſet.* PRO RE NATA: *ſi quid accideꝛrit, in omnem euentum.*

111:

GENERO *noſtro*] *Dolabella: qui pro Cæſa=re contra Reipublicæ partes arma fert.* SEX=TO: *Peduceo.* 110:

Ex *epiſt.* XIIII. *pag.* 112.

ABDVCTIS *præſidijs*] *Ex oppidis,quæ occu pauerat.* QVAS TVLISSET: *his uidelicet, ut Pompeius eat in Hiſpaniam: delectus qui ſunt habiti, & præſidia noſtra dimittantur: ſe ulteriorem Galliam Domitio,citeriorem Conſidio Noniano traditurũ: ad Conſulatus petitionem uenturum: abſentis rationẽ haberi nolle: præſentem petiturum. fam.* 261. AVDITVS *in conſilio: hic negantem particulam deſiderari, declarat inſequens membrum.* IN SICILIAM: *illi aſſignatam, cum Italiæ regiones deſcriptæ ſunt,quam quiſque tueretur. fam.* 260:

112.

VICERIT] *Aſſecutus erit,quod uult: contentus erit Conſulatu.* QVO EST INGRESSVS: *arma enim nunc quidem infert Reipublicæ: quo ſcelere ſcelus eſſe maius nullum poteſt.* ACCIPIENDA PLAGA: *nobis: qui de noſtro iure decedimus, cum à Cæſare latas conditiones accipimus.* RELIQVIMVS: *Lentulus enim Conſul cum ad aperiendum ærarium ueniſſet, ad pecuniam Pompeio ex S.C. proferendam, audito Cæſaris aduẽtu, protinus aperto ſanctiore ærario ex Vrbe profugit. Cæſar lib.* I. *de bello ciu.*

Ex epiſtola XV. pagina 112:

RESPONSIS *Conſulum ad Pompeium,*] *Confirmor in mea ueteri ſententia,legendum eſſe, Reſponſis Conſulum,ac Pompeij. quòd epiſtola plane demonſtrat,quæ ante proximam eſt ſuperiorem, & quæ poſt hanc proxima ſequitur.*

112:

NON *dubitantem &c.*] *Labieni uerba ſunt lib.III. de bello ci. Noli exiſtimare Pompei hunc eſſe exercitũ,qui Galliam,Germaniamq́; deuicerit. omnibus interfui prælijs:neque temere incognitam rem pronuncio.perexigua pars illius exercitus ſupereſt &c.*

112:

VENIRE] *Iterum.*112: 113:

112:

TIBI *aſſentior.*] *Non eſſe, quòd ab Vrbe diſcedant;quoad perſpiciamus,quo loco ſit res.*

113.

PETEREMVS:] *Nos enim tum Hiſpaniã cogitabamus, ubi Pompeij maximæ copiæ ducibus Afranio & Petreio Legatis.* HOC: *Hiſpaniam petere.*

113.

SEXTO] *Peduceo. qui Pompeij cauſa diſcedere ex Vrbe non debetis, ac ne illum quidem amare, qui uobis locupletibus ac bene nũmatis tã male cõſuluerit,Vrbe ſine præſidio relicta.* ETIAM NVNC: *dum agitur de conditionibus. tum autem diſcedendum uobis erit, cum, ſpe pacis excluſa,de hoſtili Cæſaris aduentu timebitis.*

113.

S I IN *Hiſpaniam &c.*] *Eat Pompeius in Hiſpaniam, delectus, qui ſunt habiti, & præſidia dimittãtur: tum ego tradita prouincia, ad Conſulatus petitionẽ ipſe ueniam. hæ fuerunt conditiones à Cæſare latæ. fam.* 261. 113.

A D *Piſonem,*] *Socerũ ſuum.* S E R V I V M: *à ciuilibus contentionibus abhorrentem. fam.* 47:

113:

I M P R O B I S,] *Cæſarianis.* I N V I D I S: *Pompeianis, qui extraordinarijs Cæſaris honoribus inuiderẽt.* 147:

Ex epiſt. X V I. *pag.* 113:

T V R P E *pace*] *Et, turpi pace, &, miſero bello, placet, ut placere item alijs uideo. aut eſt turpe pro turpi, ſexto caſu.* 114.

R E S P O N S A *Pompeij*] *Ad Cæſarem, Romam miſſa, ut in publico proponerentur.* 113. I A C E B I T: *ſuo malo repudiabit: populum enim alienabit, qui probat reſponſa Põpeij.* S I A C C E P E R I T: *pax non honeſta conſequetur.* ἀνανταπόδοτον. P A R A T I: *à militibus, & pecunia.* C A S S I V M: *Quintum. nam Caius Pompeianus. fam.* 260. N E G O T I V M V T I L E: *propter urbis portum.* I N H I S P A N I A M: *ſi erit, ut conſiſtere in Italia non poſſimus.*

114.

Q V O N I A M *illius*] *Quando huc deducta res eſt noſtra culpa; qui Cæſaris alterum Conſulatum, quẽ,*

ne ſi occaſio quidem eſſet, repellere à Republica debuimus,(cur enim,quod populus conceſſerat,ut abſens Cõſulatum peteret,eriperetur?) repulimus etiam ſine occaſione,cũ & illi exercitus eſſent maximi, & nobis copiæ nullæ.110: 114.

ROGATVS eſſet.] Imperfectus ſermo: deeſt enim,Intelligo, Scio,aut ſimile quid. uitium eſſet in oratione,ſed corrigi ferè ſemper animaduertimus inſequenti particula SED,quæ narrationem quodam modo excipit cadentẽ.115: & fam.234: A' GRAECIS: officium non colentibus.

114.

AB Egnatio ſoluat.] Sumptam ab Egnatio debitore ſuo pecuniã tibi numeret. VT EODEM FOENORE VTERENTVR: cõceſſit eis,ut idem,quod antea, fœnus ſoluerent, cũ uideret exactionem uniuerſæ pecuniæ hoc tempore difficillimam eſſe.

Ex epiſtola XVII. pagina 114:

CONCIONIS] Probantis reſponſa Pompeij ad Cæſarem. SVIS: ab ipſo latis.112.

114:

IIII.NON.] II.Nonas,cum alijs lego, ex epiſtola proxima ſuperiore. FVRNII, CVRIONIS AD FVRNIVM: Curio, qui erat apud Cæſarem,Romam ſcripſit ad Furnium, irridens L.Cæſaris legationem. eas literas Furnius cum ſuis literis ad Ciceronẽ miſit,ut ex Curionis literis uideret ſpem pacis eſſe nullã. IRRIDENT:et ex ſentẽtia et ex Beſſarionis libro, IRRIDET, legimus. CAESA=

RIS : *qui tempus tereret mandatis de pace hinc inde ferendis referendis. lib.I. de bello ci.*

Ex epiſtola XVIII. pagina 114:

IN *Italia*] *Si cum Pompeio mors in Italia ſit op petenda,non recuſo.nec tuum conſilium exquiro,ſi ma neat Pompeius in Italia, quid mihi agendum ſit : deli= beratum eſt enim, & fixum.*

115.

LICTORES,] *Impedimentum & moleſtia fugienti.* DVCES:*Pompeium maxime deſignat: quo duce uictoriam non ſperat.* 110. PHALA= RIM: *tyrānum cæde gaudentē.* PISISTRA= TVM:*mitiorem,& ſtudioſum maxime literarum.*

115.

IAM *calere*] *Iam habere,quod de te ipſo cogites, ſolicitū de ſtatu rerum tuarum, quia uideas Vrbem à Cneo noſtro ſine præſidio relictam Cæſari patere.calere dicuntur,quos moleſtiſſimis rebus perturbatos inexplica bilis agitat cogitatio. animus enim æque curis exerce= tur,ut labore corpus. & quoniam animi ſedes eſt in ce rebro, quò pertinent ferè omnes uenæ : animo affecto quaſi repercuſſus commouetur ſanguis, & ſanguinis motum conſequitur calor.* SVAS NONAS: *ante conſtitutas.* 112:

Ex epiſtola XIX. pagina 115.

CONQVISITORES] *Delectui haben= do præfecti.* ILLE: *Cæſar: metu Cæſaris iam præ ſentis non audent.* NOMINA: *nomina dabant*

ad bellum ituri. SPES: *uictoriæ.*

115:

MANDATA] *Pompeij.* CONSVL: *Lentulus: nã Marcellus non dum uenerat.* ILLE: *Cæſar.* IN NAVI: *Cæſarem fugiens.*

115:

NEQVE *mehercule &c.*] *Satis,inquit,ſcirem, quid mihi eſſet agendum,ſi Pompeio duce uictoriæ ſpes eſſet. ſequerer inquam eum,quaſcũque terras peteret. nunc ancipiti cura diſtrahor: nam neque uideor eum ſequi debere,à quo omnia ſint acta turpiſſime: &,niſi ſequor,& ciuis & amici officiũ deſero.* NEQVE EGO: *quia dixerat,Turpiſſime,culpam à ſe amouet: Ego,inquit, particeps ullius conſilij non fui. agam tamẽ,quod me deceat.amicũ ſequar bene de me meritũ.* SATISFACERE: *quòd nullum maius negotium ſuſceperim. fam. 261.*

Ex epiſtola X X. pagina 115:

HVIVS *autem noſtri.*] *Tarditatem,aut,Ignauiam,dicturus fuit; ſed omiſit: & cauſam, cur omiſerit,adſcribit.* ἀποσιώπησις. 114.

116.

QVI POSSVM?] *Cum Cæſar omnia occuparit.* QVO: *cum,ubi ſit,neſciam.* ISTI: *Cæſari.*

Ex epiſtola X X I. pag.116.

LENTVLO, & *Thermo*] *P.Lentulo, Q. Thermo.*

116.

ETSI *uiuere.*] *Subaudi, non uiuere eſt, cũ turpem uitam uiuas, qualis erit manentis in Italia.*

116:

QVOD *patior facile,*] *Quod ita mihi non diſplicet, dum nihil committã mea perſona minus dignũ.*

Ex epiſtola XXII. *pagina* 116:

ME QVIDEM *non nimis,*] *Qui Philotimi literis fidem non haberem.* 116. CASSII LITERAE: *ad Caſſium Capua miſſæ à Lucretio. Caſſius enim cum Cicerone erat in Formiano.* 116.

Ex epiſtola XXIII. *pagina* 117.

ILLVD *eum ſciſſe;*] *Sciſſe eum malas cauſas obtinere: neque enim, male agere, difficultatis eſt. ſunt qui legant,* EVM NESCISSE: *ego ſequor & Beſſarionis librum, & cum eo congruentem ſententiã.*

Ex epiſtola ultima, pagina 117.

NON *uenit &c.*] *Non mihi accidit, quod tibi: ſcribis.n. te ſæpe exoriri, id eſt à metu aduerſæ fortunæ reſpirare: ego autem nunc paulum exorior: quod ante uſu mihi non uenit.* QVOTIES EXORIOR: *uerba ſunt ex Attici epiſtola.* PICENTIVM COHORTIBVS: *cum Domitio coniunctis.* 116. 117.

INTERDICTA,] *Et inuidioſe & ſalſe dictum: quaſi Cæſar iam putaret ſibi, tanquam Prætori, arrogandum eſſe ius in ciues, ac iam proponeret inter=*

dicta, animaduerſurum ſe in eos, quos ſecundo lumine, paulo poſt, Romæ offendiſſet. cum nunc de fuga nemo cogitet. SECVNDO LVMINE: *cras: ſubauditur autẽ,* Moriere*. In oratione pro* Rabirio Poſthumo, Regum, *inquit, ſunt hæc imperia,* Animaduerte, & dicto pare. &, Præter rogitatum ſi querare. et illæ minæ, Si te ſecũdo lumine hic offendero, moriere. RESPVVNTVR: *timore ſublato.* AFRANIO: *firmos exercitus habere in Hiſpania.* INTEGRVM SERVEM: *ut neque Cæſari, neque Pompeio me dem.* 117.

CERTE *uideri poſſum.*] *Cũ negauerim, quoad de pace actum eſt, me ducem ciuili bello futurum. quod ideo negaui, non quia, ſuſcipere id muneris* Reipublicæ *cauſa, rectum non iudicarem: ſed memineram, quod olim eiuſdem* Reipublicæ *cauſa feci, cum* Catilinæ *coniurationem oppreſſi, id mihi ſummam perniciẽ attuliſſe, pro recte factis in exilium pulſo.* MVLTO RECTIVS FVIT: *quanto enim rectius facit, qui pernicioſam* Reipublicæ *coniurationem extinguit, quàm is, qui ciuili bello copias ducit.*

117.

EVM,] *Cæſarem.* CNEVS NOSTER: *cum in tertio* Conſulatu *pugnauit, ut decẽ* Tribuni pl. *legem ferrent, qua* Cæſari *abſenti* Conſulatum *petere liceret.* ALTERVM: *quia* Conſul *ante fuerat* Cæſar Bibulo *collega.* PRO SVIS GESTIS AMPLISSIMIS: *ſcripſerat enim epiſtolam* Põpeius *ad* Cæſarẽ, *in qua erat,* Pro tuis rebus geſtis ampliſſimis. 123.

117.

QVEM METVAM,] *Cæſarem noui: cuius animum ne offenderem, ideo me ducem ciuili bello futurum negaui. is enim ſolet iniurias acerbiſſime perſequi, ut olim, cum, à me læſus in iudicio quodam,* P. *Clodium inimicum meum, fruſtra iam pridem à patribus ad plebem tranſire nitentem, eodem die traduxit. Suetonius.*

117.

QVAMOBREM.] *Quia uereor, ne, cũ ego pro Pompeio Cæſaris inimicitias ſuſcepero, ipſis in gratiam redeuntibus ego præſidio nudus Cæſari pœnas luã. Hic tacite notat in Pompeio ingrati animi uitium: cuius fautor dignitatis cum iam inde ab adoleſcentia, in Prætura autem, & in Conſulatu adiutor etiam extitiſſet, ſe tamen ab eo Clodianis temporibus deſtitutum recordabatur.*

117.

PVERI] *Cicerones, quorũ magiſter Dionyſius.*

117.

PARTHICVS *caſus*] *In noſtras prouincias ſubita Parthorum irruptio; ut Pompeium, aut Cæſarẽ aduerſus eos proficiſci res cogat.* CASVS: *proprie de Parthis, quorum ſubitæ & inopinatæ irruptiones.*

IN LIBRVM VIII. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 117:

N E C *tamen læta,*] *Nam ex Lucretij literis cognoueramus, Vibullium cum paucis militibus è Piceno currere ad Pompeium.* 116: S E D I N E A : *redit ad argumentum epiſtolæ Pompeianæ. pendet enim periodus ex illo, Cætera de rebus in Piceno geſtis.* C A P V T I P S V M : *Vrbem.* E V N D V M : *Luceriam.* 118.

L A V T O R V M, *& locupletum,*] *Illud ad mollitiem, hoc ad opes refertur. uideo, inquit, futurum, ut neque lauti pro Pompeio incommoda ſubire, neque locupletes ſuas fortunas in diſcrimen uelint adducere.* M V N I C I P I I S V E R O H I S R E L I C T I S : *ora maritima, cui ego præſum, relicta. quod cum acciderit, omnes prorſus, qui exierant, deſperatis Pompeij rebus in Vrbem redibunt.*

118.

H O S *lictores*] *Quia mihi cum lictoribus ad Vrbem accedenti triumphum deferet Cæſar. quem non accipere periculoſum erit, accipere inuidioſum ad bonos.* 120: C O M I T V M : *hos enim uideo in Vrbẽ redituros.* 109: 118.

N E C *ſtultior eſt,*] *Significat, malle ſe Lepidum,*

Volcatium, Sulpitium imitari, ad Vrbem redeuntes, quàm Domitium, aut Appium, Pompeij comites fugientis: quorum alter ſtultitiæ nomine male audiebat, alter inconſtantiæ. BENEFICIO: cum mihi exulanti reditum in patriã confecit. REMVNERERE: non minus longis epiſtolis.

Ex epiſtola II. pagina 118:

GLADIATORIBVS ſuis] Quos Pompeius binos ſingulis patribus familias diſtribuerat. III. POSTVLABAT: exigere uidebatur, ut Pompeium laudarem. ILLVM: Cæſarem. EFFVGERE: uix enim fieri poteſt, ut ad Cæſarem ſcribẽs, non offendam aut ipſum, aut Põpeium. QVI MAGIS EFFVGIAS: id eſt, nihilo magis effugiã.

118:

ALIVD tu honeſtum,] Significas, debere me Pompeij cauſa mtueri; idq; & honeſtum, & me dignũ uideris iudicare: quod ego ſecus iudico: ducis enim culpa uagamur egentes cum coniugibus, & liberis: hoc nõ modo non honeſtũ, ſed etiam turpiſſimum. PERDITISSIMIS: Cæſarianis.

119.

EXPVLSI,] A Cæſare. EVOCATI: à Pompeio. NON ERVNT: propediem enim uideo bonorum, id eſt lautorum, & locupletum, Vrbẽ refertam fore; municipijs uero his relictis, refertiſſimã. 118. NE CAPVAE QVIDEM: Vrbe relicta ſi Capuæ ſaltem conſediſſet Pompeius, minus turpi-

ter feciſſe, minus peccaſſe uideretur. PARVM EST DIGNITATIS: quia & dux ſine exercitu, & transfuga: illi autem magnorum duces exercituũ, & Hiſpaniæ rectores, Pompeij Proconſulis Legati.

119.

IN me * illud] Verbum græcum & hic, & paulo poſt, ubi inane ſpatium eſt, deſideratur: hic quidem fortaſſe, κάθομοι: quia ſupra dixerat, Me hortaris ad memoriã factorum, dictorum, ſcriptorum etiã meorum.

119.

TVM ſe mihi] Ante quã Vrbẽ relinqueremus, omnes cauſam Reipublicæ enixe adiuturi uidebantur. RES GESTAE: in Piceno. POMPEII LITERIS: ad Pompeium miſſis: ut 116: Caſsij literæ, ad Caſſium miſſæ.

119.

VBI erit διπλῆ.] Quem ego nota, quæ διπλῆ appellatur, in margine adſcripta indicaui. διπλῆ autem duplici figura notabatur, aut hac < in extremo uerſu, aut hac > ante primã dictionem collocata. & διπλῆ, quia duplici linea formaretur. Iſidorus libro: I. Etymologiarum, & Laertius in Platone.

119.

SED non ita] Mendoſus locus, & in mendo cõſentit uterque Caualcantis & Beſſarionis antiquus liber. nihil igitur auſim immutare: ſubſidium à manuſcriptis libris expectemus.

119.

ALIQVANTO ſecus,] Nunc ais te putare, ſi Pompeius Italia cedat, mihi unà cedendum: antea

monebas, ne me darė incertæ et periculoſæ fugæ. 116: 119.

TRIGINTA] *Ne dū unus.* ESSENT: *Athenis; à Lacedæmonijs impoſiti.* PEDEM PORTA: *ut mihi liceat eius exemplo domi meæ uiuere.* TECVM LOQVAR: *non enim literis committenda.* VIDERO: *conſiderabo, quid mihi agendum, Pompeium ſequar, an in Vrbem redeam, aut in aliquod oppidum uacuum à bello ſecedam.*

Ex epiſtola III. pagina 119:

SALVTEM *meam,*] *Cum ab exilio ſum eius ope reſtitutus.* CONSILIO, VEL FORTVNA: *refero conſilium ad familiarem bene meritum, fortunam ad ducem Reip.* SACERDOTIO: *auguratu.* 120.

PER *uim, & contra auſpicia*] *Cum Cæſar, lege agraria promulgata, obnunciantem collegam armis foro expulit. Suetonius, Plutarchus, alij.*

120.

GALLIAE *ulterioris*] *Suetonij uerba ſunt:*
„ *Initio Cæſar Galliam ciſalpinam, Illyrico adiecto, lege*
„ *Vatinia accepit: mox per ſenatum Comatam quoque,*
„ *ueritis patribus, ne, ſi ipſi negaſſent, populus & hanc*
„ *daret.* 120.

ADOPTANDO] *Adoptione Clodius factus eſt plebeius, ſtatimq; Tribunus pl. rogationem tulit in Ciceronem, quia ciues Romanos contra leges occidiſſet.* QVAM RETINENDI: *hinc illud in*
„ *epiſtola M. Antonij: Mi Cicero te rogo, ut tibi omnia in-*
tegra

» tegra ſerues, eius fidem improbes, qui tibi, ut beneficium » daret, prius iniuriá fecit. 162. PROVINCIAE PROPAGATOR: ut Cæſari prouincia in alterum quinquennium propagaretur. quod Tribunus plebis C. Trebonius tulit, iterum Conſulibus Pompeio & Craſſo. 102. IN OMNIBVS: intellige ſupplicationes maximas decretas, decem Legatos, ſtipendium ex ærario, legionem de ipſius exercitu conceſſam.

120.

LEGE quadam ſua,] Cum enim Pompeius legem tuliſſet de iure magiſtratuum, acciderat, ut eo capite, quo abſentes à petitione honorum ſummouebat, ne Cæſarem quidem exciperet per obliuionem. deinde lege iam in æs inciſa, & in ærarium condita, correxit errorem, unumq; Cæſarem excepit. Suetonius. SVA: quā Conſul tulit. FINIENTI: ante tempus lege Trebonia datū. Suetonius. CONDITIONES: à Cæſare latæ. 113. 120.

NVLLA cauſa,] Optimam enim cauſam Pompeius ipſe ſua tarditate & ignauia perdidit. INANISSIMA: cum ab hominum frequentia, tum à commeatibus. AB IMPETV: non eiuſmodi regio, ut bellum aut in ea ſuſtinere, aut ex ea inferre poſſimus. MARITIMA OPPORTVNITAS: ut claſſe fugere poſſemus. CEPI CAPVAM: cum Italiæ partes deſcriberentur, quā quiſque partem tueretur. fam. 260: SINE CAVSA: ideo inuite, quia ſine cauſa.

120.

IN alteram partem:] In Cæſaris partē. IPSI:

Pompeio. CVM ILLO NON: *ſimul cũ illo diſcedere ex Italia non poſſum: ire enim Luceriam ad eũ tuto mihi nõ licet.* CVM ESSEM PROFECTVS: *ſic Beſſarionis liber, et recte: neque enim proficiſci eſt peruenire, ſed diſcedere ut peruenias. alij, Profecturus.* 120:

NAVIGANDVM] *Si Pompeium Italia cedẽtem ſequi uolumus.* ALIQVID SE HABERE POPVLARE: *quod populus probet: quia multis ab eo beneficijs ornatus, cõtra tamen arma tulerim.* 67: 119: 120:

COMPEDES,] *Detinent enim me; ut neque exire ex Italia, neque ad Vrbem ire, neque obſcuro, humiliq; loco latere poſſim.* 118. & *fam.* 26: 120:

RESTITERO,] *Remãſero.* IN HAC PARTE: *apud Cæſarẽ.* IDEM FECERO: *clariſſimos uiros, & in Republica principes, Philippum, Flaccũ, Scæuolam imitabor, qui patriæ bellum inferre noluerunt.* 120:

QVOQVO *modo*] *Quia, cum in Vrbe remãſiſſet, mox interfectus eſt iuſſu Conſulis C. Marij iunioris. Florus.* FORE VIDERE: *ut occideretur in Vrbe, quam uideret in poteſtate crudeliſſimorum.* 120:

THRASYBVLVS,] *Athenienſis: qui armatus acceſſit ad patriæ mœnia, ut eam à triginta tyrannis liberaret.* 120:

SERVIRE *tempori;*] *Seruitutẽ ferre, & in patria manere.* NON AMITTERE TEM-

P V S: *excutere ſeruitutis iugum, ubi poſſis.*

121.

SCIPIONEM] *Socerum ſuum.* D V A-B V S: *infra ſcribit Pópeius* X I I I I. *cohortes miſiſ-ſe Brunduſium.* 129: P R AE M I S E R A T: *quod argumento eſt, Pompeium de ope Domitio ferendâ non cogitare, ſed habere in animo cũ ſuis copijs mare trã-ſire.* 121.

F A V S T O] *Duos gemellos Sylla Dictator ex Metella ſuſcepit. alterum Fauſtum, quo de hic agitur, quem poſtea uictor Cæſar ſuſtulit: alteram Fauſtam, quæ Miloni nupſit, nominari uoluit. Plutarchus.*

121.

A' C O N S V L E] *Antiqui libri,* C O N S V-L I B V S: *ſed placet* C O N S V L E, *ex ipſa Pōpeij epiſtola.* 129: F A B I V M T V V M T R A N-S I S S E: *in caſtra Afranij.* E X Q V I R E N S: *ut ſcribas ad me, ſi Pompeius Italia cedit, quid mihi cenſeas agendum.*

Ex epiſtola I I I I. pagina 121:

M E M O R I A *bona.*] *In literis.* M E L I O-R E: *memorem enim huius iniuriæ ſentiet.*

121:

E F F V G I S S E *ſcis,*] *Scire te oportet: ut il-*
» *lud in epiſtola Celij, fam.* 123: *Prope oblitus ſum, quod*
» *fuerat ſcribendum: ſcis Appium Cenſorem hic oſtenta*
» *facere.* D E S E R T V M: *amiſſa Italia.* C O N-
F E C T A R E S E S T: *de Italiâ actum eſt.*

Ex epiſtola V. pagina 121:

FVRIOSE] *Sine ratione.* CERTIOR FVIT: *ſe furioſe feciſſe.*

122.

EVMISSE πολλὰ μάτην &c.] Hoc *totum iiſdem ferè literis uidetur poſſe reſtitui; ſic inquam:* Eueniſſe: *πολλὰ μάτην χείρεσσιν ἐς ἠέρα θύνειν δῆτα. ut ſit ſpondaicus ex uetere poeta.* EVENISSE: *ut mihi malediceret; cum aerem manibus fruſtra feriret, iratorum more.* SED MEAM MANSVETVDINEM: *ſeruabo: non pergam ei merenti maledicere. iam enim cœperat in* Dionyſiũ *maledicta retorquere, cũ dixit,* Suo *capiti. ſeruat autem ſuam mãſuetudinem, quia non pergit maledicere: ſed iram oſtẽdit, quia non perficit orationem.*

122.

CORFINIENSI,] Vide 121. AD EVM: *in* Graciam.

Ex epiſtola VI. pagina 122.

AD CONSVLEM: L. Lentulum. 127. VIII. CAL: *aut hic* XIII. *legendum, aut infra* VIII. *legendũ,* 127. 131. NVNC, VT EGO &c: *placet eorum coniectura, qui ita legunt:* Nunc, *ut ego non ſcribam, tua ſponte te intelligere ſcio, quanti etc.* PRIMO QVOQVE TEMPORE: *ut poſſimus quamprimum* Domitio *ſubuenire.*

122.

IN ADVENTV] *Fore, ut* Pompeius *Corfi=*

nium adueniens magnum inimicis terrorem inferat. M V T A S S E: *Beſſarionis liber,* M V T A S S E T. *locus deprauatus.* 122:

N O N *eſſe æquum,*] *locus eſt . quaſi fuerit hoc in Piliæ manu, ut quartanam ipſa poſſet abijcere .* H A B E R E: *quartanam : in quam inciderat.* 104. V E S T R A E C O N C O R D I A E : *ut cum tu ualeas,ipſa ægrotet.* A L T E R A: *quartana.*

Ex *epiſtola* V I I. *pagina* 122:

A M I C O *noſtro*] Pompeio.

123.

V I C T V S *ſum* :] *Victus enim* Pompeius Ita*lia cedit. uide igitur , qua in ſolicitudine uerſer ; cum neque* Pompeium,*tam multa peccantem , ſequi debeã; & manere in* Italia, *peracerbum ſit ; propterea quòd neque iſta,*(132.) *quæ à* Cæſare *fiunt , uidere poſſum, neque ipſum* Cæſarẽ. Q V E N V N Q V A M *&c. nunquam putaui futura . non enim hæc tam miſera, tam calamitoſa timui,quæ uix uiderentur euenire poſſe,quæ tamen nunc uideo eueniſſe .* M E I S : Vrbe , *propinquis, amicis.* M E M E T I P S O : *non modo meis careo, ſed nec ipſe colere poſſum eas arteis,eamq́; uitam,cui me diuturna conſuetudo aſſuefecerat.*

123.

V I A T I C O,] *Quod erat ex* Italia *exeũti neceſſarium.* M O N E T A: *locus erat, ubi moneta cudebatur .inde uult à* Philotimo *pecuniá ſumi , tradito, quod etiam nunc ſolet,auro argento'ue infecto.* N E M O: *ex ijs,qui debent.* O P P I I S: *fœneratoribus.*

TVIS CONTVBERNALIBVS: *qui domi tuæ ita frequentes ſint, ut contubernales tui uideri poſſint.* 30: APPOSITA: *de uiatico ſcripſi ad Philotimum: tibi cætera mandabo ad hoc meum diſcedendi conſilium apposita.*

Ex epiſtola VIII. *pagina* 123.

AD CONSVLES.] *Legerê,* AD CONSVLEM: *primum, quia, Domitij literis acceptis ſcripſiſſe Pompeium ad Lentulum Conſulem, ſupra manifeſtum eſt, pag.* 122. & *pag.* 127. *deinde, quia* CONSVLEM *potius, quàm* CONSVLES, *Beſſarionis liber ſignificat: habet enim ſic, conſul: & lineam illam, quæ l literã interſecat, ſcimus, cũ pro apice ſuperinducitur, modo e, modo m ualere: ut hic fortaſſe pro utraque à feſtinante librario poſita ſit.*

123.

FVLSISSE] *Quia uidebatur Pompeius in ijs ad Conſulem literis de ope Domitio ferenda cogitare.* 127. & FVLSISSE, *quaſi non uidiſſet antea* τὸ καλὸν *Pompeius. ſic de Cæſare, ô hominem amentẽ,*
» *& miſerum, qui ne umbram quidem unquam* τοῦ καλοῦ *uiderit,* 108:

123.

προὸς ταῦθ᾽ ὅτι χρὴ,] *Locus Ariſtophanis in comœdia, quæ inſcribitur* Ἀχαρνεῖς, *hic eſt,* Πρὸς ταῦτα κλέων, καὶ παλαμάσθω, καὶ πᾶν ἐπ᾽ ἐμοὶ τεκταινέσθω. *uerbum autẽ* κλέων *Cicero omiſit, quia iam dixerat, exclamaſſe: de ſuo interpoſuit,* ὅτι χρὴ; *ut ſignificet, plane oportuiſſe Pompeium ita exclamare: reliquum uidetur ad præſcriptum ueteris poetæ corrigendum. ſenſus eſt aut

hic: Omnia faciant, omnia contra me moliantur, & ſtruant: ego, quod rectum eſt, ſequar. Aut hic: *Omnia tentatote, omnemq; in me ſpem ponitote ſeruandæ Reipublicæ. ut uerba ſint Conſules cohortátis, profitentiſq; ſe ducem contra malos ciues. ideo autem probari poteſt poſterior hic ſenſus, quoniam, cum illa ſint ad duos, recte accipiendum uidetur ad item duos Conſules à Pompeio exclamata.* 123.

AT *ille tibi,*] *Hunc loquendi modum latine ſcribentes apte uſurpabunt ſubitis in rebus, & præter expectationem contingentibus. magiſtro Cicerone fiet.* πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ DICENS: *abiecta honeſti cura: ut illud in epiſtola, opinor, ad Volumnium: Multam ſalutem & foro dicam, & curiæ.*

123.

QVO AD TE *plura ſcribam.*] *Quo poſſim ad te plura ſcribere. negantem enim particulam neque Caualcantis liber habet, neque Beſſarionis.*

Ex epiſtola IX. *pagina* 123.

EPISTOLAM *meam*] *Ad Cæſarem.* 118: 147: 123:

ILLE IPSE: *Pôpeius.* 117. ITA TEMPVS FEREBAT.: *temporis cauſa ita ſcripſi ad Cæſarem.* VOS DVO: *tu, et Sextus Peduceus: qui Cæſari Romam uenienti obuiam prodire ad quintū milliariū cogitatis.* 123:

NVNC *ipſum*] *Hoc ipſo tempore. nunc ipſum enim plus ualet ad indicandum, quàm nunc; ut et & ſupra docuimus.* RECIPIENTI: *Cæſari*

ſe ad Vrbem recipienti obuiam prodibitis ad quintum miliarium, unde autem ſe recipienti? à uictoria de ciuibus parta, pulſis Italia Reipublicæ partibus.

123.

MINIME uos quidē:] Quia tempus ita fert: & uos non ex animo, ſed ſimulate gratulaturos probe ſcio: ueruntamen, ſi obuiam proditis ad quintum miliarium, & à bello ciuili redeuntem gratulatione excipitis, quis diſtinguet ſimulationem à uoluntate? uoluntas inquam hæc uidebitur, non ſimulatio. uoluntatis enim hæc ſigna ſunt, non ſimulationis. CONTVRBANTVR: quæ ſigna uoluntatem à ſimulatione diſtinguerent, ea ita conturbantur hoc officio gratulationis, ut internoſcendi facultas non detur. QVAE VERO: uideo fore, ut ſenatuſcōſulta fiant, cuiuſmodi Cæſar uoluerit.

124.

TVLLO] In libro Beſſarionis, VLLO: nos TVLLO non dubitauimus quin legendum eſſet, cū hic Cicero ſignificet L. Volcatium Tullum, qui Conſul fuit cum M. Aemilio Lepido. de quo etiam epiſtola huius libri prima, Nec me, inquit, M. Lepidi, L. Volcatij comitum pœniteret. & 146. ILLIVS: Tulli. AB ALIIS: ad alios miſſæ.

124.

MINVS mouebant.] Exiſſem ex Italia, quāuis illi non exirent. habet enim à me Reſpublica innumerabiles actiones pro ſalute patriæ quaſi quædam pignora, ut iā à me ipſo uix uidear poſſe diſſentire. quod illis æque nō accidit. minus enim multa dederunt Reipublicæ pignora: (132.) ut ab illis non eadem, quæ à

nobis,expectentur: ideoq;, ſi manent in Italia Pompeio diſcedente,leuior eos uituperatio ſit cõſecutura,quàm me, ſi idem conſilij capiam. nũc autem auctoritas tua facit, ut manendum putem.

124.

RELIQVI *temporis*] *Scribis enim ſic: poſterius me profuturũ Reipublicæ, ſi manſerò.* PRAESENTIS TVENDI: *uis enim me in Italia manere: quòd tuta manſio ſit,diſceſſus & mihi periculoſus,nec Reipublicæ utilis.* 145:

124.

ALTERVM] *Cæſarem.* PLAVSVS QVAERERE: *conſequi,ut laudetur, cum Rempublicam oppugnet: Pompeium autem, qui defenſionem ſuſcepit,uituperari: cur? quia Cæſar Domitium,alioſq; ciues, ſibi inimicos, Corfinij captos conſeruauit; Pompeius deſeruit.* 124.

NISI *erit conuentus.*] *Habet amiciſſimus meus in antiquo ſuo libro, Niſi non erit conuentus. quod cũ aliquandiu cogitans examinaſſem, ut in librorum diſſenſione ſoleo, ueni in hanc opinionem,detrũſum ſuo loco* NON *in alienũ migraſſe; uitioſumq; eſſe,* POSSE NON ARBITROR, NISI ERIT CONVENTVS; *ſincerum,* POSSE ARBITROR: NISI NON ERIT CONVENTVS. *putabat enim Cicero ante Lentulum eſſe cum Pompeio tranſmiſſurum,quàm à Balbo conueniri poſſet. apertius* 125: 138.

124.

OMNIS HAEC] *Qua Cæſar utitur.*

VNAM ILLAM: *in extremo timendá: ut deinde uictor, abiecta clementiæ ſimulatione, omnes tollat.*

124.

BALBVS *maior*] *Is, quem Tarteſſium uocat* 103: HAEC CREDIS: εἰρωνικῶς. HOC τέρας: *Cæſar.*

Ex epiſtola X. *pagina* 124.

IN *nummis haberet,*] IN NOMINIBVS HABERET, *eſt in amiciſſimi antiquo libro: quod magis placet. eſt enim hic, ut ſæpe, nomen pro debitore.* NESCIRE QVO LOCI ESSET: *elegãs locutio, pro, nõ plane ſibi nota eſſe, ea ſe uelle recognoſcere.*

Ex epiſtola XI. *pag.* 124:

CONSISTIT] *Tum conſiſtit conſilium, cũ cogitando aliquid explicauimus.* NIHIL EXPLICATVR: *quod mihi nunc accidit: ideóq; leuatur cura.*

124:

ILLVD *tamen*] *Cum uerear, ne, nihil cũ proficiam quotidiana lamentatione, dedecori ſim ſtudijs, ac literis noſtris: lamentationi tamen totos dies damus.* ETIAM: *præter quàm quòd nihil proficio.* NOSTRIS LIBRIS: *de Republica.*

125.

NON *ariolans*] *Non diuino furore cõmotus, ut olim Caſſandra, cùi uera prædicenti tamen nemo credidit.*

125.

IAM'QVE *mari magno*] *Hemiſtichium ex ue*

teri poeta: cuius integri ſunt uerſus ex perſona Caſſan*dræ uaticinantis libro* I. *de* Diuinatione:

» *Iamq; mari magno claſſis cita*
» *Texitur: exitium, examen rapit,*
» *Aduenit, & fera ueliuolantibus*
» *Nauibus compleuit manus littora.*

125.

NON *multo ſecus*] *De bello ciuili, atque* Caſſan*dra de* Troiano. NON OCCVRRIMVS: *non licuit nobis* Pompeium *adire, cum diſceſſurus eſſet.* 120: 127. 125.

PROSCRIPTIO] *Quæ nominatim eſt de certis.* PERTIMESCENDA: *utercunque uincet, aut* Cæſar, *aut* Pompeius. VNIVERSE: *aduerbium omnes comprehendens, ut generaliter.*

125:

QVOD *quierim*:] *Quòd nullum maius negotium ſuſceperim, &* Pompeio *ex* Italia *exeunte remanſerim.* 125:

BRVNDVSIVM] *Vt* Pompeium *fugientem aſſequeretur.* PARTHICIS REBVS: *quarum exitus inanes. nam etſi* Parthi *ſubito curſu in prouincias irrumpentes magnũ inferunt terrorem; tamen haud magna calamitas conſequitur, iiſdem continuo diſcedentibus.*

Ex epiſtola XII. pagina 125:

ADDVXIT,] EX Piceno. Cæſar *lib.* I. *de bello ciu.*

Ex *epiſtola* XIII. *pag*. 126.

VIRTVTEM, *induſtriamq́;*] *In colligendis, adducendiſq́; Corfiniū militibus.* IN EA ORA: *Campana*.109. 126.

EPPIVM,] *Eppiorum familiam non noui. Caualcātis liber, et alius amiciſſimi mei*, OPPIVM: *ut ex utraque parte Oppij fuerint, Cæſaris, & Pompeij; ſicuti et Domitij fuere, Caluinus pro Cæſare, Aenobarbus à Pōpeio.* 126.

CVM *auctoritate*,] *Vt conſularem.* CONSIDIO: *fortaſſe Noniano: de quo fam.* 261. T. AMPIVM: *eum, ad quem extāt epiſtolæ, fam.* 89.161:

Ex *epiſtola* XV. *pag*. 126:

DIALIO] *Placet, quod alijs, ut & hic, &* 129: *legatur,* D. *Lælio: qui Pompeianus fuit. Beſſarionis liber*, DICALIO. *alius* DVELLIO.

127.

CORFINII *acta*] *Domitium, & eos, qui unà eſſent, Cæſari ſe tradidiſſe.*

127:

FORTISSIMIS *uiris*] *Domitio, Lentulo, Vibullio, alijs, qui Cæſaris in poteſtatem uenerunt.*

127:

DE VRBE] *Non relinquenda.* DE ITALIA: *relinquēda.* EADEM TIMEREM: *Cæſarem Conſulem.* 107: LARGE: *liberaliter, prolixe.*

128.

D V X I *meam rationem*] Hoc cogitaui: *quid? non eſſe mihi faciendum, ut Cæſaris animum offenderem: itaque pacis auctor fui, uel cum ijs conditionibus, quas ille ferret, qui bello ciuili nihil miſerius intelligeré. feciq; id eo libentius, quia, cum ad pacis conditiones uiderem à te honorifice, largeq; reſponderi, meum conſiliũ non arbitrabar à tua ſententia diſcrepare.*

128.

M E R I T I S] *Catilinæ coniuratione oppreſſa, lege agraria diſſuaſa, diſcordia inter equites & plebem ſublata, Senatus auctoritate in Rabirio defendendo confirmata, proſcriptorum filijs administratione Reipublicæ remotis, ne illam parentum memores in magiſtratibus turbarent.* S V P P L I C I A: *exilium, publicatis bonis.* S I O F F E N D I S S E M E I V S A N I M V M: *ſi Cæſarem quãuis leuiter offendiſſem: nedum, ſi, bello ſuſcepto, me inimicum illi aperte inimicum oſtendiſſem. quaſi dicat, ſi quid cõmiſiſſem, quod ex illius uoluntate minus eſſet.* C V M I A M I N A R M I S E S S E M V S: *poſtquam Tribuni pl. ex Vrbe fugerũt: quo facto in armis eſſe cœperũt. dicit idem in proxima epiſtola.* S V B I I C E R E R E I S D E M P R A E L I I S: *uerebar ſcilicet, ne, uobis in gratiam redeuntibus, ego deinde tuo præſidio nudatus, Cæſari, quem offendiſſem, pœnas darem. Notat autem latenter perfidiam Pompeij, cuius in amicitia iam ante Clodianis temporibus parum ſenſerat eſſe præſidij. Antiquus liber, obijcerer pro ſubijcerer.* E I S D E M: *ut olim pro Republica. pugnandum, in-*

quit, mihi cum Cæſare fuiſſet, ſicut olim cū P. Clodio. *uide* 160: 128.

VIDERETVR *habere populare.*] *Vt ego potiſſimum deligi uiderer, in quem improbi ciues impetum facerent: ut ego ad perniciem non minus appeterer, q̃ appetuntur ea, quæ popularia ſunt.* HAEC: *hæc incommoda, quæ pertimui, ſi offendiſſem Cæſaris animum.* DENVNCIATA: *ab iis, qui Cæſaris cōſilia nouerant, ut à* M. Celio. *fam.* 124: HONESTE VITARE: *uidebar autem honeſte uitare, cum pacem ſuaderem. in quo nō tam meis, quàm Reipublicæ rationibus conſulebam.*

128.

RATIONEM *noſtram*] *Cur pacem ſuaſerim.* RELIQVI: *deſperata pace cur ad te non uenerim. non enim licuit: ut in hac ipſa epiſtola iam oſtendit.* CONDITIONIBVS: *ut ad pacem res deduceretur.*

Ex epiſtola XVI. pagina 128:

VATICINATIONEM] *Vſurpauit. n. illud Caſſandræ, Iamq́; mari magno.* 125. EXCVSATIONEM: *æque apud Cæſarem, et Pōpeium.*

128:

NEQVE *tum peccaui,*] *Neque contra Cæſarē peccaui, cum Capuam accepi: neque contra Pompeiū, cum, allatis de pace conditionibus, caui, ne Cæſaris animum offenderem.* IMPARATAM: *ex Beſſarionis libro, & ex ſententia* IMPERATAM *lego: ut id muneris à Pompeio mādatum ſignificet: quod a-*

» perte 109. *his uerbis:* Vult me Pompeius eſſe, quem to=
» ta hæc Campana, & maritima ora habeat ἐπίσκοπον,
» ad quem delectus, & ſumma negotij referatur.
IAM: *Capuam accepi, ſed iam imperatam. quam niſi accepiſſem, incidiſſem in ſuſpicionem non ſolum ignauiæ, ſed etiam perfidiæ: ignauiæ, quaſi delectus habendi curam defugerem: perfidiæ, quòd ijs deeſſem, quibuſcum Reipublicæ cauſa me coniũxerat.* DELECTVS: *hoc uerbum ſubaudiri mallem, & eſſe ordinem hunc, Nõ ſolum ignauiæ, ſed etiam perfidiæ. Beſſarionis liber* DEIECTVS *habet.* NOLVI: *iã ostendi ſententiã poſtulare* VOLVI, *nõ* NOLVI. ANIMVM EIVS: *uide, quæ ſcripſit in proxima.* 128. NEQVE ENIM SVSPICARI DEBVI: *quod ſupra dixit, Suſpicione aſſequi non potui.* 127: ET PLANE: *& ut uere dicam, ideo non tranſiui, quòd, quid rectum eſſet, quid Reipublicæ utilius, non plane uidebã, cogitare diligentius uolebam.* SIGNIFICATA: *mihi eſſe manendum in Italia: ut* 125. 124.

128:

ECQVAE *pacifica*] *Vtrum me deceat in Italia remanere, quòd pacificam aliquam perſonam Reſpublica uideatur deſiderare, cuius auctoritate inter Cæſarem et Pompeium diſcordiæ ſedentur; (quod effici niſi ab eo poteſt, quem ſibi uterque putet eſſe amiciſſimum: quem ego me duco eſſe, cum hactenus quidem neutram in partem peccauerim, ut proxime oſtendi) an ad bellum proficiſci, quòd pacifica perſona Reipublicæ nihil, bellator prodeſſe plurimum poſſit.*

128:

T V A cõſilia.] Clodianis temporibus, cum mihi ſuadebas, ne omnia officio metirer, ſed ſalutis ſimul rationem haberem, conſeruanda Cæſaris amicitia. quod quia non feci, in maximas ærumnas incidi.

129.

THEOPHANEM, Culeonem.] Vtrũque Pompeij amiciſſimũ. INGEMISCENS: quia tuis conſilijs non parui. AD ILLOS CALCVLOS: hoc dicit: quod tum non fecimus, nunc, noſtris caſibus moniti, faciamus.

129.

LENTVLVS, Domitius] Lẽtulus Spinther, Domitius Aenobarbus, quos Cæſar, Corfinio potitus, dimiſerat incolumes. 134: 129.

M. MARCELLO,] Marcus cum Seruio Sulpitio Conſul fuerat altero ante anno. repone igitur C. pro M. ut eſt in hiſtoria.

Ex epiſtola X V I I. pagina 129.

COHORTEIS XIX,] XIIII. à Vibullio, V. ab Hirro adductis. 125: SVAS XII. ſupra XI. eſt in eiuſdem Pompeij epiſtola. TRIBVS: Corfinij, Albæ, Sulmone.

129:

DVABVS legionibus] Vide quæ diximus 110: FAVSTVS: Sylla Dictatore natus 121. DVBIO ANIMO: uide 110:

129:

ETIAM uideo C. Marcello,] Beſſarionis liber, ALTIA

ALTIA VIDEO CENSORI MAR= CELLO: *ego ſic,* AC ITA VIDEO CEN= SERI MARCELLO.

Ex epiſtola X V I I I. *pagina* 130.

QVI *te impediant,*] *Albani, Marſi, & Peligni duces, qui ſuas cohorteis cũ periculo ad Pompeium ire nollent. circiter enim* X X *cohorteis Domitius coegerat ex Alba, & Marſis, & Pelignis, et finitimis ab regioni=bus. Cæſar de bello ciu. lib.* I. 124. PICENO, ET CAMERINO: *adductæ à Vibullio, & Hirro.* 125:

Ex epiſtola X I X. *pagina* 130:

METVSCILIO] *Beſſarionis liber,* METVSTILEO, *habet.* DVAE LEGIONES: *quas dubio animo habeo.* PICENTINIS: *ex Piceno adductis à Vibullio, quæ tum erant cum Domitio.* 130:

MILITVM *animos*] *Quibus non magnopere confido.* 110: 129: RECEPTVM: *ipſa oppida: quæ receptum habemus: amiſſis, quò nos reciperemus, nó eſſet.*

Ex epiſtola X X. *pagina* 131:

QVOD *inter ſe ne noti*] *Mallem, Qui inter ſe nec noti ſunt: ut milites dicat non modo tirones, ſed nec inter ſe notos. aut, Qui inter ſe ne noti quidẽ ſunt. quod magis placet, quia ſcriptum eſt in antiquo libro amiciſſimi mei. & erit hæc ſententia: Cæſaris milites*

quia ueterani ſunt, ideo familiares inter ſe ſunt, et amiciſſimi; quod plurimũ prodeſt ad robur exercitus: noſtri uero ne noti quidem inter ſe ſunt; tantum abeſt ut familiares amiciq; ſint: quo minus eſt illis contra ueteranas legiones committendum.

Ex *epiſtola* X X I. *pag.* 131:

SPES *dubia*] *Quia in eo uictoria Cæſaris futura, ſi* Pompeium *aſſequatur. uictor autem de pace non laborabit.* 131:

QVAE *autem impendere*] *Vaſtationem* Italiæ: *de qua ſcripſit* 125.

Ex *epiſtola* X X I I. *pagina* 132.

ABSVNT *propius,*] Propinquiora *ſunt. ſic & alibi locutus.* HVIVS PRIMI TEMPORIS: *uter felicior ſit,* Cæſar *in aſſequendo* Pompeio, *an* Pompeius *in tranſmittendo.*

132.

DIARIIS] Beſſarionis *liber, & alij duo ueteres,* DICTIS: *ſed frigide nimis, ut mihi uidetur.* DIARIA *ſi legis, pro uictu quotidiano accipe.* Martialis, Horatius. *aut, ſi mauis,* DIARIA *expone ſtipendia in ſingulos dies militibus propoſita, ſi quàm celerrime iter ad* Pópeium *conficerent: ut ſi ſingulis diebus menſtruum ſtipendium, id eſt* X X X *denarios, polliceretur. & ſane uſitatum hoc erat, ut duces pollicitationibus ad milites uterentur, ubi difficile aliquid conſequi uellent. uictus uero quotidianus neque magnum præmiũ eſt, &, ſi liberalior ſit, etiam impedit celeritatẽ.*

MEVM CONSILIVM: *nō exeundi ex Italia.* IDONEI AVCTORES: *auctores in Italia remanendi. intelligit enim Attici literas,* VIII. *Cal. Martij datas, quibus ille ita ſcripſerat:* Si M. Lepidus, *et* L. Volcatius *remanent, manendum puto.* 146:
QVANQVAM HAEC: *quæ à Cæſare fiunt.* VNVS VIR: Pompeius.

132:

SI *manet,*] *Si ſentis quod antea, mihi in Italia manendū.* AD ID, DE QVO DVBITO: *ad hanc meam deliberationem* 134:

132:

AVT Lepidi, &c.] *Deſperatis uetat* Hippocrates *adhibere medicinam: ego quoque in hoc loco, cuius emendandi ſine ueteribus libris mihi quidem ſpes non eſt,* τὴν τοῦ ἱπποκράτους γραμμὴν *tenere conſtitui.* CORENI: *uidetur legendū* CORFINII: *quo in oppido magnam pecuniam Domitius habuerat.* NON REDDITAM: *falſum: nam redditam à ſe Cæſar ſcribit lib.* I. *de bello ciu.*

Ex epiſtola XXIII. pagina 132:

AEGYPTA] *Liberti nomen, à regione, ut Cilix.* PRAEMISSVS: *captus à Cæſare Corfinij, deinde ad Pompeium cum mandatis de pace miſſus.* NON EST VISVS: Pompeius *enim, alienus à pace, eum non remiſit.* ET QVEMADMODVM: *hoc ad uerbum* EXPECTAS *refertur.* REDEVNTEM: Brunduſio, Pompeio Italia pul *ſo.* ET AVT HEMONIS: *de Attico dictū:*

quod proxima uerba oſtendunt: ſed locus deprauatus. F V G A M: *tranſitionem in Epirũ.* 135. C V M F A S C I B V S: *erat enim Proconſul: nam ei in ſortitione conſularium prouinciarum Gallia obuenerat.* V T S C I A M V S: *fortaſſe enim illius exemplum ſecuti aut dimittemus, aut retinebimus lictores.* C O N V E L L E R V N T *&c. effecerunt enim ut Pompeiũ mare tranſeuntem ſequi cogitarem, cũ antea labaré.* 132. 124. I O V I I P S I I N I Q V V M: *iratum dijs hominibusq; Pompeium in Italiam redituz*
" *rum. epiſt. fam.* 161. *Venit paratus Seruilius, Ioui ipſi*
" *iniquus.* C O N S V L E S: *mare tranſeuntes. uide paulo infra.* 133.

V I D E R I S *non dubitare,*] *Vide ſecundam proximi libri,* 135. 133.

T R A N S I E R V N T.] *Conſules enim primum, deinde paucis poſt diebus Pompeius tranſijt. Cæſar lib.* I. *de bel. ciu.* 133.

A P P I V M,] *App. Claudium Pulchrum, Cenſorem, collega L. Piſone Cæſaris ſocero. qui tranſeundi ius non habebant: neque enim Cenſores cum imperio ſunt, ut Proconſules.* P O M P E I V S: *Hiſpaniarum Proconſul.* S C I P I O: *Pompeij ſocer, Syriæ Proconſul.* S E T E N A S: *Beſſarionis liber,* S E T E O N A S: *nos hunc ignoramus. mentionem Fauſti miramur omiſſam: de quo Proquæſtore* 135. F A N N I V S: 112. 173: V O C O N I V S: *quid ſi, Coponius? qui Prætor Pompeiũ ſecutus eſt.* S E S T I V S: 174. N I H I L D E S E R O: *ſic antiqui libri.* D I S S E R O *cum inſequentibus uerbis conueniret.*

& placet, quia Diſtero eſt in antiquo libro amiciſſimi mei. ut parua omnino mutatione corrigatur. PROPEMODVM RECTVM: non dicit, plane rectum: dubitat enim, ut 128: BIDVO: lippitudine liberatus.

Ex epiſtola XXIIII. pagina 133:

SI huc te reijcis.] Si hanc ſuſcipis curam. TALI TEMPORE: ſuſpicaretur enim, pacis mentionē aſtute fieri, ut, ſpatio interpoſito, Cæſar eum aſſequi poſſet. 133:

CVM timere deſierit,] Cum trans mare profectus in tutum locū ſe receperit. tum enim nullā fraudē in pacis conditionibus timere poterit. MEVM: uel quòd uterque ex Cornelia gente: uel quòd ab eo Balbus maxima beneficia acceperat: ut 141: VOLVISTI: optaſti, ut ei Balbus meus manſionem in Italia perſuaderet. 124. QVIDVIS POTIVS ESSE: cum ſummam Reipublicæ curam ad Pompeium detulerit, ipſe nomine tãtum Conſul alteri pareat. TIBI: manſionem probanti. NOBIS: de Cæſaris animo promittentibus. RELATORE: ad Conſules enim pertinet relatio de Rep. TOTVM: præclara ſententia, nec ſatis aperta. nō enim hoc ſolum eſt aduertendum, Proconſulem populi Romani Domitiũ à Cæſare obſeſſum: ſed illud ſimul, niſi ita factum eſſet, magnam ciuium cædem fuiſſe futuram. ſi enim Cæſar expectaſſet, ut Domitius ſuas XXX cohorteis ad Pompeij legiones adiungeret: Pompeius aucto exercitu in aciem deſcendiſſet. quod malum Cæſaris uigilantia uti

tauit : Domitium enim de profectione ad Pompeium *cogitantem oppreſſit: quo facto dimicationem ſuſtulit.* 130. PROBATVRVM *: oſtendam recte factum à Cæſare.* SCIO, ET*: Beſſarionis liber,* SCIET*: ego aut,* SCIO, ET*: aut,* SCIS, ET*. id eſt, profecto intelligis.* RES*: quæ ad ſanguinem ſpectabat.* MEI*: filij.* 134. DE CAESARE*: de Cæſaris animo ad cõcordiã propẽſo.* SCRIPSIT*: ad te:* PROBABIT*: Cæſar.* QVAECVNQVE*: ſiue pax erit, ſiue bellum. aut, ſiue ſecunda fortuna utetur, ſiue aduerſa.* BELLISSIME *: legerem* VERISSIME*: nã in* Beſſarionis *libro* VELISSVMME*: ut in antiquo libro ſcriptum primo exiſtimem* VERISSVME*, ad ueteris orthographiæ rationem: unde imperitis librarijs occaſio mendi.*

Ex epiſtola ultima, pagina 133*:*

OCCVLTVM *& tum iter*] Beſſarionis *liber,* OCCVLTVM METVM ITER*. placeret,* OCCVLTVM ET TVTVM ITER*: ut hoc unum ſe non prouidiſſe dicat, qui poſſit occulte & tuto ad mare* Adriaticum *proficiſci, cum tota* Italia *Cæſaris armis præſidijſq; teneatur.* 136.

134.

ILLVC *autem,*] Ad *mare ſuperũ.* RES*: neceſſitas, quoniam infero mari hoc tempore anni, id eſt hieme, uti nõ poſſumus.* 136*:* QVA VENIAM*: cum omnia Cæſaris armis teneantur.* CEDENDVM *: diſcedendum.* ILLE *:* Pompeius*.*

134.

OCCVRRVNT?] *Cæſari Pompeium Italia pellenti.* 127: DEVM: *ut deum Cæſarem colunt : diuinis honoribus proſequuntur.* DE ILLO: *de Pompeio in Cãpania ægrotante.* 138. *et Plutarchus.*

134.

HIC *Piſiſtratus*] *Cæſar Piſiſtrato ſimilis. uide* 115. GRATVM EST: *quòd ea non faciat, quæ timebantur.* QVOS HONORES: *Cæſari haberi.*

134.

IVDICES DCCCL,] *Iudices omnes: qui* DCCCL *fuiſſe uidentur:* CCC *quidem ſenatorij ordinis fuerunt, ut epiſt. fam.* 117: *reliqui tum equites; tum Tribuni ærarij. ex tribus enim ordinibus iudices eligebantur: ut declarat Pedianus.* DELECTABANTVR: *ideo ſcripſit M. Celius in quadam epi-*
" *ſtola: Video Pompeium ſenatum, quiq; res iudicant, ſe-*
" *cum habiturum.* LVCERIAS: *proſcriptionem Luceriæ denunciatam.* 125. QVICVNQVE SVNT: *quid ipſi faciant, non ſpecto: ego, niſi faciã quod me dignum eſt, reprehenſiones timeo, ut Hector apud Homerum. exeamus igitur ex Italia.*

134.

DOMVM *quem expecto.*] *Sic & antiqui libri.* DOMITVM *alij legũt. mihi* DEMVM *placeret: ut ſit* ἀποσιώπησις; *& reticuerit uel augurij cauſa, uel doloris, pulſum, aut captum. quod ſequitur,* IIII. NONAS, *Martias ſignificat.* 138:

IN LIBRVM IX. CICERONIS EPI-

STOLARVM AD ATTICVM,

PAVLI MANVTII COM-

MENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 134:

XIIII. DIE] *Legendum* XIII. *tot enim ſunt dies ab* VIII. *Cal. ad pridie Non.* SOSIVM, ET LVPVM: *Prætoré utrunque.* 122.129: AVDIREMVS: *quid Brunduſij actum eſſet.* AD MARE SVPERVM: *ut in Græciam tranſmitteret.* 136:

134:

QVI & nunc,] *Quo modo nunc præſidio Reipublicæ, cum domi maneant? aliud ergo dicit, aliud intelligit,* εἰρωνικῶς. 136.134.

135:

IMPROBORVM] *Cæſaris.* PERSEQVAMVR: *ſtomachoſe dictum in Pompeium, qui ſuadentibus L.Luceio & Theophane Mitylenæo pernicioſum Reipublicæ bellum ſuſcepiſſet.* PERSEQVAMVR: *faciamus, quod Luceio & Theophani uidetur.* 135.

NAM SCIPIO] *Connumerat eos, quos aliqua cauſa uidetur adduxiſſe, ut contra Cæſarem arma ſumerent.* SORTE: *quia ei ſorte obuenit.* GENERO: *Pompeio.* IRATVM: *quia ſententiam dixerat, ut Cæſar ante certam diem exercitum dimit-*

teret : ſi non faceret , aduerſus Rempublicam facturũ uideri. Cæſar lib. I. de bello ciu.

135.

MARCELLI] Marcus, & duo Caij : qui omnes Cæſaris dignitatem oppugnauerant. MANERENT: in Italia. INIMICITIARVM: cũ P. Cornelio Dolabella, & M. Celio Rufo , qui Cæſaris partem ſequebantur. PRAETER HVNC: qui erat Cenſor. 133. CASSIVM: qui erat Tribunus plebis. 116. PROQVAES: Beſſarionis liber, PROPE : forte, PROPR. id eſt Proprætor, ex Cæſaris I. de bello ciuili. VTRVMVIS : poſſem arbitratu meo in Italia manere : neque enim mihi eſt Cæſar infenſus: (cũ utroque amicitia par. 98:) neque magiſtratus perſona cogit: cũ imperiũ poſſim deponere, & abiecto triũpho in Vrbem introire. ACCESSERIT : malim, ACCEDET , cum in antiquis libris ACCEDERET ſcriptum ſit. HVIVS FORTVNAE : quã ſubimus ad Põpeiũ proficiſcẽtes. NON ERAT AEQVVM: quia Cæſaris Legatus fuit in Gallia, neque Pompeio debet æque atque ego.

Ex epiſtola II. pagina 135:

DIE tuo,] Die quartanæ. 106: 137.

135:

ADESSE,] In ſenatu. 137: CONTRA: contra detrahenteis diſputem? DE TRIVMPHO : uide epiſtolã III. lib. VIII. OLIM: Clodianis temporibus, cum in locum Coſconij mortui eſt

inuitatus.34: 135:

ἀπαῤῥησίαςον] . *Impeditam ; & reprehendendi licentia carentem. putat enim me plus uidiſſe, quàm ſe, cum ei dicerem, in municipijs parum roboris noſtræ cauſæ futurum : delectus inuitorum fore : quod utrunque docuit euentus: pacem uel iniuſtam utiliorē eſſe, quàm iuſtiſſimum bellum: Vrbem nō eſſe relinquendā: pecuniam ex ærario ſumendam: Picenum occupandum, ut Cæſari aditus ad Vrbē præcluderetur . quibus in rebus mihi ille ſi paruiſſet rectiſſime mōnēti, haud paulo melius & ſibi & Reipublicæ conſuluiſſet .*

135:

TVM *erit inimicus :*] *Tum non recuſo, mihi ut ſit inimicus: erit enim iure: nunc iraſci non poteſt, quia Brunduſium ad ipſum non iuerim: neque enim potui, cum inter me & Brunduſiū Cæſar eſſet.* τίς δ' ἔστι δοῦλος : *ſeruile, inquit, eſt mortem timere.*

136.

ERIPIEBAT] *Erepturum Cæſarem aiebat.* NON SVNT ENIM CERTE BONI: *quia domi manent*. 134.

Ex *epiſtola* III. *pagina* 136.

MATREM] *Catonis ſororem Porciam. Plutarchus.* AD VRBEM : *ad Vrbem eſſe Proconſules dicebantur: & Domitius Galliæ Proconſul. Proconſulibus autem Vrbem ingredi, niſi depoſito imperio, per leges non licuiſſe, ſupra diximus .* QVOD DELIBERO : *de tranſeundo in Græciam.*

136:

ITER *interclusum*] *Omnia enim Cæſaris armis, præſidijſq; tenētur.* 136:

TRANSIISSE] *Cneum.* EVM: *Cæſaré, ut perſequi poſſet.* DIVTIVS IAM NESCIRE NON POSSVM: *neceſſe eſt, ut iam ſciamus.* 137.

IN *ipſum tuum diem*] *In diem quartanæ.* 106:

Ex epiſtola IIII. pagina 137.

FVSIVS,] *Fuſius Calenus, & ipſe Cæſarianus.* SCELVS POMPEII: *qui, nulla re offenſus, cõtra ius ueteris amicitiæ atque affinitatis omni ratione Cæſaris dignitatem oppugnaſſet.* SENATVS: *qui ad Pompeij nimis infirmi uoluntatem iniquiſſima ſenatuſconſulta contra robuſtiſſimum Cæſarem, cõtraq; Tribunos plebis feciſſet.* VILLA: *Formiana.* CVR TVM IN CVRIA: *ſi ad Vrbẽ Cæſar uocabit, & adeſſe in ſenatu uoluerit.* DIC M. TVLLI: *cum ſententiam rogabor in ſenatu, non tam de Republica, quàm de ipſo Pompeio; quid dicam? quo modo me explicabo?* 135:

137:

CAVSAE *euentorum*] *Significat, Pompeij culpa in eam calamitatem incidiſſe Rempublicam, qui per decem annos Cæſaris potentiam auxerat: ut ſe quidem inimicum eſſe Cæſari dicat ob euenta, ſed inimiciorem Põpeio ob cauſas euentorũ.* RELIGIOSVS: *triſti omine infamis, ut exponit Gellius.* ILLE ETIAM ANNVS: *cum Clodia rogatione tri-*

ſtem exilij calamitatem ſubij. HOC DEFENDENTE: *accuſat Pompeium tanquam præuaricatorem, ac deſertorem in patrocinio.* 35. NE DICAM GRAVIVS: *poterat enim dicere, non modo ſe deſertum, ſed armatum etiam à Pompeio inimicum ſuum. uide* 37. 137:

TEMERITATEM, *ignauiã, negligentiã.*] *Pompeij peccata.* TEMERITATEM *in ſuſcipiẽdo bello, cũ eſſet imparatiſſimus.* IGNAVIAM, *&* NEGLIGENTIAM *in gerendo.* BALBI: *cui fidem habui, affirmanti Cæſarem optimo eſſe animo erga Pompeium, et concordiã cupere.* 124. 133.

137:

EGO *igitur,*] *Refer ad illud, Ego uero hæc officia &c.* APVD HOMERVM: *Thetidi reſpõdet Achilles,* αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ κτεινομένῳ ἐπαμῦναι. NON ἑταίρῳ SOLVM: *uult Achilles apud Homerum ulciſci Patroclum, quia ſocius; ego ferre opem Pompeio, quia etiam de me bene meritus.* TALI VIRO: *rerum geſtarum gloria circunfluenti.* CAVSAM: *Reipublicæ.*

137:

OPTIMATIBVS *uero tuis*] *Noli putare me ad Pompeium iturum, quòd optimatum ſermonibus mouear, aut quòd ijs inſeruire uelim, manſionem meã reprehendentibus, profectionem laudantibus: ſed me mouet tum beneficium, tum dignitas Põpeij, eo magis, quòd agit cauſam Reipublicæ.* HVIC DENT: *Cæſari. quanquam Cæſar aberat, ſed uultu lætitiam ob Cæſaris uictoriam ſignificabant.* DATVRI: *cum*

Brunduſio redierit. DECRETA: *à municipijs facta, ut omnes uota facerent pro ſalute Pompeij in Campania ægrotantis.* VICTORIA: *Cæſaris, qui, uniuerſa Italia occupata, Pompeiũ cedentem perſequebatur.* TVM: *cum illa pro ſalute Pompeij decernebant.* 138.

NOS *adhuc*] *Initium alterius epiſtolæ.* A' MINORE BALBO: *Cæſaris nomine rogaturo, ut in Italia maneret.* 124. QVO'D IS: *quòd Balbus minor Canuſij audiſſet Lentulum Conſulem tranſmiſiſſe: qui ad Balbum patrem Canuſio id ſcripſit.* ALBAE: *ex Domitij cohortibus.* 129. CVRTIVM: *Biuium Curium nominat Cæſar lib.* I. *de bello ciu.* CVRTVM, *Beſſarionis liber.* MINVTIA: *alij,* NVMICIA: *placet, ex epiſtola Horatij* XVIII. 138.

ABDAM.] *Ne uidear Cæſarem Brũduſio redeuntem fugiſſe.* RELICTVRVS: *ut Cæſari meo nomine diceretur, me ideo Arpinum iuiſſe, quòd ibi Ciceroni meo togam puram dare uellem.* 80: HIC: *Formijs.* 137. QVO': *itionem ad Pompeiũ ſignificat.* QVA': *quà maxime iter ἀναπάντητον.* 134: 138.

CVRTIVM] *Ad quem ſuæ cohortes tranſierunt.* ASPICERE: *tam grauem.* QVID ALIOS? *quaſi dicat, multo minus alios Cæſarianos.* DVM VRBEM AMAMVS: *ſpe pacis ab hac ora Campana diſcedere nolui: quia ſperabam fore, ut apud illum meæ literæ, cohortationesq; ad pacem plus ualerent, ſi me bellicis negotijs non admiſcerem.*

ita mox Brunduſium ad Pompeium proficiſci non licuit, cum iter illud Cæſar intercluſiſſet. 135:

138:

DICITVR] Non uere: nam conſcendit Idibus Martijs: ut infra 150: SEPTENTRIONES: non ſecundi Græciam petentibus. PRAECIDISSE: ne Cæſar cõſequi poſſet. L. METELLO: is eſt, de quo plura 157:

138:

QVALICVNQVE CONSILIO VSO,] Etiam ſi non optimo conſilio uſus eſt neque in ſuſcipiendo bello, neque in gerendo. αἰσχροῦ φαντασία: animo enim ſpecies quædam turpitudinis occurſat. AVT CONSOLATIONE: reſpexit

» ad Terentij uerſiculum, Aut conſolando, aut conſilio,

» aut re iuuero. Q. TITINII FILIVM: Titinio quidẽ natum, ſed adoptatũ à Pontio, ut epiſt. ult. lib. IX. NON VALVISTI: non enim licuit tibi per quartanam Roma diſcedere. σύν τε δύ' ἐρχομένω: utroque noſtrum, quid optimum factu, cogitãte. Homerus ἰλ. κ. 139.

V T populari, ut ea] Nullam opem ferentibus antiquis libris, non audeo mutare, quod deprauatum intelligo. 139.

BELLVM crudele,] Ex utraque parte. ideóq; nolebam intereſſe. non enim CRVDELE de uno Pompeio dictum. SVSCIPI A POMPEIO: qui pacem uel iniquiſſima conditione probare debuit. CVM IIS: qui crudele bellũ et exitioſum gererẽt exponit, cur ſe bellicis negotijs, ut alij, cõmiſcere noluerit.

Ex epiſtola V. pagina 139.

IMP.] *Ob res in Gallia geſtas.*

139.

COMMODO] *Pro commode, ut arcano pro arcane, & quæ grammatici alia notarunt.* GRATIASQVE AGEREM: *quòd hactenus ab armis abſtinueris.*

Ex epiſtola VI. pagina 139:

τὸ συνέχον] *Argumentum firmiſſimum ad meã manſionem defendendam. Quintilianus capite ultimo lib. III. Sed potius uidetur ſic exponendum: Effeciſti quod proximum erat, cum non poſſes recreare.*

139:

FACTVMQVE *noſtrum*] *Manſionem.* SEXTO: *Peduceo.* ANIMADVERTATVR: *quaſi Cæſari ſponte occurram.* NEC HIC, NEC ILLIC: *neque Formijs, neque ad Vrbem. quia ſcripſerat Cicero, ſe Arpinum cogitare, ne redeuntem Brunduſio Cæſarem uideret.*

139:

VT *idem tribuam Pompeio,*] *Ne Pompeium ulla re lædam, neque adſim cum in ſenatu cõtra illum agetur.* 138: QVID ONERIS: *ne non ferat, uereor: bellum enim cupit.*

140.

VT *in Milone*] *Cuius cauſam defendi, non quia iuſtam putaré, ſed feci adductus beneficio.* VT IN: *forte dicturus fuit, Vt in Gabinio, quem cũ odio pro-*

ſequeretur, & nocentem putaret, rogatus tamen à Pō peio de ſe optime merito defendit. quo iudicio Gabinius condemnatus, quoniam cauſa non iuſta, ut Milonis. Dion *lib.* XXXIX. *idq́; ſignificant illa uerba*
» *in epiſtola ad* Marium, *fam.* 95: Cogor *non nunquam*
» *homines de me non optime meritos, rogatu eorum, qui*
» *bene meriti ſunt, defendere.* SI ILLINC BENEFICIVM NON SIT: *ſi* Pompeio *nō deberem.* EIVS QVOQVE REI: ἀχαριστίας *crimen me non poſſe ſubire, etiam ſi ad* Pompeium *nō proficiſcar.* ABIECERO: *ut intelligas me de eo minimū laborare. agemus tamen de eo obtinendo: interea, ut tu ſcribis, obrepet anni tempus, quo liceat nobis ad* Pompeium *uel infero mari tuto nauigare.* 136: 140.

SATIS *ille erit firmus.*] *Nā alioqui, nauigandum ad eū ſine ſpe uictoriæ, nō cenſes.* DE ISTO: *de uiribus* Pompeij. *quod ad hanc partem attinet, uide, inquit, quid ſperare poſſis: promitto tibi, ſi firmus erit, tegulam &c.* ANTIQVORVM: Philippi, Flacci, Scæuolæ. 120: 140:

HABEAMVS *igitur inde*] Verbū INDE *à libro* Beſſarionis *abeſt, & opinor rectè abeſt.* ID QVIDEM: *qua nauigatione abeamus.* NON PROFECTIS: *malim,* Non *profectos; hoc ſenſu:* Sciunt *te non profectum ad* Pompeium, *& tamen probant quæ adhuc feciſti.* NIMIVM OPTIMATI: Pompeij *partium ſtudioſo, & ſæpe pro* Pō*peio mentienti. nec ſine ironia dictum de liberto.* SVPPEDITAT: *tibi.* ET MEVM: *quod*

tardius eſt, quàm tuum. AMBVLANDVM, VNGVENDVM: *quæ laborantibus quartana præcipiuntur à medicis.* SOMNVM ATTVLERVNT: *curis ademptum.* 139:

Ex *epiſtola* VII. *pagina* 140:

AVLVS] *Torquatus.* PROFECTVS: *ad Pompeium.* 140:

REATINORVM *corona*] Dolet Sabinos *in circulis ac coronis iacere ſermones de proſcriptione, quam forſitan non cogitet Cæſar, cum adhuc clementiam in uictos oſtenderit.* EXIERINT: *obuiã Cæſari Brũduſio redeunti.* CVI DICEREM: *quam rogarem, quo modo redeuntem Brunduſio Cæſarem exciperem, & amplexarer: ſicuti rogat eam, facie Mentori ſimulatam, Telemachus Vlyſſis filius.* DIEM TVVM: *quartanæ.*

Ex *epiſtola* VIII. *pagina* 141.

RELIQVI] *Marius, & Cinna.* VALE: *ſcriberem,* VALETE: *cũ ad duos mittatur epiſtola.*

Ex *epiſtola* IX. *pagina* 141:

PIETATE] *Vſurpatur erga eos, qui magnũ beneficium dederunt, ut hic erga Pompeium.* LENTVLVM: *Conſulem.* 133: HABEREM: *à Pompeio quidem ciuitate donatus, à Cornelio Lentulo Corneliorum nomine, quod indicat Lucij cõmune prænomen. uide orationẽ pro Balbo.* MILONIANIS: *cum reum Milonem iudicio defendiſti.*

GG

Ex epiſtola XI. pagina 142:

PLABOQVE] Sic & Beſſarionis & Caualcantis uetera exemplaria. manifeſtum mendum. ſentẽtia tamen hæc uidetur, ſe iam ſupero mari tranſmiſſionem abijcere, & cogitare manſionem in Italia, dum commodius anni tempus adueniat, quo liceat inſero mari nauigare: modo interea poſſit conceſſu Cæſaris nullam Reipublicæ partem attingere. ac uidetur totum hoc ita reſtitui poſſe: Aſſentio tibi, ut in Formiano potiſſimum commorer, etiam de ſupero mari. Balboq́;, ut antea ad te, ſcripſi, ecquonam modo &c. nã duabus ſuperioribus epiſtolis nihil aliud agit Balbus, niſi ut oſtendat Ciceroni quærenti, quo modo poſſit Cæſari ſatiſfacere. DICTA NOSTRI AMICI: quæ Pompeius olim in nos fecit, dixit. DELICTA tamen ueteres libri. ME IPSVM: ita de illo bene meritum. 142:

SIMILI VRVS] Caualcantis liber ſic, ſic & Beſſarionis. incerta coniectura ſi coner corrigere, quis præſtabit nõ magis deprauari? COMMENTARI: meditari, cogitatione exquirere. 136: SIT SANE, ITA VT VIS: eos probare, quæ adhuc fecerim. quod uereor ut ita ſit. NOSTI ILLVD: quod de ſummis uiris ſolet uſurpari, cum poſt magnarum rerum actiones in otium ſe conferunt: uſurpatur autem hoc: Διονύσιος ἐν κορίνθῳ: id eſt, & Dionyſius, Syracuſarũ regno pulſus, Corinthi ludum aperuit. hoc & de me uſurpabitur; qui nullam belli partẽ ſuſcipiẽs, quaſi omiſſa Reipublicæ cura otioſus θέσεις

commenter. MILITVM: *qui cum Pompeio tranſierunt.* 138. 143.

LAVDAS,] *Quia mare tranſierint.* IRATVS: *Pompeius.* IIS QVIDEM MAXIME: *pacis auctoribus: qui pacé ideo ſuadebant, quia patriã maxime ſaluam uellent, cui exitioſum fore bellum uidebant. at Pompeius, qui mirandum in modum Syllani regni ſimilitudinem concupiuit, belli cupidus, iis, qui pacem ſuaſerant, id eſt nobis, ueniet iratus.* 140. EAM SALVAM: *patriam, antiquiſſimam & ſanctiſſimã parẽtem.* SERVANDO EVERTERE: *ſeruari enim, & uindicari à tyrãnide non poteſt ſine clade, interituq; ciuium.*

143.

DE SEPTENTRIONE] *De regionibus Septentrioni ſubiectis: in quibus Pompeius bellum cõtra Cæſarem parabit.* EPEIRVS: *tua: quò tranſire cogitabas.* 135. CVM ILLVM VIDERO: *Cæſarem Brunduſio redeuntem.* 140: NE FORTE AVT ABSIM: *Arpinum, ante quàm eum conueniam, non cogito; ne aut abſim illo redeunte, aut, ut redeuntem conueniam, curſem huc illuc uia deterrima: alterutrum enim neceſſe eſt.* VENISSE: *ad Pompeium, è Syria, in qua fuerat Proconſul.* CONSILIVM EIVS: *utrum in Italia manſurus ſit, an ad Pompeium iturus.* 134:

143:

ISTE] *Conſules aberant Lentulus & Marcellus. agebatur ergo, quis haberet comitia deſignandis in proximum annum Conſulibus.* ISTE: *ſi extaret*

Attici epiſtola, nomen haud ignoraremus. COMMVNE: hoc ne conſideremus; quoniam poteſt eſſe dictum non proprie de conſularibus comitijs, ſed communiter de omnibus rebus. INEPTVM: Cæſarem, cuius in poteſtate omnia ſint, mea gratia uti uelle. SENTENTIA CONSVLARIS: quòd à me, uiro conſulari, quæ in ſenatu agentur, cupiat approbari. TVM EX TVIS LITERIS: quibus reſpondebas ad meas de uerbo OPE quærentes. diſtingue à COEPI uerbo præcedenti: ut dicat & ipſum per ſe ſuſpicatum, & ex Attici literis. HOC IPSVM ESSE: in hoc ope mea uti uelle, ut decernam de comitijs conſularibus à Prætore habendis. NON MVLTO SECVS: aut hoc ipſum eſſe, aut aliquid huiuſmodi. REM AD INTERREGNVM NON VENIRE: Interregem non creari, qui comitia habeat nouis Conſulibus deſignandis, cum eius anni Conſules abeſſent Lentulus & Marcellus. de Interrege autem dicemus in libro de magiſtratibus. ſed quoniam Interrege creato, pertinebat ad eum Conſulum deſignatio; Conſul uero Cæſar fieri cupiebat: incertus de uoluntate Interregis, rem ad interregnum uenire noluiſſet: haberi à Prætore, quem ſciret ſui ſtudioſum, conſularia comitia malebat. quod cum fieri non poſſe comperiſſet, alia ratione quod uolebat conſecutus eſt: Dictator enim à M. Lepido Prætore dictus, comitia ipſe habuit conſularia, & Conſul factus eſt cum P. Seruilio Iſaurici filio. de bello ciuili lib. III. LIBRIS: noſtris auguralibus. ROGARI: creari: unde comitia Conſulibus rogandis lib. I.

de Diuinatione : *& populum rogare magiſtratum di-cebatur is, qui comitia habebat: id eſt populum rogare, ut ſuis ſuffragijs eum magiſtratum crearet, cuius magi-ſtratus cauſa comitia haberentur . et legimus in* Liuio *lib.* V I. *factum eſſe ſenatuſconſultum , ut duos uiros* Aediles *ex patribus* Dictator *populum rogaret .* V T C O L L E G A E C O N S V L V M S I N T : *ſi enim creantur* Prætores, *ut collegæ* Conſulũ *ſint; creari à* Prætore *non poſſunt: nõ enim collegæ* Conſulum *di-cerentur, creati ab eo, cuius imperiũ conſulari imperio minus eſt: ideóq; à* Cõſule *creantur.* Gellius *lib.* X I I I. *cap.* X I I I I.

143.

H O C A' M E D E C E R N I] *Vt ego in ſe-natu mea ſententia decernã, conſularia comitia à* Præ-*tore haberi licere.* 151. A' M E : *Augure, & conſu-lari : quòd contentus non ſit* Galba, Scæuola, Caſſio, Antonio *decernentibus, quanquã & ipſi* Augures *ſint. de* Antonio *quidem Augure cognoſcitur libro* V I I. *de bello* Gallico. τότε μοι *&c. ſubaudi , cum à me de-cernetur.* T R A N S I E R I N T : *cum* Pompeio.

144.

O M N I A P O S T V L A N T E I S ;] *In uictoria non modo* Cæſarianorum *bona , ſed omnium, qui in* Italia *remanſerũt : ut tibi nõ ſine cauſa timeas.* V I D E R E S A N E V E L I M: *etſi ſcribis, ex eius ſermone ſpem pacis eſſe nullã .* O P P O R T V N E: *quia fortaſſe me conſilijs inſtruet ad* Cæſaris *cõgreſſum opportunis, cum* Cæſari *maxime ſit amicus.* 151: 152:

144.

L A N V I N O,] *Fundo.* P H A M E A M: *eius*

fundi dominũ. 149: SCIEBAM ENIM *&c. ſciebá te uoluptuarias poſſeſſiones nó emere, qui ſoleres quærere, ager à te emptus quot annorum ſpatio tantũ tibi redderet, quantũ in eius emptioné contuliſſes. corrigendũ igitur, & diſtinguédum hoc modo: Sciebá enim, te, quoto anno, & quantum in ſolo, ſolere quærere.* DELITIVM DIGAMMA: *ſic Beſſarionis liber. corrigunt alij,* DELI TVVM DIAGRAMMA: *ut diagramma ſit codex, in quem ſoleret Atticus & fructus agrorum, et impenſas referre.* ILLVD: *Lanuinum.* VOLVI HS Q. *uolui ſeſtertiorum nummorum quingentis millibus emere.* ILLI DARET: *ut Phamea Lanuinum daret nó mihi, quem fortaſſe minus bonum nomen putaret ob recentes mearum fortunarum ruinas, (reſtitutus enim ab exilio fuerat anno proximo ante Marcellini Conſulatũ) ſed prædi, qui HS Q. M. ſe daturũ ſponderet.* CVM HABERET: *cũ Phamea Lanuinum Antij proſcripſiſſet.* IACERE: *ſic pro Q. Roſcio iacere dixit pretia prædiorum.* DEMENTIAS: *inſanos ſumptus in Lanuino exornando à Phamea poſſeſſore factos. ſic inſanas ſubſtructiones in oratione pro Milone in fundo P. Clodij.* VASTITATI: *quæ impendet uniuerſæ Italiæ.* 140.

Ex *epiſtola* XII. *pagina* 144.

AEGRITVDO] *Aegrotatio in corpore, ægritudo in animo. Tuſc. quæſt.*

144:

AD *me ſcire,*] *Alij, Ad me ſcribere: placet: ut*

ſubaudiatur, de conſilio ſuo. 135: ALIENANTVR: *homines*. IMMVNDAE: *mulieri*. *ſic alienum cauſæ dixit in oratione pro Cæcina.*

144:

AVIS *illa,*] *De qua ſcis à Platone ſcribi in epiſtola ad Dionis propinquos, cũ ſe à Dionyſij tyranni cuſtodibus obſeruatum, ne horto regiæ domui coniuncto egredi poſſet, extra ſpectare, tanquam auem è cauea, dicit*. MARE: *ut ad Pompeium nauigem.*

144:

HAESERVNT *illa.*] *Pompeius ſæpe illud uſurpabat, Sylla regnum armis peperit, ego non potero? mihi autem potius illud in animo fixum hæret, male feciſſe Tarquinium, impie Coriolanum, qui contra patriam arma tulerint*. THEMISTOCLES: *ab ingratis ciuibus patria pulſus*. MALVIT: *quàm patriæ ſuæ bellum inferre. De claris oratoribus*. PATRIAM: *Athenas. Iuſtinus lib. II*. IVRE: *cum cauſa, non tamen recte: nemo enim recte contra patriam arma fert. iure autem quo modo? ut patriã è manibus perditorum ciuium eriperent: quam tamen ereptam ipſi oppreſſerunt.*

145.

HVNC] *Pompeium, quem adductus beneficio ſequerer*. ALIQVID CONVENIRET: *aliqua ratione res componeretur*. SCELERIS: *ſceleratus Cæſar, flagitioſus Pompeius, uterque dominationem cupiens. leuius dixit in Pompeiũ.* 125. SPERARE: *ut aliquid conueniret: uel, de cauſa noſtra.*

145.

RES nunc tota,] Neque enim uideo, quod tum ſperabam, poſſe eos ad concordiam reduci. ALIA MEA: pace enim deſperata, nouum conſilium intelligo mihi eſſe capiundū. EXCIDISSE E MVNDO: miratus ſum Pōpeio Italiā reliquente, non ſecus, ac ſi ſol è cœlo excidiſſet. MOLLIVIT: ideoq; otium amans, labores & incommoda fugiens, nullam hactenus belli partem ſuſcepi. SIVE PERICVLO: Beſſarionis liber, SINE PERICVLO: placeret, SI VEL PERICVLO.

145.

χρησμὸς] Oraculum, quia tanquam Apollo futura prædixiſti. AD POSTERVM: in futurum, in poſterū. DE POMPEII CONSILIO: Pompeium de relinquenda Italia cogitare. MORAM DESERENDAM: Beſſarionis & Caualcantis manuſcripti libri DEFENDAM pro DESERENDAM: tentaui, ex ingenio ſi poſſem probabile quid eruere: non ſucceſſit. TVRPE NOBIS: rectius duco, VOBIS.

146.

DETESTARIS HOC] Diſceſſum ex Italia. INCONSTANS: cum ante ſcripſerim, ut Italia non cederes. MANENDVM PVTO: dum audias Pompeium alicubi conſtitiſſe. HANC νεκυίαν: flagitioſum Cæſaris comitatum. quē appellat νεκυίαν, quòd ad Cæſarem egentiſſimus & perditiſſimus quiſque ita confluxerat, ut ad Vlyſſem, cum ad inferos deſcendiſſet, νεκυίαν, id eſt mortuorum tur-

bam, confluxiſſe ſcribit Homerus. 146: 153.

146.

ἀπορῶ.] *Dubius ſum, quid te facere oporteat.* DVBITARES: *Attice.* NON DVBITAS: *mihi eſſe manendum in Italia iſtis manentibus.* IN IPSA FVGA: *cum Pompeius Brunduſium fugeret.* TVM POTERIMVS DELIBERARE: *cũ ſciemus, quid Brunduſij actũ ſit.* NON SCILICET INTEGRA RE: *paululum enim hæc expectatio Pompeij animum offenderit: ſed hoc tamen conſilio rectius tibi conſulis, quàm ſi unà proijcias te.* VALDE VIDERO: *neſcio, utrum tibi ſuaſurus ſim, diſceſſum ex Italia, an manſionem. uide* 136.

146.

ADVERSVS *me &c.*] *Sic & antiqui libri. poteſt hic eſſe ſenſus: Para defenſionem Attice tãtummodo aduerſus me, ſi hæc manſio tua auctoritate ſuſcepta infeliciter cadat. nam ſi in fraudem incidero, te auctore dicam incidiſſe. quod ad alios attinet, in quibus ſunt Lepidus & Tullus, ſatis ſcio non opus eſſe. quibus ego conſcius ſum, eiuſdem eſſe ſententiæ, uidelicet manendum eſſe.* PECCAVI: *hactenus.* RELIQVA TVEBOR: *poſthac dabo operam ne peccem.* REDITV: *à Brunduſio.* HIS LITERIS: *ad te ſcribendis.* SCIS: *pro ſcito, ut ſupra.* CAESARI: *à quo Corfinij captus, incolumis eſſet dimiſſus.* 148. LITERAS: *quibus rogaui, ut ſcriberet ad me de conſilio ſuo, utrum manſurus eſſet in Italia, an ad Pompeium profecturus.* 134:

146.

QVINQVATRIBVS,] *Forte hoc delendum, ut gloſſema ad diem* XIIII. *Cal.Apr. qui dies eſt Quinquatruum primus. nam niſi deleatur, ante* XIIII. *Cal. Apr. Quinquatrus uidebuntur fuiſſe.* HAEC: *Cæſaris facta.* TIMERE: *ne crudelis eſſet in uictoria, & nefaria quæque committeret. Cæſaris enim comitatum ſignificat, quem & paulo ante* νεκυίαν *uocauit.* 147.

PRVDENTIA *potuit*] *Antiqui libri Caualcantis & Beſſarionis,* PRVDENTIA POTIVS: *& proxime, ubi eſt in impreſſis,* IN QVIBVS ETIAM CRASSIPES, *in manuſcripto Beſſarionis,* IN QVIBVS CRASSIPES ERAT. INIMICOS: *Pompeianos.* OPTIMATIVM: *eorum, qui non ſunt Pompeium ſecuti, neque ullam belli partem attigerunt. unde illud in epiſtola ad Varronem, Crudeliter otioſis minabantur.* MVNICIPIORVM: *quia ſe ultro Cæſari ferè omnia dediderãt.* 144: *de bello ciu. lib.I.* LVCEIVM: *cuius, Theophaniſq; conſilio Pompeius maxime utebatur.* 135. TOTAM GRAECIAM: *omnes Græcos, qui cum Pompeio erant, libertos, & amicos: qui apud eum gratioſiores erant, quàm ut è tanti uiri dignitate uideretur.*

147.

HAS PESTES] *Cæſarianos: quorum peſſima facta ne uideã, ad diſſimillimos noſtri proficiſcar.* ILLVC: *cum ſe Pompeio coniunxerit: nam in Syriam erat profectus.* 135. FAVSTVM *Sylla*

Dictatoris filium, qui erat in Pompeianis præſidijs. 135. *Beſſarionis tamen liber,* EMASTRVM. *de Libone autem* 109. CONVENIRE: *in Vrbe: ut eorum bona uendant.* μακροψυχίαν: *animum longin quas regiones ſpectantem.* HISPANIAM: *prouinciam ſuam, in quam iturus putabatur comparandi belli cauſa.* FVGAM NOSTRAM: *ex Vrbe.* NVNQVAM IAM &c. *nondum ego ad te ſcribere intermiſi. earum interuallum à me quidem nondum fuit.*

Ex epiſtola XIII. *pagina* 147:

: CVM *primum potui,*] *Statim è prouincia reuerſus.* CONTRA CVIVS HONOREM: *ne poſſes Conſulatum abſens petere: quod tibi populus conceſſerat Pompeio tertium Conſule.* 99. AD TE ADIVVANDVM: *ut de habendâ abſentis ratione* M. *Celius Tribunus pl. unà cum cæteris collegis legẽ ferrent.* 98: BENEFICII: *à Pōpeio accepti.* POSSIM: *ut mihi abeſſe per te liceat. ingratus enim mihi uidear, ſi adſim, cum in ſenatu cōtra Pompeium de me benemeritum agetur.* 138: ET PACIS VTRIVSQVE: *antiqui libri* ET PACIS ET VTRIVSQVE: *uidetur ſubeſſe mendum: nam* PACIS CONCORDIAM *haud ſcio quàm rectè dicatur.* PACI *rectè eſſet.* CONSERVARI: *ne cogas me iniuriam facere Pompeio, ſed conſerues, ut hactenus fui, amicum utriuſque ueſtrum.* DE LENTVLO: *quem capto Corfinio incolumem dimiſiſti.* QVI MIHI FVE=

R A T: *cũ me Conſul ab exilio reſtituit.* I N P O M-P E I V M: *quem ſocium & adiutorem Lentulus habuit in me reſtituendo.*

Ex *epiſtola* X I I I I. *pagina* 148.

M V T I A N V M] Q. *Mutij Scæuolæ, qui à Damaſippo eſt interfectus. Florus lib. 86. epit.* I T I-N E R I S: *ad mare ſuperum.* N A V I G A T I O-N I S: *ad Pompeium.* C O N G R E S S V S, S E R M O N I S'Q V E: *ut & grauitatẽ in congreſſu tenerem; & ita loquerer, ut neque ad Vrbem uocãti concederem, neque tamen alienam ab illo uoluntatẽ oſtenderẽ.* 152: 154. S V M A D M I R A T V S: *quòd nobiſcum eſſe noluerit.* 148.

148:

V I R I *boni*] *Sic & libro* I I. *de officijs, in extremo, optimos uiros* εἰρωνικῶς *dixit fœneratores.* P E R-S C R I B V N T: *nomina debitorum in codicem referentes.* S E D E O: *ſedere dicuntur, qui turpi otio languent.* 148:

A D F I N I S] *Sic in antiquo Beſſarionis libro. pateret ſententia, ſi ſic: Quid cenſes igitur, & quidnã eſt tui conſilij? (ut hæc ſint Attici uerba, Ciceronis autem quæ ſequuntur plena deſperationis) quid? finis huius miſerrimæ uitæ.* V N A': *cum Pompeio.* C A-L A M I T A T I S: *nimis enim graui ſcelere uideor Pompeium in calamitate deſerere.*

148:

D E *ratibus*] *Ratibus teneri exitus Brunduſini portus, ne Pompeius poſſit effugere. quod ſi ita eſſet,*

non ſcripſiſſet eum Dolabella *primo uento nauigatu-rum.* HANC εὐημερίαν: Pompeij *fugam putat* Cæ-ſaris εὐημερίαν. AB IIS EPISTOLIS: *Leptæ,* Matij, Trebatij: *qui ſcribunt circumuallatum eſſe* Pompeium, *ratibus exitus portus teneri.* MERA SCELERA: *de conſilio* Cæſaris *intercludendæ* Pōpeio *fugæ.*

Ex epiſt. XV. pag. 148:

ACTVM] Brundusij. PRISTINAS COGITATIONES: *de profectione mea ad* Pompeium: *quem cum ſcripſerit* Dolabella *primo uen-to nauigaturum, nauigaſſe puto, quoniam pridie* Quinquatrus *tempeſtas fuit ad nauigandum maxime ido-nea.* COLLECTA: *cum locos ex epiſtolis tuis deſcripſi; quibus mihi manſionem in* Italia *ſuadebas.* 145. CONSOLATIONEM MEAM: *quòd unà cum* Pompeio *non ierim.* CVLPAE, AC TEMERITATIS MEAE: *uidebar enim mi-hi peccaſſe, temereq́; feciſſe, quia profectus cū* Pompeio *non eſſem: nunc non uideor, quoniam in eo tua conſi-lia ſum ſecutus.* ILLIVS: Pompeij. ILLA: *ſtu-dium, operamq́; in me reſtituendo.* SVPERIORVM: *ſuperioris iniuriæ, cum me ſuum præſidium contra meos inimicos implorantem deſeruit.* 156: TAMEN ILLIVS &c. *tamen eum adiuuare deberem.* SIMILITVDINEM: *primo me de-ſeruit, cum patria pulſus ſum; deinde adiuuit, ut reſti-tuerer: item ego, quod ante omiſi, nunc facere debeo, ut eum adiuuem.* QVAM OB CAVSAM: *nō*

tam ut mihi beneficium daret, quàm ut inimico meo, grauiter offenſus, iniuriã redderet. ILLI: *nunc amicus ero: quem ſi offendi, quòd ante ad eum non ſim profectus; nunc proficiſcens reſarciam. ita ſequar illius temporis ſimilitudiné.* ILLECTI: *ſic liber Caualcãtis: aliter Beſſarionis: habet enim,* DILECTI: *ut fortaſſe non abſurde legi poſſit,* EIECTI: *nam à Cæſare quidem eiectus Cicero uidebatur, quoniam Cõſul Clodium ad plebem traduxit. Suetonius.*

149.

NAM *ego hunc*] *Cæſarem.* ἐσάλπιζεν: *mallem,* ἐλάπιζεν, *id eſt, oſtentabat, ſupra ueritatem narrabat: quoniam ſubiunxit, Sit hoc* λάπισμα. *& eſt interciſa comprehenſio: nam cum* ITA *dixiſſet, nihil reddidit. niſi ſi ad illud ſpectes, quod infra poſitum eſt, Quare ita paratus eſt.* SE POLLICERI: *uideo hic alios quoque de mendo ſuſpicari: nec ſine cauſa: nam neque peditum, equitum'ue numerus adſcribitur; &,* SE *quò referatur, non eſt.* VECTIGAL: *quod in ſtipendia militum conferri ſolet, ſed omnia omniũ bona, quibus ad ſuſtentãdos exercitus utetur.* ILLVM: *Pompeium: quem ſecuti non ſunt: ideoq; merito iratum putant.* EGO AVTEM *&c. uereor, ut exire ex Italia mihi liceat, non tam quia Cæſar omni utetur artificio, omnibuſq; blanditijs, ac precibus aget, ut remaneam; quàm quòd eius preces uideo eſſe pro imperio.* γοητείαν: *malitioſas blanditias.* ILLA ἀλίμενα: *importuoſa loca: quæ ſcripſi me cogitare, primum ut laterẽ, deinde ut comitatu meo uti poſſem: (celebri enim loco laureatorum lictorum comitatus*

ſermonem hominibus dabit. 158.) *quod utrunque ſi Brunduſij ſuppetat, ibi malim eſſe.* VERVM: *uerũ hac de re deliberabimus, cum ſciemus, quid Brunduſij actum ſit, num Pompeius claſſe abierit.* SCIMVS: *mallem*, SCIEMVS.

149:

NON *nimis excuſo* :] *Iam non laboro, ut me excuſem, quia non iuerim ad Pompeium; cum ipſos uideam cœnas in Vrbe, quaſi Reipublicæ recte ſit, & facere, & obire.* SEXTVS: *Peduceus.* FORTIORES: *ſi eos id feciſſe uiderem, quod me facere oportuiſſe dicunt : hoc eſt, ſi ad Pompeium ipſi profecti eſſent, armaq; contra Cæſarem ſumpſiſſent.*

149:

TROIANVM *ſomniaueram.*] *Falſo credideram. Troia dictus locus is, in quem primum egreſſus eſt Aeneas, uicinus agro Laurenti, Ardeati, Antiati, Lanuino.* VOLVI Q. *quingentis millibus emere. uide* 144.

149:

MONSTRA] *De Brũduſio.* REFORMIDAT: *ueretur, ne in eandem calamitatem incidat, ſi ad Pompeium tranſeat.* NARRAT. AGAT? *diſtingue ſic, Narrat, quid agat.* SATISFACTVM: *quòd ſuſcepto bello arma pro eo ſumpſit. putat ſe præſtitiſſe, quod debuit : nunc pugnare contra Cæſarem, à quo eſt incolumis capto Corfinio dimiſſus, non uidetur ſine ſcelere poſſe.* PROSPECTARE: *Beſſarionis liber* PROSPECTARET. *forte ſic:* PERSPECTARE (*quia ſcilicet ualere Cæſarem uidet, Pompeium iacere*) TA=

MEN NE HAEC POSSE FERRE? *id eſt, Poterit igitur Lentulus, quamuis & Cæſaris beneficio, & iam perſpecta re moueatur, in Italia manere, & his malis intereſſe? Neque uideri poteſt temeraria coniectura, cum* TAMEN *potuerit eſſe ſcriptum ſic, tñ. & alibi quoque, tamen ne, uſurpatum à Cicerone obſeruauimus.* HOC: *manſione.* NON CREDEBAM: *ut nuncijs de pace miſſis oppugnaretur.* MISER TORQVETVR: εἰρωνικῶς. SENTENTIA: *diſcedendi ex Italia.* HOC: *mãſione.*

Ex epiſt. XVII. pag. 150:

AD TE VIII. Cal.] *Beſſarionis liber*, IX. CAL. *& recte: nam cum proxima inſequens epiſtola ſcripta ſit* VIII. *Calendas, hanc ante datam eſſe conſtat.* QVAMPRIMVM TRAIICERE: *ante quàm exitus portus iactis utrinque molibus præcludãtur.* CN. CARBONIS, M. BRVTI: *quos Pompeius Sullæ ſocius occiderat.* EXILII POENA: *Beſſarionis liber* PENAS: *totus locus perturbatus.* PER VIM: *quaſi iudices eũ Pompeij Conſulis metu condemnaſſent: quia, cum iudicium Milonis ageretur, exercitum in foro, & omnibus in tẽplis, quæ circa forum ſunt, collocauerat. Hæc autem Cæſaris criminatio ideo ſuſcepta, ut inuidioſam Pompeij potentiam redderet. nam nec ipſe, qui Milonẽ queritur per uim expulſum, poſtea eum reſtituit, cum cæteros reſtitueret lege Pompeia damnatos.* ARMA HAEC CONTRA: *tuliſſet: Pompeius autem*

omnibus minabatur, qui ipſius in præſidijs non fuiſſent. SED QVIS VLLI NON DICAT? diſtingue ſic: Sed quis, ulli non dicat: hoc ſenſu: non infans ille quidem eſt, ſed ita obſcurus, ut, quis ſit, nemini poſſit dicere. PROFECTVS: ſubaudi, narrabat. ILLINC: Brunduſio. A' TE NIHIL &c. diſtingue ſic: A' te nihil: ne ante prorſus quidem quid literarum.

Ex epiſtola XVIII. pagina 151.

VENIAM,] Vt concedat, ut abſim, cum aliquid in ſenatu contra Pompeium agetur. 138: A' ME IPSO: ad Pompeium proficiſcar. quod hactenus à me non impetraui. ILLE: Cæſar. GRAECIAM: ut ipſum Pompeium continuo perſequatur. quod cũ ita ſit, quorſum hæc loca legionibus muniuit? nam ſi in Hiſpanias contra Pompeij legatos proficiſci cogitaret, ideo maritimos exitus uideretur clauſiſſe, ne Pompeius, ipſo abſente, Italiam claſſe peteret. STIMVLAT: nunc hæc me uexat ſolicitudo, quòd cum Cæſare cõgreſſurus ſim. IS VERO ADEST: hæc uerba faciunt, ut epiſtola, TVAS IX (ſic enim ſcribendum uidetur, non XI) uideri poſſit VIII. Miſeram autem, VII. hæc VI. AVGVRVM DECRETVM: ut Augures decernãt, licere Prætori comitia conſularia habere, aut Dictatorem dicere. 143: RAPIEMVR: Romam; ut Augur, & ſenator id decernam: aut, ſi recuſabimus ire, uexabimur. DICTATOREM: quod factum eſt; nam poſtea Cæſarem M. Lepidus Prætor ex lege ad po-

pulum lata Dictatorem dixit.

151.

NIHIL *expedio,*] *Cogitatione nihil explico, niſi hoc, exitum mihi impendere aut* Q. *Mutij, qui eſt à* Mario *iuniore occiſus; aut* L. *Scipionis, quẽ* Sylla *proſcripſit.* Florus, Oroſius. τέτλα: κύντερον: *perfer: grauius tuliſti. hoc proprium noſtrum non eſt, ut fuit* Mutij, & Scipionis, *qui* Sullam *deſideratum à populo quamprimum rediturum uidebant.* Pompeius *autẽ, cuius cauſa mihi omnia perferenda ſunt à* Cæſare, *neque amatur, neque ſperatur cito rediturus.* NVLLA QVERELA: *quòd* Pompeius Italia *pulſus ſit.*

151:

VENIAM *daturũ:*] *Conceſſurum, ut abſim, cum in ſenatu cõtra* Pompeiũ *agetur.* 138: POSSIM VIDERE: *ut ex eius ſermone comparem me ad* Cæſaris *congreſſum.* 144. 152: αὐτός: *ipſe ò* Cicero *excogitabis.* VT AIT ILLE: *ut alloquitur* Telemachum Minerua Mentori *ſimulata,* ὀδ. γ. QVAE DESCRIPTA ATTVLIT: *mirum, cur, quis attulerit, non dicat.*

151:

QVÀM *ſim antiquorum hominum:*] Quàm *ſim antiquis hominibus ſimilis: qui ex ſua natura cæteros fingebant, ut eſt in oratione pro* Sex. Roſcio, *pag.* 22: *item ego cum te finxerim ex natura mea; meumq́; ſenſum ſecutus, grauius putarim* Dionyſij *iniuriam laturum eſſe, quàm me: nunc ex tuis literis meæ opinionis erratum agnoſco.* PHILARGYRO BENE: *reſpondiſti.* RELICTVM: *ab ipſo.*

Ex epiſtola X I X . pagina 152.

HABEO gratiam illi :] Quia tecum aget, ut ad Vrbem uenias.

Ex epiſtola X X . pagina 152 :

QVID præripi ?] Quid attinet anticipare de Cæſaris congreſſu? 155. TIRONE: Patris ægrotante. 100. INDE, &c. Beſſarionis liber IN ID MODO NVNTIANT. non dubito, quin deprauatus ſit locus.

Ex epiſtola X X I. pagina 152:

ORATIO] Cũ Cæſare. BENE EXISTIMARET : quia me gratum uideret in Pompeium: GRATIAS AGERET: non enim hoc fecit: quoniã in eo perſeueraui, ne ad Vrbẽ irem. 154. 153.

NOSTRO IVDICIO:] Ideo me ad Vrbem non ire, quia de eo non recte exiſtimarem. CVM MVLTA : cum multis uerbis oſtenderem, diſſimilem aliorum eſſe cauſam: me enim beneficio deuinctum non poſſe ſine maxima culpa intereſſe, cum in ſenatu contra illum agetur: ueni igitur, inquit Cæſar, & cauſam age non meam magis quàm Pompeij, de pace inquam age. IRI: à te. EXITVM: ſermonis. VT DELIBERAREM : ſubaudi, diceret. NON FVIT NEGANDVM: dixi me deliberaturum. etſi iam deliberaueram: mihi enim fixum eſt, aut in ſenatum non uenire, aut ea di-

cere de Republica, quæ ſentio. ſed petenti ut delibera=rem, non fuit negandum. EGO ME AMA=VI: *feci, quod magis ex animo meo fuit. quod iam pridem non feceram: quia potentibus in Republica poſt exilij tempora inſeruiui.* AMABO *liber Beſſa=rionis: eadem ſententia.* COMITATVS: *Cæ=ſaris:* νεκύιαν *quam tu appellaſti in epiſtola tua.* 146.

153.

EROS Celeri] *Flagitioſus libertus Q. Metelli Celeris, qui perierat Marcellino et Philippo Conſulibus.* CELERI *autem pro* CELERIS: *qua ratione et Virgilius dixit, Relliquias Danaũ, atque immitis Achil=li. & opinor, =Infelicis Oronti.* SERVII FI=LIVS: *Seruij Sulpitij filius erat in comitatu Cæſaris.* 154. REM PERDITAM: *& perdita Cæſaris cauſa, & copiæ eiuſmodi, ut ſperare nihil poſſis. actum igitur de ſalute Reip.* FVERVNT: *quia Brun=duſio redibant. & cum admiratione protulit: quaſi uix credibile uideatur tot homines conueniſſe ad Cn. Pompeium circunſidendum.* EXTREMVM: *ut tuum conſilium exquirere.* καταιὶς: *forte* καταιγὶς, *tempeſtas, procella.* VIRVM: *non dixit, homi=nem, ſed uirum; ut Atticus id uerbum uſurpet, quo Cicero in epiſtola quadã uſus erat, cũ ſcriberet fortaſ=*
» *ſe ſic: Ego cum uirum uidero:* ἐμφατικῶς *de Cæſare.* ἀλλὰ τέλσαν: *corruptæ literæ. antiquus liber,* Λ Λ Λ, ΤΕΛCΑΝ. *non placet in obſcuris diuinare.* ILLVM IPSVM: *Põpeium* 135. VT AN=
» TEA: *cum ſcribebas, Videamus & Cneus quid agat,*
» *& illius rationes quorſum fluant.* 145.

153:

EXTREMVM *fuit de congreſſu noſtro.*] *Primum differebás tua conſilia, dum ſciremus, Pompeij rationes quorſum fluerent. nempe ſcimus: Italia pulſus mare tranſiuit. differebás etiam, quòd, cum ſcires me cum Cæſare ad Vrbem redeunte congreſſurum, ſcire uolebas, in eo congreſſu quid is aut à me petijſſet, aut petéti mihi conceſſiſſet. extremum igitur fuit, quod expectares, de congreſſu noſtro.* AGENDVM EST: *deliberandũ, quid me agere oporteat.* πολιτικὸν: *de Republica: ut ſcribas ad me quæ Cæſar egerit in aduentu ſuo.*

Ex epiſtola ultima, pagina 153:

QVI *hinc abſit.*] *Qui cum Cæſare non ſit.* VNQVAM HOMINES PVTAVI: *recordatus paulo ante* HOMINEM *dixiſſe, correctionem ſubiecit. monſtra quædam ſemper putaui, non homines.* QVO PLACET: *quò iam cõſtituimus.* 153:

NEC *præter me*] *Quo gratior Pompeio aduentus noſter eſſe debebit. nam alij non tam ipſius amore, quàm Cæſaris metu Italia ceſſerunt.* INCOMMODIS: *exilio.* 120. IMMITISSIMVS: *pacé in ſenatu Ser. Sulpitius diſſuadebit, quia ſcit Põpeium amicum ſibi nunquã fore, quoniam filium miſit ad eum affligendum.* HIC QVIDEM: *Põtius quidem Titinianus cum Cæſare contra Pompeiũ arma tulit, quia, cum inclinatam uideret Pompeij fortunam, rerum ſuarum ruinam Cæſare uictore perti-*

muit. *Seruius uero indigne fecit, qui filium miſerit. neque enim quidquã cogitare magis debuit, quàm quid eum ciuem, qui ſummos honores in Republica geſſiſſet, & agere, & ſentire par eſſet. quæ à Pontio non expectatur: ideoq; minus turpis*. 139. SVPERVM MARE: *Adriaticum*. OBSIDETVR: *Cæſaris præſidijs*. 136: INFESTVM HABEBIMVS: *infeſtum reddemus. ſic, Solicitum habere, pro ſolicitum reddere, alibi dixit. &, Dymæos mare infeſtum habere, epiſtola I. lib.* XVI. *Eſt autem ſententia, Pompeium claſſem parare ad intercludendos Italiæ commeatus, id eſt ad patriam fame necandam: ad hũc ſe iturum*. (143.) *& cum iracunda ironia* BONI CIVES, AMANTES PATRIAE.

154.

IN AEGYPTVM.] *Quoniam quidem neque de Aegypto, & Arabia cogitare debemus: (cur enim eò nos abdamus? 147.) & exercitu pares eſſe Cæſari non poſſumus. claſſe igitur bellum geremus*. CONGRESSV: *Cæſaris*. 152: CENSEAS: *mihi agendum: etſi nulla iam dubitatio eſt, quin mihi ſit eundum ad Pompeium*.

IN LIBRVM X. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 154:

ATERIVM] *Fundum in Arpinati.* L 59. FIRMITVDINEM ANIMI NOSTRI: *quòd ab honeſto nō diuellar: id eſt, quòd in Cæſaris congreſſu neque indulgen ter ſim locutus; & in eo manſerim, ne ad Vrbem accederem.* 152: 154. SEXTO: *Peduceo.* DECEMBRIBVS: *quo die in coniuratos animaduerti.* QVIDNAM ERGO? *ſenatus mandauit, ut de coniuratis ſupplicium ſumerem: mandata ſi exequar, uideo mihi ab improbis ciuibus magnam inuidiā, magnáq; pericula impendere; quòd à me contra leges actum obijcient, quæ ciues Romanos occidi uetant: quid ergo faciam ò Sexte? tum ille me ad præclarum facinus Homericis uerſibus incitauit. Iliadis* χ.

154:

NON *in longum tempus*] *Tantum ut expectemus, quid de pace decernatur in conſeſſu ſenatorum: nam, in ſenatu, non libet dicere.* EMPTVM: *pretio à Cæſare inductum, ut de pace ageret in ſenatu: cuius nomē fuit in Attici epiſtola.* QVID NOBIS AGENDVM PVTES: *putas enim diſcedendum ex Italia.* DARI: *à Cæſare, quaſi à*

Rege. POPVLARIS TVI: *quia tu quoque Atticus.* MEI: *quia migrare Athenas cogito.* HINC ABERO: *cũ filijs abibo ex Italia.* ALTERVM: *me abſuturum hinc: de filijs minus certum.*

155.

SI *de pace*] *Sic* Beſſarionis *liber antiquus: & ſententia non obſcura: itaque nihil muto.* PROVINCIA: Hiſpania. 136.

155.

ISTE *ſummarius*] Emptus pacificator. *mallem enim* NVMMARIVS. *ut, nummarij iudices, pretio corrupti,* 12. *& placet* εἰρωνικῶς *dictũ eſſe,* NISI FORTE: *quia ſcit* Cæſari *perſuaderi non poſſe, ut quieſcat.* DIXI: *ipſi* Cæſari. 153. GRAVITATEM: *in congreſſu* Cæſaris. DE IVVENIBVS: *de* Ciceronibus. AVDISTI: *forte, nolle me eos erudiri à* Dionyſio. 155:

155.

HAEC *eſt* ἄλη,] *Hæc animi mei ſolicitudo, et mẽtis error, in quo nũc ſum, mortis inſtar eſt: angor enim, quòd neque ad* Vrbem *uenerim, ut inter* Cæſarianos *de* Republica *libere agerem; neque bonos uel cum periculo ſim ſecutus: alterutrũ enim certe oportuit: aut enim bonos ſequi debemus, quorum de* Italia *relinquenda temerarium conſilium fuit; aut, ſi* Italiam *relinquere non placet, neque temeritatem bonorum imitari, agamus hic libere quæ ſentimus, & pro* Republica, *& cõtra improborum audaciam.* HOC, QVOD AGIMVS: *manſio hæc noſtra in* Italia, *neque honeſta, neque tuta.*

155:

ISTVM, &c.] *Vide, an ſit* L. Cornelius *Bal-bus, qui filium* Brunduſium *miſerat.* ME: *non me, ſed iſtum legatum iri arbitror.* SI ACCIDE-RIT, VT LEGARER: *& conſuetudo latini ſermonis poſtulat,* VT LEGER: *& ego eo procli-uius in hanc opinionem deſcendo, quòd antiqui libri* VT LEGERER.

Ex epiſtola II. pagina 155:

AGERENTVR'QVE] *Pararetur à meis ad nauigationem.* MMTEYCA: *corrupta di-ctio, ſed, ut opinamur, ad nauigationem pertinens.* ARDET: *abeundi cupiditate.* NEC EST QVIDQVAM: *nec uidemus, aut quæ loca peta-mus, aut eò perueniendi quæ ſit ineunda ratio.*

155:

TVLLIA *mea ſcripſit:*] *Opinor eum mihi cõ-mendans, & ſuperiora excuſans: aut, ad me profectu-rum. ſed ego ideo nolim ad me profectum, quia neque hoc tempore eo mihi comite opus eſt; & homini non amico noſtra incommoda ſpectaculo eſſe nollem.* 155. INIMICVM ESSE: *quod ſcribis te factu-rum, ſi ego uelim.*

Ex epiſtola III. pagina 155:

PROFECTVS] *Cæſar, ut in Hiſpanias iret contra* Pompeij *Legatos* Afranium *&* Petreium, *&* Varronem. LONGIOREM: *quæ eſt huius libri prima.* VISVM TE: *puto eſſe epiſtolæ ini-*

tium. NON VENERIM: in ſenatũ. TVLLIVM: Volcatium Tullum, non Tullium. SERVIVM: Sulpitium. QVIA NON IDEM: quia non iis conceſſiſſet, quod mihi, ut in ſenatum non uenirent. CVM FILIOS MISISSENT: Seruium deſignat. 154.

Ex epiſtola IIII. pagina 156:

ISTOS] Pompeium, & Cæſarem. ALTER ARDET: Cæſar. EXPVLIT: Pompeium. ALIA EX PARTE: conatur & in Græciam perſequi, & ei prouinciam Hiſpaniam eripere.

156:

AD pedes ſtratos] Suppliciter rogantes, ut nos contra ſceleratam Tribuni pl. rogationem defenderet. HVIVS: Cæſaris: cui dicebat ſe iniuriam eſſe facturum, ſi contra Clodium ageret. ELAPSVS: quia claſſe fugit. 156:

DESERTA per ſe patria, aut oppreſſa] Deſeruit Pompeius, oppreſſit Cæſar.

157.

PROFICISCAR,] Ad Pompeium. ALTER: filius. MAIORE PIETATE: nam Quintus filius & patri & patruo inimicus: ut paulo poſt. EIVS: Quinti filij. IPSIVS: ipſum Quintum uidemus nunc earum literarum pœnitere, quas ad Cæſarem ſcripſit. ITER: ad Cæſarẽ. SIMVLATIOQVE PIETATIS: quia ſimulauit ideo ſe ire, ut Cæſari oſtenderet, nos optimo in illum eſſe animo: quod contra fecit. SVIS: Cæſaris.

157.

HAEC *ipſa timide:*] *Ad te ſcribo, quia ſcio tibi dolorem allatura: reliqua celauimus.* NVLLA NOSTRA CVLPA: *non in educatione uitiũ fuit, ſed in natura.* HORTENSII FILIVM; *qui erat cum Curione in Cæſaris partibus. de hoc Valerius Max.* 157.

METVIT.] *Quia noſtrum conſilium de relinquenda Italia patefactum Cæſari ſit.* QVAE AD NOS DELATA: *quæ de Quinto filio audiuimus.* QVID FVTVRVM SIT: *uereor enim, ne Cæſar, cum noſtrum conſilium cognouerit, nos obſeruari, & fugienteis retrahi iubeat.* NAM SI HABEREMVS &c. *iacente Republica nihil audeo contra prauam huius naturam; ne uideatur aduerſari, nõ quia deprauatus peſſime de nobis mereatur, ſed quia pro Cæſare faciat. quòd ſi eſſet aliqua Reſp. conſolationem abs te nullam quærerem: conſiliũ ipſe caperem aut ad ſeueritatem, aut ad indulgentiam.* IRACVNDIA: *magis placeret* IRA, *ut eſt in antiquo libro; quia uidetur iracundia non iram, ſed naturæ ad iram procliuitatem oſtendere; ut ſi diceret, hæc ſcripſi iratus, rectius uideretur, quàm, hæc ſcripſi iracundus: ſed uideo in hac ipſa pagina iracundiam pro ira iterum uſurpatam, item alibi.* IGNOSCES: *quia ſcripſi, quæ tibi ſcio fore acerbiſſima.*

157:

LEGE *Pompeia*] *De ambitu: quam Pompeius tertium Conſul tulerat. Pedianus.* IN SICILIA: *qua Catonem expulit. Cæſar lib.I. de bello ciu.*

157.

PROPIVS *factum eſſe nihil,*] *Quàm ut Metellus Tribunus pl. cum ærarij fores complexus uetaret Cæſarem ingredi, occideretur.* EVM: *Cæſarē.* VOLVISSE: *minatum eſſe Metello, ſi pergeret obſtare, quo minus ex ærario pecuniam poſſet ſumere.*

157.

DE AERARIO:] *Quia, cum ærarij claues nō inuenirentur, refractis foribus publicas pecunias abſtuliſſet. Plutarchus.* 158.

SEX *tui faſces?*] *Cæſar Curioni Siciliam prouinciam aſſignauerat, quam pro Prætore adminiſtraret: ideoq; & faſces ut imperium habenti dederat.* CVR LAVREATI? *neque enim laureatis utebantur, niſi poſt uictoriam de hoſtibus partam: at Curio neque adhuc uictoriam ullam erat aſſecutus, & bellum cū ciuibus gerebat.* IPSO: *Cæſare.* CVR SEX? *nam duodecim & Paulus Aemilius Prætor ad bellum Ibericum proficiſcens uſus eſt: quod Conſulibus tantum licebat: ſex cæteris magiſtratibus dabantur.* CVPIVI *&c. egi cum Cæſare de ſenatuſconſulto ab amicis & familiaribus occulte faciendo, quo mihi Siciliam prouinciam cum imperio, faſcibusq; datam conſtaret: at ille, qui nunc ſenatui maxime eſt infenſus, ita reſpondit: Senatum contemne, à me omnia proficiſcentur.* SVRREPTO: *nam ſi palàm ageretur, Pompeianus aliquis Tribunus plebis ſenatuſconſulto interceſſiſſet, ut L. Metellus, qui omnia, quæcunque Cæſar agere inſtituit, interceſſione impediuit. itaque in epiſtola Celij, 173: His, inquit, interceſſionibus plane incita-*

tus eſt Cæſar. & libro I. de bello ciu.

158.

PETIISSE *ab eo*,] *Vt ubiuis eſſe poſſem*. PHILIPPVM: *qui Acciam, Iulia Cæſaris ſorore natam, habebat in matrimonio, poſt Octauij prioris uiri obitum. uitricus igitur Octauij, qui poſt Auguſtus.*

158.

NIHIL *impetrabat*.] *Petens, ut in ſenatũ uenirem: quod ſi refugerem, ne adeſſem, cum de Pompeio detraheretur, uenirem tamen, et agerem de pace*. 153. NVNC IPSVM: *uide* 123:

158.

TVAM *prouinciam*] *Siciliam: quà nauigandum mihi erit, ad Pompeium in Græciam proficiſcenti. licebit ne hoc mihi per te, & tua præſidia?*

158.

EST VERVM *profectò*,] *Mallem*, EST PROFECTVM, *hoc quidem ſermone, quem cũ Curione habui.* 158.

EXPECTATVRVS,] *Cæſar: ut Interrex comitia Conſularia haberet: quod fieri ſolebat, cũ anno finito nulli dum deſignati Conſules eſſent.* EXPECTATVRVS: *dũ Lentulus & Marcellus annuum Conſulatus tempus perfeciſſent.* AN: *an potius, ante quàm ab Vrbe diſcedat, decretum ab Auguribus fieri uelit, quo uel Conſules creare Prætor poſſit, uel Dictatorem dicere, qui deinde Conſules creet.* 143: 151. QVO MODO DIXERIM? *quaſi turpe quiddam, nec dicendum, occultat; quòd cõtra morem maiorũ ſit, aut Conſules creari à Prætore,*

aut Dictatorẽ dici. uel eſt incerti animi ſignificatio, cũ ignoret, quid acturus Cæſar ſit de comitijs cõſularibus, ſi haberi ab Interrege nolit: ut ſit, Quo modo dixerim Cæſarem hoc explicaturum? A D S E: *aiebat Curio deferri ad ſe Conſulatũ à Cæſare, ſed ſe nolle proximis comitijs deſignari. alij* A D S E *ad Cæſarem exponunt.* N V L L O N E G O T I O: *iurabat in re graui, ſed etiam ſi nulla grauis eſſet cauſa, iuraret tamen pro Cæſare.* E S S E D E B E T: *exiſtimo ita eſſe.* 158:

A F F I R M A B A T,] *Dolabella potius, quàm Curio, ſi conſideretur illud,* D I C O Q V I D? *affirmabat igitur in ſuis literis.* I L L V M: *Cæſarem.* G R A T I A S A G E R E: *quòd ab ipſo non rogatus, ultro ſcripſiſſet ad me, ut ad Vrbem uenirem.* I V B E B A T: *Beſſarionis liber,* V I D E B A T. *utrocunque modo, mendũ tamen remanet.* D O M E S T I C I M A L I: *à Quinto filio: qui ſermonem habuit cum Hircio, mox cum Cæſare.* 157. I L L V M: *Quintum filium.* M E I N V I T O: *profectus eſt ad Hircium.* 158:

Q V AE *pro illo ſit ſuſpicandum,*] *Et hoc nõ dubito quin mendũ cõtineat.* S V P P L I C A N D V M *eſt in Beſſarionis libro.* C O N V E N T O: *à te Attice, ut ex eo certum ſciremus de Quinto filio.* N E S C I O Q V I D: *neſcio quid mali ex hac Quinti filij profectione creatum. ſed uelim quàm minimò defungamur. & uidentur hæ uel commixtæ epiſtolæ, uel præpoſteræ: nam ſupra narrauit ſermonem Hircianum.*

158:

TV. Oppios Terentiæ dabis] Tu Oppios(.123.) Terentiæ conciliabis, ut illi præſto ſint, ſi quid ei opus erit. nam cauendum eſt illi tantũ ab Vrbis periculo: quod unum iam uidetùr incommodum ſupereſſe. nam illud de turpitudine,quod me antea mouebat, ſi eo loco fœminæ Romæ manerét reliquis abeuntibus,iam faceſſit, cum nobiliores fœminæ in Vrbem omnes iam redierint. quoniam igitur manſura eſt Terentia, Oppios illi da. TIRONE: Patris ægrotante. TOTA MEA COGITATIONE: conſilio abeundi. DIE: nauigationis meæ. LVNAM NOVAM: tum enim plerunque turbulenti ſunt dies: ut id tempus maxime ſit nauigantibus uitandum.

158:

HARVM RERVM exitum non uidere.] Id eſt,actum eſſe de Republica, ſpem reliquá eſſe nullam. 158. 158:

DE QVODAM,] De Quinto filio:cuius nomen occultat: itaque & proximis uerbis penè ſententiam breuitate obſcurat, ueritus, ne in alienas manus epiſtola perueniret. ἀγκαδίαν: difficilem prouinciam. VTINAM TV: ſuſcepiſſes iuuenem regendum. 159. MODESTIOR NON ERO: in
» eo regendo. utar ſeuera diſciplina: itaque 159: Quin-
» tum puerum,inquit,accepi uehementer. & 166. Quin-
» tum filium ſeuerius adhibebo. utinam proficere poſſem.

158:

EPISTOLAM] Miſi. REQVIRERE: ut ſibi commendarem aliquem meorũ. COMMO-

DIVS: *liberalius de pecunia pro diuerſorio ſoluenda.* NEGLIGENTIAM: *qui tam negligenter cum Canuleio de die ſolutionis egiſſet: longiorem enim fuit impetraturus, ſi contendiſſet.* DE CANVLEIO: *nota locutio, pro, à Canuleio: ut, De Craſſo domum emiſſem, in epiſtola ad Seſtium.* ROGASSEM: *ut ageret cũ Canuleio amico ſuo.* EMISSE: *meo nomine.* ADDICI: *diuerſorium.* PECVNIAE: *Canuleio ſoluendæ.* STOMACHOSIVS: *ſubiracũde: qui tam anguſtam diem ſolutioni præfiniret.* 165: IOCO FAMILIARI: *quia ſic epiſtolam inſcripſi, Vecteno Monetali. uide* 165: AGIT LIBERALITER: *quia diem pecuniæ longiorẽ fore pollicetur.* CERTIOREM ESSE FACTVM: *de eo quod tecum locutus eſt, ſe curaturum, ut ſolutionis tempus ultra Idus Nouembreis produceretur.* TVO ITINERE: *in Epeirũ.* 140:

Ex epiſtola V. pagina 159.

MORATVR.] *Quia tempeſtas non eſt ad nauigandum idonea.* ASTVTE: *aſtute agerem, ſi profectionem meam ad Pompeium differrem, dum ſcirem, quid in Hiſpanijs ageretur.* 159:

159.

RETICE.] *Suſpicor mendum ſubeſſe: ſuſpicor autem non ſolum ex ſententia ſatis abſurda, ſed etiam ex uarietate exemplarium: nam in Beſſarionis libro,* RECITET ET.

159.

ET *tamen*] *Et tamen etiã ob hanc cauſam breues*

ues ſunt. DE QVINTO FRATRE: *Quinti fratris cauſa. alij,* DE QVINTO FILIO: *ut ſubaudiatur, regendo.* SEDVLO: *hoc uidetur ſignificare: ita mihi ſæpe corrigendus.* MONES: *ut caueam, ne quis profectionem meam ad Pompeium odoretur.* AB VNO ILLO: *à Quinto filio: à quo cauere difficilius eſt, quàm à cæteris, quia coniunctè nobiſcum uiuit.* 157. MAGNVM OPVS: *duram prouinciam cepi.* MIRABILIA MVLTA: *de eius minime ſimplici ingenio.* SI SINE ILLO POSSEM: *ſi pater abeſſet: qui relaxat, quidquid ego aſtrinxi.* QVOD TV POTES: *neque enim Quintus pater tecum eſt.* IGNOSCO: *paterno amori: à quo eſt in filium indulgentia.*

159.

QVA', & *quò,*] *Qua utar uia, quò iter intendam.* 155: 159.

EGO *uero*] *Puto initium alterius epiſtolæ: quid enim infra iteret de Quinto filio?* TERGIVERSATIONEM: *ſcripſerat Atticus, ſe quoque exiturum ex Italia, ſed lente, & quaſi tergiuerſantem, ne uideatur Cæſaris imperium refugere, & præſentem Reipublicæ ſtatum improbare: ideóq; in Apulia, maxime Siponti aliquãdiu manſurũ.* NEVTRVM: *neque pro Cæſare, neque pro Pompeio: quorum neuter pro Repub. pugnat.* 159:

MELITAE,] *Quæ eſt inſula Siciliæ proxima.* 161: 162: FVTVRVM: *me.* NIHIL, INQVIES: *nihil enim iuuas, ſi in acie eſſe non uis.* MELIORE TEMPORE: *licet mihi tempe-*

ſtatem idoneam expectare; quoniam dubitandum mihi non eſt, ut aut mari Adriatico Dolabella, aut freto Sicilienſi Curio meam unquam nauigationem impediant. ADRIATICO: cuius eſt cómiſſa cura Dolabellæ genero meo. 159:

PRAECLARA συνοδία:] Præclarũ erit colloquium: ſtatuemus enim de officio utriuſque noſtrum. 159:

VIXIT,] Iucundiſſime fuit. IACERE: odioſum eſſe plebi, quia pecuniã ærarij abſtuliſſet. 157: NAVIGARE: Pompeij claſſem Curio timebat: quæ ſi fuiſſet, aiebat ſe de Sicilia abiturum. 158: 159:

VEHEMENTER.] Seuere. 166. AVARITIAM: uideo eũ ad Cæſaris partes trãſiiſſe, quia magnum ex eo congiarium à Cæſare ſperaret. QVOD TIMVERAMVS: ne cum Cæſare locutus eſſet de noſtro conſilio Italiæ relinquendæ. 157. 159:

DE OPPIIS Velienſibus,] De quibus uide III. 158: 159:

EPEIRVM] Tuam. NOSTRAM PVTABIMVS: utar ut mea, ſi acciderit, ut inde trãſeam, cum ad Pompeium proficiſcar.

Ex epiſtola VI. pagina 159:

EXPECTEM,] Vt differam profectionem meam ad Pompeium, dum Hiſpanienſis belli exitum audiamus. 160.

ISTVM] Cæſarem. TRAHI: duci. IP=

SVM CVRIONEM: *quo nũc magis Cæſarianus nemo eſt.* QVIESCAMVS: *conſilium eundi ad Pompeium omittamus.* ISTVM: *Cæſarem.* QVÀM VICTVM: *quàm cũ uictus ſit, magisq; dubitet, quàm fidat ſuis rebus.*

160.

GABINIO] *Cæſaris amico: qui ab exilio reſtitutus ſententiam dicet in ſenatu, & quidem ante me rogatus.* Dion *lib.* 39.

160.

CHLOELIVM,] *Beſſarionis liber,* CLODIVM, *&* CATELI *pro* CATVLI. *utrum rectius, diuinare non licet: facimus tamen, quod noſtri muneris eſt, ut antiquam ſcripturam oſtendamus.* CATVLI: *clientẽ.* À ME DEFENSOS: *nõ modo inimicos, ſed nec meos neceſſarios, qui me defendente condemnati in exilium abierunt, reſtitutos à Cæſare uidere in ſenatu ſine dolore potero.* DOLORE: *quia legibus condemnatos, armis reſtitutos uidebo.* DEDECORE: *quia uerſabor inter homines iudicio notatos.*

160.

VT *mihi liceat*] *Romæ uiuere, & in ſenatũ uenire Cæſare uictore.* TAMEN NE DVBITEMVS: *id eſt, diutius ne dubitans, animoq; ſuſpẽſus cogitem, an Cæſari me uenditem, & in* Italia *maneam? eſt uero abijcienda dubitatio, potiusq; de diſceſſu maxime cogitandum. nam etiam ſi ei me nunc uẽditem, tamen non uideor expers periculi futurus, quoniam ab eo rogatus in ſenatum non uenerim. initio diſſenſionis, eius partes ſequi ſi uoluiſſem, præmium al-*

quod tuliſſem: nolui: nunc ei me uenditem etiam cum periculo? 160.

NON *eſſe iudicium*] *Caſum Hiſpanienſem nō eſſe mihi expectandum: propterea quòd in eo bellum non terminabitur.* THEMISTOCLEVM EST: *cogitat, quod olim Themiſtocles contra Perſas, claſſe bellum gerere: ideoq; in Hiſpanijs haud multum ponit.* PER SE: *ut ipſe præſens eas teneret: ſed quaſi de ijs non laborans, legatis, Afranio, Petreio, Varroni, negotium commiſit.* SEDENTES: *otioſi, neutrā partem adiuuātes.* ADVERSABIMVR: *Pompeio.* 160:

QVOD *malum &c.*] *Totus hic eſt perturbatus locus, ideoq; ſtellula è regione appoſita notatus. Beſſarionis antiquus liber dictionem* MALVM *non habet, & habet* ANNI VALDE *pro* ANNIBAL. 160:

QVOD *ſi iam &c.*] *Officium poſtulat, ut Pōpeium ſequar. at periculoſum erit; quoniam Cæſar, cuius uenti ſecundiores uidentur, offendetur. ita ſanè res habet: ſed & manſio periculoſa; ſi forte Pompeij cauſa, nunc afflicta, conualuerit. cum igitur utrinque periculum impendeat, ſatius eſt Pompeium ſequi, id eſt recte facere, cum periculo, quàm in Italia manere, id eſt peccare, eiuſdem periculi metu.* AB ILLIS: *à Pompeianis.* SI PECCARO: *ſi in Italia manſero.* AB HOC: *à Cæſare.* SI RECTE FECERO: *ſi ad Pompeium* 160: VT NON SIT DVBIVM *&c. ut ſine ulla dubitatione turpitudinem, quæ eſt in māſione poſita, fugere debeamus,*

eo magis, quòd ne manſio quidem periculo uacat: quæ uel ſi ſalutaris eſſet, ob turpitudiné tamé conſiliũ capeté diſcedédi. NON SIMVL: *obiectio.* OMNINO: *reſponſio.* FEFELLIT EA RES: *decepit, induxit. id cauſæ, inquit, fuit, ne ſimul cum* Pompeio *mare tranſierim, quòd pacem exiſtimans fore, ueritus ſum, ne deinde* Cæſar *ob tranſitionem mihi eſſet inimicus.* 128. FORTASSE NON DEBVIT: *fortaſſe non tanti apud me iſtæc ſuſpicio eſſe debuit, ut propterea* Pompeiũ *de me optime meritũ deſererem.* CVM IDEM: *cum eodem tempore: uidebam enim, ſi pax eſſet,* Cæſarem *& mihi fore iratum, & eundem* Pompeio *amicum.* SENSERAM: Clodianis *temporibus: cum* Pompeius *ideo me noluit defendere, ne* Cæſarem *offenderet. cuius temporis ſimilitudinem pertimui.* 156. IIDEM: *coniuncti eiuſdem uoluntatis.* AVGVRIA QVOQVE ME INCITANT: *ad diſceſſum. auguror enim ſpe non dubia, nullo modo ſtare poſſe* Cæſarem *diutius, etiam nobis languentibus.* 160.

AB APPIO] Beſſarionis *liber,* AB ATHICO. *& quoniã hic liber ſæpe pro* Atticus *habet* Athicus, *ut in hoc ipſo ambitu,* Et tamen mi Athice: *putaui minore mutatione legi poſſe* ATTIO, *quàm* APPIO: *ut de* Attio Nauio *intelligatur, qui,* Tarquinio Priſco Romæ *regnante, auguralem ſcientiam ſummum in honorem adduxit. de quo lib.* I. *de Diuinatione his uerbis:*

" *Quis ueterum ſcriptorum non loquitur,*
" *quæ ſit ab* Attio Nauio *regionum facta deſcriptio? qui*
" *cum propter &c.* Liuius *quoque lib.* I. *expono igitur*

NON HAEC COLLEGII NOSTRI ABATTIO, *non hæc auguralis collegij ab Attio deriuata, ſed illa à Platone ſumpta, qui ſcripſit nõ diuturnam eſſe poſſe tyrannorum dominationem.*

161.

FLORENTIS, *ac nouos, ut uti diebus*] *Quoniam ab impreſſis libris manuſcripti ne litera quidem diſſentiunt, tentemus num elicere correctionem è coniectura poſſimus, ita ut ab antiqua ſcriptura quàm minimum diſcedatur. Sic igitur fortaſſe corrigendum: Florentiſs. ac nouus V. I. V I I. diebus. id eſt, Florentiſſimus ac nouus ſex ſeptem diebus. ut, ſex ſeptem, dictum ſit, pro, ſex ſeptem'ue: quemadmodum dixit Horatius, Si quadringentis ſex ſeptem millia deſint, Plebs eris. cum paucos omnino dies Cæſar in urbe moratus, in Hiſpaniam contra Pompeij legatos contenderit. quod ex ipſius cõmentarijs de bello ciuili planum fit.* IPSI ILLI: *quæ antea eum ſpe licentiæ, rerumq; nouarum diligebat. ut* 102: IN METELLO: *cui mortẽ cum ſit minatus, oſtendit ſuperiorem manſuetudinem non naturalem fuiſſe, ſed ſimulatam. item cum ex ærario pecunias abſtulit, diſſimulatam antea cupiditatem diuitiarum indicauit: qua re cum ab eo & cædes & rapinæ timeātur, ex metu odium creabitur, ex odio autem ea, quæ cæteris tyrannis euenerunt.* 158.

161.

PATRIMONIVM *ſuũ*] *Nam & Antonius, et Curio, et Dolabella, Cæſaris ſocij, magno omnes ære alieno oppreſſi.* 161.

FEFELLERIT,] *Hæc opinio de Cæſaris nõ*

diuturno regno. TVLERVNT: 160, *inquit, ad Pompeium eo libentius, quòd Cæſarem puto, etiam lan=guentibus nobis, diutius ſtare non poſſe. quòd ſi me fal=let, aliterq́; , atque ego auguror acciderit ; feram , ut multi excellentes in Republica uiri ; quos fefellerunt ea, quæ putarant: ideoq́; & Themiſtocles, & Africa=nus , & C. Marius in eos caſus inciderunt, quos uitaſ=ſent, ſi nihil illos fefelliſſet.* NISI FORTE: *niſi tu id cenſes, non eſſe mihi de diſceſſu cogitandum , ut potius Sardanapali exemplo in patria , & in meo lectulo iners, ingloriusq́; moriar, quàm, ut Themiſtocles, in exilio.* IN SVO LECTVLO: *in lectulo Sar danapali: ſimili in lectulo: Sardanapalus enim, cũ inter ſcorta turpiter uixiſſet, poſtea lectulo ſibi in pyra apte cõſtructo, in eo pyra incenſa mori uoluit.* LACE=DAEMONIORVM: *quos publico Græciæ con=cilio cũ offendiſſet, poſt ab ijs accuſatus eſt apud Athe=nienſes, quòd ſocietatem cũ Rege Perſiæ occulto coiuiſ=ſet. Plutarchus, Iuſtinus.* SVORVM CIVIVM: *à quibus in exilium actus eſt .* ARTAXERXI: *cui de ſubigenda Græcia pollicitus, poſtea cum uideret præſtare non poſſe, uoluntaria morte, ueneno ſumpto , uitam finiuit . Plutarchus .*

161.

ILLA *nox*] *Africanus minor mane in cubiculo ſuo mortuus repertus, putatur ſuorum ſcelere ſublatus, maxime Semproniæ uxoris, cuius fratrem Tiberium Gracchum Africanus in concione dixerat iure ſibi cæ=ſum uideri. quod profecto nunquam dixiſſet, ſi talem exitum prouidiſſet. ergo & eum, ſapientiſſimum uirũ,*

aliquid feſellit. feſellit & C. Marium, qui cum L. Sylla nunquam profecto contentionem ſuſcepiſſet, ſi diem illum; quo Vrbe pulſus eſt, mentis acie prouidiſſet. MATVRIVS: ſi acciderit, ut corruat iſte, ante quàm ex hac uita decedamus; noui nihil accidet; quoniam id omnino futurum multo ante uiderim.

161:

VT iis pAream;] Vt Cæſaris imperio me ſummittam, cum imperium mihi contra eum ſenatus dederit. fam. 260: 161:

DOMESTICAS tricas] Propter rem familiaré à uiro ſuo Dolabella male gubernatã. fam. 27: ϛοϱγῆς &c. quamuis eximia ſit eius in nos pietas, & amor, ideóq; metu periculorum, quæ mihi ad Pompeiũ eunti uidet impendere, uehementer moueatur: ire tamen uult; &, quid rectum ſit, magis, quàm quid utile, conſiderat. EX ITALIA: exiturũ. ANTONIO: quem Cæſar, in Hiſpaniam contra Pompeij legatos proficiſcens, Italiæ præeſſe uoluerat. Plutarchus. NOLLE: me. hoc eſt Antonio dicendũ. QVA'M CVRIO: magis placeret CVRIONE: & adiuuat uetuſtus Beſſarionis liber, in quo uideo ſcriptũ, CVRIONIS IS AD: ut, CVRIONE. IS AD, ab antiqua ſcriptura minimum diſcedat.

Ex epiſtola VII. pagina 161:

PROPR.] Quòd ei Cæſar adminiſtrandam tradiderat Italiam. 161:

QVA'M putas,] Quia Clodio intimus fuerat Antonius in Tribunatu. Philippica II. RVMO-

REM: quòd de tua ad Pompeium profectione audiuimus. DOLABELLAM: generum tuum, qui nobiſcum eſt. 162.

À ζηλοτυπίᾳ mea] Quia moleſte tuli te Augurẽ creatum, cum me eiuſdem honoris cupiditas amorq́; teneret. INIVRIA TVA: non enim ea cauſa petijſti Auguratum, ut iniuria me afficeres. itaque cum ob eam rem quædam conſecuta ſit offenſio, nata nõ ab iniuria tua, quæ nulla fuit, ſed à ζηλοτυπίᾳ mea, qui eundem honorem concupieram: danda mihi opera eſt, ut omnia ſtudia officiaq́; tibi præſtem, ne uidear ex illius temporis memoria tibi eſſe infenſus; cum intelligã, & fatear, nullam mihi à te iniuriam eſſe factam: non enim appellare poſſum iniuriã, quia tu petieris id, quod ego cupiebam. 162.

TIBI omnia integra ſerues,] Suſtineas te, &, ut hactenus feciſti, neutram in partem inclines. EIVS FIDEM IMPROBES: Pompeio ne te credas. INIVRIAM FECIT: cum inimicum tuum Clodium præter amicitiæ ius contra te armauit: ut eius opera pulſus in exilium uidearis. noli igitur ſpectare tam beneficium, cum te reſtituit, quàm iniuriam, cum eiecit. NON POTEST: fieri non poteſt, ut te non amet.

Ex epiſtola VIII. pagina 162.

HOMINVM fama] De tua profectione ad Pompeium. 162:

PERICVLI cauſa] Alijs bellis ciuilibus cum non nulli nihil melius putarent, quàm ab omni conten-

tione abeſſe ; tamen quia ducem alterutrius partis ſibi ſcirent eſſe inimicum, uictorem timentes contrariam partem adiuuarunt. quod tibi faciendum non eſt : qui ex ſuperioris meæ uitæ teſtimonio ſcis me crudelitatem non amare, prætereaq; tibi eſſe amicum.

Ex *epiſtola* I X . *pagina* 162 :

EXANIMAVIT :] *Quia, cum pro certo haberemus, Cæſarem in Hiſpaniam proficiſcentem itinera tardius facere cœpiſſe,* Petreium *cum Afranio copias coniunxiſſe, ipſe nihil attulit eiuſmodi. quod timorem attulit eo maiorem, quia ſcimus eum ſolere ſæpe pro Pópeio mentiri.* VOLARE DICITVR: *ut nunc audimus, contra quàm nobis erat perſuaſum.* IN GERMANIAM: *inde* Galliam *petiturum, ut Cæſarem auertat ab Hiſpania* . 159. MELITAM: *uide* 159: DVM, QVOD IN HISPANIA: *dum ſciamus, quod in Hiſpania actum ſit.*

163.

PVERI *noſtri.*] *Meus, & fratris filius.* DE DIGNATIONE: *de dignitate, de honeſto.*

163.

S I *quid ab Afranio.*] *Si quid ex Hiſpania: quã Afranius* Pompeij *legatus cum duobus collegis adminiſtrabat.* CREDENDO: *ſi permittit, ut ex Italia diſcedam, caute tamen credam.* OCCVLTANDI: *cóſilij mei de diſceſſu.* SERVIVM: *Sulpitium*. 159: 163.

A' *Poſthumia & Seruij filij.*] *Fateor, qui ſit uerborum ordo, me non uidere : & ob hanc cauſam, &*

quia Beſſarionis liber pro SERVII *habet* SCIVI, *ſuſpicor de mendo.* QVARTANAM:*qua diu grauiter laboraſti.*

Ex epiſtola X. *pagina* 163.

EANDEM *rationem*] *Mitem & benignum fore Cæſarem in aduerſarijs dimittendis parta uictoria, ut fuit in ferendis pacis conditionibus.*

163:

EXIIT.] *Ex Vrbe. Iratus autem, quia legationem ad Pompeiũ de pace nemo ſuſcipere uoluerat; & quia, quaſcunque res agere inſtituerat,* L. *Metellus Tribunus pl. intercedens omnes impedierat. de bello ci. lib.* 1.

163:

EAM *cauſam,*] *Cauſam Cæſaris: quæ uinci ſine mea, Dolabellæq; tui pernicie non poteſt. itaque uide quid agas. ſi tu ad Pompeium nauigas, neceſſe eſt ego & Dolabella alterutrum horum faciamus, uel Cæſaris cauſam, in cuius uictoria ſalus utriusque eſt, odio proſequamur, aut relinquamus; uel, ſi noſtrã uictoriã cupierimus, impia cupid tate contra tuam ſalutem peccemus.* 163:

QVOD *offenſæ fuerit,*] *Forte enim ad Pompeium ire uis, quia uerearis, ne, ſi non ieris, eius animum offendas. ſed iſtam tamen offenſionem minime uitaueris: quandoquidem iam offendiſti, quoniam ante non ſimul cum eo profectus es.*

163:

PARVM *optimatem*] *Minus amantem Reipublicæ.* QVOD OPTIMVM SIT:*quod ad*

tuam ipſius ſalutem pertineat. TOTVM: *ne omni=no eas ad Pompeium.* OPTIMATIVM: *tuã manſionem reprehendentiũ.* NON NVLLO=RVM: *Cæſarianorum; qui, quaſi iam parta uicto=ria, ita ſe inſolenter efferant, ut ferre non poſſis.*

Ex epiſtola XI. *pagina* 164.

ME *cæcum,*] *Qui ante non uiderim ea, quæ nũc uideo, iſtos nõ daturos, ut ex Italia arbitratu meo exire poſſem: ſtulte igitur cunctatus ſum.*

164.

σκυτάλην] *Epiſtolã, quæ occulte ſignificet, profectio=nem ex Italia mihi nõ dari.* λακωνικὴν: *nã Lacedæmonij genus quoddã occultæ epiſtolæ, quo ad Imperatores ſuos ſcribentes utebantur,* σκυτάλην *appellabant. Suidas, Gellius.* EXCIPIAM: *ad Miſſenum uenienté. contra eſt refugere.* 161: TENTABO: *num de diſceſſu poſſim impetrare.* AVDEAM &c. *im=perabit Antonius, audeam nihil properare: ego, miſſu=rum me ad Cæſarem, clamabo: interea cũ pauciſſimis alicubi occultabor, ut, quò ſpectat animus, euolem. ſic alij exponunt,* CLAMABO *reponentes pro* CLA=MABAM. *antiqui tamen libri* CLAMABAM. *Beſſarionis etiam pro* CVM PAVCISSIMIS *habet* TVM PAVCISSIMIS.

AD CVRIONEM: *utinam ad Curionem poſſim in Siciliam.*; 164:

σὺν θεῷ τοι λέγω.] *Secreto hoc tecum communi=co, ut præter deũ et te nemo intelligat: me hinc omnino iſtis inuitiſſimis euolaturũ.* ACCESSIT: *ex epiſtola*

Antonij τυραννικῶς *ſcripta.* DE MASSILIENSIBVS: *qui portas Cæſari clauſerant.* EFFECERAM: *obtinueram à Curione, ut palàm nauigare poſſem.* 158. SERVIVM: *Sulpitium.* 159: 163. OPVS ESSE: *ut eius cõſilia cognoſcam. forte enim & ipſe mecum exire uolet ex Italia.* 159: 164:

HIC] *M.Antonius.* CYTERIDEM: *mimam, quam amabat. hæc eſt, de qua Virgilius,*

tua Galle Lycoris

Perq; niues alium, perq; horrida caſtra ſecutus. quo loco uide quæ de ea Seruius. VXOREM: *Fuluiam: quæ fuerat uxor P.Clodij.* SVNT AMICORVM: *ad ſatiandã amicorum libidinẽ.* REDIERIT: *Cæſar ex Hiſpania.* ILLVM: *Antonium.* IVVENEM NOSTRVM: *Quintum filium.*

Ex epiſtola XII. *pagina* 165.

ALITER *ad te*] *De Quinto filio non idem ad te ſcripſit, quod ad matrem ſororem tuam: & recte: dolorem enim illi dediſſet cõmemorandis filij uitijs. & obſeruandum latine dici, Aliter &, aliter ut, aliter ac, aliter atque.* DE ITINERE, ET DE SORORE: *de itinere Quinti filij, & de ſorore tua à uiro ſuo fratre meo diſſentiente. neque ſanè unquam inter eos conuenit.* 60: PRAESTARE: *ſoluere.* 114. 165.

HAEC *quoque,*] *Ferociam, & arrogantiam.* EA VERO: *quòd ſit mendax, quòd auarus, quòd*

ſuorum non amans. NAM SVAS RADICES: *ſunt enim uitia à natura profecta.* 159: *Quoniam autem in Beſſarionis libro ſcriptũ uideo* NON SVAS RADICES, *ſuſpicatus ſum ex ingenio repoſitum* NAM *pro* NON. *et ſanè* ἔμφασις *haud paulo maior eſt, ſi legatur ſic: Non ſunt ab obſequio noſtro, non: ſuas radices habent. qua figura & in oratione de Aruſpicum reſponſis uſus eſt, cum in Clodium inuehens, Non ignouit, inquit, mihi crede, non. niſi forte tibi ignotum putas, quòd te iudices dimiſerunt excuſſum et exhauſtũ, ſuo iudicio abſolutum, omnium condemnatũ.* LANGVIDIORA CONSILIA: *arma cum Pompeio non ſumpſi, ne filij fortunas in diſcrimen adducerem.* FORTIOREM VVLT ESSE: *uult me ad Pompeium nauigare, quia nihil, niſi de dignatione, laborat.* 163. CRVDELIOR: *illius rationibus male conſulens. Pompeianorum enim filij, ſi Cæſar uincit, parentũ pœnas luent.* VENIT: *ad Miſſenum.* 161: SCRIPSIT: *ſe non paſſurum ex Italia quenquam exire.* 164. 165:

AESTATE] *Cũ pueris in Italiam ex Cilicia reuertens.* MONSTRA: *ut de Balbo in ſenatum uenire cogitante.* EI IPSI: *Trebatio.* ἀποτόμως: *quia diem ſoluendæ pecuniæ nimis ſtricte definierat.* 158: δυμικώτερον ERAT: *ſtomachoſius ad eum ſcripſeram.* MONETALI: *quòd monetam nimis amaret. in quo ſum familiariter iocatus: quia & ipſe ad me ſcribens, aſcripſerat, Proconſuli, non, ut debuit, Imperatori.* EST HOMO: *ut humanus errauit.*

Ex epiſtola XIII. pagina 165:

IMPERATVM] Ne me patiatur exire ex Italia. CVRIONEM NACTVS: quia Curionem nactus effeceram ut per eius prouinciam palàm nauigare poſſem, omnia me conſecutum putabam. nũc uideo me nihil egiſſe: quoniam cuſtodior undique, ne diſcedam. 158. AD HORTENSIVM: ut, quoniam inferi maris pars ei commiſſa eſſet, meã nauigationem ne impediret. REGINVS: & hic infero mari præerat. liberam igitur Cicero ſuam nauigationem putarat fore, cũ neque Curio, neque Hortenſius, neque Reginus impedimento futuri eſſent. id contra cecidit: nam Antonius & ipſe eius maris curã poſtea ſuſcepit: qui exitus ex Italia nõ dabat. HVIC: nullam, inquit, apud Antoniũ huius maris curam ſuſpicabar futuram. 166.

COMPACTO] In omnibus libris, CVM PACTO. ego coniectura ſum adductus, ut emendarem COMPACTO, hoc ſenſu: Occulte hinc cogito diſcedere, ne meã profectionem Cæſariani reſciſcant: nam id ſi accideret, ſuſpicari Pompeius poſſet accidiſſe me uolente, qui palàm profectus eſſem, ut impedirer. nõ committendum igitur eſt, ut uidear compacto prohibitus. compacto dixit, id eſt conſulto, & dedita opera. qua uoce Plautus ſæpe in hunc ſenſum uſus eſt. MAIORA QVAEDAM: inde enim tuta erit in Græciam nauigatio. 158.

166.

ADHVC nihil ſecundi.] Adhuc aduerſa nobis

omnia fuerunt; ut uix uidear uerū poſſe credere, quod de Siculis audiui. RESISTERET: *Curioni aduenienti. non reſtitit tamen, & prouincia ceſſit: ut eſt lib.1. de bello ciu.* LVCVLENTVS AVCTOR: *is, qui hæc dixit.* εἰρωνικῶς. AVDIETVR: *quid in iis actū ſit.* EADEM DE RE: *de profectione ad Pompeium. Beſſarionis liber,* EADEM FERE. 166.

SEVERIVS *adhibebo.*] *Seuero uultu, ut mones, ſemper accipiam.* QVIDQVAM ὑγιὲς: *expecto Ser. Sulpitium, nec tamen expecto quidquam ſani: id eſt, non puto eum, quod uiro dignum ſit, eſſe facturum, neque mecum ex Italia exiturum.* ERRASSE: *qui cunctatus ſim, qui non ante diſceſſerim.* PROVIDERE: *non ruere, non temere diſcedere, ſed omnibus rebus ante circunſpectis.*

166.

QVAE *accidere poſſunt,*] *Mihi, ſi diſcedam. poſſunt autem accidere mors & fortunarum ruina.* SEDENDVM: *manendū in Italia.* ISTIS: *Cæſarianis.* EFFECISSEM: *quod eſt à nobis hac noſtra mora contractum culpæ, id profectione ad Pompeium correxiſſem.* SVSPECTVS: *mihi: ut iter non audeam per eius prouinciam facere.* 158. VI: *ſtatim, ſine ulla mora, uel cum periculo. ſed, aduerſa tempeſtate, nollem.* TRAHIMVR: *honeſtum nos trahit ad Pompeium: nec, ſi quid nobis ob hāc cauſam accidere poſſit acerbius, recuſandum.*

166:

MASSILIENSIVM *factum*] *Quòd Cæ-*

ſari

ſari portas clauſerũt. de bello ci. lib. I. O D I V M: *in Cæſarem*. S I G N I F I C A T V M: *à populo.* A S S V M P S I T: *Cæſar*. R V A T: *in fortunas, uitamq́; ciuium. 164:* D E S P E R A R I T: *ſe poſſe Pompeium uincere.* E F F I C I E N D V M: *mihi.* P R I M V M Q V I D Q V E: *explicemus. fam. 183.* 166:

I V V E N I,] *Quinto filio*. S V P P E D I T A B I M V S: *præcepta ad uirtutem.* P E L O P O N N E S V M I P S A M: *qui difficilem prouinciam ceperunt, eos, ut ſuſtineant quod ſuſceperunt, hortamur his uerbis: Spartam nactus es, hanc orna: quod ij, quibus, ut Spartæ naſcerentur, contigiſſet, eniti uehementer deberent, ne tam nobili patria minus digni uiderentur. Sed Cicero, qui regendum Quintum filium ſuſceperat, non contentus, ſi Spartam diceret, Pelopõneſum dixit, ut plus ſignificaret; quoniam pars eſt Sparta Peloponneſi. Suſtinebimus, inquit, quam ſuſcepimus, non Spartã, ſed Peloponneſum ipſam.* I N D O L E S: *in Quinto, quæ ſpẽ afferat futuræ uirtutis.* ἦθος A K I M O Δ O N: *quid, ſi,* ἦθος ἄκιμον? *ut hoc dicat: mores curari & ſanari quamuis corrupti poſſunt. quod quanquam non eſt factum, fieri tamen poteſt: cum mihi perſuaſum ſit, uirtutem diſciplina tradi poſſe.*

Ex epiſtola X I I I I. pagina 166:

A D S P E M] *Cur bene ſperandum ſit de Republica.* 166:

A N T O N I I *leones*] *De leonibus curru iunctis ab Antonio ſunt qui intelligendum putent. ac nos*

quidem his aſſentientes aliquandiu idem putauimus : ſed poſtea quàm collatis temporibus ueritatem hiſtoriæ tanquam in trutina cœpi perpẽdere, aſſenſum ſuſtinui. iunxit enim certe leones curru Antonius, ut Plutarchus *&* Plinius *docent; ſed, ut ijdem tradunt, poſtquam in* Pharſalicis *campis dimicatum eſt : at uero hanc epiſtolam confecto nondum* Hiſpanienſi *bello ſcriptam eſſe, id eſt multis menſibus ante* Pharſalicum *prælium, tum ex ipſa, tum ex alijs epiſtolis ſupra infraq; ſcriptis diluſcidum eſt.* LEONES *igitur expono, quibus* Antonius *delectaretur : quod animi feritatem indicaret.* IVCVNDIVS *: potius enim mollem, iucundamq; uitam, quàm mali quidquam uidetur cogitare.* πρᾶξιν πολιτικοῦ *: factum ciue dignum* Rempublicam *adminiſtrante.* εἰρωνικῶς.

167.

IRATVS] *Quòd beneuolentiam in* Pompeium *oſtendiſſent.* EXVLIBVS *: lege* Pompeia *damnatis.* 157: GRATVM *: quòd eum* Curio *cõmendaueris.* 122.152: VECTENVM DILIGO *: quoniam mihi amicum eſſe ſcribis.* 165 ; REDDIDI *: literas à te miſſas.* SERVIVS *:* Sulpitius. OBSERVARIT *: antea coluerit.* IMPERATVM *: ei à* Cæſare. NEGARE *: quod ab eo petij, ut liceat mihi exire ex* Italia. EXCOGITABIMVS *: de occulto diſceſſu.* 164:166.

167.

OCELLAM,] Seruium Ocellam ; quem Cælius in quadam epiſtola bis deprehenſum ſcribit in adulterio. RETARDATOS : impeditos Cæſarianis cuſtodijs, ne diſcedere poſſint ex Italia. ACVR-

TIO: *opinor, quia debitam Attico pecuniam non ſolueret. cogitabat auté Atticus in Epeirum: ut ſupra.* SERVIVS: *initium alterius epiſtolæ.* NVLLIVS CONSILII: *nihil enim conſtitui poterat, quod non incurreret in magnam aliquam difficultatem. fam.47.* ILLVM: *Pompeium: iratũ omnibus qui remanſerant in Italia, Sulpitio magis, qui filiũ cum Cæſare Brunduſium miſerat.154.* HVNC: *Cæſarem Seruio non amicum; quia dixerat in ſenatu, non placere ſibi eum in Hiſpanias ire contra Pompeij legatos. fam.46.* 167:

. ALTERIVS *crudelitatem,*] *Pompeij: de quo ſic in epiſtola ad Marcellum, An tu non uidebas mecum ſimul, quàm illa crudelis eſſet futura uictoria?* ETIAM LIPPITVDO: *quæ, cum ſit humor à capite fluens, non ſolet eſſe ſine lacryma.* VIGILIAS: *quibus lippitudo curatur.*

167:

. SATIS BELLA] *Cuiuſmodi uolumus: non ſecunda Cæſari.* DE DVABVS LEGIONIBVS: *dici à certis hominibus alieniſſimas eſſe à Cæſare.166:* 167:

EXEVNDVM:] *Ex Italia: cum diceret, multo ſe &c.* DE FILII: *de filio Brunduſium miſſo ad affligendum Pompeium.* ANIMVM: *cũ ob ea incitari ad diſceſſum deberet.* NOSTRO CONSILIO: *diſcedendi.* AD IDEM: *cohortatione uocandus.* NON MVLTVM EST: *quod præuiderat, cum dixit, Seruium expecto, nec ab eo quidquam ὑγιὲς.*

Ex epiſtola XV. pagina 168.

OCTO *cohortibus:*] *Quæ uidentur defectioné á Cæſare cogitare.* ERAT CONFIRMATIVS: *magis affirmabas de octo cohortibus.* EXPENSVM TVLERIT: *ita ſe excuſat, debitorem ſuum ſibi non ſoluere.*

168.

CELIANVM *illud matureſcit*] *Propè adeſt, cũ Celium imitaturus ſim.* VT PALAM: *diſcedam, nec differam. differebat enim Cicero, quia uellet occultius diſcedere,* PROFECTVRVM: *ſtatim.*

168.

OMNES *captiones*] *Vbi quid deliberauimus, ſtatim aliquid, atque adeo multa contra occurrunt.* POENITET: *quia ſcit in Conſulatu ſe iniuriam Cæſari feciſſe: cuius ultionem timet.* ὢ πολλῆς ἀγεννείας: *abiectum, humilemq́; animum: propter timorem pœnitere ſummæ dignitatis, qua gloriari etiam deberet.* IMPEDIRET: *ne diſcedere poſſem ex Italia.* HONESTIVS: *remaneret.*

168.

SVCCENSERE] *Quòd mihi petenti ut exire ex Italia liceret, non conceſſiſſet.* 164.

168.

IBITVR] *Ad Pompeiũ.* ITA QVIDEM VT CENSES: *palàm, ut ſuades.* NISI CVIVS &c. *niſi ſpes de pace agendi erit ante oblata: quod uix tam cito eſſe poteſt, ut ego non ante diſceſſerim.* ALIQVEM: *perſonam grauiorem ſuſce-*

ptyrum, ut res cōponatur. QVIVIS LICET: *de pace agat.* 168.

DATVR *opera:*] *Vt ſit, qualē uolumus.* 166: DE VSVRA: *ut uſuram tibi ſoluat.* 165. EGNATIO: *debitore ſuo.* 114.

168:

PVDENS:] *Vide pudorem Axij. tantum abeſt, ut ſoluat mihi* X I I *millia, quæ dedi eius filio mutua; ut inſuper etiam petat. miram impudentiã.* 165. ASCRIPSIT: *ſic antiqui libri:* SCRIPSIT *tamen mallem.* GALLIO: *aut* FILIO *legerē, aut Gallium Axij filium puta: & quoniam Gallius et Axius diuerſæ familiæ ſunt, Axio natum intellige, adoptatum à Gallio, ut eſſet Gallius Axianus, ut ſupra Pōtius Titinianus Q. Titinij filius.* 139. 154.

168:

POLLICITVS:] *Gallio pecuniam.* TANTVM: *quantũ pollicitus ſum.* ME VERO: *ſcilicet: cũ ironia.* TV ISTOS: *interrupta oratio, figura uſitata. uel,* SED DII ISTOS: *nām in Beſſarionis libro* SEDVCTOS *erat.* STVDIOSVS: *eſt noſtri.* 165:

Ex epiſtola X V I. pagina 168:

PRAECIDERAT,] *Hoc ſupra,* 121: CONSILIVM NOSTRVM: *de diſceſſu.* OBSERVABIMVS: *ne quis reſciſcat, aut impedire poſſit.* CVRIO: *à Cæſare miſſus, ut prouinciam Pompeianis eriperet.* 157:

169.

VENTVM eſt ad me:] Venit ad me Ninnius noſter, dixitq; centuriones &c. POSTRIDIE: conuenire. AT EGO TIBI: ad ornatum TIBI dixit: & eſt familiaris antiquis ſcriptoribus locutio. fam. 126: VT TENTAREMVR: ut commentum hoc eſſet Cæſarianorum, centurionibus aſtute miſſis ad tentandum animum meũ.

169.

SVSPICIONEM] Quæ potuit eſſe, ſi cẽturiones expectaſſem, & allocutus eſſem. REDEO: in Cumanum. HORTENSIVS: de quo 165: COLLEGA NOSTER ANTONIVS: qui ad me uenire noluit. collega autem in Auguratu. 168. MIMA: Cyteris. 164: SISTE: unde Statores, qui homines ſiſtunt. cogitabat autem Atticus Epeirum ſuam, ut ſupra.

Ex epiſtola XVII. pagina 169:

CAETERA eius.] Eſſent, qualis fuit ἐκτένεια. uellem re tantum præſtaret, quantum cupere uiſus eſt. ἐκτένειαν: uolũtatis declarationẽ. VTI: omnia enim ſua officia, ſtudiaq; detulit: quibus uti cogito. DEEO: ut eius opera non dubitanter in diſceſſu apparando uterer. CAETERA: cum eo ſum locutus.

169:

HABEREMVS:] Vt nobiſcum poſſet diſcedere: (167.) quandoquidem ratio exeundi ex Italia paulo facilior uidetur, q̃ antea putaui. AEQVINOCTIVM: quo tempeſtas non ſolet eſſe ad na-

uigandum idonea. IDEM MANEAT: *ne noſtrum diſceſſum impediat, quoniam inferi maris partem curat.* 165: 169:

DIPLOMATE] *Cuius mentionem fecerat Cicero in epiſtola ſua, cum diceret, ſe putare Atticum à præfecto urbano ſumpſiſſe diploma, quo ei exire liceret ex Italia.* IN MENTEM VENERIT: *cum non debeas ſuſpectus eſſe ut Pompeianus.* PROFICISCI: *in Græciam.* LICERE: *ſine diplomate proficiſci.* PVERIS: *uel ſeruis Attici, quos identidem in Epeirum mitteret; uel* PVERIS *Ciceronibus.* COGITES: *de tranſeundo in Epeirum.* ETIAM NVNC: *etſi iam diſcedo, ſcribe tamen ſi quid noui.*

Ex epiſtola ultima, pagina 170.

TENVERVNT] *Nam ad nauigandum non tranquillitate, ſed uento opus eſt.* INFANTIA: *nam cum omnia promiſiſſet Hortenſius, nihil præſtat, more infantium: aſſeruor enim acerrime, ne diſcedam.* HOMO: *cum adhuc ſit adoleſcens. proprie igitur* INFANTIA.

170.

κωρυκαῖοι] *Notum adagium de Corycæis occulto auſcultantibus.* QVO OPTO: *in Græciam.* SI QVIS EX CVRSV: *ſi quis mihi inter nauigandū occurret, cui dare poſſim.* HOC QVOQVE: *de diſceſſu meo.* TIMIDE: *ne quis Corycæus ſubauſcultet, ad Cæſarianos delaturus.*

170.

ITA *omnia*] *Ita noſtra culpa accidit, ut & tarde & magna difficultate ex Italia exeamus. initio enim ad Pompeium ire, ſimulq; cum eo proficiſci debuimus. ergo ut male poſuimus &c.*

170.

EX BALBI *autem ſermone*,] *Balbus Attico in ſermone opinor hoc dixerat, Cæſarem offenſum, quia Cicero in ſenatum uenire recuſaſſet.* NON PROBAMVS: *abijcimus conſilium illud de manſione Melitenſi. (159: 162:) ſi quidem cum Cæſarem iam offenderimus, dubitare non debes, quin nos in hoſtium numero habeat. ego autem Melitam cogitabam, ne eum offenderem, cum oppidum à bello uacuum delegiſſem. eamus igitur rectà ad Pompeium, quando non licuit, quod quærebam, Cæſaris offenſionem effugere.* BENEVOLENTIA: *ipſius Balbi.* SVSPICIONE: *quòd ſuſpicaretur me ad Pompeium nauigaturum.* INFELICIOREM: *me.*

170.

NEC *fortiter, nec prudenter*] *Siue maneo in Italia, ſiue diſcedo: cùm in manſione ſit ignauia, temeritas in diſceſſu, deſperatis iam Pompeij rebus.*

IN LIBRVM XI. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 170:

ACCEPI] *Hanc epiſtolam ſcripſit, cum ex Italia profectus, ad Pompeium iam perueniſſet. ſcripſit autem Romã.* LIBELLVM: *libelli neque complicantur, ut epiſtolæ; neque ſcribuntur: ſiquidem in his inſcriptio illa, qua amicis ſalutem dicimus, omittitur.* LIBELLVM *expono, ſcriptum, non epiſtolam, eo ſenſu, quo in epiſtola* Bruti *libro* XI. *Vt ex libellis eius animaduerti, qui in me inciderunt. Alibi libellus aliud ſignificat: ſed quoniã hæc ex eorum libris, qui dictionum ſenſa collegerunt, cuiuis licet petere; quæ huius loci non ſunt, conſulto prætermittam.* QVI EAS DISPENSAVIT: *Philotimus libertus: cui rerum ſuarum curam cum Cicero commiſiſſet, deinde eum id feciſſe pœnituit; ut etiam paulo poſt his uerbis ſignificat,* Credens ei, cui tu ſcis iampridem minime credere. EXISTIMATIONIS: *ut ijs ſatisfiat, quibus debeo: nam ob hãc cauſam de exiſtimatione Ciceronis agebatur. Cæſar initio libri* III. *de bello ciuili,* Ad debitorum tuendam exiſtimationem dixit. PERICVLA: *partim quæ iam ſunt, ut in bello: partim quæ dubio rerum exitu impendent.*

170:

CISTOPHORO] *Nummi genus Aſiatici. Hanc pecuniam Cicero ex adminiſtratione Ciliciæ collectã, apud publicanos reliquit: deinde, quòd ibi minus tuto fore uidebatur, dimidiam ferè partem exegit, & ad Egnatium argentariũ tranſtulit.* HS BIS, ET VICIES: *ſi ad noſtratis pecuniæ rationem redigatur, ad aureos ſcutatos 60000. ſumma perueniet. & ut dicam quod ſentio, de hac pecunia meminit, ut opinor, epiſtolarum, quæ familiares uocantur, libro* V. *pagina 76: quo loco non* HS X X I I. *ſed* HS *bis, & uicies, legendum puto. quòd autẽ ibi, eam omnem pecuniam Pompeium abſtuliſſe infert, id uidelicet puto eum ſcripſiſſe, ut Rufum de* HS *centum amiſſis conſolaretur, non quòd re uera ita factũ eſſet. nam ex duabus ſequentibus epiſtolis apparet, eius pecuniæ dimidiam fere partem à Cicerone exactam, & apud Egnatium trapezitam eſſe depoſitam: ut tantummodo, quod reliquum in Aſia fuit, id Pompeius habere potuerit, nihil amplius: quod uidetur eſſe uerisſimile, cum paulo poſt de Pompeio dicat, Cui magnam dedimus pecuniam mutuam. neceſſe eſt enim, ut hæc pecunia ſit ex ea, quã in Aſia habebat in ciſtophoro. nam Romæ non erat unde ſumeret; ſiquidem cum è Cilicia rediјt, nihilo meliores offendit res domeſticas, quàm publicas; ut ad Plãcium ſcribit epiſtolarrum libro* I I I I. *At uero, dicet aliquis, eam quoque pecuniam, quæ apud Egnatium depoſita erat, fieri poteſt, ut Cicero mutuam deinde Pompeio dederit, non modo eam, quæ in Aſia remanſerat: atque ita quod ad Rufum ſcribit, confirmabitur, ut omnẽ*

pecuniam Pompeius habuerit. Credibile non eſt: *nam quo tempore apud* Egnatium *pecunia erat,* Cicero *egebat rebus omnibus, quemadmodũ epiſtola, quæ poſt ſequentem legitur, oſtendit: ut, oppreſſum rerum omniũ inopia mutuam pecuniam dediſſe, uteriſimile non ſit. quòd ſi quiſpiam roget, cur ea pecunia non uteretur, cũ egeret: reſpondebo,* Ciceronem, *cum de dimittenda* Terentia *cogitaret, eam pecuniam hoc conſilio uoluiſſe ſeruari, ut pro dote numerare poſſet.* Hac de re ſuo loco.

170:

PECVNIAE PERMVTATIONE] *Si curabis, ut quod in* Aſia *pecuniæ apud publicanos habeo, id tibi* Romæ *per eoſdem publicanos numeretur.* FIDEM NOSTRAM: *præſtando quod promiſi.* EXPEDITAM: *fidem. fides autem uerbum eſt proprium debitorum, & ſæpe cũ uerbis translatis apte cõiungitur, ut apud* Cæſarem *initio libri* III. *de bello ciuili,* Cum *fides tota* Italia *eſſet anguſtior, neque creditæ pecuniæ ſoluerentur.* CREDENS EI: Philotimo, *cui rerum priuatarum curam* Cicero *crediderat.* SCIS: *non eſt hic ſcis, pro non ignoras; neque ad ſcientiam refertur, ſed ad cautionem: ſenſus eſt:* Ego Philotimo *credidi. tu cautior, iampridem ei ſcis non credere. ut illud apud* Terentium, Sciſti uti foro. SERO INTELLEXI, QVID TIMENDVM ESSET: *de fidei & exiſtimationis meæ periculo, deq; rerum domeſticarum iactura, quod antea non intellexeram* Philotimo *credens. ob eamq; cauſam ad te ſcribo, ut earum curam tu ſuſcipias, tuaq; adminiſtratione & diligentia pro-*

uideas, ne quid de mea fide & exiſtimatione detrahatur. 170:

INCOLVMIS *eſſe, ſalutem'q;,*] *Hæc non ad uitam pertinet, ſed ad facultates: quæ Philotimi negligentia male affectæ cum eſſent; orat, ut eas Atticus diligenter curet. nam quod ad uitam attinet, Attici opera qui egebat, præſertim Pompeianis ſaluis? at uero in facultatibus ualde agebat, quarum conſeruationem, quo magis Atticum ad eas tuendas excitet, incolumitatem appellat, & ſalutem ſuam.*

Ex epiſtola II. *pagina* 171.

EO'QVE *ipſo die*] *Qui fieri poteſt, ut eo ipſo die hæreditatem adeat, quo literas ab Attico accipit, cum ex ijs literis de hæreditate cognoſcat? dicit enim, Si, ut ſcribis, hæreditas fidem & famam meam tueri poteſt. hoc quidem certe quàm ueritati repugnet, nemo non uidet. neceſſe igitur eſt, ut aut corruptus locus ſit, aut ſubintelligatur uerbum, datas; ad quod referatur illud, Pridie Non. Febr. locutione non uſitata, & mihi quidem adhuc incomperta. Cernere autem hæreditatem quid ſit, non neceſſarium eſt exponere: ſiquidem id alij ante nos ex ueterũ ſcriptis oſtenderunt.* CREVI: *creuerat ſcilicet Atticus Ciceronis nomine, non Cicero, qui cum Pompeio erat. dicit igitur, Creui, ad Atticum reſpiciens, qui id à ſe factum eſſe ſignificarat.*

171.

DE DOTE.] *Scripſerat Atticus, Terentiam, cum in ſumptus neceſſarios non haberet, ſumere de dote, cuius etiam nomine accepiſſet* HS L X. *turpe hoc*

Ciceroni, contraq́; eius exiſtimationem uidebatur eſſe, qui uel uniuerſam dotem uxori reddere debebat; uel, ſi minus id uellet, ſuis eam ſumptibus alere; non committere, ut propter indigentiam detrahere quotidie aliquid de dote cogeretur. Suſcipe igitur, inquit, totam rẽ, & illam meis opibus, tuis facultatibus tuere, ne poſthac ipſa ſuam dotem quaſi corrodere, ac diminuere cogeretur. MISERAM MEA CVLPA ET NEGLIGENTIA: *qui ante diſceſſum meum curare debui, ut illi conſultum eſſet, rebus domeſticis expeditis: in quo meam culpã & negligentiam agnoſco.* OPIBVS: *uerbum, opes, totum, quantumcunq; poſſumus, ſignificat: & plus eſt, quàm facultates: nam opibus facultates includuntur, facultatatibus opes non item.*

171.

QVAS *accepi,*] *A Philotimo, in domeſticis rebus: quas ille, ſibi à me commendatas, neglexit. Hoc apertius in epiſtola ſuperiore.* EX EA PECVNIA, QVAE FVIT IN ASIA: *meminit ſuperiore epiſtola.* IBI, VBI EST: *apud Egnatium. apparet ex epiſtola ſequenti.* QVÀM APVD PVBLICANOS: *in Aſia ſcilicet: in qua L. Scipio Pompeij ſocer cum imperio erat, pecuniasq́; ab omnibus quo iure, quáue iniuria cogebat: ut Ciceroni tutius omnino uideretur, pecuniam apud Egnatium argentarium Romæ habere, quàm apud publicanos in Aſia, quæ Scipionis libidini & auaritiæ eſſet expoſita. lege Cæſarem libro III. de bello ciuili.*

171.

DE DOMO,] *Id parari dixerat Chryſippus,*

ut domo ſua Cicero, quam habebat in palatio, priua-retur, propterea quòd eſſet cum Pompeio. QVOD SI MIHI COMMVNE CVM CAETE-RIS ESSET: hóc, inquit, per ſe mihi dolendum eſt, quòd domo priuer: ſed multo magis, quòd ex omni-bus Pompeianis hoc incommodo unus afficiar, quodq́; ſingularis ſit mea calamitas. nam ſi commune mihi hoc eſſet cum cæteris, qui in eadem cauſa ſunt, minor mea culpa uideretur, et eo tolerabilior eſſet. MEA CVLPA: quòd ad Pompeium profectus ſim.

171.

NISI quod tu efficis] Aptius, Niſi quid tu effi-cis. placet enim dubitanter poni: nam Atticum in ea re quidquã efficere, qui poterat certum eſſe Ciceroni, cũ ſupra dicat, Tu nihil ſignificaſti? præterea: Sed hæc ar-gumentis probare putidum eſt.

171.

POTESTAS mittendi non fuit,] Vt in exer citu; non enim facile tabellarios, cum uelis, mittere cõ-ceditur. TVIS: qui res tuas in Epeiro curant: nã eã tranſierat, ad Pompeium in Græciam proficiſcens. CVSTODIAS: eos, qui in exercitu obſeruare ſo-lent, ne literæ, aut nuncij Imperatoris iniuſſu quoquam mittantur.

Ex epiſtola III. pagina 171.

EAM, de qua tibi reſcribi uoluiſti,] Eam ſcili-cet, quæ ſequitur. 171.

QVOD ad Cal. Quin.] Omnino Ciceroni erat in animo Terentiã dimittere: ſed hoc differre duabus

de cauſis cōmodum uidebatur: & quòd ipſam minus offenſum iri putabat, ſi matrimoniū nó propere abrūperet, ſed lente quaſi diſſueret: & quòd ſpoliari pecunia, quæ pro dote numerāda eſſet, dubio præſertim rerū exitu, nolebat. nam ſi ei de Pompeij uictoria certum fuiſſet, de pecunia cur laboraret non erat, quæ ſalua Rep. uiris bonis nunquam eſſet defutura, Ciceroni præſertim, qui magnam Pompeio mutuam dediſſet. cum uero dubius adhuc rerum eſſet exitus, pecuniam ipſe habere in omnem euentum, quàm Terentiæ pro dote reddere malebat. ſcripſerat igitur Atticus, ſe ſcire cupere ad Cal. Quint. quid uellet Cicero, diuortium proferre, & pecuniam interea ſibi habere, an diuortium ſtatim facere, & pecuniam pro dote numerare. utrunque, reſpódet, graue eſt: nam & tam graui tempore tantam pecuniam, quanta ſcilicet apud Egnatium à me eſt, Romæ habere periculoſum uidetur; uel quòd nocturnæ domorum expugnationes fieri poſſunt; uel quòd timendum eſt, ne Cæſar, qui urbem tenet, eorum, qui cum Pompeio ſunt, bona proſcribat: & Terentiæ dare facto diuortio, non adducor, ut in rem meam eſſe credam, dubio rerum exitu, cum incertum ſit uter uincat, Cæſar, an Pompeius: nam Cæſare uictore, nos, qui Pompeium ſecuti ſumus, in anguſtijs atque in magna rei pecuniariæ difficultate eſſemus, tumq́; diuortij facti, & pecuniæ Terentiæ datæ fruſtra pœniteret. Dicit autē, ISTA, quam ſcribis, abruptio: propterea quòd Atticus ſcripſerat, ſibi quidem uideri Terentiam quamprimum eſſe repudiandam, auctorq́; Ciceroni erat, ne differret, ſed abrumperet: quod ex Attici conſilio non fe-

ciſſe Ciceronem deinde pœnituit. ſignificat hoc epiſtola huius libri antepenultima, cum dicit, Memini omnino tuas literas. 171:

ILLIVS conſilio & uoluntati,] ILLIVS, Terentiæ. CONSILIO ET VOLVNTATI, nam ſi iudicabit hoc tempore diuortium eſſe faciendum, conſilium illius & uoluntatem ſequar. Terentiæ autem Ciceronem de diuortio permiſiſſe, plane cognoſcitur ex epiſtola, quam ad eã ſcripſit his uerbis:
„ Quod ſcripſi ad te proximis literis de nuntio remitten-
„ do; quæ ſit iſtius uis hoc tempore, et quæ concitatio mul
„ titudinis, ignoro. totum iudicabis quale ſit: & quod in
„ miſerrimis rebus minime miſerum putabis, id facies.
DE SALVTE NOSTRA, FORTVNIS'QVE: cum enim per literas tecum agebam, ad Pompeium proficiſcerer, nec ne; ad ſalutem, & ad fortunas noſtras illa deliberatio pertinebat.

171:

NIHIL habet conſolationis,] Nam incommoda, quæ mihi impendent, etiam ſi cum multis communia ſint futura, nõ ideo tamen leuiora fient. itaq; quòd negas præcipuum mihi ullum incommodum impendere, ut aſſentiar ita eſſe, tamen iſta res nihil habet conſolationis; ſed non ita eſt: nam etiam præcipua ſunt multa: ex re uidelicet familiari, quam impeditam reliquerat ad Pompeium ex Italia profectus. hoc infra decla-
„ rat his uerbis; Ea tamẽ erũt minora, ſi adminiſtratio-
„ ne, diligentiaq; tua leuabuntur. FACILLIME VITARE POTVISSE; ſi pauliſper commoratus eſſem. nam prouidiſſem, ut & eſſet unde ſatisfieret iis,

*ret iis, quibus debeo: & Terentia pro uictu ne detra-
here de dote cogeretur. Hæc ſunt, quæ appellat gra-
uiſſima incõmoda.* 171:

SIT *à me, ut eſt,*] *Quanquam Attico & Te-
rentiæ de diuortio permittat, oſtendit tamen eam pecu-
niam ſe nolle ad Terentiam dotis nomine transferri,
quam apud Egnatium trapezitam depoſuerat. & hcc
dicit, ueritus, nc Terentia, ſi ſtatuiſſet diuortium eſſe
faciendum, Attico concedente, eam pecuniã auferret,
qua priuari tam duris temporibus Cicero nolebat.*
HOC, QVOD AGITVR: *uter uincat, Cæ-
ſar, an Pompeius. non uidetur, inquit, diu bellum poſ-
ſe duci.* VT SCIRE IAM POSSIM,
QVID MAXIME OPVS SIT: *Vt, hic
accipio pro etiam ſi. ſenſus eſt: Licet ſcire iam poſſim,
quid mihi faciendum ſit, dimittenda Terentia, nec ne:
uolo tamen, quia belli exitus nõ longe abeſt, interea pe-
cuniam à me eſſe: deinde addit alteram cauſam, &
ait, Etſi egeo rebus omnibus: quanquam etiam hæc cau-
ſa eſt, cur eam pecuniam à me eſſe uelim, quòd egeo re-
bus omnibus: ut oppreſſum rerum omnium inopia, pri-
uari ea pecunia non oportet. Ad intelligentiam autẽ
huius loci maxime pertinet, ſi hoc teneatur, Ciceronis
conſilium fuiſſe, ut, ante quàm dotem redderet, exitum
rerum expectaret, ne, ſi quid durius in bello accidiſſet,
pecunia priuatus egeret.* NE QVID EI DE-
SIT: *Terentiæ.*

Ex epiſtola IIII. *pagina* 172.

ACCEPI] *Hanc ſcripſit Dyrrhachij; &, ut*

ex ipſa licet conijcere, poſt eam pugnam, qua Pompeius Imperator appellatus eſt. PRAEDIA NON VENISSE: *ſcripſerat Attico, ut prædia uenirẽt pro ſuſtentanda Terentia. id quando, inquit, factum non eſt, ſuſtentetur per te.*

172.

DE FRVSINATI] *Fundum Fruſinatem Cicero uendiderat, hac lege, ut redimere poſſet. de ea redemptione, quæſierat Atticus, quid cogitaret, num eam aliquando fieri uellet, an prorſus abieciſſet. reſpondet, redemptionem ſe probare, quoniam ille fundus ſibi futurus eſſet opportunus: redemptio tamen hoc tempore facta non eſt, ut patet ex epiſtola huius libri* XIII.

172.

NEC *quæ accidunt, nec quæ aguntur,*] *Accidunt, caſu; aguntur, ex conſilio et uoluntate Pompeij.*

172.

VTINAM &c.] *Fortaſſe enim ad Pompeiũ profectus non eſſem, ſi tecum de ea profectione corãm potius, quàm per epiſtolas egiſſem. & hoc dicit, quia, profectũ eſſe ad Pompeium, pœnitebat; quippe qui nec quæ accidebant, nec quæ agebantur, probaret.*

172.

HIC *tua, ut poſſum, tueor apud hos*] *Tua, quæ ad te pertinent. apud hos, inquit, te defendo: omnibus enim, qui Romæ remanſerant, infenſi erant Pompeiani. itaque dicit epiſtola, quæ poſt ſequentem legitur:*
» *Nunquam de te ipſo, niſi crudeliſſime, cogitatum eſt. et*
» *infra eadem epiſtola: De Fannio conſoler te? pernicioſa loquebatur de manſione tua. eodemq; loco, omnes,*

» *qui in Italia remanſerant, hoſtium numero habeban-*
» *tur.* & *ad* Varronem,*epiſtola* V I. *libri* I X. Ego *ui-*
» *ctoriam etiam illorum timebam, ad quos ueneramus:*
» *crudeliter enim otioſis minabantur.* & Cæſar *libro* I.
» *de bello ciuili:* Pompeius *diſcedens ab* Vrbe *in ſenatu*
» *dixerat, eodem ſe habiturum loco, qui* Romæ *remanſiſ-*
» *ſent,* & *qui in caſtris* Cæſaris *fuiſſent.* Dicit *autem* Ci-*cero*, V T P O S S V M: *ut oſtendat difficultatem defendendi: nam* Atticum *purgare, quòd* Romæ *remanſiſſet, ægre apud iratos poterat.*

172.

C AE T E R A Celer.] Subintellige, Narrabit. *nam* Iſidoro, *quem nunc cum literis remittebat, committenda non uidebantur.* Celerem *autem fortaſſe nõ ita multo poſt ad* Atticum *miſſurus erat.* Malim *tamẽ legere,* C AE T E R A C AE L O, *ut eſt in antiquo* Speciani *libro. quem ſi ſequamur, ſenſus erit hic:* Nos *te, ut poſſumus, apud* Pompeianos *defendimus: cætera cælamus, quæ ſcilicet ab illis in te* & *dicuntur,* & *cogitantur.*

172.

Q V I D *ſit geſtum noui,*] Hæc & *quæ ſequuntur, non eodem die ſcripta ſunt, quo ſuperiora: ut fit, cum epiſtolæ propter tabellariorum cõmorationem per plures dies in manibus habentur: cum interea multa in eas, aliud alio tempore, conijcere ſolemus.* Prior *epiſtolæ pars non optimam ſpem ſignificat: unde illud,* Si *modo futuri ſumus.* & *illud,* Nec *quæ accidunt, nec quæ aguntur, ullo modo probantur.* addo *etiam illud,* Nihil *poterat agi, quod mihi* & *meis rebus eſſet aptũ.* Hæc, *inquam,* Ciceronem *oſtendunt* Pompeianorum *re-*

bus penè diffidere. at uero ea, quæ ſequuntur, nō item. quid enim illud? Reliqua non uidentur eſſe difficiliora. aperte declarat, in reliquo bello conficiendo negotij non multum fore. cur autem hoc? quia ſcilicet factū erat prælium illud ad Dyrrhachium, quo Pompeij fortuna ſuperior fuit: quo ex prælio tantum fiduciæ ac ſpiritus Pompeianis acceſſit, ut non de ratione belli cogitarent, ſed uiciſſe iam ſibi uiderentur. Cæſar de bello ciu. libro III. 180: 172.

CVRES, ut ſcribis,] Vt explicentur res domeſticæ. 172.

SOLICITVDO,] Vnde hæc ſolicitudo, proſpera Pompeij fortuna? dixit enim, Reliqua non uidentur eſſe difficiliora. Solicitudinis, ut opinor, cauſa hæc erat, quòd omnino, ſiue Cæſar, ſiue Pompeius uiciſſet, de libertate actum eſſe putabat: quod cum multis locis ſignificat, tum epiſtola VI. libri XI. ad Varronem, dicens,
„ Ego uictoriam etiam illorum, timebam, ad
„ quos ueneramus. & ad Marcellum, epiſtola, cuius initium eſt, Et ſi perpaucis. ESTQVE IN SPE MAGNA: quippe qui ex Dyrrhachina pugna cōfidere ſuis militibus cœpiſſet. epiſtola III. libri VII. ad Mariū. INFIRMITAS CORPORIS: cuius cauſa Pharſalico prælio non interfuit. Plutarchus in uita. 172.

HACTENVS fuit, quod caute à me ſcribi poſſet.] Vltra enim in ſcribēdo progredi ſi uoluiſſem, minus caute feciſſem. aperte ſcripſi, quatenus licuit. ultra caute nō potui. 172.

IIS literis, quas Pollex tulit] Opinor, proximis

ſuperioribus : in quibus de pecunia, quæ Terentiæ *pro dote numeranda eſſet, mentio fit. illud miror, quòd in hoc diuortio nullam unquam primæ penſionis mentionem inuenio: ut adducar, mundum & ornatum muliebrem pro penſione prima fuiſſe : unde* Cicero, *ſiue* Terentiã *dimitteret, ſiue retineret, neque damni quidquam, neque lucri poſſet accipere. itaque in epiſtola ultima huius libri dicit ſe cæcum fuiſſe in penſione ſecunda, non in prima. ex quo apparet, in epiſtola præcedenti ſecundam penſionem ſignificari.* POLLEX, *ſeruus* Ciceronis *à pedibus;* 122. *& in epiſtola ad* Terentiam, Pollicem *fac extrudas, id eſt cum literis remittas; nam cum ijs miſerat, quas hic intelligit.*

Ex *epiſtola* V. *pagina* 172:

QVAE *me cauſæ*] Hanc *ſcripſit* Brundusij, *poſt* Pompeium *acie* Pharſalica *profligatum. Dolet autem ſe in* Italiam *ueniſſe. idq; dum excuſare aliqua ex parte uult, cauſis admodũ acerbis, grauibus, et nouis coactũ ſe dicit, ut impetu magis animi, quàm cogitatione uteretur. doloris autem cauſa erat illa, quòd ſibi, qui cum* Pompeio *fuiſſet, eſſe in* Italia, *neque tutum ſatis putabat, neque honorificum. nam neque certum habebat, ſe eſſe à* Cæſare *ueniam impetraturum : & ſermones bonorum uerebatur, qui calumniari poterant, quòd, cũ antea ſemper acerrimũ libertatis propugnatorem profeſſus eſſet, nunc uno prælio uictus, non modo* Reip. *fortunam experiri iterum noluiſſet, uerum etiam in* Italiã *ad uictores ſe contuliſſet : ut ex* Pompeianis *nemo non ſapientior uideretur fuiſſe. qui enim bellum renouatu-*

ri in Africam iuerant, conſilium ſecuti erant, ſi nõ tu=tum, ſaltem honorificum: qui in oppido aliquo reſede=rant, ut M. Marcellus, ij rationem ſi minus honorifi=cam, tutam tamen elegerant: at uero Ciceronis factum neque tutum erat, neque honorificum: quin & minus tutum quàm Africanorũ; & minus honorificũ, quàm Marcelli. Hæc autem pluribus uerbis, ut appareat, cur Ciceronis dolor tantus eſſet, qui peccatum ſuum agno=ſceret; quòd cum poſſet, aut ſaluti, aut honori conſule=re, neutrum feciſſet. VT ID, QVOD VI=DES, EFFECERINT: ut me in Italiã uenire coegerint.

172:

REM. & ſummam negotij uides.] Non repe=rio, inquit, nec quid ad te ſcribam, nec quid à te petam: rem ipſe uides, & negotij ſummam: uides per te, cuiuſ=modi res ſit, & quid facere te oporteat. quid autem oportebat? hoc uidelicet: agere apud Cæſarem per eos, qui gratia ualerent, ut Ciceroni in Italia tuto liceret eſſe. Hoc erat, quod ab Attico fieri uolebat: ſed præ do=lore non explicat: tantum dicit, Rem & ſummam ne=gotij uides. uides, quid à te uelim, & qua in re tuo ſtudio, tuaq; ope indigeam.

172:

TVENDI mei] Excuſandi, & purgandi: apud Cæſarem ſcilicet, & eius amicos, à quibus Cice=roni timendũ erat; utpote qui in eorum poteſtate eſſet, contra quos antea in bello fuiſſet.

172:

PLACERE] Tibi. ut de rebus meis commo=dius & cautius, quàm per literas poſſumus, colloqua=

» mur. unde illud pagina 178 : Vtinam uel nocturnis, » quemadmodum tu ſcripſeras, itineribus propius te ac» ceſſiſſem. nunc nec ubi, nec quando te ſim uiſurus, poſſum ſuſpicari. 172:

PER oppida] Vt in oppidis diem conſumam, noctu autem, ne uidear, iter faciam. id, inquit, difficile eſt: nō enim ita poſſum noctu iter facere, ut mane ſemper oppida reperiam, & diuerſoria. & dicit, APTA DIVERSORIA, hoc ſenſu: Non ita diſpoſita ſunt diuerſoria, ut mihi noctu iter facienti, ſemper ante lucem quaſi ad præſcriptum adſint, ut deinde totum diē in ijs poſſim conſumere: ex quo neceſſe erit, ut oppida non ſemper ante lucē reperientes, aliquā diei partem quandoque in itinere ponamus: itaque fiet quod tu me nocturnis itineribus uelles effugere, ut ab hominibus uidear in uia. Sed fac poſſe, ut aptiſſima ſemper habeam diuerſoria. quid refert? homines, inquis, te non uidebunt in uia. at uidebunt in oppidis, & omnino accidet, quod tu nolles, ut me Brunduſio diſceſſiſſe, & ad Vrbē propius accedere, Cæſariani reſciſcant. quod ſine permiſſu Cæſaris facere tutum non eſt. Ac uidere licet Ciceronis anguſtias & difficultatem, cui neque propius accedere Cæſaris iniuſſu liceret, neque ex Italia diſcedere; Brunduſij uero manere, in oculis uictorum, in ſumma indignitate, moleſtiſſimum eſſet. AD ID, QVOD QVAERIS: ne de acceſſu meo ad Cæſarianos deferatur. hoc eſt enim, cur me uelis noctu iter facere. 172:

ET animi & corporis moleſtiam] Animum enim curæ diſtrahebant; corpus, præter mœrorem, cœli

» etiam grauitas debilitabat. unde illud pag. 183: Cor-
» pore iam ſuſtineo grauitaté huius cœli, quæ mihi labo-
» ré affert in dolore. 172:

D E Vatinio] Scire uis, quo animo Vatinius in me ſit. hoc autem quæſierat Atticus, fortaſſe, quòd uereretur, ne Vatinius, qui Ciceronem antea diligere uiſus eſſet, Cæſare uictore non eundem ſe præſtaret, ſed iniuriæ potius, quàm beneficij à Cicerone accepti, memor eſſe uellet. nam primum eum Cicero oppugnarat, deinde defenderat. 172:

QVINTVS auerſiſſimo à me animo Patris fuit:] Quoniã in ſequentibus epiſtolis de Quinti maledictis in Marcum fratrem legetur, eius rei cauſam non ab re eſt hoc loco pluribus explicare. Cum Cn. Põpeius Brunduſio profectus in Græciam nauigaſſet, ut claſſe, quanta maxima fieri poſſet, comparata, Italiæ commeatus intercluderet, & Cæſarem fame affligeret: incertus M. Cicero quid ageret, in Italia reſideret, an Pompeium ſequeretur; ſuadentibus non nullis, & maxime Quinto fratre, ut ad Pompeium iret, paruit, & profectus eſt: ut oſtendit epiſtola huius libri IX. cum
» dicit, Ceſſimus, uel potius parui. ex quibus unus qua
» mente fuerit is, quem tu mihi commendas, cognoſces ex
» ipſius literis, quas ad te, et ad alios miſit. loquitur enim
de Quinto fratre. Profligato deinde Pompeio, cum in Italiam M. Cicero rediſſet, ueritus eſt Quintus, ne frater, quo facilius à Cæſare ueniam impetraret, ſuæ ad Pompeiũ profectionis cauſam in ipſum conferret. itaq; turpi & ſcelerato mendacio confinxit, ſibi Marcum fratrem auctorem fuiſſe, ut ad Pompeium proficiſcere-

tur: & ubicunque fuit, maledicta in fratrem conferre non deſtitit: idq; fecit Patris, ut patet ex epiſtola huius libri X. ideoq; dicit, Quintus auerſiſſimo à me animo Patris fuit.

172:

PROFECTOS] Ad Cæſarem in Aſiam, ut deprecarentur. apparet ex epiſtola ſequenti.

172:

CVM cæteris] Qui ad Cæſarem eunt, ueniam petituri, cum Pompeio quòd fuerint.

Ex epiſtola VI. pagina 173.

DE me, ac de dolore meo,] De me, propter periculum, in quo uerſor, cum in eorum manu ſim, contra quos in bello fui. De dolore meo, quia uides me dolere, & angi, quòd in Italiam uenerim, cũ omnino aut in Africam ire cum cæteris Pompeianis, aut in oppido aliquo à bellis uacuo reſidere melius eſſet. QVA CONSOLATIONE: quæ ſcilicet in eo eſt, cum tu probas meum conſilium, & me omnino tali tempore in Italiam uenire debuiſſe affirmas.

173.

TANTA erat in illis crudelitas,] Quid enim crudelius eſſe poteſt, quàm generatim proſcriptionem informare eorum omnium, qui in Italia remanſiſſent? TANTA CVM BARBARIS GENTIBVS CONIVNCTIO: proſcriptionis duas cauſas ponit: unam, quòd Pompeiani ſua ſponte crudeles erant: alteram, quòd barbaras gentes in exercitu habebant, quæ tantum de cæde et de præda cogitarẽt. barbaræ autem gentes in Pompeij caſtris erant, Cappa-

doces, Thraces, Bardani, Beſſi, & qui præterea initio libri III. de bello ciuili à Cæſare cõmemorantur, & ab Appiano libro II.

173.

VOLVNTATIS *me meæ nunquam pœnitebit: conſilij pœnitet.*] *Voluntatis, quòd ab armis diſceſſerim: conſilij, quòd in Italiam uenerim.*

173.

OPPIDO *aliquo*] *Vel Achaiæ, uel alicuius prouinciæ, quæ eſſet à bello uacua.* ACCERSERER: *à Cæſare in Italiam: quod & tutius & magis honorificum fuiſſet.* SERMONIS: *quem ſubij, quòd uno prælio uictus, ſtatim, deſperata Rep. et libertatis cura poſthabita, in Italiam ad uictores, quaſi ad ſeruitutem ſponte uenerim.* MINVS ACCEPISSEM DOLORIS: *nam ſi tuto in oppido reſediſſem, ut puta Rhodi, aut Mytilenis: duntaxat Reip. cauſa doluiſſem. nunc me præterea exiſtimationis & ſalutis meæ periculum ſolicitat: exiſtimationis, quòd Reip. cauſam prodidiſſe, aut certe neglexiſſe uideri poſſum, qui unus omnium Pompeianorum huc me contulerim: ſalutis, quòd uictoris in manu ſum.* IPSVM HOC: *quod me nunc angit, erroris uidelicet mei recordatio, qui impetu magis animi, quàm cogitatione uſus, in Italiam ueniendi conſilium cepi.*

173.

IACERE,] *Deſpectum, & ſine dignitate: id enim hoc in loco ſignificat, Iacere.*

173.

SINE *lictoribus, quos populus dedit,*] *Populus Proconſulibus in prouincias euntibus imperiũ dabat, &*

lictores ſex. imperium Proconſules, & cætera inſignia prius non deponebant, quàm in Vrbem reuertiſſent. Cicero autem cum ad Vrbem pridie Non. Ian. acceſſiſſet, hac de cauſa ingreſſus non eſt, quòd fore ſperabat, ut propter res in Cilicia proſpere geſtas Vrbem triumphans inueheretur. quod cùm ei ſenatus frequens flagitaſſet, ut eſt in quadam epiſtola ad Tironem; re per Lentulum Cõſulem dilata, ad extremum, celeri & inopinato Cæſaris aduentu, Pompeium Vrbe relicta profugientem ſecutus eſt. ex quo factum, ut imperium & lictores retinuerit. itaque nunc dicit, Propius accedere ſine lictoribus qui poſſum? in quo oſtendit, ſe adduci non poſſe ut lictores dimitteret: iis autem uti non audebat, niſi à Cæſare, aut ab iis, qui in Italia Cæſaris locum tenebant, impetraſſet: quod deinde impetrauit, ut apparet ex epiſtola ſequenti. Et dicit, QVOS POPVLVS DEDIT, *ad differentiam illorum, qui tantũ Senatuſconſulto, lege Curiata, qua populus imperium dabat, neglecta, prouincias acceperant: ut iuſtior Ciceroni, quàm cuiuis, retinendorum lictorũ cauſa eſſet, quos non à ſenatu ſolum, ſed à populo etiam accepiſſet. Cæſar libro I. de bello ciuili, 121:*

173.

AD Oppidũ] *Ad Oppiũ, omnino uidetur emendandũ. ad eũ enim accedens, lictores ſibi faſces præferre, et cũ pompa anteire noluit, ueritus, ne Cæſariani milites ea re offenſi impetũ aliquẽ facerent: itaque eos in turbã cõiecit, et promiſcue cũ cæteris ire uoluit.* CVM BACILLIS: *cũ faſcibus: nã ex bacillis, & uirgis conſtrictis faſces cõſtabant, ſecuri inſerta, ut eius acies extaret.*

173.

RECIPIO *tempore me domo. te nunc*] *Corruptus locus: quem reſtituere, & ſanare uix uidemur poſſe: tentemus tamen; &, quod remedium in libris manuſcriptis inuenire non licet, uideamus num id ex ingenio promere poſſemus.* Adducor *igitur ut putem,* Ciceronem, *cum de ſuo ad* Oppiũ *acceſſu dixiſſet, ſubdidiſſe cum dolore & indignatione,* Recipi, *ò tempora, me domo, & hunc? ut hoc dicat: uide quàm ſim miſer, colere me homines, & ad me domum uenire ſolebant. nunc uenit tempus, cum me* Oppius *quaſi dignitate ſuperior domo recipiat, exire ad me nolit, intra parietes ſuo commodo expectet.* O' *tempora, recipi me domo? ut illud,* O' *tempora, fore cum* Curtius *non dubitet* Conſulatum *petere?* ET HVNC? *tam abiectum uidelicet, tam deſpectum, tam ſine dignitate?* QVOD *ſequitur, ſic interpũgo,* AD OPPIVM. QVONIAM IIS PLACERET, MODO PROPIVS ACCEDERE; VT HAC DE RE CONSIDERARENT. *Ad* Oppiũ, *inquit, redeo, de quo ſcribere inſtitueram. deinde, quem cum eo ſermonẽ habuerit, continuo ſubiungit.* QVONIAM IIS PLACERET, MODO PROPIVS ACCEDERE; VT HAC DE RE CONSIDERARENT. *de lictoribus uidelicet, num ijs placeret, ut eos mecum adducerẽ. dixi, inquit, ut hac de re cõſiderarent. hoc enim uerbũ ſubaudiendum eſt.*

173:

S I *remanſiſſem.*] In Italia. *ſi nunquam ad* Põpeium *in* Græciam *profectus eſſem, ut contra* Cæſarem

pugnarem. QVAE RESTANT: *præterita ſunt mittéda: quæ reliqua ſunt, uide.* ISTIS: *Cæſaris amicis, qui* Romæ *ſunt, explora, inquit, quo animo iſti erga me ſint, quo putent Cæſarem eſſe.* FACTVM NOSTRVM: *quod propius ad Vrbem accedens, lictores mecum adduxerim. quod Cæſar magis probabit, ſi, me id feciſſe de ſuorum ſententia, cognoſcet.* 173:

DE POMPEII *exitu:*] *Quem* Ptolomæus Aegypti Rex *interfecerat. Cæſar,* Plutarchus, *hiſtorici omnes.* HOC PVTAREM FVTVRVM: *putaui, quocunque ueniſſet, eum interfectum iri, cum homines deſpecta illius fortuna, gratiam eo facto ſe eſſe à Cæſare inituros putarent.*

173:

FANNIO] Hic *eſt, quem initio belli ciuilis* Pompeius *in* Siciliam *cum imperio præmiſit. pag.* 112. *deinde apparet, eum mare tranſiſſe cum ipſo* Pompeio; *& numeratur inter eos, qui cum imperio erant. pagina* 133. DE MANSIONE TVA: *crudeliter tibi minabatur, quòd in* Italia *remanſiſſes. itaque de eius interitu conſolandus non es.*

173:

LVCIVS *uero* Lentulus] Ne *de* Lentulo *quidem dolendū eſt (hic autem ab eodem* Ptolomæo *Rege, qui* Pompeium *interfecerat, comprehenſus, in cuſtodia necatus erat) ſiquidem ut* Fannius *crudelis, ita hic rapax fuiſſet, qui* Hortensij *domum &c.* OMNINO: *omnino & à Cæſarianis huiuſmodi multa fiūt, indigna uidelicet & iniuſta: ſed illud, quod Pompeia-*

ni deſignabant, erat infinitum. non enim hunc aut il-lum proſcribere cogitabant, ſed generatim omnes, qui in Italia remáſiſſent. SOLVTIORE ANIMO: nunc enim à curis diſtrictus ualde ſum, propter temeritatem mei conſilij, quòd in Italiam tam inconſiderate uenerim.

173:

VT deprecaretur :] Vt ueniam à Cæſare peteret, quòd cũ Pompeio fuiſſet. NIHIL AVDIVI: profectus ſit, nec ne.

173:

ALEXANDRINAS literas] Alexãdriæ datas: in qua Aegyptij Cæſarem incluſum obſidione premebant. ſic & Epeirotica literæ, & Olbienſis epiſtola, dixit, illud pagina 203: hoc 310.

173:

AN EVNTEM, an iã in Aſia?] Figura, qua utimur, cum, ex duabus rebus utra ſit, incerti ſumus: ut
» epiſtola II. libri I. Nos hic te ad menſem Ianuarium,
» expectamus, ex quodam rumore, an ex literis tuis ad
» alios miſſis? & eodem libro infra: Proximus Pompeio
» ſedebam: intellexi hominem moueri, utrum, Craſſum
» inire eam gratiã, quam ipſe prætermiſiſſet, an eſſe tan-
» tas res noſtras, quæ tam libenti ſenatu audirentur?
Huius generis etiam illud eſt in epiſtola ad Trebatiũ:
» Cn. Octauius, an Cn. Cornelius quidem, is me crebro
» ad cœnã inuitat. & illud in Bruto, Paucis ante quàm
» mortuus eſt, an diebus, an menſibus?

Ex epiſtola VII. pagina 174.

ISTIS placere,] Cæſarianis, qui Romæ ſunt.

IIſDEM ISTIS LICTORIBVS &c. Conſulibus L.Lentulo, & C.Marcello, cum Q. Caſſius, & M.Antonius Tribuni pl. Senatuſconſultum contra Cæſaris dignitatem fieri prohiberent; factum eſt per Cæſaris inimicos, ut intercedendi poteſtate priuati, de ſua ſalute cogitare die ſeptimo cogerentur. itaque illi ad Cæſarem, qui Rauennæ erat, profugerunt. Poſtea Senatuſconſulta, quæ Pompeius uult, & ut uult, multa ſunt: iniuſte: non enim recte Senatuſconſultum fieri poteſt, cum Tribunis pl. intercedendi poteſtas erepta eſt. ſed Pompeius tamen ijs Senatuſconſultis delectus habuit, pecunias exegit, prouincias cum imperio tribuit, ut Scipioni, Domitio, Fannio, Seſtio. Cæſar autem, deuicto Pompeio, ea Senatuſconſulta improbauit, quæ poſt fugam Tribunorũ facta erát, quòd, tribunitia poteſtate ſublata, nihil legibus, nihil more maiorum, nihil iure actum uideretur. quod cum ita eſſet, ſequebatur, ut & prouincias & lictores amitterent ij, qui hæc à ſenatu poſt fugã Tribunorum habuiſſent. quòd ſi qui ex his erant, quibus Cæſar lictores relinquere, et inſtitutum tamẽ illud ſuum de Senatuſconſultis improbandis retinere uellet: hac utebatur uia: lictores, quos à ſenatu habuerant, adimebat: alios deinde ipſe dabat. ita fiebat, ut & illi lictoribus uterentur; & quæ ſenatus poſt fugam Tribunorum decreuerat,
» ne ualerent. itaque dicit Cicero, Cui non puto ſuos eſſe
» conceſſos, ſed ab ipſo datos: audio enim eum ea Sena-
» tuſconſulta improbare, quæ poſt diſceſſum Tribunorum
» facta ſunt. Seſtius enim erat ex ijs, qui lictores, id eſt
» imperium, illis Senatuſconſultis habuerat. & dicit,

SVOS, *quos habuerat antea*: AB IPSO DATOS, *à Cæſare. ſupra autē*, IISDEM ISTIS, *id eſt, ijs, quos nunc habeo: non enim ex ijs erat Cicero, qui lictores habuerant poſt fugam Tribunorum: ſed eos ante illud tempus, cum Ciliciam prouinciam non à ſenatu ſolum, ſed etiam à populo acceperat. quod Seſtio non contigerat: qui prætoriam prouinciam ſortitus erat, cum de illius imperio ad populum relatum non eſſet. Cæſar libro 1. de bello ciuili 121*: QVOD CONCESSVM SESTIO SIT: *ut lictoribus ipſe quoque uti poſſet. cui nō puto etc.* SI VOLET SIBI CONSTARE: *hoc dicit: Cæſar, ſi tantummodo Senatuſconſulta uolet improbare, quæ poſt diſceſſum Tribunorum facta ſunt, poterit noſtros lictores comprobare, id eſt eos, quos hactenus habui: nō enim ego illis Senatuſconſultis imperium accepi. quòd ſi noſtros lictores minus probare uoluerit, plane conſtare ſibi non uidebitur: nō enim præſtabit id, quod dixit, ſe uelle ea Senatuſconſulta, quæ poſt fugam Tribunorū facta ſunt, ut iniqua reſcindere: ſed hac ratione prorſus omnia Senatuſconſulta tollet.*

174.

L. METELLVM] *Hic eſt, qui ſuperiore anno Tribunus pl. cum eſſet, Cæſarem, ne pecuniam ex ærario promeret, impedire conatus eſt. cui Cæſar mortem minitatus, & ærarij foribus, ut Appianus inquit, effractis, pecuniam abſtulit. unde illud pag. 161. Duarum rerum ſimulationem amiſit, manſuetudinis in Metello, diuitiarum in ærario.* ILLVM: *Cæſarem.* EDIXIT: *edixit Antonius, ne cui ex ijs, qui cum*

Pompeio

Pompeio contra Cæſarem in bello fuiſſent, liceret eſſe in Italia, exceptis Cicerone, & Lælio. REIPSA EXCIPI: quo modo poterat ſine nomine re ipſa fieri Ciceronis exceptio? ſi ſic uidelicet Antonius edixiſſet, Ex omnibus Pompeianis ne cui liceat eſſe in Italia, niſi quorum cauſam Cæſar cognouerit, aut de quibus Cæſar ſcripſerit. Quo edicto Cicero, non nominatus, re ipſa tamen exceptus eſſet: ſiquidem Dolabellæ literis, Cæſaris iuſſu confectis, in Italiam uenerat. Cur autem nominari Cicero noluiſſet? duabus de cauſis: primum, quòd grauius offendi Pópeianos intelligebat tam aperta ſignificatione; eos porrò iratos habere nolebat, ſi forte, ut incerti ſunt bellorum exitus, uictores domum reuertiſſent: deinde, quòd exceptio illa nominatim facta, quaſi legem & neceſſitatem ijs, qui excipiebantur, imponebat, ne diſcedere ex Italia poſſent; ne ſcilicet beneficium Cæſaris aſpernari, aut etiam renunciare uiderentur. unde illud epiſtola, quæ proximam ſubſequitur,
›› Exceptionibus edictorũ retineor: quæ ſi non eſſent
›› ſedulitate effectæ, & beneuolentia tua, liceret mihi abi-
›› re in ſolitudines aliquas: nunc ne id quidem licet.

174.

ASSEQVERE quod uis,] Vt minuatur dolor meus: quem inde capio, quòd & in Italiã uenerim, & in edicto nominatim exceptus ſim. ME BONORVM IVDICIVM NON FVNDITVS PERDIDISSE: bonos de me non male iudicare, neque conſilium meum, quòd in Italiam unus ex omnibus Pompeianis uenerim, prorſus improbare.

174:

QVID *tu in eo potes?*] *Quid à te fieri poteſt, ut boni meum conſilium non reprehendant? nihil ſcilicet: cauſam enim mei facti probabilem, quam afferas, nullam habes. ueruntamen ſi qua mei defendendi facultas exiſtet, id me maxime conſolari poterit.* Et *dicit,* ID POTERIT, *ut hoc ſignificet, aliud ferè nihil eſſe quod poſſit.* QVOD NVNC QVIDEM VIDEO NON ESSE: *uideo nullam tibi nũc meæ temeritatis excuſandæ facultatem dari.*

174:

SI *quid ex euẽtis:*] *Nũc nihil uideo eſſe, quo meũ factum tueri poſſis. ſed ſi quid ex euentis naſcetur, obſerua, & occaſionem ne prætermitte. ut, ſi* Cæſar *bellũ ex ſententia confecerit, ex illo euentu mei defendendi facultatem arripies, quam nunc quidem non habes: adhuc enim* Pompeiani *ſunt in armis; & dum erunt, ego turpis uidear neceſſe eſt, qui ſtantem adhuc* Reip. *cauſam deſeruerim. quòd ſi uincuntur; meum conſiliũ ex euentis probabitur: dicar enim hunc exitum prouidiſſe; ſapienterq; feciſſe, quòd in* Italiam, *id eſt in* Cæſaris *poteſtatem uenerim; contra quem ſine ſpe uincendi pugnare, aut fruſtra tergiuerſari, ſtultum eſſet.* VT HOC NVNC ACCIDIT: *hoc ſcilicet, quod ſequitur: in quo ex euentis defendimur: nam exitu* Põpeij *perſpecto, minus reprehendor, quòd cum eo poſt* Pharſalicam *pugnam fugiente profectus non ſim. in quo ſapiens fuiſſe nunc uideor; quaſi de illo, quocunque ueniſſet, id, quod accidit, fore coniecerim. exitu uero non dum cognito, dicebar debuiſſe cum eo proficiſci.*

174:

EX omnibus nihil tamen magis deſideratur, quàm quòd in Africã non ierim.] Multa, inquit, in me deſiderantur, uel quòd cum Põpeio profectus non ſim, uel quòd in Africã ad renouandũ bellũ nõ ierim, uel quòd in oppido aliquo non reſederim: ſed ex omnibus tamẽ nihil magis deſideratur, quàm quòd in Africam non ierim. NON PROBANT: qui Romæ ſunt, qui ſcilicet pondus habent; & à quibus meum factum probari uellem. fortaſſe autẽ nõ probant, ꝙ multi boni uiri in Africam profecti ſunt: ut tentare quiduis potius maluiſſe uideantur, quàm de Rep. deſperare: cum ego contra fecerim. ET SCIO FVISSE ANTEA: quorũ omnium iudiciũ hoc fuit, uel barbaris auxilijs Rẽp. eſſe defendendã. HOC LOCO VALDE VRGEOR: nõ uideo, qui defendi poſſim. HIC QVOQVE OPVS EST etc. oportet, inquit, (nam alioqui defendi non poſſem) ex ijs, qui in Africam iuerunt, ut bellum renouarẽt, caſu aliqui ſint, uel ſi fieri poteſt, omnes, qui ſuæ ſaluti conſulere uelint, & conſilium illud, quod ceperant, omittẽtes, abiectis armis Cæſari ſe credant. hoc ſi ita fit, meũ factum minus condemnabitur; ſiquidem & alios ſalutem omnibus rebus antepoſuiſſe conſtabit. ſin autem illi in bello perſeuerant, & ſi uincunt: uides, quid nobis futurum ſit. quaſi dicat: non ſolum in turpitudine erimus, ſed etiam in periculo: turpitudine, quòd publicam cauſam deſerui, maiore ſalutis, quàm dignitatis, ratione habita: periculo, quòd eos hoc facto mihi fore iratos intelligo. unde illud in epiſtola quadam ad Var

" ronem: Si eſſent noſtri potiti, ualde intemperantes fuiſ-
" ſent: erant enim nobis perirati: quaſi quidquam de
" noſtra ſalute cenſuiſſemus. Dicit auté, HIC QVOQVE, propterea quòd in Græcia multi fuerant, qui poſt deuictum acie Pharſalica Pompeium ſaluti conſulerent, & uictori aut ſe committerent, aut bellum certe rurſus inferre nollent.

174:

SVLPITII conſilium] Quod ſe Ciceronis conſilio non anteponere, conſolans uidelicet Atticus ſcripſerat. CATONIS: qui bellum in Africa contra Cæſarem renouat. PERICVLO VACVVM EST, ET DOLORE: itaque noſtro conſilio uidetur eſſe anteponendum: cum noſtrum neque periculo uacuum ſit, neque dolore; quòd & in uictoris manu ſumus, & hoc ipſum mali non caſu nobis, ſed culpa & temeritate noſtra contractum eſt: cũ quiduis facere præſtiterit, quàm in Italiam uenire.

174:

EXTREMVM eſt] Commemorat quæ cõtra ſe faciunt, & quæ obijci à bonis uiris poſſent. primũ, inquit, reprehendi poſſum, quòd in Africam non ierim: deinde quòd non idem fecerim, quod Sulpitius, qui ſedem tutam & à bello uacuam elegit: poſtremo, quòd non in Achaia remanſerim. hoc extremum eſt, ſed hoc tamen facere melius fuit, quàm Italiam uenire.

174:

DOMVM ſtatim uenerint.] Quod nobis non contigit: nam & in Italiam uenimus, neque domum tamen ſtatim uenimus, qui Brunduſij adhuc iacemus.

illi autẽ uel in Achaia reſidebunt, uel impetrata à Cæſare uenia, domum recta ſe conferent. Brunduſij uero *maxime lictorum cura Ciceronem tenebat: quos neque dimittere uolebat, ut proxima ſuperiore epiſtola oſtendit; & ſecum adducere, propter militum licentiam periculoſum uidebat eſſe.* HAEC TV: *hæc, quæ contra me ſunt, uelim, ut cœpiſti, in ſermonibus ita extenues, ac minuas, ut quamplurimos in tuam ſententiam adducas.*

174:

QVOD *te excuſas*] *Cur ad me ipſe nõ uenias.* VEL VT CVM IIS: *hic particula* VEL *nõ iteratur, ſed refertur ad illud, quod infra dicet,* ALTERVM EST, CVR TE NOLIM DISCEDERE. *nam duæ cauſæ erant, cur* Ciceronis *intereſſet Atticum Romæ eſſe: uel ut cum Cæſarianis ageret quæ agenda erant: uel, ipſo abſente, ne* Terentia *egeret; quam Atticus ſcripſerat in ſumptum flagitare.* CONSILII MEI: *quòd in* Italiam *uenerim.*

175.

QVOD *ſcribis* Terentiam *flagitare*:] *Hæc eſt altera cauſa, cur te nolim diſcedere, quia ſcribis* Terentiam *aſſidue pecuniam petere, quod eam eſſe in anguſtijs declarat. quæ, ſi tu abeſſes, omnium rerum inopia premeretur.* IN HOC LOCO: *præ dolore, inquit, in huius rei commemoratione diutius uerſari nõ poſſum.* QVOD EAM DILIGIS: *quòd ea tibi curæ eſt, quòd ei deeſſe nihil pateris.*

175.

VTINAM *illi,*] *Hoc dicit, quia fore ſuſpicatur, ut ab ijs apud* Cæſarem *oppugnetur. patet ex epiſtola ſequenti.*

Ex epiſtola VIII. pagina 175.

TEMERITATIS meæ,] Quòd in Italiá temere & inconſiderate uenerim. QVAM TV PRVDENTIAM MIHI VIDERI VIS: conaris enim mihi perſuadere, non me temere feciſſe quòd in Italiam uenerim, ſed prudenter: negaſq; mihi quidquam tali tempore potius faciendum fuiſſe.

175:

NOSTI genus,] Noſti, quàm maledicus, quàm iracundus ſit. non ignoras quantum in eo ſoleat eſſe acerbitatis & petulantiæ uirus: id in me nunc uniuerſum euomitur.

Ex epiſtola IX. pagina 175:

NEC in ulla ſum ſpe &c.] Nam ſi ſperarem me hinc poſſe diſcedere, quò & incaute, & celerius, quàm oportuit, ueni; leuior eſſet dolor: ſed eam ſpem eripiunt mihi exceptiones edictorum. lege quæ ſcripſimus in epiſtolam, quæ ante proximam ſuperiorem legitur.

175:

ANTE initum Tribunatum] Ante quàm Tribunatum noui Tribuni pl. inirent. ueni autem ante in Italiam, ueritus ne illi me ſuis rogationibus impedirent. Tribuni pl. ante alios magiſtratus & deſignabantur, & magiſtratum inibant. alibi plenius. LEGE: fortaſſe à Tribuno pl. Dolabella perlata; in qua ſcriptũ eſſet idẽ, quod in Antonij edicto. OPPRESSVS: quia me lex in Italia retinet, cũ excipiat me nomina-

tim, ſicut edictum. uide 174. MVLTAE'QVE MVLTORVM AD ILLVM: *ad Cæſarem. Multos autem ad Cæſarem ſcribere ſciebat, propterea quòd tabellarij, qui Roma ad Cæſarem in Africam literas ferebant, Brundusij, ubi ipſe erat, neceſſario cō-ſcendebant.*

175.

CAVSA *attulit.*] *Vbaldini liber antiquus, Caūs attulit. emendo,* CASVS ATTVLIT. *nam quemadmodum, caſus & conſilium, caſus & iudicium; ſic, caſus & culpa, caſus & error, antitheta ſunt. unde illud epiſtola huius libri ultima:* Nihil eſt enim contractum caſu: ſed omnia fecimus iis erroribus & animi & corporis, quibus &c.

175:

GENVS *belli*] *Formidabile, &, quocunque uictoria inclinaſſet, exitioſum. unde illud ad Marcellū:*
» Omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus: ſed miſerius nihil,
» quàm ipſa uictoria: quæ etiam ſi ad meliores uenit, ta-
» men eos ipſos ferociores, impotentioresq; reddit. *Plane enim uiderat, quid Cæſar & Pompeius ſpectarent, quæ inter eos conflati belli cauſa eſſet, cùm uidelicet utrique non libertas, ſed dominatio propoſita eſſet. ex quo illud*
» *pagina 125.* Neutri σκοπὸς eſt ille, ut nos beati ſimus: u-
» terque regnare uult. IVERAM: *ad Pompeium in Græciam.* MIHI PRAETER CAETEROS CONCEDENDVM: *nam alios tantum Reip. cauſa, me uero etiam beneficia, quæ à Pompeio acceperam, mouebant.* CESSIMVS, VEL POTIVS PARVI: *ceſſimus, Italia: parui iis, qui ſuadebant, ut ad Pompeium irem.*

176.

I S, *quem tu mihi commendas,*] Frater meus. *commendauerat autem Atticus, ut eum Cicero apud Cæſarem deprecantem literis adiuuaret. unde illud pagina* 183. *Scribis illum per me Quinto fore placatioré.* ›› *quo modo autem Cicero, qui & ipſe fortuna minus proſpera utebatur, adiuuare eũ apud Cæſarem poſſet, & quo modo etiam adiuuerit, apparet ex epiſtola, quæ poſt duas ſequentes legitur: in qua cõmendatitiæ ſunt, pro Quinto fratre, Ciceronis ad Cæſarem literæ.* F A S C I C V L V S: *literarũ, quas è Græcia Q. Cicero partim Brunduſium ad Vatinium, & Ligarium, partim Romam ad alios mittebat.*

176.

N O N *modo fouiſſe, ſed & tantam pecuniam illi dediſſe honoris mei cauſa.*] *Cum ſcilicet eo Legato in Gallia uſus eſt.* H O N O R I S *autem* M E I C A V S A, *propterea quòd in eo Cæſar non Quinti Ciceronis, ſed Marci rationem habuit.* E I V S D E M G E N E R I S: *plenas omnium in me probrorum.* R E D D I: *ijs, ad quos mittuntur.*

176.

H A C *ille acerbitate*] *Nam in me acerbus & cõtumelioſus fuit iam inde ab illo tempore, cum ad Pompeium in Græciam nauigare cœpimus.*

176.

I S T A M *miſerã,*] *Tulliolam.* P A T R I M O N I O, *&c. uidetur dubitare de proſcriptione:* ›› *quod apertius oſtendit paulo infra, cum dicit, Matri* ›› *quoque eadem intellexi eſſe parata, quæ mihi.*

176.

SI *me non offendes,*] *Nam etſi te uidere plane uelim: tamen, futurum id ne ſit, ignoro. Et hoc dicit, ut ſignificet, ſibi præ deſperatione conſiliũ in alias terras migrandi penè iam eſſe captum.*

Ex epiſtola X. pagina 176:

DIE *natali meo*] III. *Nonas Ianuarij: apparet ex epiſtola V. libri VII.104: et libro XIII.218:* OPERAS IN PORTV, ET SCRIPTVRA ASIAE PRO MAGISTRO DEDIT: *portorio, & ſcripturæ Aſiæ Magiſtri loco præfuit. De hoc ipſo in epiſtola ad Silium his uerbis:*
» *Cum P. Terentio Hyſpone, qui operas in ſcriptura pro*
» *magiſtro dat, mihi ſumma familiaritas, ſummaq; con-*
» *ſuetudo eſt. Scriptura autem quid ſit, Pedianus in Di-*
» *uinatione declarat his uerbis: Qui exigenda à ſocijs,*
» *ſuo periculo exigunt, & Reip. repræſentant, eorum ra-*
» *tio ſcriptura dicitur. In illa autem ſocietate & magi-*
» *ſtri, & pro magiſtris erant.*

176:

CVM *illis ne querendi quidem locum futurum puto.*] *Siquidem alter frater eſt, alter fatris filius. cũ alijs ſi res eſſet, ulciſcerer: cũ his ne queri quidem mihi arbitror licere.*

176:

ACTV *ſcripſeras,*] *Atticus ad conſolandum Ciceronem, quæ poterat, omnia colligebat. itaque ſcripſerat, eos, qui contra Cæſarem in Africa bellum renouarent, infirmos plane eſſe, & imparatos. hoc autem ad minuendam Ciceronis moleſtiam uel maxime per-*

tinebat, qui ex euẽtis aliquid exiſtere cupiebat, unde cõ-ſilium ſuum non temere captum uideretur. In epiſtola, quæ ante duas ſuperiores legitur, locus eſt huiuſmodi: SI QVID EX EVENTIS. *in eum locũ quæ ſcripſimus, lege. apertior huius erit intelligentia.*

176:

HISPANIA,] *In qua Cn. Pompeius Magni filius bellũ aduerſus Cæſarem inſtaurabat. Appianus libro* II. *Dion libro* XLII. & XLIII. QVID EST, VBI ACQVIESCAM? *nam ſi hæc, ut nunciantur, ita ſunt: ualde ego reprehẽdar, qui in Italiã ad Cæſarem uenerim, cauſa publica, quam alij & fortiter & cum optima ſpe tuerẽtur, deſtituta.* EOS'QVE: *Quintum fratrem, et Quintum eius filium.* ACCVSES: *literis ad eos ſcriptis reprehendas.*

Ex epiſtola X I. *pagina* 177.

IMMVTATA *eſſe omnia,*] *Nã cum Cicero ab Attico literas accepit, imbecillæ Pompeianorum uires eſſe uidebantur; cum autem hanc epiſtolam ſcripſit, firmiſſimæ erant. itaque infert,* ILLA ESSE FIRMA, QVAE DEBEANT, *nos ſtultitiæ noſtræ grauiſſimas penas pendere. & hoc poſtremum adiungit, quia ſtultus ſibi fuiſſe uidebatur, quòd tam celeriter in Italiam ueniſſet, belli Africani exitu non expectato.* CVRANDA: *Romæ.* ACCEPI: *hic. Erant autem argentarij P. & Cn. Saluſtij, alter Romæ, alter Brundusij.* QVI VTAMVR: 213:

177.

QVO *culpa maior.*] Nam hoc ipſum mali, quod & ſuſtineo, & expecto, totum eſt mea culpa contractum, qui tam ſtulte & inconſiderate in Italiam ueni. ILLE: Quintus frater.

177:

TAMEN L. *in eo*] Tamē de eo, clarius eſſet. ut nunc legitur, non puto locum carere mendo.

Ex epiſtola XII. pagina 177:

IS *lenis in illum*] Cæſar in Quintum. IS ERO, QVI SEMPER FVI: faciam quod ſemper feci, ut fratrem meum, quantum in me ſit, adiuuem.

178.

QVOD *utinam ita eſſet.*] Cupit, Pompeianos Cæſari ſe dedere; ut ipſe ſapiens fuiſſe uideatur, qui ſtatim poſt Pharſalicam pugnam ad Cæſarem uenerit, quaſi, quid futurum eſſet, coniectura proſpiceret. ETIAM HISPANIA: cum etiam in Hiſpania contra Cæſarem bellum pararetur.

178.

VELIM *facias id, quod ſæpe feciſti:*] Scribas ipſe meo nomine. Hoc enim Atticus facere ſolitus erat. unde illud pagina 171: Quibus tibi uidebitur, uelim des literas meo nomine. & 172. Velim, ſi qui erunt, ad quos ſcribendum à me exiſtimes, ipſe conficias. item 172: 175. 179.

178.

PRAECLARAS *generi actiones?*] Eἰρων κῶς. nā actiones Dolabellæ, qui hoc tempore Tribuna-

tum pl.gerebat, turpiſſimæ erant. auctor Dion libro XII. & Plutarchus in Caſare. Ipſe autem pagina
» 179. Omnium,inquit,cóſpectum horreo,præſertim hoc
» genero. Et 180. Ad ea,quæ me conficiunt, gener acce-
» dit. Et 183: O' dij,generum ne noſtrum potiſſimum,ut
» hoc uel tabulas nouas? SIMPLICEM: ſine co hæredibus; ut ego unus creuerim. 171.

Ex epiſtola XIII. pagina 178.

SERVII patris] Seruij Sulpitij. & addit, PATRIS, propterea quòd eodem prænomine & filius appellabatur. ut apparet ex epiſtolis ad Sulpitium ſcriptis. Puto autem alio loco me dixiſſe, apud Romanos in conſuetudine fuiſſe poſitum, ut, qui primi nati eſſent filij, patris prænomine uterentur.

178.

HVC uenerunt:] Brunduſium. EXISTIMARE TE POSSE CERTO SCIO: uides enim, nulla omnino re leuari poſſe dolorem meũ. deinde infert, MIHI CVM OMNIA &c.

178:

AEQVVM poſtulant,] Quid poſtularint, cognoſce infra, 180. & 179.

178:

NEQVE tam mihi deſperaturi uidebamur.] Caualcantis liber manuſcriptus habet, Neque tamen mihi deſperaturi ita uidebantur: Vbaldini, Neque tñ deſperaturi mihi uidebamur. Legendum puto, Neque tam deſperatum iri mihi uidebantur. IN EADEM SVM VOLVNTATE: ut redima-

tur: quanquam res noſtræ deſperatæ ſint.

178:

CVM id uidebamur ſapienter facere,] Ante quàm ille à Cæſare deuictus eſſet: quo tempore nobis ea res honori fore uidebatur Rep. conſtituta. nunc autem, quoniam fortuna tulit ut Cæſar uinceret, ex euentis ſtulte feciſſe iudicamur. TVO VILLICO: in Epeiro. NEQVE AB ILLO ROGATI SVMVS; qui enim dare debui non rogatus? QVID SIT, QVOD CONFICI POSSIT; unde nobis ſuppeditentur ſumptus neceſſarij. CAVSAM NOSTI: non eſt tibi ignotus rerũ mearum ſtatus. Et hoc dicit, propterea quòd cum illud parum plane poſuiſſet, Quid mihi de omnibus des conſilij (non enim exponit, quibus de rebus conſilium dari ſibi uelit) adſcribendum putauit, cur breuitate uſus eſſet: ideóq; intulit, ET CAVSAM NOSTI. & ſcis, inquit, res meæ quo modo ſe habeant, et quæ me ſolicitent, etiam ſi ego minus explicem.

Ex epiſtola XIIII. pagina 178:

COMITES me & ſocios habere putabam:] Qui in Africam ire noluerant, ſed remanſerant, ut à Cæſare ueniam deprecarentur, eos ſibi comites, & eiuſdem conſilij ſocios fuiſſe dicit.

179.

CVLPAE] Peccaſſe ſibi uidetur, quòd Brundusij maneat, cæteris ad Africanum bellum proficiſcentibus. RECEPTVS: à Cæſarianis. SCRIPSERIT: Cæſar.

179.

NON quòd ab iſto ſalus data quidquam habitura ſit firmitudinis:] Cur ita putaret, cauſam attu
„ lit pagina 182. ſic enim ſcribit : Et alia timenda ſunt,
„ ab aliíſq; : & ab hoc ipſo quæ dantur, ut à domino,
„ rurſus in eiuſdem ſunt poteſtate.

179.

HOC genero:] P. Cornelio Dolabella, qui cum Cæſare erat. HOC GENERO, tam turpi, tam perdito, tam flagitioſo. Et hoc, quemadmodum ego opinor, ideo dicit, quòd Dolabella Cæſarem inſtigabat, ut aut Pompeianorum bona proſcriberet, aut tabulas no-
„ uas poneret. unde illud pagina 184. O dij, generum ne
„ noſtrum potiſſimum, ut hoc, uel tabulas nouas? Atque
„ etiam huc pertinet id, quòd dixit pagina 178. Vides ac
„ ceſſiſſe ad ſuperiores ægritudines, præclaras generi actio
„ nes. item pagina 180. Ad ea, quæ me conficiunt, gener
„ accedit. & ibidem : Suſpicor cohæredes dubiam no-
„ ſtram cauſam putare : id eſt, proſcriptionem meorum
„ bonorum fore putant.

179.

QVINTVS pergit,] Quintus frater nõ ceſſat de nobis detrahere. CVM CAETERIS: ijs, de quibus ſupra in hac ipſa epiſtola.

179.

AD Minutium parentem ſcribam,] Vt mihi pecuniam curet. TVAS LITERAS MITTAM: quibus ad eum ſcribis, ut mihi uſque ad HS XXX curet: tantundẽ te Minutio filio Romæ numeraturũ. Minutius tamen XII. ſola curauit, ut ex epi-

ſtola, quæ proxima ſequitur, apparet. POTVISSE MIRARER: *ſubaudi, cogi et confici à te de rebus meis.* NISI MVLTA DE FVFIDIANIS PRAEDIIS: *hic quoque ſubintelligitur,* HS *cogi & confici potuiſſe putarem. quod tamen non ita erat: nam* Fufidiana *prædia, quæ ad* Ciceronem *hæreditate peruenerant, non dum* Atticus *uendiderat: ut patet ex epiſtola ſequenti.* ET ID VIDEO TAMEN: *quàm difficile ſit* XXX *cogi.*

Ex epiſtola XV. *pagina* 179.

VT *eum ſcribere etiam pudeat de illis rebus.*] *Quaſi bellum cum* Ptolemæo *rege cœptum confecerit, & negotij iam nihil habeat. Loquitur autem de* Cæſare. AFFVTVRI: *in* Italia, *ut cum* Cæſare *dimicent. unde illud in epiſtola ſequenti:* » Ante *reditum* » *eius, negotium confectũ iri puto.* ACHAEI: *qui poſt pugnam* Pharſalicam *primum in* Achaia *remanſerant: deinde in* Aſiam *iuerant, ut à* Cæſare *ueniam impetrarent. ij, omiſſo petendæ ueniæ conſilio, aut ad* Pompeianos, *inquit, redituri ex* Aſia *uidentur, aut loco aliquo, qui* Cæſaris *in poteſtate non ſit, cõmoraturi.*

179.

ALTERO,] D. Lælio, *quem tamen à* Cæſarianis *receptum iam eſſe, ſuperiora epiſtola ſcripſit. ſed uidetur minus certum id fuiſſe: ſiquidem paulopoſt in* » *hac epiſtola dicet,* Solius *meum peccatum corrigi non* » *poteſt, & fortaſſe* Lælij. *ex quo manifeſtum eſt, incertũ adhuc fuiſſe, num* Lælius *eſſet receptus.*

179:

CVI *neque ad illos reditus ſit, neque ab his ipſis quidquam ad ſpem oſtendatur.*] *Illos, Pompeianos.* HIS IPSIS, *Cæſarianis.*

179:

XII.] HS. *De hoc in epiſtola ſuperiore.* QVOD SVPEREST: *Vſque ad* XXX HS. *ex quibus* XII. *tantũ acceperat à* Minutio, *ut* XVIII. *ſupereſſent.*

179:

PECCATI *dolor,*] *Nihil, inquit, difficilius eſt, quàm is dolor, quem ex peccati mei recordatione percipio. peccauerat autem in hoc* Cicero, *quòd in* Italiam *uenerat, ut ſæpe iam dictum eſt.* AETERNVS: *nunquã.n.eo liberamur.* SI SOCIOS ESSEM HABITVRVS EGO, QVOS PVTAVI: *putaui enim alios quoque in* Italiam *eſſe uenturos: qui deinde nõ uenerunt.* HABET ALIORVM &c. *cæteri* Pompeiani, *qui in* Africã *non iuerunt, excuſari omnes aliqua re poſſunt, ego nulla. itaque illi reditum habent ad ſuos: quem ego me habere non puto, qui publicam cauſam, cum in* Italiam *ueni, quaſi prodidiſſe uideor.* NON VENIVNT IN DVBIVM DE VOLVNTATE: *non exiſtimari poſſunt noluiſſe in* Africam *ire; ſiquidem capti à* Cæſare, *aut intercluſi, non potuerunt. ego autem neque captus ſum, neque intercluſus: neque tamen in* Africam *iui: quodq; grauius eſt, etiã in* Italiam *ueni.* CVM SE EXPEDIERINT: *nunc reprehendi non poſſunt, quia non iuerint; apparet enim non licuiſſe, cum alij capti, alij in-*

tercluſi

tercluſi eſſent. Si uero exeundi uiam nacti, ad exercitum Africanum ſe conferent; multo minus in dubiũ uenient de uoluntate: oſtendent enim ſe, cum potuerint, iuiſſe. 179:

FVSIVM] Q. Fuſium Calenum, quem Cæſar Achaiæ præfecerat: & eſt is, ut opinor, qui Ciceroni poſt Cæſaris obitũ acerrime in ſenatu in M. Antoniũ inuehenti reſpondit. Dion. TIMIDI: tantum timidi uideri poſſunt, nihil præterea: uenerunt enim ſua ſponte in Cæſaris poteſtatem, ne hoſtium loco habiti calamitatem aliquam ſubirent, quam ſupplices ſe poſſe effugere ſperarunt. ego autem non timidus ſolum exiſtimari poſſum, ſed Cæſaris quodam modo cupidus, qui in Italiam, quaſi conſpectum & conſuetudinem uictoris appetens, me contulerim: cum eadem ratione, qua ij qui ad Fuſium uenerunt, conſulere mihi poſſem. QVICVNQVE SVNT: etiam ſi Cæſaris cauſam acriter oppugnarint. CORRIGI NON POTEST: neque enim efficere ego quidquam poſſum, ut peccaſſe non uidear. alij autem, ſi qui peccaſſe putabantur, cum ſe ad Africanum exercitum contulerint, recepti non iam amplius reprehendentur: cum mea ratio non eadem ſit: nã quoniam ego multo grauius, quàm cæteri, Pompeianos offendi; non recipiar ab illis; itaque fiet, ut ſolius meum peccatum non corrigatur. C. QVIDEM CASSIVM: rumor fuerat, Caſſium ad Cæſarem Alexandriam ire, ut deprecaretur: quod omnino Ciceronis cauſam aliqua ex parte ſubleuaſſet: cum & alios eſſe conſtaret, qui uictori ſe crederent. Hic quoque, inquit, conſilium mu-

taſſe dicitur: ut uideas me, præter Lælium, culpæ ſociũ habere neminem. GENER ACCEDIT: perditus, & Cæſari malorum conſiliorum auctor, etiam in epiſtola ſuperiore, PRAESERTIM HOC GENERO. in eum locum uide quæ diximus. CAETERA: ut de domeſticis rebus male affectis: ut de Terentia inopia: ut de Quinti maledictis. EXPLERI: cũ hæreditas diuidi cõmode non poteſt, propter cohæredũ nõ æquas partes; ad licitationẽ cõfugitur; quæ certior eſt, q̃ æſtimatio. ita omniũ bonorũ repto pretio, expletur ea q̃ minor eſſe uidetur pars hæreditatis.

Ex epiſtola X V I. pagina 180.

ISTA epiſtola] Quæ mihi à Cæſare reddita eſt. EXIGVE: ſine pondere: ut quod illa epiſtola continetur, inane dicat. quod idem pagina 181: Inane, inquit, eſſet, etiam ſi uerum eſſet. AB ILLO: à Cæſare. à quo epiſtolam illam ſcriptam non fuiſſe,
" oſtendit pagina 181. Intelligis, inquit, illud de literis ad
" V. Idus Febr. datis non uerum eſſe. Ac ſanè fieri poteſt, ut Oppius eã, aut aliquis alius ſcripſerit, ne Cicero deſperatione adductus, rurſus ex Italia diſcederet.

180.

DE pace] Quam Cicero cum omnino inter Cæſarem et Pompeianos factum iri putaret, ut oſtendit in epiſtola ad Caſſium, in Italiam uenit, ſtatim poſt pugnã in Theſſalia commiſſam. cuius eum conſilij deinde pœnituit: itaque infert: Cuius ego ſpe in hanc fraudem incidi. SPERANDVM: de pace.

180.

IN ASIA &c.] Enumerat, quot in locis pa

rum ſecunda Cæſaris fortuna fuerit. IN ASIA: *cum Pharnaces Mithridatis filius, pugna cum Cn. Domitio Caluino Aſiæ præfecto proſpere facta, Pontum occupauit.* IN ILLYRICO: *propter rem à Gabinio minus feliciter geſtam: nam, præter alia incommoda iam accepta, in prælio cum barbaris cómiſſo magnum numerum militum amiſit; et ipſe paucis poſt menſibus ſumma difficultate rerum omnium preſſus, morbo interijt.* IN CASSIANO NEGOTIO: *cum Caſſius & Marcellus Cæſaris in ulteriore Hiſpania præfecti, diſſenſione orta, & militum ſeditione facta, bellum aliquandiu inter ſe geſſerunt.* IN IPSA ALEXANDRIA: *cum Cæſaris milites perturbati, & ab Alexandrinis loco pulſi, legionarijs circiter quadringentis, & claſſiarijs ac remigibus ferè totidem amiſſis, in naues refugerunt; Cæſar autem ipſe, magno in periculo uerſatus, natatione ſibi conſulere coactus eſt.* IN VRBE: *hoc eſt, quod dicit pagina 176: Vrbanæ res perditæ: cum ſcilicet, abſente Cæſare, & in bello, quod cum Alexandrinis geſſit, occupato, multa male & inutiliter Romæ propter contentiones Tribunorum pl. et ambitionem Tribunorũ mil. adminiſtrabantur: ut inquit Hircius libro IIII. quãquam aptius referetur ad M. Antonij libidinem, et auaritiam: de quo his uerbis in II. Philippica: In urbe auri & argenti fœda direptio. Et paulo poſt: Quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferã?* IN ITALIA: *hoc quoque ad M. Antonium refero: de quo ſic in eadem Philippica: Italiæ percurſatio comite mima: in*

» oppida militũ crudelis & miſera deductio. ILLE: Cæſar: quem adhuc bello Alexandrino diſtineri, fama erat. NEGOTIVM CONFECTVM IRI: Africanos in Italia fore. unde illud in epiſtola ſuperiori: Ii ex Africa iam affuturi uidentur.

180.

DE LITERIS:] Ad me à Cæſare miſſis: de quibus initio loquitur epiſtolæ. Lætitia autem bonorum cõmota erat, propterea quòd de Ciceronis incolumitate dubitandum iam non uidebatur, Cæſare ad illum ſcribente. HVIVS CONSILII: nemo enim ſalutem à Cæſare petit. nam qui in Aſiam iuerant, ut Cæſarem pro ſalute ſua deprecarentur, progredi ulterius noluerunt, ſed ibi Alexandrini belli exitum expectant. Qui uero in Achaia ſunt, Fuſio, contra q̃ antea fecerant, oſtendũt ſe nolle deprecari, & primum illud conſilium de ſalute à Cæſare petendà mutauiſſe. Puto autem legendum eſſe, AVFERVNT, non AFFERVNT. puto tamen, non cenſeo.

180.

CONSTITVTVM] Deliberatio: nam conſtituerunt, Cæſari ſe cõmittere: ſed interpoſito Alexandrino bello, et Cæſaris rebus in diſcrimen adductis, integrum ſibi reſeruarunt, belli exitum expectantes. itaq; mora Alexandrina effectum eſt, ut eorum cauſa quaſi corrigeretur, ut eorũ culpa minueretur, ut eorum peccatum leuius fieret: ſiquidem nihil fecerunt, quod Pompeianos, qui in Africa bellum renouant, grauius offenderet. et ut Alexandrinũ bellũ illorũ cauſam iuuit, ita meam perdidit. nam quo minus ſecũda Cæſaris for

tuna eſt, eo magis reprehendor, qui in Italiam uenire properarim, cauſa Reip. deſperata. AB HIS: à Cæſarianis. 180:

SINE dubitatione] Noli enim dubitare, ut eorum ueritas me offendat.

180:

DE his literis:] Quæ mihi à Cæſare redditæ ſunt: uis autem me ſcribere, ut ille, cum mihi non iratum eſſe Cæſarem audiat, ex hoc meo cōmodo lætitiam capiat. ſed, inquit, hoc non facio: primum, quòd me iſtæ literæ non delectant; ſiquidem & exigue ſcriptæ ſunt, & ſuſpiciones habent nō eſſe à Cæſare: deinde, quòd, ipſum Quintum non eſſe erga me optime animatum, ex amici literis intelligo. ILLVM AD TE SCRIBERE: Quintū. 180:

SI putas rectum eſſe, & à te ſuſcipi poſſe,] Duplex conſideratio; num rectum ſit, ut omnino de teſtamento Terentia moneatur; & num moneri ab Attico debeat. illud enim, Si putas à te ſuſcipi poſſe; ut opinor hoc ualet: ſi tibi ita familiaris Terentiæ uideris eſſe, ut agere cum ea de teſtamēto poſſis. CAMILLO: nam hic non minus, quàm Pomponius, Ciceronis res & negotia curabat: ut oſtendit epiſtolarum, quæ familiares dicuntur, libro XIIII. pagina 236. & 238. harum autem, quæ ad Atticum ſcribuntur, libro V. pagina 72. & libro VI. pagina 88: DE TESTAMENTO: cupiebat Cicero, à Terentia teſtamentum fieri, ut illa, cum res ſuas conſtitueret, ſatisfaceret ijs, quibus debebat. nam Ciceroni, Terentiā eius uxorem debere, minus honorificum uidebatur. monere

autem eam de teſtamento, commodius erat, quàm de ſolutione : nam cum teſtamentum conficeret, neceſſario ſequebatur, ut de ſolutione cogitaret.

181.

SCELERATE quadam facere] Nefarie
» rem perdere: unde illud pagina 184. Cũ hoc tam par=
» uum de paruo detraxerit, perſpicis quid in maxima re
» fecerit? In epiſtola etiam ad Plancium Terentiæ ſce=
lus appellat, eóq; ſe dicit eſſe adductum, ut diuortium
» faceret. Quibus enim, inquit, pro meis immortalibus bè
» neficijs cariſſima mea ſalus, & meæ fortunæ eſſe debe=
» bant; cum propter eorum ſcelus nihil mihi intra meos
» parietes tutum, nihil inſidijs uacuũ uiderem: nouarum
» me neceſſitudinum fidelitate contra ueterum perfidiã
» muniendum putaui. QVID SCRIBAS DE EA: rectius fortaſſe, Quid ſentias de ea: num ſcilicet tibi uideatur poſſe prouideri, ne rem perdat. ut Terentia ſignificetur. PRO DESPERATO: ea de re nihil amplius cogitabo. omnino, inquit, hac in re tuo conſilio egeo, ſiue aliquid excogitas, ſiue nihil. nam ſi aliquid; ne Terentia facultates conficiat, prouidebitur: ſi nihil, mihi erit ea res pro deſperata, itáq; cura liberabor.

Ex epiſt. XVII. pag. 131.

EO breuiorem, quòd] Vbaldini liber antiquus, Eo breuior eſt, & quòd. probo: ut duabus cauſis breuior epiſtola ſit; & quòd eam dederit properantibus tabellarijs alienis; & quòd ſuos ipſe miſſurus fuerit.

181.

CVLPA mea.] Mea enim negligentia factũ

eſt, ut Dolabellæ nuberet: quem ego probare generum non debui, niſi prius omnia perſcrutatus, non ſolũ quod ad mores, ſed etiam quod ad facultates attineret. quod ſi feciſſem, eius ære alieno perſpecto, nunquam paſſus eſſem, ut homini in tanta rei domeſticæ difficultate con ſtituto filia mea collocaretur. ſed commiſi, ut me abſen te res per amicos ageretur. quibus in Ciliciam profici= ſcens ita mandaui, ut, quoniam ego tam longe abſutu= rus eram, de Tulliæ meæ matrimonio agerent ipſi quod probaſſent. in quo meam negligentiam agnoſco: tantã enim rem alijs committere non debui, ſed in reditum meum integram reſeruare. Cur autem hoc à Cicerone putem ſignificari, facit epiſtola ad Terẽtiam his uerbis ſcripta: Tullia noſtra uenit ad me pridie Idus Iun. cu= ius ſumma uirtute & ſingulari humanitate grauiore etiam ſum dolore affectus, noſtra factum eſſe negligen= tia, ut longe alia in fortuna eſſet, atque eius pietas ac dignitas poſtulabat. Dixit autem, TALE INGE= NIVM IN TAM MISERA FORTV= NA VERSARI, hoc ſenſu; quòd Tullia uirum haberet tam perditum, tam flagitioſum, tam multa in Tribunatu nefarie molientem: ſiquidem in Tribunatu iniquas leges ferre Dolabella conatus eſt, maxime debi= torum cauſa, è quibus ipſe unus erat. Dion.

181.

CVM Saluſtio] Idem in epiſtola ad Terentiã: Nobis erat in animo, Ciceronem ad Cæſarem mittere, & cum eo Cn. Saluſtium. Deinde conſilium mutauit, cum de Cæſaris aduẽtu nihil audiretur, ut in proxima ſequenti, et in alia ad Terentiam epiſtola declarat.

COMMVNI MOERORE: *nam uterque in mœrore ſumus.* CONSOLANDIS: *&c. mendum uideo, correctionem adhuc quæro.*

181.

LOCVTVM:] *Me liberius loqui, quàm oporteret.* NON ABHORRET A' MEA SVSPICIONE EIVS ORATIO: *quod enim ipſe dicit, id ego quoque ſuſpicabar, genus ſermonũ meorũ iſtis non probari.* NON DVBITO *etc. omnino, inquit, parui refert, quo modo loquar: nam iſtis perſuaderi nunquam poterit, ea, quæ faciant, mihi probari, etiã ſi oratione utar ad tempus accõmodata.* QVID MEA INTERSIT: *omnino enim ad meas ærumnas accedere iam nihil poteſt. Idem ſignificat pagina* 184: *Quod, inquit, me mones de uultu, & oratione ad tempus accommodanda; etſi difficile eſt, tamen imperarem mihi, ſi mea quidquam intereſſe putarem.*

181.

NE *profectum quidem illò*] *Vel,* ILLINC, *uel* ILLIM, *quod idem ſignificat, legendũ puto, aptiore ſententia, quàm ſi* ILLO *legas.* DE LITERIS AD V. ID. FEBR. DATIS: *de quibus initio proximæ ſuperioris epiſtolæ.* INANE ESSET, ETIAM SI VERVM ESSET: *nam etſi uerũ eſſet, eas Cæſarem ſcripſiſſe; tamẽ apud me non magni ponderis eſſent, quoniam exigue, &, ut ita dicam, frigide ſcriptæ ſunt.*

181.

NASIDIVM] *Pompeianũ, ex ordine equeſtri, quem Cæſar libro II. de Bello ciuili à Cn. Pompeio*

Magno L. Domitio, Maſſilieſibusq; ſubſidio miſſum re=ſert. De hoc ipſo in fine ſeptimæ orationis in Antoniũ. EMISSVS: *ex Africa: in qua Pompeiani bel=lum contra Cæſarem parabant, & ex prouincia ne=minem exire patiebantur, ne de copiis eorum, aut de cõſiliis Cæſar ſcire poſſet. Naſidius autem fecerat, ut exi=re Terentio liceret.*

Ex *epiſtola* XVIII. *pagina* 181:

VALDE *eſſe impeditum*] *Graue adhuc & difficile bellũ ei cũ Alexandrinis eſſe.* ME HINC EXPEDIAS: *efficias, ut mihi Brunduſio diſcede=re concedatur: ubi cum reliquis etiam loci grauitas mi ſerrime perferenda.*

181:

BELLVM] *illatum à Pompeianis, tum quidẽ uires in Africa Scipione duce colligentibus.* VTE=TVR: *Cæſar, nõ expectans ut in Italiam traiiciant.* ISTORVM: *Cæſarianorum.* VIA: *ut huc, ubi ego ſum, copiæ conueniant, in Africam traiiciẽdæ.*

Ex *epiſtola* XIX. *pagina* 182.

VELIM, *quid erit, qualecunque erit, ſcribas.*] *Rectius,* QVOD ERIT, *opinor.* DE PA=CE: *nam ſi bellum fuiſſet, erat ei timendum non ſolũ à Cæſare, contra quem pugnauerat; ſed etiam à Pom peianis, quos reliquerat.*

182.

DICITVR *Idibus Sext.*] *Affuturus, cũ Cæ ſaris ad me literis. affuit autem pridie Idus, ut ex dua=*

bus epiſtolis ad Terentiam, quæ libro X I I I I. *poſtremæ leguntur, manifeſtum eſt.*

182.

QV AE *ad te antea ſcripſi.*] Puto *ſignificari illas literas, quæ in fine libri ordine præpoſtero collocatæ ſunt: nam ante hanc epiſtolam datas eſſe, dies aſcriptæ declarat.* In *iis oſtendit,* Brunduſio *diſcedere, ſibi certũ*
» *eſſe, cum dicit: Scribas ad me, cum habebis cui des, &*
» *dum erit ad quem des; quod longũ non erit. Hic quoque idem oſtendit; ſed ſe tamen teneri, dum, ut in peſſimis rebus, aliquid caueat.* Brunduſij, *inquit, cauſa nõ eſt cur diutius iaceamus. modo tantiſper cõmoremur, dum, ut in peſſimis, aliquid caueamus, ſatis eſt. cautio autem hæc eſſe poterat, ut prius, quàm diſcederet, de* Cæ*ſaris rebus, de belli* Africani *apparatu certiora cognoſceret, ut ad inopiam* Terentiæ *propulſandam aliquid conficeret, ut pecuniam pro ſumptu ſuo cogeret, denique etiam ut* Philotimi *aduentum expectaret, qui literas à* Cæ*ſare habere dicebatur.*

182.

N I H I L *unquam caui*] Non *enim caui, cum initio belli ad* Pompeium *in* Græciam *nauigaui: itaque*
» *dicit in epiſtola ad* Cæcinam; Vt Amphiaraus *in fabu-*
» *lis, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos po-*
» *ſitam ſum profectus. Multo etiam minus caui, cum in* Italiam *reuerti: ſiquidem conſilium cepi nec tutum, nec hnoorificum.*

Ex *epiſtola* X X. *pagina* 182.

S E L E V C E A Peria C. Trebonij, is] Vel an-

tiquis libris repugnantibus emendo, SELEVCEA PIERIA C. TREBONIVS. fuit auté Pieria Seleuciæ cognomen, auctore Plinio: cuius hæc ſunt uerba libro V. cap. XI. & eodem libro cap. XXI. nã quòd, Trebonius, lego, non, Trebonij is; in eo mutatio nulla eſt, ſiquidem ex duarum i. coitione efficitur u.

182.

QVOD ipſum eſt ſuſpectum, notionem eius differri.] Nunc enim omnibus ignoſcit, non quòd omnes uenia dignos putet, ſed quòd ad unius cuiuſque cauſam cognoſcendam tempus nõ habet: itaque notionem differt: quod ſuſpectum eſt. nam ſi nunc aliquibus ignoſceret cauſa eorum cognita: ijs, quibus ignouiſſet, nihil amplius timendum eſſet. cum uero omnibus ignoſcat incognita cauſa; ſuſpectum uidetur eſſe: nam omnino cauſam eorum, qui cum Pompeio fuerunt, illum diligentius aliquãdo cogniturum, ueriſimile eſt. REDDIDIT: quæ abſtulerat, arbitratus Pompeiano ius recuperandi non futurũ. nunc, Saluſtio à Cæſare recepto, & ex eorũ numero, qui hoſtes habebãtur, exẽpto, reddere coactus eſt. 182.

IN Siciliam] Vt inde poſt in Africam contra Scipionem & reliquos Pompeianos traijcerentur. ET PROTINVS ITVRVM: in Siciliam uidelicet; ut ex epiſtola quæ proxima ſequitur, apparet. ego tamen libentius legerem, EO' PROTINVS ITVRVM, ſenſu eodem, ſed magis aperto. Eſt autem obſeruandum, locutionem hic eſſe minus integrã; cum uerbum deſideretur, quò participium, ITVRVM, referatur. qua tamen figura alibi quoque Ci-

ceronem eſſe uſum animaduertimus, ut ad Lentulum
epiſtola, cuius initium eſt, Legi tuas literas. ſic enim ſcri
» *bit: Placebat illud, ut, ſi rex amicis tuis, qui per prouin*
» *cias imperij tui pecunias ei credidiſſent, fidé ſuam præ=*
» *ſtitiſſet, & auxilijs eum tuis & copijs adiuuares: eam*
» *eſſe naturam & regionem prouinciæ tuæ, ut illius re=*
» *ditum uel adiuuando confirmares, uel negligendo im=*
» *pedires. Verbum enim,* ESSE, *unde regatur nó eſt.*
PROPIVS ACCEDAM: *propius Vrbem. quod non feciſſet, ſi Cæſar, qui ex Aſia ueniebat, omiſſa Sicilia ex Græcia in Italiam recta nauigaſſet: nam eum Brundusij, ubi erat, expectaſſet, ut aduenienti occurreret, & deprecaretur. itaque dicit: Quod ſi faciet, id eſt ſi in Siciliam ibit, ego propius accedam.*

Ex epiſtola XXI. *pagina* 182:

ILLA *ſic ſcripſit, ut ego ad te antea:*] *Scripſerat autem Terentia Ciceroni, cum ei HS* X. *mitteret, nihil eſſe reliquum. ut ex epiſtola conſtat, quæ poſt duas ſequentes legitur. quam epiſtolam ante hanc eſſe datã, ex aſcripta die manifeſtum eſt.*

182:

PHARNACES] *Qui Pontum occupauerat, & exceſſurus ſine bello non uidebatur.* AD QVAM PRIMVM SVLLA VENIT: *uenerat autem, ut legiones in Siciliam traduceret: quò Cæſar Patris iturus erat.* NVLLAM PVTANT SE COMMOTVRAM: *niſi acceptis præmijs, quæ Cæſar promiſerat. unde in epiſtola ſe=*
» *quenti: Currunt ad illum pulſi à militibus, qui ſe negãt*

» *uſquã, niſi acceperint.* SI HOC ITA EST: *legiones ex Italia nolle diſcedere, neque ullo pacto eos, quos Cæſar miſit in Siciliã, ſecuturas.* EVASISSEM: *illo autem abſente, dubius quid agerem, uenia nondum impetrata, neque tamen deſperata,* Brundusij *inuitus permanſi.* 182:

QVAE *ad tempus accommodem*] Vultum, &
» *orationem. unde illud pagina* 184: *Quod me mones*
» *de uultu, & oratione ad tempus accommodanda; etſi*
» *difficile eſt, tamen etc.* NOSTRORVM INIVRIIS: *Quintum fratrem & Terentiam ſignificat: Quintum, qui maledictis offenderet: Terentiam quæ facultates abſumeret.* DIGNVM NOBIS: *nam orationem & uultum ad tempus accommodare, dignum Ciceronis prudentia fuiſſet. Hoc, inquit, non poſſumus, dolore perturbati: qui quidem dolor efficitur & ex noſtris peccatis, & ex noſtrorum iniurijs. peccata autem Ciceronis erant: primum, quòd ad Pompeium in Græciam nauigaſſet, cum de Cæſaris uictoria conijcere poſſet: deinde, quòd in Italiam reuertiſſet, cum id neque tutum, neque honorificum uideretur.* 182:

SVLLANA *confers:*] *Credibile eſt, Atticum in hanc ſententiam ſcripſiſſe: Feramus quæ ſub Sylla tulimus: hæc enim eiuſmodi ferè ſunt. Hic Cicero reſpondens, Sullana, inquit, genere ipſo præclariſſima fuerunt; nam Sylla ſenatus dignitatem contra perditam & ſeditioſam plebem defendebat; moderatione non admodum temperata; ſiquidem eos, quos ſibi minus amicos fuiſſe intelligebat, occidit.*

182:

OBLIVISCAR, multóq; malim quod omnibus ſit melius,] Dictio uidetur deeſſe, ad quam referatur uerbum OBLIVISCAR. forte igitur ſic: Obliuiſcar mei, idq; malim quod omnibus ſit melius. nō lōge à uetere ſcriptura: ſiquidem in antiquis libris, quos Vbaldinus & Maffeus habēt, pro multóq; malim, legitur, mittóq; malim. 182:

NOSTRI nullam mentioné.] Scribis, inquit, Cæſarem mea cauſa Quinto fore placatiorem. uide, quàm ſecus ſit. Quinto filio, cum pro patre deprecaretur, omnia tribuit, noſtri mentionem nullam fecit. ut apud Cæſarem non modo ego alios commendare non poſſim, ſed etiam commendatione uidear indigere.

Ex epiſtola XXII. pagina 183.

EPISTOLAS illas] Quintus Cicero epiſtolas contra Marcum fratrem ſcripſerat ad Cæſarem: Cæſar illas ad Oppium & Balbum miſit: illi Attico dederunt: Atticus ad M. Ciceronem curauit perferendas. QVASI QVO ILLIVS &c. ne Cæſar quidem, inquit, illas epiſtolas à Quinto contra me ſcriptas ad Balbum & Oppium miſit, quaſi quo illius improbitate offenderetur, ſed credo, ut incommoda diuulgarentur mea. 183.

NE illi obſint,] Scribis te uereri, hæ literæ, cōtra me ad Cæſaré ſcriptæ, ne ipſi Quinto, qui ſcripſit, apud Cæſaré obſint: id eſt, ne Cæſar hac improbitate offenſus, difficilior illi ſit ad ignoſcendum. (nā, quòd in Pōpeij partibus fuiſſet, hoc ſibi ut ignoſceretur, Quintus petebat.)

Hoc, inquit, non eſt, ut pertimeſcas. tantum enim abeſt ut ita ſit, ut etiam Quinto *ſtatim omnia* Cæſar *cóceſſerit, deq́; illo ne rogari quidem ſe paſſus ſit. quod idé*
» *in fine ſuperioris epiſtolæ dicit his uerbis*: Scripſi ad te
» *antea, cum ſtatim* Quinto *filio omnia tribuiſſe. & in*
» *ea quæ proximam ſuperiorem præcedit*. C. Trebonius
» *ſe* Antiochiæ *dicebat apud* Cæſarem *uidiſſe* Quintum
» *filium cum* Hircio: *eos de* Quinto, *quæ uoluiſſent, im*-
» *petraſſe nullo quidem negotio*. *Et aduertendum eſt*, Ciceronem, *cum eandem rem iterũ & tertio ſignificaret, non iiſdem tamen uerbis uſum eſſe*. EI'QVE REI MEDERI: *te. nã cum* Balbo *et* Oppio *Romæ* Atticus *agebat, ut* Quintum Cæſari *literis commendarent, ueritus ne illi epiſtolæ contra fratrem ſcriptæ nocerent: nam* M. Ciceronem Cæſari *putabat eſſe curæ, ut etiam illius cauſa crederet* Quinto *fore placatiorem. quod ex fine præcedentis epiſtolæ cognoſcitur*. NIHIL VALERE: *cauſam explicat in epiſtola, quæ ante proximam ſuperiorem legitur*.

183.

CVRRVNT *ad illum*] Sulla & Meſſala *erant ex iis, quos* Cæſar *in* Italiam *miſerat, ut legiones in* Siciliam *traducerent. quos milites male acceperunt, negantes ſe uſquam eſſe ituros, niſi à* Cæſare *præmia, quæ ſuperioribus bellis promiſerat, accepiſſent*. PVLSI A' MILITIBVS: *nam* XII. *legio, ad quã primum* Sulla *uenerat, lapidibus egiſſe hominem dicebatur*. In *epiſtola præcedenti*.

183.

V T *multos dies in oppidum ponat*.] Non expo-

no, Vt in uno quoque oppido multos dies Cæſar conſumat, ſed, Vt ab oppido ad oppidum multorum dierum itinere perueniat. quale illud eſt 198: Ne totum diem in uillam. ubi ſubaudio Ponam, dum in uillam eo.

183.

QVO MODO agit,] Frequens locutio apud Ciceronem: Quo modo nunc eſt, Conſules tranſierunt. Quo modo nũc eſt, pedem ubi ponat in ſuo, non habet. Quo modo res ſe habet, nõ eſt facillima. 133. 204: 307. Quem ego ſenſum & loquendi modum ſecutus, legere malui, QVO MODO AGIT, quàm, ut antea, QVO QVO MODO AGIT, quemadmodum & pagina 239: Dicit autem QVO MODO AGIT, propterea quòd Pharnaces Ponto, quem occupauerat, non decedebat: ut ea res Cæſari in Italiam proficiſcenti moram allatura uideretur. COELI, QVI MIHI: uidetur, QVAE MIHI, legendũ. LABOREM: languorem, non nulli. ego nihil muto: refertur enim ad uerbum Suſtineo. AN HIS ILLVC EVNTIBVS MANDEM, VT ME EXCVSENT? HIS, Sullæ, & Meſſalæ. ILLVC, ad Cæſaré. EXCVSENT, quòd Brũduſio diſceſſerim, & propius Vrbem acceſſerim.

183.

VT in malis.] Iuua, inquit, me conſilio. Plane hoc non facile fieri poteſt. ſed iuua, ſi non quantum opus eſt, at quantum licet in malis. pagina 189: eodem
» ſenſu dixit, Pro malis. Multo plus, inquit, proficeret
» ſolitudo, ſi tu intereſſes. quæ mihi una cauſa eſt hinc
» diſcedendi. nam pro malis recte habebat. & ad Torquatum

» quatum epiſtola ſecunda libri V I. Quòd, inquit, maio-
» re in uarietate uerſata eſt adhuc tua cauſa, quàm ho-
» mines aut uolebant, aut opinabantur: mihi crede, non
» eſt pro malis temporum quod moleſte feras. Dixit etiã
» in Bruto non diſſimili ſententia: L. Celius, ut tempori-
» bus illis, ualde doctus. & de Senectute: Multæ, ut in
» homine Romano, literæ. Et in epiſtola ad Marcellum:
» Vt in tali re, fortuna laudatur: Vt in malis, autem,
Vt in peſſimis, Vt in perditis rebus, nota locutio eſt: ita-
que non afferam exempla: tantum dicam, in Vbaldini
libro manuſcripto legi, Scio rem difficilem eſſe ſed in
malis. in libro Caualcantis, Sic rem difficilem eſſe ſed
ut malis. ut ex duorum exemplarium uarietate non
temere locus emendari uideatur. ETIAM: alte-
ra cauſa, cur propius accedere uellet. prima enim erat
illa, quòd grauitatem cœli Brunduſini uix iam corpore
ſuſtinebat. 183.

DE teſtaměto,] Quòd à Terentia fieri Cicero cu-
piebat, ut ijs, quibus debebat, ſatisfaceret. ANI-
MADVERTES: quid? opinor, id quod dixit in
» epiſtola præcedenti: Quid à Terentia in teſtamento
» ponatur, & quo modo ponatur.

Ex epiſtola XXIII. pagina 183.

VT CVM Camillo communicares,] Hoc quid
eſſet, de quo Atticum communicare cum Camillo uo-
» lebat, oſtendit pagina 181. Extremum, inquit, eſt, quod
» te orem, cum Camillo communices, ut Terentiam mo-
» neatis de teſtaměto. Eaſq; literas hic ſignificat, cũ dicit,
Quod ad te ſcripſeram. A SCRIPSIT, TE

CVM EO LOCVTVM: *antiqui libri duo, Vbaldini, & Caualcantis, habent: Scripſiſſe eum locutum. ut fortaſſe corrigendum ſit, Scripſit ſecum locutum: figura magis propria, quàm ſi legas, Scripſit te cũ eo locutum. niſi ſi quis offenditur, quòd* TE *ſubintelligi uideat: cum huius generis apud Ciceronem multa ſint.* 183:

NISI *illud*] *Hic dictio* NISI *idem ferè ſignificat quod* Sed *: ut in epiſtola ad Memmium, libro*
„ XIII. 202 : *Nec cur ille tantopere contendat, uideo,*
„ *nec cur tu repugnes: niſi tamen multo minus tibi con=*
„ *cedi poteſt, quàm illi, laborare ſine cauſa.* Et *ad Philip=*
„ *pum, eodem libro, 250. De re nihil poſſum iudicare, niſi*
„ *illud mihi certe perſuadeo, te talem uirum nihil temere*
„ *feciſſe.* ILLVD, *teſtamentum, uel, quod ſcriptum eſt in teſtamento.* SI ALITER EST, VT OPORTET: *ſi teſtamentum à Terentia factum aliter eſt, atque oportebat, mutari iam non poteſt.* Et *hoc dubitanter dicit, quia certum neſciebat, an eſſet factum, ut re uera non erat: quod ex duabus præcedentibus epiſtolis apparet: quas poſt hanc ſcriptas eſſe, cum alia ſignificant, tum illud in primis, quòd in hac Quintum filium ad Cæſarem eſſe profectum, in illis à Cæſare omnia dicit impetraſſe.* A' NVLLO: *Caualcantis liber,* A' NILLO. *corrigendum puto,* AB ILLO, *id eſt à Camillo.* FORTIOREM: *non putabam te prorſus ualere.*

183:

PROFECTVM] *Vt pro patre deprecaretur.* HABERE AD ME LITERAS:

à Cæſare, quas accepit pridie Idus Sext. ut ex penultima epiſtola libri XIIII. *ad Terentiam cognoſcitur.* GRATVLATVR: *quòd exiſtimet Cæſarē iratum mihi non eſſe, cum ad me ſcribat.*

183.

NE cogitatione quidem] *Senſus eſt: Quintus frater mihi gratulatur, quòd Cæſar ad me ſcribat. ego autem, tantum abeſt, ut propter has literas gaudeam, ut nihil ne cogitatione quidem reperire poſſim, quod mihi tolerabile poſſit eſſe. Dicit autem,* IN MEO TANTO PECCATO, *propterea quòd grauiter ſibi peccaſſe uidebatur, qui ſtatim poſt pugnā Pharſalicam, Pompeianorum uiribus non dum plane extinctis, in Italiam ueniſſet. idq́; diuerſis nominibus appellat, temeritatem pagina* 175. *ſtultitiam* 177. *peccatum* 179. DE HAC MISERA COGITES: *de Terentia, ne egeat. ad hoc autem, ut ex epiſtola ſequenti conijcitur, Atticus ita reſpondit: Terentiæ noſtra & tua parata erunt.* DE QVO AD TE PROXIME SCRIPSI, VT ALIQVID CONFICIATVR AD INOPIAM PROPVLSANDAM: *ſignificat literas* III. *Nonas Quintilis datas, quæ ſunt in fine huius libri, perturbato ordine, collocatæ. quibus in literis, quod ad inopiam propulſandam pertineat, hoc eſt: Te oro, ut in perditis rebus, ſi quid cogi, conficiq́; poteſt, quod ſit in tuto, ex argento, neque ſatis multa ex ſupellectile, des operam. Volebat autem Cicero, cum propter Cæſarianorum licētiam de Vrbis direptione timeret, ea, quæ pretij maioris erant, neque loci multum occupabant,*

ut argentum, aut aliquid ſimile, ſeponi & occultari, ne diripientibus pateret. quod apertius dicit in epiſtola ſequenti, quoniam Atticus, *Ciceronem de uenditione ſcribere, uidebatur eſſe interpretatus.* DE IPSO TESTAMENTO: *ut* Terentia *teſtamentũ faciat. Et in dictione* IPSO *ineſt emphaſis: quaſi dicat, de quo ſcis me laborare, et de quo ſæpe iã ad te ſcripſi.* ILLVD QVOQVE VELLEM ANTEA: *uellem antea nobis curæ fuiſſet, ut* Terentia *teſtamentum faceret: ſed omnia timuimus: nimis, inquit, timidi fuimus: nam ueriti ſumus, ne, ſi illam de teſtamento moneremus, mulier ſuſpicioſa offenderetur.* Et dicit, ILLVD QVOQVE, *ut oſtendat alia etiam à ſe eſſe prætermiſſa.* MELIVS QVIDEM IN PESSIMIS NIHIL FVIT DISSIDIO: *erratum à nobis eſt, quòd* Terentiam *antea de teſtamento non monuimus, ueriti, ne moleſte ferret: ſed in eo maior culpa fuit, quòd diſſidium nõ fecimus, cum in peſſimis melius nihil eſſet.* Et *oſtendit, ne ipſum quidem diſſidium ſine aliqua difficultate fuiſſe; ſed, ut in peſſimis, optimum tamen fuit.* ALIQVID FECISSEMVS, VT VIVI VEL TABVLARVM &c. *uel aliquid deſideratur, uel in his ipſis uerbis mendum latet. ſenſus eſſet non abſurdus, ſi ita legeretur:* Aliquid *feciſſemus, ut uiri, uel tabularum, & quæ ſequuntur. nam infert paulo poſt,* Et *uideremur aliquid doloris uirilis habuiſſe.* VEL TABVLARVM NOVARVM NOMINE, VEL NOCTVRNARVM EXPVGNATIONVM: *cauſæ, cur diſſidium honeſte fa*

cere uiſus eſſet. nam cum pecuniam, quam Romæ *habebat, neque ipſe domi ſuæ, aut apud amicos tuto cuſtodire poſſet, cum nocturnæ domorũ expugnationes timerentur; neque apud argentarios deponere, cum de tabulis nouis rumor eſſet, quibus creditæ pecuniæ, recuperandi iure ſublato, amittebantur : dixiſſet, ſe quidem alia ratione ſibi cauere non potuiſſe, niſi diuortium faceret, & eam pecuniam pro dote redderet.* Ad *hunc locum pertinent ea, quæ diximus* III. *huius libri.*

VEL METELLE, VEL OMNIVM MAIORVM : *ſic omnes antiqui libri, quotquot ipſi uidimus. tentaui, ſi poſſem ingenio, aut ſententiam aſſequi, aut locum emendare: neutrum ſucceſſit.* NEC RES PERIISSET : *quam* Terentia *conſumpſit. quod damnum, illa dimiſſa, effugiſſem.* ET VIDEREMVR ALIQVID DOLORIS VIRILIS HABVISSE: *Terentia dimittẽda.*

183.

MEMINI *omnino tuas literas. ſed & tempus illud, & ſi quid uis præſtitit.*] Quo *modo nunc locus interpungitur, ſententiam non elicio quæ probetur. mallem ſic diſtinguere :* Memini *omnino tuas literas, ſed & tempus illud. etſi quiduis præſtitit. hoc ſenſu :* Memini *omnino, quid tu mihi olim ſcripſeris, cum ſcilicet, ut diuortium facerem, ſuadebas : ſed memini (hoc enim uerbum ſubintelligitur) & tempus illud : quod eiuſmodi erat, ut de diuortio non uideretur eſſe cogitandum. nam cum ciuile bellum eſſet, &* Terentiam *dimittere, niſi dos redderetur, non poſſem: non fuit committendum, ut tam duris temporibus ea pecunia, quam*

habebam, priuarer. itaque cum dicit, Memini & tempus illud; quaſi ſe excuſat, quòd Attici literis non paruerit. quaſi dicat: Illo tempore ſi Terentiæ nuncium remiſiſſem, fore ſuſpicabar, ut in magnam deinde rei nummariæ difficultatem inciderem: ſed incidere tamẽ in quamuis difficultatem præſtitit, quàm Terentiam non dimittere. Et hoc ſignificat, cum dicit: ET SI QVIDVIS PRAESTITIT.

183.

IPSA *uidetur denunciare.*] IPSA, *Terentia:* DENVNCIARE, *diuortium.* AVDIMVS ENIM DE STATV REIP. *reddit rationem, cur Terentia uideretur diuortium denũciare.* STATV REIP. *miſero uidelicet, & perdito, maxime propter Dolabellæ Tribuni pl. ambitionem & licentiam. unde Cicero coniecturam faciebat, Terentiam diuortium eſſe facturam; utpote quæ dubitaret, ne, ſi Dolabella tabulas nouas poſuiſſet, quod uelle uidebatur, tam perturbato ſtatu ciuitatis de dote ueniret in dubium: itaque uelle eam, dum liceret, ſibi cauere, diuortio facto, ante difficultatem illam temporum à Cicerone dotem recipere, ueriſimile erat. propterea non dixit,* DENVNCIAT, *ſed, uidetur denunciare: quòd ipſe, denunciaturam, coniectura perſpiciat. Quòd autem in noſtro libro, contra quàm in alijs omnibus, legitur,* DE STATV REIP. ODII, *&c. ſic emendauimus adducti ueterum exemplarium uarietate. nam liber Caualcantis habet,* DE STATV RIEI ODII: *Vbaldini,* DETESTARI CLODI: *Maffei,* DE STATVRI CLODII.

183:

V T *hoc,uel tabulas nouas?*] *Subaudi, cogitet, in animo habeat, uel aliquid huiuſmodi.* H O C, *quidpiam iniquius, de quo generum ſuum* Dolabellã *audiuerat legem eſſe laturum. ſed mihi magis placet, totum illud,* H O C, V E L T A B V L A S N O V A S, *non duas res, ſed unam ſignificare. nam ſi duas ſignificat, cur ſecundam nominat, primã non item? qui enim poterat* Atticus *intelligere, quid ſibi uellet uerbum* H O C, *niſi à* Cicerone *apertius exponeretur? placet igitur, ut dixi, unam rem ſignificari, & illud* V E L T A B V L A S N O V A S, *interpretationem eſſe dictionis* H O C: *ut particula* V E L *ſententiam non mutet, ſicuti cum ponitur pro aut; ſed augeat, quo modo poſita eſt in quadã epiſtola ad* Quintum *fratrem:*
» Tu *nobis amiciſſimũ* Seſtium *cognoſces, credo tua cau-*
» *ſa uel* Lentulum. *& in libris* Academicis: Per *me uel*
» *ſtertas licet, non modo quieſcas.* Legem *autem de tabulis nouis* Dolabellam *pertuliſſe, non conſtat: ſed laturũ eſſe, rumor fuit: atque etiam tentaſſe apparet. cuius rei argumẽtum eſt, quòd in* Philippica V I. Trebellium *tabulis nouis aduerſatum fuiſſe, legitur: & ex* Dionis *hiſtoria libro* X L I I. *inter* P. Dolabellam, *qui debitorum cauſæ fauebat, è quibus ipſe unus erat, &* L. Trebellium, Tribunos *pl. graues & perpetuas fuiſſe contentiones, intelligitur.* Trebellij *autem* Tribunatus *dubio procul in* Philippica *ſignificatur.* Sed *argumentari nõ oportet: aperte* L. Florus, Dolabella, *inquit, de tabulis nouis legem ferente, ſeditiones excitatæ. aperte etiam* Plutarchus *in* Antonio. N V N C I V M R E-

MITTI: *Terentiæ : ut, quod illa factura eſt, præripiamus . hoc enim refertur ad illud ,* IPSA VIDETVR DENVNCIARE.

183.

TERTIAM *penſionem.*] *Vt reddam uniuerſam dotem. nam dos, facto diuortio, tribus penſionibus ſoluebatur.* TVM, NE VIM ABVSO NASCETVR : *ſic Maffei liber : ſic & Caualcantis, & Beſſarionis . forte , Tum ne cum ab ipſa naſcetur, an prius ego. id eſt, tum ne cogitandum de dote , cum ipſa diſſidium denunciabit; an prius ego denunciem.*

Ex epiſtola XXIIII. *pagina* 184.

QVAE *dudum ad me , & quæ etiam ad meam Tulliam*] *Hic locus antea in uulgatis omnibus libris mendoſe legebatur. nos eum ex antiquo Speciani libro reſtituimus.* EA SENTIO ESSE VERA : *ſentio, niſi meum dolorem occultabo, grauiſſimũ impendere damnum : Quod tamen damnum oſtendit*
» *Cicero uitari à ſe minime poſſe, cum infert : Iſtud fe*=
» *ramus: quod cum tulerimus, tamen eadem erunt per*=
» *petienda, quæ tu ne accidant, ut caueamus mones.*
GRAVISSIMA INIVRIA ACCEPTA : *puto quòd Brundusij, ſine ulla dignitate, grauiſſimo cœlo, diutius manere cogeretur : præſertim cũ & ex literis Dolabellæ, Cæſaris mandato confectis, in Italiam ueniſſet (pagina 174.) & Oppius deinde ita promiſiſſet, Cæſari nõ ſolum de conſeruanda, ſed etiam de augenda illius dignitate curæ fore. pagina 173:*

184.

OMNI *ſtatu, omniq; populo*] *Video enim mihi iratum fore Cæſarem, quòd contra eum pugnauerim; infeſtos Pompeianos, quòd ab ijs diſceſſerim.* EVNDEM EXITVM: *perniciem, & interitum rerũ mearũ.* AD MEAM MANVM REDIERO: *locum, antea deprauatum, emendauimus ex antiquo Speciani libro: in quo ita ſcriptum eſſe, Vbaldinus Bandinellus, homo grauis, & certus, affirmauit. Mea, inquit, manu ſcribere incipiã.* COMMOTI NEQVE EVM: *eodem modo libri manuſcripti. locus corruptus: quare ad reliqua pergamus.* QVASI ITA SIT: *non credo, inquit, teſtamentum à Terentia eſſe factum: ſed quaſi factũ ſit, quoniam de teſtamento cum ea ſermonem iam habuiſti, poteris monere, ut alicui cõmittat &c.* QVONIAM IN SERMONE IAM VENISTI: *hoc dicit, quia, niſi Atticus iam antea de teſtamento cum ea locutus eſſet, ſuſpicari Terentia potuiſſet, ſe ideo moneri, quòd extra belli periculum ipſa non eſſet. quod Cicero nolebat: itaq; infert paulo poſt, Quam quidem celo miſeram me hoc timere. opinor autem rectius,* IN SERMONEM: *nam, uenire in ſermone, minus uſitata locutio. opinioni noſtræ ſubſcribit Vbaldini liber.* CVIVS EXTRA PERICVLVM HVIVS BELLI FORTVNA SIT: *nam Terentiæ fortunas uidebat extra periculum belli non eſſe: ſed eam celabat. Oſtendit autem commode Atticum illã de committendo teſtamento monere poſſe, ſiquidem cum ea de teſtamento iam*

antea in ſermonem uenerat: ut ſuſpicari non ita poſſet, quam ob cauſam moneretur.

184.

D E *illo altero:*] *Quod ſcilicet ad te ſcripſi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulſandam. De hoc autem duabus iam epiſtolis Atticum rogauerat, proxima ſuperiore, & proxima ſequenti.* VENIRE NVNC NIHIL POSSE: *hoc enim Atticus reſcripſerat.* SEPONI, ET OCCVLTARI: *ut argentum, & lautior ſupellex. declarat in epiſtola ſequenti.* QVAE IMPENDET: *timebat Vrbis direptionem, cum audiret quotidie cædes & incendia fieri, omnia miſceri, atque turbari, Tribunos pl. Dolabellam et Trebellium, alterum alteri infeſtum, opportuna Vrbis loca hominibus armatis occupaſſe. Dion libro* XLII.

184.

M I T T O *cætera,*] *Quæ illa inique et ſcelerate fecit.* QVID AD HOC ADDI POTEST: *quid hoc indignius eſſe poteſt?* HOC, *quod proxime ſequitur.* SCRIPSERAS: *ad Terentiam. apparet Atticum aliquò exiſſe, inde Romam ad Terentiam ſcripſiſſe, ut* HS XII. *quæ de argento reliqua eſſent, Brunduſium in Ciceronis uſum permutaret.* HS. XII: *aureos ſcutatos, ut nunc appellant, circiter trecentos. nam ſeſtertium pro aureis ſcutatis eſt uiginti quinque, ſeſtertius uero pro quadrantibus æreis duodecim.*

184.

CCIↃↃ] *His notis decem millia nummum ſignificantur. decem autem millia nummum, & decem ſe-*

ſtertia, idem eſt, itemq; decem millia ſeſtertium: nam nummus & ſeſtertius nihil differunt. ſeſtertius uero, ſiue nũmus, quadrantes æreos, quos hodie uocant, duodecim ualet: cum & quatuor ſeſtertij denarium efficiant; & denarius, ſi ad Venetã monetam redigatur, pro ſexdecim marculis ſit, quemadmodum apud ueteres pro ſexdecim aſſibus: ut appareat, quos nunc quadrantes dicimus, apud antiquos trientes aſſium fuiſſe. & denarios in argenti uncia ſciendum eſt ſeptem fuiſſe, ut apud Græcos drachmas octo. Cum igitur, ad Terentiam Atticus ſcripſiſſet, ut Ciceroni ſeſtertia duodecim mitteret, decem tãtum illa miſit, duo reliqua auertit. 184:

NVLLVS uenit,] Sic Plautus in Aſinaria:
» Quem in tonſtrinam iuſſeram uenire, is nullus uenit.
» In Bacc. Nullus affueris. In Trin. Nullus credas. Et Te-
» rentius in Eun. Nullus mones. In Hec. Nullus dixeris.
» Ipſe Cicero infra, Sextus ab armis nullus diſcedit.
ADVENTVM CAESARIS: cũ Epheſum adueniet, confecto Alexandrino bello in Italiam reuertens. 184:

AVT nihil puto] Cum Philotimus Epheſi tempus tereret, coniecturam faciebat in ijs literis, quas ille à Cæſare ferre dicebatur, nihil eſſe, quod celerius perferri opus eſſet. nam ſi quid liberalius Cæſar ſcripſiſſet, ueriſimile erat Philotimum literas ſine ulla mora ad Ciceronem fuiſſe perlaturum. de his autem literis in epiſtola proxima ſuperiore, & in fine libri XIIII. ad Terentiã. QVID ILLINC AFFERATVR: à Cæſare, ex Alexandria. TE INTELLIGE-

RE CERTO SCIO: *intelligis enim, eam à nobis contractam eſſe culpam, ut neque apud Cæſarem locus, neque apud Pompeianos ſit futurus. hoc apertius ſupra, in hac ipſa epiſtola:* Nihil *igitur mea minus intereſt, quàm de Cæſaris rebus quid afferatur. quæcũque eius fortuna erit, idem exitus me manet.* In *ſequenti*
» *etiam epiſtola,* Illum, *inquit, diſceſſiſſe* Alexandria, *ru-*
» *mor eſt: quod uerum, an falſum ſit, quoniam mea nihil*
» *intereſt, utrum malim, neſcio.*

184:

DIFFICILE *eſt,*] Cur *difficile eſſet, oſtendit pagina* 183. SI MEA QVIDQVAM INTERESSE PVTAREM: *cur hoc ſua nullam in partem putaret intereſſe, declarat pagina*
» 181: *his uerbis:* Non *dubito, quin iſtis perſuaderi nul*
» *lo modo poſſit, ea, quæ faciant, mihi probari poſſe, quo-*
» *quo modo loquar. ego tamen utar moderatione, qua*
» *potero. quanquam, quid mea interſit, ut eorum odium*
» *ſubeam, non intelligo.*

184:

QVOD *ſcribis, literis, putare,* Africanum *negotium confici poſſe:*] Subaudiẽdum *prænomen* TE, *quod referatur ad uerbum* PVTARE. *ſenſus hic eſt:* Scribis *te putare, inter* Cæſarem, & Pompeianos, *qui in* Africa *ſunt, literis utrinque mittẽdis pacem poſſe fieri. unde infert:* Si *quid erit, quod conſolationis aliquid habeat, ſcribas ad me. præter pacem autem, unde cõſolationem capere, aut quod optare poſſet, nihil erat.*
» *itaque pagina* 182. Vnũ, *inquit, eſt, quod mihi ſit optã-*
» *dum, ſi quid agi de pace poſſit: quod nulla equidem*

» habeo in ſpe; ſed quia tu leuiter interdum ſignificas,
» cogis me ſperare, quod optandũ uix eſt. SI QVID AVDIERO CITIVS: hoc dicit, quia, cum Brundusij eſſet, propius aberat ab Africa, quàm Atticus, qui Romæ erat.

Ex epiſtola ultima, pagina 184:

OMNIA fecimus &c.] Deſignat hæc in primis; ſuam profectionem ad Pompeium, cum in Græciam nauigauit; & reuerſionem in Italiam, cum, Pópeio acie deuicto, in Cæſaris poteſtatem ſua ſponte uenit. quod utrũque dicit ſe feciſſe propter errores, & miſerias, & animi & corporis, hoc eſt incaute prorſus, & inconſiderate; cum intelligat, ſe, profectione ad Pompeium, Cæſarem offendiſſe; reuerſione in Italiá, Pompeianos: ut ob has cauſas locum ſibi neque apud Cæſarem fore, neque apud Pompeianos ſperare poſſit.

184:

PROXIMI] Frater Quintus, uxor Terentia, gener Dolabella. Quintus filium miſerat, qui eum apud Cæſarem accuſaret; odiumq; acerbiſſimũ, & nocendi uoluntatem oſtenderat. Terentia facultates cóſumpſerat. Dolabella Tribunatum improbe gerebat. De Quinto, 175:176. 176:177. 179:180:182:183. De Terentia, 181. 184. 184: & in epiſtolis, quæ Familiares appellantur, epiſtola penultima libri IIII. De Dolabella, 178. 179. 180. 184. & Dion libro XLII. Plutarchus etiam in Cæſare. Recte igitur dicit, proximos nouũ ſibi dolorem attuliſſe, cum curare potius, quantum in ipſis eſſet, ueterem animi ægritudinem deberent.

184:

QVOD *longum non erit.*] Significat, *ſe aut in tantis moleſtiis non diu poſſe uiuere, aut in alias terras uelle migrare.* CVNCTI POSTEA NVNCII: *Maffei liber pro cuncti, habet, eunti: Vbaldini, euntes.*

185.

SCRIPSI *apud epiſtolas*] *Deprauata uerba: neque ſecus uetera exemplaria, niſi quòd* SCRIPSIT *Maffei liber habet.* MISERVM EA: *Caualcantis liber, miſerrima. locus eſt ab omni parte corruptus.* SIMILE NATVM: *Vbaldini liber, ita leuatum. meum iudicium non interpono: propterea quòd ſenſum uidere non poſſumus, cum ea, quæ proxime præcedunt, & ipſa propter mendum obſcura ſint, & hæc, quæ conſequuntur, iiſdem tenebris inuoluant.* CONSILIO DANDO: AT-
» TAMEN: *tale illud eſt 204: Tuas literas hodie*
» *expectabam, nihil equidem ut ex iis noui: quid enim?*
» *ueruntamen, aliáq; alibi eiuſdem generis.*

185.

CAECI *fuimus*] *Cum eam Terétiæ dedimus. Cicero diuortium cum Terentia facere noluerat, ne ſecundam penſionem daret: quanquam Atticus auctor eſſet, ut omnino diuortium faceret. deinde, ne Terentia egeret, ſecundam penſionem dedit, neque tamen diuortium fecit. quod ita eſſe, conſtat ex epiſtola, quæ ante ſuperiorem proximam legitur: in qua hæc ſunt uer-*
» *ba: Placet mihi, & idem tibi, nuncium remitti. petet*
» *fortaſſe tertiam penſionem.* ALIVM MALLEM: *recordatus orationem eſſe de præteritis, ſenten*

tiam non perfecit; quodq; inſtituerat dicere, omittens, intulit, SED PRAETERIIT.

185.

QVOD ſit in tuto,] Hoc iterauit superiore proxima epiſtola, cum dixit: Seponi, & occultari poſſunt, ut extra ruinam ſint eam, quæ impendet. NEQVE SATIS MVLTA EX SVPELLECTILE: non dicit ſupellectilem parum multã eſſe, ſed parum multa eſſe in ſupellectile, quæ pretij maioris ſint, & ſeponi debeant.

185.

NEC ulla fore conditio pacis, eáq;, quæ ſunt, etiã ſine aduerſario peritura.] Ponit duas cauſas, cur uideatur adeſſe extremum: primum, quòd inter Cæſarem & Pompeianos pacis conditio nulla erit, et omnino decernetur armis. deinde, quòd, etiam ſi bellum à Pompeianis non ſit, tamen hæc uel ſine aduerſario peribunt: corruant enim neceſſe eſt, cum nullo iure, nullis legibus nitantur. Et hoc dicit, quia, cum Cæſar bello Alexãdrino detineretur, in Vrbe propter contentiones tribunitias ad arma uentum erat; &, militibus in ciuitatem receptis, per uim omnia gerebantur. Dion libro XLII. & Hircius libro IIII.

IN LIBRVM XII. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 185.

A D CONSTITVTVM.] *Secundum conſtitutum, prout conſtituimus.. et prætermittit loci nomen, ubi V. Calendas eſſe cõſtituerat ; quòd hac de re cũ* Attico *ante diſceſſum locutus erat, ut nominare neceſſe non eſſet. nã cum dicit,* V. CAL. IGITVR; *aduerbium* IGITVR *hoc deſignat, ut unà locuti ſumus, ut tu ſcis me conſtituiſſe. & obſeruandum eſt, conſtitutum, eſſe uerbum iuris, ut in oratione pro* Cæcina, *Qui ad cõſtitutum experiundi iuris gratia ueniſſent. & pro* Cælio, *Cum ſit ijs confitẽdum, nunquam ſe ne congreſſu quidem, & conſtituto cœpiſſe de tantis iniurijs experiri. nam in iudicium alter alterum uocabat die conſtituta. & quoniam ſæpe accidit, ut ij, qui litigant, non eo die, quem ſibi ad agendam cauſam conſtituerunt, iudicio diſceptent, ſed in alium diem differant : ideo in epiſtola ad* Marium, *tralatione à litigantibus ſumpta, dixit,* Si *quod conſtitutũ habes cum podagra, fac in alium diem differas : hoc eſt,* Si *tu fortaſſe his diebus, quibus nos una futuros eſſe uides, podagræ medicinam facere conſtitueras : differ in alium diem : ne te ex curatione infirmum & languentem offendamus; ſed bene ualentes, hilarius & liberalius*

beralius

beralius uiuere poſſimus. CVRRERE: Romá: quò hæc epiſtola data eſt, ut ea, quæ ſubſequuntur, declarant. QVOD QVIDEM IPSVM: oſculum. & uidetur hoc in loco oſculum non baſium ſignificare, ſed paruum os, cum ſequatur, garriat. QVID GARRIAT: apte, garriat, de puella: nam infantes, cum loquuntur, hilaritate quadam & ſono uocis auiculas uidentur imitari. itaq; quod auium proprium uerbum eſt, eleganter ad puellam tranſtulit. SIN RVSTICATVR: hinc apparet, hanc epiſtolam Romam eſſe miſſam. nam hoc intulit, cum certum neſciret utrum Romæ Attica cum patre, an in prædijs eſſet. AVT SCRIBES SALVTEM, AVT NVNCIABIS: ſcribes, ſi ruſticatur: nunciabis, ſi tecum Romæ eſt.

185:

NOCTVABVNDVS] Qui de multa nocte ambulaſſet. SCILICET: hoc in loco SCILICET aſſeuerationem ſignificat, ut in epiſtola ad
» Lentulum, Me in ſummo dolore, quem in tuis rebus ca-
» pio, maxime ſcilicet conſolatur ſpes, quod fore ſuſpi-
» cor, &c. Et ad Atticum, 58. De Lentulo ſcilicet ſic fero, ut debeo: uirum bonum, & magnum hominem perdidimus.

185:

QVOD ſcribis, igniculum matutinum:] Igniculum matutinum γεροντικὸν eſſe, Atticus ſcripſerat: itaque ſe, qui ſenex eſſet, more ſenum eo delectari. Cui Cicero reſpondens, Eſt id quidem, inquit, γεροντικὸν, ſed γεροντικώτερον memoriola uacillare. id eſt, tu quidem in eo ſenem te eſſe oſtédis, quòd igniculo matutino uteris;

ſed multò magis, quòd memoria uacillas, (hoc autem uitio ſenes plerunque laborare ſolent) cum, quibus ego diebus ad Axium, *ad te, ad* Quintum *fratrem literas dederim, ſis oblitus: non enim ijs diebus dedi, quibus ipſe putas, ſed* IIII. Cal. *ad* Axium, III. *ad te,* V. *ad fratrem.* Videtur *autem, cum hæc epiſtola ſcripta eſt, anni tempus id fuiſſe, ut frigoris aut nihil, aut parum admodum eſſet; cum ſupra dixerit,* Sin *ruſticatur: ruſticari enim, tempeſtate frigida, non ſolemus; neque,* Atticum *filiolam infantem hieme ruſticatum miſiſſe, ueriſimile eſt.* Hoc *attexere non alienum putaui: ut intelligatur, eo tempore igniculo matutino uti plane γερoντικὸν fuiſſe. nam cum frigoris aliqua uis eſt, tum igne uti non dicetur eſſe γερoντικὸν: ſiquidem id non à ſolis ſenibus, ſed omnino ab omnibus neceſſario fieri uidemus.* 185:

IDEST V. Cal.] *Teneo meum inſtitutum, ut ſine libris antiquis nihil affirmem: quid tamen, ſi legatur,* II. Cal. *hoc eſt, prid.* Cal. *ut ordo cōtinuetur,* IIII. III. II. *eſt autem & alijs in locis hic error, ortus, ut ego opinor, ab huiuſmodi cauſa, quòd librarij, ubi ſcriptum uidebant* II, *opinione decepti u literam eſſe putarunt, & u pro* II *repoſuerunt: deinceps alij peritiores, cum u intelligerent antiquam notam eſſe oportere,* V *fecerunt.* HOC IGITVR HABEBIS, NOVI NIHIL: *aduerbium* IGITVR *quò ſpectet, obſcurum eſt: connecti enim cum ſuperioribus non poteſt. ſed, ut ego arbitror, ad* Attici *epiſtolam refertur: in qua huiuſmodi aliquid fortaſſe poſuerat,* Scribes *ad me, ſi quid habebis. cui* Cicero *reſpondens,*

» Hoc igitur, inquit, habebis, noui nihil.

185:

HIC rumor eſt,] Epiſtolæ initiũ uoluimus eſſe: nam ante, quaſi pars eſſet præcedentis epiſtolæ, cõtinuata oratione legebatur. in quo illa inter ſe pugnare nemo animaduerterat, quòd cum ita dicat; Hoc igitur habebis, noui nihil; deinde, res nouas ſcribens, infert; Hic rumor eſt, T. Murcum &c. Atque etiam illa minus inter ſe cohærere nõ intelligebatur, quòd ſuperiora ſcripſit uilla egrediens, cum Atticus eſſet Romæ; hæc autem in Vrbe, cum Atticus, ut opinor, ruſticaretur, Ro-
» mæ certe nõ eſſet. unde illud, Habes quæ, dum tu abes,
» locuti ſunt. & illud, De uia recta ad me. Quare hanc partem, quæ antea præcedenti epiſtolæ cõtinens & adiuncta fuerat, non ſine cauſa, ut alteram epiſtolam, à ſuperioribus ſeparatam uoluimus eſſe. T. MVRCVM; quem poſtea C. Caſſius in ſuas partes traduxit; mox falſis criminibus inſimulatum Sextus Pompeius, Magni filius, in Sicilia interfecit. Appianus appellat Sextum, non Titum; Cicero, Lucium, 188. Paterculus prænomen non ponit. LOCVTI SVNT: Romæ. LVDI: forte in honorem Fortunæ, quæ Præneſte colebatur.

185:

TRANSACTA] In Africa. interea, inquit, depugnatum fortaſſe eſt in Africa, in quam Cæſar menſe Decembri contra Pompeianos Scipione Imperatore bellum renouantes traiecerat. Hircius uero & iſti ludos curant, cœniſq; ac delicijs ſe dant; de rerum exitu non laborantes, quaſi certi ſint Cæſarem uiciſſe. O

MIROS HOMINES, *ſubſequitur, cũ ironia; quòd fatui plane ſint, qui tantis in rebus tam ſecuro animo dies traducant. Manifeſtum autem eſt, de bello Africano intelligi; quoniam Alexandrinum confectum iam erat; Hiſpanum autem ſignificari non poteſt, quòd ei bello Hircius interfuit, ut ex ipſius ad Balbum epiſtola coniịcitur. hic autem Romæ Hircium fuiſſe, apparet ex his uerbis, Ibi Hircius, & iſti omnes.*

185:

AT Balbus ædificat] *Oſtendit Cæſarianos Africanum bellum nihil timere, cum alij ludis operam dẽt, alij etiam ædificent; quod maiorem animi ſecuritatem ſignificat: quandoquidem ædificare non ſolet, qui rerũ mutationem pertimeſcit.* τί γαρ ἀυτῶ μέλει: *quid enim ipſi curæ eſt? ita, inquit, Balbus ædificat, quaſi non curet in Africa quid agatur.* NON NE βεβίωται: *Balbus, quomodo ipſe ſentit, qui non recta, ſed uoluptaria quærat; præclare uixit. tu autem nondum deliberaſti, quo modo ſit uiuendum.* βεβίωται, *præclare acta uita eſt. nam uiuere quandoque ualet iucunde uiuere. unde illud, Cum Panſa uixi: & illud, Quando uiuemus? Non ne uides, inquit, Balbo cum uoluptate uitam eſſe traductam? at tu interea dormis: non explicas quo modo uiuendum tibi ſit, cum Balbus iam uixerit.* DORMIS: *nõ decernis, quo modo ſit hæc uita traducenda.* EXPLICANDVM EST πρόβλημα: *nimium diu quæris, utrum recta, an uoluptaria ſequaris. hæc tibi quæſtio iam explicanda eſt: aliquando tibi eſt decernendum, utram partẽ eligas.* SI QVID ACTVRVS ES: *nunc enim ni-*

hil agis, quoniam nõ explicas, utrum in uita melius ſit. quòd ſi acturus aliquid es, & ijs rebus frui cogitas, quæ tibi poſt deliberationem magis expetendæ uidebuntur: explicandum aliquando πρόβλημα eſt. qui enim ſemper deliberat, & quærit, hoc an illud agat: nihil unquam agit. Refertur ad illud, TV INTEREA DORMIS. 185:

SI quæris, quid putem, ego fructum puto.] Quæris utrum cum uirtute, an cum uoluptate uiuendum tibi ſit: ego, ſi meam ſententiam ſcire uis, puto uoluptatem eſſe anteponendam. QVID PVTEM, in uita melius eſſe: hoc enim erat Attici πρόβλημα. FRVCTVM, uoluptatem, & uſuram commodorum. frui enim abſolute poſitum, eſt præſentibus commodis & uoluptatibus uti. patet ex epiſtola ad Pætum
» libro IX. 137. Nihil, inquit, timeo: fruor, dum licet:
» opto, ut ſemper liceat. IAM TE VIDEBO: cito enim Romæ eris. AD ME: domum meam. SIMVL ENIM ET DIEM TYRANNIONI CONSTITVEMVS: Tyrannio grammaticus fuit eruditus, qui librum ſcripſit, de quo 187: is docuit Quintum Ciceronem filium, ut legitur in epiſtola ad Quintum fratrem, libro II. 309: de eodem etiam 57. 59. SIMVL DIEM CONSTITVEMVS, quo die ſuum librum legendum nobis det. 187: SIMVL, unà, uterque: nam eum librum legere cum Attico uolebat: Atticus poſtea ſolus legit, cum Cicero Romæ non eſſet. unde illa Ciceronis quaſi expoſtulatio 187: Verum, hoc fuit, ſine me? ſubauditur enim, Tyrannionis librum te legiſſe; ut ex ſe-

quentibus apparet. S I Q V I D A L I V D: *ſi quid aliud erit quod agendum ſit, agemus.*

Ex *epiſtola* I I. *pagina* 186.

O B D V R E T V R *hoc triduum,*] *Quo ſeiuncti futuri ſumus.* O B D V R E T V R, *ab utroque noſtrum: nam tu quoque in eodem πάθει, & in eadẽ moleſtia es; propterea quòd ut ego te inuitus, ita tu me non libenter cares. Expectabat autem Cicero eum in Tuſculano.* Q V O D I T A E S T P R O F E C T O: *in eodem πάθει te eſſe.*

186.

D E A V C T I O N E,] *Poſt auctionem refertur ad uerbum, uenias. auctioni autem, quã Metho facturus erat, Atticum adeſſe Ciceronis intererat. nam Metho illa auctione proſcripti bona ſibi à Cæſare dono data uenditurus erat, ut Ciceroni ſolueret quod debebat. De hoc latius paulo poſt:* E T, Q V O D I E: *forte rectius,* A V T Q V O D I E, *eſſet.* C V M L I B E L L I S: *oblecto.* V E N N O N I I: *hunc Cicero, uel Atticus potius in Ciceronis libro* I. *de Legibus, exilem in hiſtoria dicit eſſe.*

186.

N E *nihil de re,*] *Quaſi hæc ſuperiora, quæ proxime ſcripſit, uerba ſint, non res. Aut,* D E R E, *quã nunc agimus, id eſt de expediẽdo nomine Methoniano. Metho enim Ciceroni pecuniã debebat.* N O M E N I L L V D, Q V O D A C A E S A R E: *quod Cæſaris beneficio recuperaui. nam Cæſar ei conceſſerat, ut à Methone ſuum nomen poſſet exigere. alioqui ne-*

mo non intelligit, quàm difficile fuiſſet Ciceroni homini Pompeiano exigere pecuniã à Methone, qui partes Cæſaris ſecutus erat; cum Pompeiani his temporibus ſummo in beneficio ponerent, ſi uitam ipſam tueri poſſent. ideo dicit, NOMEN ILLVD, QVOD A CAESARE, *ſubintellige, recuperaui, cum amiſſum uideretur.* Et *obſeruandum eſt,* NOMEN *hoc in loco ſignificare id quod nobis debetur; alibi id quod nos debemus. itaque & exigere nomina dicitur, pro exigere id quod nobis debetur: & diſſoluere nomen, pro diſſoluere id quod ipſi debemus.* Libro III. *in* Ver-

» *rem: Cũ reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomi*

» *na ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe.* Pro Plancio: *Vtrũ*

» *igitur, me cõturbare oportet; an cæteris, cum cuiuſque*

» *dies uenerit; hoc nomen, quod urget, nũc, cum petitur,*

» *diſſoluere?* TREIS HABET CONDITIONES: *tribus modis expediri nomen illud poteſt.*

186.

EMPTIONEM *ab haſta,*] *Cæſar proſcripti bona dono dederat* Methoni. *quorum auctionem* Metho *cum facturus eſſet, poſſum, inquit* Cicero, *emere ab haſta, id eſt emere in auctione, (nam haſta ponebatur, ubi auctio fiebat) et accipere ex ijs bonis quantũ ſatis ſit pro ea ſumma, quæ mihi à* Methone *debetur.*

186.

PERDERE *malo:*] *Quàm emere ab haſta proſcripta ciuis bona. quod turpe erat: eoq́; nomine* M. Craſſus, *ille qui à* Parthis *cæſus eſt, male audierat, quòd* Syllanis *temporibus multorũ ciuium proſcriptorum bona ſolus ferè propter auaritiam emiſſet: unde*

opes illæ immanes, & inuidioſa pecunia breui cõgeſta. HOC IPSVM PVTO ESSE PERDERE: non ſolum, inquit, in hac emptione turpitudo ineſſet, ſed etiam, ut puto, iactura. nam ſi dominus cõmutabitur; quæ de bonis proſcriptorum empta fuerint, rata non erunt. itaque hoc ipſum emere ab haſta, puto eſſe perdere. Hinc patet, auctionem illam, quã Metho facturus erat, de proſcripti bonis fuiſſe, cum in ea turpitudinem ineſſe Cicero dicat. quod cum ita ſit, ſequitur ut Cæſarianus fuerit Metho: non enim Pompeianorum bona, niſi ſuarum partium hominibus Cæſar dediſſet. recte ergo illud expoſuimus, QVOD À CAESARE.

186.

DELEGATIONEM à mãcipe annua die.] Ex tribus conditionibus, primam poſuit, cum dixit, Emptionem ab haſta. nunc ſecundam perſequitur. ſecunda, inquit, conditio eſt, ſi alius ea bona, quæ in auctione uendentur, emat; eamq; pecuniam, quam Methoni pro emptione debebit, mihi ad annum ſe eſſe numeraturũ promittat Methone ipſo concedente. Hæc eſt quam uocat delegationem à mancipe: propterea quòd ea ratione Metho non ipſe Ciceroni pecuniam ſoluiſſet, ſed ſolutionis faciendæ curam delegaſſet mancipi, id eſt ei qui illa bona in actione emiſſet. mancipes enim dicuntur, qui aliquid in auctione emunt. DELEGATIONEM igitur À MANCIPE, translata ſolutione à Methone ad mancipem. ANNVA DIE, ad annum. hoc propterea ſcribit Attico, qui auctioni affuturus erat; quo facilius inueniatur qui emat, cum

ſciat ſe pecuniam non præſentem, ſed annua die ſoluturum. 185.

QVIS *erit, cui credam?*] *Quem mancipem homini Pompeiano præſtaturum putem, quod promiſerit?* AVT QVANDO ISTE METHONIS ANNVS VENIET: *iſte, cũ indignatione dixit; quia Metho cum ſe antea ſoluturum eſſe ad annum promiſiſſet, nunquam tamen ſoluerat. quaſi dicat, annus iſte mancipi ad ſoluendũ conceſſus, uereor ne Methonis annus futurus ſit, cuius quidem exitus nunquam uenit.* 186.

VECTENI *conditione, ſemiſſe.*] *Tertia conditio Methoniani nominis explicandi. Faciat, inquit, Metho quod Vectenus debitor meus facit. pendat mihi ſemiſſem uſuram pro ea pecunia, quam debet. Si hoc faciet, acquieſcam, de exigendo nomine non agam, de ſorte nihil inſtabo. Vectenum autem debuiſſe pecuniam Ciceroni, locus ille in libro* XV. 244. *ſatis oſtendit: Vectenum, ut ſcribis, & Faberium foueo. duos enim debitores ſimul nominat: (nam de Faberij nomine ſæpiſſime in his libris) à quibus ne acerbius exigeret, Ciceroni Atticus ſcripſerat.* SEMISSE: *ſemiſſis uſura eſt, cum pro centum aſſibus (aſſis autem ad noſtratis pecuniæ rationem redactus, quadrantes æreos tres efficiet) ſemis aſſis, id eſt dimidius aſſis, ſingulis menſibus penditur. quòd ſi ad annuam uſuram ſubducamus, aſſes ſex in anno pendentur. cum igitur pro centum nummis aureis dimidius nũmus aureus in menſe pendetur; ſi hæc ſumma in aſſes diuidatur, pendi pro centenis aſſibus dimidium aſſem reperietur. itaq; ſe-*

miſſis uſura ſemper dicetur, cum pro centũ nũmis, ſiue argenteis, ſiue magni pretij, ſiue parui, dimidius uſuræ nomine pendetur. σκέψαι: *conſidera: quid? hoc uidelicet, de tribus conditionibus, quas poſui, quæ tibi magis è re noſtra uideatur eſſe.* ISTE: *Metho. à quo auctionem fieri uellem, ut inde mihi ſatisfaceret.* AVCTIONEM NVLLAM FACIAT: *plus dixit, quàm ſi dixiſſet, Auctionem non faciat.* NVLLAM, *quaſi me contempto, & de ſolutione non laborans.* LVDIS FACTIS: *Præneſte. quibus de ludis in epiſtola, quæ proxime præcedit.* CLYPO: *nomen puto eſſe debere Cæſariani alicuius potentis, quem ludis Præneſte factis putaret Cicero Romam aduolaturum, ut Methoni ære alieno laboranti ſubſidio eſſet.* NE TALIS VIR ἀλογηθῇ: *ne Metho negligatur. ne ſcilicet ego eum ad pecuniam, quam debet, perſoluendam poſſim cogere.* TALIS VIR, εἰρωνικῶς. μελήσει: *curabis: cura erit: de hoc uidelicet Methonis nomine.*

Ex epiſtola III. pagina 186.

RESTITVTVS *eſt mihi dies feſtus:*] *Cuius iucunditatem abſtulerat metus inualetudinis tuæ, quoniam quidem te ſibi rubicundiorem & inflammatiorem eſſe uiſum Tiro dixerat. eſt igitur is dies mihi reſtitutus, poſtquam ex tuis literis, nunc tibi ſatis recte eſſe, cognoui. Non enim recte ſe ualere Atticus ſcripſerat, ſed ſatis recte: cum in extrema epiſtola Cicero dicat, Adhibe ad conualeſcendum eam prudentiam, quã ad omnes res ſoles.* ADDAM, IGITVR, VT

CENSES, VNVM DIEM: *ad id tempus uidelicet, quod hic manere constitueram. nam, niſi ita facerem, unus dies amiſſus eſſet. quem hac ratione recuperabo, ſi unum addam.* Et *ſciendum eſt,* Ciceronem *feſtos hic appellare eos dies, quos ruri ageret, propterea quòd feriaretur ab omnibus negotijs, quemadmodum in* Vrbe *feſtis diebus fieri ſoleret.* VT CENSES: *quia cum* Cicero *ſcripſiſſet, angi ſe propter* Tironis *ſermonem de* Attici *rubedine, eóq; factum eſſe, ut feſtum diem amiſerit, cum hilaritate illa, ad quam nos dare feſtis diebus ſolemus, frui minime potuerit; reſcripſit* Atticus: *Adde igitur unum diem ut reſtituatur tibi is, quem amiſiſti: cum intelligas, de inualetudine mea timendũ tibi non eſſe.* 186.

DE *Catone* πρόβλημα ἀρχιμήδειον *eſt.*] *Librum de Catonis uita ſcribere inſtituerat: ſed ait difficile opus eſſe, quales* Archimedis *quæſtiones: propterea quòd aſſequi non poſſet, ut Cæſarianos eo libro non offenderet.* NON ASSEQVOR: *laboro, & contendo, ſed non aſſequor ut ſcribam, non dicam quod libenter, ſed quod æquo animo tui conuiuæ poſſint legere. itaq; difficili in loco uerſor, quemadmodum ij, qui* Archimedis *quæſtionem aliquam explicare conantur.* TVI CONVIVAE: *Cæſariani,* Balbus, Hircius, *et alij: quos habere in cõuiuio ſæpiſſime ſolitus es.* RECEDAM: *ſenſus eſt:* Si Catonis *ſententias, quas de* Rep. *dixit, & conſilia, quæ item de* Rep. *habuit, omittam; eiuſq; grauitatem & conſtantiam minus, quàm ueritas poſtulat, laudare uelim: tamen hoc ipſum audire moleſtum illis erit: id eſt, hac ipſa* Catonis *laude, quam-*

uis imminuta, tamen offendentur: nullam enim proſ-ſus eius mentionem fieri uellent.

186:

N I S I *hæc ornata ſint,*] H AE C, *grauitas, & cō-ſtantia Catonis in adminiſtranda* Rep. O R N A T A S I N T, *ornate ſcribantur*. πρόβλημα *igitur* ἀρχιμή-δειον *eſt de Catone ſcribere. nam ſi eum* ψευδῶς, *hoc eſt parce, tenuiter, nō ut ueritas poſtulat, laudabo, tamē* Cæ*ſarianos offendā: ſi uere, multo magis*: propterea *quòd laudare eum uere nō poſſum, niſi hæc laudibus illuſtrē: laudibus autem illuſtrari debent ob hanc cauſam, quòd ille ea, quæ nunc ſunt, & futura uiderit; &, ne fierent, contenderit; &, facta ne uideret, uitam reliquerit.*

186:

A T E D I O] *Cæſari. ficto nomine. & fortaſſe idem, de quo* 193: P R O B A R E: *oſtendere, & perſuadere, recte eſſe factum. quaſi dicat,* Ex *his nihil erit, quod* C*æſar non reprehendat: itaque eum offen-dam, ſi ſcriptis illa perſequi uoluero.* H*æc epiſtola poſt confectum bellum* A*fricanum ſcripta eſt, ſiquidem* C*a-tonis interitum oſtendit, qui audita* C*æſaris uictoria,* V*ticæ ſe ipſe occiderat.*

Ex *epiſtola* I I I I. *pagina* 186:

L V P E R C O *filio,*] Romæ *Lupercalia ſacra ad expiandos manes menſe* Februario *celebrabantur.* Inde Luperci, *qui ea ſacra* Lupercalibus *in* Lupercali *fa-cientes, hac illac nudi curſitabant. ipſa uero* Luperca-*lia à* Lycæo Arcadiæ *monte dicta, ut* Ouidius *ſcribit, tranſtuliſſe in* Italiam Euandrum, Arcadem Liuius *re-*

ſert. ſed ab Ouidio & Liuio Sextus Pompeius diſcrepat, qui à Lupercis, amiculo Iunonis, id eſt pelle caprina, nomen accepiſſe tradit. De Lupercis & Lupercalibus Varro, Sex. Pompeius, Liuius, Plutarchus, Ouidius de faſtis, Cicero pro Celio, & in Antonium. STATIO: Quinti Ciceronis liberto: quem, cum in Aſia Prætor eſſet, maxime propter fidelitatẽ manumiſerat. De hoc in epiſtola, quæ eſt ante penultimam libri I. ad Quintum fratrem; & in ea, quam ad Marcum fratrem Quintus ſcripſit, libro XVI. ad Tironem. DVPLICI DEDECORE: duplex enim dedecus, & filium & libertum Lupercos habere, qui ea ſacra non niſi ſumma lætitia & hilaritate Lupercorum more celebrarent, cum in tantis patriæ ruinis non lætari bonum ciuem, ſed lugere conueniret. TERTIVM: Lupercum.

186:

O' STVLTITIAM, niſi mea maior eſſet, ſingularẽ.] STVLTITIAM, Quinti fratris. NISI MEA MAIOR ESSET, qui patria tyrannide oppreſſa, tamen hic maneam. mihi enim uiro conſulari, uindici olim inimicorum Reip. qui pro pratria tantas res in Conſulatu geſſi, tam acrem libertatem defenſorem in omni uita ſum profeſſus, multo minus concedendum eſt nunc tyranno ſeruire; quàm Quinto fratri, Lupercum eſſe filium, pati. itaq; maior, quàm illius, ſtultitia noſtra eſt.

186:

QVOD autem oſim hanc rem, ἔρανον à te.] Oſim, dixit, pro auſim, comicorum more. Quod, inquit,

auſim ſub tyranno uiuere, mandatum hoc à te habeo: tu enim mihi hoc in mandatis dediſti, ne diſcedam; ſed in patria potius, quàm externis in locis, uiuam. ἔρανον *autem ualet mandatum, auctore* Suida, *qui* ἔρανος *idẽ ſcribit eſſe, quod* ἐντολή. *alibi aliud ſignificat: ſed hic ſententia poſtulare uidetur, ut pro mandato accipiamus.* Et *dixit,* O S I M, *quaſi turpe quiddam.*

186:

F A C, *non ad* διψῶσαν *&c.*] Senſus eſt: Quintus *lætatur, quòd filium* Lupercum *uideat. hoc quidem ſtulte: nam* Lupercalia *tenuis admodum, neque ſatis honorifica res eſt; ut propterea ualde lætari ſtultum ſit. uerum fac & amplam rem eſſe, & honorificam: nunquid eum decet, cum* Reſp. *perierit, ulla ex re uehementius lætari; præſertim cũ & ipſe hoc tempore, qui ſumma ex rei familiaris anguſtia laboret? hoc autem* Cicero μεταφορικῶς *protulit, his uerbis:* Fac *eum non ad aridum lætitiæ fontem, ſed ad* Pirenen, *id eſt ad uberrimum, ueniſſe: (* Pirenen *enim pro uberrimo fonte poſuit; ſiquidem, cum et continue more fontium ſcateat, & aquas, ut* Strabo *refert, non diffluentes habeat, ſed ſtantes; uberrimus ſit neceſſe eſt)* ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφεοῦ πειρήνην *haurire? in tantis ſuis præſertim anguſtijs? uerba ſunt* Pindari *in* Nemeis *non de* Pirene, *ſed de* Arethuſa *fonte; quia in* Achaia *terra abſortus* Alpheus *fluuius, diúq; ſubterfluens, tandem erumpit apud* Syracuſas *in fonte* Arethuſam: *ut quaſi graui preſſus onere, tum demum reſpirare uideatur. ideo uocauit* Pindarus Arethuſam ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφεοῦ κρήνην. *quo modo & hic legendum uidetur: ut non de* Pirene *lo-*

quatur Cicero; quæ non eſt Ἀλφειοῦ ἄμπνευμα; ſed ad Arethuſam ſermonem cõuertat, & recitet uerba græca in Attici literis uſurpata. quod apparet, quia ſubiungit, Vt tu ſcribis. alioqui eſſet μνημονικὸν ἁμάρτημα, ſi Pindari uerba, de Arethuſa prolata, Cicero de Pirene dicta acciperet.

186:

CATO] Liber, quem ſcripſi de Catonis uita. SED ETIAM BASSVM LVCILIVM SVA: ſubintelligitur, delectant. Senſus eſt: Catone meo delector, ſed fortaſſe ſine cauſa, quando etiam Baſſum Lucilium, malum ſcriptorem, ſua delectant.

186:

DE Celio, tu quæres, ut ſcribis.] Ciceronis conſilium erat, ut omnia quæcunque poſſet, ſiue è ſuppellectile, ſiue ex argento, in auream pecuniam redigeret, ut ſcilicet temporibus tam incertis, tamq; periculoſis, cũ unius libidine cuncta gererentur, rebus ſuis contractis, & paratior eſſe ad omnem euẽtum, & facilius cauere ſibi poſſet. aurum hoc non niſi ab argentarijs poterat cogere. & quoniam in huiuſmodi rerum tractatione minus ipſe uerſatus, in auro timeret, ne ſibi ab argentarijs imponeretur: Attico huius generis intelligenti, & ad hanc rem uſu peritiſſimo, conficiendi negotij curam delegauerat. Hæc, ut argumentum eorum, quæ ſequuntur, præponere non alienum fuit. nunc ad Ciceronis uerba. DE CELIO, argentario. QVAERES, num aurum nobis dare poſſit. quanquam non hoc modo uidendũ tibi eſt, nũ dare poſſit; ſed illud etiã, num daturus bonum ſit, nõ adulterinũ. hoc enim ſignificat id quod ſequitur, NOSCENDA EST

NATVRA, NON FACVLTAS MODO: *ſubintellige,* Celij. *unde illud in epiſtola ſequenti:* De Celio, *uide quæſo ne qua lacuna ſit in auro.* *Quod autem dicit,* EGO NIHIL NOVI, *ualet hoc,*Ego *in huiuſmodi rebus plane ſum rudis: itaque tu quæres.* Iterat *in eadem epiſtola quæ ſequitur, cum dicit,* Ego *iſta non noui.* Hunc *locum alij aliter interpūxerant,ut ita ſcriberent,* Noſcenda *eſt natura, non facultas. modo de* Hortenſio,*&c. nos ſententiam, ut putamus, meliorē ſecuti, diſtinctionis notā loco mouimus.*

186:

DE Hortēſio *&* Virginio *tu, ſi quid dubitabis.*] *Hos quoque argentarios puto fuiſſe.* TV,*ſubaudi quæres: quæres autem hoc, num uiri boni ſint, & num in auro, quod daturi ſunt, uitium timere poſſimus.* SI QVID DVBITABIS: *hoc dicit, quia ipſe non admodum dubitabat: nam infert,* Etſi,*quod magis placeat, ego quantum aſpicio, non facile inueneris.* CVM MVSTELLA: *ages.*Forte Muſtella *&* Criſpus *cohæredes erant. itaque agi cum* Muſtella *non poterat,niſi &* Criſpus, *eiuſdem hæreditatis particeps, adeſſet. etiam pagina* 205. De Criſpo,*inquit,&* Muſtella *uidebis.& uelim ſcire,quæ ſit pars duorum.*Quo *in loco hæreditatem ſignificari,manifeſtum eſt,cum dicat,* Quæ *ſit pars duorum.*

186:

AD Aulum *ſcripſi,*] Et *à* Piſone *argentario aurum ſumere* Cicero *uolebat. hoc agebatur interprete* Aulo. *& quoniam res diutius ducebatur; puto quòd argentarius* Piſo *in permutatione facienda lucro uſitato*

rato contentus eſſe nollet, ſed aliquanto plus peteret: Cicero, qui rem ad exitum uellet perducere, ad Aulum ſcripſit, ut per eum Piſoni demonſtraret, ſe optime noſſe, quantum pro auro, quod ab argentarijs permutatione acciperetur, dari ſoleret: ut ſcilicet Piſo, cum uideret Ciceronem, qui collybi rationem bene noſſet, non facile adductũ iri, ut præter conſuetudinem penderet; æquiora poſtularet. Piſonem autem argentarium fuiſſe, oſtẽdit etiam locus ille in libro XIII. 205. *Piſonem, ſicubi de auro.* Et ille 206. *Si quid poteris, cum Piſone conficies: Aulus enim uidetur in officio futurus. Semp enim ubi quid agendum erat cũ Piſone, Auli opera, qui Piſoni familiaris eſſet, utebantur.* QVAE BENE NOSSEM DE AVRO: *quantum ſcilicet pendi ſoleat ab iis, qui ab argentarijs permutatione aurum ſumunt. non enim hoc dicit, ut oſtendat aurum ſe noſſe, cum ſupra dixerit,* Ego *nihil noui; & infra,* Ego *iſta nõ noui, referens ad aureæ pecuniæ cognitionem: ſed ideo dicit, ut collybi rationem ſibi notam eſſe oſtendat.* DEMONSTRAREM: *per Aulũ interpretem.* TIBI ENIM *&c. ratio, cur ad Aulũ ſcripſerit.* Videbam, *inquit, idem quod tu, & hanc rem nimium prorogari; & mea referri, ut conficeretur.* ISTVD: *hanc rem, quam cum Piſone agimus interprete Aulo.* OMNIA CONTRAHENDA: *id agendum, ut omnia negotia ad exitũ perducantur.* CONTRAHENDA, *μεταφορικῶς, ne longius abeant.* TE QVIDEM *&c. propterea quòd dixit,* Iſtud *nimium diu duci, ideo hæc ſubſcribit, ut oſtendat,* Attici *id negligentia non fieri.*

186:

TVBVLVM] De hoc L. Tubulo in oratione
» pro M. Scauro his uerbis: Si mehercule Iudices pro L. Tu
» bulo dicerem, quem unum ex omni memoria ſcelera-
» tiſſimum & audaciſſimum fuiſſe accepimus; tamen
» non timerem, uenenum hoſpiti, aut conuiuæ ſi dicere-
» tur cœnanti ab illo datum, cui neque hæres, neque ira-
» tus fuiſſet. Quem locum Pedianus exponens, Lucius,
» inquit, hic Tubulus prætorius fuit ætate patrum Cice-
» ronis. Is propter multa flagitia cum de exilio accerſitus
» eſſet, ne in carcere necaretur, uenenum bibit. Hæc autẽ
de Tubulo & de Scæuola Cicero quærebat ab Attico,
ut ad libros de finibus uteretur, quos tunc in manibus
habebat. nam libro II. ubi differentiam oſtendere uult
inter improbum, & callidum improbum; exempla po
nẽs, de L. Tubulo ita meminit, ut de improbo; de Q. Pō
» peio, ut de callido improbo. An tu, inquit, me de L. Tu-
» bulo putas dicere? qui, cum Prætor quæſtionem inter ſi-
» carios exercuiſſet, ita aperte cepit pecunias ob rem iudi-
» candam, ut anno proximo P. Scæuola Tribunus pl. fer
» ret ad plebem, uellent ne de ea re quæri, quo plebiſcito
» decreta eſt Conſuli quæſtio Cn. Cepioni. (Sic enim le-
» gendum eſt, non Scipioni) profectus in exilium Tubu-
» lus ſtatim, nec reſpõdere auſus: erat enim res aperta. nõ
» igitur de improbo, ſed de callido improbo quærimus,
» qualis Q. Pompeius in fœdere Numantino inficiando
» fuit. Hæc Cicero: qui cum ignoraret, quo crimine Tu-
bulus eſſet accuſatus, quæſiuit ab Attico his uerbis, SI
POTERIS, TVBVLVS QVO CRIMI-
NE, ſubaudi, accuſatus fuerit. Atticum reſcripſiſſe ap-

paret, Quòd Prætor quæſtionem exercens inter ſicarios, pecunias cepiſſet ob rem iudicandam. itáq; Cicero, ut oſtendimus, in libro de finibus ſcripſit. TRIBVNVS PLEBIS: quo in Tribunatu de Tubulo ad plebem tulit. PVTO, CEPIONE, ET POMPEIO: recte putabat, ex cauſa, quam ſubſcripſit. nam cum P. Furio, Sex. Atilio conſulibus Prætor fuerit, inter Tribunatum autem & Præturam quatuor Conſulatus, id eſt quatuor anni interſint: Cepione & Pompeio Conſulibus Tribunum fuiſſe neceſſe eſt. ideo dicit in libro II. de finibus, ANNO PROXIMO, cum ab Attico certior factus eſſet, Cepione & Pompeio Conſulibus Tribunum Scæuolam fuiſſe; Cepionem autem & Pompeium poſt Metellũ & Maximum, id eſt poſt annum, quo Tubulus Prætor fuit, Conſules ſciret proxime fuiſſe. DABIS IGITVR TRIBVNATVM: ſcribes quibus Cõſulibus Scæuola Tribunus pl. fuerit. Atticum reſcripſiſſe cõſtat, Cepione & Põpeio, ut ſupra ex libro II. de finibus proxime oſtendimus. TVBVLVS QVO CRIMINE: ſubintellige, fuerit accuſatus à Scæuola Tribuno pl. Hic erratum erat in omnibus libris, quos uidimus, & manuſcriptis, & impreſſis. nam pro Tubulus, uel tabulis, uel Tubulis, uel Tribulis legebatur. coniectura uſi ſumus, &, Tubulus, recte, ut opinor, repoſuimus. 187.

L. LIBO, ille, qui de Ser. Galba,] L. Scribonius Libo rogationem tulit in Ser. Sulpitium Galbam, quòd Prætor Luſitanos contra interpoſitam fidem occidiſſet. Hoc Cicero in Bruto, et Val. Maximus lib. IX. ſed Flo-

rus aliter ubi epitomen facit ex libro Liuij XLIX.
QVI DE SER. GALBA, *ad populum tulit.*
Hic eſt Galba, quem Cicero in libro de claris oratoribus artificium & uim ad animos eorum, qui audirent, delectandos aut permouendos principem ex latinis habuiſſe dicit. 187.

CENSORINO, & *Manlio,*] *Hinc apparet, gentem Manliam et patritiam fuiſſe, et plebeiam: ſiquidem cum huic Manlio prænomen fuerit Marcus, patritius eſſe non poteſt: quoniam gentis Manliæ decreto iam ante cautum fuerat, ne quis patritius M. Manlius uocaretur, ut in prima Philippica Cicero tradit. Aut igitur Manlius hic plebeius eſt: aut, Manilius, legendum; ut etiam libro I. Academicarum quæſtionũ: quo*
» *in libro ita ſcriptum eſt: L. Cenſorinum, eum, qui Cõſul*
» *cum M. Manilio fuit. Vtrocunque modo legatur, cõſtat ex Ciceronis uerbis in Philippica, non omnes Manlios patritios fuiſſe.* 187.

IN *Bruti Epitoma Fánianorum, ſcripſi, quod erat*
» *in extremo:*] *Locutio, qualis illa ad Trebatium: In*
» *equo Troiano ſcis eſſe in extremo. In Bruti igitur Epitomá erat in extremo, Fannium, qui ſcripſit hiſtoriam, generum eſſe Lælij. id Cicero ita ſcripſit, Brutum auctorem ſecutus, cum etiam de Quinto Hortenſio idem accepiſſet.* IN BRVTI EPITOMA: *ante has dictiones in omnibus libris uerba erant hæc, Epitome Bruti Fanniana, quas, ut otioſas, & eorum que ſequebantur gloſſema, ſuſtulimus.* FANNIANORVM: *rerum à Fannijs geſtarum, uel que in Fannia gente memoria dignæ acciderunt. nam ſi homines in*

telligeret, Fannianorum dixiſſet. Sic etiam illud accipio, quod eſt in libro ſequenti 207. Epitomen Bruti Celianorum uelim mihi mittas. Alioqui, cum dicimus, Fanniani, Celiani, Sulpitiani, Iuliani, & ſimilia; intelligimus homines ex Fannia, Celia, Sulpitia, Iulia familia in aliam familiã adoptatos. quòd ſi quis librum, aut epitomen ſcriberet de illuſtribus in aliqua familia uiris, ut puta de ijs qui in Fabia, Cornelia'ue gente inſignes ad laudem fuerunt: nunquid ita loqueretur, ut diceret, Fabianorum librum, aut Corneliorum epitomen? ſi diceret, non recte. at uero, Fabiorum librum, & Corneliorum epitomen, recte diceret. unde illa Nepotis in Attici uita, de Iunia familia librum ſcripſiſſe, itemq; de Fabijs, & Cornelijs. HVNC FANNIVM: C. Fannium Marci filium. HVNC, cuius hiſtoriam habemus. SCRIPSERAM: in libro de claris oratoribus. LAELII: hic eſt, qui cũ Scipione Africano inter paria amicorum celebratur: cuius nomine librum de amicitia Cicero inſcripſit. γεωμετρικῶς: argumentis & rationibus apertiſſimis, quemadmodum geometræ ſolent. BRVTVS, ET FANNIVS: libri à Bruto & ipſo Fannio ſcripti.

187.

BONO auctore Hortenſio] Hic eſt Q. Hortẽſius orator, ætate ſua poſt Ciceronẽ in eloquentia princeps. Augur Ciceronem in collegium cooptauit, & inaugurauit: Conſul fuit cum Q. Metello Celeri: obijt L. Aemilio Paulo, C. Claudio Marcello Coſs. cũ Cicero ex Cilicia decederet, ut ſcribit ipſe in proœmio libri de claris oratoribus, quo in libro multa de eodem Horten-

ſio: itemq; in fine libri III. de Oratore. BONO AVCTORE, hiſtoriæ perito, ut ei fides habenda uideretur. Alibi etiam, in hoc genere Ciceronem Hortenſij memoria, cum uiueret, uſum eſſe, apparet: ut pagina 215. Videor audiſſe ex Hortenſio, Tuditanum in decem Mumij legatis fuiſſe: & 216. pagina, à tergo. EXPEDIES: Fannius, qui ſcripſit hiſtoriam, gener Lælij fuerit, nec ne. DOLABELLAE: ex Africano bello reuertenti.

187.

ERGO & in integro omnia:] Hic principium puto eſſe oportere alterius epiſtolæ. Ergo, inquit, omnia mihi in integro ſunt apud Cæſarem: animus illius erga me nihil eſt immutatus; quanquam Calendis Romæ nó affuerim, cum ſenatus habitus eſt. Cupiebat autem Cæſar quàm maxime, ut in ſenatum uenirent, qui ante ciuile bellum optimates numerati fuerant, ut ſcilicet aliqua Reſp. uideretur eſſe, quæ re uera nulla erat. quò cum Cicero non ueniſſet, quæſiuit ab Attico per literas, quò animo Cæſar id ferret. Atticus reſcripſit, In integro ſunt omnia. 187.

MIHI etſi Calendæ uitandæ fuerũt] Senſus eſt: Romam uenire non debui, & quia calendæ mihi uitãdæ fuerunt, ne in ſenatu adeſſem; & ut primas optimatium carptiones effugerem. Verebatur enim Cicero, ne, ſi Cæſare ex Africa reuerſo ſtatim Romam ueniſſet, & in ſenatu affuiſſet, boni eum in ſermonibus uituperarent, quòd libertatis olim defenſor acerrimus, tũc in ſenatum, qui haberetur à tyranno, uenire non recuſaret. INCESSIONVM autem ἀρχίτυπα

*dixit,id eſt,origo,& prima cauſa uituperationum: nã
ante nihil commiſerat, quo reprehendi ab optimatibus
poſſet.* Et, INCESSIONVM, *proprie: nam
inceſſere,Feſtus exponit,iactu uel uerbis petere. trãſfer
» tur & ad alias res: itaq; dixit Plautus, inceſſere he-
» rum dolis: Saluſtius,inceſſit ambos inopia: Liuius,in-
» ceſſit patres timor: Idem proprie, inceſſere hoſtes ia-
» culis. Cum autem locus hic Ciceronis ante eſſet corru-
ptus,& in antiquo libro Caualcantis legeretur,nicaſio-
num;in eo quem Vbaldinus habet, meaſſionum: corri
gere auſi ſumus,& ,inceſſionum, ſcripſimus,una tantũ
litera, ſi quis accurate conferat, immutatà. ſententia
quidem ita commoda eſt, ut aptius nihil eſſe poſſit.*
CALENDAE, Sextilis: *nam Cæſarem ex Africa
reuertentem ueniſſe Romam* VII. Cal. Sextilis, *libro*
V. *in extremo Hircius refert.ut Calendas, quibus pri-
mum ſenatum habuit, quas Cicero dicit ſibi uitandas
fuiſſe, Sextilis menſis intelligi ueriſimile ſit. Calendis
autem ut ſenatus haberetur, uidetur in conſuetudine
» poſitum fuiſſe. quod indicat etiam locus ille* 195: *Cir-
» citer Calendas affuturus uidetur. uellem, tardius. Et
» illud* 222: *Rogat magnopere, ut ſim Calendis in ſena-
» tu. Item* 257: *Maxime dolebat,me Calendis Sextilibus
» in ſenatu non fuiſſe. &* 239. *alibiq; non apud ipſum
modo, ſed & apud alios.* CONFICIEN-
DAEQVE TABVLAE: *tertia cauſa,cur Romã
uenire non debuerit. conficiendæ,inquit,mihi erant ta-
bulæ: ruri, uidelicet: nam in Vrbe propter occupatio-
nes non potuiſſet. His de cauſis,inquit, Romam uenire
non debui: ſed debui tamen,ut te uiderem: nihil enim*

tãti eſt, ut à te abſim. Et dixit, V T A' T E A B E S S E M, *pro, ut abeſſe deberem.* Hunc *locum & mendoſum, & perdifficilem correctione, & interpretatione, niſi fallor, ita illuſtraui, ut iis, qui hæc noſtra legerint, obſcurus iam eſſe non poſſit. unum mihi uideor prætermiſiſſe, conficere tabulas quid ſit: quod* Pedianus *declarat his uerbis:* Moris *fuit, unumquenque domeſticam rationem ſibi totius uitæ ſuæ per dies ſingulos ſcribere; in quo appareret, quid quiſque de redditibus ſuis, quid de arte, fœnore, lucro'ue ſepoſuiſſet quoque die, & quid itẽ ſumptus, damni'ue feciſſet.* Hæc Pedianus. *eadem ferè* Cicero *ipſe in* Verrem *libro* I I I. & Suetonius *in* Iulio, *qui eum ſcribit ſeruitia politiora comparaſſe immenſo pretio, & cuius etiam ipſum puderet ſic, ut rationibus uetaret inferri.*

Ex *epiſtola* V. *pagina* 187.

N E Q V AE *lacuna ſit in auro*]. *Ne uitium ſit in auro, quod à* Celio *argentario pecunia permutanda meo nomine accepturus es.* Lacuna *dicitur eſſe in auro, cum in nũmo, qui aureus uidetur, aliquid eſt, quod aurum non ſit: quaſi enim lacuna eſt in eo loco, ubi aurum non eſt: tralatione ſumpta à fundis, quos lacunæ deteriores faciũt.* I N C O L L Y B O: *in ipſa permutatione: nam agentariis datur aliquid, cum pecunia permutatur.* C O L L Y B V M *autem* Pollux *exponit, pecuniæ permutationem.* H V C A V R V M S I A C C E D I T: *ſi præter detrimentum, quod in collybo patimur, etiam non bonum aurum habebimus ab argẽtario.* H A B E S H E G E S I AE

GENVS, QVOD VARRO LAVDAT: *Hegeſiæ duo fuerunt, Cyrenaicus, & Magneſius; hic orator, ille philoſophus. de philoſopho, in primo libro Tuſculanarum quæſtionum, & Laertius in Ariſtippo; de oratore, Strabo libro* XIIII. *ipſe in eo libro, quē inſcripſit Orator. quo in libro, manaſſe ab hoc uitium illud, ſcribit, in quod incidunt ij, qui numeros in oratione frequentius infringunt, atque concidunt. cuius generis ſunt Varronis ſcripta, utpote qui Hegeſiam ſequeretur. quod Cicero de numeris Hegeſiæ tradit, idē ferè Dionyſius Alicarnaſſeus in arte.* HABES HEGESIAE GENVS: *Hegeſiæ librum Cicero ad Atticum miſerat. Vides, inquit, Hegeſiæ ſcripta cuius generis ſint.* QVOD VARRO LAVDAT: *ſine cauſa, ſcilicet: nam uidetur hoc ſignificare, Nunc Hegeſiæ librum legens, intelligis, quàm rectè eum Varro laudet.*

187.

VERVM *hoc fuit; ſine me?*] *Subaudi, te legere Tyrannionis librū. & dixit* VERVM, *pro æquum, quo modo & in epiſtola prima libri* II.
LVES: *correxeris. nam luere hoc in loco id ferè ua-*
» *let, ut illud libro* V. *de finibus, Lucretia ſtuprum per*
» *uim oblatum uoluntaria morte luit.* TVA ADMIRATIO: *ſcripſerat enim Atticus, ſe Tyrannionis librum cum admiratione legiſſe.*

187.

AMO *enim* πάντα φιλόδημον:] *Ratio, cur Attici admiratione delectatus ſit. amo enim, inquit, quicunque popularium ſuorum ſtudioſus eſt. popularis autem erat Attici Tyrannio, non quòd uterque Athenien*

ſis eſſet, (nam neque Atticus, *ut* Cornelius Nepos *in ipſius uita ſcribit, ciuem ſe Athenienſem fieri paſſus eſt, cum Athenienſes uellent; &* Tyrannio *erat* Amiſenus, *ut* Suidas *tradit) ſed quòd uterque* Athenis *uixerat. Eadem ratione in epiſtola primi libri* X. Solonem *Attici popularem appellat: & infert, eũdem* Solonem *ſe putare popularem ſuum fore: non quòd in Atheniẽſium ciuitatem* Cicero *aſcribi uellet, ſed quia ciuili bello inter Cæſarem &* Pompeium *exorto, ne alterutrius partis eſſet, migrare Athenas, ibiq; habitare cogitaret.* Alibi *popularis ualet eiuſdem ciuitatis, ut libro* II. Aca*demicarum quæſtionum,* Thales *hoc* Anaximandro *populari & ſodali ſuo non perſuaſit: uterque enim* Mileſius, *auctore* Laertio. TENVEM θεωρίαν: Tyrannionis *conſiderationem in re tenui; quam tu, eius librum legens, admiratus es.*

187.

REFERTVR *ad* τέλος?] Quid *affert ad ſummam rerum acuta iſta, ut ſcribis, et grauis* θεωρία? *quaſi dicat: ut acuta, & grauis ſit, quemadmodum tu ſcribis,* Tyrannionis *iſta* θεωρία, *tamen in re uerſatur minime neceſſaria, quãquam enim* Cicero *librum illum nõ legiſſet,* ὑπόθεσιν *tamen & argumentum nõ ignorabat.* ET PRO ISTO ASSO SOLE: *rectius* AT, *quàm* ET, *meo iudicio: reſpõdet ad alteram partẽ epiſtolæ ab* Attico *acceptæ.* ASSO SOLE: *ſcripſerat* Atticus, *ſe, cum domum* Ciceronis, *quæ erat in* Palatio, *ueniſſet, in ſole per pratulum, quod domu adiacebat, ſatis ſuperq; inambulaſſe.* Reſpondet Cicero *per iocum.* Domi *meæ dum fuiſti, præter ſiccũ*

ſolem nihil habuiſti : at ego à te nitidum, unctumq́; ſolem repetam : id eſt, cum ad te domum ueniam, non ſole tantum contentus ero, non mihi idem, quod tibi, ſatis erit, in ſole inambulare; ſed cœnam etiam cum ſole exigam . Solem aſſum uocat, quem cœna non ſequatur, quaſi ſine ſucco, ut obſonia ſunt aſſa : nitidum autem, & unctum, qui cum cœna ſit. MISSVS AD TE : *cum tui nominis inſcriptione : quemadmodum &* Cicero Oratorem *ad* M. Brutum *miſit.*

Ex *epiſtola* V I. *pagina* 187:

TANTVM *ne eſt ab re tua otij tibi,*] Hoc *totum è* Terentij Heautontimorumeno *ſumpſit, nam in prima ſcena primi actus ſic loquitur* Menedemus : Chreme, *tantum ne eſt ab re tua otij tibi, aliena ut cures, eaq́;, nihil quæ ad te attinent?* ORATOREM : *librum, quem de perfecto oratore ad* M. Brutum Cicero *miſit: cuius inſcriptio eſt,* Orator: *itaq́; etiã in epiſtola ad* Leptã, Oratorem, *inquit, meum tantopere à te probari, uehementer gaudeo.* MACTE : *uox, qua recte facientes laudamus ſimul, et hortamur: ut exempla declarant. ueteres ea, & abſolute, & cum nominibus uſi ſunt . unde illud in extrema epiſtola libri* X V. Seruulos *dicere aiebãt, agripetas eiectos à* Buthrotijs. *macte.* Tuſculanarum *autem quæſtionum lib.* I. Macte *uirtute : ego enim ipſe cum eodem ipſo non inuitus errauerim . &* Virgilius, Macte *puer uirtute noua, ſic itur ad aſtra .* Plautus *autem in* Milite, Macte, *dixit, pro ualde.* GRATVM: *quod* Oratorẽ *meum legas.*

187:

NON *modo in libris tuis, ſed etiam in aliorum*] *Nam Orator deſcribebatur à pluribus, eiusq; exempla erant non modo apud Atticum, ſed etiam apud alios.* ARISTOPHANEM REPOSVERIS PRO EVPOLI: *perſpicuũ eſt, in Oratore ſubintelligi: in quo hæc de Pericle: Si tenui genere uteretur, nunquam ab Ariſtophane poeta fulgurare, tonare, permiſcere Græciam dictus eſſet. Ariſtophanis autem græca uerba Plin. in epiſtola quadã recitat,* ἤστραπτ᾽, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν ἑλλάδα. *quod Cicero cum Eupoli primum tribuiſſet, poſtea correxit, Ariſtophane repoſito.*

187:

QVAESO *illud tuum*] *Atticus Cæſarẽ de re Buthrotia cum rogaret, Quæſo, ſæpius iterabat. quod uerbum Cæſar quodam modo irridens, Attico ſe facturum omnia promiſit; Buthrotiosq;, quorum agrum, ut diuideretur, proſcripſerat, decreto poſtea liberauit. hac de re in ſequentibus libris, ſed planiſſime in decimo ſexto, in extremo.* 187:

TANDIV] *Febri laborare. ſupra, De Atticæ febricula ſcilicet ualde dolui, 186. & infra 189. 190:*

Ex epiſtola VII. *pagina* 187:

QVAE *deſideras*] *Vt ad te ſcribam.* CODICILLIS: *codicillos & literas multi, ut uideo, indifferenter accipiunt. ego aliter ſentio. nam codicilli tabellæ ceratæ erant, in quibus aliquid ſtylo aut breuiter, aut feſtinanter ſcriptum fuerat. itaq; iis commodiſſime ueteres utebantur, cum ſcribere in codicillis poſ-*

ſent uel in cœna,uel in curia,uel in uia,uel ubicunque libuiſſet : charta autem non item , in qua ſcribere ſine atramento & calamo non poterant . neque unquam in codicillis quidquam eſſe ſcriptum reperietur , niſi cũ aut breuiter,aut raptim ſcribendum eſſet. Quare literæ erát,quæ in charta ſcriptæ fuerant : codicilli,tabulæ ceratæ,in quibus aliquid uel breuitatis, uel feſtinationis cauſa exarabatur. EROTI: hic Ciceronis res domeſticas adminiſtrabat.204:

187:

IN ijs] Non in codicillis, ſed in ijs,quæ non rogatus à te,ſcripſi : refertur enim ad proximum illud,Sed etiam plura , quàm quæris. COGITATIONIS: nam te monente cogitare cœpi,quam uitam Cicero meus,quoniam quidem adoleſcens iam eſſet,ordiri deberet. QVID DIFFERO? quid ego hanc moram interpono, ut ex eo ſciſciteris? ipſe tibi nũc narrabo . Deinde narrare incipit . Expoſui,te de mandato meo ei detuliſſe,ecquid uellet,ecquid requireret. uelle (ſubaudi,quòd tibi hæc reſpondiſſet) Hiſpaniam,requirere liberalitatem : id eſt , uelle Cæſarem in Hiſpaniam ſequi contra Pompeij filios : requirere , ut ego ei pecuniam liberalius ſuppeditarem.

188.

FLAMEN Lentulus] Hic eſt L.Lentulus Niger, flamen Martialis,quem cum uniuerſo Pontificum collegio Ciceronis domum à P.Clodio conſecratam,religione liberaſſe,legimus in oratione de Aruſpicum reſpõſis 246. De eodẽ & de filio Pedianus ubi,Pro M.Scauro interpretatur,in extremo: item Cicero in epiſtola pe

nultima I I. libri. ſenſus eſt: De liberalitate dixi me daturum, quantum filio ſuo Publius, quantum ſuo Lentulus dare ſolitus eſſet.

88.

QVOD tibi,] Quod tibi attuli, cum ad me retuliſſes filium in Hiſpaniam ire uelle. HAEC ARMA RELIQVISSEMVS? hæc, Pompeiana. CONTRARIA: ſubintellige, ſequi. & contraria, id eſt Cæſaris. FRATRE: Quinto Cicerone filio, qui familiarior & gratioſior eſſet apud Cæſarem, utpote qui Lupercus in gratiam illius fuiſſet. nam Marcus filius nullo adhuc beneficio Cæſaris gratiam quæſierat, ac ne ſatis quidem illi notus per ætatem eſſe potuerat. Quintum auté filium cum Cæſare in Hiſpania fuiſſe, infra oſtenditur 199: ubi eum Cicero impurum cognatum appellat.

188.

VELIM magis &c.] Volo, ut potius pecuniã à me, quantum uult ſumat, quàm in Hiſpaniam eat. & dicit, SVA LIBERTATE, quia ſi Marcus Cicero in Hiſpaniam iuiſſet, cum id patri ſciret non placere, nimirum liberius agere uiſus eſſet.

188.

PERMISI] Vt in Hiſpaniam iret, ſi omnino ita conſtituiſſet. MAGNA RES: permittere filio, ut in Hiſpaniam eat contra Pompeij liberos. SIMPLEX EST MANERE: ILLVD ANCEPS: manere tutum eſt, & ſine periculo. ire in Hiſpaniam, anceps: poſſumus enim aliquam in difficultatem incurrere: nam primum dedecus uidetur

eſſe, filium pati pro tyranno pugnare. deinde hoc cogitandum eſt; ſi caſus tulerit, ut Pompeiani uincāt, quid nobis futurum ſit, qui filio permiſerimus, ut contra eos pro Cæſare dimicaret.

188.

DE Balbo &c.] Sic accipio. Dolabella, cū Tulliolam dimiſiſſet, Ciceroni dotem debebat. eam tamen non numerabat, fretus gratia Cæſaris, cuius partes in ciuili contentione ſecutus erat. Cogitabat igitur Cicero hac de re loqui cum Balbo, Cæſaris amiciſſimo. nam
» & infra, De dote, inquit, tanto magis perpurga. Bal-
» bi regia conditio eſt delegādi. EGO TAMEN TRIDVVM: hic manebo. Et dictio TAMEN uenuſte poſita pro certe: qua deſiderium ruſticandi declaratur. ut hoc dicat: cum primum Balbus redierit, Romam me conferam: ſin ille tardius, ego, quod optaui, tamen aſſequar, ut hic triduum etiam manere poſſim. Non licet autem quarundam dictionum occultam uim γεωμετρικῶς oſtendere: ſed ingenio paulo acutiore qui ſunt, facile, quod ſignificabimus, intelligēt: cæteris ſatisfacere neque ſemper poſſumus, etiam ſi uelimus; neque, ſi poſſimus, ſemper uelle debemus.

188.

DOLABELLA etiā mecum] Manſit. Tantum, inquit, abeſt, ut ſe à me abalienatum oſtenderit, ut etiam hic mecum manſerit. Verebatur autem Cicero, ne Dolabella, qui Tulliolā repudiaſſet, ſibi quoque eſſet infenſior. unde illud in epiſtola ad Volumnium:
» Dolabellam, quem ego perſpicio & iudico cupidiſſimū
» eſſe, atque amantiſſimum mei, cohortare, & confirma,

& redde plane meum. Non dum autem, cum hanc epiſtolam, & cum illa ad Volumnium Cicero ſcripſit, Tulliola perierat.

Ex epiſtola VIII. pagina 188.

MVLTIS res placet.] Apparet, inter hanc epiſtolam & ſuperiorem multas deſiderari: nam ſuperior ante cœptum Hiſpanienſe bellum, hæc autem poſt confectum ſcripta eſt, cum Cæſar uictor ex eo bello reuertés, ad Vrbem iam appropinquaret. Ac ne hoc quidem obſcurum eſt, quaſdá ex ſequentibus huic eſſe præponendas, ut earum argumenta cõſiderantibus patebit. RES PLACET, non ut in Hiſpaniam ad bellum, quod, ut dixi, confectum iam erat; ſed ut Athenas literarum cauſa proficiſcatur. hoc enim Cicero ſignificat, miſitq; paulo poſt filium Athenas cum L. Mõtano. COMES EST IDONEVS: Montanus, ſubintellige: quem cum filio Athenas mittere conſtituerat: de quo his uerbis 203: L. Tullium Montanum

» noſti, qui cum Cicerone profectus eſt. et 231: 232. 261.

188.

ANTE uideamus:] Ante quàm Ciceronem Athenas mittamus, uidendum eſt quo modo prima penſio Cæſari ſoluatur: dies enim, quo primæ penſionis ſolutionem promiſimus, adeſt. ET ILLE CVRRIT: id eſt & Cæſar cum celeritate reuertit: (reuertebat autem ex Hiſpanienſi bello) itaq; de ſolutione cogitandum. Hanc autem pecuniam iam ante ciuile bellum Cicero debuerat; quod ipſe declarat: in extrema tertia epiſtola libri VII. neque Cæſar il-

lius

lius nominis exactioni maioribus curis impeditus operam dare potuerat. ſed deuicto Pompeio, cum Romam reuertiſſet, Ciceroni conceſſit, ut aliquot penſionibus ſolueret, quo commodius ſcilicet poſſet ſoluere. Cum igitur filio Athenas eunti pecuniam Cicero dare uellet, prius, inquit, de prima penſione ſoluenda cogitemus.

188.

QVID *referat Celer egiſſe Cæſarem cũ candidatis,*] *Celer hic, non eſt* Q. *Metellus Celer, qui cum* L. *Afranio Conſul fuit: nam is Marcellino, Philippo Conſulibus perierat: ſed alius, cuius nomen minus illuſtre fuit.* CAESAREM, *ex Hiſpania, Pompeianis tertio bello uictis, reuertenté.* CANDIDATIS, *qui obuiam ierant, ut ab eo magiſtratus peterent.*

188.

VTRVM *ipſe in fœnicularium, an in cápum Martium cogitet.*] *Vtrum Celer uelit & ipſe magiſtratum petere. nam magiſtratus in campo Martio petebantur. Et quoniam populus, qui honores dare ſolitus eſſet, poteſtatem eiuſmodi nullam habebat, Cæſare ex ipſius libidine cuncta adminiſtrante: ideo cum irriſione & contemptu fœnicularium campum appellat, quòd Martius ille cápus, in quo populus poteſtatem habuerat, nullus iam eſſe uideatur.* NVNQVID NECESSE SIT: *ut ſcilicet ea, quæ Cæſar aget, uidear probare, cum interſim; nam omnino, inquit, uenturus ſum, ut Piliæ roganti ſatisfaciam: ſed nunquid maturandum ſit comitiorum cauſa, ſcribas ad me uelim.*

Ex epiſtola I X. pag. 188.

HIC] In Antiati. NI ESSET EA CAVSA, QVAM TIBI SVPERIORIBVS LITERIS SCRIPSI: *quæ hæc eſt cauſa, cur Cicero minus libẽter ruſticaretur? nimirum hæc, quòd ſine Attico eſſe non poterat. nam hoc eſt in ijs literis, quas ipſe dicit proxime ſe miſiſſe: quæ tamen ordine confuſo infra leguntur, hoc initio, Te tuis negotijs &c. cum enim in illis literis de Philippi aduentu, in his autẽ de interpellatione ſcribat: dubium non eſt, quin illas Cicero ſuperiores appellet, cum uériſimile ſit, prius eas fuiſſe ſcriptas, quibus aduentus ſignificatur, quàm has, quibus interpellatio.*

188.

AMVNTAE *filius*] *Philippus: cuius interpellationem ſuperioribus in literis ſcribit ſe timere. ſuperiores appello, quæ infra ſunt, hoc principio, Te tuis negotijs. quas ij, qui deſcripſerunt, per negligentiam, aut certe per imperitiam alieno loco poſuerunt de ſuo deiectas. Sed quæritur, cum in ijs literis aperte Philippũ nominet, cur hic circuitione uti uoluerit, ut potius, Amyntæ filius, diceret, quàm Philippus. Reſpondeo, Ciceronem, cum de Philippi loquacitate uellet ſcribere, uerentem, ne id emanaret, ſi forte in alienas manus eæ literæ deueniſſent, duobus modis rem obſcuraſſe: primũ, cum, Amyntæ filius, dixit, Philippum deſignans: (nam Amyntæ filius fuerat Philippus Alexandri Magni pater) deinde, cum loquacitatem græcis uerbis oſtendit: ὁ ἀπεραντολογίαν δ᾽ οὺς, id eſt, infinitam loquacitatem*

dans, uel, qui ſolet eſſe loquaciſſimus. offendere autem Cicero L. Martium Philippum *ſine malo non potuiſſet, quòd Philippus apud Cæſarem affinitatis coniunctione multum poterat: Acciam enim, Cæſaris ſororis filiam, Octauij, qui Auguſtus poſtea cognominatus eſt, matrē, in matrimonium duxerat.* Appianus *libro* III. Plutar*chus in* Cicerone, Suetonius.

188.

CAETERA] *Præter ſolitudinē: de cuius iucū ditate iam dixit. Quod ſequitur, corrigo ſic, & interpū go, coniecturam ſecutus:* Noli putare amabiliora fieri *poſſe, uilla, litore, proſpectu maris.* HIS REBVS OMNIBVS: *quas hic habemus. cum enim ea perſequi longum eſſet, quibus in* Antiati *delectaretur; tribus uerbis,* HIS REBVS OMNIBVS, *complexus eſt.* NEC ERAT QVOD SCRIBEREM: *præter hæc, quæ digna longioribus literis non ſunt.*

Ex *epiſtola* X. *pagina* 188:

DE *Athamante.*] *Attici ſeruo, qui perierat.*

188:

ALEXIM *uero curemus,*] *Aegrotantem.* Et *hic* Attici *ſeruus erat, à manu, ut legitur pagina* 100. & 263: SI QVID HABET COLLIS ἐπιδήμιον, AD ME CVM TESTAMENTO TRANSFERAMVS: *collis* Quirina*lis, in quo tua domus eſt, ſi quid habet* ἐπιδήμιον, *id eſt, ſi cœlo utitur inclementiore, ut in eo morbi craſſentur epidemici: (hoc enim timendum erat, cum eodem tem*

pore & Athamas periiſſet,& Alexis ægrotaret) tranſferamus Alexim domum meá in Palatium. CVM TESTAMENTO: hic ſine dubio mendum eſt, & fortaſſe legendum, CVM THALLVMETO, Alexis ægrotantis cuſtode, aut, ipſo quoque ægrotante. THALLVMETVS autem Attici ſeruus
» & ipſe erat: quod indicat illud pagina 74: Meos cum
» Thallumeto noſtro peruolutas libros.

Ex epiſtola XI. pagina 188:

QVAE ad nos magis pertinent,] Nam illa, quæ humanitus accidunt, quoniam uitari nulla ratione poſſunt, non uidentur eſſe curanda. Quid autem agamus de ſenatu, id eſt, quod cõſilium capiamus de dicenda in ſenatu ſententia, (nam Romam iturus erat, ut extrema epiſtolæ pars oſtendit) hoc uero curandum eſt. nam ſi ad Cæſaris uoluntatem loquemur, boni uituperabũt: ſi ex utilitate Reipublicæ, Cæſar offendetur. NEC TAMEN MVLTO: ut enim diligenter conſideremus, quid agamus de ſenatu: nihil tamen proficimus: ſiquidem omnino reſp. iacebit. quod cum ita ſit, hoc ipſum de dicenda in ſenatu ſententia non multo magis ad nos pertinet, quàm communis omnium interitus, quem certum & immutabilem ſcimus eſſe, ut de eo cogitare non debeamus. nam illud, QVAE AD NOS MAGIS PERTINENT, ualet hoc, quæ magis curanda nobis ſunt, aut de quibus magis cogitare debemus. 188:

POSTHVMIAM Sulpitij] Subintellige, uxorem: nam ueteres ſic loquebantur, ut dicerent, Te-

rentia Ciceronis, Poſthumia Sulpitij, Mutia Pompeij, et huiuſmodi, uxor ſubaudientes. Poſthumiam autem Seruij Sulpitij, iuriſcóſultorum peritiſſimi, coniugé fuiſſe, patet ex libro I I I. *epiſtolarum, ad Sulpitium.* D O M V M A D S E V E N I S S E: *hoc tempore cum Terentiam iam dimiſiſſet, de ducenda uxore Cicero cogitabat. huius rei cauſa Poſthumia uenerat, ut cum Ceſonio loqueretur. Eodem ſpectant ea, quæ ſequuntur. duxit autem poſtea Publiliam quandam: quá et ipſam deinde, quòd Tulliolæ morte lætari uideretur, dimiſit. auctor Plutarchus in Cicerone.*

189.

C O M M O T I V N C V L I S συμπάσχω.] *Commotiunculis idem ſignificauit, quod epiſtola penultima libri* X. *cum dixit, à nouis tentationibus ualetudinem confirmatam. nam tentationes & commotiunculæ non morbi ſunt, ſed morborum initia. Commotiunculis autem Atticæ: quæ non plane in morbú, ſed in febriculam inciderat. ſupra* 185: συμπάσχω: *æque afficior, atque illa. unde illud* 62. *Valde gratum, ſi Eutychides cognoſcet ſuá illam in meo dolore* συμπάθειαν *mihi non obſcuram fuiſſe.*

Ex epiſtola X I I. *pagina* 188:

D E *dote,*] *Quam nobis Dolabellá reddere oportet, cum Tulliolam filiá noſtram dimiſerit.* T A N T O M A G I S P E R P V R G A: *quo difficilius eſt, tanto magis perpurga. nam ſequitur, Turpe eſt rem impeditam iacere.* P E R P V R G A, *explica, confice. Hac de re* 235: 237. 238: 246: 263:

BALBI &c. *perpurga, inquit, de dote: facile potes, quoniam* Balbus, *amiciſſimus tuus, omnia uidetur poſſe; ut quaſi rex ſit, qui poteſtatem habeat delegandi.* Nam *cum* Balbus, *cui* Cæſar *ciuitatis &* Reip. *curam crediderat, non omnia ipſe adminiſtraret, ſed illius dignitatis atque oneris partem transferret in quos uellet: (hoc enim ſignificat delegare) nimirum hæc regia conditio uidebatur.*

188.

INSVLA *Arpinas*] *Inſulã hanc in* Arpinati Fibrenus *amnis efficit. de qua libro* II. *de legibus, his uerbis:* Sed *uentum in inſulam eſt. hac uero nihil eſt amœnius. etenim hoc quaſi roſtro finditur* Fibrenus, *& diuiſus æqualiter in duas partes latera hæc alluit, rapideq; dilapſus cito in unum confluit, & tantum cõplectitur quod ſatis ſit modicæ paleſtræ loci. quo effecto, præcipitat in* Lirem; *et, quaſi in familiam patritiam uenerit, amittit nomen obſcurius.* HABERE POTEST GERMANAM ἀποθέωσιν: *poteſt uideri locus ad conſecrandam* Tulliolam *aptiſſimus: ſed quia* ἐκγόνιμ⊗ *eſt, id eſt infrequens, (* Cicero *autem celebri loco extruere fanum defunctæ filiæ uolebat) hortos malo: in quibus non ea ſolitudo, quæ in inſula.* Horti *autem erant circa* Romam *plurimi, ſed tranſtyberini propter fluminis uicinitatem celebriores: itaque hos maxime uoluiſſet* Cicero: *unde illud* 191: Cogito *interdum trans* Tyberim *hortos aliquos parare: nihil uideo, quod tam celebre eſſe poſſit. &* 194. GERMANAM, *ueram: ut alibi.*

188:

DE Epicuro, ut uoles.] Pro Epicuro loquẽtes inducam quos uoles, in libris ſcilicet de finibus, quos, ut ſupra diximus, hoc tempore ſcribebat. induxit autem L. Torquatum, qui Epicuri ſectam ſequebatur, Attici amiciſſimum.. ETSI μεθαρμόζομαι &c. Græci uerbi uim latino uerbo non licet exprimere: ſed ſententiam tamen oſtẽdemus. De Epicuro, inquit, ut uoles: etſi poſthac non eos, qui uiuunt, (nam hoc inuidioſum eſt, cum omnibus ſatisfacere non poſſim, qui meos in libros induci uellent) ſed antiquos, id eſt eos, qui perierunt, inducam loquentes: quod inuidioſum non erit. fecerat autem hoc in libris de Oratore, in Catone, & Lælio. μεθαρμόζομαι, commuto, ad alias perſonas transfero. REQVIRANT: cupiant loquendi partes in meis libris.. 189.

COMMOVET me Attica.] Quia non cõualeſcit: ſed Cratero tamen medico aſſentior, qui uetat nos de ea quidquam grauius timere. unde illud 189:
„ De Attica doleo. credo tamen Cratero. Piliam angi ue
„ tabat. 189.

BRVTI literæ] Quibus Ciceronem in morte filiæ conſolatus eſt. infra de iiſdem Bruti literis. Prudenter, inquit, ſcriptæ, ſed nihil quod me adiuuarent. Hic eſt M. Brutus, qui poſtea Cæſarem facta coniuratione interfecit. ATTVLERVNT: dolorem augentes commemoratione miſeriarum mearum. unde illud 124. Augemus dolorem retractando. NON REPVGNANTE: paulo poſt tamen repugnare cœpit: ut ipſe declarat his uerbis: Repugno quoad

poſſum, ſed adhuc pares non ſumus. Initio enim uictus magnitudine doloris, ſuccubuit: deinde cum iam & dies & ratio ipſa adiuuaret, tentare cœpit, num reſiſtere mœrori, & contra fletum pugnare poſſet. Hæc, quæ ad interpretationem minus pertinent, ſuperuacaneæ fortaſſe uidebuntur: ſed aliena non ſunt: nam eò ſpectant, ne quis miretur, cur eadem de re non eodem modo Cicero ſcripſerit.

189.

SE *moleſtum omnino non futurum.*] Vt Romã irem ad cœnam Auguralem, quam ipſe parat in Augurum collegium cooptatus. Qui enim Augures fiebãt, collegis cœnam dabãt, ut libro X. cap. XX. Plinius indicat his uerbis: Pauonem cibi gratia primus occidit Hortenſius, adiiciali cœna ſacerdotij. Ciceronem autẽ Augurem fuiſſe, ex ipſius libris notiſſimum eſt.

189.

VT *excuſer morbi cauſa in dies ſingulos.*] Hoc dicit, quia omnes Augures honoris cauſa ad illam cœnã ire cogebantur, præter eos, qui morbo ſe iurarent impediri. IN DIES SINGVLOS: *apparet, nouos Augures eas cœnas non uno die, ſed pluribus dare ſolitos eſſe: nam & infra,* Apud Apuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuſer, uidebis. IN DIES *igitur ſingulos, quibus Apuleius collegis cœnam dabit.* LAENAS HOC RECEPERAT: *notum eſt, Lænates ex gente Popilia fuiſſe.* LAENAS, *unus ex Augurum collegio.* RECEPERAT, *ſe curaturum ut apud Apuleium excuſarer. Idem in epiſtola, quæ proxime ſequitur.*

PRENDE: *ut cum Lænate me apud Apuleium ex cuſent.neceſſe enim erat,ut Augur, qui noui Auguris ad cœnam ire nollet,tres è collegio reperiret,quorum iu reiurando apud eum Augurem,qui cœnam dabat,ex=*
» *cuſaretur.itaque in epiſtola, quæ ſequitur,* Septimium,
» *inquit,uide,&* Lænatem,& Statilium:*tribus enim o=*
» *pus eſt.* IVRATVRVM: *me non ualere, & propter morbum ad Apuleij cœnas ire non poſſe.*

QVEM ROGARIS: *locus neque à ſenſu obſcurus,neque à locutione corruptus: ſed quiddam eſt, cur magis placeat,* QVEMQVEM ROGARIS: *præſertim cũ et in epiſtola ſequenti eadé de re eandem figuram uſurpans ita ſcripſerit, Quemcunque appellaris,nemo negabit.* PERPETVVM MORBVM IVRABO: *ut excuſer nó in dies ſingulos, ſed in perpetuum,id eſt in omnes dies, quibus cœnæ dabuntur.* Infra, *Quoniam in perpetuum non placet,in dies ut excuſer,uidebis.* MALO ID LEGE VIDERI FACERE, QVÀM DOLORE: *ut homines,inquit,nó propter doloré amiſſæ filiæ, ſed propter inualetudiné cõuiuijs me carere ſuſpicentur,perpetuũ morbũ iurabo. Nã ſi abſque iureiurando, amicorum gratia impetraſſet* Cicero, *ut Auguralibus cœnis abſtinere poſſet: incertum fuiſſet,utrum id morbi cauſa faceret,an doloris. morbum autem celare uolebat: itaque de morbo iurando cogitabat.*

189.

APELLES:] *De pecunia,quam nobis debet.*

191.191: DOLORIS MEI: *propter Tulliolam defunctam.*

Ex epiſtola XIII. pagina. 189.

QVEMCVNQVE appellaris,] Supra dixit Prende. NEMO NEGABIT: omnes iurabunt me non ualere. TOTVM: ſe eſſe ſine aliis effecturum, ut apud Apuleium morbi cauſa excuſarer. TOTVM, negotium.

189.

IVNIO] Iunius Atticum appellauerat, quaſi Ciceronis procuratorem, Ciceronem ſibi debere dicens, quòd pro Cornificio ſpopondiſſet. Cicero ſponſionis tẽpus non recordatur, & ait Cornificium ipſum ſoluere poſſe. PRO PATRE, AN NE PRO FILIO: nam utrique Cicero coniunctus amicitia fuerat. unde illud in epiſtola ad Corniſiciũ, libro XII.
» Quòd ſocietatem Reip. conſeruandæ tibi mecum, à pa-
» tre acceptam, renouas; gratum eſt. Nũc autem, cum nominat Cornificium; non patrem intelligit, ſed filium: nam pater iã ante perierat. PROCVRATORES CORNIFICII: nam Cornificius aberat, »
Syriæ præpoſitus à Cæſare. cognoſcitur ex Ciceronis »
epiſtolis ad ipſum, & ex hiſtoricis antiquis. APV- »
LEIVM: alius hic eſt ab eo, de quo ſupra. PRAE- »
DIATOREM: qui prædiorum & prædum iura »
nouit. VIDEBIS: rogabis: procuratores, ut ipſi »
ſoluant: Apuleium, ut aliquam nobis oſtendat ſolutionis effugiendæ uiam. »

189.

HOC mœrore] Quem ex interitu filiæ capiebat. LIBRVM: de conſolatione ad ſe ipſum. cu-

ius libri meminit Tertullianus. IMPEDIOR: *ne lacrymis & mœrori me tradam.* AD OMNIA QVE NITOR: *omnia tento: ſed uerbũ nitor* ἐνεργειστέρον *eſt: nitimur enim cum labore, & difficultate.* QVANQVAM IPSVM DOLEO: *cupio, inquit, tecum eſſe: quod ipſum tamen doleo: non enim eũ me, quem ſoles, uidebis.* ILLA, QVAE AMABAS: *hilaritas, & ſuauitas illa noſtra.*

189:

QVOD *me adiuuarent.*] *Quòd mœrorem meum, ex obitu filiæ ſuſceptum, leuarent.* 189.

ADESSET: *nam erat in Gallia Ciſalpina, miſſus à Cæſare, ut eam prouinciam adminiſtraret. hoc in epiſtola ad Torquatum, Oratore* 200. *& in hiſtoricis.*

189:

PANSA *quando.*] *Roma proficiſcatur, in Galliam iturus, ut Bruto ſuccedat. cum enim ſcierimus, Panſa quando proficiſcatur, ex ratione dierum ſcire ité poterimus, quando Brutus hic futurus ſit. hoc aper*-
» *tius infra his uerbis: Panſa ſi hodie, ut putabas, profe*-
» *ctus eſt, poſthac iam incipito ſcribere ad me, de Bruti*
» *aduentu quid expectes, id eſt quos ad dies. id, ſi ſcies*
» *ubi iam ſit, coniectura aſſequere. Et* 195. *De Bruto,*
» *inquit, ſi quid habebis: ſcire enim iam puto, ubi Pan*-
» *ſam expectet: ſi, ut conſuetudo eſt, in prima prouincia,*
» *circiter Calendas aſſuturus uidetur.*

189:

DE *Attica &c.*] *Atticam, Attici & Piliæ filiã, Craterus medicus ægrotantem curabat. hoc & ſupra,* 189.

Ex epiſtola XIIII. pagina 189:

PRO omnibus] Nam ſupra dixit, Prende Septimium, & Statilium. nunc, tu, inquit, hoc oneris pro omnibus ſuſcipe, ut me apud Apuleium excuſes. IN PERPETVVM NON PLACET: non placet tibi, ut in uniuerſum tempus, quo cœnæ dabuntur, apud Apuleium ſemel excuſemur, ſed ut in dies ſingulos. FLETVS: ex interitu Tulliolæ.

190.

RESCRIBAM.] Ad eas literas, quas ex Gallia conſolatorias ad me miſit.

Ex epiſtola XV. pagina 190.

NVNC tamen ipſum] Hanc figuram & ſu-
» pra uſurpauit libro VII. 101: Nunc, inquit, ipſum nõ
» dubitabo rem tantam abijcere. & libro VIII. 123:
» Quid, nunc ipſum unde ſe recipienti, quid agenti, quid
» acturo? & infra 200: Nunc ipſum ea lego &c. TVAE DOMVI: Romæ ſcilicet. NEC MEAE POTERAM: cum eum locum aſpicere non poſſim, ubi Tulliola perijt. IDEM: tuorum negotiorum cura. 190.

PHILIPPVS] Vide quæ diximus ad illud, quod ſupra eſt 188. Amyntæ filius.

Ex epiſtola XVI. pagina 190.

LATERENSI, Lænate &c.] Ciceronis in Auguratu collegis. REDDENDAS CV-
» RES: à te conſcriptas, ut ſupra 172. Tu uelim, ſi qui

» *erunt, ad quos aliquid ſcribendum à me exiſtimes, ipſe*
» *conficias.* & 172 : 175. *itemq́; alijs in locis.*

190.

REVS] *Is, pro quo ſpopōdi. hoc enim reus quãdoque ſignificat.* LIBERALIS TAMEN *etc. quanquam, inquit, timendum non eſt, ut pro hac ſponſione ſoluamus, ſiquidem et Cornificius ipſe, pro quo dicor ſpopondiſſe, locuples eſt, & Apuleius prædiator homo minime fraudolentus, qui nobis & facile, & ſine dolo ſponſionum iura oſtendet; in quibus eſt, ut, cũ reus locuples ſit, ſponſores ne appellentur : tamen ex eorum tabulis, qui mecum pro Cornificio dicuntur ſpopondiſſe, uelim cognoſcas an ſpoponderim.* POTEST TAMEN VIDERI : *cognoſci, ex conſponſorũ tabulis.* SCIRE CERTVM VELIM: *nũ ſpoponderim.* APPELLES PROCVRATORES: *uide, quid procuratores Cornificij dicant.* 190 : 191: QVID AD ME? *doloris & deſperationis ſignificatio, maxime propter interitum filiæ; qua amiſſa, nihil præterea ſibi curandum eſſe dicit.* VERVNTAMEN : *ſubaudi, appelles procuratores. Locutio Ciceroni familiaris* 205. 229. & *in epiſtola ad Tironem* 266. *eodemq́; modo, attamen, uſurpauit,* 185. 190:

PANSAE *profectionem*] *In prouinciam: nã Bruto, ut diximus, Galliam Ciſalpinam adminiſtranti ſucceſſor erat conſtitutus.* 190: 191:

190:

CVRA] *Supra dixit de Atticæ ualetudine.* CVRA, *igitur ægrotantem.*

Ex epiſtola X V I I. pagina 190:

D V M recordationes fugio] Dum id ago, ut interitum filiæ meæ ne recorder. R E F V G I O A' T E A D M O N E N D O : non admoneo, inquit, te de fano illo, quod erigere defunctæ filiæ uolo, propterea ꝙ ſine filiæ recordatione id facere nõ poſſum: recordatio autem illa, quaſi morſu quodam, dolorem efficit. non ſcribo igitur, ut de fano illo mecum cogites, ne in filiæ recordationem incidam.

190:

I G N O S C A S] Quòd de fano cogitem. E I V S M O D I E S T: id, quod cogito. Quaſi dicat, ſiue reprehẽdi debet, ſiue laudari, eiuſmodi eſt; uidelicet ut omnino fanum extruatur. Tale illud, opinor, apud Terentium: Huiuſmodi ſum. F I E R I I D O P O R T E R E : fanum eſſe faciendum iis, quos amore coniunctos amiſimus. N E Q V E D E G E N E R E : cuius generis fanum faciam. C L V A T I I : placet mihi fanum ea forma, qua Cluatius deſcripſit. Videtur autẽ Cluatius hic architectus fuiſſe, autẽ certe huius generis intelligens. quod etiam infra ap paret, 198. D E R E : fanum faciã, nec ne. D E L O C O N O N N V N Q V A M: nõ dubito, cuius generis fanũ faciã: non dubito, faciã, nec ne: dubito nõ nunquã, ubi faciã. M O N I M E N T O R V M: refertur ad literas, non ad ædificia. M O N I M E N T O R V M autem ab ingeniis omnium ſcriptorum & græcorum & latinorũ. dabo, inquit, operam, quãtum in me erit, ut & ab omnium ingeniis conſecretur,

& omni genere monimentorum. REFRICATVRA: dum enim filiam conſecrabo, illius recordatione dolor augebitur; & uulnus ex illius interitu acceptum, quod iam ſanari temporis medicina uidebatur, hac quaſi refricatione recrudeſcet.

190:

SED iam &c.] Vt hæc conſecratio refricatura uulnus ſit, conſecrare tamen eam deliberatum eſt: idq; duabus de cauſis: primum, quòd ſecus facere non poſſum, cum hoc iam in animo meo filiæ manibus quaſi
» uouerim, atq; promiſerim: (ex quo inquit 199: Hoc mi-
» hi debere uideor, neq; leuari poſſe, niſi ſoluero. Et 201:
» Ego me maiore religione, quàm quiſquam fuit ullius
» uoti, obſtrictum puto) deinde, quòd huius uulneris dolor non diuturnus eſt futurus, cum non diu futuri ſimus in uita. itaque exiguum hoc tempus, dum doloris ſenſus in me erit, non tanti apud nos debet eſſe, quanti illud æternum, quo ſcilicet ex his monumentis meæ in filiam pietatis memoria durabit.

190:

DVM illud tractabã, de quo antea ſcripſi ad te] Dum librum ſcribebam de conſolatione: de quo 189: QVASI FOVEBAM DOLORES MEOS: metaphora ſumpta à partibus dolore affectis: quas dum fouemus, puluinis aut ſacculis adhibitis; leuatio quædam doloris uidetur eſſe. PHILIPPVS: 188: 190.

191.

EPISTOLAM,] Qua conſolatorijs Bruti literis reſpondit. QVAEDAM ENIM EXPECTO: quædã enim ſunt, de quibus ſcire cupiã.

191.

NE *fruſtretur*] *Ne noſtram expectationẽ fallat, ne faciat contra quàm promiſit, ne non ſoluat, quod ſe eſſe ſoluturum dixit*. 189. 191: VT EROS SCRIBIT: *hic rationes* Ciceronis *adminiſtrabat*. 245: 246. 247: NON INCERTVM PVTO: *non dubito, quin* Libo *nobis, ut pollicetur, pecuniam numeret*. 191.

SVLPITIO *confido & Egnatio ſcilicet* .] *Qui promiſerunt ſe eſſe præſtaturos, ut ſors ne pereat. hoc eſt, ut uniuerſa pecunia, quã* Cocceius *&* Libo *mihi debent, ne amittatur*. Vt *illa duo uerba*, FRVSTRETVR, *&* POLLICETVR, *non ad uniuerſæ pecuniæ ſolutionem, ſed, ut opinor, ad uſuræ penſionem referantur: itemq; illud* 189. Cocceium *uelim appelles*.

191.

LABORES?] *De me apud* Apuleium *excuſando, quòd ad illius augurales cœnas non eam* . 189. 189: 190. EXCVSATIO FACILIS: *nõ ſubſcribit cauſam, cur ſit excuſatio facilis: ſed eam poſuit* 189: *his uerbis: De me excuſando apud* Apuleium *dederam ad te pridie literas . nihil eſſe negotij arbitror quemcunque appellaris, nemo negabit*.

191.

ADVENTV,] *Significatur illud tempus, quo* M. Antonius Roma *profectus, ut in* Hiſpaniam *ad* Cæſarem *iret: deinde mutato conſilio, reditu admodum celeri per* Italiam *cucurrit, & noctu* Vrbem *introiuit. cuius feſtinationis maxime cauſa fuit, quòd, cum tẽpus*

iam

iam adeſſet eius pecuniæ ſoluendæ, quam pro emptis in auctione Cn. Pompeij bonis Cæſari debebat, uerebatur, ne ipſo abſente, prædes ſui uenderentur: itaq; accurrit, ut eos liberaret. Vnde illud ſecunda actione in Antonium, Ne L. Plancus prædes ſuos uenderet. Apparet igitur, & quid hæc dictio ADVENTV ſignificet; & quid illud, quod proxime ſequitur, PROPTER PRAEDES SVOS ACCVCVRISSE.

191.

NEQVE iſta quidem curo.] Infra idem iterat
» non iiſdem uerbis: Te, inquit, ſcire uolo, me neque iſto
» nuncio eſſe perturbatum, nec iã ullo perturbatum iri.
» & paulo poſt item alijs uerbis eandem rem: Non dum
» uideris perſpicere, quàm me nec Antonius cõmouerit,
» nec quidquam iam eiuſmodi poſſit commouere. NEQVE ISTA QVIDEM CVRO: his de rebus non laboro. Et hoc dicit, quia, cum Antonius per Italiam cucurriſſet, & noctu Vrbem introiſſet; homines, ſubito & inopinato aduentu, tanquam re inexpectata, & noua, ſuſpenſi, non ſine metu cauſam quærebant. deinde, ut Cicero opinabatur, propter prædes ſuos eum ueniſſe cognitum eſt. Philippica ſecunda, 175.

191.

QVOD ſcribis &c.] Querebatur Terentia, ſe à Cicerone non eſſe adhibitam ad obſignandum teſtamentum, cum ille neſcio quos adhibuiſſet. 191: 192. ISTHAEC: huiuſmodi res. quaſi dicat, maximarum rerum iacturam paſſus, de paruis iam non laboro, ut de obſignatione teſtamẽti. PARVAE CVRAE, AVT NOVAE: paruæ: parua enim cu-

ra me afficere non poteſt, cũ in maxima uerſer. N O-V AE, *auget: nam non ſolum, inquit, paruæ curæ nihil eſt loci, ſed omnino nouæ.*

191.

Q V I D *ſimile?*] *Senſus eſt: Queritur* Terentia, *primum quòd ad obſignandum meum teſtamentum ipſam non adhibuerim: deinde, quòd eos adhibuerim, quos illa ad ſuum obſignandum non adhibuerat. Quid ſimile, inquit? illa cum ſciri nollet, quid in teſtamento eſſet; ad obſignandum eos non adhibuit, quos, niſi ſciſſent quid eſſet, quæſituros exiſtimauit: idq́; erat argumento, aliquid in eo* Terentiam *ſcripſiſſe, quod* Ciceronis *è re minus eſſet. ego autem illos ipſos adhibui; propterea quòd non fuit mihi timendum, quod illa timuit, ut ij, qui ad obſignandum adeſſent, quid eſſet in teſtamento quærerent: quid enim ad me, ſi teſtamenti ratio nota illis ſit? quaſi dicat: nihil in meo teſtamento ſcripſi, quod celatum magnopere uelim: cum illa ualde uideatur uelle celatum eſſe id, quod ſcripſit in ſuo; quippe quæ ad obſignandum eos non adhibuit, quos exiſtimauit quæſituros, niſi ſciſſent, quid ineſſet. ex quo fit, ut ego potius queri de illa debeam, & ſuſpicari, ne quid in teſtamento ſcripſerit contra uoluntatem meam, cum in occultanda ſcripti ſententia maiorem, quàm ego, diligentiá adhibuerit.* 191.

D E *nepote*] *Locus mihi obſcurus, & fortaſſe deprauatus.* 191.

N O N *aduocaui*] *Ipſam.* T V M: *cum teſtamentum obſignare uellem.*

191:

DE *tuis aliquos*] *Miror,cur dicat, aliquos : cum certum obſignatorum numerum lex conſtitueret. unde illud ex edicto Verris,libro IIII. Si de hæreditate ambigitur; & tabulæ teſtamenti obſignatæ nō minus multis ſignis,quàm è lege oporteat, ad me proferentur : ſecundum tabulas teſtamenti potiſſimum hæreditatem dabo.* IVSSERAM: *mandâram tibi,ut de domeſticis tuis aliquos adduceres ad meum teſtamentum obſignandum.* INDE EST NATVM, VT AD PVBLIVM: *uult oſtēdere caſu eſſe factum,ut Silium & Publium ad obſignandum teſtamētum adhibuerit.* NECESSE NEVTRVM FVIT: *quid enim ad me, utrum Silius & Publius, an alij ad obſignandū adhiberētur?* NEVTRVM, *neque ut ad Silium, neque ut ad Publium mitteretur.*

191:

HOC *tu tractabis*] HOC, *de teſtamenti obſignatoribus.* TRACTABIS, *cum Terentia, ne iniquius ferat,quòd eā non aduocauerim ad obſignandum.*

Ex *epiſtola* XVIII. *pagina* 191:

HIC] *Aſturæ.*200: INEVNDA NOBIS RATIO *&c. poſſum quidem,inquit,fanum hic facere: ſed illud ſpectandum nobis eſt, ut id, quod faciemus,apud poſteros habeat religionem. quod fortaſſe non aſſequerer, ſi in hac ſolitudine fanum fieret. faciundum igitur eſt loco celebri,ut in hortis tranſtyberinis : quod enim in celebritate erit, poſteri tuebuntur ;*

quod in ſolitudine, contemnent. IN OMNI MVTATIONE DOMINORVM: *apud omnes poſteros, apud omnes meorum bonorum poſſeſſores.* MVTATIONE DOMINORVM, *nam dominus mutatur, cum is, qui poſſedit, alicui ſua bona uel moriens teſtamento legat, uel uiuens uendit.* DOMINORVM *igitur, id eſt omnium, quicunque olim mea prædia uel hæreditate, uel emptione poſſidebunt.* Hoc enim Cicero *laborabat in primis, ut fanum illud etiã poſteris in honore eſſet. itaq;* 198: Sepul
» *cri, inquit, ſimilitudinem poteram effugere, ſi in uilla*
» *facerem: ſed commutationes dominorum reformido.*
» *in agro ubicunque fecero, mihi uideor aſſequi poſſe, ut*
» *poſteritas habeat religionem.* Verebatur autem, ne, ſi *fanum faceret in uilla, poſteri ex fano rurſus uillam facerent, ubi habitare poſſent.* QVASI CONSECRATVM: *tanquam templum aliquod publice conſecratum. non enim* Cicero Tulliolam *erecto tẽplo conſecrare poterat, niſi collegium* Pontificum *adhiberetur: quod porrò non ſolebat adhiberi, niſi ad eos conſecrandos, quos publice populus in deorum numerũ referri uellet. itaq;* Cicero *fanum illud, quod uidebat conſecrari non poſſe, dabat operam, ut quaſi conſecratum remaneret.* Sed *exiſtet, qui ita dicat,* Ciceronem *improprie locutum, qui in his epiſtolis fanum appellarit quod conſecrari non poſſet, cum re uera fanum id dicatur, quod à* Pontificum *collegio conſecratum ſit, & in quo deus aliquis publice colatur.* Non *difficilis nodus, qui nullo negotio ſoluetur, nempe ſic, ſi intelligemus id quod res eſt,* Ciceronem *appellaſſe fanum, &*

ſanum item ab alijs appellari uoluiſſe;ut, quod re uera ſanum non eſſet, ſaltem propter nomẽ in honore eſſet. ›› *itaque dicit* 198. *Nollem illud ullo nomine, niſi fani,* ›› *appellari.* 191:

NIHIL *egeo uectigalibus*] *Ipſe ſe exponit, cum infert*, Paruo *contentus eſſe poſſum*. Et *uult oſtendere, cum uectigalibus iam nihil egeat, ſe non laborare de ſumptu, qui propterea faciendus ſit, ut fanum diuturna cum religione, et quaſi conſecratum remanere poſſit: quod cum ita ſit, cogitare interdum de hortis trans* Tyberim *parandis, quanquam magno uenirent.* 191:

OB *hanc cauſam*] Vt *fanum celebri loco factũ, religionem ſemper habeat*.

191:

TV *tamẽ*] *Refertur ad illud*, CORAM VIDEBIMVS. *quanquam,inquit,de hortis coràm: tu tamen, quod ad columnas attinet, quibus ad fanum utemur, ne expecta aduentum meum, ſed confice, id eſt tranſige cum* Apella Chio, *eme eas ab* Apella Chio. Nec *dubito, quin columnas intelligat è* Chio *marmore, qui moneat* Atticum, *ut ea de re cum homine* Chio *conficiat. quòd ſi è* Chio *marmore; ſequitur, ut eas maxime uoluerit, quæ maculis eſſent uerſicoloribus, non ſolũ ad elegantiam, ſed etiam ad firmitudinem fani: nam huius generis columnas reliquis fuiſſe firmiores, ſcribit* Plinius *libro* XXXVI. *cap.* VI.

191:

DE *iudicatu meo*] Vt *ego iudicaueram illis eſſe reſpondendum.* Hi *pecuniam* Ciceroni *debebant* 189.

SI QVID PERSPEXERIS: *de Cocceio, & Libone.* 191:

E T *tamen*] *Cogitabat epiſtolam ita claudere,* SI QVID PERSPEXERIS VELIM SCIRE, *ſed cũ illud ſcripſiſſet,* SI QVID PERSPEXERIS, *ſubito recordatus de Cornificij re, addidit,* ET TAMEN QVID PROCVRATORES CORNIFICII DICANT. *hoc eſt, Et tamen hoc quoque uelim ſcire, quid procuratores Cornificij dicant.* CORNIFICII PROCVRATORES: *eandem rem ſæpius declarare, putidum eſt. uide* 189 : & 190:

191:

N E *perturbarer.*] *Quòd Antonius repentino aduentu noctu Vrbem introiſſet.* 191.192. ISTO NVNCIO: *quòd audiuerim, Antonium, qui ad Cæſarem in Hiſpaniam iter habebat, mutato conſilio præter omnium expectationem reuerſum, noctu Vrbem eſſe ingreſſum.* 191:

PROFECTVS] *Roma, ut in Galliam eat M. Bruto ſucceſſurus.* 195 . *diem autem profectionis fuiſſe* III. *Cal. Ianuarij, poſtea ſcripſit ipſe ad Caſſium. epiſt. fam.* 253 :

192.

D E *Terentia*] *De Terentiæ querelis, iniquo animo ferentis, quòd eam ad obſignandum teſtamentum non adhibuerim.* 191. OFFICIVM AGI MEVM QVODDAM: *nam ſi dicar eam, quæ mihi uxor fuit, (diuortium enim iam fecerant) ad obſignandum teſtamentum non aduocaſſe : uereor ne in*

eo me homines reprehendant, quaſi officio defuerim; cum ego illam non aduocauerim, quòd in mentem non uenit. CVI TV ES CONSCIVS: *cui tu ſcis me non defuiſſe: tu enim affuiſti, cum teſtamentum faciebam: quo tempore ſcis me neque de aduocanda ad obſignationem teſtamenti, neque de excludenda uxore cogitaſſe; nihil aſtute feciſſe; ſed, quidquid fecerim, feciſſe partim ex conſilio tuo, partim etiam caſu. Vnde*
» *illud 191: Tibi placuit, ut mitterem ad Silium: inde eſt*
» *natum, ut ad Publium.* VT NON NVLLI PVTANT CICERONIS REM: *credunt enim nõ nulli, Terentiam, quòd eam ad obſignationem mei teſtamenti non aduocauerim, Marcum filium in teſtamento minus liberaliter eſſe tractaturam, Marci filij non eam, quam uolumus, in teſtamento rationem eſſe habituram.* QVOD MIHI EST, ET SANCTIVS, ET ANTIQVIVS: *officium: quod magis, quàm filij commodũ, me mouet.* HOC ALTERVM NEQVE SINCERVM, NEQVE FIRMVM: *Terentia neque, ut opinor, cogitat de filij re, cum cogitare ſe ſimulet; (hoc eſt autem, quod Cicero appellat non ſincerum: propterea quòd qui ſimulatione utuntur, non ſincere agunt, ſed malitioſe) &, ſi cogitat, in ſententia non permanebit. Notat malitiam Terentiæ, cũ dicit,* NEQVE SINCERVM: *leuitatem, cum addit,* NEQVE FIRMVM.

Ex epiſtola XIX. pagina 192.

ANTONIVS] *Abſurdum eſt iterare, quæ*

diximus. lege 191. & 191: DOLERE: *propter interitum filiæ.* 192.

SERVILIAE *Claudij*] *Vetus locutio: nam ſubintelligitur, uxoris. exempla patent in antiquis & lapidibus, & ſcriptis.*

Ex epiſtola XX. *pagina* 192.

AD *ea, quæ requiſieras.*] σύνταγμα *quoddam M. Brutus conſcripſerat; ut opinor, in Catonis laudem; (hanc enim coniecturam duco ex ijs, quæ proxime ſequuntur) idq; Attico legendum & iudicandum miſerat. Atticus reſpondens, cum quædam minus probaret, eorum rationem à Bruto requiſiuit. ille nihil ad ea: tantum Atticum rogauit, ut, ſi quid incertius de Senatuſconſulto in Catonis ſententiam facto protuliſſet, id corrigeret: cũ in reliquis Attici ſententiam minimi facere uideretur, nihil ad ea reſpondens, quæ ille requiſierat. quod Cicero Bruti in epiſtola obſeruauit, & quaſi ob eam rem illum reprehendens,* AD CAETERA VERO, *inquit infra,* TIBI QVEMADMODVM RESCRIPSIT? TANTVM ROGAT DE S.C. VT CORRIGAS. *Deinde ſequitur:* HOC QVIDEM FECISSET, ETIAM SI RANIO ADMONITVS ESSET: *hoc ſenſu: Rogat, ut corrigas eam partem, in qua eſt de Senatuſconſulto. in quo ſanè non prudenter fecit, qui corrigi à te Senatuſconſultum uoluerit, cũ id corrigere uel Ranio poſſet; quippe cum de eo Senatuſconſulto cuiuis liceret ex actis cognoſcere. Curá igitur minimæ rei, utpote quam uel Ranio ſcriba poſſet*

efficere, tibi commiſit: ad cætera, quæ requiſieras, quæ ſcilicet maioris erant ponderis, nihil reſcripſit. Hoc eſt, cur Cicero Bruti epiſtolã dicat nõ prudenter reſcriptã.

192:

DE animaduerſione] De puniendis iis, qui cum Catilina in patriam coniurauerant. PRAETORIO LOCO: Prætor enim erat Cæſar, quo tempore de coniuratis ſententiã dixit. IN SENTENTIAM CATONIS? ſubintelligitur, eſt facta diſceſſio. REM EANDEM: pœnam coniuratorum. quam & alij ſua ſententia comprehenderãt, ſed uerbis non tam luculentis, neque tam multis, quàm Cato. RETVLERIM: ad ſenatum de coniuratis. PATEFECERIM: coniurationem. COHORTATVS SIM: ſenatum ad animaduerſionem. ANTE QVAM CONSVLEREM, IPSE IVDICAVERIM: cum ad Senatum retuliſſem de coniuratione deprehenſa, nõ expectaui, ut dicerent, &, quid ſibi uideretur eſſe faciẽdum, oſtenderent: ſed ante quàm illos conſulerem, id eſt quàm ſententiam rogarem, cenſui ipſe de cõiuratis ſupplicium eſſe ſumendũ. Hoc apparet ex oratione IIII. in Catilinam. PERSCRIBENDAQVE CENSVERAT: ut in publicis tabulis appareret, quid de coniuratis Cicero ſenſiſſet.

192:

QVONIAM probas,] Quoniam meum conſilium de hortis emendis tibi non diſplicet, hoc age, hoc cura, ut eos inuenias. In hortis autem fanum facere Tullius cogitabat, ut loci celebritas quaſi honorem ad-

deret monumēto. 191: RATIONES MEAS NOSTI: *meæ facultates, & meæ rationes tibi notæ ſunt. non ignoras igitur, quanti hortos emere poſſimus. quòd ſi (addit) etiam à Faberio aliquid poſſumus exigere: (debebat autem Faberius Ciceroni, ut ſupra oſtendimus) nullo negotio hortos ememus.* Et opinor mendū eſſe in uerbo RECEDIT; *ac fortaſſe ita corigendū,* RES CEDIT: *uel,* PROCEDIT: *quale illud*
» *Terentianū: Hac non procedit, alia aggrediamur uia.* ETIAM SINE EO: *etiam ſine Faberio, etiam ſi à Faberio nihil exigamus.* CONTENDERE: *conari, ut hortos uenales inueniam: quòd, etiam ſine Faberio, pecunia pro emptione deeſſe non poſſit.* LAMIANI ET CASSIANI: *qui ſunt Lamiæ, & Caſſij.* 192:

DE *Terentia*] 191. 192. 193. 193: OFFICIVM *&c. agamus cum Terentia, ut debemus; hoc eſt, demus operam, ut eam ne offendamus, id eſt, ſi non euenerit id, quod optamus; ut ea bono erga nos animo ſit: malo illius me, quàm mei pœnitere, malo, inquit, ut id potius illius uitio, quàm mea culpa contingat: malo accidere, ut ego potius de illa, quàm de me ipſo queri poſſim: non enim habebo, quamobrem mihi ipſe ſuccenſeam, cui officium fuerit antiquiſſimum: habebo autē, cur de illa expoſtulem, quæ à nobis officioſiſſime tractata, non eam gratiam referat, quam debet. quanquam enim Cicero cum Terentia diuortium fecerat: tamen, nunquam fore putans, ut ea iam ætate prouecta iterū uellet nubere; (nupſit autem Criſpo Saluſtio hiſtoriarum ſcriptori, & deinde Valerio Meſſalæ) id agebat, ut

mulier pecunioſa Ciceronis filij rationem haberet in teſtamento. itaque mirandum non eſt, ſi in ijs epiſtolis, quæ poſt diuortium ſcriptæ ſunt, laborare tamen uidetur, ut eam ne habeat offenſiorem: uidebatur enim Te*rentia tuliſſe permoleſte, quòd à* Cicerone *ad obſignationem teſtamenti non eſſet adhibita. qua de re* 191.

192.

O V I A E C. Lolij] *Subauditur, uxoris: figura antiqua, & optimis ſcriptoribus uſitata.* P O S S E S I N E M E: *ſubintellige, curari.* S I N E M E, *niſi ego adſim.* 192.

Q V O D *accipienda aliqua ſit, & danda æſtimatio.*] Cæſar, *pulſo ex* Italia Pompeio, *cum* Romã *reuertiſſet, fidesq; tota* Italia *eſſet anguſtior, neque credita pecuniæ ſoluerentur; conſtituit, ut arbitri darentur, per eos fierent æſtimationes poſſeſſionum, et rerum, quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque eæ creditoribus traderentur.* Hinc *eſt, quòd* Cicero *quãdoque dicit accipere æſtimationem, pro accipere à debitore poſſeſſionem, aut rem lege* Cæſaris *æſtimatam. quo ſenſu poſuit illud in epiſtola ad* Pætum: Non *eo ſis conſilio, ut, cum me hoſpitio recipias, æſtimationem te aliquam putes accipere. quem locum in ſcholijs interpretati ſumus.* A C C I P I E N D A A L I Q V A, E T D A N D A AE S T I M A T I O: *accipienda mihi poſſeſſio aliqua, & domus, aut res à debitoribus meis, & ea* Ouiæ, *cui ipſe debeo, tradenda.* Et *poſuit hic* Cicero *æſtimationem pro re æſtimata, æſtimata inquam ab arbitris* Cæſarianis, *quanti ante ciuile bellũ fuiſſet.* D I X I S S E T: *num aliqua ſit accipien=*

da, & danda æſtimatio. SI ENIM &c. ſcribit mihi paratum eſſe, unde Ouiæ ſoluam: ſed id negat poſſe, niſi me præſente. PER TE &c. tu enim meo nomine æſtimationem accipere à debitoribus meis, & eandem Ouiæ dare potuiſti.

193.

IN forum] Ad agendas cauſas, & ad tractanda iudicia. BONIS MEIS REBVS: ante obitum Tulliolæ. Et uidetur ſubintelligere, Multo magis nunc fugio, cum meæ res peſſimo loco ſint propter interitum filiæ. QVID ENIM &c. ratio, cur etiam bonis ſuis rebus uerſari in foro noluiſſet. SINE CVRIA: amiſſo ſenatu, cùm ſenatus nullus ſit. quaſi dicat; cum dignitatem illam fortis & liberi ſenatoris amiſerim, quid eſt quod me in foro delectare poſſit? Et poſuit forum pro iudicijs, curiam pro ſenatu, quòd iudicia in foro fierent, ſenatus in curia haberetur. Figura eſt, quæ à grãmaticis appellatur μετωνυμία.

193.

NEQVE tamen progredior longius] Quoniã ſuperiore membro nimium ſibi uidebatur arrogaſſe; quaſi ſe excuſans intulit, neque tamẽ quidquam facio, quod auctoritate doctiſſimorum hominum tueri non poſſim. IN EAM SENTENTIAM: de conſolatione. REMEDIIS: Quæ ego capio doctiſſimorum hominum ſcriptis & legendis, & in mea ſcripta transferendis.

193.

MIHI omne onus imponis,] Omnem illius placandæ curã in me reijcis. QVID VERI SIT:

audiuerat Terẽtiam quidpiam moliri, quod ipſe minus uellet. id quid eſſet, Atticum dicit unum poſſe perſpicere. 193.

DE *Rutilia,*] *Quæſierat, opinor, nũ ea filio mortuo uixiſſet.* 193.

VT *non uendam &c.*] *Sunt, inquit, quæ non inuitus poſſim uendere, ut habeam unde hortos emam: ſed ſi tu me adiuuas, poſſum aſſequi, quod uolo, ut nihil uendam, eiq;, à quo emero, uſuram tantum modo annuam pendã.* QVOD VOLO: *quod ago, quod ſtudeo, quod conor: quale illud in epiſtola ad Lentulũ:*
» *Scripſi Ariſtotelico more, quemadmodum quidẽ uolui,*
» *tres libros in diſputatione ac dialogo de Oratore.* SI TV ME ADIVVAS: *ſi tuo ſtudio conſequi potes, ut pecuniam ab iis, qui debent, exigamus. hoc enim non ad facultates Attici, ſed ad operam & diligentiã pertinet. & refertur ad illud, Poſſum aſſequi.* NON PLVS ANNVM: *tale illud eſt* 95: *Num eſt hoc, non plus annum obtinere prouinciam? Dixiſſet etiam eleganter, Non plus annuam.* PARATISSIMI: *horti: ſupra, Venales certe ſunt Druſi.* PROXIMOS PVTO LAMIAE: *proximos, inquit, hortos Lamiæ paratiſſimos eſſe puto. Non enim dicit proximos hortos puto eſſe Lamiæ: ſed proximos hortos Lamiæ puto eſſe paratiſſimos: cũ certum non haberet, horti Lamiæ uenales eſſent, nec ne.*
» *quod oſtendit inſequens membrum; Si quid potes, odo-*
» *rare. & multo magis illud* 192: *Venales certe ſunt*
» *Druſi, fortaſſe & Lamiani.* ODORARE: *nũ uenales ſint horti Lamiæ.* NE SILIVS QVI-

DEM &c. etiam hortos Silij facile poſſumus habere: primum quòd ille nihil utitur: (ſubintellige, hortis) deinde quòd uſuris, quas nos ei in annum pendemus, facillime ſuſtentabitur. Et uerbum SVSTENTABITVR, egeſtatem Silij declarat.

193.

HABE TVVM NEGOTIVM,] Exiſtima tuum eſſe negotium. hæc res tibi curæ ſit, item ut ſi tua res eſſet. genus loquendi perelegans: quo & infra utetur, 223. QVID VELIM: habe rationem meæ uoluntatis, non rei familiaris. noli cogitare, tantum ſumptum meas facultates non ferre: cogita, me maxime cupere; ſubaudi hortos ad fanum. Quaſi dicat: Etiam ſi in hortos & in fanum maior impenſa facienda ſit, quàm ut res mea familiaris poſtulet; tamen, quando me hanc rem tantopere uides uelle, adiuua, & tuam operam ac diligentiam mihi præſta.

Ex epiſt. XXI. pag. 193:

QVAMVIS non curaré &c.] Atticus proximis literis ita ſcripſerat Ciceroni: Quamuis de Hiſpania non cures, tamen ad te ſum ſcripturus. itaque putauit ſe Cicero in ijs literis aliquid noui de Hiſpania eſſe reperturum, neque tamen reperit; propterea quòd Atticus nõ in ijs literis, quas tũ dabat, intellexerat ſe eſſe ſcripturum de Hiſpania, ſed in ijs, quas deinde daturus erat; cum ſcilicet de rebus Hiſpanicis noui aliquid Romam eſſet allatum. gerebat autem Cæſar tum in Hiſpania bellum contra Pompeij filios.

193:

SED *uidelicet meis literis reſpondiſti,*] Tantũ *modo literis meis reſpondiſti, nihil prætereà, nihil de* Hi*ſpania, aut alia de re.* VT DE FORO, ET DE CVRIA: *uide ſupra* 193. DOMVS EST, VT AIS, FORVM: *ſcripſerat* Atti*cus: cũ* Romæ *eris, ſi uerſari in foro non libebit, quòd quoſdam homines æquo animo uidere non poſſis; at domi eſſe poteris, quæ tibi erit pro foro. ita & ijs ſatisfacies, qui à te poſtulant ut* Romæ *ſis, neque tibi, ut abſis, concedunt: & aſſequeris quod tu uis, ut forum ne frequentes.* IAMPRIDEM: *cum libertatem amiſimus.* POSTEAQVAM *&c. poſteaquã filiam amiſi, quod erat unicum ſolatium in malis.* PRAETER ME: *omnino, ut opinio mea fert, aptius quiddam & cõcinnius acceſſerit ad ſententiam, ſi legatur,* Præter *te.*

193:

ATQVE *etiam illa cauſa &c.*] CAVSA, *quæ proxime ſequitur. Senſus eſt:* Præter *alias cauſas, quibus ego adducor, ut* Romam *non ueniam, (in ijs autem cauſis hæc erat, quòd neque curia, neque foro frui poterat, quemadmodum ſtante* Rep. *ſolitus erat) etiam illa eſt, quòd* Cæſariani, *ſi uenero, moleſtiſſimi erunt, flagitantes id à me, quod* Atedius, *id eſt* Cæſar *ex te quæſierat.* Forte *autem hoc quæſierat* Cæſar *ex* Attico, *cur* Cicero *tam infrequens eſſet in* Vrbe: *quem aſſiduum* Romæ *eſſe, & in ſenatum uenire, ſumme cupiebat, quo ſcilicet ea, quæ agebantur, probare uideretur: quæ quidem putabat fore minus inuidioſa, ſiqui-*

dem eſſent præſente & aſſentiente Cicerone, *optimo et grauiſſimo uiro, conſtituta.*

193:

MOLESTI *ſunt.*] *Cæſariani. nam Cæſar hoc tempore bellum in* Hiſpania *gerebat aduerſus* Pōpeij *filios. ſed ipſius amici, & familiares, qui* Romæ *erant, petebant à* Cicerone *quod* Cæſarem *uelle ſciebāt, aut fortaſſe etiam quod à* Cæſare *in mandatis habebant: petebant autem, quod ſupra proxime diximus, ut in ſenatum uenire, & ipſorum de* Rep. *conſilijs uellet intereſſe.* MOLESTI *igitur in petendo.*

193:

DE *Terentia*] 191. 192. 192: 193.

193:

DOLERE, *ut non iaceam:*] DOLERE, *propter interitum filiæ.* VT NON IACEAM, *ut aliquid tamen agam, ut inertiæ prorſus me non dediderim. iacere enim dicūtur ij, qui prorſus nihil agūt, & ab omni rerum curatione uacant. unde illud li-*
» *bro* III. *de officijs,* Cum C. Marius *ſeptimum annum*
» *poſt* Præturam *iaceret.*

193:

CARNEADES, *& ea legatio*] Carneades Academicus, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus *ab* Athenienſibus *legati* Romam *uenerunt: ex hiſtoria.*

193:

IN *tuo annali:*] *Significat eum* Attici *librum, quem ad* Ciceronem *miſit, ut ex proœmio de claris oratoribus apparet. eius libri* Cornelius Nepos *in* Attici *ui-*
» *ta meminit his uerbis: Antiquitatem adeo diligenter*

habuit

» *habuit cognitam, ut eam totam in eo uolumine expo-*
» *ſuerit, quo magiſtratus ornauit: nulla enim lex, neque*
» *pars, neque bellum, neque res illuſtris eſt, quæ non in eo*
» *ſuo tempore ſit notata.* Et Cicero in Bruto: *Eam uti-*
» *litatem habuit Attici liber, quam requirebam; ut, expli*
» *catis ordinibus temporum, uno in conſpectu omnia ui-*
» *derem.* Et ibidem paulo poſt ex Attici perſona: *Eiſq;*
» *noſmet ipſi ad ueterum annalium* (ſic enim lego) *me-*
» *moriam comprehendendam impulſi, atque incenſi ſu-*
» *mus.* Et idem neſcio quo in loco, ſed idem certe: *Quẽ*
» *laborem nobis leuauit Attici noſtri labor, qui annorum*
» *quingentorũ memoriã uno libro colligauit.* QVAE
CAVSA: *cur ea legatio Romam uenerit.*

193.

DE Oropo opinor,] Recte opinabatur: nam Athenienſes, afflicti bello Macedonico, ſumma in paupertate cum eſſent, non auaritia aut libidine adducti, ſed neceſſitate impulſi, Oropum urbem ſibi ſubditã diripiunt: Oropij querentes ad Senatum Romanorum cõfugiunt. Senatus iudicat eam iniuriam Oropijs non iure factam. mandat Sicyonijs, ut cauſa cognita mulctam Athenienſibus auctoribus iniuriæ pro damno dato irrogent. Sicyonij, cum ad iudicium Athenienſes non affuiſſent, multam dixere talentorum quingentorum. ſed ſenatus petentibus Athenienſibus, qui legatos eius rei cauſa tres philoſophos Romam miſerat, omnia remiſit, præter talenta centum. quæ tamen ne ipſa quidem pependerunt. Hæc ex Pauſaniæ hiſtoria de Achaicis, Plutarchi Catone maiore, Gellio libro VII. cap. XIIII. libro XVII. cap. ultimo, Macrobio libro I. cap. V.

SI ITA EST: *ſi eſt, ut ea legatio Romam ue=nerit* Oropi *urbis cauſa; inter ipſos* Oropios,*&* Athe=*nienſes,qui legationem miſerunt, quæ controuerſiæ fue rint, ſcire uelim.* QVI PRAEFVERIT HORTIS: *quis* Epicureorum *princeps fuerit, quis primum locũ inter* Epicureos *tenuerit.* HORTIS: *gymnaſio & ſcholæ* Epicuri: *nam ut* Lycæum, Peripa*teticorum;* Porticus, Stoicorum; Academia, Platonico*rum: ſic* Horti, Epicureorum. APOLLODO=RI: *ſubaudi, libris: figura græca, qua* Cicero *etiam alibi uſus eſt, ut cũ dixit, ad Martis, in* Scapulæ, *per* Lo*cuſtæ: ſubintelligitur enim, ædem, hortos, fundum.*

194.

DE Attica] *Atticæ ſignificat ægritudinem.*

194.

MAGALA] *Huius patri cum* Ligus *cognomen fuerit, ut proxime conſtat; ueriſimile mihi fit,* Maga*lam ipſum,* Liguris *filium, ex* Aeliorum *familia fuiſſe: nam* Ligus Aeliorum *cognomẽ fuit, ut ex oratione pro* Seſtio, *& libello conſulum apparet.* DVBIVM MIHI NON ERAT *&c. ſubintellige, quin ex eo morbo moriturus eſſet: deinde, cauſam ſubſcri=bens, intulit:* Vnde *enim tanta felicitas patri fuiſſet, ut tam probo filio diutius frueretur? quaſi dicat:* Mira=*bar,* Ligurem *tam eſſe felicem, ut ex ijs rebus, quibus fe licitatem metiri ſolemus, prorſus nullam amitteret. ſed nimirum dij immortales eum filio priuarunt, ne tam felix eſſet.* Et *hoc dicit, ut oſtendat, felices eſſe non poſ=ſe, qui filios amittant; ad obitum filiæ ſpectans, quam amiſſam lugebat.* NAM QVID DE ME.

DICAM? *ſenſus eſt: Ligus, qui tum felix eſſe uidebatur, nunc amiſſo filio felix iam eſſe non poteſt: nam quid de me dicam? qui etiam ſi omnia conſequar, quæ uolo, tamen non modo felix eſſe, ſed ne leuari quidé eo dolore poſſum, quem ex interitu filiæ ſuſcepi.*

194.

QVANTI *quanti,*] *Subintellige, liceant. Etiã ſi, inquit, hortos emam quantiuis, non male emero: ſi quidem, quod neceſſarium eſt, id quãquam magno pretio emptum, bene tamen emptum eſt. horti autem mihi ad fanum neceſſarij ſunt: non poſſum igitur eos niſi bene emere, etiam ſi magno.* LEVATIO: *ſi fanum extruo, leuatio quædam eſt, ſi minus doloris, at eius officij, quod à me debetur.* OFFICII DEBITI: *ſimile illud eſt 190:* ›› *Iam quaſi uoto quodã,* ›› *& promiſſo me teneri puto.*

194.

L. Cotta.] *Qui Conſul fuerat cum L. Torquato 210:* AD HANC REM: *ad fanum, inquit, extruendum loci ſatis erit.*

194.

VIDEO *&c.*] *Video, qui poſſint hortos habẽtibus perſuadere, ut mihi uendant. uideo, qui me poſſint adiuuare ad eam rem, quam uolo, conſequendam. Et eſt ad Atticum tacita cohortatio, ut adiumẽto ſit in ea re, præ qua uideat argentum, ueſtem, amœna loca nihil putari.* 194.

NIHIL *enim eſt melius.*] *Siliani, inquit, horti ſupra omnes placent. age igitur cum Silio, ut nobis uendat.* MANDAVI ETIAM SICAE:

ut cum Silio de hortis mihi uendendis loqueretur. CONSTITVTVM *etc. conſtituiſſe cum Silio, ut unà loquerentur.*

Ex *epiſtola* X X. *pagina* 194.

QVI *tranſegerit* :] *Qui hortos alij uendiderit. Quod ſequitur,* DEESSE, *refertur uel ad inopiã Silij, uel ad ipſius promiſſum; ſed potius, opinor, ad inopiam Silij, hoc ſenſu: Ego, ſi hortos à Silio emiſſem, pecuniam ei grandiorem dediſſem, quàm cuiuis alij, habita ſcilicet eius inopiæ ratione* : NEQVE ENIM, *inquit,* EI DEESSE VOLEBAM. *Inſequens membrum,* ET, QVID POSSEM, TIMEBAM, *ſic expono* : *Et tamen uerebar, ne non tantam pecuniam ei pro hortis poſſem dare, quantam ad eius inopiam ſubleuandam uoluiſſem* : *uel, quantum ipſe poſceret.* 194.

DE Ouia, *confice,*] *Quid ſignificet, hoc quidem ex loco non apparet* : *ſed, ut ſæpe iam dixi, locus locum illuſtrat. locos autem ipſos inter ſe conferre, ut, quæ ſimilia ſint, quæ repugnantia, notentur, non ſolum diligentiæ eſt, ſed etiam iudicij. Leuemus igitur, quoniam quidem hoc ſuſcepimus, quanquam fortaſſe plus ſuſcepimus quàm ſuſtinere poſſimus, ſed leuemus, quantum in nobis eſt, labore eos & quærendi, & conſiderandi, qui ſuum ſtudiũ ad has Ciceronis epiſtolas contulerint.*
» *Supra igitur,* 192 : *de Ouia his uerbis* : *Ouiæ C. Lolij*
» *curanda ſunt* HS. C. *itaque uerbum* CONFICE
ſic expono, cura ei HS. C. *quæ deberi à me ſcis. eadem*
» *de re infra* 196 : *Cum Ouia, inquit, quæſo quidem ut*

conficiatur. 194.

TEMPVS *eſſe iam uidetur*] Vt Athenas ad *ſtudia proficiſcatur.* QVANDO PLACEAT: *quãdo tibi uideatur, ut Athenas Ciceronem mittamus.*

194.

PVBLIVS *&c.*] *Hac de re infra* 196. *His*
» *uerbis : Publius, ſi æquinoctium expectat, nauigaturus*
» *uidetur. mihi autem dixerat, per Siciliam.* ATE=
» DIO: *ſupra* 186: *cum dixit, Horum quid eſt, quod*
» *Atedio probare poſſimus? Cæſarem ſignificauit, nomi=ne commutato. ſed in hoc loco non eſt ut, Atedium di ci Cæſarem, poſſit accipi; qui, quo tempore hæc epiſtola ſcripta eſt, bellum in Hiſpania gerebat aduerſus Pom=peij liberos.* ATEDIO *igitur accipiamus pro Pu=blij amico, & familiari, quemadmodum et infra,* 196.

294.

P. CRASSVS *&c.*] *Habebat in manibus eum librum, quem de obitu filiæ, ſe ipſum conſolans, ſcripſit. ad eum igitur librum, quæ ex Attico quærit, pertinebant. fecit idem ſupra* 192. 193. *Atticus autem & habebatur, & erat* ἰσοgκώτατο.

194:

CVSPIANA, *& Pretiana.*] *Nomina, hoc eſt, debitam mihi à Cuſpio & Pretio pecuniam. In=fra* 216. *De nomine, inquit, tu uidebis cũ Cuſpio. Hoc, quod attinet ad ſententiam. quod ad genus loquendi,*
» 216: *Si Faberianum, inquit, explicas, hortos emamus*
» *uel magno: ſin minus, ne paruo quidem poſſumus.*

194:

OPTIME:] *Subaudi, quod leuius ægrotat.*

TT iij

Ex epiſtola X X I I I. pagina 194:

ET res,& conditio] RES, horti ipſi,quos Silius uendere uult. CONDITIO: uel pecuniã dixerat Silius ſe eſſe accepturum pro hortis,uel pro pecunia, ex Ciceronis poſſeſſionibus aliquam, facta æſtimatione,ut ne minoris eſſet poſſeſſio, quam acciperet, quàm quanti eſſent horti, quos uenderet. hanc conditionem reſpondet Cicero ſibi placere; ſed ita,ut numerare pecuniam malit, quàm ex ſuis prædijs ullum tradere. AESTIMATIONE: prædio æſtimato, ut pretium hortorum æquet. æſtimatio enim hic accipitur pro re æſtimata,ut in epiſtola ad Pætum, „ Quando „ tuas æſtimationes uẽdere nõ potes. VOLVPTARIAS &c. ratio,cur numerato malit, quàm æſtimatione. Nam neque,inquit,uoluptarias poſſeſſiones accipere Silius à me uolet: & eas,quæ fructuoſæ ſunt,ego ei tradere nõ poſſum. VECTIGALIBVS: redditibus,fructibus. uectigal enim & publicum eſt, & id ſignificat quod ex poſſeſſionibus capitur.

194:

A' FABERIO repræſentabimus] Repræſentare,Budæus hoc loco dicit eſſe, præſenti pecunia ſoluere,non, ut alijs locis, ante diem ſoluere. non improbo eruditi hominis opinionem: quanquam ne cur probem quidem eſt: cur enim uſitatam uerbi ſignificationem ſine cauſa negligimus? ſanè mihi placet, ac uehementer quidem placet,ut hic,repræſentare, ualeat ante diẽ ſoluere: contra Budæi ſententiam, fateor: ſed nunquid apud me pluris eſſe debet ullius auctoritas, quàm

ratio, & ueritas ipſa? neque tamen illum, quem omnibus noſtræ ætatis hominibus eruditione uideo præſtitiſſe, ut male ſentientem reprehendo: ſed quando interpretis partes ſuſcepi, & præter communem utilitatem nihil ſpecto; quod meum officium eſt, quodq; mihi à principio ad hoc opus aggredienti propoſitum fuit, id facio, ut omnia libere exponam, cum hoc tamen, ne quid temere affirmem. ſenſum igitur conſideremus, & enodatum, quàm planiſſime poterit, exponamus. Siliani, inquit, horti, de quibus ad me ſcripſiſti, placẽt; ſed ita, ut numerato eos malim accipere, quàm æſtimatione. ſi autem numerato accipimus, unde pecunia? habebimus, infert, HS DC, ab Hermogene expreſſa; & DC itẽ, quæ domi ſunt. erit igitur, unde ſumamus HS MCC. quæ autem reliqua pecunia erit, quæ ſcilicet à nobis ſupra HS MCC Silio debebitur; ei pecuniæ ſoluendæ diem, puta annuam, uel bimam, præſtituemus. interea Silio uel uſuram pendemus. Quoniam autem hoc poſuerat, VSVRAM PENDEMVS: ueritus, ne Attico uideretur inſanire, qui hortos uſque eò cuperet, ut etiam uſuras ſubire uellet; quaſi ſe excuſans adiecit, DVM A FABERIO REPRAESENTABIMVS; hoc ſignificans, diuturniorem uſuram non futuram; cum putet ſe, pecunia à Faberio debitore ſumpta, repræſentaturum, hoc eſt ſolutionẽ facturum ante diem reliquæ pecuniæ ſoluendæ præfinitam. certe enim hortos, niſi præſenti pecunia potuiſſet, uel pendendis uſuris emere cogitabat: quas putabat fore ut non diu penderet, cũ ſperaret, hortorum pretium, pecunia à debitoribus ſuis exacta, breui ſe poſſe totum

» perſoluere. quod confirmat illud 193. Vt uſuram ei
» pendam, à quo emero, non plus annum, poſſum aſſequi,
» ſi tu me adiuuas. Simili ſententia dixit, repræſentare medicinam, in epiſtola ad Titium; et, repræſentare diem, ad Tironem; et, repræſentare libertatem, Philippica II; et, repræſentare improbitatem, libro XVI. ad hunc ipſum: quibus ex locis cum de ſignificatione huius uerbi liqueat uni cuique uel negligenter conſideranti; cumq; in eum, quem nos oſtendimus, ſenſum accipi hoc in loco nō abſurde poſſit uox illa REPRAESENTABIMVS: non uideo, cur aſſentiar Budæo, docto alioqui uiro, & de literis optime merito; cū præſertim, repræſentare pro præſentem pecuniam ſoluere, quo modo ipſe exponit, nuſquam apud eos, quos ego auctores in latina lingua uehementer ſequor, poſitum reperiam

194.

COMPARATI,] Druſianos hortos nemo unquam Silianis cōparauit. quaſi dicat, ſemper enim Siliani celebriores atque amœniores habiti ſunt. tale illud in Lælio, Hi ne comparantur Catoni?

194.

MOVET,] Vt hortos deſiderem. Quæ autem hæc erat cauſa, cur tātoperè hortos Cicero deſideraret? nimirum illa, ut haberet ubi filiæ fanum extrueret. quā cauſam, ut Attico notiſſimam, ſilentio præterit. ſed in ea fatetur ſe τετυφῶσθαι, id eſt nimis ambitioſum eſſe. hortos enim adeo cupiebat, ut in ea re ſuam ipſe quaſi quandam ambitionem agnoſceret.

194.

Ἐγγήραμα:] Senectutis requies, uerbum, quod At

ticus uſurpauerat in epiſtola ad Ciceronem, ſuadens, opinor, ut de ſenectute cogitaret, ideoq; ne tantam pecuniam in hortos erogaret. ACTVM IAM DE ISTO EST, etc. hanc ego curã iã abieci, hoc mihi iam amplius curæ non eſt: quiduis aliud potius quæro. quaſi hoc dicat, de uita iam non cogito.

Ex epiſtola XXIIII. pagina 194:

CONFECERIT] De hortis. VENTVRVM: ad me. quod ex duabus inſequentibus epiſtolis apparet. 194:

DE Nicia] Hic eſt Nicias grammaticus, de quo Suetonius in libello de claris grammaticis: qui etiã docuiſſe uidetur Plancum Burſam. in epiſt. Fam. 131.

195.

VNAM rem] De Terentia ſcilicet. SPERO ENIM &c. ſpero, inquit, me à te impetraſſe, ut ipſe me iſta moleſtia priuares, hoc eſt ut hoc onus ipſe ſuſciperes. hoc enim Cicero Atticum iam ante rogauerat. quin ipſa uerba recitemus: Quod, inquit, ad Tironem de Terentia ſcribis, obſecro te mi Attice ſuſcipe totum negotium. Hæc ſupra, 191: Et in eandem ſententiam 193. his uerbis: De Terentia quod mihi omne onus imponis, non cognoſco tuam in me indulgentiam: iſta enim ſunt uulnera, quæ non poſſum tractare ſine maximo dolore: moderare igitur quæſo, ut potes.

Ex epiſtola XXV. pagina 195.

DE Siliano negotio,] De hortis Silij, de quibus ſupra. CONDITIO: uoluntas Silij de uendi

tione hortorum : ut in epiſtola, quam ſubſequitur pro-
» xima ſuperior; Mihi,inquit,& res,& conditio placet.
» COTTAE: ſubintellige,uillam: de qua 194.

194.

A D aliam rem loci ſatis,nihil ad eam, quam quæro.] Non dubito,quin hoc ordine legendum ſit: Ad aliam rem loci nihil, ſatis ad eam,quam quæro. nam, quo modo in uulgatis libris legitur, plane ſententiam eſſe apparet Ciceronis ſententiæ contrariam . quorſum enim de emenda Cottæ uilla cogitabat, ſi ad eam rem, quam quærebat, loci nihil? ſed quid argumentor? en, quod noſtram opinionem ita confirmet, ut nihil prætere-
» rea poſſit deſiderari. Habet, inquit ſupra, in Oſtienſi
» Cotta celeberrimo loco, ſed puſillum loci, ad hanc rem
» tamen plus etiam ſatis.

195.

D E tempore.] Quando uelit diſcedere, ut Athe-
» nas eat ſtudiorum cauſa. ſupra, De Cicerone, inquit,
» tempus eſſe iam uidetur : ſed quæro, quod illi opus erit
» Athenis, permutari ne poſſit,an ipſi ferendum.

195.

D E Bruto tamen,] Quia de Bruti aduentu iã ante Atticum rogarat,ut 189.191.191: iccirco dictionem Tamen uenuſte uſurpauit. quaſi dicat, Quamuis hac de re ſæpius iam ex te quæſierim, tamen idem illud quæro. SCIRE ENIM IAM PVTO: ſubaudi,te. cum autem ſcias, ubi Panſam expectet; facile potes, quo tempore futurus Romæ ſit,coniectura conſequi. 191: IN PRIMA PROVINCIA: Gallia: cui præfuit. Plutarchus,& Ci-

cero in epiſtola ad Cæcinã,item in Oratore. VELLEM, TARDIVS: *uellem, tardius adeſſet Brutus. nam ſi Calendis Romæ fuerit, ueniendum mihi erit,ut ipſi de aduentu gratuler: itáq;, quod uellem, conſequi non potero,ut in ſenatum ne ueniam: qui plerunque Calendis habebatur. uide illud.* 187: *Mihi etſi Calendæ uitandæ fuerunt.* TARDIVS, *poſt Calendas, hoc eſt poſt diem, quo ſenatus habebatur: quo die Romæ eſſe Cicero noluiſſet, ne in ſenatum ueniret.* MVLTAS OB CAVSAS: *ex quibus erat illa uel maxima, ne in ſenatum uenire neceſſe eſſet.* AN EXCVSATIONEM ALIQVAM AD ILLVM PAREM: *an Bruto me literis excuſem, & cauſam aliquam afferam, cur Romam uenire non poſſim.* 196. FACILE: *facilem excuſationem eſſe uideo: poſſum enim uel in morbũ, uel mœrorem cauſam conferre.*

Ex epiſtola XXVI. *pagina* 195:

MISSVM *eſſe,*] *A Terentia.* ILLI: *Terẽtiæ.* VIDERI: *ut uideatur matris cauſa uoluiſſe. uide* 192. 195:

AD *conſuetudinem*] *Ad Remp. adminiſtrandã.* ERAT, VBI ACQVIESCEREM: *hoc ſignificat; labores,quos olim Reip. cauſa ſuſceperat, minus graues fuiſſe,cũ haberet filiam, cuius in ſermone & ſuauitate conquieſcere ſolitus eſſet: qua amiſſa,non eſſe cur eoſdem labores ſuſciperet, nulla iam alleuationis ſpe relicta.* NEC EGO VICTVM, NEC VITAM ILLAM COLERE POSSVM:

non modo ferre rationem illam uiuendi non poſſem, ſed ne uitam quidem ipſam uiuere, illi ſimilem. tantũ, inquit, abeſt, ut genus illud uitæ ſequi nunc poſſim; ut etiam uitam me eſſe amiſſurũ intelligam; ſi ita uelim uiuere, ut tum uiuebam. quaſi dicat, non modo genus illud uitæ colere non poſſem, ſed nec uiuere quidem, ſi illam uitæ rationẽ ſequi uellem. QVID ALIIS VIDEATVR: *forte enim Atticus ſcripſerat, reprehendi Ciceronem, quòd in Vrbe non uiueret, quaſi prorſus omiſſa Reip. cura. quod etiã ante Atticum ſcripſiſſe, apparet ex illo loco 193: Quod homines à me poſtulare ſcribis, ut Romæ ſim, neque mihi, ut abſim, concedere: iam pridẽ ſcito etc.* MEA MIHI CONSCIENTIA: *mei enim erga Remp. animi cũ ipſe mihi optime ſim conſcius, de illorum ſermone non laboro. non enim abſum, quòd eam negligam: ſed quòd eiuſmodi ſunt tempora, ut, etiam ſi adſim, iuuare nihil poſſim.*

195:

CONSOLATVS] *In morte filiæ ſcripſit librũ de conſolatione ad ſe ipſum. 189: 192:* NEC, SI POSSEM, VELLEM: *eſſet enim inhumanum, amiſſa unica filia, & tali filia, non dolere. unde illud Crantoris in tertio Tuſculanarum: Iſtuc nihil dolere, non ſine magna mercede contingit, immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.*

195:

PRO *mancipiis.*] *Mancipia Caſtricius ante uendiderat Quinto Ciceroni. eorum mancipiorum pretiũ, apparet, à Quinto non fuiſſe ad diem perſolutum.* EAMQVE EI SOLVI, VT NVNC

SOLVITVR: *oſtendit ſe conditionem eius uenditionis ignorare. ſi enim* Caſtricius, *inquit, à fratre meo pecuniam accipere uolet pro mancipijs, eamq; pecuniã ita ſolui, ut nunc ſoluitur; (dicit autem* NVNC, *quia debitores eo tempore pecuniã creditoribus ita ſoluebant, non ut pecuniam darent; ſed ut pro pecunia poſſeſſiones, tanti æſtimatas, quanti ante ciuile bellum fuiſſent: quod* Cæſar, *& ut debitoribus conſuleret, & ut metum nouarum tabularum tolleret, edicto conſtituerat) certe nihil eſt commodius: poſſeſſionem enim pro pecunia, quam debet, frater aliquam dabit. ſin autem ita actũ; & hæc inter eos de mancipijs pactio facta eſt, ut* Caſtricius, *Quinto pretium mancipiorum intra certam diem non perſoluente, ipſa mancipia, quæ uendiderat, abduceret; hoc mihi non uidetur eſſe æquum. ut enim ad diem frater non ſoluerit, ideo tamen eum priuari mancipijs iniquum eſt, cum quidem ſolutionem, quam ciuilium bellorum difficultate afflictus neceſſario diſtulit, eam nunc facere paratus ſit.* TIBI VIDERI IDEM: *tibi quoque uideri, nõ æquũ eſſe, ut mancipia* Caſtricius *à fratre abducat, quòd eorum pretiũ ſibi ad diẽ non enumerarit.* 196.

AEQVINOCTIVM] *Vernum: nam hæc hieme ſcripta ſunt: quod ita eſſe, proxima ſuperior epiſtola ſignificat; in qua* Panſæ *in prouinciam* Galliam *proficiſcentis,* Brutiq; *ex eadem prouincia decedentis mentio fit.* Panſam *autem* III. Cal. Ian. *ab* Vrbe *profectum eſſe, apparet ex epiſtola ad* Caſſium, *altero epiſtolarum uolumine. uernum igitur æquinoctium, nõ hiemale ſignificatur; primum ex argumento, quod po-*

ſui, de hiſtoria ſumpto; deinde ex illa clauſula, Nauigaturus uidetur. certe enim poſt uernum æquinoctium tutior eſt nauigatio, quàm poſt hiemale. A T E = D I V M: 194. N A V I G A T V R V S: in Africam. ſupra 194. 196.

L E N T V L V M puerum.] Apparet, Ciceronem ei tutorem fuiſſe; cum inferat, De mancipijs, quæ tibi uidebitur, attribuas. mãcipia enim accipio, quæ Cicero, ſibi à Lentulo pueri patre cum reliquis bonis teſtamento commendata, tutorum more tuebatur. apertius indicat inſequens epiſtola; ſi conſideretur illud, Pueros attribue ei quos & quot uidebitur. »

Ex epiſtola XXVII. pagina 196.

H O D I E.] Hoc ſubaudi: Tecum de hortis, quos ab eo emere uellemus, loquetur. id enim Atticus ad Ciceronem ſcripſerat. 196.

N E C ego Brutum uito,] Reſpondet ad alteram partem epiſtolæ ab Attico acceptæ. in qua ille, ut opinor, ita ſcripſerat; mirari ſe, cur Brutum uitaret, à quo leuationem aliquam poſſet expectare. cui reſpondens Cicero,
» Nec ego, inquit, Brutum uito, nec tamen ab eo le=
» uationem ullam expecto. L E V A T I O N E M: doloris mei, ex interitu filiæ ſuſcepti. C A V S A E: in ijs, ne in ſenatum uenire neceſſe eſſet. E X C V = S A T I O: quòd iſtuc non ueniam, ad eum amplectendum ex prouincia reuerſum. 195.

196.

C A P V T illud eſt, quod ſcis.] Caput, & prima cauſa, cur hortos deſiderem, illa eſt, quam tu ſcis; fanũ

uidelicet; cuius ædificandi ſcis conſilium à me eſſe captum; & hortos ideo quærere, ut celebri loco ædificetur. SEQVITVR, *&c. altera cauſa, cur hortos uelit.* Præter *fanum, mea etiam cauſa hortos quæro: mihi enim ipſi quiddam opus eſt: hoc eſt, locũ me oportet habere, ubi eſſe poſſim.* IN TVRBA: Romæ. *neque* Romæ, *inquit, eſſe poſſum, neque à uobis abeſſe. quòd ſi hortos habebo, utrunque conſequar, ut &* Romæ *ne ſim, & à uobis ne abſim. abeſſe enim non uidebor, cum in hortis ero, qui* Vrbem *quàm proxime ſunt: & in* Vrbe *tamen non ero.* 217.
» Nihil, *inquit, aliud reperio, ubi & in foro non ſim, &*
» *tecum eſſe poſſim.* 196.

MIHI *perſuaſum eſt,*] Tacite *ſignificat, ſuum conſilium ab* Attico *probari, conſilium, inquam,* Vrbis *fugiendæ.* PERSVASVM: *non enim* Atticus *aperte ſcripſerat, ſe probare* Ciceronis *conſilium, ueritus fortaſſe, ne id* Cæſarem *offenderet, ſi caſus tuliſſet, ut in alienas manus literæ deuenirent: ſed ipſe de* Attici *ſenſu cõiecturam faciebat.* EO MAGIS *etc. eo magis mihi perſuaſum eſt, de hac re quid tui conſilij ſit; quòd tibi quoque intelligo uideri idem quod mihi, me ab* Oppio *&* Balbo *ualde diligi. quaſi dicat:* Quãdo *illi me tam ualde diligunt, abeſſe poſſum, illis concedentibus. nam alioqui offenderentur, & de hac abſentia mea literas fortaſſe ad* Cæſarem *iniquiores mitterent. quòd igitur intelligis, me ab* Oppio *&* Balbo *ualde diligi; eo magis mihi perſuaſum eſt, hac de re quid ſentias.* SI EXPEDIATVR ILLVD FABERIANVM: *ſi debitã mihi à* Faberio *pecu*

niam exigo. quod facile conſequar illis adiuuantibus: qui Cæſare concedente omnia poſſunt.

196.

SINT *igitur &c.*] *Sententia non apparet, obſcurata mendo. & quanquam adiuti coniectura quiddam uideamus: quia tamen id eiuſmodi non eſt, ut omnes tenebras diſcutiat; prætermito. libros ueteres adiui, inſpexi: nihil adiumenti. relinquo igitur, quod alij conſiderent.* TVM ENIM *&c. connexa uerba cum ſuperioribus, & connexus item cenſus eſt: ſed conijcere poſſumus, hoc dici: Si Balbus & Oppius in expediendo nomine Faberiano adiutores eſſe noluerint; tum intelliges, exigendæ à Faberio pecuniæ nullam plane ſpem eſſe; & intelliges item, quid inclinent ad hoc meum conſilium de fano adiuuandum. ſi enim nobis non fauebunt, id agentibus, ut hortorum emendorum cauſa pecuniam à Faberio exigamus: certe intelligetur, nolle eos de emendis hortis & de ædificando fano conſilium à nobis captum adiuuare.*

196.

SI *quid erit,*] *A Balbo & Oppio ſtudij & auxilij ad Faberianum nomen explicandum.* SIN MINVS *&c. ſi in exigenda à Faberio pecunia fautores non erunt, conſilium tamen de hortis ideo ne omittamus, ſed quacunque ratione enitamur.* QVACVNQVE RATIONE: *nam de Faberiana pecunia nequaquam erit cogitandum, Balbo & Oppio non adiuuantibus.* 196:

DE *illo Oſtienſi &c.*] *Si non aſſequimur, ut Silianos hortos habeamus: quid agemus? de illo Oſtienſi,*

hoc eſt

hoc eſt de uilla, quam in Oſtienſi habet Cotta, nihil eſt cogitandum: (forte quia puſillum loci uidebatur, ut 194. 195.) Lamiam non puto poſſe adduci, ut hortos ſuos uendat: Damaſippi experiendum eſt; ſubaudi, ut hortos habere poſſimus. & infra, 197: Damaſippum uelim aggrediare. de Lamianis autem hortis, 192: & 193:

Ex epiſtola XXVIII. pagina 196.

QVOS, & quot] *Non omnes, ſed quos & quot uidebitur. neque enim omnia mancipia Lentulo puero attribuenda erant miniſterij cauſa. quæ autem puero non attribuebantur, ea tamen illi operam nauabant, uel rure agro colendo, uel in officinis aliquo artificij genere occupata, uel alijs pretio locata. Comprobatur quod ſupra diximus, Ciceronem Lentulo puero tutorem fuiſſe, qui ei de mancipijs, quæ uideretur, & quot uideretur, attribueret.*

196.

DE Silij &c.] *Scire Tullius auebat, num Silius hortos uellet uendere, & quanti uellet. cui Atticus reſcribens, uereri ſe dixerat, primum ne Silius nollet uendere, deinde ne nollet eo pretio, quo Tullius emere uoluiſſet.* QVANTI: *ſubaudi, uelit uendere.* NE TANTI: *uideris, inquit, uereri, ne Silius tanti nolit uendere, quãti nos uellemus. & dixit, tanti, pro, tam paruo: quo modo etiam locutus eſt Celius: cuius*
» *hæc ſunt uerba in epiſtola ad Ciceronem: Aut non erit*
» *iſtic bellum; aut tãtum erit, ut uos, aut ſucceſſores par*
» *uis additis copijs ſuſtinere poſſint. & Cæſar libro VI.*

VV

» *his uerbis: Præſidij tantum eſt,ut ne murus quidem cin*
» *gi poſſit, neque quiſquam egredi extra munitiones au=*
» *deat. & libro* III. *de bello ciuili: Tantum nauium*
» *reperit,ut anguſte* XV *millia legionariorum militum,*
» *& quingentos equites tranſportare poſſent. & ipſe in*
» *epiſtola ad Caſſium: Si quæ, inquit, ſunt onera tuorũ;*
» *ſi tãta ſunt,ut ea ſuſtinere poſſis; nihil tibi erit lautius,*
» *nihil glorioſius: ſin maiora; conſidera, ne in alieniſſi=*
» *mum tempus cadat aduentus tuus. Quibus ex locis aperte cognoſcitur,in uoce Tantus non ſemper quanti=tatem ineſſe. quod nos exemplis ideo probare uoluimus, ne quis miretur,cur illud* TANTI *exponamus, tam paruo. quod fortaſſe cuipiam durius alioqui uideretur.*

196.

SICA *aliter,*] *Sica aliter dixerat: Sica non idem dixerat, quod tu: ſed tibi aſſentior, uerenti primum ne Silius nolit, deinde ne tanti. Sica autem dixerat,& uelle Silium uendere, & non magno uen=diturum.* VT EI PLACVIT: *opinabatur Sica, Egnatij opera Silianos hortos haberi poſſe: itaque Ciceroni ſuaſerat, ut ad illum ſcriberet.* TRANSIGERE EGNATIVM: *in epiſtola ſuperiore locus eſt de mancipijs Caſtricianis: quem ſi quis cum in=terpretatione noſtra legerit, facile, quid hic ſignificetur, intelliget.* TRANSIGERE: *conficere cum Caſtricio: efficere, ut Caſtricius à Quinto fratre pecu=niam accipiat pro mancipijs, quæ illi uendiderat. quam Caſtricius accipere nolebat; cũ à Quinto mãcipia mal=let abducere, quando is pecuniam ſibi ad præſtitu=tam diem non numeraſſet.*

196:

CONFICIATVR:] *Curentur ei* HS. C. *quæ debemus. ſupra*, 192: 194. NOX ERAT: *Atticus in epiſtolâ ſua ad Ciceronē hoc poſuerat*: *Quoniam nox eſt, plura non ſcribo*. *Cui reſpondens Cicero, Quoniam, inquit, nox erat, et ideo breuiores literas miſiſti; iis, quas hodie mittes, plura expecto*.

Ex epiſtola XXIX. pagina 196:

SILIVM *mutaſſe ſententiam Sica mirabatur &c.*] *Silium nolle amplius hortos uendere, Sica mirabatur. ego autem eo magis miror, quòd cum ille dicat ideo ſe non uendere, quia filius nolit; ais tamen illum uenditurum, ſi nos præter eum locum, quem ab ipſo petiimus, alium petierimus, à quo refugiat, hoc eſt quem nolit uendere*. NON INIVSTA: *rectè facit, ſi non uendit, quia filio uelit obſequi, roganti ne uendat; cum eum habeat, qualem uult, hoc eſt, plane ex animi ſui ſententia: ut reprehendendus non ſit, qui tali filio obſequatur*. SI ADDIDERIMVS ALIVD: *ſi petierimus à Silio, ut alium locum nobis uendat, non ut eum, quē antea petebamus*. À QVO REFVGIAT: *à quo uendendo prorſus abhorreat: quem nulla conditione uelit uendere*. CVM AB IPSO ID FVERIT: *cum is locus, quem addiderimus, ualde illius è re fuerit. tunc enim Silius locū antea nobis deſtinatum uendet, ſi petierimus ut alium, ipſi cariorem, uendat*. Rectè igitur dixit Cicero, MIROR, QVOD AIS &c. *nā ſi hortos ideo Silius uendere non uult, quia filio cupiat indulgere: ne hoc*

VV ij

quidem artificio, quo nos uti uis, adducetur ut uendat. Dixit autē CONFERRET potiùs, quàm CONFERAT, ut oſtendat Siliū ea excuſatione uſum fuiſſe non illis ipſis diebus, quibus hæc ſcribebat, ſed aliquanto ante. 196:

QVOD ſummum pretium conſtituam,] Quantum omnino pecuniæ in hortos uelim impendere. QVANTVM ANTEIRE ISTOS HORTOS DRVSI: ſubintellige, Putem: hoc ſenſu: Quæris à me, quantū hortos iſtos Silianos anteire Druſi hortis putē, pretio uidelicet. ACCESSI NVNQVAM: nunquam acceſſi ad hortos Druſi: quæ autē uilla ibi eſt, (Coponiana dicebatur, quòd eam ante Druſum aliquis è Coponiorum gente poſſederat) eam noui, & eodem loco ſyluam nobilem. NEVTRIVS: neque ſyluæ, neque uillæ. quem fructum Druſus capiat aut è uilla, aut è ſylua, compertum non habeo: quod tamen, puto, nos ſcire oportet. Et hoc adſcribit, propterea quòd unà cum hortis & uillam & ſyluam Druſus uendere cogitabat. VTRIVS ISTORVM: utrius hortos æſtimem, uel Silij, uel Druſi: æſtimare debeo, non quanti ſint, ſed quanti meum tempus poſtulare uidetur: hoc eſt, non ex ipſorum fructu mihi æſtimandi ſunt, ſed ex meo tempore; quod eiuſmodi eſt, ut hortos omnino uelim emere, de pretio non laborem. VTRIVS ISTORVM: æſtimandi ſunt. POSSIM AVTEM ASSEQVI: poſſim hortos emere. COGITES: potes enim hoc uel facile cognoſcere, cum mea nomina tractes; & uidere poſſis, ecquæ ſit ſpes pecuniæ à noſtris debitoribus exigē-

dæ: quod ego abſens non poſſum: itaque tu hoc uelim cogites. 197.

FABERIANVM] *Nomen Faberianum: quod mihi à Faberio debetur. cum enim debitam ſibi à Faberio pecuniam exigere Cicero non poſſet, nomen illud alicui uendere cogitabat, ut præſentem pecuniam haberet ad emptionem hortorũ:* EXPLICARE VEL REPRAESENTATIONE NON DVBITAREM: *non dubitarem hortos emere, uel ſi repræſentandum ſit: hoc eſt, uel ſi pretium nunc enumerandum ſit, nulla temporis dilatione. Eſt enim repræſentare; quod aliquando futurum eſt, id præripere; ut, nulla interpoſita mora, ſtatim fiat. Quoniam autem conſtituerat ita hortos emere, ut partem pecuniæ ſolueret, reliquæ pecuniæ uſuram penderet; (quod ipſe oſtendit* 193. & 194:) *nunc ſi Faberianũ nomen poſſit uendere, dicit ſe non cogitare de die, neque ſolutionis tempus uelle differre, ſed repræſentaturum, hoc eſt non expectaturum diem, quam conſtituerat, uniuerſumq; pretiũ ſtatim perſoluturum.* DE SILIANIS: *ad* EXPLICARE *refertur.* TRANSIREM AD DRVSVM: *emere à Druſo.* MAGNO ETIAM &c. *adiuuabit enim repræſentationẽ Hermogenes, ſi ſoluet nobis* HS DC *quæ debet. unde illud* 194: HS DC *exprimes ab Hermogene, cum præſertim neceſſe erit.* 197.

DOLORI *meo,*] *Ex interitu filiæ ſuſcepto.* REGI: *fortaſſe ego, cupiditate & dolore prolapſus, hortos pluris emere, quàm quanti æquum eſſet: itaque uolo à te regi.*

197.

LOCVTVS erit] De Druſi hortis. Supra ibidem : Tranſirem ad Druſum uel tanti, quanti illum Egnatius uelle tibi dixit. ID AGENDVM PVTO : ad hortos Druſi ſpectare debemus: nam cũ Silio non uideo confici poſſe. AGENDVM, curandum, cogitandum. QVID AGENDVM SIT : de tota hac re, id eſt de hortorum emptione.

Ex epiſtola XXX. pagina 197.

PVBLILIA] Altera Ciceronis uxor, quam poſt Terentiæ diuortium, uirginem duxit: cum qua & ipſa poſtea diuortiũ fecit, quia lætari Tulliolæ morte uidebatur. Plutarchus in Cicerone, Quintilianus lib. VI. Dion libro XLVI. PVBLILIO: fratre Publiliæ, Ciceronis uxoris: nam mulieres familiæ nomine appellabantur. AFFECTVM : dolore, quem ex obitu filiæ capiebat. NON ILLIVS ESSE: apparebat, à matre ſcriptas, aut dictatas. QVOD FORE VIDEO: uideo fore, ut omnino ueniant: ego autem hoc uolo uitare. VNA EST VITATIO: ET EGO NOLLEM : una tantũ ratione uitare poſſum, ne illæ ad me proficiſcantur; ſi ego iſtuc ad ipſas ueniam: quod nollem: ſed neceſſe eſt; quando hæc eſt una uitatio. Infra clarius his uerbis: » Cum ſcribas, uidendum mihi eſſe, ne opprimar; ex quo » intelligam, te certum illius profectionis diem non habe» re: putaui eſſe commodius, me iſtuc uenire.

197.

NE opprimar.] A Publilia, & matre. & hoc

dicit; quia, ſi ſciſſet, quo die illæ Romā *profecturæ eſſent, ut ad ſe uenirent; ipſe ante illū diem* Romā *ad eas proficiſci potuiſſet: quod facere cogitabat.* NE OPPRIMAR: *ne ueniant cum de illarum aduentu nihil ſuſpicer.* 197:

CICERONI] Filio. SI TIBI NON INIQVVM: *fortaſſe .n. tibi uidebitur, plus ei dandū eſſe, quàm quòd ex mercedibus* Argileti *&* Auentini *recipietur. ſed* SI TIBI NON INIQVVM VIDEBITVR, *hoc eſt, ſi putas eum his mercedibus contentum eſſe debere: propone ei, ut ſumptus huius peregrinationis ad eas mercedes accommodet.* PEREGRINATIONIS: Cicero *filius* Athenas *iturus erat ſtudiorum cauſa.* Dic, *inquit, filio, me pro ſumptu, quem* Athenis *facturus eſt, tradere ei mercedes* Argileti *&* Auentini. SI ROMAE ESSET *&c. ut* Athenis *tantos ſumptus faciat, quantos* Argileti *&* Auentini *mercedes ferre poterunt. quibus ſumptibus, ſi* Romæ *uiueret, conducta etiam domo, contentus futurus erat: quanto magis,* Athenis? ARGILETI ET AVENTINI: *in* Argileto *&* Auētino *locare uolebat* Cicero *inſulas quaſdam, eamq́; mercedē aſſignare filio* Athenas *proficiſcenti.* 148: 253: MODERERE: *tractes quod attinet ad hanc locationem: uideas, quemadmodum ex his mercedibus ſuppeditemus ei quod opus ſit: hoc eſt, (quod infra oſtēdit) conductores qui ſint, & quanti; deinde, ut ſit qui ad diem ſoluat.* NEC BIBVLVM, NEC ACCIDINVM, NEC MESSALAM: Calphurnium Bibulum, Manlium Accidinum, Valeriū

Meſſalam. Hos adoleſcentes Athenas profecturos ſtudiorũ cauſa Cicero audierat. CONDVCTORES QVI SINT, ET QVANTI: qui uelint conducere eas tabernas, aut domos, quas in Argileto & Auentino uolumus locare. QVANTI: quãti uelint conducere.

Ex epiſtola XXXI. pagina 197:

IS fuerit, quem tu putas,] Difficilis in hortis uendendis. AGGREDIARE: ut mihi hortos uendat. RIPA: Tyberina: nam hortos tranſtyberinos quærebat Cicero, ut celebri loco fanum extrueret. QVOTENORVM IVGERVM: Damaſippus ſuos hortos in partes diuiſerat: & qualibet parte neſcio quotena iugera continebantur, certo cuiuſque partis pretio. PLVRA ENIM NON POSSVM: de hoc ad te ſcribere, cum & de pædagogo, & de medico, & de tota domo mihi certum ſit.

Ex epiſtola XXXII. pagina 198.

VEL ſine Sica] Cuius conſuetudine delectabatur: itaque 194: Niciam, inquit, uellem mecum habere: ſed mihi ſolitudo & receſſus prouincia eſt: quod quia facile ferebat Sica, eo magis illum deſidero. (TIRONI ENIM MELIVS EST:) cauſa, cur ſine Sica poſſit eſſe. Tironem, inquit, mecum habeo, qui iam propè conualuit. FACILLIME: libenter. ut illud in epiſtola ad Celium: In maritimis facillime ſum. Et libro II. de Oratore: Et dici ornatiſſime poſſunt, & audiri facillime. Et ad hunc ipſum in-

» *ſequenti libro : Locum habeo nullum , ubi facilius eſſe*
» *poſſim, quàm Aſturæ.* Et Terentius in Heaut. *Dabo ti-*
» *bi puellam lepidam, quam facile ames.* OPPRI-
MAR: *ſubito aduentu Publiliæ . uide ſupra* 197.

Ex *epiſtola* XXXIII. *pagina* 198.

TV *tamen,*] *Quanquam, inquit, breui te uide-bo : tamen, ſi quid de hortis cum Silio confeceris uel il lo ipſo die, quo ad Sicam uenturus ero ; certiorem me uelim facias.* AD SICAM : *in eius ſuburbano.* DETRACTIONEM : *cum Silius dixiſſet, hor tos ſuos ſe eſſe uenditurum , ſed uelle quendam locum excipere : uide, inquit Cicero, ne uelit eum ipſum locū excipere in uenditione hortorum, cuius loci cauſa hor-tos ipſos emere cogitamus.* DETRACTIO-NEM: *exceptionem .* EXTREMI: *Extremi loci, extremorum hortorum, extremæ partis hortorum.*

198.

DE *tota re* (*ut ſcis*)] DE TOTA RE: *de hortis Siliȷ emendis.* VT SCIS: *ſcis tu, qua in par te hortorum fanum ædificare conſtituerim: itaque ſi eā ipſam partem Silius in uenditione uellet excipere ; cur hortos emeremus , cauſa non eſſet.*

198.

HIRCII *epiſtolam*] *Forte conſolatoriam in morte Tulliolæ.* RECENTEM : *ex Hiſpania, ubi erat Hircius cum Cæſare. & puto eam eſſe, de qua*
» 203. *Sic et infra* 258: *Regini quidam eò uenerunt Ro*
» *ma , ſanè recentes.*

193.

QVOD *lege conceditur,*] *Lex erat, quæ ſumptum ſepulcrorum præfinibat: ſupra eum ſumptum ſi quis in ſepulcrum impendiſſet, tãtundem populo ut daretur, iubebat.* QVOD NON MAGNOPERE MOVERET: *quaſi dicat: Si uellem ſepulcrum filiæ facere, facerem operoſiſſimum, & magnificentiſſimum; neque me in hoc moueret pœna legis: ſed fanum fieri uolo, non ſepulcrum; idq́;, non tam propter legis mulctam, (nam hæc me minus moueret, ſi de ſepulchro cogitarem) quàm ut locus, quaſi conſecratus, ſempiternam religionem obtineat. Hoc aperte paulo poſt his uerbis: Fanum fieri uolo, neque hoc mihi erui poteſt: ſepulchri ſimilitudinẽ effugere non tã propter pœnam legis ſtudeo, quàm ut maxime aſſequar* ἀποθέωσιν. *Recte: quod enim fani nomine appellatur, religionem habet; quod ſepulcri, non item.*

198.

APPELLARI.] *Supra, 191: lege quæ diximus ad illud, Quaſi conſecratum.* NISI MVTATO LOCO: *cõſtitueramus fanum in hortis tranſtyberinis facere: ſed mutandus locus eſt, ſi aſſequi uolumus, ut fani nomine appelletur: in hortis enim ſi faceremus, ubi multa multorum ſunt ſepulcra; ſepulcrum & ipſum uideretur eſſe, ſepulcriq́; nomine potius appellaretur, quàm fani.* MINVS VRGEOR: *dolore amiſſæ filiæ.*

Ex epiſtola XXXIIII. *pagina* 198.

ERVI] *Hoc mihi non poteſt ex animo euelli.*

PROPTER POENAM LEGIS: *pœna erat, ut quo quis inſepulcrum plus inſumpſiſſet, quàm neſcio quid quod lege concedebatur, tantundem populo daret. Supra* 198.

198:

COMMVTATIONES *dominorum*] 191: *de eadem re ſic: Ineunda nobis ratio eſt, quemadmodum in omni mutatione dominorum illud, quaſi conſecratum, remanere poſſit. quo in loco uide noſtrã interpretationẽ.* VT POSTERITAS HABEAT RELIGIONEM: *ut poſteri illud cum religione conſeruent. quod in uilla fortaſſe non facerent: in qua fanum ædificatum neſcio an eadem religione tuerentur: forte enim ex fano rurſus uillam facerent ſtudio habitandi.*

198:

RES, *locus, inſtitutum*] *Vt fanum fiat, ubi fiat, quale fiat. expono enim* INSTITVTVM, *fani genus à nobis figuratum. nam & ſupra* 190: *ubi plane idem dicit, Neque, inquit, de genere dubito; placet enim mihi Cluatij: neque de re; ſtatutũ eſt enim: de loco non nunquam.* EAM EFFVGERE: *ne in legis pœnam incidamus, ſi pecuniæ plus in hoc monimentum erogabimus, quàm quod lex concedit.*

SI TIBI PLACEBIT SIC AGERE *etc. cœpimus agere de fano ædificando: neſcio, an idem cõſilium tibi placeat, ut ſcilicet fanum filiæ faciam pietatis ergò: ſed ſi placet, cohortare & exacue Cluatium architectum, ut in hac re ſuo nos conſilio iuuare uelit. Vide* 192.

Ex epiſt. XXXV. pag. 198:

AD uillam] In ſuburbano: nam infra, Velim certiorẽ me facias, quàm diu in ſuburbano ſis futurus. quò ſe contulit rationum cauſa. deinde eaſdem rationes cogitauit ſe poſſe Romæ conficere, ſi ſe domi includeret: itaque in Vrbem rediijt. 201. 201:

198:

TVAE literæ mihi redditæ ſunt tertiodecimo die.] Hoc totum librarius, aut quicunque ille fuit, qui Ciceronis epiſtolas retulit in uolumina, translatum ex alia epiſtola, per ignorãtiam hic intexuit. cum enim Cicero eſſet in Antiati, Atticus Romæ, uel in ſuburbano; ſimile ueri non eſt, treſdecim dies eum, qui Attici literas tulit, tantulo in itinere conſumpſiſſe. ſed eſto: conſumpſerit nec opinata re impeditus. quid? non hanc tarditatem Cicero tenui ſaltem ſignificatione attigiſſet? at ne literam quidem poſuit. itaque redeo ad illud, membrum eſſe ex alia epiſtola, translatum in hunc locum ignorantia eorum, qui Ciceronis epiſtolas in unum congeſſerunt. BRVTI LITERAS: ad Atticum ſcriptas.

199.

RATIONEM tuam de Tuſculano.] Conſilium tuum, ut fanum in Tuſculano faciamus, ſi in hortis non poſſumus. & 201. 202. CELEBRITATEM: ut fanum celebri loco fiat. celebriores autem horti, quàm Tuſculanum, utpote qui prope Vrbem eſſent. IN SCAPVLAE: ſubintelligitur, hortis. ut illud 194. Ex Apollodori puto poſſe inueniri:

ſubaudi, hortis. Scapula *hic deceſſerat, relictis aliquot hæredibus: à quibus* Cicero *ſperabat fore, ut uenirent horti* Scapulani. PROPINQVITAS PRAETEREA VBI SIS: *præter celebritatem hoc habent commodi, quòd proxime* Romam *ſunt.* VBI SIS: *ubi ſine incommodo eſſe poſſis: ut in ijs facile eſſe poſſis.* NE TOTVM DIEM IN VILLAM: *ne totum diem ponam, in uillam proficiſcens: ne mihi ſemper totus dies ſit in itinere conſumendus, animi cauſa dum ad uillam me confero. quaſi dicat:* Si *quãdo* Vrbis *ſatietas me capit, ad aliquam mearum uillarum ire ſoleo: quæ ita longe abſunt, ut totum diẽ in uia ponam. quòd ſi* Scapulæ *hortos habebo, libentius in hortos exibo propter propinquitatem.* OTHONEM: *unũ ex ijs, quos* Scapula *hæredes reliquerat.*

199.

SI *nihil erit,*] Si *nihil erit, quod emamus; tibi tamen non deſinam moleſtus eſſe, ut aliquid inuenias, uſque eò, ut meam ſtultitiam ſtomachere.* Deinde *incipit moleſtus eſſe, et infert:* DRVSVS ENIM CERTE VENDERE VVLT: *ut tua culpa futura ſit, ſi nihil emamus; quandoquidem uenales certe ſunt horti* Druſiani. SI ERGO ALIVD ERIT: *ſi, præter* Druſi *hortos, aliquid inueniemus, quod uenale ſit: id niſi emero, non mea erit culpa, ſed tua: nam ego quidem, quod ad me attinet, ſæpiſſime te admonebo.* Druſianos *autem hortos* Atticus *minus probabat: itaque aliud quærebant.* Paulo *infra:* De Druſi, *inquit, hortis, quamuis ab ijs abhorreas, ut ſcribis; tamen eò confugiam, niſi quid inueneris.*

NE LABAR: ne, prolapſus cupiditate, multo plu-
» ris emam, quàm quanti ſint. Supra 196: Concede, in-
» quit, mihi, ut eo animo ſim, quo is debeat eſſe, qui emere
» cupiat. & tamen ſeruio ita cupiditati, & dolori meo,
» ut à te regi uelim. PROVIDENDI AVTEM VNA RATIO EST, SI QVID DE SCAPVLANIS POSSVMVS: quæ-
rit aliquis cauſam, cur hæc una ſit prouidendi ratio. Reſpondeo ſic: Quia ſperabat fore, ut Scapulani horti in auctione uenirent, quod ſi ita eſſet; labi non poterat; neque eos multo pluris emere, quàm quãti eſſent.
» itaque infra 200. De hortis, inquit, Scapulanis hoc uide-
» tur effici poſſe, aliud tua gratia, aliud mea, ut præconi
» ſubijciantur. id niſi fit, excludemur.

199.

APVD Terentiam &c.] Terentiam iam dimiſerat: quidpiam fortaſſe nunc ſignificat de dote reddenda.

199.

CORDVBA exiſſe,] Hac de re Hircius libro VI. Commentariorum, haud ita procul ab extremo. NESCIO QVO: Carteiam: ut auctor eſt Hircius libro VI. Commentariorum, ferè in extremo.

199.

CANINII naufragio] De quo etiam 202:
» his uerbis: Volo etiam ſcire de naufragio Caniniano
» quid ſit.

199.

Eἰς ἀποθέωσιν] Ad conſecrationem filiæ. ETIAM OTHONEM VIDE: etiam: quaſi, iterum: nam dixerat iam, Othonem conuenias peruelim. Iterum, inquit, te admoneo de Othone conue-

niendo. nam VIDE ualet conueni & alloquere. ut illud libro IIII. 61. Grauiter ſe acturum cum Aquilio, confirmauit. uidebis ergo hominem. Et XII. 189: Septimium uide. Et ibidem: Apuleium prædiatorem uidebis.

Ex epiſtola XXXVI. pagina 199:

NOSTRO cognato.] Fratris mei, & ſororis tuæ filio, qui erat in Hiſpania cum Cæſare aduerſus Pompeij liberos bellum gerente, & Ciceroni patruo detrahebat. fuiſſe autem in Hiſpania, conſtat non ſolũ ex proxime ſequentibus uerbis, ſed etiam ex illis 188: Cum à fratre familiaritate & omni gratia uinceretur.

199:

DOLABELLA obſcure,] Manifeſtum eſt, ſubintelligi uerbum, Scripſit: ſcripſit autem ex Hiſpania: nam ei bello interfuit; ut aperte indicat illud II. Philippica. Ter depugnauit Cæſar cũ ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus his pugnis affuit Dolabella, in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. Poſtea cum in Italiam reuertiſſet, coràm de Quinti maledictis & iniurijs cum Cicerone locutus eſt. 206.

199:

FIRMITATEM,] Nam imbecilliore animo uidebatur eſſe, qui filiæ mortem tandiu lugeret. Quod putas, inquit, cogitandum mihi iam eſſe de animi mei firmitate.

199:

ADIVVANDVM: tu effice &c.] ADIVVANDVM: dolore liberandum: quippe qui

etiam conſolatorium librum ſcripſerit ad ſe ipſum. EFFICE: *effice, ut hortos habeam, ut erecto monimento filiam conſecrare poſſim.* HOC MIHI DEBERE VIDEOR: *uideor fanum filiæ debere, neque dolore poſſe liberari, niſi id, quod debeo, ſol uero.* Idem *ſupra*, 190: *Quaſi uoto quodam, & promiſſo me teneri puto.* & 201: QVALEM VOLO: *qui mihi appoſitus uideatur ad filiam conſecrandam.* ISTOS HORTOS: *Scapulanos.* PARTIBVS QVATVOR FACTIS LICERI COGITANT: *quatuor enim erant cohæredes, Otho, Muſtella, Criſpus, Virgilius.* 202. 205. 124; PVBLICATVS: *ut publice uendatur.* Et *quod addit, Qui eſt* Trebonij, & *Cuſinij: tum non erat, ſed fuerat: ſicut & hortos Scapulæ appellat, iam mortui.* 200: ERAT AD ME ALLATVS: *optio mihi delata eſt emendi.* SCIS AREAM ESSE: *ſcis in eo ædificati nihil eſſe, quo maiore impenſa fanum eſſet extruendum. nam ſi ædificati aliquid eſſet; ueteris ædificij materia ad fani conſtructionem utens, ſumptum facerem multo minorem.* PLACENT: *horti.* AEDIFICATIO: *ſcribis, te abhorrere à Druſi hortis, quòd minor in ijs quàm tu uelles ædificatio ſit. id (inquit Cicero) me non mouet: nam ego nihil ibi cogito ædificare præter fanum; quod omnino ædificaturus ſum, etiam ſi illos non habuero. ædificationem autem uoluiſſet Atticus eſſe maiorem in hortis Druſi, ut in fanum deinde minus inſumeretur; quippe quod ex ipſa ædificatione fieri poſſet, impenſa multo minore, q̃ ſi materia fieret importata.*

Ex

Ex epiſtola XXXVII. pagina 200.

SVADES] Suades, ut certos tabellarios inſti-tuam. RESPONDEBANT TEMPO-RI: ibant, redibant ad utrunque noſtrum, ea ipſa, qua expectabâtur, hora. ERAT ALIQVID &c. Erat quod ſcriberemus de Silio, de Druſo, alijs præterea de rebus. ID IPSVM DILATVM EST: ſcribere ſolebamus de Othone, id eſt de hortis Scapula-nis. nunc etiam hoc argumẽtum literarum ad aliquod tempus eſt ereptum. abes enim, (erat autem in ſuburba no, ut patet 198:) & Othonem, qui Romæ eſt, de hor-tis colloqui non potes. ita ſequitur, ut nec ſcribere de eo quidquã poſſis, uſque dum in Vrbem redieris. TA-MEN ALLEVOR: etſi ad ſcribendum argumẽ ti nihil habeo, quãdo id ipſum de Othone dilatum eſt: ſcribo tamẽ, quia doloris acerbitatem minus ſentio, cum tecum quaſi loqui uideor.

Ex epiſt. XXXVIII. pag. 200.

CAESARIS uituperatio] Liber à Cæſare ſcriptus contra Catonem, Ciceronis libro laudatum. Infra, 201. Hircij epiſtola quaſi πρόπλασμα uidetur
„ eius uituperationis, quam Cæſar ſcripſit de Catone. Lau
„ dationẽ ſuam Cicero inſcripſit, Cato; uituperationem Cæſar, Anticatones. PERSPEXI EX EO LIBRO: ex Hircij libro contra Catonem ſcripto conijciebat Cicero, qualis eſſet futura Cæſaris uitupera tio. cũ. n. in ſuo libro Hircius collegiſſet uitia Catonis, ſed cum maximis Ciceronis laudibus; Cæſar autem eũ

librum uidiſſet: (neque enim aliter putandum eſt, cum Hircius *cum* Cæſare *eſſet in* Hiſpania *bellum gerente) magno id erat argumento, eas* Ciceronis *laudes* Cæſarem *probaſſe. alioqui exire librum paſſus non eſſet; neque* Hircio *permiſiſſet, ut ad* Ciceronem *mitteret. ex eo coniecturam* Cicero *capiebat,* Cæſarem *acerbius in ſe nihil ſcripſiſſe in ſuo libro, cuius laudes in alieno probaſſet.* 200.

συμβουλευτικὸν *ſæpe conor:*] Sæpe *conor aliquid ad* Cæſarem *ſcribere de ordinanda* Republica. συμβουλευτικὸν, *conſilij plenum, quod deliberationem contineat.* EIVSMODI: *nam ſi dixero, quæ mihi honeſta ſint; illi grata non erunt: rurſus ſi, quæ illi grata; mea perſona minus digna uidebuntur.* Idē 213:

200:

DVM *tua me domus leuabat,*] Si, *dum tuæ domi fui, nemo eſt à me excluſus; nemo unquam ad me uenit, quin comiter & humaniter acciperetur: quid eſt, cur me quiſquam dicat dolore uictum iacere? quando neque, dum apud te fui, quenquam ſeuerius accepi; neque, dum* Aſturæ, *ceſſaui, ſed & multa ſcripſi, et eius generis, quod certe abiecto animo facere nemo poſſet.* LEVABAT: *delectabat: nam domi ſuæ* Cicero *non ſine ſummo dolore potuiſſet eſſe, quæ memoriam amiſſæ filiæ repræſentaret. eademq; cauſa* Tuſculanum, *quaſi admonitionem* Tulliolæ, *refugiebat: ut infra* 202: NVNC IPSVM: *ſimiliter locutus eſt* 101:123.190.

200:

DISCESSVS] *Poſt* XVI. Cal. *Februarij*

ſenatores plerique Roma diſcedebant, quòd ſenatus reliquis Ianuarij diebus per legem Pupiam haberi non poterat, ac ne Februario quidem toto, niſi perfectis, aut reiectis legationibus. Ad Appium libro III. 40. *In ipſum diſceſſum ſenatus incidiſſe credo meas literas.* HVIVS TEMPORIS: *apta ad oblectandũ. hilaritatis enim tempus illud erat; quo ſenatores, laxati à curis, animi cauſa exibant.* IS, QVI OPTIMAS BAIAS HABEBAT: *qui ſe tamen huc, ſuis Baijs omiſſis, quotannis conferebat; quòd hunc receſſum amaret, Baianam illam frequentiam fugeret. quem ſignificet, diuinare non facile eſt.*

200:

ALIVD *tua gratia, aliud noſtra,*] *Partim tua gratia, partim noſtra.* EXCLVDEMVR: *uerebatur, ne hæredes Scapulæ hortos Scapulanos præconi non ſubijcerent; ſed ipſi inter ſe licerentur, omnibus excluſis. Si igitur inquit, præconi non ſubijciuntur, ego excludor. Et ſupra* 199: *Hæredes Scapulæ ſi iſtos hortos, ut ſcribis tibi Othonem dixiſſe, partibus quatuor factis liceri cogitant; nihil eſt ſcilicet emptori loci.* SIN AD TABVLAM VENIMVS: *ſin præconi ſubijciẽtur, et auctio fiet. nã* TABVLAM *poſuit pro auctione; quod auctionis ſignũ tabula figebatur. In oratione pro Cæcina, Ebutio, inquit, negotiũ datur. adeſt ad tabulã, licetur Ebutius.* OTHONIS: *Scapulæ hæredis, qui & ipſe ad hortorũ emptionem animũ adiecerat. Quanquam, inquit, locuples ſit Otho: tamen mea cupiditas efficiet, ut eum in auctione uincam. Infra* 202. *De Othone, diffido, fortaſſe quia cupio:*

» ſed tamen maior etiam res eſt, quàm facultates noſtræ,
» præſertim aduerſario & cupido, & locuplete, & hære
» de. & 203. Difficile certamen cum cupido, cum locu
» plete, & hærede. & 216. Si Faberius nobis nomen il
» lud explicat: noli quærere, quanti: Othonem uincas
» uolo. 200:

DE LENTVLO &c.] Quod ſcribis, uidendum eſſe, ut à Lentulo exigamus: res in eo non eſt: id parui refert: magis laborandum de pecunia Faberiana: quam ſi exigimus, quòd uelim enitare; conſequemur quod uolumus, ut hortos habeamus. Faberiani nominis cum alibi ſupra, tum 196. meminit his uerbis:
» Cum ijs communices, quantopere, & quare uelim hor
» tos; ſed ita poſſe, ſi expediatur illud Faberianum.

Ex epiſtola XXXIX. pag. 201.

QVA'M ſit φιλαίτιον συμφορά,] Quàm ſit querula res calamitas: quàm facile querantur, qui in calamitate ſunt. Tacite Atticum hortatur, ut de fano maioré adhibeat diligentiam, cum ſciat, quàm ſit φιλαί-
» τιον συμφορά. quod apertius paulo poſt: Niſi fanum
» fieri uidero, incurſabit in te dolor meus. MINIME IN TE QVIDEM: minime ego quidem tecum queror: minime ego te accuſo, quòd hortos adhuc non inueneris: ſed tamen ita auide ſum affectus de fano, ut, niſi id fieri uidero, incurſaturus in te ſit dolor meus. OMNES TVAS &c. ſi me conſolari uis, locum fano reperi. hæc eſt una mei conſolan
» di ratio. Paulo poſt: Si me leuari uis, hæc eſt ſumma
» leuatio, uel, ſi uerum ſcire uis, una.

201.

AGET iniuſte,] Iniquum pretium poſcet pro ſuis hortis. 202: DOMINVM: hortorum Trebonij, & Cuſinij. 199: TVSCVLANVM PLACET: ubi fanum fiat. Supra 199. & infra 202: PERFICIES: ut locum habeamus aliquem, ubi fanum extruere poſſimus.

201.

Πρόπλασμα] Præfigmentum. qualis, inquit, futura ſit Cæſaris uituperatio de Catone, perſpicitur ex ea epiſtola, quam ad me Hircius miſit. Forte enim Hircius in epiſtola idem faciebat, quod in libro ſuo, ut Catonem uituperaret cum laude Ciceronis. Vide illud 200. Perſpexi ex eo libro, quem Hircius ad me miſit.

201:

SCELERE me liberatum non putabo.] Scelerati putantur, qui uota non ſoluunt. item Cicero ſcelere ſe aſtrictum putabat, donec fanum, quod filiæ manibus promiſerat, non feciſſet. Infra 202. Ego me maiore religione, quàm quiſquam fuit ullius uoti, obſtrictū puto. Supra 190: Quaſi uoto quodam, & promiſſo me teneri puto.

Ex epiſtola X L. pagina 201:

VIDEBAM enim, quæ ſcribis:] Cum uiderem quæ ſcribis, te. ſcilicet eſſe occupatiſſimum: nullū à te deſideraui diem literarum, hoc eſt, nunquam deſideraui, nunquam expectaui tuas literas. & tamen etiam, te non habere quod ſcriberes, intelligebam.

MITTAM: *aliquem ex meis, qui tibi à me literas afferat; ut habeas cui tuas ad me dare poſſis.*

201:

NIHIL *aliud, ſcire me, noui te nihil habere.*] *Scire me, noui te nihil habere, præterea nihil.* SCRIPSI TAMEN: *rectius, ut ego exiſtimo, Scripſiſti tamen. quanquam, inquit, eſſent inanes tuæ literæ: neſcio quid tamen de Clodiæ hortis habebant.*

201:

RES &c.] *Horti Clodiæ. uellem, inquit, Scapulanos hortos emere: ſecundum eos, Clodiæ cuperem.* SECVNDVM OTHONEM: *hortorũ Scapulæ pars ad Othonem hæredem peruenerat: ideo dicit, Secundum Othonem, pro ſecũdum hortos Scapulæ: quo modo & infra paulo poſt, Malim primum Othonis, deinde Clodiæ, eoſdem Scapulæ hortos ſignificans.*

201:

ILLVD *alterum quàm ſit difficile,*] *Scapulanos hortos habere, ſcis difficile eſſe. Cur difficile? quòd & magni pretij res erat; & eorum hortorum quam partem Otho habebat, tantum aberat, ut uellet uendere, ut etiam à cohæredibus reliquas partes emere cogitaret. difficile igitur erat Othonem in emptione uincere, qui & cupidus erat, & locuples, et hæres.* 202.203. EXCOGITEMVS: *ſi neque Clodiæ, neque Othonis hortos conſequi poſſumus; enitamur, ut aliud quidpiam ad fanum excogitemus. Quod idem infra his uerbis: Si iſta minus confici poſſunt, effice quiduis.*

201:

AVT Domum] Romam. Supra 201.

201:

VT *id ipſum, quod facis, faceres:*] Vt domi te *includeres rationum cauſa. contulerat enim ſe Atticus in ſuburbanum, ut rationes ſuas commodius poſſet conficere, interpellatione ſublata. deinde uenit in mentem, idem illud* Romæ *poſſe facere, ſi ſe domi includeret. itaq; fecit.* 202:203.

201:

COMMODIVS] Romæ, *quàm in ſuburbano.*

Ex epiſtola XLI. *pagina* 202.

QVOD *ſcies recte illam rem &c.*] Deprauatus *locus: neque ſcripti libri diſſentiunt ab impreſſis. quòd ſi coniecturis locus eſſet, quas ego probare non ſoleo, niſi cum ad literam admodum accedunt; legerē ſic:* Quod *ſcribis, reri te, illam rem fore leuamento: bene facis: quanquam id eſſet, mihi crede, perinde, ut exiſtimare tu non poſſes: ut* ILLAM REM *fanū intelligas: & uerbum* ESSET *referas ad dictionem* LEVAMENTO. In *epiſtola ad* Pætum *ſimiliter ferè locutus eſt, cum inquit:* Gaudeo *perſpectā tibi eſſe curam meam ualetudinis tuæ: ſed mihi crede, nō, ut eſt reapſe, ex literis perſpicere potuiſti.* PERINDE VT EXISTIMARE TV NON POSSES: *maiori leuamento, quàm tū exiſtimare poſſes.* 202.

DIFFIDO,] Me *poſſe eum uincere in hortorum licitatione.* 200: ADVERSARIO: Othone: *qui & ipſe eoſdem* Scapulæ *hortos à cohæredibus*

" ſuis emere uoluiſſet. Infra 203. Difficile certamen cũ
" cupido, cum locuplete, cum hærede.

202.

ISTA] Vt neque Scapulæ poſſim, neque Clodiæ hortos habere. MAIORE RELIGIONE &c. fanum filiæ manibus promiſſum donec faciam, maiore me religione obſtrictum puto, quàm qui uota non perſoluunt. 190:202. TREBONIANOS: hortos: de quibus 199:201. DOMINI: unum dominum nominat 201. ſed numero multitudinis uſus eſt, quia, dominus quiſnam eſſet, ignorabat: ut 200: NE AESTAS EFFLVAT: conſiderandum tibi eſt & de hortis, & de Tuſculano: ut, ſi hortos non inuenis, Tuſculano utamur: ne æſtas effluat: hoc eſt, ut omnino fanum hac æſtate abſoluatur. 201.214:

Ex epiſt. XLII. pag. 202.

συμπαθῶς] Cõdolenter: ſcripſerat enim Hircius, Ciceronis caſum ſe dolere de filiæ morte. TV ENIM ETIAM HVMANIVS: nã ſi illam epiſtolam miſiſſes, meum dolorem quaſi tractando renouaſſes. ILLIVS LIBRVM: 200. 202: ILLIVS MAIOR LAVDATIO: Catonis. 202.

AGIS,] De hortis. 203. 207. A' PONTIANO: à quo tempore eius amicum, uel affinẽ defendi Pontianum.

202.

VT aditus ſit emptori?] Vt in auctione uenerat.

nam ad emptionem aditus eſt omnibus, cum quid per præconem uenditur. Verebatur autem, ne cohæredes ipſi inter ſe licerentur, omnibus excluſis. Supra 199:
„ *Hæredes, inquit, Scapulæ ſi iſtos hortos liceri cogitant;*
„ *nihil eſt ſcilicet emptori loci: ſin uenibunt; quid fieri*
„ *poſſit, uidebimus. Et 200: De hortis Scapulanis hoc ui*
„ *detur effici poſſe, ut præconi ſubijciantur. id niſi fit,*
„ *excludemur. ſin ad tabulam uenimus, uincemus fa=*
„ *cultates Othonis noſtra cupiditate.* PER QVEMVIS HAEREDEM: *ex quatuor hæredibus Scapulæ ſi unus modo, quilibet, adnitetur, ut horti Scapulani præconi ſubijciantur; perficiet.* MVSTELAM: *qui erat unus ex hæredibus.* 205: ἐγγήραμα: *ubi in ſenectute uiuam.*

202:

οἰκοδεσποτικά.] *Nō ſatis officio patris familiæ cōuenire. fortaſſe quia non eſſent ita fructuoſi horti, ut Scapulani. fructum enim & utilitatem ſpectare debet paterfamilias.* IN VILLA ISTA? *ſine fructu.* OTHONIS: *hortos, quos hæres Otho cupit.* 201: DRVSO LVDVS EST SVGGERENDVS: *aliquod malitiæ genus eſt excogitandum, ut ſuos nobis hortos Druſus uendat æquiore pretio. pro hortis ſuis iniqua poſtulabat Druſus. quod indicare uidetur illud,*
„ *Si Silius nolet, Druſus aget iniu*
„ *ſte, 201. Et quoniam uenditorem artificio decipere cum uolumus, aliquem ſubornamus, qui pretium non niſi minimum promittat, ut ille ſua ſpe deiectus ad æquiora deſcendat, et nobiſcū tranſigat multo minoris, quàm quanti prius dixerat: aut hoc, aut quidpiam huius ge=*

neris ſignificat, cum dicit, Druſo ludus eſt ſuggerendus. VTENDVM TVSCVLANO: *fanum in Tuſculano faciundum*. 199. 201.

202:

DOMI *te incluſiſti*,] *Vt rationes conficeres*.
» *Quod intelligit & ſupra* 201: *cum dicit*: *Venerat mi*
» *hi in mentem monere te, ut id ipſum, quod facis, face-*
» *res: putabam enim, cōmodius te idem iſtud domi agere*
» *poſſe interpellatione ſublata. Et infra* 203: *Velim ſci-*
» *re, quid tibi reſtet, aut iam ne confeceris.*

202:

CONTVDI *enim animum*,] *Cum abhorre-*
ret à Tuſculano, quòd quaſi admonitio uideretur amiſ
ſæ filiæ; ſuſpenſus & incertus per aliquot dies ancipiti
conſilio pependit, utrum Lanuuio in Tuſculanum, an
» *Romam ſe conferret: itaque* 201. *Poſtridie, inquit, Iduū*
» *Lanuuij conſtitui manere, inde poſtridie in Tuſculano,*
» *aut Romæ. Et* 201: *Ego me hinc poſtridie exiturum*
» *puto, ſed aut in Tuſculanum, aut domum. Et ibidem:*
» *Ego poſtridie Iduum Lanuuij manere coſtitui, inde aut*
» *Romæ, aut in Tuſculano. et* 214: *Proficiſcar hinc. quò*
» *autem Lanuuio? conor equidem in Tuſculanum, ſed*
» *faciam te ſtatim certiorem. Tandem uicit animum re-*
pugnantem, & in Tuſculanū profectus eſt. 201: 202.
CONTVDI ANIMVM: *pugnaui cum ani-*
» *mo meo. Idem* 203. *Vincam, opinor, animum: Lanu-*
» *uio pergā in Tuſculanum*. SI MODO PER-
MANSERO: *ſi modo in hac ſententia permane-*
bo, ut in Tuſculanum eam.

202:

NEC *Cartini &c.*] *Narrabat Philotimus, tantum abeſſe ut Pompeius Cartini teneretur, ut etiam bellum eſſet adhuc ſatis magnũ.* CARTINI: *rectius puto, Carteiæ: nam, Cartini, mendoſa dictio uidetur; cũ in Hiſpania, qui hoc nomine appelletur, locus omnino ſit nullus. Carteia autem in extrema Bætica oppidum eſt ad mare Ibericum, quò Cn. Pompeius Magni filius ex fuga ſe recepit, magno prælio uictus à Cæſare ad Mundam. auctor eſt, qui librum ſcripſit de bello Hiſpanienſi.* TENERI: *quia ſine copijs exire non audebat: ad extremum, ſeditione concitata, Carteienſium* XXX *naues longas occupauit, & profugit. auctor idem.* QVA DE RE &c. *Clodius Patauinus acceperat literas ex Hiſpania, Pompeium Carteiæ teneri.* SE ID FACTVM ARBITRARI: *cum dicerent, quod in literis ad Clodium miſſis eſſet ſcriptum, ſe id arbitrari uere ſcriptũ eſſe, ut Pompeius Carteiæ teneretur.* FVLVIASTER: *Fuluio ſimilis, ſolet Fuluium imitari, qui pro Pompeio facile mentiebatur. ſolet eſſe mendax pro Pompeio: itaque non uidetur ei magnopere credendum.* 162: NAVFRAGIO CANINIANO: 199.

Ex epiſt. XLIII. pag. 202:

DVO *magna* συντάγματα.] *Duos libros Academicos, & quinque de finibus. quæ ſcripſit Cæſare in Hiſpania bellum gerente contra Pompeij liberos.* ABERRARE: 199: *Ego hic ſcribendo dies totos nihil*

equidem leuor, ſed tamen aberro. OPTIME: *quòd ualet. Supra meminit de* Atticæ *inualetudine.* ἀκηδία *: torpedo. ſcripſerat enim* Atticus*, inſolita quadã torpedine ſe teneri: quam græco uerbo* ἀκηδίαν *nominauerat. eſt autem unum ex indicijs, quæ morbũ prænunciare dicit* Hippocrates. ETSI SCRIBIS NIHIL ESSE: *etſi ſcribis, nullius periculi rem eſſe.* 202:

ἀνεκτότερα] *Dolor ex interitu filiæ tolerabilior Aſturæ, quàm in* Tuſculano. *Vt etiam* 214: *Locũ habeo*
„ *nullum, ubi facilius eſſe poſſim, quàm Aſturæ.* MAGIS ANGVNT *&c. magis autem angent in* Tuſculano, *ex filiæ recordatione: itaque* ἀνεκτότερα *hic erant.* 202:

ETSI *tamen*] *Pro quanquam Cicero dixit tamenetſi; ut in epiſtola ad* Plancium, *Sed tamenetſi antea ſcripſi, quæ exiſtimaui ſcribi oportere: tamen hoc tempore breuiter commonendum putaui, ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe. quòd ſi tamenetſi pro tametſi ponitur: cur, Etſi tamen, reijciamus? præſertim cum idem Cicero &, Etiam ſi, dixerit, &, Si etiam, eodem ſenſu: ut in oratione de* Aruſpicum *reſponſis:*
„ *Cuius ſi etiam uim, & grauitatem illam ſingularem*
„ *ac penè diuinam aſſequi poſſem: tamen non dubito, quin ea tela etc. Expono igitur,* ETSI TAMEN, *tamenetſi; uel, quod uſitatius eſt, tametſi.* ILLA: *quæ refricant dolorem. in* Tuſculano, *inquit, magis angor: ſed ubique tamen angor: ubique enim refricat amiſſæ filiæ recordatio, quanquam magis in* Tuſculano.

202:

DE Cæſare uicino &c.] *In colle Quirinali &*
Quirini templum erat, et Salutis ædes, Salutis auguriũ
dicta. cum autem in Quirini templo ſtatua Cæſaris po
ſita eſſet, cum hac inſcriptione, θεῷ ἀνικήτῳ, *ut ſcribit*
Dion libro XLIII. *facete ominatur* Cicero, & *ait*,
eum σύνναον *Quirini malo, quàm Salutis: id eſt, Salu-*
tis in templo Cæſarem eſſe nolo, ut ſcilicet ſeruari ne poſ
ſit; in Quirini uolo, ut ob tyrannidem, quemadmodum
ille, crudeliter à ciuibus occidatur. VICINO *autem*
» *intelligit* Attici. & *paulo poſt per iocum*, Domum, in-
» quit, *tuam pluris uideo futuram uicino* Cæſare. Domũ
enim Atticus *habebat in colle Quirinali, ab auunculo*
hæreditate relictam, ut in ipſius uita Nepos *tradit:* &
habebat prope Quirini tẽplum, ut in primo de Legibus
ſcriptum eſt: & P. Victor *in* VI. *regione ſtatim poſt*
templũ Quirini collocat ædes Attici, *eademq́; in regione*
Salutis ædem ſtatuit in colle Quirinali. Vnde illud 53.
Tuæ uicinæ Salutis. σύνναον QVIRINI: *infra*
ipſe ſe exponit (215:) *cum dicit, hunc Quirini contuber*
nalem. 202:

HIRCIVM:] *Librum ab Hircio ſcriptum cõ-*
tra Catonem. AMICI NOSTRI: *Hircij.*

Ex *epiſtola* XLIIII. *pagina* 203.

VINCAM, *opinor, animum*] Tuſculanum
fugiebat, quòd eius loci, ubi Tulliola *perierat, aſpectus*
» *renouare dolorem uideretur. itaque ſupra* 202: Contu-
» *di animum, & fortaſſe uici. & infra*, 214: Conor equi
» *dem in* Tuſculano. *non dixit* Cogito, *ſed* Conor, *ut in-*

uitus, & animo repugnante. FVNDO ILLO: *Tuſculano.* MANEBIT: *æternus erit. erit quidem dolor meus uitæ æqualis, tantum aliquanto leuior: dies enim mitigabit. quòd ſi Tuſculanum, quaſi admonitionem filiæ, refugio: aut eò mihi nunquam eundum eſt: (nam dolor idem manebit) aut, ſi iturus aliquando ſum, neſcio quid interſit, utrum nunc eam, an ad decem annos.* ADMONITIO: *Tuſculanum. cuius aſpectus admonitio quædam amiſſæ filiæ uidebatur. non eſt, inquit, grauior is dolor, quem ex Tuſculani conſpectu capio, quàm qui me dies noctesq; cóficit.* QVIBVS ASSIDVE &c. *quæ erát iſtæ admonitiones, quibus aſſidue Cicero conficiebatur? uirtutes Tulliolæ.*

Ex epiſtolá X L V. *pagina* 203.

TV *igitur,*] *Subaudi, ad me uenies.* VEL BINAE: *priusquàm ad me uenias, uel binas uterque dare literas poterimus.* OCCVRRAM: *ueniam ipſe ad te, ſi tu ád me minus commode poteris.*

203.

MAGNVM *ópus eſt.*] *Vt Scapulanos hortos habeamus: primum, quòd emptori eſſe aditum hæredes nolunt:* (199:) *deinde, quòd, etiamſi permittant, mihi tamen in auctione certamen impendet cum Othone, id eſt cum cupido, cum locuplete, cum hærede.* 202. AD CLODIAM: *ut potius de Clodianis hortis cogitem.* EXPLORANDVM EST: *uidendum, quid de eo nomine ſperare poſſimus. ſine quo neutrum poſſemus, neque Scapulæ hortos emere, neque Clo*

diæ. CVM BALBO: *quo adiuuante, nomen Faberianum facile potuiſſet expediri: quòd abſente Cæſare, cum Oppio Remp. adminiſtrabat; & quæ illi egiſſent, Cæſar omnia probabat. Supra 196. Communices,*
» *inquit, cum Balbo & Oppio, quantopere & quare ue-*
» *lim hortos; ſed ita poſſe, ſi expediatur illud Faberianū.* NEC AVDERE INCERTO: *non audeo hortos emere, incerto iſto nomine, hoc eſt, niſi certus ſim pecuniam à Faberio futuram.* QVIA TANTI REM AESTIMAS: *hic aliquis exponeret; quia ſcribis, Clodiæ tibi hortos ualde probari. Ego malo ſic. quia ſcribis, Clodiæ hortos multo minoris eſſe, quàm Scapulæ: adductus in hanc ſententiam ab*
» *ipſo Cicerone; qui ſe ipſe interpretatur 216. A' Clodia,*
» *inquit, ſperare uideor ob eam cauſam, quòd & multo*
» *minoris ſunt, & Dolabellæ nomen iam expeditum uidetur. At relatiuum* TANTI *nunquid poteſt ad paruitatem referri? poteſt. & exemplum eſt 196: interpretatione noſtra ſatis illuſtratum.* ILLVD: *hortos Scapulanos.* 203.

MAGNA *res eſt,*] *Magni pretij.* CVM CVPIDO *&c. Othonem intelligit, unum ex cohæredibus, qui & ipſe eoſdem hortos cupiebat.* 200: 201: 203:

HIRCII *librum*] *In quo colligit uitia Catonis.* 200. 202. 202: ARBITRABAR: *eum eſſe mendacem, & illa, quæ dixit de Pompeio, uera nō eſſe. unde illud 202: Solet omnino eſſe Fuluiaſter.* PLVRIS VIDEO FVTVRAM: *uideo fore ut pluris æſtimetur. Iocatur.* VICINO CAESA-

R E: nō quòd ille prope te habitet, ſed quòd eius ſtatua ſit in templo Quirini, à quo templo non longe abeſt tua domus. 202:

Ex epiſtola X L V I. pagina 203:

C O N F E C E R I S.] Rationes. 201: 202. T O T V S: cum uniuerſa familia. Q V O D L I C E B I T: quot, in antiquis libris. Ego, quotus. ut dicat, T V A D M E, Q V O T V S L I C E B I T: pro, cum tot comitibus, quot mea uilla poterit recipere. unde „ illud apud Horatium in epiſtola ad Torquatum: Tu, „ quotus eſſe uelis, reſcribe; & rebus omiſſis, Atria ſeruan „ tem poſtico falle clientem. Quotus eſſe uelis, dixit, id eſt, „ quot comites uelis tecum adducere. Et Martialis: Dic, quotus es, quanti cupias cœnare: eodem ſenſu.

Ex epiſtola X L V I I. pagina 203:

C O G N A T I O N E M,] Quia Ciceronis auus amitam C. Marij ſepties Conſulis in matrimonio habuerat. libro I I I. de Legibus. Q V E M S C R I P S I S S E M: Cicero ſcripſit uerſibus librū de C. Mario, eumq; inſcripſit, Marius. libro I. de Legibus. L. C R A S S I A V I S V I: L. Licinij Craſſi, oratoris eloquentiſſimi, qui Conſul fuit cum Q. Mutio Scæuola. A V I S V I: materni. Etiam 225. appellat eū L. Craſſi nepotē. V T S E D E F E N D E R E M: contra eos, qui negabant C. Marij nepotem eſſe. Eſt autē hic, Erophilus ille Equarius medicus, de quo meminit Valerius Maximus cap. X V I. lib. I X. quē Cæſar extra Italiam relegauit, doctus nō C. Marij nepotem, eſſe,

ſed

ſed Erophilum quendã Equarium. cui deinde poſt mortem Cæſaris uncum eſſe impactum, quòd de interficiendo ſenatu cogitaſſet, ſcribit Cicero Philippica prima. quod etiam ſignificat inſequenti libro 227. PROPINQVI EIVS: C. Marius, ille ſeptẽ Conſulatibus inſignis, uxorem duxit Iuliam Cæſaris amitã. ideo propinquũ eius Cæſarem appellat. Plutarchus in Mario, & Cæſare: & Suetonius in D. Iulio: qui, eam à Cæſare pro roſtris laudatam, ſcriptum reliquit. quod et Plutarchus tradidit.

203:

O' tempora, &c.] Scripſerat Atticus aut ſic, aut in hanc ferè ſententiam: Curtius Conſulatum uellet, ſed dubitat petere. O' tempora, inquit Cicero cum indignatione: fore, cum dubitet Curtius Conſulatum petere? quaſi dicat: Curtius igitur Conſulatum uellet? infimi igitur homines de Conſulatu cogitant? O' tempora. FORE: uerbum per ſe poſitum: & eſt figura, ἀποσιώπησιν quam appellat Quintilianus: quam ferè ſolemus uſurpare, cum quid indignantes pronunciamus: quale illud apud Virgilium, Me'ne incepto deſiſtere uictam?

203:

EPISTOLAM ad Cæſarem tibi miſi.] Vt mihi reſcriberes, quid & tibi & iſtis uideretur. Illa epiſtola Cæſarem Cicero ad Parthicum bellum cohortabatur: 204: 214: 216:

203.

HORTI] Scapulani: quorum auctio futura » erat. paulo poſt: De Virgilio, ut ſcribis. hoc tamẽ uelim » ſcire, quando auctio.

Ex epiſtola XLVIII. pagina 203.

SEXTI auctioni] Sextus Peduceus Attici ami ciſſimus quidpiam in auctione uenditurus erat; Attico auctionem curante amicitiæ cauſa. 204. 205.

Ex epiſtola XLIX. pagina 204.

SI unus eſſes.] Si te unum haberem, minus ſolus eſſem, quàm cum multos habeo: maiorem enim ex tuo unius, quàm ex multorum ſermone delectationem capio. A PEDVCEO: poſt auctioně Peducei. ut 216: Ab ea igitur ad me uenies: ETIAM ANTE: non nihil ſignificas, te eſſe uenturum etiam ante Peducei auctionem.

204.

QVANDO auctio.] Hortorum Scapulanorũ. nam Virgilius unus ex cohæredibus Scapulanis. quod infra 214: non obſcure perſpicitur: ſcribit enim ſic: De
„ Virgilij parte ualde probo: ſic ages igitur. & quidě id
„ erit primum, proximum Clodiæ. Et 303: Horti quam
„ in diem proſcripti ſint, uelim ad me ſcribas.

203.

VT tempora,] Vt poſtulant tempora. nihil enim ſcripſi in ea epiſtola, niſi quod optimum ciuem deceret, ſed ut temporibus tamen paruerim. quaſi dicat: non plane tamen quod ſentiebam, edidi. quid agas? tempora ita ferũt. De eadem epiſtola paulo ante. ISTI: Cæſariani. SIMVLATIO: nam ſi eos ſimulare ſenſeris, pro eo accipiam, quaſi epiſtolam repudiarint.

204.

DE Cerelia] *Huic debebat.* 212. *hæc eſt, quam epiſtolarum, quæ familiares uocãtur, libro* X III. *com médat* P. *Seruilio.* PERSCRIPTIONEM: *ſolutionem. perſcribimus enim in tabulis, cui data pecunia ſit.* HOC METVERE: *uereris, ne ſit contra dignitatem meam; ſi ego diutius debeam.* ALTERVM: *perſcriptionem. non metuis, ne non ſit, unde ſoluamus.* Ita locutus eſt 238. SVSTINENDA SOLVTIO: *uidendum nobis eſt, ut ne Cereliæ prius ſoluamus, quàm de Metone & Faberio debitoribus noſtris ſciamus: uidelicet, an poſſint & ipſi nobis ſoluere, & id quando uelint.*

Ex epiſtola L. pagina 204.

PROFECTVS eſt.] *Athenas.* PRAES PRO FLAMINIO: 233:

204:

QVID egeris.] *Num oſtenderis iјs, quibus ſcis oſtendi me uelle.* DE SILIO: *de hortis Siliј. ſupra.* 204:

SPINTHEREM] *Opinor intelligi filium* P. *Corneliј Lentuli, eius, quem ab aſſecla quodam Spintheris cognomen ſumpſiſſe* Valerius *tradit. nam pater iam perierat, ut in libro de claris oratoribus. & Spintheris cognomine filium quoque* Plutarchus *appellat in Cæſare.* 207. 226: 204:

SECVRI *es animi,*] *Non laboras. Libros de philoſophia his temporibus* Cicero *ſcribebat: quorum argumentum & ſentẽtias ferè ſumebat à Græcis; uer=*

biſq; utebatur non admodum conſuetudine tritis, cum Græcorum uerborum uim exprimere Latinis uerbis cogeretur, idq; conſequi non poſſet uſitatis: ut in eo nimiũ libertatis aſſumens, de lingua Latina minimum laborare uideretur. TALIA: de philoſophia. quos autẽ libros, non ſcribit: quòd, tam propè cum eſſent, ut non modo per literas, ſed etiam præſentes ſæpe colloquerentur, nominare uidebatur eſſe minus neceſſarium. ἀπόγραφα SVNT: hæc, quæ ſcribo, non ſcribo cum labore, quum è Græcorum libris deſcripta transferam in meos. VERBA TANTVM AFFERO: uerba affero de meo, res mutuor à Græcis.

Ex epiſtola LI. pagina 204:

EPIROTICAE literæ] Quas in Epirũ ſcribis tuorũ negotiorum cauſa. FASCICVLVM: quem in Epirũ mittis, ut ex Epiro deinde Athenas deferantur: nam Athenis erant Martianus & Montanus cum Ciceronis filio.

IN LIBRVM XIII. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 204:

CICERONEM] *Filium.* SEVERIVS: *obiurgans eum, quòd immoderatos ſumptus faceret. quod indicat illud 222.*
» *Turpe eſt nobis illum, qualiſcunque eſt, hoc primo anno*
» *egere: poſt moderabimur diligentius.* MAGIS, QVAM QVEMADMODVM: *dictio Quàm*
» *uidetur abūdare. ſic infra, Nec in hac quidem re quid*=
» *quā magis, ut uellē, accidere potuit.* TVLLIOS: *Martianum & Montanum, qui cū Cicerone filio Athe*
» *nis erant. quod illud oſtendit 204. L. Tullium Monta*=
» *num noſti, qui cum Cicerone profectus eſt. Et illud, Miſi*
» *ad te epiſtolas ad Martianum, & Montanum.* AVT ISTA PROFICIENT: *iſta, hæc diligentia, qua tu in literis tuis ad Ciceronem & ad Tullios uſus es.* PROFICIENT, *ut Cicero in ſumptibus ſit reſtrictior.* 205.

DE *pecunia*] *A' debitoribus exigenda, ut hortos emere poſſet.* OB EAM CAVSAM, QVAE SVSCEPTA EST: *ob fanum, quo filiam conſecrare deliberatum eſt.* CVIVS FESTINATIONEM MIHI TOLLIS: *non uis me feſtinare, neque pateris ut ego te urgeam, cum*

hac æſtate nos, quod uolumus, habituros affirmes.

205.

ISTIS *placeat*] ISTIS, *Cæſarianis.* PLACEAT, *mittẽda ſit ad Cæſarem, nec ne.* 204. NICIAS: *hic erat apud Ciceronem.* 294. 204: QVANTI PATREM FECI: *cuius Quæſtor Cicero fuerat in Sicilia, auctore Pediano.* ETSI DE EPISTOLA: *ad Cæſarẽ: de qua paulo ante.*

Ex epiſtola II. pagina 205.

CELERITAS *tua,*] *In ſcribendo.* RES IPSA: *quam ſcripſiſti: qua nihil poteſt eſſe indignius.* HVMANITATEM OMNEM: *omnem ſenſum humanitatis: ut iam neque dolere ullo damno, neque lætari ullo commodo poſſimus. id autem ob inte-ritum filiæ: qua amiſſa, nihil iã in reliqua uita ſibi eſſe curandum ſtatuebat.*

205.

VERVNTAMEN.] *Expectabam. Et eſt figura, qua uſus eſt* 227. 229. *& in epiſtola ad Tironẽ*
„ *his uerbis: Confice profeſſionem: etſi hæc pecunia ex eo*
„ *genere eſt, ut profeſſione non egeat: ueruntamen.*

205:

EPISTOLAS] *Quibus eos Cicero rogabat, ut exactionem Faberiani nominis adiuuarent. nam &*
„ *ſupra* 196. *Cum Oppio, inquit, & Balbo communices,*
„ *quantopere, & quare uelim hortos; ſed ita poſſe, ſi ex-pediatur illud Faberianũ.* ET TAMEN: *quã-quam ad Oppium & Balbum ſcripſi de Faberio: tu ta-men ſicubi Piſonem poteris cõuenias, ut cũ eo de auro*

colloquaris. Et, opinor, hoc intelligit, ut ad emptionem hortorum auream pecuniam à Piſone argentario mutuam ſumeret uſura pendenda: uel: ut argentea pecunia Piſoni daretur, Piſo auream redderet. Piſonem autem argentarium fuiſſe, indicat illud 186 : *Ad Aulum*
» *ſcripſi, ut ea, quæ bene noſſem de auro, Piſoni demon-*
» *ſtrarem. quo etiam loco de permutatione agitur. Et in-*
» *fra* 206. *Si quid poteris, inquit, cum Piſone conficies:*
» *Aulus enim uidetur in officio futurus.* *utrobique enim Auli mentio: et utrobique eius opera apud Piſonem Cicero uidetur uti. De Piſone autem* 206. 208. 208 : 227: 205.

ATTRIBVATVR,] *Numeretur, ſoluatur. Attributam pecuniã Pedianus dicit eſſe, quam in ſtipendium militum ex ærario depromptam Tribuni ærarij Quæſtoribus adnumerabant. idem ferè* M. Var*ro. ſed à rebus publicis transferri ad priuatas, docet il-*
» *lud* 253. *Maxime autem me angit ratio reliquorum*
» *meorum: quæ quanquam explicata ſunt; tamen, quòd*
» *& Dolabellæ nomen in his eſt, & attributio eſt mihi no-*
» *minum ignota, conturbor. Et item illud in epiſtola ad*
» *Tironem: De attributione conficies. De repræſentatio-*
» *ne uidebis. De domeſticis rebus hactenus. de publicis*
» *omnia mihi certa, quid Octauius, quid Antonius.*

ACCIPIES AB EROTE: *cognoſces ab Erote quantum nobis à Faberio debeatur. is enim Ciceronis rationes procurabat:* 247: 248. 254. 264: 205.

ARIOBARZANIS *filius*]. *Eius, quem à Mithridate fuiſſe expulſum legitur in oratione pro lege*

Manilia. EVM SESTIVS NOSTER PAROCHIIS PVBLICIS OCCVPAVIT: ei Seſtius noſter & domum iam & omnia ad uictum neceſſaria de publico curauit. PAROCHIIS, præbitionibus: & parochus, qui huic muneri præerat, ut ſumptu publico ſiue legatos, ſiue alios muneribus ornaret, aut etiã aleret. & dixit OCCVPAVIT, quaſi ante me cepit, ut ego eum fruſtra ſim inuitaturus. quale illud in Tuſculanis, opinor, quæſtionibus:

» Occupaui te fortuna, atq; cepi, omneſq; aditus tuos

» interclusi, ut ad me aſpirare non poſſes. Legendus Acrõ

» in illud Horatij, Proxima Campano Ponti quæ uillu=

» la tectum Præbuit, & Parochi quæ prebent ligna, ſa=

» lemq;. SVMMO BENEFICIO MEO: nam Ariobarzanem eius fratrem, Cappadociæ Regem, præſentibus inſidijs nec opinantẽ liberauerat, regnumq; ei ſeruauerat, ut in epiſtola ad ſenatum, & in ea, quã eodem libro ad Catonem ſcripſit. CVM FRATRIBVS ILLIVS: unum Ariobarzanem ſeruauit, ut ipſe ad ſenatum & ad Catonem ſcribit: ut uideatur, fratre legendum potius, quàm fratribus: ſed, repugnantibus antiquis libris, nihil muto.

AVCTIO Peducei:] Cui Atticus dare operã uolebat. 203: CVM POTERIS ERGO: ad me uenies. FABERIVS: exactio nominis Faberiani. A DISCIPVLIS: quos Romæ habebat. & fortaſſe is eſt, qui Cicerones filios docuerat: de quo ſupra.

Ex epiſtola III. *pagina* 205:

NON *dum ſcilicet,*] Literas equidem à te expectabam, ſed non dum tamen. qui enim tabellarij à te mane diſcedunt; (erat autem Atticus Romæ, Cicero in Tuſculano,ut propinqui maxime eſſent,208:)mane certe huc peruenire non poſſunt; multo etiam minus, qui meridie.

205:

ISTA *nomina*] De quibus ad me ſcribis. Cicero cum pecuniam non haberet, unde hortos emeret: Attico mandauerat, ut aliquid uenderet. Atticus in uenditione non pecuniam accepit ab eo, qui emit; ſed nomina;ita tamen, ſi ea nomina Cicero probaſſet, ad quē de ea re ſcripturus erat. VIDERIS DVBITARE: quòd & plura ſint nomina; ut exigi deinde omnia,niſi magna moleſtia,non poſſint: & in iſtis nominibus non bonum nomen Celius uideatur. AD ME REFERS: Atticus ad Ciceronem retulerat de nominibus illis,ut faceret ipſe quod liberet: hoc eſt,ut illa uel acciperet,uel reijceret, quandoquidem ipſius res ageretur. IPSE: ſi ipſe adeſſem, & meū negotiū gererē. VTRVNQVE LAVDO: utamur,inquit,his nominibus: nam neque mihi plura uidentur: & Celium probo.

205:

FACTVS *eſſet*] Germani in ſuis libris, factus es: ego, factus eſſes: hoc ſenſu: niſi hæc nomina haberemus, tu aliquando præs factus eſſes pro me. Et quia dixerat ALIQVANDO, incertum tempus & incertam rem ſignificans: definit,& tempus remq;

exprimit,cũ infert, IN HIS QVIDEM TABVLIS. *in his quidem tabulis, quas in hortorũ emptione facturus ſum,pro me certe ſpopondiſſes, niſi hæc haberemus nomina; quæ hortorum uenditoribus dari poſſent.* A ME IGITVR OMNIA: *fiet. Ego te de ſponſione non rogabo: ipſe per me omnia cõficiam.*

205:

QVOD *dies longiores:*] *Malim ſit,Quod dies longior eſt: ut intelligatur dies nominum exigẽdorum, quã ſcripſerat Atticus abeſſe longius,quàm oporteret.* TENEAMVS MODO, QVOD VOLVMVS &c.] *Contingat modo, quod optamus, ut ſcilicet hortos aſſequamur: nam quod ad diem nominum attinet,quam ſcribis longiorem eſſe; puto fore,ut præco,qui Scapulanos hortos in auctione uẽditurus eſt, non præſentem pecuniam ab emptore poſcat,ſed diem largiatur ſolutionis faciendæ non minus lõgam, quàm ea dies eſt,ad quam hæc nomina exigentur.quòd ſi iſtã diem præco non concedet; non dubito, quin ab hæredibus eam impetremus. itaque utamur his nominibus: neque te iſta dies moueat; cum æque longa futura ſit ea, quàm ad hortorum pretium perſoluendum ſi minus præco,hæredes certe dabunt.*

205:

VIDEBIS.] *Vt in auctione Scapulanorũ hortorum,quantum poterint, nos adiuuent. Erant enim ex cohæredibus: quod inſequens membrum declarat.* PARS DVORVM: 206. *quæ pars hortorum ad Criſpum, quæ ad Muſtelam pertineat.* EPISTOLAM: *mihi à Bruto miſſam.*

Ex epiſtola IIII. pagina 208.

HABEO *munus &c.*] *Infra 214: ita ſcribit:*
» *Si unde potes, erues, qui decem legati Mumio fuerint.*
» *Polybius non nominat. eorum nomina Atticus inuenit, inuenta miſit ad Ciceronem. Habeo, igitur inquit, munus à te elaboratum decem legatorum. Et hic quoque perſpicuum eſt, lapſum eſſe in ordine qui has epiſtolas retulit in uolumina: cum infra de nominibus decẽ legatorum Atticum roget, hic autem ea ſe dicat accepiſſe.* ET QVIDEM PVTO: *puto eos fuiſſe, quos tu ſcribis.* NAM FILIVS *&c. dixerat olim Hortenſius Ciceroni; in decem legatis cum L. Mumio ad bellum Achaïcum profectis Tuditanum fuiſſe; cum Tuditanum proauum ſuum intelligeret, Cicero autem de auo dictum acciperet. Sed Atticus proauum fuiſſe oſtendit, eius patrem, quem Cicero ſignificari ab Hortenſio putauerat. Reſpondet igitur ad epiſtolam Attici, in qua ille ſcripſerat, in decem legatis fuiſſe Tuditanum Hortenſij proauum; cũ Cicero eius filium, Hortenſij auum, intelligi putaſſet. Senſus eſt: Puto plane fuiſſe decem legatos, quos ad me ſcripſiſti; & fuiſſe in iis Tuditanum Hortenſij proauum: ego autem de Tuditano eius filio intellexeram: quem in decem legatis non fuiſſe, nunc quidem facile credo, cum Quæſtor fuerit anno poſt, quàm Quæſtor Mumius: ut ſimile ueri non ſit, legatum Mumij fuiſſe, cum adhuc eſſet adoleſcens. uide 206: 216: 217: 218.* MVMIVS: *L. Mumius Achaicus, qui Cõſul fuit cum L. Cornelio Lentulo, clarus euerſa Corintho.* DE NO-

MINIBVS QVAERIS QVID PLACEAT: *de nominibus legatorum à te ſcriptis.* PLACERE: *oſtēdit ſibi placere legatorum nomina, cum dixit,* ET QVIDEM PVTO.

206.

CONFICIES:] *De auro.* 205. AVLVS *&c. Aulus in eo nos adiuuabit.*

206.

VELIM *ante poſſis:*] *Cuperem, ante Bruti aduentum, liceret tibi in Tuſculanum ad me uenire.* VT QVAERAT: *ut quærat de familiaribus, aut de ſeruis Bruti, quo die ſit uenturus in Tuſculanum.*

206.

ET *uidelicet:*] *Et uidelicet puto ita eſſe. cū enim ad Corinthum fuerit, & fuerit Conſulis frater: conſentaneum eſt, eum in decem legatis, quos frater habuerit, fuiſſe.*

Ex epiſt. V. pag. 206.

VRGE.] *Vt hortos ſuos nobis uendat.* ILLAM DIEM *etc.*] *Intelligit hortos Scapulanos, cum dicit* ILLAM DIEM: *cum* ISTAM, *Silianos. & diem intelligit ſolutionis. Torquatus enim hoc dicebat: Silium concedere, ut hortorum ſuorum emptor menſe Maio pretium perſolueret: hæredes Scapulæ tam longam diem non concedere. ideoq; Atticū Cicero hortatur, ut urgeat de Silianis.*

206.

DE *Criſpo, & Muſtela*] *Hoc eſt de hortis Scapulanis: uterque enim hæres erat Scapulæ.* 205:

206.

ADVENTVM] *Cum in Tuſculanum ue=niet.* IN MAGNO NOSTRO NEGOTIO: *de hortis ſcilicet.*

Ex epiſtola V I. *pagina* 206.

DE *aquæductu*] Non in agro, ſed in Vrbe. COLVMNARIVM *&c. tributum, quod in ſingulas columnas domum ſuſtentantes exigeretur, propterea quòd opulentiam ſignificarent habitantium.* Cæſar *libro* III. *de bello* Ciuili: Acerbiſſime *imperatæ pecuniæ tota prouincia exigebantur. multa præterea generatim ad auaritiam excogitabãtur. in capita ſingula ſeruorum ac liberorum tributum imponebatur. colũnaria, hoſtiaria, frumentum, milites, remiges, arma, tormẽta, uecturæ imperabantur.* VIDE NE NVLLVM: *malo,* VLLVM. *ut dicat:* Vide, *ne in columnarium ullum uectigal incidamus. uide, ut omnino columnarij debitionem effugiamus.* Forte *quidpiam cum columnis* Atticus *ædificabat* Romæ Ciceronis *nomine: ut de columnario deinde pendendo non ſine cauſa* Cicero *timeret.* LEGEM: *qua columnarium antea pendebatur.* 206.

PISONI *&c.*] Argentario, *pecuniam,* Catoni *pupillo, aut eius tutoribus creditam, repetenti.* COHAEREDIBVS: *Catonis creditoribus.* DE PVERO LVCVLLO: *ſi de pecunia, quã Luculli pueri tutor in Achaia ſumpſit,* Piſo *aget. erat autem, ut eſt in proœmio libri* III. *de* Finibus, *unus è tutoribus* Cicero. CVM ILLIVS OBIVR=

GATORIA: *qua Brutus eum obiurgauerat, quòd interitum filiæ mollius ferret, quàm uirum deceret. itaque ipſe Brutum ſolans in morte matris: Eſt, inquit, alie*
» *num tãto uiro, ut es tu, quod alteri præceperit, id ipſum*
» *facere non poſſe. me quidem cum rationes, quas collegeras, tum auctoritas tua à nimio mœrore deterruit: cũ*
» *enim mollius tibi ferre uiderer, quàm deceret uirũ, præſertim eum, qui alios conſolari ſoleret: accuſaſti me per*
» *literas grauioribus uerbis, quàm tua cõſuetudo ferebat.*

IVDICIALI MOLESTIA VT CAREAM: *ſcripſerat Atticus, eſſe qui eius patrocinium in iudicijs deſiderarent. uidebis, inquit Cicero, ne quis mihi moleſtus ſit, ut eum in iudicio defendam. nam iudiciali moleſtia omnino cupio carere.*

206:

ISTVM,] *Quem tu ſcribis in decem Mumij legatis fuiſſe.* FILIVM: *iſtius Tuditani filiũ fuiſſe putaram in decem: ſed uidelicet aſſentior tibi, qui patrem ſcribis fuiſſe, cum filius, qui tum erat adoleſcens, legatus eſſe nõ potuerit.* MVMMIVM FVISSE *ad Corinthum: cũ Lucio fratre, qui eam deleuit.* 206. SPVRIVS: *nepos, ut opinor, Spurij Mumij, quẽ dicit ad Corinthum fuiſſe cum fratre.* NVPER EST * EPISTOLAS &c. *tale quidpiã deſideratur,* MORTVVS: *ut,* QVI NVPER EST MORTVVS, *legatur.* MISSAS: *à Spurio Mumio.* QVIN FRATRI *fuerit legatus, non in decem. Proficiſcentibus ad bellũ legati dabantur: poſtea, cum quid proſpere geſtum eſſet, decem inſuper legati decernebantur. In oratione*

» *pro Cornelio Balbo, C. Cæſarem, inquit, ſenatus & ge=*
» *nere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero*
» *dierum nouo. idem in anguſtijs ærarij uictorem exer=*
» *citum ſtipendio affecit: Imperatori decem legatos de=*
» *creuit.* Et de prouincijs conſularibus: *Actum eſt de*
» *decē legatis: quos alij omnino non dabant, alij exem=*
» *pla quærebant, alij tempus differebant, alij ſine ullis*
» *uerborū ornamentis dabant. in hac quoque re ſic ſum*
» *locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod Reip. cauſa*
» *ſentirem, facere uberius propter ipſius Cæſaris dignita=*
» *tem.* Et in epiſtola ad Lentulum: *Stipendium Cæ=*
» *ſari decretum eſt, & decem legati.* Fuit igitur Spurius Mumius in primis fratris legatis, in decem non fuit. ILLVM FRATRI: Sp. Mumium L. Mumio. IN PRIMIS EIVS LEGATIS: in ijs, quos primum eduxit.

Ex epiſtola VII. pagina 206:

HAEC cures,] HAEC, quæ ad me ſcripſiſti: nam Attici literis reſpondet.

206:

A CAESARE] In Hiſpania bellum gerente contra Pōpeij liberos. IN EPISTOLA NOSTRA: intelligit epiſtolam, quam ad Cæſarem ſcripſit: quam tamen, ut opinor, non miſit, quòd in ea Cæſaris amici, qui Romæ erant, nimium multa mutari uellent. 215. 214. Argumētum autem illius epiſtolæ hoc fuit, ut Cæſar Remp. conſtitueret; quæ minus firma uideretur, legibus, quas ipſe tulerat, neglectis: deinde ad Parthicum bellum proficiſceretur. 217:

LEGES SVAE : *ut de iudicijs, de ſumptibus, de præmijs eorum, qui plures filios ſuſcepiſſent . quas leges tulit poſt bellum Africanum .* Dion libro XLIII. EST εὔλογον : *uelle Cæſarem Romæ manere propter eam cauſam.* IDQVE ERAM SVSPICATVS *&c. ego item exiſtimaueram, fore, ut Cæſar maxime propter eam cauſam Romæ uellet manere, ne ſe abſente leges ſuæ negligerentur . idq; ſcripſi in epiſtola ad Cæſarem.* SED ISTIS MOS GERENDVS EST : *quibus eam epiſtolam mitti nõ placet.* 204. 215. NISI PLACET *&c. niſi tu in hac opinione es, ut hanc ipſam ſententiam perſequamur, hoc eſt, ut omnino ſcriptam epiſtolam ad Cæſarem mittamus.* 207.

ET *Lentulum cum Metella feciſſe diuortium .*] *Refertur ad illud, Seſtius narrabat.* DE MVSTELA, AVT SI SILIVM VIDERIS : *de hortis Scapulanis, & Silianis. hoc ſupra ita ſæpe narratur, ut hic putidum uideatur explanare.*

Ex *epiſtola* VIII. *pagina* 207.

TRIPLICES *remiſeras.*] *Modo à me diſceſſeras, & paulo poſt ego ad te trinas literas miſeram, tuq; ad omnia reſponderas : ut iam, quod ſcribam, nihil plane ſit.* TRIPLICES : *non dicit, trinas, ſed triplices, quaſi, tribus meis epiſtolis reſpondentes. Et cum dicit, Paulo poſt triplices remiſeras ; plus dicit ad oſtendendam argumẽti inopiam, quàm ſi dixiſſet, Paulo poſt trinas ad te miſeram. Quod enim tribus epiſtolis Cicero ſcripſiſſet, colligere eadem illa, & in quartam*

conijcere

conijcere potuiſſet: quod facere non nunquam ſolemus. ita ſcribendi ſententiam habuiſſet. cum autem non modo ipſe ad Atticum trinas miſiſſet, ſed Atticus ad omnia reſpondens triplices remiſiſſet: iam plane, quod ſcriberet, reliquum nihil erat.

207.

CELIANORVM] *Vide illud 187: In Bruti epitome Fānianorum.* A' PHILOXENO: *mitte Panætij librum de prouidentia, à Philoxeno ſumptum.*

Ex epiſtola IX. *pagina* 207.

DOLABELLA.] *Confectum enim bellum erat in Hiſpania: cui Dolabella interfuit. & ante Cæſarem in Italiam reuertit.* E'κτενέστερον: *cum maiore ſignificatione beneuolentiæ. Et ſubintelligi perſpicuũ eſt, Illius ſermone.* VENTVM EST TAMEN AD QVINTVM: *pro, tamen, rectius mea ſententia legeretur, tandem: ſenſu non obſcuro.* MVLTA ἄφατα, ἀδιήγητα: *dicebat Dolabella à Quinto filio dicta cõtra Ciceronẽ in Hiſpania: quod et antea literis idẽ Dolabella obſcure ſignificauerat.* 199: EXERCITVS: *Cæſaris in Hiſpania. non, inquit, ſecreto, aut inter paucos mihi male dixit Quintus, ſed ita palàm, ut exercitus omnis intelligeret. & cũ alia in me coniecit ἄφατα, ἀδιήγητα, tum unũ eiuſmodi, quod ego, niſi exercitus id ſciret, non dico Tironi dictare, ſed ipſe ſcribere nõ auderẽ.* SED HACTENVS: *reprimit ſe. nam cum oſtendiſſet, illud maledictum à Quinto in ſe collatum ita turpe eſſe, ut ſcribendum nõ*

uideretur ; ſed ſcribere tamen ſe uelle, quando id exercitui notum eſſet uniuerſo : uictus acerbitate rei, ſcribendi conſilium omiſit, & intulit, SED HACTENVS, *figura utens ſententiam terminante.*

207:

SECVM *egiſſem,*] *De re Torquati . ut apud Cæſarem aliquid ageret Dolabella Torquati cauſa ; cũ Torquatus ipſe gratia minus poſſet, qui Põpeianus fuiſſet . intelligo autem Aulum Torquatum : nam Lucius frater perierat, ut in Bruto legitur: quem librum ante hoc tempus ſcriptum eſſe, uel id aperte indicat, quod in eo libro Marcellum ait Mitylenis uiuere, hic autem occidiſſe tradit ; 108.*

207:

SI *quid de Bruto.*] *Quid ſignificat? Bruti nouas nuptias . nam dimiſſa Claudia, Appij filia, de qua In Familiaribus epiſtolis 32 : Porciam duxit Catonis Vticenſis filiam : cuius & Plutarchus in Bruto & Catone Vticenſi, & Valerius Maximus libro III. meminerunt.* NICIAS: *qui erat apud Ciceronẽ 204: 205.* CONFECTVM PVTABAT: *de Porciæ nuptijs . & cõfectum ſanè eſt ante Cæſaris aduentum . nam infra, Porciæ laudationem ſcribit eſſe mittendam Domitio, & Bruto; Domitio, quòd filius eſſet ; Bruto, quòd affinis, ex Porciæ coniugio. 219. 222:* DIVORTIVM: *Claudiæ.* LABORO IDEM, QVOD TV: *ut Porciam ducat Catonis filiam.* OFFENSIONIS: *ſi quid apud homines offendit, quòd Claudiã repudiarit.* HAEC RES: *nuptiæ Catonis filiæ. quos enim offendit Clau*

diæ diuortio, eos ſibi reconciliabit Porciæ *coniugio.* Et
» *non ita multo eadem de re, Bruto, inquit, quamprimũ*
» *agendum puto, præſertim ſi ſtatuit: ſermunculũ enim*
» *omnem aut reſtinxerit, aut ſedarit.* Erat enim Catonis *nomen maxime populare, quòd nemo unquam à libertate conſtantius ſtetiſſet, uſque eò, ut ſibi mortem cõſciſcere maluerit, quàm ſeruire.*

207:

IN *Arpinum*] *Erat enim in* Tuſculano, *cum hæc ſcripſit.* CONSTITVI: *ut fructus redderent uberiores. Fuit faciendum, inquit paulo poſt, ut conſtituerem mercedulas prædiorum.* EXEVNDI: *ſi manerem hic ad Cæſaris aduentum, qui ex bello Hiſpanienſi* Romam *uictor redibat: tum mihi in* Arpinum *ire minus liceret, ne ille ſuſpicaretur iccirco me lõgius diſcedere, quòd uictorem æquo animo uidere non poſſem. eundum igitur, antequam ueniat.* DE CVIVS ADVENTV: *ad quam diem affuturus eſſet.* ILLVC: *in* Arpinum. QVID NEGOTII SIT: *in conſtituendis prædiolis.*

Ex epiſtola X. pagina 207:

DE Marcello,] *Quem* P. Magius Chilo *in* Athenienſium *portu interfecerat. extat de eius interitu* Sulpitij *epiſtola ad* Ciceronem. NEQVE ACCIDERAT ANTEA: *nunquam enim acciderat, ut clariſſimus uir ab homine teterrimo, ueteri amico, et comite, nullam ob cauſam occideretur. cum autem nunc acciderit, quod nemini in mentem ueniſſet timere: nullum iam eſt periculi genus, quod metuendum*

non ſit. 207:

Παρὰ τὴν ἱστορίαν τῦ,] *Scripſerat* Atticus Ciceroni, *ut ſe diligentiſſime cuſtodiret, præſertim reliquum con= ſularem. hoc, inquit, eſt præter hiſtoriam: hoc, quod ſcribis, falſum eſt: quid enim? Seruius Sulpitius non & ipſe conſularis?* TV: *poſuiſti in epiſtola tua.* RELIQVVM CONSVLAREM: *ſubin= telligitur, Vt omni diligentia tuear, atque conſeruem.* HOC NVLLAM AD PARTEM VA= LET: *hæc cautio, atque hæc diligentia, quam in tuenda ſalute adhiberi uis, quem fructum afferet, mihi præſertim, qui in uita iam quod agam nihil habeo, ne= que domi, neque foris? Equidem ſic exiſtimo, non mi nus bene actum cum illis, qui perierunt; quàm nobiſcũ, qui fortunæ beneficio conſeruati ſumus.* QVID ENIM SVMVS? *non eſt de pluribus ſententia,*
» *ſed de ipſo tantum. nam infert: Quòd niſi hoc mihi ue*
» *niſſet in mentẽ, ſcribere iſta neſcio quæ; quò me uerte=*
» *rem, non haberem.* 207:

Κοινότερα *quædam, &* πολιτικώτερα.] *Subaudi, mittenda. Puto, inquit, quemadmodum tu ſcribis, li= brum aliquem ad* Dolabellam *nobis eſſe mittendum, qui contineat non* τὰ φιλοσοφικὰ, *ſed potius* κοινότερα *quædam, &* πολιτικώτερα. *quod eius generis ſcripta magis uiderentur* Dolabellæ *conuenire, qui non in ſtu= dijs doctrinarum, ſed in* Republica, *& in communi quodam literarum genere uerſatus eſſet.* VALDE
» ENIM DESIDERAT: 209. Volo Dolabellæ
» *ualde deſideranti: non reperio, quid: & ſimul* αἰδέο-
» μαι τρῶας.

207.

BRVTVS *ſi quid ;*] *Si Porciam in matrimonium duxerit.* SI STATVIT: *ſi ſtatuit eam ducere, puto ei faciundum eſſe ut quamprimum ducat.* SERMVNCVLVM: *eorum, qui diuortium Claudiæ reprehendebant. Nam & ſupra, Ni- cias confectum putabat, ſed diuortium non probari.* RESTINXERIT, AVT SEDARIT: *hoc eſt quod dixit in epiſtola proxima ſuperiore : Si quid eſt offenſionis, hæc res mederi poteſt. Nam populum non tam offendit Claudiæ diſſidio, quàm delectabit Porciæ nuptijs.* QVI LOQVANTVR ETIAM MECVM: *Claudiæ diuortium improbantes.* IPSE: *Brutus. hæc, inquit, ipſe optime ſtatuet, præſertim ſi utetur conſilio tuo. mecum enim hac de re loqui non poterit, qui in Arpinum cogito* X I. *Cal. Quintiles.* 207:

XI. Cal.] *Quintileis. profectus tamen eſt triduo poſt, nempe* VIII. *Cal. ut ſcribit* 211 : *&* 218 : SED TAMEN ILLIC: *illic tamen quiddam eſt, quod agam. quid autem illud erat? ut ſcilicet ſua prædiola conſtitueret. lege in ea, quæ hanc antecedit, & ea, quæ conſequitur, epiſtola.* SPINTHEREM: *hic eſt, de quo* 204 : *qui à patre Spintheris cognomen accepit. &* 228.

208.

MISIT] *Miſit, qui Spintherē hodie uenturum nunciaret. ut illud ad Tironem : Curio miſi, ut medico honos haberetur. & ad Brutum : Mitte ad Lupum noſtrum, ut is nobis eas centurias conficiat.* DE

INTERITV MARCELLI: *erant enim, qui ſuſpicabantur, M. Marcellum à P. Magio fuiſſe occiſum auctore Cæſare.* CVM DE MAGIO CONSTET: *cum conſtet, P. Magium, qui Marcellum uulnerauerat, paulo poſt flagitiũ agnouiſſe, ſeq; ipſum, ſibi è ſcelere iratum, interfeciſſe: res indicat, eius facti cauſam non in Cæſarem, ſed in Magij furorem eſſe conferendã.* NON INTELLIGO: *cur Brutus Cæſarem purget. apparet enim, aliquid in Cæſarem dici: quod, quale ſit, uelim explanes.* QVANQVAM *&c. ego, inquit, quod ad me attinet, non dubito, quin Magius amentia impulſus Marcellum interfecerit inſcio Cæſare: ſed illud cogito, quænam illi tantæ amentiæ cauſa potuerit eſſe, ut talem uirum, amicum ſuum, etiam ſpõſorem occiderit.* NIMIRVM ID FVIT: *nimirum propter eã ſponſionem Marcellum Magius interemit. cum enim unà cum Marcello Romam rediret, & creditoribus non haberet unde ſolueret: credo, petiiſſe aliquid à Marcello ſponſore ſuo, illum autem non quidem cum opprobrio, ſed conſtanter reſpondiſſe, negantem ſe daturum: ex eo Magium in iram & amentiã prolapſum, illum occidiſſe. Hoc Cicero, coniecturam ſecutus, opinabatur: ſed Valerius Maximus libro nono aliam ponit eius*
» *amentiæ cauſam. cuius uerba ſubſcribemus: Conſternatum, inquit, Magij Chilonis amentia pectus, qui M.*
» *Marcello datum à Cæſare ſpiritum ſua manu eripuit,*
» *uetus amicus, & Pompeianæ militiæ comes, indignatus*
» *aliquos ſibi amicorum ab eo præferri: Vrbem enim à*
» *Mitylenis, quò ſe contulerat, repetentem, in Athenienſiũ*

» portu pugione confodit, protinusq; ad irritaméta ueſa-
» niæ ſuæ trucidanda tetendit.

Ex epiſtola XI. pagina 208.

CREDEBAM eſſe facile :] Longius abeſſe à te. nam hæc ſcripſit Arpini, quò ſe ex Tuſculano contulerat. POSTEAQVAM SVM A TE DIIVNCTIOR: poſteaquàm huc ueni, è Tuſculano profectus. ubi minus eram à te diiunctus, quàm nunc ſum: nam Roma multo propius abeſt Tuſculanum, quàm Arpinum.

208.

FVIT faciendum,] Veniendũ omnino huc fuit. MERCEDVLAS PRAEDIORVM: ſupra: Mihi Arpinum eundum eſt: nam opus eſt conſti-
» tui à nobis illa prædiola. MERCEDVLAS: uectigal, quod ex prædiorũ locatione capiebat: ut 197:
» Ciceroni uelim hoc proponas, ut ſumptus huius peregri-
» nationis accõmodet ad mercedes Argileti, & Auentini.
» et 248: Ab Erote quæras, ubi merces inſularũ. CONSTITVEREM: certiores atque uberiores redderẽ. ONVS OBSERVANTIAE BRVTO NOSTRO IMPONEREM: cũ enim uterque eſſet in Tuſculano, Brutusq; Ciceronem quotidie uidere uellet; Cicero autem ad illum quotidie ire non poſſet: ſequebatur, ut Brutus ad Ciceronem. quod Cicero nolebat, indignum exiſtimans, Brutum ad ſe quotidie domum uenire. Exiui, igitur inquit, è Tuſculano, ne Bruto noſtro quotidie ad me ueniendi onus imponerẽ. OBSERVANTIAE: obſeruare eſt aſſidue cum

aliquo eſſe honoris cauſa. unde illud in prima epiſtola :
» Dies ferè nullus eſt, quin hic Satyrus domū meam uen
» titet. obſeruat L. Domitium maxime: me habet proxi=
» mum. Et Philippica I I. Cuſtoditus ſum à te, tu à me
» obſeruatus in petitione Quæſturæ. COMMO=
DIVS COLERE INTER NOS: nā hoc
tempore minus commode poterant. itaque 213. Nunc,
» inquit, cum ita ſimus affecti, ut non poſſimus plane ſi=
» mul uiuere; (intelligis enim profecto, quo maxime po=
» ſita ſit συμβίωσις) facile patiebar nos potius Romæ unà
» eſſe, quàm in Tuſculano. PRIVABATVR etc.
» mecum eſſe quotidie uolebat, nec id poterat ſuo commo=
do, cum ei ueniendum ad me eſſet. ita nullam delecta=
tionem capiebat ex Tuſculano.

208.

VENERIT:] Romā. EGERIT: de nu=
ptijs. 207: QVANDO OBVIAM: Cæſari
proficiſcatur, ex Hiſpanienſi bello reuerētti. CON
VENIAS: uide illud 205. Piſonem ſicubi de auro.
QVAM MATVRVM: aurum enim à Piſone
quærebat, ut Scapulanos hortos, quos in auctione cohæ=
redes uendituri erant, poſſet emere. MATVRVM:
quia dies auctionis inſtabat. quod infra paulo apertius,
» his uerbis : De Scapulanis hortis toto pectore cogite=
» mus : dies adeſt.

Ex epiſtola XII. pagina 208:

DE Attica] Quòd eam ſignificabant ægrotare.
209. 209: 210. 212. 213. CONSOLABARE:
cum cauſam ſcriberes, cur eius inualetudinem putares

fore non diuturnam. AEGRITVDINEM: dolorem & moleſtiam meam ex Atticæ morbo ſuſceptam. Et eſt ægrotatio in corpore, ægritudo in animo. ipſe Tuſculanarum quæſtionum libro III. 195.

208:

VENDIDISTI.] Metaphora ſumpta de ijs, qui, quod uendere cupiunt, prius laudant, quo libentius ematur. ex quo illud Horatij: Laudat uenales, qui uult extrudere, merces. Vendidiſti, inquit, præclare oratiunculam meam pro Q. Ligario: hoc eſt, ita meam orationem laudaſti, ut alij tuam auctoritatem, tuumq́; iudicium ſecuti, eam probare cœperint, æque atque ij, qui uenditori ſuas merces laudanti fidem adhibentes, bonum ſæpe putant eſſe, quod uitioſum eſt. Infra 209.
» Ligarianam, inquit, præclare auctoritas tua commen-
» dauit: ſcripſit enim ad me Balbus, ac Oppius, mirifice ſe
» probare. PRAECONIVM DEFERAM: perſtat in tralatione: nam præcones in auctione uendebant. dicit igitur PRAECONIVM, id eſt uendendi curam. Cum aliquid, inquit, à me ſcriptum emittere uoluero, rogabo te, ut id ante, quàm emittatur, tua auctoritate commendes: ut ſcilicet alij deinde probent, quod à te, tali uiro, prius eſſe laudatum ſenſerint.

208:

DE Varrone] Scribis. Varronem deſiderare aliquid à me, ut ſcilicet meis eum ſcriptis intexã. 209: NVSQVAM: quòd neque in orationibus perſonæ loquentes inducuntur: & in libris, qui rationem oratoriam complectantur, ſcis Varroni locum non eſſe, ex eloquentia minus claro. in oratorijs quidem libris ideo

ei locus non fuerat, quòd ab iis, qui diſputant, mentio cuiuſquam fieri non potuit, niſi eius, qui illis notus, aut auditus eſſet. 63: DENVNCIAVERAT etc. dixerat, ſe magnum quiddam uelle ad me mittere. προσφώνησιν, libri deſtinationem, dedicationem, ut nũc loquimur, expreſſit græco uerbo, quod latino non potuit. De hoc autem libro, Academicarum quæſtionum in primo, ſic loquitur Varro: Intemperantis eſſe arbitror, ſcribere, quod occultari uelit. ſed habeo opus magnum in manibus; quòd iam pridem ad hunc ipſum (Ciceronem autem dicebat) quædam inſtitui, quæ & ſunt magna ſanè, & limantur à me politius. Et Cicero: Iſta quidem inquam Varro iam diu expectans, nõ audeo tamen flagitare. Et in epiſtola: Expectabam omnino iandiu, meq; ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe ſcriberem, quàm aliquid accepiſſem, ut poſſem te remunerari quam ſimillimo munere: ſed cum tu tardius id faceres, hoc eſt, ut ego interpretor, diligentius; teneri nõ potui, quin coniunctionem ſtudiorum, amoriſq; noſtri quo poſſem literarum genere declararem. προσφώνησις autem illa Varronis, ut opinor, opus fuit de lingua latina, quod Ciceroni inſcriptum poſtea emiſit.

208:

Καλλιππίδης] Tragœdus fuit percelebris Ageſilai ætate, qui curſitans in ſcena, tamen ne cubiti quidem menſuram progrediebatur: unde græcum adagium in eos, qui ſatagunt, & nihil agunt. Suetonius in Tiberio, & Plutarchus in apophthegmatis. καλλιππίδην igitur Varronem appellat, quòd aſſidue ſcribendo, nihilo tamen proceſſiſſet magis, quàm καλλιππίδης in curſu.

208:

PARABAM] *Reddere aliquid pro eo, quod ille dediſſet, & reddere pari menſura, aut etiam, ſi modo potuiſſem, cumulatiore.* HESIODVS: *uerſus Heſiodi eſt, αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον, αἴκε δύνηαι. quo uerſu eadem menſura iubet reddere, qua acceperis, & cumulatiore, ſi poſſis. In primo de officijs: Quòd ſi, inquit, ea, quæ acceperis utenda, maiore menſura, ſi modo poſſis, iubet reddere Heſiodus: quidnam beneficio prouocati facere debemus? Et de claris oratoribus: Illud Heſiodiũ laudatur à doctis, quod eadem menſura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore, ſi poſſis.* αἴκε δύνηαι: *proximo ſuperiore uerſiculo, cum hemiſtichium Heſiodi poſuiſſet, adſcripſit, Si modo potuiſſem: ſiquidem etiam Heſiodus non hoc modo dicit, αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον; ſed adſcribit, αἴκε δύνηαι.*

208:

DESPONDIMVS,] *Conſtituimus Bruto mittere.* ILLAM ἀκαδημαϊκὴν: *libros duos Academicarum quæſtionum: quorum,* CATVLVS, *priorem inſcripſerat;* LVCVLLVS, *alterum; quòd duorum dierum ſermonem à Catulo & Lucullo habitum exponerent. Poſtea cum eos libros à Catulo & Lucullo ad Varronem transferre uellet; non ſolum ut Attico ſatisfaceret, roganti ut Varronem ſuis ſcriptis inſereret; ſed etiam, quòd ἀκατάλληλον uideretur, inducere loquentes de philoſophia Catulum & Lucullum, homines illos quidẽ nobiles, ſed earum rerum, quæ in ijs libris diſputarentur, minime peritos: ex duobus libris contulit in quatuor, eoſq; ad Varronem miſit, cum quidem, Ca*

tuli & Luculli omni prorſus mentione ſublata, partes ei Antiochianas dediſſet, ſibi ſumpſiſſet Philonis. ſed accidit uel hominum negligentia, uel temporum iniuria, ut ex quatuor libris ad Varronem primus duntaxat, ac ne is quidem integer, ad noſtram ætatē perueniret. ex duobus autem, quos primum ſcripſerat, Catulo & Lucullo inſcriptis, de quorum ſalute multo minus Tulliū laboraſſe, quàm de poſterioribus ad Catonem, credibile eſt; (quippe, cum dicat paulo poſt: multo hæc erunt ſplendidiora, breuiora, meliora) neſcio quo modo Lucullū æquior fortuna ſeruauit. NVLLO MODO PHILOLOGI: *infra 209: In his rebus* ἀτριψία. *& 210:* SVNT Ἀντιόχεια: *cum ij libri ſententiā Antiochi de Academia cōplectantur, Varro autem partes Antiochianas ualde probet: recte ad eum transferentur. 209: 210:* REPONEMVS: *alijs libris eos ornabimus.* SI TV HOC PROBAS: *ut ad Varronem traſnferamus.*

208:

DE *Brinniana auctione*] *Brinnius ſuorum bonorum hæredes aliquot inſtituerat, in ijs Ciceronem. eorum bonorum auctionē cohæredes facere uolebant, more in omnibus fere hæreditatibus uſitato, in quibus ſcilicet plures hæredes eſſent: ut omni hæreditate in pecuniam redacta, ſuam quiſque partem capere facilius poſſet.* AIT, SINE VLLA CONTROVERSIA REM AD ME ESSE COLLATAM AD VIII. CAL. QVINT. *ait,* VIII. *Cal. Quint. cohæredum omnium ſententia, magiſtrum auctionis me eſſe conſtitutum. in auctioni-*

bus enim hoc ſeruabatur, ut ex iis; quorũ res in auctione ageretur, unus auctionem gubernaret ac moderaretur, qui ſcilicet, quanti quæque res uenire deberet, ipſe ſtatueret arbitratu ſuo ſociis non repugnantibus. In epiſtola prima, Vnà, inquit, agebant & cæteri creditores, in quibus erat & Lucullus, & P. Scipio, et is, quem putabant magiſtrum fore, ſi bona uenirent, L. Pontius. Et Quintilianus libro VI. ubi de riſu agit, Ciceronis dictum ponit in Pletorium Fonteii accuſatorem: Pletorii matrem, dum uixit, ludum; poſtquam mortua eſſet, magiſtros habuiſſe. Et ludum per tranſlationem ait eſſe dictum, magiſtros per ambiguitatem: quòd ad Pletorii matrem, dum uixit, infames fœminæ conuenire ſolitæ; poſt mortem, eius bona uenibant. PVTAVERVNT: putauerunt me Romæ fore, aut in Tuſculano, ut ſuo commodo me conuenire & colloqui de auctione poſſent: cum ignorarent me Arpini fore uſque ad Nonas: quò uenturos credibile non eſt, cum Arpinũ Roma diſtet multis millibus paſſuum. AMICO TVO: Egnatio Maximo. 217:221: PROFERANT AVCTIONEM: ultra III. Idus: qui erat auctionis dies. Puto, inquit, circiter Nonas me in Tuſculano fore. ibi me conuenire, & meam de auctione ſententiam poterunt cognoſcere. quòd ſi à Nonis ad III. Idus, hoc eſt ad auctionis diem, minus intereſſe ſpatii uidetur, quàm ipſi uellent: paulum proferãt auctionem. Infra 208. Obire, inquit, auctionis diem facile poterunt (eſt enim III. Idus) ſi me in Tuſculano poſtridie Nonas mane conuenerint. quòd ſi laxius uolent proferre diem, poterunt uel biduũ, uel triduum, uel ut

uidebitur : nihil enim intereſt.

208:

CVM *Piſone Erotem habes.*] *Nunc & Piſo & Eros Romæ ſunt. cum Piſone igitur, ſi potes, confice de auro. & ab Erote cognoſce, quantum nobis & à*
„ *Faberio & ab alijs debeatur. Supra 204: Piſonem,*
„ *inquit, ſicubi de auro. Faberius ſi uenerit, uidebis ut tã-*
„ *tum attribuatur, ſi modo attribuetur, quantum debe-*
„ *tur. accipies ab Erote. Ita hunc locum, alioqui obſcu-rum, ille locus illuſtrat, illum autem noſtra interpreta-tio.*

208:

DE *Scapulanis hortis*] *Quos emere cupiebat, ut in ijs filiæ monimentum poſſet ædificare. Et ſuperio-re proximo uerſiculo & de Piſone & de Erote Atticũ admonuit horũ hortorũ cauſa.* DIES ADEST: *dies auctionis: quo Scapulani horti in auctione ueni-*
„ *bunt. Supra, huius auctionis tempus ſignificans, Piſo-*
„ *nem, inquit, conuenias. uides, quàm maturum ſit.*

Ex epiſtola XIII. *pagina 209.*

ABSTVLI, *tranſtuliq;*] *Abſtulit à Catulo et Lucullo, tranſtulit ad Varronem. Et appellat eos nobi-liſſimos homines, quia patritij fuerant, cum plebeius eſ-ſet Varro.* MVLTA DETRACTA: *quã-quam hi libri grandiores ſint, quàm erant illi ad Catu-lum & Lucullum: tamen in illis multa erant, quæ in hos non contuli.* QVI INTELLEXERIS ILLVM VELLE: *intelligere te ſcribis, Varronem uelle, ut ego eum meis ornem ſcriptis. nunc mihi perue-lim ſcribas, quo modo intellexeris hoc illum uelle. 210.*

» *Expecto, inquit, quid ad ea, quæ ſcripſi ad te: primum,*
» *qui intellexeris eum deſiderare à me, cum ipſe homo πο-*
» *λυγραφώτατος nunquam me laceſſiſſet.* Ζηλοτυπεῖ-
σθαι: *nam & hoc Atticus adſcripſerat, intellexiſſe, ne-*
ſcio quem à Varrone ζηλοτυπεῖσθαι, *eorum, quos Cicero*
in ſuis libris intexuiſſet. 210. BRVTVM: *cui*
opus de Finibus deſponderat. ID HERCLE RE-
STABAT: εἰρωνικῶς. *quaſi dicat: Inuidia exiſtit*
inter pares: at Varro neutiquam Bruto comparãdus:
cur igitur illi inuideat? Eadem ironia Terentius uten-
tem Aeſchinum inducit in Adelphis: qui lenoni dicenti,
» *Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,*
» *Periurus, peſtis; tamen tibi à me nulla eſt orta iniuria:*
» *reſpondet: Nam hercle etiam id reſtat.*

209.

LIBRI &c.] *Aſſentior Petro Victorio, homini erudito, qui libros de Finibus ad Brutũ intelligi putat. certe enim quatuor Academicos ad Varronem ſignifi-care non poteſt, qui nõ dum exierant: nam ſi exiſſent, Atticus eos legiſſet: non legiſſe autem, aperte indicat illud, Hæc erũt ſplendidiora, breuiora, meliora. & præterea tota epiſtola, & ſequentes etiam quibus Atticum cõſulit, num quatuor Academicos ad Varronẽ mittat, quos tamen iam perfecerat, Varrone partes Antiochia-nas in ijs defendente: ſed, inquit, etſi nomina iam facta ſunt: tamen uel induci, uel mutari poſſunt.*

209.

ILLAM *iacturam*] *Quos enim libros de quæſtionibus Academicis prius ſcripſeram, Catulum uidelicet, Lucullum; eos uides fruſtra à te eſſe deſcriptos: ſi-*

quidem hæc ad Varronẽ poſteriora intelliges eſſe ſplendidiora, breuiora, meliora. BREVIORA: erit, cui Cicero uideatur eadem de re non idem dicere. quo modo enim hæc ait fore breuiora, qui paulo ante de iiſdem libris hoc ſcripſerit, Grădiores ſunt omnino, quàm erăt illi? Nõ iniuria dubitabitur. certe enim GRANDIORES & BREVIORA uoces inter ſe ſunt non modo non cohærentes, ſed etiam contrariæ, & plane repugnăt in ſententia. ſed refer hanc ad genus narrandi, illam ad operis magnitudinem: tolletur omnis dubitatio. ſignificat enim: cum in his libris plura dixerit, quàm in illis, quod attinet ad res: preſſius tamen eſſe locutum, & breuitatem magis adamaſſe.

209.

Ἀπορῶ, quò me uertam &c.] Dubius ſum, quid agam: nam ſcribere aliquid uellem, quod Dolabellæ deſideranti poſſem mittere: quid autem mittam, non reperio; ego enim nũc τὰ φιλοσοφούμενα perſequor; quæ non uidentur eius perſonæ conuenire, cum is in philoſophiæ ſtudio minime uerſetur. præterea, αἰδέομαι τρῶας, hoc eſt, uereor ne reprehendar à bonis, ſi quid ſcripſero in gratiã Dolabellæ, qui contra Remp. arma tulit Cæſarem ſecutus. uerſus eſt, quo utitur Hector apud Homerum, Troianorum & Troianarum reprehenſionem timens, niſi cum Achille fortiter pugnauerit. αἰδέομαι τρῶας, καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους. dubius, igitur inquit, ſum, dem'ne ex meis ſcriptis aliquod Dolabellæ, nec'ne. nam & Dolabellæ cauſa uolo: & idem bonorum accuſationem timeo. Supra 207: Ad Dolabellam, inquit, ut ſcribis, ita puto faciendũ, κοινότερα quædam, et πολιτικώτερα.

πολιτικώτερα. *faciendum certe aliquid eſt: ualde enim deſiderat.* SI ALIQVID, *&c. ſi aliquid ad* Dolabellam *miſero, non potero bonorum reprehenſioné effugere.* AVT CESSANDVM IGITVR, AVT ALIQVID EXCOGITANDVM: *aut mihi à ſcriptione deſiſtendum eſt: aut, ſi deſiſtere nolo, excogitandum aliquid, quod* Dolabellæ *dem, quod ſcilicet ab eius perſona uideatur eſſe non alienum. ſcribere enim ſi pergo, & ad eũ nihil mitto; offendetur, quòd alios meis inſeram ſcriptis, ipſum deſiderantem non inſeram. aut igitur nihil omnino ſcribendum, aut excogitandum quod illi mittam. Quòd enim dixerat,* NON REPERIO, QVID; *intulit,* ALIQVID EXCOGITANDVM.

209.

ANGIT.] *Quòd infirma eſt.* 208: 209: REGVSTO: *crebro, inquit, tuas literas in manus ſumo: iis legendis acquieſco, quia ſcribis te de ea rectè ſperare.* 210. NOVAS: *quæ ſignificent illam aut iam conualuiſſe, aut ægrotare minus grauiter.* Idé *infra his uerbis:* Attica *noſtra quid agat, ſcire cupio.*
" *etſi tuæ literæ (ſed iam nimis ueteres ſunt) rectè ſperare iubent. tamen expecto recens aliquid. itaque uocem* NONAS, *quam alij probarunt, ut perſpicue falſam reiicio.*

Ex epiſtola XIIII. pagina 209.

AD *me uenire.*] In Arpinum: *ut iis de auctione meam ſententiam oſtendam. In epiſtola proxima ſuperiore.* HAEREDITAS TANTI NON

E S T: *ut eius cauſa hanc moleſtiam hic ſubire debeã: cum huc uenerim, ut conſtituendis prædiorum meorũ mercedibus operam darem, non ut occupatus curandã auctione detinerer.* I N T V S C V L A N O: *ubi ad Nonas futurus ſum*.208:210. D E B R V T O: *de nouis nuptijs*.207: D E C A E S A R E: *de eius reditu ex Hiſpania*. 212:

209:

Q V O D *ſcripſimus:*] *Quatuor libros Academicos.* T E E I D I A L O G O A D I V N C T V M E S S E T E R T I V M: *infra* 210: *Tu es tertius in ſermone noſtro.* N O M I N A: *Varro, Cicero, Atticus: qui in ijs libris colloquebantur.*

Ex epiſtola X V. *pagina* 209:

C A V S A *fuerat.*] *Cur quiſquam ueniret, cur quenquam ad me mitteres, quòd rem, de qua ſcriberes, non haberes.*

Ex epiſtola X V I. *pagina* 209:

S V S T E N T A R E *nos*] *Afflictos & debilitatos tum ex ruinis Reip. tum ex interitu filiæ*.211. E V I L L A: *Arpinati: erat enim Arpini, cum hæc ſcripſit: & paulo poſt, in Tuſculanũ dicit ſe eſſe rediturum ad Nonas: idemq́;* 208:

209:

T R A D V X I M V S:] 209. H O R T E N S I I: *nam interfuit dialogo, quem ſecundo libro, Catulo audiente, Lucullus & Cicero habuerunt.* N O M I N I B V S: *homines ſciebant, Catulum, Lucullum,*

Hortenſium eſſe, non illos quidem rudes, ſed earum rerum, quæ in ijs libris agerentur, ignaros. 208: BRVTVM'QVE: erat enim Antiochius. 214.

209:

TVAE literæ] Quibus ad me ſcribis te intellexiſſe, Varronem deſiderare, ut ego eum meis ſcriptis inſererem. 209. NEMINI &c. 211. Vt legi tuas de Varrone, tanquam ἑρμαῖον arripui. aptius nihil eſſe potuit ad id philoſophiæ genus, quo ille maxime mihi delectari uidetur. & 208:

210.

PLACEAT'NE tibi &c.] Iam traduxit libros Academicos ad Varronem: ſed conſulit Atticum, primum placeat'ne aliquid ad illum mitti; deinde, ſi placebit, hos'ne potiſſimum de Academia libros. nam ſi Attico aliter uiſum eſſet, rurſus Academiam à Varrone ad alios traduxiſſet, nominibus mutatis, ut ait 209. quo item loco, Academiam cũ dixiſſet Catulo ſe abſtuliſſe et Lucullo, ad Varronemq; tranſtuliſſe: rogat Atticum in epiſtolæ clauſula, num ei placeat ad Varronem mitti quod ſcripſerat. & 209: Dandos'ne putes, inquit, hos libros Varroni, etiam atque etiam uidebis: cũ eos libros in eadem epiſtola dixerit ſe iam ad Varronẽ tranſtuliſſe. Perſpicuum igitur eſt, Academicas quæſtiones Varroni non ita libenter Ciceronem dediſſe: cũ de eo, quod iam ſcripſerat, crebro Atticum conſulat, num mitti placeat. Aperte etiam 211. Mihi inquit, quædam occurrunt: ſubaudi, cur Academia Varroni danda nõ ſit. Et 214. Sæpe mihi occurrit uultus eius, querentis fortaſſe uel hoc, meas partes in his libris copioſius defen

ſas eſſe, quàm ſuas. VENIT? Romam. EC- QVID AGIT, ECQVANDO? de Porciæ nuptijs, dictum accipio: ut ſupra. DE CAESA- RE: de reditu Cæſaris ex Hiſpania. 112: AD NONAS: in Tuſculano futurus ſum. 208: CVM PISONE: conficies. cõficies autem quid? de auro. uide illud, Piſonem ſicubi de auro. 205.

Ex epiſtola XVII. pagina 210.

DE VI.] DE VI. Cal. TVIS: ut à te mihi literas referrent, cum ab alijs expectarem. EA- DEM ILLA: cum ſcribendi ſententiam non habeã, eadem nunc ad te ſcribam, quæ antea ſcripſi: hæc ſcili- cet: Quid Brutus cogitet, aut ſi aliquid egit: hoc eſt, nũ Porciam cogitet uxorem ducere, aut ſi iam duxit. QVID A' CAESARE: quid afferatur de eius aduentu. 207: 212: QVID AGAT: ut ualeat. 209.

Ex epiſtola XVIII. pagina 210.

CONFICIAMVS hortos.] Emamus hor- tos: ut & habeam non modo ubi fanum ædificare, ſed etiam ubi ipſe eſſe poſſim; & ab Vrbe tamen longe ne „ abſim. 198: Maxima, inquit, eſt in Scapulæ celebritas, „ propinquitas præterea ubi ſis, ne totum diem in uillam. IAM ERIT: iam ero in Tuſculano. Erat enim Arpini. DESIDERARE A' ME: ut ad ip- ſum ex meis ſcriptis aliquod mittam. 208: 210: NVNQVAM ME LACESSISSET: ni- hil unquam ad me miſiſſet. QVEM ζηλοτυπεῖν:

209. MVLTO HORTENSIVM MINVS, etc. ſenſus eſt: Scribe ad me, cuinã inuideat Varro: niſi forte Bruto: ꝙ ſi Bruto nõ inuidet; multo minus Hortẽſio, aut ijs, quos in libros de Rep. induxi: ſi quidẽ omnes mortui, ideóq; extra inuidiam. Et uidetur propter breuitatem ſubobſcura ſententia. nam ante illud MVLTO HORTENSIVM MINVS, apparet aliquid deſiderari: & ſanè deſideratur: quod autẽ deſideratur, hoc eſt: NISI FORTE BRVTVM. id autem Cicero omittit, quòd apertius paulo
» ante ſcripſerat, his uerbis: Illud utique ſcire cupio, quem
» intellexeris ab eo ζηλοτυπεῖσθαι: niſi forte Brutum. Hortenſium autem Cicero inſcripſerat eum librum, quo philoſophiã laudauit. ut in ſecũdo de Diuinatione. Itemq; eum incluſerat in eum dialogum, qui ſecundo Academicorũ libro explicatur. VT MITTAM AD EVM, QVAE SCRIPSI: ut mittam ad eum quatuor libros Academicos. CORÀM: iam enim ero in Tuſculano: quò tu ad me uenies, ut de his rebus coràm. 209. 211.

Ex epiſtola XIX. pagina 210:

NE triſtis ſis,] Propter ipſius inualetudinem. ἀκίνδυνα: non periculoſa. quòd ſcribis eam non periculoſe ægrotare. 210:

COMMENDAVIT:] Cum enim eam à te laudari Balbus ac Oppius cognouiſſent, auctorita-
» te tua permoti probare & ipſi cœperunt. 208. Liga-
» rianam, inquit, præclare uendidiſti.

NE uideret φιλένδοξος:] Cōſtituerat Cicero neminem includere in dialogos,eorū,qui uiuerent: ideoq; Varronem intexere nuſquam poterat. ſed commotus Attici literis,qui ſcripſerat Varronem & deſiderare,et magni æſtimare,mutato conſilio in libros illum Academicos induxit, Antiochi ſententiam de Academia explicantem. φιλένδοξος, amator illuſtrium uirorum: Scripſerat enim Atticus: Non ſemper Ciceroni quærendos eſſe Catulos & Lucullos, Africanos & Lælios,aut huiuſmodi uiros,quibus ſermonē tribueret in ſuis libris, ne nimis ambitioſus in claros uiros uideretur: ſed etiā dandum eſſe aliquid ijs,qui minus illuſtres eſſent; proptereáq; de Varrone cogitandum: ne, ſi ſemper in ſuis dialogis diſputantes feciſſet homines gloria præſtantes, ut in tribus oratorijs libris, ſex de Republica, duobus Academicis: φιλένδοξος uideretur. Reſpondet: Academicas quæſtiones ad Varronem non ideo tranſtuli, ne uiderer φιλένδοξος; (nam iſta cauſa me nō moueret: ſiquidem iccirco ego de Varrone minus cogitabam, nō quòd eſſem φιλένδοξος, uerum quia conſtituebam, eorum,qui uiuerent,neminem in dialogos includere) ſed quia ſcribis,& deſiderare illum,& magni æſtimare.
EOS: dialogos de Academia: quod per appoſitionē explanat, inferens, Academicam omnem quæſtionem.
COLLECTA: quæ enim Antiochus contra Philonis opinionem colligere ſolitus erat, aſſerentis nihil poſſe comprehendi: ea Cicero Varronem fecit explicantē in libris Academicarum. IPSE RESPONDEO: ideo dicit in epiſtola ad Varronem: Tibi dedi

» *partes* Antiochianas; *quas à te probari, intellexiſſe mi-*
» *hi uidebar: mihi ſumpſi* Philonis.

210:

COTTAM,] L. *Aurelium* Cottam, L. Tor*quati in* Conſulatu *collegã, inſignem iudicijs inter tres ordines cõmunicatis.* IN ANTIQVIS PERSONIS: *cum ijs, qui multis annis ante nos fuerũt, ſermonem tribuimus: nullas loquendi partes ipſi aſſumimus: idq; ſuauiter, & uenuſte fit. quod ſeruauit* Heraclides: *itemq; nos in de* Rep. HERACLIDES: *cognomẽto* Põticus, *ſiue* Põpicus *à mollitie:* Pla*tonis, et deinde* Ariſtotelis *auditor, cuius ſcripta non extãt.* 330. *itẽ in* V. *diſputatione* Tuſculana, *et* Laertius. Ἀριστοτέλειον MOREM: *in quo ita diſputatur, ut eius ſententia qui illam diſputationem ſcribit, principẽ locum obtineat.* ITA CONFECI: *ita,* Ari*ſtotelico more: in primo enim & ſecũdo libro cũ* Tor*quato, in tertio & quarto cum* Catone, *in quinto cum* Piſone *diſputat; & ita diſputat, ut penes ipſum ſit principatus.*

211.

SOMNIASSE] *Vſque adeo* Catulus, Lu*cullus,* Hortenſius *earum rerum, de quibus in duobus* Academicis *diſſerebant, imperiti, ignariq; erant, ut de ijs ne ſomniaſſe quidem unquam uideri poſſent.* 208: 209: DE VARRONE: *ut eum deſiderantẽ meis libris intexerẽ.* 209: AD ID PHILOSOPHIAE GENVS: *ad* Antiochiam *rationẽ, quæ in ijs libris explicatur, aptius nihil eſſe potuit, q̃* Varro*nis perſona* 208: MEASQVE PARTEIS: *recte cecidit, quod ad meas partes attinebat. nam cum*

Antiochia Varroni dederim, quæ ſunt uehementer πιθα=νὰ; partes Philonis mihi ſumpſerim: nō ſum conſecutus, ut ſuperior mea cauſa uideretur. quo maiorē à Var=rone gratiam inibimus. VEHEMENTER πι=θανὰ: *quæ Varro narrat in ijs libris, ab Antiocho audi=ta; ſunt ad perſuadendum aptiora, quàm illa, quæ ego contra Antiochum ex Philonis ſententia diſputo: ut hoc queri non poſſit, meas partes in his libris copioſius defen ſas eſſe, quàm ſuas. 214.* OCCVRRVNT: *cur nō dandos putem. 212:213:* CORÀM: *nã in Tuſculano iam ero. Quod & in proxima ſuperiore epiſtola, & in ea, quæ proxime ſequitur, ſignificat. Tu ſculanum autem, ita propinquum Romæ erat, ut eò ſæ=pe ad Ciceronem Atticus excurreret.*

Ex epiſtola X X. *pagina* 211.

CONSOLATORIAS,] *In Tulliolæ mor te. 213.* VRBE AVGENDA: *ut à ponte Miluio ſecundum mōtes Vaticanos Tyberis duceretur. ſic enim fiebat, ut Vaticanis montibus cis Tyberim in=cluſis, &, ea foſſa, qua prius Tyberis decurriſſet, exic=cata, magnam in amplitudinē Vrbs explicaretur. 218. 218:* PROMVLGATVM: *ſcriptum in le=ge propoſita. nam promulgare ualet legem proponere, facta poteſtate, ut intercederet ſi quis uellet. nemine in=tercedente, ex promulgatione ad populum ferebatur.*

211.

NOSTRA *officia*] *Quòd ei Dolabellæ de me liore nota commendauerim. 207:* DE VXORE TVBERONIS, ET PRIVIGNA: *de ri*

xa inter uxorem & priuignam Tuberonis orta. NEQVE TVBERONEM VOLO DEFENDERE: *qui eam rixam aluerit, cum extinguere deberet.* THEATRVM: *habuiſti, quod, tanquam in theatro, ſpectare poſſes cũ uoluptate. quid autem ſpectare? rixam ſcilicet inter uxorem Tuberonis, & priuignam.* 211.

NIHIL *melius:*] *Stulte ad te ſcripſerã, nihil eſſe melius fama: hoc eſt, nihil apud nos pluris eſſe debere, quàm ut homines de nobis honorifice loquantur. Nunc de fama nihil laboro: curandum enim non eſt.* ATQVE HOC, *&c. de fama curandum nõ eſt: at hoc quidem eſt curandum, In omni uita ſua quenque à recta conſcientia tranſuerſum unguem non oportere diſcedere. Ad duas enim dictiones* ATQVE HOC, *ſubintelligitur Curandum.* QVA'M φιλοσόφως? *quàm philoſophice tecum agam. & refertur ad illud, quod proxime dixit, In omni uita ſua quẽque à recta conſcientia tranſuerſum unguem nõ oportere diſcedere. Eſt enim philoſophica ſententia.* HAEC IN MANIBVS HABERE? *libros de philoſophia tractare? Nam hoc tempore philoſophiã Cicero latinis literis explicabat.* Δεδῆχθαι TE NOLLEM: *nollem te momordiſſet, quòd ſcripſi nihil me laborare de fama. ego enim in toto nihil curo, niſi ut ei ne deſim.* QVOD NIHIL ERAT: *nihil putes licet, quod ſupra ſcripſi de fama. Nollem, inquit, te momordiſſet id, quod ſcripſi de fama: quod nihil erat.* EODEM: *ad id, quod inſtitueram ſcribere de fama.* IN TOTO: *re ipſa.* ID

AGO SCILICET: εἰρωνεία. quaſi hoc dicat: Non id ago,ut iudicia uidear tenere, ut in iudicijs uideár regnare.itaque,quod attinet ad iudicia,non curo famam. ſed ſi ſummam uideas cogitationũ & actionum mearum,curare me diceres.à recta enim conſciẽtia tranſuerſum unguem non diſcedo.ita ne famæ quidem deſum: ſiquidem recte uiuentes infamia non ſequitur.ad ſpeciem igitur nihil ago, ut uidear laborare de fama: ſed in toto,hoc eſt re ipſa,famæ non deſum, cum ita uiuo,& ita animatus ſum, ut nemo me in officio boni uiri poſſit reprehendere. Μὴ γὰρ αὐτοῖς: neque enim ipſis: ſubaudi,quidquam tribuo. & uidetur locus ex uetere ſcriptore: quem Cicero ſuo more, ut Attico ſatis notum, non totum recitat. DOMESTICA: quæ ſunt domeſtica, quæ dicit ſe non poſſe ferre? interitus filiæ,Quintorum in ſe maledicta,patris & filij.176.199.207. ISTA: urbana. PERFECTVM: rectum,& honeſtũ. SENTENTIAM SVAM: oſtendere: ſed tamen hoc,quod dicam, uere dictum puta: Quòd iudicijs olim operam dederim, non poſſum non probare: eadem tamen non curare pulchre poſſum.

Ex epiſtola XXI. pagina 211.

QVID poſſum de Torquato,] Scribis,ut ſignificẽ tibi de Torquati negotio: quid poſſum ſignificare, niſi aliquid à Dolabella cognouero? nam illud negotiũ Dolabellæ Cicero cõmendauerat.207: QVOD SIMVL AC: ſimul ac ſcripſerit ad me Dolabella quid egerit cum Cæſare de Torquati re:cõtinuo perſcribã.

SCIETIS: *tu, & Torquatus.*

211:

AB ἐποχῆς] *Ab aſſenſionis retentione. Inhibitio, inquit, non idem eſt, quod retentio. nam retinere illud eſt, quod aurigæ faciunt, equorum curſum adductis habenis ſiſtentes: inhibere autem, non cum remiges nauẽ ſiſtunt, ſed cum alio modo remigantes, eam conuertũt ad puppim. uol. p. phil.* 15: 23: IN LIBRO: *in ſecundo Academicorum.* NEC EST MELIVS QVIDQVAM, *&c. in* II. *Academicarum quæſtionum libro, cõtra ſe ipſum ex Luculli perſona ſic loquitur Cicero: Nihil me lædit, inquit. ego enim, ut agitator callidus, prius quàm ad finem ueniam, equos ſuſtinebo; eoq; magis, ſi locus is, quò ferentur equi, præceps erit. ſic me ante ſuſtinebo: nec diutius captioſe interroganti reſpondebo. Hic, ut opinor, Atticus Ciceronem monuerat, ut pro, equos ſuſtinebo, ſcriberet, equos inhibebo. cumq; Cicero ſecutus, locum mutauit. deinde cum, inhibere non idem eſſe quod ſuſtinere, didiciſſet: Attico ſcripſit, ut reſtitueretur, ſuſtinebo.* NEC EST *etc. uerbum, inquit, inhibere, quod ualde arriſerat, in iſtum locum uideo non recte uenire: nec eſt melius quidquam, quàm ut dicatur, ſuſtinere currum equoſq;. Quoniam autem illa, quæ ex Academicarum ſecundo recitaui, ſunt ex Luculli perſona, qui futurum dicit, ut ad interrogationes ſoritarum non minus aſſenſionem ſuſtineat, quàm ſuſtinere equos ſoleat agitator callidus: icci rco in hac epiſtola Cicero, Nec eſt, inquit, melius quidquam, quàm ut Lucullus ſuſtineat currum, ut bonus ſæpe agitator, equoſq;: hoc eſt: Melius nihil*

eſſe poteſt, quàm ut Lucullus ſuſtinere ſe dicat ſiue currum, ſiue equos, quemadmodum ſæpe ſuſtineat bonus agitator. Illud autem, Suſtineat currum, ut bonus ſæpe agitator, equosq́; ; ſentio uerſum eſſe ex uetere poeta. quem Cicero integrum ſumpſit, quòd ad ſententiam faciebat. quod & alibi eum feciſſe animaduertimus. illud, quod ſupra poſui ex ſecundo Academicarũ; Ego enim, ut agitator callidus, equos ſuſtinebo; ex eo uerſu eſſe ſumptum, nemo non uidet.

212.

AVT de rumore, aut de Polione.] Scripſerat enim Atticus rumoris eſſe neſcio quid, præſertim de Aſinio Polione, qui cum Cæſare bellum geſſerat in Hiſpania contra Pompeij liberos. DE PANSA ETIAM: de Panſa etiam curo: ſiquid certius, ut id ad me ſcribas. CREDO ENIM &c. utinam Attici epiſtolas ad Ciceronem haberemus. quàm multa paterent, quæ nunc, tanquam in tenebris abdita, non uidemus. Hic certe quid de Panſæ negotio ſignificetur, ſi quis ex ingenio uelit quærere; fruſtra ſit diligens. SI QVID ESSET: ſcribe, ſubauditur. CERTE NE &c. certe ne ita eſt, ut ad me ſcripſiſti, de Metello & Balbino?

212.

DIC mihi, &c.] Leuiter cum Attico queritur, quòd Balbo quintum de Finibus librum dederit deſcribendum. FACIEBAT: quod tu facis, cum iniuſſu meo mea diuulgas. uenditabat ille quidem Platonis libros, nunquam tamen eos edidit inſciente domino. λόγοισιν ἑρμόδωρος: uerbis lucratur Hermodorus. quod

tum in ore hominum frequentiſſimum fuit. CVI QVAM: *dari. nam quintum librum* Balbo *dederat ante,quàm* Bruto,*ad quem opus mittebatur.*

212.

A'διόρθωτα,] Imperfecta,*non plane correcta. nã quædam dicit ſe mutaſſe in quinto, poſtquam eum* Balbus *ab* Attico *deſcripſerat. recte igitur* ἀδιόρθωτα. Et
» 211: Nolebam,*inquit,aut obſoletum* Bruto, *aut* Balbo
» *inchoatum dari.quo loco inchoatum poſuit pro rudi et impolito:* & ἀδιόρθωτα *hic in eam ſententiam uſurpauit. ſic enim eſt legendum.* E'ωλα: *obſoleta, nimis uetera.* Nam *ſi* & Balbus & *alij eos libros habebunt ante,quàm* Brutus: ἕωλα *certe erunt,cum illi dabuntur,eóq; minus grata.*

212.

QVAE ſcripſi] Quatuor Academicos *ſignificat.* ME TIBI DICERE? *ut eos de* Finibus *cótineres. quod ſi tibi dixiſſem, non exiſſent.* CERELIA: *cum hac Ciceronem libidinis commercium habuiſſe,*Q. Fuſius Calenus *in oratione ſua apud* Dioné *obiecit,libro* XVI. A' ME: *à meis librarijs: ut*
» *paulo poſt:* Ad te *ſcripſeram,*Ceréliam *quædam habe*-
» *re,quæ niſi à te non potuerit.*

212:

IN TVSCVLANO.] *Me conuenient, ut de auctione* Brinniana *colloquantur.*208:209. ADVENTV: *redibat ex* Hiſpania, *deuictis* Pompeij *liberis.*

212:

LEVIVS:] *Aegrotat.*208:209. COGITATIONE: *cuinam in matrimonio collocetur, cum*

ferè iam ſit nubilis. NIHIL TIBI CREDO &c. quippe cum ipſe nouerim. credimus autem ea, quæ non nouimus. HOMINEM: hoc refer ad genus, non ad mores: infert enim, Ipſum non noui. DE SCROFA: ſic alibi, Audiui de ſocero meo. εὐγενέστερος: nobilior, quod ad genus attinet, ob maternos affines.

Ex epiſtola XXII. pagina 212:

QVID tibi placeat,] Num ad eum mittendi uideantur quatuor Academici. 211. OCCVRRVNT: cur mittendi non ſint. INTEXVI: nam ei dialogo tertius adiunctus es. 209. 210: CREBRIVS: ut te in meis libris intexam.

212:

DE Marcello] De Marcelli interitu. 207: 208. SERVIVS: Sulpitius. cuius epiſtolam de interitu Marcelli ſignificat. ea legitur epiſtolarũ libro IIII. ad Sulpitium. 212:

CVLPA libero,] Quòd meorum librorum copiam fecerint. Paulo ante, Tuorum, inquit, nullum delictum arbitror: à me enim prætermiſſum eſt, ut dicerem eos exire non dum uelle. ALIVD QVIDDAM: & tamen quaſi te accuſans ſcripſeram, Certe liam quædam habere, quæ niſi à te non potuerit. 212.

212:

SATISFACIENDVM] Vt quintum de Finibus librum deſcriberet. Erat autem Balbi apud Cæſarem ſummi ponderis auctoritas: ut non ſine cauſa dicat, Balbo quidem intelligebam ſatisfaciendũ fuiſſe.

212. AVT OBSOLETVM BRVTO, AVT BALBO INCHOATVM: *nolebã, libros de Finibus exire, antequã ego eos ad Brutum cui deſponderem, miſiſſem: ne ſcilicet, cum mitterem, obſoleti uiderentur, quos iam multi ante legiſſent.* INCHOATVM: *uolebam eorum librorum Balbo copiam fieri, quòd inchoati, & rudes, neque dum perfecti eſſent.* 212. MITTAM: *quatuor Academicos.* 212: QVID AVTEM DVBITARIM: *cur dubitarim, mittendi eſſent, nec ne; ſcies, cum te uidero.* 211.

213.

ATTRIBVTOS] *Aſſignatos tibi à me, quos exigeres.* APPELLAS: *ut pecuniam numerent.* 78: DE PRAEDIO AVIAE: *de prædio, quod ad te hæreditate peruenerat auiæ tuæ morte.* 2: PERODIOSVM: *opinor de diuortio: de quo ſupra.* TVLLIVM SCRIBAM: *hic eſt M. Tullius cognomento Laurea, de quo in epiſtola ad Rufum, et Plinius.* TIBI MANDASSEM: *apud Tullium ſcribam pecuniæ quiddam Cicero poſuerat, Atticoq; dixerat. Atticus, qui à Cicerone haberet in mandatis, ut nominibus exigendis quantamcunque poſſet ei pecuniam cogeret: arbitratus eam pecuniam apud Tullium poſitam nomine uoti, adiuit ad eum: petijt, quod apud eũ Cicero poſuiſſet uoti nomine, ſibi daret. tum ille, uoti nomine quidquam apud ſe poſitum, negauit.* NOMINE VOTI: *ad fanum, quod filiæ uouerat.* 190: 202. IN HANC REM: *in fanum.* DIXI, VBI ESSET:

rrrr3

dixi,apud Tullium me pecuniæ neſcio quid habere. CONTINVO ADORIAMVR: hác quoque pecuniam quamprimum exigamus. HOMINIBVS: ad fanum probo: ad hominum habitationé non probo. εὐλογίαν: quod probemus. uide epiſtolá ſequenté. QVI OMNIA: qui omnia ad te refero,nihil cóſtitués niſi de cóſilio tuo. ADERO: in Tuſculano. SIN QVID, MVLTA ENIM &c. ſin quid te Romæ detinebit, multa enim poſſunt; utique poſtridie mecum ſis: etenim cohæredes eo die aderunt,id eſt poſtridie Nonas.209. MALITIA EST: nam ſi illi me ante aduentum tuum opprimerent,aſtute factum ab illis uideretur: ut,te abſente,facilius mihi de hæreditate imponerent. IN OPTIMA SPE PONO: te enim de ea nihil ſcribente,in ſpem uenio,aut leuiter ægrotare,aut fortaſſe etiá iam cóualuiſſe.210:212: EPISTOLAM CAESARIS: quam Cæſar ad Ciceronem miſit ex Hiſpania,conſolans de obitu filiæ. 211.

Ex epiſtola XXIII. pagina 213.

MALLEM me accerſeret:] Significas, Brutú in Tuſculanum ad me uenturum: mallem, Romam me accerſeret. ITER: cum ire obuiam Cæſari cóſtituiſſet ex Hiſpania redeúti.208. LONGVM: cum Cæſari obuiam ire longiſſime uellet.220. Aueo ſcire,qualis ei totius itineris ſumma fuerit. AFFECTI: uterque curis de Republica,ipſe uero etiam interitu filiæ. VIVERE: refertur ad iucunditaté, remiſſionemq; animorum: quale illud 62: Roſiæ uixi

cum

" *cum Axio.* & *237 : cum Panſa uixi in Pompeiano.* QVO MAXIME POSITA : *poſita eſt enim in iucunditate. cum autem iucunde non liceat uiuere, nulla poteſt eſſe* συμβίωσις.

213.

NON *morabantur:*] *Quatuor Academici ad Varronem non impediunt, quo minus Romam uenire poſſim.* SVNT ENIM DEFECTI : *uerbum* DEFECTI *ſententia non patitur, ac ne linguæ quidem latinæ conſuetudo. quòd ſi* PERFECTI, *aut* DESCRIPTI, *recte.* DVBITASSE : *num ad Varronem mitterentur.* 213.
QVOS BRVTO MITTIMVS : *libros de Finibus.* 213.

ISTA *retentione*] *Vt debitam pecuniam non omnino ſoluant, ſed aliquid retineant.* ISTOS : *debitores meos, facturos ſine dubio, quod ab alijs fieri uideant.* CONFICE : *fac ut habeamus. uſitata locutio.* εὐλόγως : *honeſta conditione. ita confice, ut, quod egeris, probare poſſim.* ISTA : *facultates,* & *opes : quæ multi curant.* CVI TRADAM : *quòd* & *de filio deſperaret amiſſa Republica. uel, cui tradam, cui tradenda uideantur : quaſi filium non probaret.* & *certe non fuit, quem tanti patris filium agnoſceres. Plinius.* QVA'M HABERE : *ſubaudi, lætor: ut ad duo uerba, Offenſioni,* & *Delectationi, duo item mēbra referantur.* ILLVD: *de retentione.* IN SERMONEM : *cum debitoribus.* PERSECA : *ut etiam de retentione concedas: iam enim rei familiaris iacturam non curo.*

CVM ILLO SCAEVA: *cum quo ſoles admodũ libere loqui.* EOS: *Cæſarianos.* CONSECTARI: *in rapinis, uel in auctionibus de Pompeianorum bonis.* REMISSVROS: *impedimento futuros, quo minus id mihi ſoluatur, quod debetur; cum ipſi etiam non debita conſectentur.* DE DIE: *diem tantum ad ſoluendum debitoribus concede, neque tamen eam longiorem.*

Ex epiſtola XXIIII. pagina 213:

CICERONEM] Marcũ filium. LITERARVM? dedit Cicero, ſubaudi. AN NON VIDIT? *an potius eum Andromenes non uidit?* FACIES &c. *cognoſces ex ipſo Andromene, num eum Corcyræ uiderit.* DE VARRONE: *de mittendis ad Varronem quatuor Academicis.* QVATVOR διφθέραι: μετωνυμία: *ut illud Virgilianũ:* Nunc pateras libate Ioui. *poſuit enim continens pro contento, quatuor libros Academicos ſignificans: nam* διφθέραι *librorũ opercula.* IN TVA POTESTATE: *quia, mittendi ſint ad Varronem Academici, nec ne, ad te refero.* 211.212:

213:

NEC *tamen* αἰδέομαι τρῶας:] *Non equidem uereor, ne quenquam offendam, ſi Academicos ad Varronem mittam: ſed, ipſi quàm res illa probaretur, ueritus ſum: ideoq; dubitaui, utrum mitterem: uerum hoc in tua poteſtate eſt, mittantur, nec ne. Et illud,* αἰδέομαι τρῶας, *non arbitror hic ad Pompeianos, aut ad Cæſarianos pertinere, potius generatim eſſe poſi-*

tum, hoc ſenſu, Nec tamen ſermones hominum reformi do. illud autem 209. Et ſimul αἰδέομαι Τρῶας, ad Pō peianos ſpectat. RES ILLA: *quatuor Academici.* TV SVSCIPIS: *tuo periculo Academicos ad Varronem mitti uis. & ita promittis fore, ut illi probetur, ut in te recipias.* IN ALTERAM AVREM: *dormio. ſecuri animi ſum de Academicis; quando tu hoc ſuſcipis, fore ut Varroni placeant.*

Ex epiſtola XXV. *pagina* 213:

DE *retentione,*] *Vide ſupra.* ITA PVTARAM: *non eſſe uerum, quod Clodius cum ſibi dixiſſe narrabat, Ciceronem filium ab eo uiſum Corcyræ.* SCISSES: *Andromenes tibi dixiſſet, tuq; mihi.* 214.

TV *tamen &c.*] *Quaſi cum admiratione. Nihil, inquit, de te ſcribis, nihil de Bruto: cum ego de utroque ex tuis literis expectem.* ILLVM: *in Tuſculanū exiturum.* ROMAM: *cogito. hæc enim ſcripſit Arpini.* QVONIAM TV TE LEGISSE SCRIBIS: *hoc ideo dicit, quaſi Atticum iudicare uelit, num illud ad Brutum ſit obſcure ſcriptum. ideo infert,* FORTASSE: *quòd ipſe certum neſciret, num fuiſſet obſcurior. hoc, inquit, uolui ſcribere, me ex tuis literis intellexiſſe, nolle eum &c.* NEC ENIM AD TABVLAM EVM DESIDERATVRVS ERAM: *Brutum cupiebam Idibus eſſe Romæ, non ut auctioni intereſſet, ſed ut ad obſignandum teſtamentum adhibere poſſem.* AD TESTAMENTVM: *ueteres facto teſta=*

mento obſignatores ex lege adhibebant, *in* Verrem *li-bro* IIII. 100. *adhibebant autem amicos ferè*, *aut homines auctoritate præſtantes*: *quo magis ratum ha-beretur id*, *quod annulis clarorũ uirorum eſſet obſigna tum*. *ad* Atticum 100: *&* *apud* Valerium Maximũ, *teſtamentum* Anci Carſeolani Pompeium Magnum *ſi-gnaſſe*, *legitur lib*. VII. MALO ALIO DIE: *nolo*, *ut conſtitueram*, Idibus *teſtamentum obſignare*, *ſed alio die*, *ne uidear ideo* Romam *ueniſſe*, (*uenturus autem erat pridie* Idus, *ut paulo ante ſcripſit*) *ut* Brutũ *ad obſignationem teſtamenti adhiberem*, *poſt aduẽtum meum uno tantũ die*. TOTVM HOC ITA GVBERNES: *fac quæſo*, *ut* Brutus *ſuo commo-do in* Tuſculano *ſit*, *de* Idibus *nihil cogitet*: *quod iam opus nihil eſt*. 214.

QVIA *tuo periculo*] Ad *proximam epiſtolam ſuperiorem* Atticus *reſponderat*, *&* de Andromene, *&* de Academicis *ad* Varronem, *de quibus cum* Cicero *ita ſcripſiſſet*; Quoniam *tu ſuſcipis*, *in alteram aurem*: Atticus *reſpondens quodam modo refugere uiſus eſt*, *ut ipſius periculo mitterentur*. *ad id igitur* Cicero, Quid *eſt*, *inquit*, *quod perhorreſcas*, *quia tuo periculo iubeam libros* Varroni *dari*? SI QVANDO IN E-PEIRVM VENERIS: *ubi ſoles eſſe otioſus*. *nunc enim te* Alexionis *epiſtolæ occupatũ habent*. *quas te nolo abijcere*, *tuis de rebus ex* Epeiro *ſcriptas*, (*ſic enim opinor*) *ut meos libros legas*. *leges autem*, *ſi quan-do in* Epeirum *ueneris*. IN MACROCOLA: *in chartas regias*, *in quas ex archetypo* Academicos *li bros tranſtulerat*. *impenſam*, *inquit*, *iam fecimus in*

chartas: facile igitur patior, à nobis propoſitum teneri, ut Academiam Varroni demus: ne, ſi ad alium, mutato conſilio, mittendam cenſuerimus, rurſus mihi impenſa facienda ſit in alia macrocola. & Plinius libro XIII. cap. XII. SI ADDVBITAS: utrum ad Varronem Academiã demus. AD BRVTVM TRANSEAMVS: demus eam Bruto. quod etiam conſtituerat, antequam de Varrone conſilium caperet ab Attico admonitus. 209: ANTIOCHVS: probat Antiochi partes, quas Varro defendit in Academicis: ut eas à Varrone ad ipſum transferre non abſurde poſſimus. SVI SIMILEM: libri Academici à Cicerone ſcripti, cum modo ad hunc, modo ad illum mitterentur, ſimiles plane uidebãtur Academiæ, quæ cum affirmaret nihil ſciri poſſe, non conſtare uideretur in ſententia: quoniam ſi dicis, nihil ſciri poſſe; dicis idem, affirmari nihil poſſe. quòd ſi affirmari nihil dicis poſſe: cur hoc affirmas, nihil ſciri poſſe? inconſtans igitur Academiæ ratio. 214:

EPISTOLA mea ad Varronem] Intelligo epiſtolam, quæ legitur libro ad Varroné, hoc principio, Etſi munus flagitare. quam ſcripſit, ut cum quatuor Academicis mitteret. SPINTHERO: ſeruo amanuenſi. & oſtendit, quàm diligenter ſcripta ſit epiſtola ad Varronem, cum eam Spinthero ſyllabatim dictauerit.

Ex epiſt. XXVI. pag. 214:

DE Virgilij parte] Hanc epiſtolam, cum in ordi

*nem libri ſuperioris inſeri deberet, detruſit in hunc lo=
cum ignorantia librariorum. argumentum eſt uel ma
ximum, quòd Aſturæ epiſtolam ſcribit, & inde Lanu=
uium cogitat, Lanuuio in Tuſculanum uellet, ſed ab eo
refugere uidetur, ne dolorem ex Tulliolæ morte ſuſce=
ptum locus renouaret: propterea quòd in Tuſculano
perierat. itaque dicit,* CONOR EQVIDEM
IN TVSCVLANVM: *quaſi animo repugnã
te. colligamus nunc quæ ſcribit ſuperiore libro. primũ*
» *201. Poſtridie, inquit, Iduum Lanuuij conſtitui mane=*
» *re, inde poſtridie in Tuſculano, aut Romæ. utrum ſim*
» *facturus, eo ipſo die ſcies. et 202: Ego hinc poſtridie Idus*
» *Lanuuium, deinde poſtridie in Tuſculano: contudi*
» *enim animum, & fortaſſe uici, ſi modo permanſero.*
» *& 202. Vincam, opinor, animum: Lanuuio pergam*
» *in Tuſculanum. Sunt & alia argumenta: quæ omit
to, ne perſpicua in re ſim nimius.* DE VIRGI=
LII PARTE: *Virgilius unus erat ex cohæredibus
Scapulanis; qui fortaſſe Attico dixerat, ſe ſuam partẽ
Scapulanorum hortorum Ciceroni conceſſurum; ut ei
locus eſſet, ſi fortaſſe cohæredes non in auctione hortos
uendere, ſed inter ſe liceri cogitarent. unde illud 199:*
» *Hæredes Scapulæ ſi iſtos hortos, ut ſcribis tibi Othonem*
» *dixiſſe, partibus quatuor factis liceri cogitant: nihil eſt*
» *ſcilicet emptori loci. & illud 202. Perfice aliquid: quid*
» *autem aliud, niſi ut aditus ſit emptori? quod per quẽ=*
» *uis hæredem poteſt effici: ſed Muſtelam id perfecturũ,*
» *ſi rogaris, puto. Et 205: de parte Criſpi & Muſtelæ
uult ab Attico certior fieri; cum eam ſibi uendi cupe=
ret.* VALDE PROBO: *quòd dicas te tenta*

*turum, num Virgilius, quæ pars hortorũ Scapulanorũ
ad ipſum pertinet, eam partem nobis uelit attribuere.*
» 204. De Virgilio, *inquit, ut ſcribis. hoc tamen uelim ſci*
» *re, quando auctio.* ID ERIT PRIMVM,
PROXIMVM CLODIAE: *Scapulanos hor
tos primum cupio; ſecundum eos,* Clodiæ. *Idem ſcribit*
» 201. *Si quæris, quid optem: primum* Scapulæ, *deinde*
» Clodiæ. Et 201: Neſcio *quid de* Clodia *ſcripſiſti. ubi*
» *ergo ea eſt, aut quando uentura? placet mihi res ſic,*
» *ut ſecundum* Othonem *nihil magis.* Et 202: Malim
» *primum* Othonis, *deinde* Clodiæ. Et 204: *Tu mihi*
» *aut* Scapulanos, *aut* Clodianos *efficias, neceſſe eſt.*
METVO, NE TVRBEM, ET IRRV=
AM IN DRVSVM: *hortos cupio uſque ad in=
temperantiam. itaque, niſi tu mihi* Scapulanos, *aut* Clo
dianos efficies, Druſianos *emam. & ut oſtendat, in eius
rei cupiditate ſe propemodum inſanire, moramq; non
ferre, communibus uerbis nõ contentus, uſurpauit trãſ=
lata, ad ſignificationem haud paulo plus afferentia.*
EIVS REI: *fani, cuius cauſa hortos quæro; ut
ſit, ubi ædificari poſſit.*

214:

REVOLVOR *identidem in* Tuſculanum:]
Sæpe *uenit in mentem, facere fanum in* Tuſculano, *ſi
hortos non inueniam: mihi enim omnino illud hac æſta*
» *te abſoluere, deliberatum eſt.* 198: *De fano, inquit, ſi*
» *nihil mihi hortorum inuenis, ualde probo rationem tuã*
» *de* Tuſculano. *ſed neſcio quo pacto celebritatem requi=*
» *ro: itaque hortos mihi conficias, neceſſe eſt.* Et 202.
» Conſiderabis *etiam de* Tuſculano; *ne æſtas effluat: quod*

certe non eſt committendum. & 201.

214:

V T *tempus eſt noſtrum,*] *Quaſi dicat:* Ne *Aſturæ quidem facile ſum : ſed ut tempus eſt noſtrum ; ſed ut in malis, facilius tamen ſum, quàm ubiuis.* & *cum dixit,* N O S T R V M T E M P V S, *potius ad mortem filiæ reſpexit, quàm ad* Reip.*calamitatem.* S*upra,* ἀνεκτότερα *erant Aſturæ.* F A C I L I V S : *libentius: ut illud in epiſtola ad* Celium:Q*uòd in maritimis*
» *facillime ſum, mouet ſuſpicionem me uelle nauigare. et*
» *alibi.* C O N O R: *ut inuitus,* & *contra uoluntatem. abhorrebat enim à* T*uſculano. uide* 202: T V L I T E R A S C O N F I C I E S : *dicit hoc,* T*u ad me uelim ſæpe ſcribas.*

214:

E P I S T O L A M *ad* C*æſarem :*] H*æc eſt epiſtola, de qua* 203.204.204:206:215.216: N I H I L S A N E E S T N E C E S S E M I T T E R E : *nam uidetur erga nos ita, ut uolumus, eſſe animatus : ut neceſſe non uideatur, ei me hac aſſentatoria epiſtola*
» *blandiri. In epiſtola, quæ proxime ſequitur:*Q*uod aliud*
» *argumentum epiſtolæ noſtræ, niſi* κολακίας *fuit?* N I S I F O R T E R O M A M : *nam ſi* L*anuuio* R*omam me conferam, ipſe epiſtolam mecum afferam.*

E*x epiſtola* X X V I I. *pagina* 214:

I S T I *ante legerent :*] I S T I, C*æſariani.* A N T E, *quàm ad ipſum mitterem.* 204. 205. Q V A N Q V A M D E B E L L O P A R T H I C O &c. *quanquam non eſt, cur illam partem repre=*

hendant, quæ eſt de bello Parthico. quòd enim hortatus Cæſarem ſum, ut id bellum ſuſciperet, nihil ſpectaui, niſi quod illum arbitrabar uelle: ſciebam enim, quod ego ſuaderem ut faceret, id ipſum iam in animo habere. quod ſi ita eſt, quamobrem eam partem iſti non probant? Maluiſſent autem Cæſaris amici, ut potius ei Cicero commorationis urbanæ ſuaſor eſſet, ne ſe amplius fortunæ committeret, confectis iam omnibus ciuilibus bellis, & Pōpeianis partibus plane deletis. QVID SPECTARE DEBVI: *Ciceronem, cum illa ad Cæſarem ſcripſit de bello Parthico, debuiſſe ſpectare incertos bellorum euentus, communemq́; Martem, Cæſaris amici dicebant. quod ſi feciſſet, Cæſari potius urbanum otium, quàm bellicam fortunam laudaſſet. Ego inquit, cum illa ſcripſi, quæ iſti non probant; ipſius uoluntatem ſum ſecutus, (quid enim aliud ſpectare debui, niſi quod illum uelle arbitabar?) quem ad bellū Parthis inferendum ualde ſcirem ſua ſponte eſſe propenſum.* 215.

TOTIS *igitur &c.*] *Prorſus non mittenda eſt illa epiſtola.* ἐπίτευγμα MAGNVM: *quod lucrum illa epiſtola Cicero ſequebatur? Cæſaris beneuolentiā.* ἀπότευγμα VEL NON MAGNVM MOLESTVM FVTVRVM SIT: *uel minima enim apud Cæſarem offenſiuncula mihi eſſet permoleſta: itaque periclitari nolo.* ME NISI TOTO *&c. me expectaſſe exitū Hiſpanienſis belli, deinde ſcripſiſſe: quaſi antea ideo non ſcripſerim, quòd de Pompeianorum uictoria ſperauerim.* QVASI CATONIS μέμψιμα: *ne putet me ob eam cauſam*

hanc ſibi epiſtolam miſiſſe, ut hoc quaſi munere eum placarem, alienatum eo libro, quem ſcripſi de laudibus Catonis. VALDE ME POENITEBAT: *pœnitebat me, eam epiſtolam ſcripſiſſe: & plane cupiebam, iſtis non probari, ut cauſam haberem non mittendi. accidit igitur ut uolebam, quòd ſtudium in ea ſcribenda à nobis poſitum non probarunt.*

215.

IN *illos,*] *Qui apud Cæſarem ſunt. qui ex illa epiſtola nacti occaſionem calumniandi, operam darent, ut me in odium Cæſaris adducerent.* COGNATVM TVVM: *Quintum Ciceronem, Pomponiæ, quæ Attici ſoror erat, filium. quem de Cicerone patruo apud Cæſarem detrahere ſolitum, ſupra oſtendimus* 199: 207.

215.

ILLVC] *Ad hortos uidendos. Inſequens epiſtola primo uerſu declarat.* QVIDQVID ERIT: *ſiue futurum eſt, ut Scapulanos hortos emamus: ſiue etiam non eſt: pecuniam exigamus à Faberio debitore.* AVCTIONIS: *hortorum Scapulanorum. Sic*
» & 204. *De Virgilio, ut ſcribis. hoc tamen uelim ſcire,*
» *quando auctio. Erat enim auctio futura hortorũ Sca*
» *pulanorum. quod indicat illud* 205: *Puto fore iſtam*
» *etiam à præcone dié, certe ab hæredibus. De Criſpo &*
» *Muſtela uidebis: & uelim ſcire, quæ ſit pars duorum.*
Erat autem Muſtela Scapulæ hæres, itemq; Criſpus. & de Muſtela perſpicuum eſt 202.

Ex epiſtola XXVIII. *pagina* 215.

CRAS *ſcilicet,*] *Ex tuis literis cognoſcam.*

Volebat autem Atticus hortos Scapulanos diligentius inſpicere, ut, quoniam eorum auctio futura erat, ante cognoſceret, quanti à Cicerone rectè poſſent emi. DE FABERIO: de exigenda à Faberio pecunia, pro emptione hortorum.

215.

DE epiſtola ad Cæſarem &c.] Quòd me hortaris, ut epiſtolam aliquam ad Cæſarem conficiam, eiq; proponam quod ad laudem ſempiternam ualeat: iurato mihi crede, non poſſum: non quòd me turpitudo deterreat, (etſi maxime deterrere debebat: ſcribere enim ad Cæſarem ſine aſſentatione nihil poſſum: porrò cum nobis uel ipſum uiuere turpe ſit, libertate amiſſa; quanto eſt turpius, ei, quo eripiente amiſimus, aſſentari?) ſed quia prorſus nihil uenit in mentem, quod ad illum ſcribam. Idem 200. VELLEM QVIDEM &c. uellē, me turpitudo deterreret: eſſem .n. qui eſſe debebam: hoc eſt: in ſeruitute non uiuerem, ſed ab hac turpi uita uel morte me uoluntaria uindicarem Catonis exemplo. HOMINVM ELOQVENTIVM ET DOCTORVM: ut Ariſtotelis & Theopompi. 200: VERISSIMAE GLORIAE: non enim uera gloria incenſus Cæſar eſt, ſed falſa, & inani, quam ex interitu Reip. quæſiuit. EGO QVID POSSVM? ad ueram gloriam cohortanti uerba non deeſſent: ſed id quidem tuto non poſſum. hoc autē erepto argumento, prætereà quod ſcribā non reperio. TAMEN NESCIO QVID &c. ſcripſeram tamen neſcio quid, & mehercule cum labore, ut quaſi è quercu uiderer excu-

pere, quæ eſt arbor duriſſima. SIMILE SIMVLACRI: uult oſtendere: quemadmodum è quercu ſimulacrum facere difficultatis ſit, duriore materia, quàm ut circuncidi, aut expoliri poſſit; ideoq; potius ſimulacri quiddam ſimile, quàm ſimulacrum efficiatur: ſic ſe, cum ad Cæſarem ſcriberet, argumento admodum anguſto, (neque enim quod & ipſi honeſtum eſſet, & Cæſari gratum, ſcribere licebat; itaque difficili in loco uerſabatur, ut quaſi è quercu uideretur exculpere) perfectum opus non potuiſſe facere, ſed feciſſe neſcio quid, quod operis tamen ſimile uideretur: more fabrorum lignariorum, qui è quercu non perfectum ſimulacrum formant, quod propter ligni duritiem difficillimum eſt, ſed quod ſimulacri ſimile ſit. Et ſignificat epiſtolam ad Cæſarẽ, de qua 203:214: REPREHENDVNTVR: à Cæſarianis, qui Romæ ſunt: à quibus, placuit nobis, ut epiſtola legeretur, antequam eam ad Cæſarem mitteremus. 214: QVOD ME MINIME POENITET: quod mihi eſt minime moleſtum. PERVENISSENT: ad Cæſarem.

215:

HVNC de pompa, Quirini contubernalem,] Cæſarem. cuius ſimulacrum, quaſi alicuius dei, per pompam inter deorum ſigna geſtatum eſt in ferculo. quod Suetonius declarat his uerbis: Non honores modo nimios recepit, ut continuum Conſulatum, perpetuã Dictaturam, ſtatuam inter reges; ſed & ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt, ſedem auream in curia, & pro tribunali thenſam, et ferculum Circenſi pompa, templa, aras, ſimulacra iuxta deos, puluinar,

Flaminem, Lupercos. Et Dion libro X L I I I. καὶ τότε μὲν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐλεφάντινον, ὕστερον δὲ καὶ ἅρμα ὅλον ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις μετὰ τῶν θείων ἀγαλμάτων πέμπεσθαι ἔγνωσαν· ἄλλην τέ τινα εἰκόνα ἐς τὸν τοῦ κυρίνου ναὸν, θεῷ ἀνικήτῳ, ἐπιγράψαντες. hac ſententia: Decreuerunt, ut eburnea Cæſaris ſtatua, & currus etiã ſolidus, quo die curſus equorum in Circo ſpectantur, inter deorum imagines in pompa geſtaretur: et ut alia præterea ſtatua in Quirini templo poneretur, cum hac inſcriptione, Deo inuincibili. Ideóq; eũ appellat Cicero Quirini contubernalem, & ſupra 202. græco uerbo σύνναον, quòd in eodem templo ſimul habitarent. idq́; etiam Suetonius ſignificat, cum dicit, Simulacra iuxta deos. H V N C: qui deorum in numero habeatur; cum & imago eius inter deorum imagines per pompã ſit uecta, & eiuſdem ſtatua, quaſi dei, Quirini in templo collocata. POTIVS NON SCRIPTA &c. potius ad ſe nihil ſcribi uult, quàm ſcribi quod non probet. POSTREMO, VT VOLET: iam non laboro, quo animo erga me ſit. abijt illa cura, quæ me antea ſtimulabat: cum hoc quærebã, qua ratione & Cæſarem mihi conciliarem, & perſonã tamen optimatis ſuſtinerem. quod tibi quoque dabam cogitandum, ut conſilio me iuuares. eáq; tunc erat quaſi Archimedis quæſtio, obſcura ſcilicet, & inexplicabilis. 186. CASVM ILLVM: interitum meũ. ſignificat enim illud tempus, cum in Italiam reuertit, Pompeio in Pharſalia deuicto. quo tempore ſolicitus erat de ſalute ſua, maxime timens, ne Cæſar in eos qui Pompeium ſecuti eſſent, foret acerbior. hinc illa libro

XI. *plenæ doloris et deſperationis epiſtolæ.* MIHI OPTATO VENERIS: *ſcripſerat enim Atticus, ſe uelle ad illũ, ſi uideretur, proficiſci.* PROFECTVS EST: *cum aliquot dies cum Cicerone fuiſſet.* 204. 204: 207:

Ex *epiſtola* XXIX. *pagina* 215:

DE *philologis*] *De peritis ad diſputandum.* 208: 211. IN TALNAM: *in ſermonem de Talna.* DE INGENIO *&c. ingenium Talnæ Nicias laudabat, ſed non ſupra modum. frugi hominem & modeſtum dicebat eſſe.* HOC MIHI NON PLACVIT: *quòd eius rem audiui non maiorem eſſe* DCCC. HOC PVTAVI TE SCIRE OPORTERE: *forte, quòd Atticus aliquam ſibi affinitatis, aut amicitiæ iure deuinctam, cogitabat Talnæ in matrimonio collocare.*

216.

DE *hortis*] *Scapulanis: quos Atticus inſpexerat.* 215. ET CHRYSIPPO: *& Chryſippi ſermone: hortis enim cum Attico inſpectis, ad Ciceronem profectus eſt. Erat autem architectus, fueratq; Cyri architecti libertus.* 227: *& in epiſt. fam.* 102. IN VILLA: *quæ in hortis eſt.* INSVLSITATEM: *inſulſa placere non ſolent. recte igitur & uenuſte inſulſitatem tribuit uillæ, quæ nihil haberet, cur placere poſſet. contráq;, cum de uilla loquitur eleganti, ſalis, inquit, ſatis eſt. in epiſtola ad Pætum.* VIDEO NIHIL, AVT PAVCA MVTATA: *putabam dominos in uilla multa mutaſſe, à quo*

tempore nos eam uidimus. ſed, ut è Chryſippi ſermonè intelligo, nihil, aut pauca mutata: ut eadem ſit inſulſitas. HIBERNA: uillæ partem ad hibernum tẽpus ædificatam. AD ID, QVOD VOLVMVS, ἀφίδρυμα: ad fanum filiæ dedicandum. CELEBRITATEM NVLLAM: quo enim tempore ego illum noui, non frequentabatur. τὸν τῦφον &c. obſequere cupiditati meæ. τῦφος enim ualet elatio: quæ ad cupiditatẽ transfertur: unde illud primo libro de Diuinatione: Ducem ei præcepiſſe, ne reſpiceret: illum autẽ id diutius facere non potuiſſe, elatumq́; cupiditate reſpexiſſe. Et ad hunc ipſum epiſtola VI. libri I. In hoc genere ſic ſtudio efferimur, ut abs te ad-
» iuuandi, ab alijs propè reprehendendi ſimus.

216.

SI Faberius &c.] Si Faberius ſoluit quam nobis pecuniam debet: noli quærere, quanti horti uendãtur: eme, quouis pretio: uince Othonem in certamine licitationis. Erat enim Atticus Ciceronis nomine licitaturus. Othonem autem, qui & ipſe eoſdem hortos cupiebat, aduerſarium in auctione timebant. unde illud 203.
» Difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum hæ-
» rede. & 200: 202. 217.217: INSANITVRVM: inſanire dicuntur, qui aliquam rem multo pluris emunt, quàm quanti ſit. unde inſana cupiditas libro VI. in Verrem. TRACTATVM: in re minus nota. VT MIHI &c. ut hortos empturus nõ uideatur. QVID ENIM PATERETVR? imperfecta ſententia. abiecit enim, recordatus in Faberiano nomine totũ eſſe. SI FABERIA-

NVM EXPLICAS: *ſi pecuniam exiguis à Faberio.* 194: CLODIAM IGITVR: *aggrediamur. uideamus, inquit, de hortis Clodiæ.* 203. MVLTO MINORIS SVNT: *quàm Scapulani.* Et 203. *de ijſdem hortis*: *Quia tanti rem æſtimas, eò prorſus ſpecto.* ET DOLABELLAE NOMEN: *& Dolabella, quam pecuniam debet, iam eã nobis ſoluet.* debebat autem ex dote Tulliolæ. REPRAESENTATIONE: *hortos Scapulanos emiſſem, die ſumpta. Clodiæ uero ſi emimus; de die nihil cogito; repræſentare poſſum; cum & multo minoris ſint, quàm Scapulani, & Dolabellæ nomen iã expeditum uideatur.* REPRAESENTATIONE *igitur expono, ſolutione facienda ante illud tempus, quod in emptione Scapulanorum hortorum cogitaueram. de quo* 205: *his uerbis*: *Quòd dies longior eſt: (ſic enim puto legendum) teneamus modo, quod uolumus: puto fore iſtam etiam à præcone diem, certe ab hæredibus.* 216.

CRAS *aut te, &c.*] *Conciſa ſententia, nec ſatis omnibus aperta. exponamus igitur: ut conſulatur etiam ijs, quorum acies ad intelligendum eſt obtuſior. Cras, inquit, aut te expecto, aut cauſam cur non uéneris. cauſam autem, quæ te moretur, hanc puto fore, ut pecuniã exigas à Faberio. ſed ſi poteris, omnino uelim uenias.*

Ex epiſtola XXX. pagina 216.

CICERONIS *epiſtolam &c.*] *Quinti filij ad Atticum.* O' TE FERREVM: *cum ironia.*

nia. PERICVLIS: *de quibus tam multa ſcribit.* ME QVOQVE: *cum ſcribat nõ modo tua, ſed mea quoque culpa factũ eſſe, ut in Hiſpaniã ad bellũ ire coactus ſit.* EAM EPISTOLAM: *ad me miſſam à Quinto.* MISISSEM: *niſi te cras expectaré. quod proxime dixit.* EODEM EXEMPLO: *puto iiſdẽ uerbis ſcripſiſſe ad te de rebus à ſe geſtis, quibus ad me ſcripſit.* QVAS PHARNACI DEDERAS: *ad me perferendas; ut ego eas deinde ad Veſtoriũ curaré.* IN EIVS EPISTOLA: *in epiſtola, quam is attulit à te ſcriptam.* AVCTIONEM BIDVVM: *auctionem hortorum Scapulanorum biduum futuram: ſic & libro* IIII. 61. *Idibus auctionem Larini uideo, & biduum praeterea.* AB EA IGITVR: *ad me uenies.* CONFECTO NEGOTIO FABERIANO: *exacta à Faberio pecunia.* QVEM QVIDEM &c. *negat Eros Faberium hodie Romae futurum. unde illud* 215. *De Faberio, cum uenerit. et* 205. COLENDVS: *Faberius. obſerua eum diligenter, ut quaſi aſſentatione quadam ab eo pecuniam elicias.* κολακίαι: *aſſentationes: in quibus turpitudo, & propè ſcelus eſt.* PERENDIE: *uidebo.*

216:

NON *ſanè quadrat.*] *Si enim Praetor eſt factus* XIIII. *annis poſt, quàm Conſul Mumius: apparet, quo tempore Conſul Mumius ad oppugnandam Corinthum eſt profectus, adoleſcentem fuiſſe, ut legatus eſſe non potuerit.* 206: 217. 218.

216:

VOLO *aliquem &c.*] Hoc ne Atticus quidem *intellexit: ut apparet ex epiſtola, quæ poſt proximam ſequentem legitur.*

Ex epiſtola XXXI. *pagina* 216:

MORABOR *te*:] *Moræ cauſam afferam. retinebit enim te negotiū* Faberianū. CVM POTERIS IGITVR: *uenies, cum per negotia licebit.* QVONIAM ETIAM DVM ABES: *quoniam non dum in uiam te dediſti; &, cum hæc ad te afferetur epiſtola, etiam dum* Romæ *eris: ideo illud ſcripſi, ut uenias cum poteris.*

216:

DICAEARCHI *quos ſcribis libros,*] Libros de *anima.* 217. καταβάσεως: *librum, quē ſcripſit* Dicæarchus περὶ τῆς εἰς τροφωνίου καταβάσεως: *de quo* Athenæus *libro* XIIII.

216:

κεπφικὰ.] κέπφος *auis eſt ita leuis, ut, quácunque in partem uentus flauerit, in eam auferatur.* κεπφικὰ *igitur* μεταφορικῶς *dixit, pro, leuia, & inania. non rectè inquit, iſti meã ad Cæſarem epiſtolam reprehendũt; et ea, quæ dicũt, minimi ſunt põderis, plane* κεπφικά. *nã quod illum aiunt ſcribere, ſe, niſi conſtitutis rebus, non iturum in* Parthos: *idem ego ſuadebam in illa epiſtola.* 206:214: AVCTORE ME: *ego enim ſuaſi, ut & res conſtitueret, &* Parthis *bellum inferret.*

217.

AGGREDERE *Othonem,*] *Velim, quod*

ſcribis te facturum, Othonem moneas, ne contra nos liceatur, quo facilius ad hortos peruenire poſſimus. Idē paulo poſt. ISTAM REM: hortos Scapulanos: quorū auctio futura erat. ET TECUM ESSE POSSIM: propter uicinitatem. Hoc eſt, quod dicit 196. De hortis, quæſo, explica. caput illud eſt, quod
" ſcis. ſequitur, ut etiam mihi ipſi quiddam opus ſit: nec
" enim eſſe in turba poſſum, nec à uobis abeſſe. huic meo
" conſilio nihil reperio iſto loco aptius. QUANTI AUTEM: quanti putem nos emere poſſe Scapulanos hortos, ita ratiocinor: Cum C. Albanius proximus uicinus ∞ iugerum HS C X V. de M. Pilio emerit; nunc, iacentibus omnium rerum pretijs, debere Scapulanos hortos multo minoris eſſe. NUNC MINORIS: ob ciuilem calamitatem, & Reip. perturbationem. ACCEDIT CUPIDITAS: cuius cauſa pluris hortos æſtimare debemus, quā quanti ſint. MOVERE: ut nobis hortos concedat. CANUM: Attici & Othonis amicum. & forte is eſt, de quo 250: O' GULAM INSULSAM: Othonis, qui hortos tam auide appetat uoluptatis modo cauſa.

Ex epiſtola XXXII. pagina 217.

DE Faberio:] Expedi nomen Faberianum: ſine quo hortos conſequi non poſſumus. QUOD COGITAMUS: intellige, hortos. NON LABORAREM: de pecunia à Faberio exigenda. ISTUC: ad iſtam diligentiam.

217.

VTROSQVE] *Vtrunque ſermoné de mortalitate animorũ. duos. n. ſermones, alterũ Corinthi, alterũ Mitylenis habitũ, ternis libris explicauit.* Cicero *Tuſculanarum primo.* καταβάσεως: *librum* περὶ τῆς εἰς τροφωνίου καταβάσεως. 216: τριπολιτικὸν: *Diccarchi librũ: cuius mentio apud Athenæũ lib.* IIII. ARISTOXENVM: *Ariſtotelis diſcipulum, philoſophum, & medicum nobiliſſimum, maximeq; in muſica præſtantem.* Suidas. Cicero *de* Orat. *lib.* 3. *Tuſculanarum primo.* AD ID, QVOD COGITO: *ad Tuſculanas quæſtiones: quas ſcribere in animo habebat. quarum libro primo,* Dicæarchi *utitur ſententia contra immortalitatem animorum.* TORQVATVS: *liber* Torquati *nomine inſcriptus; ut de ſenectute,* Cato; *de amicitia,* Lælius. CATVLVM, ET LVCVLLVM: *Academicos libros, quos primum ſcripſerat: quorum alterum,* CATVLVS; *alterum,* LVCVLLVS, *inſcripſerat.* Vide *illud* 208: *Illam* ἀκαδημαϊκὴν &c.

217.

EAS *literas*] *Ea proœmia. quandoque enim literæ pro ſcriptis ponuntur: ut libro* I. *meis omnibus literis in* Pompeiana *laude perſtrictus.* IN LIBONIS: *in* Libonis *annali.* 216:

217.

LEGATVS *eſſe potuiſſet.*] *Cum admiratione dictum: ut ſignificet, non putare ſe* Tuditanũ *Cõſuli* Mumio XIIII. *annis ante, quàm* Prætor *factus eſt, legatũ eſſe potuiſſe. fuiſſet enim amodum adoleſcens:*

utpote quatuordecim annis infra Præturam, quæ dabatur anno ætatis uno & quadrageſimo. Conſulatus autem Popilij & Rupilij à Conſulatu Mumij diſtat annorum XIIII. interuallo. NISI ADMODVM SERO etc. annus Quæſturæ legitimus erat trigeſimus tertius, Aedilitatis trigeſimus ſextus, Præturæ unus & quadrageſimus, Conſulatus quadrageſimus quartus: ut inter omnes magiſtratus biennium neceſſario intereſſet. eos autem magiſtratus legitimis annis capere, in primis erat honorificum: quod Cicero ſæpe de ipſo gloriatur. nam repulſam multi ferebant: ut honores conſequi non poſſent anno legitimo. Quòd ſi quis Quæſturam, aut Aedilitatem non ſuo anno, ſed ſerius cepiſſet, magiſtratus quoque reliquos ſerius capiebat: eorum enim tempus neceſſario protrahebatur, cum inter omnes biennij ſpatium oporteret eſſe. Recte igitur, NISI ADMODVM SERO QVAESTOR EST FACTVS. nam ſi factus eſt Quæſtor admodum ſero, ut anno trigeſimo octauo, aut quadrageſimo: potuit eſſe legatus Mumij Tuditanus et XIIII. annis ante Præturam, nec tamen adoleſcens. quòd ſi Quæſtor ſuo anno factus eſt, hoc eſt trigeſimo tertio: neceſſe eſt legatus fuerit admodum adoleſcens.

217:

CVRVLES magiſtratus] De curulibus magiſtratibus in ſuo libro plenius. curulis autem magiſtratus Prætura fuit. quam ſi Tuditanus cepit anno legitimo, hoc eſt uno & quadrageſimo; eiusq; Præturæ annus, quæ fuit Popilio & Rupilio Conſulibus, annis XIIII. diſtat à Conſulatu Mumij: ſequitur, ut le-

gatus Conſulis Mumij fuerit annum agens ſextum & uigeſimum. quod non quadrat. non enim, illa ætate qui ſunt, ijs honorem legationis demandare moris eſt. SCIEBAM FVISSE: in decem legatis. CVM LVCVLLO FVIT: Conſul, anno ab V.C.603. ADDIDISTI: confirmans id quod ſciebam. AD ILLVM σύλλογον &c. dignum, qui in illa ciuium collectione numeretur. VIDEBIS IGITVR CAETEROS: ſcribes, qui præterea in decẽ Mumij legatis fuerint. πομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις: ex perſonarum dignitate quaſi pompam agere.

Ex epiſtola XXXIII. pagina 217:

NEGLIGENTIAM miram] Balbi, & Faberij, qui ne ſemel quidem mihi dixerint, profeſſionem in tabulas publicas relatã. PROFESSIONEM: omnium bonorum. OPORTERE: ut aliquem mitterem, qui profiteretur; ſi ego de illa cauſa Romam ire nollem. LIBRARIVM: eũ, qui cuiuslibet profeſſionem in tabulas publicas referebat. SED SCRIBIS, ET QVIDEM CONFECTVM: ſed ſcribis, librarium te noſſe: & addis etiam, de profeſſione confectum. LITERAS MISI: admonens eum, & rogans, ut pecuniam nobis debitã perſolueret.

217:

ALIQVID feciſſe H.] Aliquid feciſſe hodie. ſic enim interpretor antiquam notam. &, FECISSE, de nomine Faberiano: ut Balbo adiuuante, pecu-

nia exigeretur à Faberio. ſimile illud eſt, uel potius idē
» eſt, 196. Cum Oppio & Balbo communices, quantope=
» re & quare uelim hortos; ſed ita poſſe, ſi expedia=
» tur illud Faberianum. Et 203. In utroque Faberianum
» nomen explorandum eſt. de quo nihil nocuerit, ſi ali=
» quid cum Balbo eris locutus, & quidem, ut res eſt, eme=
» re nos uelle, nec poſſe ſine iſto nomine, nec audere incer
to. Scripſerat autem Atticus Ciceroni, ſe eſſe eo die cū Balbo locuturum in Capitolio.

217:

IN Virgilio &c.] Othonis hærede. 214: δυσωπία: ſtulta uerecundia. fortaſſe, quòd ab aliquo ex cohæredibus partem hortorum emere cogitaret. DEBEO: ut eius cauſa ne emā. QVOD POSTVLET: quòd me emiſſe queratur. VIDEBIS CVM CVSPIO: ut Cuſpius nobis ſatisfaciat. de quo nomine 194: Cuſpiana, inquit, explicabis. DESTINAT: ſtatuit hortos emere. DIFFICVLTATEM: in auctione magnum haberemus aduerſariū. ISTA RES: auctio Scapulanorū hortorum. POSSE VINCI: in certamine licitationis. 216. 217:

DE æſtimatione &c.] Hortorum Scapulanorū. SCRIPSIT: fortaſſe Cæſar. ut in lege non præfinierit, quo ne quis plus iugerum emeret; ſed de modo agri, id eſt, quo ne quis plus haberet. CVM PISONE, SI QVID POTERIT: conficies.
» & de auro intelligendum. Vide illud, Et tamen Piſo=
» nē ſicubi de auro. 204: DICAEARCHI LIBRVM: librum poſuit pro uolumine. nam Dicæ=

archi duos ſermones de anima, quos intelligit, non uno libro, ſed ternis explicatos, manifeſtū eſt ex prima quæſtione Tuſculana. Etiam 252: ita locutus eſt, ut pro toto opere librum uſurparet: ſcribit enim ſic: Librum tibi celeriter mittam de gloria: cū duos libros ſignificaret. κατα βάσεως: librum hoc titulo. DEDERIS: cui uidebitur ex tuis ſeruis. ut quærat de decem L. Mumij legatis in eo libro, in quo ſunt eius anni S. C. quo ipſe Mumius cum Cn. Cornelio Conſul fuit. ANTIOCHO: ſeruo tuo literato. ſcies autem, ſi ei negotium dederis, ut quærat.

218.

MEMINI enim tui:] Feci, quod memini te ſolere: qui ita inuitare ſoles, ut penulā tamen cuiuſquam nō ſcindas. CAMPVM MARTIVM COAEDIFICARI: cum campo Vaticano: ut ex duobus campis, Martio & Vaticano, qui Tyberi interfluente diſcludebantur, unus fieret Martius campus, foſſa Tyberis obthurata. & agrum, qui eſt inter montes Vaticanos & Tyberim, quem agrum horti omnem tenebant, appellat Cicero campum Vaticanum. AT EGO AD TABVLAM: cum audiſſem, quidquid inter Tyberim & montes Vaticanos interiacet, fore ut Martius campus efficeretur: ſtatim ad tabulā ueni, id eſt, in ſermonem de auctione Scapulanorum hortorum, ut cognoſcerem, ſi eos recte poſſem emere. CAVE FACIAS: caue hortos emas. Si enim, à ponte Muluio ſecundum montes Vaticanos Tyberi ducto, totus ille tractus, qui citra Tyberim futurus eſſet, Martius campus fieret: actum erat de tranſtyberinis

hortis: ſiquidem,ubi campus Martius futurus eſſet,quò populus ad comitia coibat, ibi omnia complanarentur, neceſſe erat : ut ſi ſaperet Cicero, de Scapulanis hortis conſiliū omittere deberet, qui cum cæteris hortis eandē complanationem ſubituri eſſent. ISTA LEX PERFERETVR: *de Vrbe augenda.&c.* PERFERETVR,*quia tantum promulgata fuerat.* 211. VVLT: *ideoq; promulgationi intercedet nemo.*

218:

NON *concedit Camillo.*] *Vt credā, quod dixit de lege perferenda,uerum eſſe.* DE IDIBVS: *num Idibus hortorum auctio ſit futura. iſtius enim rei cauſa,legis uidelicet de Vrbe augenda promulgatæ,Romæ eſſe uellem. nam ſi perferretur, de hortis minime eſſet cogitandum.* 218:

QVAS *conſequi tamen &c.*] *Aliarum rerum cauſa non refert Idibus ne Romæ ſim: ſiquidem eas nihilo minus biduo poſt,aut triduo conficiam.at uero hortorum auctio ſi omnino Idibus fiat,aduolandum eſt, ut de lege cognoſcam.nā ſi Cæſari fixum ac ſtatutum eſſe intelligam,ut perferatur: ego uero Scapulanos hortos abijcio,ne tantæ impenſæ iacturā faciam.* TE TAMEN *&c. etiam ſi ego differam aduentum meum, te tamen ad me nolo uenire, ne, cum tanti calores ſint, (hæc enim ſcripta uidentur exeunte Iunio) itineris labore conficiaris. Et hoc dicit,quia ſcripſerat Atticus ſe uelle ad eum.* 216: IGNOSCO: *ſi ad me non uenit.* IDIBVS MAII: *manifeſtum mendum. nec dubito,quin legendum ſit,Idibus Iulij: uel, Idibus, menſe ſubaudito,nam de Maio abſurdum eſt intelligi:*

cum è Tuſculano profectus eſſet Arpinũ V I I I. *Cal. Quint.* & *recurrere Nonis Brinnianæ auctionis cauſa cogitaret, Nonis inquam Quintilibus.*

Ex epiſtola X X X I I I I. *pagina* 218:

V I I I. *Cal Iul.*] *Profectus è Tuſculano* 211: T REIS HORAS ACQVIEVERAM: *quã ob cauſam Arpinum, anguſtijs temporis excluſus, eo die peruenire non potui,* & *Aſturæ manſi.* EFFICIAS: *cum hæredibus Brinnianis cohæredibus meis.*

» 208: *Dices, inquit, uel amico tuo, uel Othoni cohæredi*
» *meo, uel Labeoni noſtro, paulum proferant auctionem,*
» *me circiter Nonas in Tuſculano fore.* ILLVC: *in Tuſculanum.* 218:

ILLVD *in primis*] *Diuortium fecerat cum Publilia: nunc de dote agebatur: de cuius ſolutione* 253: 258. PVBLILIO: *fratre Publiliæ, quæ Ciceronis uxor fuerat.*

218:

» ME *penè abſente*] 222: *Te, inquit, ſpero cum*
» *Publilio confeciſſe. me abſente omnia cum illis tranſi-*
» *gi malo.* PENE, *quia re uera non aberat, cum circum uillulas ſuas, quæ propè Romam ſunt, erraret, Romam etiam aliquando ſe conferret.* DE QVO: *de diuortio Publiliæ ſcribes, inquit, num populus me reprehendat.* NON MEHERCVLE ARBITROR: *non mehercule arbitror populum hoc factum reprehendere; quippe qui Publiliæ nuptias improbauerat: ut omnibus eſſem quaſi fabula, quòd ætate prouectus puellã uirginẽ duxiſſem.* Hoc & *Calenus* &

per contumeliā exprobrat apud Dionē libro X L V I. HAEC DECANTATA ERAT FABVLA : *populus multa ridicule dixerat de Publiliæ matrimonio: diuortium igitur non improbabit.* IPSE ENIM ADSVM : *in Tuſculano. iam, inquit, adeſt meus aduentus.* 214. SCRIPSI *enim ad te de hortis : ut de hortorum auctione certiorem me faceres. quam ſi ſcribes prorogari : futurum eſt, ut meum aduentum ego item prorogem.*

Ex epiſtola X X X I I I. *pagina* 218:

GENTILIS *tuus*] *Nouum hominem ſignificat, cui Cæſar Vrbis augendæ negotium dederat.* 218. SIMVL AC VENERIT : *ſubaudi, Daturum quatuor Academicos. quod ſignificat inſequens uerbum. quo modo & alibi locutus eſt Cicero.* DATI IGITVR IAM SVNT : *dies enim iam præterijt, quo eum Romæ affuturum ſcripſeras.* NEC TIBI INTEGRVM EST : *adempta tibi facultas eſt deliberandi, utrum dandi ſint; ſiquidem iam dediſti.* QVANTO PERICVLO TVO : *quia Varroni fortaſſe non probabuntur : tu autem dixiſti fore, ut probarentur. Ad hanc ſententiam facit illud* 213 : *Ipſi quam res illa probaretur, uerebar: ſed quoniam tu ſuſcipis, in alteram partē.* LITERAE MEAE : *quibus ſcripſi, ut Academicos Varroni dares tuo periculo.* HAS PROXIMAS : *quibus ſignificas te daturum, ſimul ac uenerit.* QVO MODO RES SE HABEAT : *num Academicos Varroni dederis.*

Ex epiſtola XXXVI. pagina 218:

AMORE] Erga me.

Ex epiſtola XXXVII. pagina 218:

HAS alteras] Ad te mitto.

218:

DE Xenonis nomine,] Atticus debitam ſibi à Xenone pecuniam, & HS inſuper XL, quæ in Epero habebat in nominibus, ſolui uolebat Ciceroni filio, qui erat Athenis, ut Romæ tantundem ipſe poſtea exigeret ex nominibus Ciceronis. uide 233:253:255: CVM QVINTO: fratris filio, omnibus locis, maximéq; in conuiuijs mihi maledicente. REDIRE AD PATREM: etiam de patre detrahere. & uenuſte, REDIRE; quaſi domum. REGEM: Cæſarem. ANIMI: aduerſus ipſum. CICERONEM MEVM VEXARI: filium meum à Quinto filio. ARBITRATV SVO: Quinti filij. LAVDATIONEM: mortuos Romani ueteres in funere laudabant, præſertim ortos illuſtri familia. laudabant autem non modo propinqui, ſed & amicitia coniuncti. Cicero Porciam laudauit, Catonis ſororem, laudatione non habita, ſed ſcripta PORCIAE: quæ L. Domitij Aenobarbi uxor fuerat. Plutarchus in Catone Vticenſi. QVAM TVAS ACCEPERIM LITERAS: quibus monebas, ut quædam corrigerem. gaudeo igitur me

eam Leptæ *tabellario iam dediſſe ad te perferendam : laborem enim correctionis effugiam,cum ad te miſſam corrigere non ſit integrum.correxit tamen, ab* Attico *remiſſam.* 222: ISTO MODO: *ut eſt à me ſcripta,omiſſa, quam tu adhiberi uelles, correctione.* MITTENDAM: *Romæ enim non erant,*Cæſa*ri longe obuiam profecti quaſi uictoriam* Hiſpanieſem *gratulaturi.* DOMITIO: Porciæ *filio,ex* L. Domitio Aenobarbo. 222:136. *et* Philippica II. 166: BRVTO: Porciæ *affinitate coiuncto ; cum ea* Ca*tonis eſſet ſoror, ipſe autem* Catonis *filiam haberet in matrimonio. de cuius nuptijs* 207:

219.

BALBVM] *Qui* Cæſaris,*ut puto,cohæredis res curabat.*224. OFFILIVM: *ut cohæredem.* AVCTIONE: Cluuianorum *bonorum.* Cluuius *enim* Puteolanus *hæredes ſcripſerat* T. Hordeonium,*et* Ciceroně,*alios item,ut patet* 258. *inter cohæredes autě de auctione conuenerat,ut,bonis in pecuniam redactis, suũ quiſque capere facilius poſſet.*222. OMNIA: Cluuiana *bona,quæ in auctione uenibunt.* PROPINQVVM DIEM: *auctionem proſcribi non longe à* Cæſaris *aduentu, ſed propinquo die ; ut poſt aduentum fieri ſtatim poſſet:quòd ſi* Cæſar *moraretur ; futurum,ut eum diem,in quem proſcripta eſſet auctio,prorogare poſſemus,quoad ille in* Vrbem *ſe receptiſſet.* Romæ *autem proſcribi auctionem, non* Puteolis, Balbo *placebat.* PLACET ENIM VESTORIO: Balbi *ſententiam* Veſtorius *probabat, ut* Romæ *auctio proſcriberetur.*

Ex epiſtola XXXVIII. pagina 219.

CONTRA Epicureos,] Tuſculanarum ſecũdum, quem ſcripſit de tolerando dolore, contra Epicuri ſententiam, qui ſummum malum ponebat in dolore. FORTASSE οὐκ ἐπέϛησεν: fortaſſe lapſus eſt per ignorantiam, cum non intelligeret contumelioſum eſſe quod ſcribebat. ISTVM: Quintum Ciceronem, ſororis tuæ filium. COMMOTVM autem, cum præſens præſentem audiret: Brutus enim tũc erat apud Cæſarem, cum ex Hiſpania redeunti longe obuiam proceſſiſſet; ut eum de Ciceronis laudibus prædicantem Quintus, cum Cæſare ex eodem bello reuertens, audire poſſet.

219.

SCRIPSISTI] Mendoſa dictio: & omnes in mendo conſentiunt antiqui libri, equidem ſentẽtiam uideo; neque enim eſt obſcura: ſed immutare uerba nõ auſim ſine uetuſtis exemplaribus; ne plus ipſe mihi ſumam, quàm quantum alijs licere uolo. ID QVI VT SCIAM: num ad te quoque ſcripſerit Quintus, ſignificabis. Πότερον &c. utrum iuſte agere ſit tutum: hoc eſt, utrum aperte Quintũ filium aſperner, ac reſpuam, ſicuti iuſtum eſt; an obliqua fraude utens diſſimulem. Plato libro II. πολιτείας hoc Pindaricum & ipſe uſurpat. Α᾽τρέκειαν εἰπεῖν: uerum dicere, uere agere cum Quinto, ſine diſſimulatione. ILLVD APTIVS: illud; quod primum poſuit de iuſtitia ſeruanda. SED HOC: obliqua fraude uti, & diſſimulare. IDEM MIHI etc. ſequar

conſilium, & ſententiam tuam. OPPRIMAR: *ne ueniat ad me Quintus filius, dũ in Tuſculano ſum. ego autem alicubi mallem, ubi maior eſſet hominũ frequentia : nam in turba facilius diſſimularem.* 220. *Illum, inquit, hic excipere nolo.* ASTVRAE? *melius eſſet Quintum excipere? ſed quid? Cæſar uidetur Aſturæ cum illo iam affuturus. iuua me igitur conſilio. Aſturam autem poſtea Cæſar cum ueniſſet, apud Ciceronem cœnauit.* 224.

Ex epiſtola XXXIX. pagina 219:

VANITATEM:] *Quinti filij; qui ad patrem ſcripſerit, domo ſibi carendum propter matrem: at quam matrem? plenam pietatis.* HIC AVTEM: *Quintus pater.* LANGVESCIT: *filio placari cœpit.* SED VTAR &c. *non agã acerbe cum Quinto filio, ſed in congreſſu acceptam iniuriam diſſimulabo : tibi enim ita uideo placere.*

219:

IN ſcribendo hæreo.] *Totus in ſcribendo ſum. ſcribebat autem quæſtiones Tuſculanas.* BRVTVM, &c. *Brutum ais eadem de Republica ſentire. bene eſt. ſed niſi hoc eſſet; id eſt, niſi recte ſentiret; nõ ego, ut ei reditum gratularer, Romam redirem: neque enim iſta res tanti eſſet, ut me cogere poſſet: uerum ideo ueniam, quia recte ſentientem libenter uideo.* VNDE MALLEM: *mallem, hoc iter ſuſcepiſſet ut uictoribus Pompeij liberis obuiam iret, quàm ut Cæſari.* TOTIVS ITINERIS: *obuiã Cæſari longe prodierat, cum eodemq; reuertebat.* 223.

220.

φαίδρου &c.] De hoc libro, cuius uideo corruptũ eſſe titulum, certi nihil eſſe poteſt. ILLVM: Cæſarem ad bonos uiros διαγγέλια ferre: hoc eſt, uenire Romã eo cõſilio, ut Remp. cõſtituat. VBI EOS? inueniet? SVSPENDIT: niſi forte Brutus ſimulat. FVLTVM EST? qui poterit hic ſimulatam perſonam ſuſtinere? φιλοτέχνημα: tuum illud iactantiæ plenum, à te poſitum Athenis in Parthenone templo. poſuerat autem Atticus nomina Alæ & Bruti uindicum libertatis: à quibus utriſque Brutus genus ducebat, paternum à Bruto, qui Tarquiniũ eiecit; maternum à Seruilio Ala, qui Q. Melium regnum appetentem occidit: ut ad imitationem præclari facinoris accendi Brutus deberet, Cæſaremq; tyrannum interficere. QVID FACIANT? etiãſi nunc uiuant Ala & Brutus, quid faciant contra tam potentem tyrannum?

210.

OMNIVM flagitiorum auctor,] Hircius potius, quàm Cæſar: nam is ad Cæſarem Quinto filio aditum aperuit: (182.) ut quæcunque flagitia Quintus committit, Cæſaris gratia fretus, Hircio aſcribi iure poſſint. BENE DE NOSTRO: bene ſentit de propinquo noſtro, id eſt de Quinto filio. AT VELLEM &c. uellent, Brutus aliquid de fabulis deguſtaſſet: certe Quintum filium non amaret. ſermones autem, quos & de ipſo habuerat Quintus acerbiſſimos, et item de Attico auunculo, fabulas appellat, quòd à ueritate nihilo minus abeſſent, quàm fabulæ, quibus fictæ

res

res & commentitiæ narrantur. ILLVM HIC EXCIPERE: *Quintum filium. hoc & in proxima epiſtola ſuperiore, his uerbis: Vereor, ne in Tuſculano opprimar: in turba hæc eſſent faciliora: utrum igitur Aſturæ?* PATER HODIE: *iturus erat.* SAXA ACRIMONIA: *loci nomen ignoti. antiquiores libri Acrunoma.*

220.

EGO *ipſe* κέπφωμα.] *Leue quiddam ſum, qui obiurgauerim fratrem filio iratum, à quo ſum grauiter offenſus. itaque poſthac non obiurgabo.* QVID DE ADVENTV MEO CENSEAS: *ibidem paulo ante: Quid mihi auctor es, aduolo'ne, an maneo?*

Ex epiſtola XL. pagina 220.

EGO *uero &c.*] *Quinto fratri epiſtolam miſi, à te ſcriptam ad ſororem: ut uideret, quæ ſcriberes.* DOMO CESSVRVM: *uide 219:* ILLVM: *Quintum filium.* ALTERVM MIRABATVR: *mirabatur, filium commodas ad matrem literas miſiſſe, à qua paulo ante ſciret illum fuiſſe alieniſſimum.* SVAM CVLPAM: *quòd filius nullas ad te literas miſiſſet, in eo ſuam ipſe culpam frater agnoſcebat, qui ſæpe grauiter ad filium de tua in illũ iniuria ſcripſiſſet.* DICIT: *frater, qui ſe aiebat filio penè placatũ. 219:* ME NON FORE: *ſicuti fueram: non fore inquam iratum Quinto filio. id autem ſimulaui, ex tuis literis: in quibus uidi* σκολιὰ *tibi placere. 219:* MENTIO CA

NAI: de Canai filia Quinto filio collocãdã. ſic enim expono,ex epiſtola ſequẽti. ID CONSILIVM: ut Quintus filius uxorem duceret. ESSET NECESSE: ut placarer ei re uera, non ſimulate: noſtrarum enim diſcordiarum opinio ualde illi ad uxorẽ inueniendam obeſſet. GRAVITATIS: leues enim uideri poſſimus, ſi acceptis à Quinto filio grauiſſimis iniurijs,ſtatim ei nos totos remittamus. VTRIVSQVE NOSTRVM: debemus uterque aut placari, aut iniuriarum memoriam retinere; cum utrunque ille offenderit: etſi me quidem grauius, & apertius. 219. AFFERET: quod audiuerit à Quinto in me dictum. redibat enim Brutus cum Cæſare, ut iam diximus. NVLLA DVBITATIO: quin me Quinto filio iratum infenſumq; præbeam. CRAS: in Vrbem ueniã. COMMOTVS: de meo ueniendi conſilio.

Ex epiſtola XL. pagina 220:

VENIT ille ad me,] Quintum filium intelligit. QVOD ITER INSTET: quòd mihi eundum cito ſit ad bellum. TVM PERICVLOSVM, TVM ETIAM TVRPE: periculoſum,quia contra Parthos,gentem bellicoſam, & iam Romanis cladibus inſignem: turpe,propter æs alienum, & inopiam uiatici. QVAE VIS IGITVR: te ad huiuſmodi bellum extrudit nolentem? AES ALIENVM: in Vrbe. quod quia non eſt unde diſſoluam, appellationes creditorum fugiẽs ad bellum ire cogor. TACVI: quòd ad uiaticum ego

quidem nihil ei pecuniæ conferre uellem. AVVNCVLVS: *Atticus.* QVAM DVCEREM: *uxorem.* REM PROBO: *uxorem ducam arbitratu matris & auunculi. de tempore ipſi ſtatuant.* CENSEO PRIVS, QVAM PROFICISCARIS: *cenſeo prius uxorẽ ducas, quàm ad bellum proficiſcaris.* PATRI QVOQVE: *nõ ſolum matri, & auunculo.* ADERIS IGITVR: *uenies in Tuſculanum, ut natalem meũ unà celebremus.* SCRIPSERAM IAM: *cum hoc ſcripſiſſem, ecce tibi literæ à M. Lepido Conſule, quibus orat &c.* VT VENIAM: *quòd Augur ſim.* VENIAM, *Romam.* AVGVRES NIHIL HABERE: *ne ſint Augures otioſi, ad templum effandum accerſuntur.*

229.

» AD *templum effandum*] *Effari templa dicuntur, cum ab Auguribus effantur qui in his fines ſunt. et fana nominata, quòd Pontifices in ſacrando fati ſint finem: Hæc Varro. Seruius autem ubi illud Virgilianũ exponit, Sic effatus ueſtigia preſſit, Proprie, inquit, effata ſunt Augurum preces: unde ager poſt pomœria uocabatur effatus, ubi captabantur auguria. Et Liuius libro X. In pugna ad Luceriã facta Iouis Statoris ædem ſcribit uotam, ut Romulus ante uouerat: ſed fanũ tantum, id eſt locus templo effatus ſacratus fuerat. Et Gellius ex Augurũ libris pomœrium ita definit: Pomœriũ eſt locus intra agrum effatum, per totius Vrbis circuitũ ponè muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auſpicij. eodemq; cap. Auentinum montẽ,*

» inquit, neque Ser. Tullius Rex, neque Sulla, neque po=
» ſtea Cæſar, cum pomœrium proferret, intra effatos Vr=
» bis fines incluſerunt. Cicero autem libro II. de Legibus:
» Vrbem, agros, & templa liberata & effata habento.
» Et pro domo ſua: Nec inſtitutas ceremonias perſequi,
» nec uerbum ullum ſolenne potuit effari. Neque ſolum in templorum dedicationibus, ſed etiam in fœderibus uerbum effari animaduertimus uſurpatum, ut apud Liuium libro I. Fecialis M. Valerius patrem patratum Sp. Fuſium facit, uerbena caput, capilloſq; tangens: fœdus multis uerbis, quæ longo effata carmine non operæ eſt referre, peragit. SATVRNI ἀπαρόνδου: Saturni immitis, ſiue implacabilis: tale enim eius aſtrũ, ut inter aſtrologos omnes conuenit. VIDEBIMVS TE IGITVR: Romæ.

Ex epiſtola XLII. pagina 220:

VTAR prorogatione diei:] Cum Atticus Ciceroni ſcripſiſſet, auctionem hortorum Scapulanorum ultra Idus eſſe reiectam: reſpondet, ſe non iturum Romam qua conſtituerat die, ſed uſurum prorogatione
» diei. Supra, 218. Facies, inquit, me certiorem de Idibus:
» iſta enim me res adducebat: eò adiunxeram cæteras;
» quas conſequi tamen biduo, aut triduo poſt facile potero. et fortaſſe fuit hæc epiſtola ante proximam ſuperiorem collocanda. AB LVDIS: cum alij ſpectaculis operam dant, tu ad me ſcripſiſti. humanitatẽ igitur tuam agnoſco. uel AB LVDIS; cum tu ſimul cum Attica ſpectares. ſpectauit enim Attica, ut in epiſtola ſequenti; nec, puto, ſine patre. CONSE-

QVEMVR BIDVO POST: *conficiemus.*
» *Idem ſcribit* 218. *his uerbis: Iſta me res Romam addu-*
» *cebat: eò adiunxeram cæteras; ſed conſequi tamen bi-*
» *duo, aut triduo poſt facile potero.*

Ex epiſtola XLIII. *pagina* 221.

ACERBA *pompa:*] *Acerbum, quod ſcripſiſti de pompa. pompam autem intelligit Circenſem, qua Cæſaris ſignum inter deorum ſigna geſtatum eſt decreto ſenatus. Dion hiſtoriarum libro* XLIII. & *Suetonius in Iulio.* VEL DE COTTA: *uel id, quod ſcribis de Cotta percrebeſcere. Percrebuerat enim,*
» *ut ait Suetonius in Iulio, L. Cottam* XV *uirum ſenten-*
» *tiam dicturum proximo ſenatu, ut, quoniam libris fa-*
» *talibus contineretur, Parthos niſi à Rege non poſſe uin-*
» *ci, Cæſar Rex appellaretur. quæ cauſa coniuratis ma-*
» *turãdi fuit deſtinata negotia, ne aſſentiri neceſſe eſſet.*
» *Idem in ſecundo de Diuinatione legitur, ita ſcriptum:*
» *Sibyllæ uerſus obſeruamus, quos illa furens fudiſſe dici-*
» *tur: quorum interpres nuper falſa quadam hominum*
» *fama dicturus in ſenatu putabatur, eum, quem re uera*
» *Regem habebamus, appellandum quoque eſſe Regem,*
» *ſi ſalui eſſe uellemus.* PROPTER MALVM VICINVM &c. *cũ in pompa ſignũ Victoriæ, quæ apud Romanos ut dea colebatur, per ora populi ueheretur, populus cõtra conſuetudinẽ plauſum non dedit, ne Cæſari dare uideretur, cuius ſignum prope Victoriæ ſignum geſtabatur. ſed Cicero circuitione utens, Victoriæ malum uicinũ Cæſarem appellat.* NE VICTORIAE QVIDEM: *cui maxime plaudi ſoleret.*

221.

ALIQVID ad Cæſarē.] Scribere. SED POMPAM VIDERET: opinor hoc intelligi: Non uidetur ad eum eſſe ſcribendum, qui iam colatur ut deus, cum in ſolenni pompa inter deorum ſtatuas eius quoq; ſtatua geſtetur. quidquid enim ſcripſero, faſtidiet. In eandem ſententiam ſcripſit 215: Quid, tu, inquit, hunc de pompa, Quirini contubernalem, his noſtris moderatis epiſtolis lætaturum putas? Eſt autem antiquis ſcriptoribus uſitata locutio: ut apud hunc ipſum libro II. de Officijs: Male Curio, cum cauſam Tranſpadanorum æquam eſſe dicebat; ſemper autem addebat, Vincat utilitas. potius diceret, non eſſe æquā, quia non eſſet utilis Reipublicæ etc. pro dicere debebat. & alibi. TV TAMEN etc. reſpondet ad aliā partem epiſtolæ ab Attico acceptæ. Tu tamen auſus es Varroni dare quatuor Academicos, quanquam ego ſæpe ad te ſcripſerim me dubitare, num eſſent dandi. 212.212.214.218.

221.

PROBO] Quòd eam ludis intereſſe uolueris. SPECTATIONE: ludorū. RELIGIONIS: quia uideret deorum ſimulacra in Circenſi pōpa geſtari. Circēſes autem ludos Cæſar dedit, & in Circēſi pompa, quæ ante ludos ducebatur, ferculo tanquā deus ſimul cum alijs dijs geſtatus eſt. Suetonius de Cæſaris ferculo: Dionyſius de Circenſi pompa.

221.

O COTTAM &c.] Tres libros intelligit, cum dicit, Cottam, Libonem, Caſcam. & de Libonis annali,

quem ſcribit ſecũ habere, 216: 217: ANTE CASCAM: ante Libonẽ, Caſcam habuerã. T. LIGARII: fratris eius, pro quo eſt oratio. PHARNACI, ANTAEO, SALVIO: librarijs tuis. TOLLATVR: idq; factum: nam in oratione Ligariana Curſidius nuſquam appellatur.

Ex epiſtola XLIIII. pag. 221.

QVAM ille Diocharinæ,] Forte rectius, Quàm illa Diocharinæ: ut ſubaudiatur, data: quanquã adhuc putem ſupereſſe mendum: nam Diocharinæ mentionem apud coſmographos nullam inuenio; & loci tamen apparet eſſe nomen. AD LVDOS OMNIA PARARET: cum Aedilis eſſet. Aediles autem ſolẽnes ludos curabant, lege ita præſcribente, Sunto Aediles curatores Vrbis, annonæ, ludorumq; ſolennium. libro III. de legibus, ſeptimo in Verrem, tertio ad Quintum fratrem: alibi. de Lamiæ uero Aedilitate, in epiſt. Fam. 175: ANTE EAM DIEM: qua ludi Romani committi ſolerent.

Ex epiſtola XLV. pag. 221.

DIES feriarum] Diutius poſſum quaſi feriari, quando auctionem Brinnianam ſcribis eſſe dilatam, cuius cauſa Romam cogitaueram. Neque dubium eſt, Brinnianam auctionem intelligi, cum inferat, Quàm diu feriari poſſim, de Egnatio ſcire poteris. quem cohæredibus Brinnianis amicum & familiarem fuiſſe, iam ante oſtendit 218: ſcribit enim ſic: Tu uelim, ſi graue non erit, efficias, ne ante Nonas mihi illuc ueniendum ſit. id potes per Egnatium Maximum. & 208: De Brin

» niana auctione accepi à Veſtorio literas. ait,rē ad me
» collatā ad VIII. Cal. Quintileis. dices igitur uel ami=
» co tuo, uel Othoni cohæredi meo, uel Labeoni noſtro,
» paulum proferāt auctionem, me circiter Nonas in Tu=
» ſculano fore. Idemq; 209.

221:

TORQVATI cauſa] Vt agam de eius re cum Dolabella. uide 207:211: PVTEOLOS: ut cretionem Cluuij, & rationem teſtamenti cognoſce=rem. hoc autem ei curādum erat, qui ſciret ſe à Cluuio hæredem inſtitutū. 222.258. AD TEMPVS: ut aduenientem Cæſarē poſſim excipere. Et infra 222.
» Puteolos, inquit, non fuit eundum, cum ob ea, quæ ad te
» ſcripſi, tū quòd Cæſar adeſt. MVLTOS NVMMOS: à Cluuio relictos. DOMI: Cluuij. DIVIDI: cohæredibus. AVCTIONEM: bonorū Cluuianorū. 219. PRAETER PRAEDIA: exceptis prædijs Cluuianis: forte, ut integrum eſſet Cæſari, ſi quod eorū cōcedere amicis, aut familiari
» bus uellet. Et infra in epiſtola proxima: Etiā de hortis
» Cluuianis egi cum Balbo liberalius: ſe enim ſtatim ad
» Cæſarem ſcripturum. Horti enim auctionem non ſub=ibant, cū inter prædia numerarentur. & uidetur unus ex cohæredibus Cæſar fuiſſe: cuius res Balbus curabat. QVID TIBI PLACEAT: utrum auctioni Brinnianæ Veſtorium præficiam, an ipſi noſtrum ne=gotium curemus, ne negligentiores eſſe uideamur. IDEM TE FECISSE: ſcripſiſſe ad Veſtoriū, de auctionis curatione. erat autem is hoc tempore Pu=teolis, hoc eſt in patria. 223:66. HOC SATIS

VIDETVR: *ſatis eſſe puto, ſi Veſtorius interſit auctioni, qui & diligens homo eſt, & officioſus.* NEGLIGENTIORES: *qui noſtram rẽ non agamus, alteri mandantes.* POLLEX: *Puteolis profectus.*

Ex epiſtola XLV. pagina 221:

PLANE *pollex, non index.*] *Nullas à Veſtorio literas attulit, ut cognoſcere quidquam poſſem de cretione Cluuij. itaque fuit plane pollex, non index. Iocus in ambiguitate nominis. pollex enim etiam digitus in manu: quem index pone ſequitur.* COGNOSCES IGITVR EX IPSO: *ex ipſo Pollice, quem ad te mitto, cognoſces, cur ei Veſtorius nihil dederit literarum. 222. Tu uelim è Pollice cognoſcas rationes noſtras ſumptuarias. ex quo apparet, à Cicerone ad Atticum iuiſſe.* 221:

DE *ſua ui in curatione laborans,*] *Vt aliqua ſibi curatio daretur munerum regionum, hoc eſt, ludorum, qui apparabantur in Cæſaris aduentum per omnes Vrbis regiones. In epiſtola ad Leptam, De curatione, inquit, aliqua munerũ regionũ cum Oppio locutus ſum: nam Balbum, poſteaquam tu es profectus, non uidi. Et Suetonius in Iulio: Edidit ſpectacula uarij generis, munus gladiatorium, ludos etiam regionatim Vrbe tota. Quod autem legitur,* VI IN; *ego, ut dicam quod ſentio (quanquam, poſſum falli ut humanus) corruptã ſuſpicor lectionem. & uerbum* VIS *quot modis accipiatur, non me latet: ſed hic, ut quidem ego exiſtimo, locum non habet.*

221:

IN eo autem Lanuino,] Pater meus impreſſerat in ſuis libris, Meo autem Lanuuio: alij, Me autẽ Laniuio: ego, In eo autem Lanuino, nulla prope mutatione, correctionem indicante ſententia, uel ipſo potius Cicerone; cuius hæc ſunt uerba 223. Cum mihi Balbus nuper in Lanuino dixiſſet, ſe, & Oppium ſcripſiſſe ad Cæſarem, me legiſſe libros contra Catonem, & uehemẽter probaſſe: conſcripſi de his ipſis libris epiſtolã Cæſari. Lanuinum autem, prædium in agro Lanuino: ut Formianum, Pompeianum, & ſimilia. Supra, 144. De Lanuino, ſtatim, ut audiui Phameam mortuũ, optaui, ut id aliquis emeret meorũ. & 149. EX EO HOC PRIMVM: cognoui. quid autem eſt, quod ex Balbo primum cognouit? eum tradidiſſe Lepido Lanuinũ. ACCEPERAM: Lamia paulo ante mihi oſtenderat eas literas, in quibus hoc Cæſar magnopere confirmat, ſe ante ludos Romanos affuturũ. 221. LEGI EPISTOLAM: Balbo à Cæſare miſſam.

221:

MEO Catone:] Intelligit librum à ſe ſcriptũ de laudibus Catonis. 200. BRVTI CATONE: Brutus Catonis conſilium, qui ſe interfecerat, edito libro reprehẽdit. Plutarchus. DISERTVM: his uerbis Cæſar oſtendebat, Ciceronis conſilium ſibi nõ placere, qui Catonem laudaret; Bruti placere, qui reprehenderet. res enim in Bruto, in Cicerone uerba laudat.

222.

CRETIONEM Cluuij] Cernere, ut ait Feſtus, quandoque ualet hæreditatẽ adire. inde cretio, hæc

» *reditatis aditio*. 178. *Galeonis hæreditatem creui: puto* » *enim cretionem ſimplicem fuiſſe, quoniam ad me nulla* » *miſſa eſt. & apud Varronem de lingua Latina; Quod* » *in teſtamentis, crento: id eſt, facito uideant te hæredem* » *eſſe: itaque in cretione iubent adhiberi teſtes. ſic enim eſt legendum, non, ut in omnibus libris, creatione. Et apud Iuriſconſultos. Expono igitur ſic: Ex eo cognoui cretionem Cluuij: id eſt, quid in teſtamento Cluuij ſcriptũ ſit.* NEGLIGENTEM: *qui nihil ſignificauerit. Paulo poſt aperte.* LIBERAM: *ut quiuis poſſet intereſſe, cum teſtamentum recitaretur.* ILLE: *Veſtorius.* ARCESSENDVS: *huc, ut ei mandarem aliquid de cretione.* VT MEO IVSSV CERNAT: *ut adeat hæreditatẽ, mihi à Cluuio relictã. id eſt, ut auctionem curet faciundã eorum bonorum, quæ mihi, et T. Hordeonio Cluuius legauit, itaq́; cernat, hoc eſt, meam partem capiat meo nomine.* IDEM IGITVR POLLEX: *idem Pollex, qui à Veſtorio uenit, remittendus eſt ad eum, ut meo iuſſu cernat. In epiſtola, quæ ſequitur proxima: Idem, inquit, Pollex remittendus eſt, ut ille cernat.*

222.

DE *hortis Cluuianis*] *Oſtendi Balbo, me cupere Cluuianos hortos. reſpõdit liberaliter, ſe eſſe de ijs hortis ad Cæſarem ſcripturum. Hoc autem, quia bonorum Cluuianorum auctio futura erat, prædijs exceptis, de quibus Cæſar ſuum arbitriũ eſſe uellet. itaque & paulo ante, Lamia, inquit, à Balbo audiuerat, auctionem,* » *præter prædia, primo quoque tempore fieri oportere.* CLVVIVM AVTEM: *refertur ad uerbum, Cognoui.*

222.

A' Tito Hordeonio] Hic haud dubie conſtat, hæredes Cluuij fuiſſe Hordeonium, & Ciceronem. quanquam & alij erant, ut apparet 258. Eſt autem hic, ut opinor, C. Cluuius Puteolanus, quẽ cõmendat Q. Thermo in epiſt. fam. 224: Et, legare ab Hordeonio Terentiæ, pura locutio: ut ſi diceret, Iubere ut Hordeonius
» Terentiæ numeraret. Pro Cluentio: Grandem ei pecu
» niam legat à filio, ſi qui natus eſſet: ab ſecundo hærede
» nihil legat. Et in Topicis, Paterfamilias uxori ancilla-
» rum uſum fructum legauit à filio. Eademq; figura di-
» xit 114. Quintus frater laborat, ut tibi, quod debet, ab
» Egnatio ſoluat. & 83. HS L Ↄ Ↄ Ↄ: ut Terentiæ daret nũmos aureos præterea in ſepulcrũ, multaſq; res pecuniæ quiddam erogaret. NIHIL A' NOBIS: ita meliore ego conditione ſum, quàm Hordeonius cohæres meus. illi enim de ſua parte detrahendum eſt, quod Terentiæ ſoluat, quod ſepulcro, multiſq; rebus: mihi prorſus nihil. BALBO: ſignificaſſe.

222.

NE per meos quidem.] Erat enim apud Veſtorium Ciceronis puer, ob hoc ipſum exiſtimo, ut eſſet qui cretionem Cluuij ſtatim ſignificare poſſet. quod epiſtolæ clauſula declarat.

222.

QVINTO delegabo,] Delegare dicimur, cũ, id, quod noſtrum eſt, ad alium transferimus: ut de Ora
» tore libro II. Hæc ipſa, quæ nunc ad me delegare uis,
» ea ſemper in te præſtantia fuerunt. Et ad hunc ipſum
» 183: Balbi regia conditio eſt delegandi. Cum igitur,

inquit, æs meum alienum diſſoluero, & emero ea, quæ mihi emenda ſunt; tum, ſi quid pecuniæ ſupererit, tradam Quinto fratri: ſed puto fore, ut etiam æs alienum mihi ſit faciendum ex emptionibus: tantum abeſt, ut pecuniam ſperem ſuperaturam. TESTAMENTI: *à* Cluuio *ſcripti.*

Ex epiſtola XLVI. *pagina* 222.

NISI *Torquatus eſſet*] Cuius *cauſa hic me tenet.*221: QVOD IVSSERAS EDOLAVI: *rude opus quaſi dolabra poliui.* ILLVM: Marcum *filiũ.* QVALISCVNQVE EST: *hoc dicit, quia* Marcus *filius, qui ſe* Athenas *contulerat ſtudiorum cauſa, tantos ſumptus faciebat, ut aſſignata pecunia non ſufficeret. ideóq; etiam* Atticus *leuiter eũ*
» *literis caſtigauerat. quod indicat illud* 204: Ad Cicero-
» *nem ita ſcripſiſti, ut neque ſeuerius, neque temperatius*
» *ſcribi potuerit.* MODERABIMVR: *modum illius ſumptibus ſtatuemus.*

222.

VT *ille cernat.*] Vt *Veſtorius meo iuſſu hæredi-*
» *tatem adeat. ſupra:* Mittendum, *inquit, eſt, ut meo iuſ-*
» *ſu cernat. idem igitur* Pollex. PVTEOLOS NON FVIT EVNDVM: *reſpicit ad illud,*
» *quod ſcripſerat* 221: *Niſi me* Torquati *cauſa teneret;*
» *ſatis erat dierũ, ut* Puteolos *excurrere poſſem, et ad tẽ-*
pus redire. OB EA, QVAE AD TE SCRIPSI: *ob* Torquati *cauſam, &* Dolabellæ *conſuetudinem.*

222.

MAGISTRVM *moleſtum.*] MAGI-

STRVM, (*ſic etiam appellat eum in epiſt. fam.* 129:) *quia docebat Ciceronem, quonam modo ſe gereret aduerſus Cæſarem, & quibus maxime rebus poſſet illius animum recolligere.* MOLESTVM: *quòd apud Ciceroné frequentior erat, quàm ille, ótij cupidus, uoluiſſet.* ROGAT: *erat enim Conſul cum Cæſare.* NIHIL ESSE: *nullam rem eſſe, cuius cauſa neceſſe ſit me adeſſe in ſenatu.* AEGER: *podagra laborabat. Nam in epiſtola ad Leptam, quam hoc*
„ *ipſo tempore ſcriptam, manifeſtum eſt, Balbum, inquit,*
„ *poſteaquam tu es profectus, non uidi. tantis pedum do-*
„ *loribus afficitur, ut ſe couèniri nolit.* DOMI: *Ro-*
„ *mæ.* Sic 201: *Ego me hinc poſtridie exiturum puto, ſed*
„ *aut in Tuſculanum, aut domum.*

222:

CALENDIS *in Tuſculanum recurram.*]
Dimiſſo ſenatu, ſtatim in Tuſculanum recurram. CVM ILLIS: *cum Publilio, & ſorore, ac matre.* TRANSIGI: *de dote reddenda. nam & cum Publilia, quá duxit dimiſſa Terentia, diuortium fecerat.*
„ *agebatur igitur de dote reddenda.* 218: *Illud in primis*
„ *cum Publilio me penè abſente conficies.* QVOD TIBI SATIS SIT: *in qua tamen ea de te ſcripta ſint, quæ tibi ſatisfacere poſſint.* ACCVRRAM: *Romá.* OPINOR EX VNCIA: *puto Cæſarem Babulij hæredem eſſe ex uncia: etſi de hoc nihil adhuc intellexi.* *Vniuerſa hæreditas nomine aſſis, aut libræ ſignificatur. hæres igitur ex uncia dicitur is, ad quem duodecima pars omnium bonorum pertinet: hæres ex triente, ad quem tertia.* SI AC-

CIERIT: ut ego eum in hoc negotio Cæſaris amicis,
meis familiaribus, commendem. Valebat autem gratia
Tullius apud eos, qui apud Cæſarem multum pote-
rant. itaque eundem Leptam paulo ante Balbo com-
mendauerat in curatione ludorum. Et in epiſtola ad
» Gallum: Olim, cum regnare exiſtimabamur, nō tam ab
» ullis, quàm hoc tempore obſeruor à familiariſſimis Cæ-
» ſaris. CVM POTERIS: mitte ad me, ut ego
eum ad Veſtorium remittam cretionis cauſa. 222.

Ex epiſtola XLVII. pagina 222:

CORRECTAM:] Correxit eam ab Attico
» admonitus. ſupra enim 219. Laudationem, inquit, Por
» ciæ gaudeo me ante dediſſe Leptæ tabellario, quàm tuas
» acceperim literas. eam tu igitur, ſi me amas, curabis, ſi
modo mittetur, iſto modo mittendam Domitio & Bru-
to. HAEC MITTERETVR: hæc, quā cor
rexi: ad differentiā prioris, quam ante Attico miſerat,
Leptæ tabellario datā. 219. VARRONIS, ET
LOLLII: qui & ipſi Porciam laudauerant.

223.

DE Tigellio,] Tibicine, & cantore, Cæſaris fa-
miliari, Phameæ nepote. Placet epiſtolæ partem ſubijce-
re, quam hac de re ſcripſit ad M. Fabium Gallum. ſic
» igitur ſcribit: Phameæ cauſam ſuſceperam, ipſius quidē
» cauſa: erat enim mihi ſanè familiaris. is ad me uenit,
» dixitq; iudicem ſibi operā dare conſtituiſſe eo ipſo die,
» quo de P. Seſtio in conſilium iri neceſſe erat. reſpondi,
» nullo modo me facere poſſe: quem uellet alium diem
» ſi ſumpſiſſet, me ei non defuturum. ille autem, qui ſci-

ret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonũ cantorem, diſceſſit à me, ut mihi uidebatur, iratior. habes Sardos uenaleis, alium alio nequiorem. Etiam Horatius, Sardum fuiſſe Tigellium, & Cæſaris amicum, his uerſibus oſtendit:

» Omnibus hoc uitium eſt cantoribus; inter amicos
» Vt nunquam inducant animum cantare, rogati;
» Iniuſſi, nunquam deſiſtant. Sardus habebat
» Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
» Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
» Quidquam proficeret; ſi collibuiſſet, ab ouo
» Vſque ad mala citaret, Io Bacche.

223.

NECESSE erat:] Quare dicit, Neceſſe erat? quia Pompeij lex, teſtibus datis, uno die atque eodem et ab accuſatore, & ab reo perorari iubebat, ita ut duæ horæ accuſatori, tres reo darentur. Hoc Pedianus. In
» libro autem de claris oratoribus: Lege Pompeia ternis
» horis ad dicendum datis ad cauſas ſimillimas, uel potius eaſdem noui ueniebamus quotidie. ILLORVM IVDICIORVM: quæ ſiunt lege Pópeia, de ambitu, et de ui. Pedianus. PRAESTITVTOS: ut iis diebus prætermiſſis, in alios dies reijcere cauſas nõ liceret. quo fiebat; ut die præſtituto cauſam agere patronus cogeretur. QVID EGO DEBEREM SESTIO: qui Ciceronis reſtitutionem in Tribunatu præcipue iuuerat: ut in oratione pro ipſo. ALIENI: qui mihi arcta neceſſitudine deuinctus antea non fuiſſet. quale illud in epiſtola ad Lentulum:
» Enitar, ut neque amicis, neque etiam alienioribus opera, conſilio,

ra, conſilio, labore deſim. Et pro Murena : *Ea condi-tione uidebatur nobis in ciuitate natus, ut eius opes & ingenium præſidio multis etiam alieniſſimis, uix cuiquã inimicus eſſe deberet.* Et ad Appium : *Tuum factum ijs, qui, quo animo inter nos ſimus, ignorant, alieni homi nis, (ut leuiſſime dicam) & fugientis congreſſum; meũ uero coniunctiſſimi & amiciſſimi uidetur eſſe.* QVID AVDISSEM : *dixi Balbo, me audiſſe, Tigellium mihi eſſe iratum.* NEQVE NOMINAVI BALBVM MINOREM: *non dixi, me id audiſſe à Balbo minore. Is enim, cum Tigellio fa miliariter uteretur, in conſuetudine cognouerat, illius animum offenſiorem eſſe Ciceroni propter Phameam, eáq; de re certiorem fecerat Ciceronẽ.* HABVIT SVVM NEGOTIVM GALLVS: *hac de re ita laborauit, ut ipſius res ſi ageretur. duxit ſuum negotium. Eadem figura uſus eſt 193:* AIT ILLVM : *cum Tigellio Gallus dixiſſet, Ciceronem audiſſe, ſibi illum eſſe iratum : reſpondit Tigellius, Ciceronem id à nemine audiuiſſe; ſed animi conſcien-tia id de ſe ſuſpicari, quia Phameam deſtituiſſet.* AIT ILLVM : *ait Gallus Tigellium dicere, Me animi cõſcientia etc.* HACTENVS MANDO: *hoc tantum tibi mando: de me ne quid labores.* DE ILLO NOSTRO : *de Balbo minore. co-gnoſce de Balbo, quo animo Tigellius in me ſit. 223:* ET QVEMADMODVM : *mallem, Quem-admodum &.* NON OMNIBVS SERVIRE: *epiſtolæ, quam ſcripſit ad Gallum, cuius par-tem ſupra recitauimus, principium hoc eſt: Amoris tui,*

„ quoquò me uerti,ueſtigia,uel proxime de Tigellio.ſenſi
„ enim ex literis tuis ualde te laboraſſe.amo igitur uolũ=
„ tatem.ſed pauca de re Capius,opinor,olim,Non omni=
„ bus dormio: ſic ego non omnibus mi Galle Seruio.

Ex epiſtola XLVIII. pagina 223:

LIBROS contra Catonẽ] A Cæſare ſcriptos. 200. AD DOLBELLAM: ut is eam Cæſari redderet. MANCIPIO DARI: uendi lege mancipij. PRO MEA PARTE: nam etiam ad alios, quos hæredes cum Cicerone Brinnius reliquerat,is fundus pertinebat.209. VT IPSE EI etc. ut caueretur Hetereio: cui ſi fundum iniuſſu Ciceronis Veſtorius dediſſet,non bene dediſſet.

223:

CVM Tigellio,] Egiſſe de reconciliatione.Pau
„ lo poſt: Tigellium totum mihi,et quidem quamprimũ:
VEL VT HOC IPSVM: ſi nihil aliud, uel hoc ipſum ut ſciamus,quantum acceperit, ut in triumphis caniat,quos Cæſar de hoſtibus uictis acturus eſt. NEC TAMEN FLOCCIFACIO: quanquam hoc apud me minimum eſt: quanquam ne flocci
„ quidem facio. Intellectum eſt, (inquit 62.) tres ἀρεο=
„ παγίτας ambitum,comitia,interregnum,maieſtatem,to
tã denique Remp. flocci non facere. QVID COGITEM DE OBVIAM ITIONE: quàm longe Cæſari cogitem obuiã prodire. NISI ALSIVM? Alſium uſque obuiam ibo, non ultra. DE HOSPITIO: ut me Alſij hoſpitio acciperet. PROFECTVM: opinor Alſij non eſſe, obuiam Cæſari cum Matio profectum.

223.

SALVSTIVS igitur urgebitur.] Saluſtij igitur hoſpitio utemur. SILIVS: Saluſtius, legendum uidetur: cum proxime dixerit, Saluſtius igitur urgebitur. TOTAM VILLAM: itaque nobis in ea locus non eſſet.

Ex epiſtola XLIX. pagina 223:

VT me puderet tui,] Noli putare, me tibi eius epiſtolæ exemplũ ideo non miſiſſe, quaſi puderet me tibi eam nimis aſſentatorie ſcriptam oſtendere. tale enim in ea nihil eſt. nec aliter ſcripſi, ac ſi ſcriberem ad æqualem. nam quòd illius libros contra Catonem laudaui, non ſum aſſentatus, bene enim exiſtimo de illis libris. NE RIDICVLE MICILLVS: donec melius inuenero, ſequar eorum opinionem, qui ſic interpretantur: Aſſentatorie non ſcripſi; ne ridicule quaſi Micillus fierem; id eſt, me ipſe indignum patria oſtenderem; cum tyranno aſſentarer: ſicuti illum apud Ouidium libro XV. Met. iubet Hercules patriam deſerere. MIHI EST EXPLORATVM: eam bene ualere. Et dicit, NVNC DEMVM; quia cum Atticus antea ſcripſiſſet, eam febri carere; poſt idem cõfirmauit. Nunc demum igitur, inquit, mihi eſt exploratum. TOTVM MIHI: reſtitue. Erat enim iratus Ciceroni propter Phameam. 223.

224.

QVINTVS cras,] Quintus filius cras Romã ueniet, id eſt VIII. Cal. ſic enim ad me ſcripſit. AD ME, AN AD TE: domum meam, an tuã.

ROMAM VIII. CAL. *ſubaudi, ſe eſſe uenturum.* VENIENDVM EST: *mihi ipſi.* ILLE: *Cæſar.*

Ex *epiſtola* L. *pagina* 224.

HOSPITEM *mihi tã graué* ἀμεταμέλητον: Non pœnitet Cæſarem apud me cœnaſſe. locutio ſimilis
» 221. Suaues tuas literas: etſi acerba pompa. Et 226.
» Meam ſtultam uerecundiam, qui legari noluerim ante
» res prolatas. AD PHILIPPVM: *affinem, quòd* Acciam, Iulia Cæſaris ſorore natam, in matrimonio habebat. Plutarchus in Cicerone. SVM COMMOTVS: *quia Cæſar poſtridie apud me cœnaturus erat.* CVSTODES DEDIT: *dedit, qui meam uillam cuſtodirent, & ex militibus neminem introire paterentur.* CASTRA IN AGRO: *milites igitur omnes in agro diſcubuerunt.* Et *caſtra pro militibus poſuit, poetice, et quaſi per iocum; ut cũ infert,* Villa defenſa eſt: *pro, ex militibus nemo uillam introiuit.* RATIONES OPINOR CVM BALBO: *puto, rationes confecit cum* Balbo: *de pecunia uidelicet, quam* Balbus *ex publicis uectigalibus* Cæſaris *nomine exegerat.* AVDIVIT: *qui eũ alloqui, aut rogare aliqua de re uoluerunt.* DE MAMVRRA: *quod antea de* Mamurra *decretum fuerat, non mutauit, fixum eſſe uoluit.* BENE, COCTO, *&c. uerba* Lucilij *poetæ de cœna*:

» =Bene, cocto,
» Condito ſermone bono, &, ſi quæris, libenter.

Eadem uerba tranſtulit in ſecundum de finibus, 70.

ἐπισταθμείαν: diuerſorium. potius enim certe diuerſorium fuerat, quàm hoſpitium, cum tam multi cœnaſſent: nam ad hoſpitium non ita frequentes confluere ſolemus, ut ad diuerſoriũ. NON MOLESTAM: uult oſtendere, ſe non laborare de ſumptu. CVM PRAETERIRET: Cæſar. NEC VSQVAM ALIBI: quaſi ab uno Dolabella timeret. EX NICIA: cognoui. is enim erat apud Dolabellã. 215.

IN LIBRVM XIIII. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 224.

AD illum,] Sine dubio Matium intelligit: quem aperte nominat duabus epiſtolis, quæ poſt proximam inferiorem leguntur. & ſi loca conferas inter ſe, Matium hic ſignificari, non obſcure uidebis. quem quidem & Caluenam, & Madarum, ficto nomine, appellat 225. 227: NIHIL PERDITIVS: aiebat, ſubintelligitur: ut ſit ſenſus: Respublica nihil aiebat eſſe perditius, nihil deſperatius: periiſſe omnia. EXPLICARI REM NON POSSE: hoc dicebat, Remp. interitu Cæſaris ita eſſe perturbatam, ut conſtitui nullius conſilio poſſet. quis enim id poterit, quod Cæſar ipſe, qui tali præditus ingenio, non potuit? GAVDENS: gaudebat Ma-

tius tanta perturbatione Reip. utpote qui cuperet mortem Cæſaris omnibus eſſe acerbam. quod ipſe in epiſtola, quæ legitur libro X I. *fam. in extremo, perſpicue dicit.* TVMVLTVM GALLICVM: *putat futurum, ut Galli audita Cæſaris morte, deficiant à nobis; & noſtram diſſenſionem ſuam occaſionem putantes, bellum inferant.* Idem 225: *his uerbis*: Doleo,
» *quod nunquam in ulla ciuitate accidit, non unà cum*
» *libertate Remp. recuperatam. horribile eſt, quæ loquan*
» *tur, quæ minitentur. ac uereor Gallica etiam bella.* Et
» 227. *Quid Galli, quid Hiſpani, quid Sextus agat, ue*
» *hementer expecto.* Item 227: POST IDVS MARTII: *quo die Cæſar fuerat interfectus.* PRAETER QVAM LEPIDI: *hoc dicebat Matius, ut oſtenderet, nulla ſe inire cõſilia contra Rep. qui Cæſarianorum ſermonibus nollet intereſſe, cum tamen in Cæſaris amiciſſimis fuiſſet.* LEPIDI: *mallem,* LEPIDO: ILLVM: *Cæſarẽ.* QVOD QVENQVAM BONVM OFFENDAT: *quaſi Matius non prudenter faceret, qui bonis odioſa loqueretur.* 224:

DE Sexto] *Pompeio, Magni filio.* SATIS NE CERTVM: *eum eſſe in armis.* 225: 229:

224:

DE Bruto noſtro:] *Scribe, ſi quid habes de Bruto noſtro. Brutus enim Antonium timens, & populum ab eo concitatum, Vrbe exceſſerat, Antijq; morabatur, ut, cum primũ plebis iracundia deferuiſſet, recurreret. Plutarchus, et alij.* DE QVO QVIDEM etc. *de Bruto Matius aiebat Cæſarem ſolitum dicere: Ma*

gni refert, & quæ ſequuntur. Eadem uerba Plutarchus in Bruto refert. EVM: *Cæſarem.* CVM PRO DEIOTARO NICEAE DIXERIT: Deiotaro, Bithyniæ Rege, *qui pro Pompeio cõtra Cæſarem in Pharſalia pugnauerat.* NICEAE, *Bithyniæ urbe.* DIXERIT, *Brutus. cuius defenſionis meminit* Plutarchus. VT QVIDQVE SVCCVRRIT: *ex iis, quæ mecum Matius locutus eſt.* APVD EVM: *cum ad Cæſarem ueniſſem, ut agerem cum eo de P. Seſtio reſtituendo, qui exulabat ambitus opinor crimine damnatus: nam 222. apparet accuſatũ lege Põpeia, quæ de ambitu erat.* ET EIVSMODI MVLTA: *mecum locutus eſt Matius.*

Ex epiſtola II. pagina 225.

THEATRVM, *Publiumq; cognoui,*] *Plauſum ſignificat, qui Publio Dolabellæ datus eſt theatrum ingredienti. cũ.n. perditi homines (ut eſt in prima Philippica, 153: & apud Suetoniũ in Iulio) columnã propè XX pedum lapidis Numidici in honorem defuncti Cæſaris in foro poſuiſſent, & inſcripſiſſent, Parenti patriæ, ut Suetonius tradit: Dolabella columnam euertit, & ex iis alios cruci affixit, alios de Capitolio præcipitauit. quod infra 232: declarat his uerbis:* O' *mirificum* „ *Dolabellam meum: iam enim dico meum, antea (crede* „ *mihi) ſubdubitabam. magnam* ἀναθεώρησιν *res habet:* „ *de ſaxo, in crucem, columnam tollere, locũ illum ſternendum locare. quid quæris? hæroica. et in epiſt. Fam.* „ *183. Manabat illud malum urbanum, et ita corroborabatur quotidie, ut ego quidẽ et Vrbi, & otio diffiderem*

221.

IN eo autem Lanuino,] Pater meus impreſſerat in ſuis libris, Meo autem Lanuuio: alij, Me auté Laniuio: ego, In eo autem Lanuino, nulla prope mutatione, correctionem indicante ſententia, uel ipſo potius Ci-
» cerone; cuius hæc ſunt uerba 223. Cum mihi Balbus
» nuper in Lanuino dixiſſet, ſe, & Oppium ſcripſiſſe ad
» Cæſarem, me legiſſe libros contra Catonem, & uehemé
» ter probaſſe: conſcripſi de his ipſis libris epiſtolã Cæſari.
Lanuinum autem, prædium in agro Lanuino: ut For-
» mianum, Pompeianum, & ſimilia. Supra, 144. De La-
» nuino, ſtatim, ut audiui Phameam mortuũ, optaui, ut
» id aliquis emeret meorũ. & 149. EX EO HOC PRIMVM: cognoui. quid autem eſt, quod ex Balbo primum cognouit? eum tradidiſſe Lepido Lanuinũ. ACCEPERAM: Lamia paulo ante mihi oſtenderat eas literas, in quibus hoc Cæſar magnopere confirmat, ſe ante ludos Romanos affuturũ. 221. LEGI EPISTOLAM: Balbo à Cæſare miſſam.

221.

MEO Catone:] Intelligit librum à ſe ſcriptũ de laudibus Catonis. 200. BRVTI CATONE: «
Brutus Catonis conſilium, qui ſe interfecerat, edito libro «
reprehẽdit. Plutarchus. DISERTVM: his uer «
bis Cæſar oſtendebat, Ciceronis conſilium ſibi nõ place- «
re, qui Catonem laudaret; Bruti placere, qui reprehenderet. res enim in Bruto, in Cicerone uerba laudat.

222.

CRETIONEM Cluuij] Cernere, ut ait Feſtus, quandoque ualet hæreditaté adire. inde cretio, hæc

» *reditatis aditio.* 178. *Galeonis hæreditatem creui: puto*
» *enim cretionem ſimplicem fuiſſe, quoniam ad me nulla*
» *miſſa eſt. & apud Varronem de lingua Latina; Quod*
» *in teſtamentis, crento: id eſt, facito uideant te hæredem*
» *eſſe: itaque in cretione iubent adhiberi teſtes. ſic enim*
eſt legendum, non, ut in omnibus libris, creatione.
Et apud Iuriſconſultos. Expono igitur ſic: Ex eo cogno
ui cretionem Cluuij: id eſt, quid in teſtamento Cluuij «
ſcriptũ ſit. NEGLIGENTEM: *qui nihil ſigni* «
ficauerit. Paulo poſt aperte. LIBERAM: *ut quis* «
uis poſſet intereſſe, cum teſtamentum recitaretur. «
ILLE: *Veſtorius.* ARCESSENDVS: *huc,* «
ut ei mandarem aliquid de cretione. VT MEO «
IVSSV CERNAT: *ut adeat hæreditatẽ, mihi à*
Cluuio relictã. id eſt, ut auctionem curet faciundã eo-
rum bonorum, quæ mihi, et T. Hordeonio Cluuius legà
uit, itaq; cernat, hoc eſt, meam partem capiat meo nomi
ne. IDEM IGITVR POLLEX: *idem*
Pollex, qui à Veſtorio uenit, remittendus eſt ad eum, ut
meo iuſſu cernat. In epiſtola, quæ ſequitur proxima:
Idem, inquit, Pollex remittendus eſt, ut ille cernat.

222.

DE *hortis Cluuianis*] *Oſtendi Balbo, me cupere*
Cluuianos hortos. reſpõdit liberaliter, ſe eſſe de ijs hor-
tis ad Cæſarem ſcripturum. Hoc autem, quia bonorum
Cluuianorum auctio futura erat, prædijs exceptis, de
quibus Cæſar ſuum arbitriũ eſſe uellet. itaque & pau-
» *lo ante, Lamia, inquit, à Balbo audiuerat, auctionem,* «
» *præter prædia, primo quoque tempore fieri oportere.* «
CLVVIVM AVTEM: *refertur ad uerbum,* «
Cognoui.

222.

A' Tito Hordeonio] Hic *haud dubie conſtat, hæ-*
redes Cluuij *fuiſſe* Hordeonium, *&* Ciceronem. *quan-*
quam & alij erant, ut apparet 258. *Eſt autem hic, ut*
opinor, C. Cluuius Puteolanus, *quẽ cõmendat* Q. Ther-
mo in epiſt. fam. 224: Et, *legare ab* Hordeonio Teren-
tiæ, pura locutio: ut ſi diceret, Iubere *ut* Hordeonius
» Terentiæ *numeraret.* Pro Cluentio: Grandem *ei pecu-*
» *niam legat à filio, ſi qui natus eſſet: ab ſecundo hærede*
» *nihil legat.* Et *in* Topicis, Paterfamilias *uxori ancilla-*
» *rum uſum fructum legauit à filio.* Eademq; *figura di-*
» *xit* 114. Q*uintus frater laborat, ut tibi, quod debet, ab*
» Egnatio *ſoluat.* & 83. HS L ↃↃↃ: *ut* Terentiæ
daret nũmos aureos præterea in ſepulcrũ, multaſq; res
pecuniæ quiddam erogaret. NIHIL A' NO-
BIS: *ita meliore ego conditione ſum, quàm* Hordeo-
nius cohæres meus. illi enim de ſua parte detrahendum
eſt, quod Terentiæ *ſoluat, quod ſepulcro, multiſq; rebus:*
mihi prorſus nihil. BALBO: *ſignificaſſe.*

222.

NE *per meos quidem.*] Erat *enim apud* Veſto-
rium Ciceronis *puer, ob hoc ipſum exiſtimo, ut eſſet qui*
cretionem Cluuij *ſtatim ſignificare poſſet. quod epi-*
ſtolæ clauſula declarat.

222.

QVINTO *delegabo,*] Delegare *dicimur, cũ,*
id, quod noſtrum eſt, ad alium transferimus: ut de Ora-
» *tore libro* II. Hæc *ipſa, quæ nunc ad me delegare uis,*
» *ea ſemper in te præſtantia fuerunt.* Et *ad hunc ipſum*
» 188: Balbi *regia conditio eſt delegandi.* Cum *igitur,*

inquit, æs meum alienum diſſoluero, & emero ea, quæ mihi emenda ſunt; tum, ſi quid pecuniæ ſupererit, tradam Quinto fratri: ſed puto fore, ut etiam æs alienum mihi ſit faciendum ex emptionibus: tantum abeſt, ut pecuniam ſperem ſuperaturam. TESTAMENTI: *à* Cluuio *ſcripti.*

Ex *epiſtola* XLVI. *pagina* 222.

NISI Torquatus *eſſet*] *Cuius cauſa hic me tenet.* 221: QVOD IVSSERAS EDOLAVI: *rude opus quaſi dolabra poliui.* ILLVM: Marcum *filiũ.* QVALISCVNQVE EST: *hoc dicit, quia* Marcus *filius, qui ſe* Athenas *contulerat ſtudiorum cauſa, tantos ſumptus faciebat, ut aſſignata pecunia non ſufficeret. ideóq; etiam* Atticus *leuiter eũ*
» *literis caſtigauerat. quod indicat illud* 204: Ad Cicero-
» *nem ita ſcripſiſti, ut neque ſeuerius, neque temperatius*
» *ſcribi potuerit.* MODERABIMVR: *modum illius ſumptibus ſtatuemus.*

222.

VT *ille cernat.*] Vt Veſtorius *meo iuſſu hæredi-*
» *tatem adeat. ſupra:* Mittendum, *inquit, eſt, ut meo iuſ-*
» *ſu cernat. idem igitur* Pollex. PVTEOLOS NON FVIT EVNDVM: *reſpicit ad illud,*
» *quod ſcripſerat* 221: *Niſi me* Torquati *cauſa teneret;*
» *ſatis erat dierũ, ut* Puteolos *excurrere poſſem, et ad tẽ- pus redire.* OB EA, QVAE AD TE SCRIPSI: *ob* Torquati *cauſam, &* Dolabellæ *conſuetudinem.*

222.

MAGISTRVM *moleſtum.*] MAGI-

STRVM; (ſic etiam appellat eum in epiſt. fam. 129:) quia docebat Ciceronem, quonam modo ſe gereret aduerſus Cæſarem, & quibus maxime rebus poſſet illius animum recolligere. MOLESTVM: quòd apud Ciceronẽ frequentior erat, quàm ille, otij cupidus, uoluiſſet. ROGAT: erat enim Conſul cum Cæſare. NIHIL ESSE: nullam rem eſſe, cuius cauſa neceſſe ſit me adeſſe in ſenatu. AEGER: podagra laborabat. Nam in epiſtola ad Leptam, quam hoc
» ipſo tempore ſcriptam, manifeſtum eſt, Balbum, inquit,
» poſteaquam tu es profectus, non uidi. tantis pedum do-
» loribus afficitur, ut ſe cõueniri nolit. DOMI: Ro-
» mæ. Sic 201: Ego me hinc poſtridie exiturum puto, ſed
» aut in Tuſculanum, aut domum.

:222:

CALENDIS in Tuſculanum recurram.] Dimiſſo ſenatu, ſtatim in Tuſculanum recurram. CVM ILLIS: cum Publilio, & ſorore, ac matre. TRANSIGI: de dote reddenda. nam & cum Publilia, quã duxit dimiſſa Terentia, diuortium fecerat.
» agebatur igitur de dote reddenda. 218: Illud in primis
» cum Publilio me penè abſente conficies. QVOD TIBI SATIS SIT: in qua tamen ea de te ſcripta ſint, quæ tibi ſatisfacere poſſint. ACCVRRAM: Romã. OPINOR EX VNCIA: puto Cæſarem Babulij hæredem eſſe ex uncia: etſi de hoc nihil adhuc intellexi. Vniuerſa hæreditas nomine aſſis, aut libræ ſignificatur. hæres igitur ex uncia dicitur is, ad quem duodecima pars omnium bonorum pertinet: hæres ex triente, ad quem tertia. SI AC-

CIERIT: *ut ego eum in hoc negotio Cæſaris amicis, meis familiaribus, commendem.* Valebat autem gratia Tullius apud eos, qui apud Cæſarem multum poterant. itaque eundem Leptam paulo ante Balbo commendauerat in curatione ludorum. Et in epiſtola ad » Gallum: Olim, cum regnare exiſtimabamur, nō tam ab » ullis, quàm hoc tempore obſeruor à familiariſſimis Cæ» ſaris. CVM POTERIS: mitte ad me, ut ego eum ad Veſtorium remittam cretionis cauſa. 222.

Ex epiſtola XLVII. pagina 222:

CORRECTAM:] Correxit eam ab Attico » admonitus. ſupra enim 219. Laudationem, inquit, Por» ciæ gaudeo me ante dediſſe Leptæ tabellario, quàm tuas » acceperim literas. eam tu igitur, ſi me amas, curabis, ſi modo mittetur, iſto modo mittendam Domitio & Bruto. HAEC MITTERETVR: hæc, quā correxi: ad differentiā prioris, quam ante Attico miſerat, Leptæ tabellario data. 219. VARRONIS, ET LOLLII: qui & ipſi Porciam laudauerant.

223.

DE Tigellio,] Tibicine, & cantore, Cæſaris familiari, Phameæ nepote. Placet epiſtolæ partem ſubijcere, quam hac de re ſcripſit ad M. Fabium Gallum. ſic » igitur ſcribit: Phameæ cauſam ſuſceperam, ipſius quidē » cauſa: erat enim mihi ſanè familiaris. is ad me uenit, » dixitq; iudicem ſibi operā dare conſtituiſſe eo ipſo die, » quo de P. Seſtio in cōſilium iri neceſſe erat: reſpondi, » nullo modo me facere poſſe: quem uellet alium diem » ſi ſumpſiſſet, me ei non defuturum. ille autem, qui ſci-

ret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonũ cantorem, diſceſſit à me, ut mihi uidebatur, iratior. habes Sardos uenaleis, alium alio nequiorem. Etiam Horatius, Sardum fuiſſe Tigellium, & Cæſaris amicum, his uerſibus oſtendit:

» Omnibus hoc uitium eſt cantoribus; inter amicos
» Vt nunquam inducant animum cantare, rogati;
» Iniuſſi, nunquam deſiſtant. Sardus habebat
» Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
» Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
» Quidquam proficeret: ſi collibuiſſet, ab ouo
» Vſque ad mala citaret, Io Bacche.

223.

NECESSE erat;] Quare dicit, Neceſſe erat? quia Pompeij lex, teſtibus datis, uno die atque eodem et ab accuſatore, & ab reo perorari iubebat, ita ut duæ horæ accuſatori, tres reo darentur. Hoc Pedianus. In
» libro autem de claris oratoribus: Lege Pompeia ternis
» horis ad dicendum datis ad cauſas ſimillimas, uel potius eaſdem noui ueniebamus quotidie. ILLORVM IVDICIORVM: quæ fiunt lege Põpeia, de ambitu, et de ui. Pedianus. PRAESTITVTOS: ut iis diebus prætermiſſis, in alios dies reijcere cauſas nõ liceret. quo fiebat, ut die præſtituto cauſam agere patronus cogeretur. QVID EGO DEBEREM SESTIO: qui Ciceronis reſtitutionem in Tribunatu præcipue iuuerat; ut in oratione pro ipſo. ALIENI: qui mihi arcta neceſſitudine deuinctus antea non fuiſſet. quale illud in epiſtola ad Lentulum:
» Enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus opera, conſilio,

» ra, conſilio, labore deſim. Et pro Murœna : Ea condi» tione uidebatur nobis in ciuitate natus, ut eius opes & » ingenium præſidio multis etiam alieniſſimis, uix cuiquã » inimicus eſſe deberet. Et ad Appium : Tuum factum » ijs, qui, quo animo inter nos ſimus, ignorant, alieni homi» nis, (ut leuiſſime dicam) & fugientis congreſſum; meũ » uero coniunctiſſimi & amiciſſimi uidetur eſſe.

QVID AVDISSEM: dixi Balbo, me audiſſe, Tigellium mihi eſſe iratum. NEQVE NOMINAVI BALBVM MINOREM: non dixi, me id audiſſe à Balbo minore. Is enim, cum Tigellio familiariter uteretur, in conſuetudine cognouerat, illius animum offenſiorem eſſe Ciceroni propter Phameam, eáq; de re certiorem fecerat Ciceroné. HABVIT SVVM NEGOTIVM GALLVS: hac de re ita laborauit, ut ipſius res ſi ageretur. duxit ſuum negotium. Eadem figura uſus eſt 193: AIT ILLVM: cum Tigellio Gallus dixiſſet, Ciceronem audiſſe, ſibi illum eſſe iratum: reſpondit Tigellius, Ciceronem id à nemine audiuiſſe; ſed animi conſcientia id de ſe ſuſpicari, quia Phameam deſtituiſſet. AIT ILLVM: ait Gallus Tigellium dicere, Me animi cõſcientia etc. HACTENVS MANDO: hoc tantum tibi mando: de me ne quid labores. DE ILLO NOSTRO: de Balbo minore. cognoſce de Balbo, quo animo Tigellius in me ſit. 223: ET QVEMADMODVM: mallem, Quemadmodum &. NON OMNIBVS SERVIRE: epiſtolæ, quam ſcripſit ad Gallum, cuius par» tem ſupra recitauimus, principium hoc eſt: Amoris tui,

» quoquò me uerti, ueſtigia, uel proxime de Tigellio. ſenſi
» enim ex literis tuis ualde te laboraſſe. amo igitur uolū=
» tatem. ſed pauca de re Capius, opinor, olim, Non omni=
» bus dormio: ſic ego non omnibus mi Galle Seruio.

Ex epiſtola XLVIII. pagina 223:

LIBROS contra Catonē] A Cæſare ſcriptos. 200. AD DOLBELLAM: ut is eam Cæſari redderet. MANCIPIO DARI: uendi lege mancipij. PRO MEA PARTE: nam etiam ad alios, quos hæredes cum Cicerone Brinnius reliquerat, is fundus pertinebat. 209. VT IPSE EI etc. ut caueretur Hetereio: cui ſi fundum iniuſſu Ciceronis Veſtorius dediſſet, non bene dediſſet.

223:

CVM Tigellio,] Egiſſe de reconciliatione. Pau
» lo poſt: Tigellium totum mihi, et quidem quamprimū:
VEL VT HOC IPSVM: ſi nihil aliud, uel hoc ipſum ut ſciamus, quantum acceperit, ut in triumphis cantat, quos Cæſar de hoſtibus uictis acturus eſt. NEC TAMEN FLOCCIFACIO: quanquam hoc apud me minimum eſt: quanquam ne flocci
» quidem facio. Intellectum eſt, (inquit 62.) tres ἀρεο=
» παγίτας ambitum, comitia, interregnum, maieſtatem, to
tā denique Remp. flocci non facere. QVID COGITEM DE OBVIAM ITIONE: quàm longe Cæſari cogitem obuiā prodire. NISI ALSIVM? Alſium uſque obuiam ibo, non ultra. DE HOSPITIO: ut me Alſij hoſpitio acciperet. PROFECTVM: opinor Alſij non eſſe, obuiam Cæſari cum Matio profectum.

223.

SALVSTIVS *igitur urgebitur.*] *Saluſtij igitur hoſpitio utemur.* SILIVS: *Saluſtius, legendum uidetur: cum proxime dixerit, Saluſtius igitur urgebitur.* TOTAM VILLAM: *itaque nobis in ea locus non eſſet.*

Ex epiſtola XLIX. *pagina* 223:

VT *me puderet tui,*] *Noli putare, me tibi eius epiſtolæ exemplũ ideo non miſiſſe, quaſi puderet me tibi eam nimis aſſentatorie ſcriptam oſtendere. tale enim in ea nihil eſt. nec aliter ſcripſi, ac ſi ſcriberem ad æqualem. nam quòd illius libros contra Catonem laudauĩ, non ſum aſſentatus; bene enim exiſtimo de illis libris.* NE RIDICVLE MICILLVS: *donec melius inuenero, ſequar eorum opinionem, qui ſic interpretantur: Aſſentatorie non ſcripſi; ne ridicule quaſi Micillus fierem; id eſt, me ipſe indignum patria oſtenderem; cum tyranno aſſentarer: ſicuti illum apud Ouidium libro* XV. *Met. iubet Hercules patriam deſerere.* MIHI EST EXPLORATVM: *eam bene ualere. Et dicit,* NVNC DEMVM; *quia cum Atticus antea ſcripſiſſet, eam febri carere; poſt idem cõfirmauit. Nunc demum igitur, inquit, mihi eſt exploratum.* TOTVM MIHI: *reſtitue. Erat enim iratus Ciceroni propter Phameam.* 223.

224.

QVINTVS *cras,*] *Quintus filius cras Romã ueniet, id eſt* VIII. *Cal. ſic enim ad me ſcripſit.* AD ME, AN AD TE: *domum meam, an tuã.*

ROMAM VIII. CAL. ſubaudi, ſe eſſe uenturum. VENIENDVM EST: mihi ipſi. ILLE: Cæſar.

Ex epiſtola L. pagina 224.

HOSPITEM mihi tã graue ἀμεταμέλητον:] Non pœnitet Cæſarem apud me cœnaſſe. locutio ſimilis
„ 221. Suaues tuas literas: etſi acerba pompa. Et 226.
„ Meam ſtultam uerecundiam, qui legari noluerim ante
„ res prolatas. AD PHILIPPVM: affinem, quòd Acciam, Iulia Cæſaris ſorore natam, in matrimonio habebat. Plutarchus in Cicerone. SVM COMMOTVS: quia Cæſar poſtridie apud me cœnaturus erat. CVSTODES DEDIT: dedit, qui meam uillam cuſtodirent, & ex militibus neminem introire paterentur. CASTRA IN AGRO: milites igitur omnes in agro diſcubuerunt. Et caſtra pro militibus poſuit, poetice, et quaſi per iocum; ut cũ infert, Villa defenſa eſt: pro, ex militibus nemo uillam introiuit. RATIONES OPINOR CVM BALBO: puto, rationes confecit cum Balbo: de pecunia uidelicet, quam Balbus ex publicis uectigalibus Cæſaris nomine exegerat. AVDIVIT: qui eũ alloqui, aut rogare aliqua de re uoluerunt. DE MAMVRRA: quod antea de Mamurra decretum fuerat, non mutauit, fixum eſſe uoluit. BENE, COCTO, &c. uerba Lucilij poetæ de cœna:

„ =Bene, cocto,
„ Condito ſermone bono, &, ſi quæris, libenter.

Eadem uerba tranſtulit in ſecundum de finibus, 70.

ἐπισταθμείαν: *diuerſorium. potius enim certe diuerſorium fuerat, quàm hoſpitium, cum tam multi cœnaſſent: nam ad hoſpitium non ita frequentes confluere ſolemus, ut ad diuerſoriũ.* NON MOLESTAM: *uult oſtendere, ſe non laborare de ſumptu.* CVM PRAETERIRET: *Cæſar.* NEC VSQVAM ALIBI: *quaſi ab uno Dolabella timeret.* EX NICIA: *cognoui. is enim erat apud Dolabellã.* 215.

IN LIBRVM XIIII. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 224:

AD illum,] *Sine dubio Matium intelligit: quem aperte nominat duabus epiſtolis, quæ poſt proximam inferiorem leguntur. & ſi loca conferas inter ſe, Matium hic ſignificari, non obſcure uidebis. quem quidem & Caluenam, & Madarum, ficto nomine, appellat* 225. 227: NIHIL PERDITIVS: *aiebat, ſubintelligitur: ut ſit ſenſus: Respublica nihil aiebat eſſe perditius, nihil deſperatius: periiſſe omnia.* EXPLICARI REM NON POSSE: *hoc dicebat, Remp. interitu Cæſaris ita eſſe perturbatam, ut conſtitui nullius conſilio poſſet. quis enim id poterit, quod Cæſar ipſe, qui tali præditus ingenio, non potuit?* GAVDENS: *gaudebat Ma-*

tius tanta perturbatione Reip. *utpote qui cuperet mor= tem* Cæſaris *omnibus eſſe acerbam. quod ipſe in epiſto= la, quæ legitur libro* X I. *fam. in extremo, perſpicue dicit.* TVMVLTVM GALLICVM: *pu= tat futurum, ut* Galli *audita* Cæſaris *morte, deficiant à nobis; & noſtram diſſenſionem ſuam occaſionem pu*
„ *tantes, bellum inferant.* Idem 225: *his uerbis*: Doleo,
„ *quod nunquam in ulla ciuitate accidit, non unà cum*
„ *libertate* Remp. *recuperatam. horribile eſt, quæ loquan*
„ *tur, quæ minitentur. ac uereor* Gallica *etiam bella.* Et
„ 227. Quid Galli, *quid* Hiſpani, *quid* Sextus *agat, ue=*
„ *hementer expecto.* Item 227: POST IDVS MARTII: *quo die* Cæſar *fuerat interfectus.* PRAETER QVAM LEPIDI: *hoc dicebat* Matius, *ut oſtenderet, nulla ſe inire cõſilia contra* Rēp. *qui* Cæſarianorum *ſermonibus nollet intereſſe, cum ta= men in* Cæſaris *amiciſſimis fuiſſet.* LEPIDI: *mal= lem,* LEPIDO: ILLVM: Cæſarē. QVOD QVENQVAM BONVM OFFENDAT: *quaſi* Matius *non prudenter faceret, qui bonis odioſa lo queretur.*

224:

DE Sexto] Pompeio, *Magni filio.* SATIS NE CERTVM: *eum eſſe in armis.* 225: 229:

224:

DE Bruto *noſtro:*] Scribe, *ſi quid habes de* Bru= to *noſtro.* Brutus *enim* Antonium *timens, & populum ab eo concitatum,* Vrbe *exceſſerat,* Antijq; *morabatur, ut, cum primũ plebis iracundia deferuiſſet, recurreret.* Plutarchus, *et alij.* DE QVO QVIDEM *etc. de* Bruto Matius *aiebat* Cæſarem *ſolitum dicere*: Ma=

gni refert, & quæ ſequuntur. Eadem uerba Plutarchus in Bruto refert. EVM: Cæſarem. CVM PRO DEIOTARO NICEAE DIXERIT: Deiotaro, Bithyniæ Rege, qui pro Pompeio cõtra Cæſarem in Pharſalia pugnauerat. NICEAE, Bithyniæ urbe. DIXERIT, Brutus. cuius defenſionis meminit Plutarchus. VT QVIDQVE SVCCVRRIT: ex iis, quæ mecum Matius locutus eſt. APVD EVM: cum ad Cæſarem ueniſſem, ut agerem cum eo de P. Seſtio reſtituendo, qui exulabat ambitus opinor crimine damnatus: nam 222. apparet accuſatũ lege Põpeia, quæ de ambitu erat. ET EIVSMODI MVLTA: mecum locutus eſt Matius.

Ex epiſtola II. pagina 225.

THEATRVM, Publiumq; cognoui,] Plauſum ſignificat, qui Publio Dolabellæ datus eſt theatrum ingredicti. cũ. n. perditi homines (ut eſt in prima Philippica, 153: & apud Suetoniũ in Iulio) columnã propè XX pedum lapidis Numidici in honorem defuncti Cæſaris in foro poſuiſſent, & inſcripſiſſent, Parenti patriæ, ut Suetonius tradit: Dolabella columnam euertit, & ex iis alios cruci affixit, alios de Capitolio præcipitauit. quod infra 232: declarat his uerbis: O' mirificum Dolabellam meum: iam enim dico meum, antea (crede mihi) ſubdubitabam. magnam ἀναθεώρησιν res habet: de ſaxo, in crucem, columnam tollere, locũ illum ſternendum locare. quid quæris? heroica. et in epiſt. Fam. 183. Manabat illud malum urbanum, et ita corroborabatur quotidie, ut ego quidẽ et Vrbi, & otio diffiderem

» urbano: ſed ita compreſſum eſt à Dolabella meo, ut mi
» hi uideamur omne iam ad tempus ab illo duntaxat ſor
» didiſſimo periculo tuti futuri. De theatri autem plau-
ſu quo magis perſpicuum ſit, uerba ſubijciemus ex Phi
» lippica prima, 158: Dicerem (inquit) Dolabella, qui re-
» cte factorum fructus eſſet, niſi te pauliſper eſſe expertũ
» uideremus. quem potes recordari in uita tibi illuxiſſe
» diem lætiorem, quàm, cum, expiato foro, diſſipato con-
» curſu impiorum, principibus ſceleris pœna affectis, te
» domum recepiſti? cuius ordinis, cuius generis, cuius
» denique fortunæ ſtudia tum laudi & gratulationi tuæ
» ſe non obtulerunt? recordare quæſo Dolabella conſen-
» ſum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, pro-
» pter quas tibi fuerant offenſi, ſignificauerunt ſe benefi-
» cio nouo memoriã doloris ueteris abieciſſe. BONA
SIGNA: è conſenſu illo multitudinis, qui perſpectus
eſt in theatro, uidetur bene ſperandum de Rep.

225.

L. Caſſio] Is erat C. Caſſij frater, eius, qui Cæſa-
rem occiderat. In epiſtola ad C. Caſſium, de eodem
» plauſu his uerbis: Tuus neceſſarius affinitate noua dele
» ctatur: itaque iam non eſt ſtudioſus ludorum, infini-
» toq; fratris tui plauſu dirumpitur. Erat autem L. Caſ-
ſius hoc tẽpore Tribunus pl. ut in Philippica III. 188.
DATVS: in theatro. FACETVS: cur fa-
cetus? quia quodam modo ridiculum erat, L. Caſſium
à populo plauſum excipere propter ea, quæ Caius fra-
ter fecerat. Caius enim, non Lucius, Remp. ſeruitute li-
berauerat interfecto Cæſare. DE MADARO:
de Matio. caluus enim Matius, ut infra: et caluus græ-

ce μαδαρός. præterea, idem agitur, quod in proxima ſuperiore epiſtola: in qua Matium *ſignificari, manifeſtum eſt.* σαλάκωμα: *nullum meum* σαλάκωμα *fuit, nulla inanis iactantia, tanquam interitu* Cæſaris *recuperata* Republica. PROCESSI: *in uia.* AIEBAT: Matius. φαλάκρωμα: Matium *ſignificat, ſed caluitium appellat, quia caluus erat* Matius. *itaque eũ & infra* Caluenam *uocat,* 225: & 227: HABES φαλάκρωμα: *habes de* Matio: *habes, quod* Matius *mecũ locutus eſt.* INIMICISSIMVM OTII: *qui quidem* Matius *inimiciſſimus otij uidebatur, id eſt* Bruti. *nam ſi, ut ille cupit, omnia miſceantur:* Brutus, *qui* Cæſare *interfecto liberam fore, & ſine ullo negotio* Remp. *ſperauit; opinione deceptus, ipſe ueniet in dubiũ de ſua ſalute. ita qui inimicus otij, idem* Bruti. TIBI IGNOSCO: *qui illam tecum eſſe uelis.*

Ex *epiſtola* III. *pagina* 225.

TRANQVILLAE] *Tranquilla nunciantes, & de* Rep. *quæ uolumus.* MATIVS POSSE NEGABAT: *negabat* Matius *otiũ fore diuturnum; ſed impendere, & prope adeſſe omnium rerũ perturbationem.* Hic *apparet,* Matiũ *fuiſſe illum, ad quem* Cicero *ſe ſcribit diuertiſſe in epiſtola huius libri prima: eundemq́; eſſe, quem in proxima ſuperiore otij inimiciſſimũ appellat.* 225.

STRVCTORES *noſtri*] Ii, *quorum hic utor opera ad uillam ædificandam.* Et *paulo poſt* Corũbum *architectum expectat.* PROFECTI: Ro

mam, ut emptum frumentum referrent. Πανικὸν CERTE: *oportet hoc ſubitum quiddam fuiſſe, terroribus ſimile, quos* Græci *appellāt* πανικά. *ſubitum hoc fuit* Antonij *conſilium de frumento ad ſe comportando: nam ſi diebus ſuperioribus id curaſſet, tu mihi aliquid ſignificaſſes.* SCRIPSISSES ENIM: *niſi hoc ſubitum quiddam, & plane* πανικὸν *eſſet, tu ad me ſcripſiſſes literis ſuperioribus.*

225.

CORVMBVS Balbi] *Subintellige, ſeruus.* NVLLVS ADHVC: *adhuc non uenerat.* &
» NVLLVS, *pro non, eleganter & antique poſitum:*
» *ut* 184. Philotimus *nullus uenit.* & 251. Sextus *ab armis nullus diſcedit.* ARCHITECTVS: *ideo* Cicero *eum expectabat; ut haberet adiutorem, & conſiliarium in ratione ædificandi.*

225.

VOLVNT] *Cæſariani, à quibus ad obſignationem teſtamenti adhibitus es.* ITA PVTARE: *ut tu ſcripſiſti.* Διάθεσιν: *ſenſum, animumq́; in* Remp. Ἐπισημασίαν: *quia populus, cum in theatrum, aut aliò ſpectandi gratia conueniſſet; quid de ciuibus ſentiret, plauſu & acclamatione ſignificabat: ut*
» 34. Populi *ſenſus maxime in theatro & ſpectaculis per*
» *ſpectus eſt: nam gladiatoribus quà dominus, quà ad-*
» *uocati ſibilis conſciſſi.* Et 13. Ludis *& gladiatoribus mi*
» *randas* ἐπισημασίας *ſine ulla paſtoritia fiſtula auferre-*
» *bamus.* Et pro Seſtio: Tribus locis *ſignificari maxime*
» *poteſt populi* Romani *iudicium, ac uoluntas, concione,*
» *comitijs, ludorum gladiatorumq́; conſeſſu.*

Ex epiſtola IIII. pagina 225:

QVID putas me Lanuuij?] Noui habere. ISTIC: Romæ. CVM MATIVS: libro IX. 146: Matius ad me uenit, homo, ut mihi uiſus eſt, temperatus, & prudens, exiſtimatus quidem eſt ſemper auctor otij. Dicit igitur: Cum Matius, quem ſtudioſum Reip. putabamus, is nūc inimiciſſimus otij ſit; quid cenſes cæteros? Paulo ante: Habes φαλάκρωμα, inimiciſſimum otij. MINITENTVR: ij, qui Cæſaris mortem ſe dicunt perſequi uelle. AC VEREOR: non modo ciuilem contentionē, ſed Gallica etiā bella uereor. Verebatur autem è Matij ſermone, qui affirmauerat, minus diebus XX tumultum Gallicū.

224:

225:

IPSE Sextus] Etiam uereor, quid acturus ſit Sextus Pompeius. mihi enim certum non eſt, utrum hoc exercitu, quem habere dicitur, ad recuperandam Remp. ſit uſurus, an et ipſe tyrannidem ſpectet Cæſaris exemplo. Ne de ipſo quidem Sexto ſecuri, inquit, animi ſum. QVO EVADAT: quid acturus.

225:

OMNIA licet cōcurrant,] Vt omnia miſceantur; me tamen ſemper Idus Martiæ, quo die tyrannus eſt interfectus, uoluptate afficient; hoc eſt; nunquā erit, ut quod Idibus Martijs tranſactum eſt, id cuipiam infectum. ἥρωες: Brutus, & alij, qui Cæſarē oppreſſerunt.

Ex epiſtola V. pagina 225:

SPERO] Dicit SPERO, quia nihil Atticus proximis literis ſignificauerat. Spero te nunc recte ualere. QVA'M LEVITER COMMOTVS ESSES: ut bene ominaretur, non dixit QVA'M GRAVITER, aut QVOMODO, ſed QVA'M LEVITER, uſus amiciſſimi animi ſignificatione.

225:

» CALVENA] Matius. 227: Omnia plena
» pacis, aliter, ac mihi Caluena dixerat. Et 225. Habes
» φαλάκρωμα. ubique de Matio. SVSPECTVM: quaſi Cæſarianum, & Reipublicæ, id eſt libertati, non amicum. Cur autem ſigna bella dicit eſſe, quòd Matius moleſte ferret, ſe ſuſpectum eſſe Bruto? quia, cum de Bruti gratia Matius laboraret, apparebat eum Cæſarianorũ partibus diffidere, ut infirmis. CVM SIGNIS: hoc, quod ad ſententiam ſpectat, minime neceſſarium uidebatur: (quis enim neſcit ſua cuique legioni eſſe ſigna?) ſed addidit, ut quaſi iocaretur ambiguo ſignorum nomine. IDEM POSTVLATVRAS? rumor enim erat, legiones, quæ in Gallia fuerant præſidij cauſa, Romam uenire, poſtulaturas, ut promiſſum ſibi à Cæſare ſolueretur. TRANSPORTAVIT: in Græciã, ad bellum contra Parthos à Cæſare cogitatum. CANINIVM: non Annium. Φυρμὸς πολὺς: multa miſcet & turbat aleator. item ego in nominibus, cum Annium pro Caninio poſui.

226.

NAM *iſta &c.*] *Ab iſta quidem Cæſaris liber torum coniuratione haud magnopere timeo : quæ faci le opprimeretur, ſi recta ſaperet Cóſul Antonius. Eam poſtea coniurationem alter Conſul oppreſſit Dolabella,*
» *ut eſt in Philippica I. Cum ſerperet in Vrbe infinitum*
» *malum, idq́; manaret in dies latius ; ijdemq́; buſtum in*
» *foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturam effece=*
» *rát; et quotidie magis magisq́; perditi homines, cum ſui*
» *ſimilibus ſeruis, tectis ac templis Vrbis minarentur: ta=*
» *lis animaduerſio fuit Dolabellæ cum in audaces ſcelera*
» *tosq́; ſeruos, tum in impuros & nefarios liberos, talisq́;*
» *euerſio illius execratæ columnæ, ut mirum mihi uidea=*
» *tur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die diſſen=*
» *ſiſſe. Et in eadem aliquanto poſt : Quem potes recor=*
» *dari Dolabella in uita tibi illuxiſſe diem lætioré, quàm*
» *cum, expiato foro, diſſipato concurſu impiorum, princi=*
» *pibus ſceleris pœna affectis, te domũ recepiſti? Item alijs in locis.*

226.

LEGARI *noluerim ante res prolatas,*] *Lega=tionem liberá à ſenatu petere noluerat, ne Rémpublicam uideretur deſerere, illá quidem è ſeruitute ereptá Cæſa=ris interitu, ſed non dum tamen plane cófirmatam, Antonio & Lepido pernicioſa molientibus. expectabat igi tur anni tempus, quo nihil neque publice, neque priua=tim ageretur ; ut, uacatione omnibus cóceſſa, honeſtius diſcederet. nam prolatæ res dicebantur, cum omnes fe riarentur.* 109: HVNC RERVM TVMO=REM : *interitum Cæſaris magnæ turbæ ſtatim conſe cutæ ſunt. eas tumorem appellat, ſumpta tralatione à*

corporibus male affectis: ideoq́; infert, MEDERI. *Etiam in epiſtola proxima ſuperiore : Tumet negotia.* VIDES MAGISTRATVS: *qui Cæſaris partes fouebant, cũ ab ipſo creati eſſent.* VIDES TAMEN *&c. ſe ipſe corrigit, qui magiſtratus ap= pellauerit eos, quos tyrannus conſtituerit : & uocãdos potius oſtendit, tyrãni ſatellites in imperijs.* EXERCITVS: *qui Cæſaris profectionem in Parthos expe= ctantes, in Vrbe manſerant.* IN LATERE: *in Campania : nam agri Cãpani partem incolebant à Cæſare aſſignatam. hos poſtea quingenis denarijs Octa uianus in ſuas partes traduxit.* 260. Ε᾽υρίπιςα: *mobi lia, tanquã Euripus, qui ſæpius in die fluit, & refluit. ti= mendum igitur, ne cõtra libertatis patronos, hoc eſt Cæ= ſaris inimicos, moueantur.* EOS AVTEM: *in telligit maxime Brutum & Caſſium.* PARIETIBVS CONTINERI: *quia Cæſarianorum metu prodire in forũ non audebãt.* QVOQVO MODO BEATI: *etiam ſi parietibus contineantur, beati tamen, qui tam præclarum facinus conſciue= rint.* MISERA: *quæ tyranno liberata, libera ta men non ſit.* 226.

ADVENTVS Octauij,] *Cum, audita Cæ= ſaris nece, Apollonia Romam uenit. Velim, inquit, ſci re, aduentus Octauij quid pariat.* νεωτερισμοῦ: *rerũ nouarum, ex aduentu Octauij.*

Ex epiſtola VI. pagina 226.

PRIMVM *igitur &c.*] Primũ cognoui, te re ctius ualere : deinde, bonam ſpem eſſe de Republica.

nam illa fuerant odioſa, legiones è Gallia uenire. SVS' QVE DE' QVE: *non laboro, in utranque partem æquo animo ſum, ſiue ad eum concurſus fiant,*
» *ſiue non fiant.* Quia *paulo ante ſcripſerat:* Velim *ſcire*
» *quid aduentus* Octauij, *num qui concurſus ad eum:* Nunc, De Octauio, *inquit, ſuſq; deq;.*

226.

DE Mario:] *Hic à* Cæſare *relegatus, quòd impudenti mendacio* C. Marij *ſepties* Conſulis *nepotem ſe eſſe dictitabat, qui re uera* Erophilus *eſſet* Equarius *medicus: poſtea reuerſus in* Vrbem *Cæſare interfecto, cũ de interficiendo ſenatu conſilium cepiſſet, pœnas dedit.*
» *hoc* Cicero *ſignificat* Philippica I. *cum dicit:* Liberatus
» *cædis periculo ſenatus: uncus impactus eſt fugitiuo illi,*
» *qui in* C. Marij *nomen inuaſerat.* & Valerius Max. *lib.* IX. *et* Appianus *lib.* III. SVBLATVM: *cum exularet. ſic ferè tyranni ſunt: quos in* Vrbe *occidere non audent, eos primum aſtuto conſilio relegãt, deinde ab oculis populi remotos interfici mãdant.* Cum *autem* Cæſar *hunc pſeudo*Marium *relegaſſet, ſuſpicabatur* Cicero *poſtea de medio ſublatum, ne quid unquã nouare poſſet.* 226.

C'OLLOQVIVM *cum heroibus noſtris*] Cum *ijs, qui* Cæſarẽ *occiderant.* PRO RE NATA: *quod ad præſens tempus attinet.* 106: 111: SESTILII FVNDVM: *hunc fundum* Cæſar *ademptum* Seſtilio, *qui* Pompeianas *pares ſecutus erat,* Verberoni Curtilio *tradiderat.* 228.

226.

BIENNIVM',] *Subaudi habebimus?*

QVOS ILLE VOLVIT? *quos Cæſar deſignauit? Cæſar enim contra Parthos profecturus, Conſules & Tribunos pl. deſignauit in biennium*. Dion libro XLIII. *in extremo*. EXVLTANT LAETITIA: *propter interitum tyrãni*. DE RE: *De Cæſaris nece*. NEC VLLA INTEREA DECRETA: *à ſenatu, pro tyrannoctonis*. πεπολιτεύμεθα: *Rempublicam geſſimus*. VICTOS: *Cæſarianos. hoc eſt, quod ſcribit in epiſtola ad Caſſium*
» *contra M. Antonij potentiam*: *Dominum ferre non po*
» *tuimus; conſeruo ſeruimus*.

Ex epiſtola VII. pagina 226:

PAVLVM] L. *Aemilium Paulum, in Conſulatu collegam* C. *Marcelli, fratrem* M. *Lepidi*. DE MARIO: *peſſime in Remp. animato: utpote qui de occidendo ſenatu cogitauit*. 226. 227. A' TE SCILICET NIHIL: *de his rebus tu nihil ad me dediſti literarum: nec mirum: nemo enim meorũ Roma profectus eſt, cui dare poſſes*.

226:

A' CICERONE] *Filio*. CAETERA AVTEM: *optabilia de moribus illius afferuntur: ſed ea fingi poſſunt: doctiorem quidem ex ipſius literis uideo eſſe*. Γῖνος: *elegantia*. *Sudas recitat Damaſij locum his uerbis*. ὅδε ἦν καὶ λέγειν ἱκανὸς, οὐ τοὺς νεωτέρους ἐκμιμησάμενος σοφιστὰς, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀρχαῖον πῖνον τῆς λογογραφίας ἁμιλλώμενος. SI ERGO EST: *hic aliquid deſidero: non enim cum ſequentibus apte coniungitur*.

Ex

Ex epiſtola VIII. pagina 227.

PROBE.] Quòd ei uncus eſt impactus pro facinore cogitato. 226: NEPOTEM: 203: IVNIAM: Bruti ſororem, coniugem M. Lepidi. MODERATE, ET AMICE SCRIPTAS: à uiro ſuo, M. Lepido, qui tunc erat in Gallia Trãſalpina cum exercitu. MODERATE, ET AMICE: cum in ijs literis oſtenderet, neque ſe ullam potentiam uelle, quæ ſupra leges eſſet: neque in eos, qui ſtarent à partibus Reipublicæ, aliter, ac deceret, eſſe animatum. A' FRATRE: M. Lepido, Iuniæ uiro. NEC MIHI PLACEBAT: cur? quia uidebat, eos, qui inſidias tenderent Lepido, otium non ferre, ſed res nouas quærere.

227.

REGINAE] Cleopatræ, Aegypti Reginæ: quã Cæſar amauit; filiumq; natum appellare ſuo nomine
» paſſus eſt. de quo intelligi puto 237. De Regina uelim,
» atque etiam de Cæſare illo. Præterea, quam hic Reginã appellat, eam eſſe Cleopatram, argumento eſt etiam il-
» lud 247: Reginam odi: me iure facere ſcit. ſponſor
» promiſſorum eius Ammonius. Nam Ammonio & Ptolemæus, pater Cleopatræ, uſus fuerat legato, cum id ageret, ut à ſenatu in regnũ reſtitueretur. ut eſt in epi-
» ſtola ad Lentulum: Ammonius Regis legatus aperte
» pecunia nos oppugnat. FVGA: ex Vrbe. Venerat igitur Romam etiam poſt Cæſaris mortem. nam ante Cæſar ipſe accitam, cum habuiſſet in amoribus, poſtea r emiſit, maximis honoribus, præmijſq; auctam. Sueto-

nius. QVID GALLI, QVID HISPANI: num bellũ inferre nobis cogitent. 224: 225: SEXTVS: Pompeius, Magni filius. 224:

227.

NAVSEOLAM] Scribis, te, quòd incidiſſes in nauſeolam quandam, abſtinuiſſe à negotijs: itaque
» mihi nõ diſplicet, eã tibi cauſam otij dediſſe. 228. Tua
» tamen ὑπηνέμιος nauſea iam ne plane abijt?

227.

SPERO iam tuto uel ſolum &c.] Sperabat, quòd Antonius & Dolabella Conſules curam Reip. uidebantur ſuſcepiſſe, qui Marium illum falſo creditum de ſenatus cæde cogitantem occidiſſent. Supra in hac ipſa epiſtola, De Mario probe. VERVNTAMEN: ſubaudi, ſcribito ad me de Bruto, ubi ſit, quid cogitet. Et eſt uſitata figura. 205. 229.

Ex epiſtola IX. pagina 227.

MVLTIIVGES] Literas multijuges ualet plures epiſtolas. CLVVIANA: ea, quæ mihi Cluuius teſtamento legauit. Et infert, DELECTANT, quia tunc erat Puteolis, præſensq; uidebat quæ ſibi Cluuius Puteolanus reliquerat. 222. CHRYSIPPVM: architectum. 216. INQVILINI: iocoſe: nam inquilinus ipſe erat, nouusq; habitator, cum paulo ante ex hæreditate Cluuiana eas tabernas accepiſſet. DAMNVM QVAE
» STVOSVM: infra dicit, Ruina rem fecit fru
» ctuoſiorem, 228:

227:

QVASI *deſignati Conſules.*] Hircius & Panſa: (*ut infra* 228:239.) *quos Cæſar in annum ſequentem deſignauerat, ut ſcribit* Dion, & *alij*. QVASI DESIGNATI: *qui ita Conſules futuri putantur, quaſi à* Republica, *non à tyranno deſignati ſint.*

227:

FACTA *defendimus?*] Quia ſenatuſconſultum factum fuerat, ut quæ Cæſar egiſſet, rata manerent, ipſo maxime ſuadente Cicerone. quod & Dion libro XLIIII. Et ipſe in epiſtola ad Caſſium his uerbis: » Vlta Reſp. ſuas iniurias eſt per uos interitu tyranni; » nihil amplius: ornamenta uero ſua quæ recuperauit? » an quòd ei mortuo paret, quem uiuum ferre nõ poterat? » cuius æra refigere debebamus, eius etiam chirographa » defendimus? at enim ita decreuimus. fecimus » id quidem temporibus cedẽtes, quæ ualent in Rep. » plurimum: ſed immoderate quidam, & ingrate noſtra » facilitate abutuntur.

227:

A' VETERE] C. Antiſtio Vetere, partium Cæſarianarum. PRIDIE CAL. IAN. *ante* Cæſaris *interitum.*

227:

CAECILIVS] Q. Cæcilium Baſſum, qui Põpeium Magnum ſecutus fuerat, excitaſſe bellum in Syria; & à C. Antiſtio Vetere Apameæ circunſeſſum, tamen, Parthis auxiliantibus, maximeq; Alchandonio Arabe, obſidione eſſe liberatũ, ſcribit Dion lib. XLVII. BELLVM ILLVD: *nam* Cæcilius Parthorum

ſubſidijs fultus id aget, ut eas regiones occupet. DOLABELLA: cui Syria prouincia, & Parthicum bellũ eſt decretũ. Appianus libro III. NICIAS: qui cum Dolabella proficiſcetur. erant enim arcta familiaritate deuincti. 214: 249: In Fam. 131. MELIORA DE GALLIA: contra opinionẽ Matij: qui affirmauerat, minus diebus XX tumultum Gallicum. 224: RE AVDITA DE CAESARE: audita Cæſaris nece. CALVENA: Matius: qui dixerat, omnia perijſſe. 222:

Ex epiſtola X. pagina 227:

ITA'NE uero &c.] Hæc cum indignatione ſunt ſcripta. Ideo'ne, inquit, Brutus Cæſarem occidit, ut deinde Lanuuij eſſet? ut in Vrbe tuto eſſe non poſſet? ut Trebonius quaſi fugiens in prouinciam occulte proficiſceretur? PROVINCIAM? Aſiam. CLAMARE: me. VOCARI? uocandum ſenatum eſſe in Capitolium à Bruto & Caſſio Prætoribus illo ipſo die, quo à Cæſaris nece in Capitolium ſe receperunt. quod ſi feciſſent; tum quidem lætantibus omnibus bonis, fractis & perterrefactis perditis hominibus, facile fuit ea decernere pro ſtatu Reipublicæ, quæ nunc minime licet, audentibus latronibus quod auſi tũ non eſſent. VOCARI: uocandum eſſe, uocari debere: & eſt figura, quæ properationem ſignificat: ut hoc loco: nam dixit, Illo ipſo primo Capitolino die. Brutus autem & Caſſius magnam occaſionem amiſerunt, cum primo Capitolino die ſenatum in Capitolium non uocarunt. itaque & infra 232. reprehendit Cicero

ſeſſionem illam, id eſt moram Capitolinam. Et 245.
» Dicebam, ſenatum uocari oportuiſſe, populum ardenté
» ſtudio uehementius incitari, totam ſuſcipere Remp.

.228.

LIBERALIA] Quo die factum eſt S.C. de præmijs ueteranorum, (232.) multáq; alia in æde Telluris decreta. Philippica I. 153. 158: IAM PRIDEM: & hic moram illam Capitolinam carpit. CAVSAM: libertatis, & Reip. FVNERE ELATVS: perſpicuum eſt, Cæſarem intelligi. Etiã
» 232. Recordare, inquit, tua. non ne meminiſti clama=
» re te, omnia periſſe, ſi ille funere elatus eſſet? ſapienter
» id quidem: itaque, ex eo quæ manarint, uides. Scribit Suetonius, animum fuiſſe coniuratis occiſi corpus in Tyberim trahere, bona publicare, acta reſcindere; ſed metu Antonij Conſulis, et magiſtri equitum Lepidi deſtitiſſe. Et Plutarchus Bruti conſilium reprehendit, qui Antonio, roganti ut Cæſar funere efferretur, cõceſſerit, Caſſio contra dicente. nam Antonius cum eum miſerabiliter laudaret, explicata ueſte cruenta, & ictibus perforata, ita populum commouit, ut cum facibus ad tecta coniuratorum accurrerit. unde illud in II. Phi
» lippica: Tu funeri tyranni ſceleratiſſime præfuiſti: tua
» illa pulchra laudatio, tua miſeratio, tua cohortatio: tu,
» tu illas faces incendiſti, & eas, quibus ſemiuſtulatus il
» le eſt, & eas, quibus incẽſa L. Bellieni domus deflagra=
vit. NOSTRA: bonorum uirorum: nam re uera tantummodo ad coniuratorum domus cum facibus plebs cucurrit. QVAE DEINDE? quæ deinde ſunt conſecuta? eiuſmodi, ut audeant dicere: Cæ

ſar hoc cogitauit,nemo igitur contra . tale illud in epi=
» *ſtola ad Caſſium :* Interfecto Rege,regios omnes nutus
» tuemur. A V D E A N T : *homines perditi , & li bertatis inimici.* C O G I T O : *cogitabat in Græciam . 230.* Ὑπηνέμιος N A V S E A : *quæ, quaſi ſub uento expoſita,haud diuturna ſolet eſſe.227.*

228.

T H E B A S S O S, *Scæuas, Frãgones,*] *Nomina ueteranorum , qui ex Cæſaris largitione Põpeianorum bona poſſidebant . Et dixit* R E D E O, *non quia Thebaſſi,aut Scæuæ,aut Frangonis ſupra mentionem fecerit: ſed* R E D E O, *ad eos, quibus tranquilla Reſp.non placet.* I L L A : *agros à Cæſare donatos . cupiunt igitur omnia miſceri.* I S T I : *maxime deſignat Antonium, qui erat Conſul.*

228.

D E Curtilio &c.] *Cum ſcripſi, indignum eſſe, quòd Seſtilij fundum Curtilius Verbero poſſideret : ſignificaui etiam de fundo Ceſorini,de Meſſalæ, de Planci, de Poſthumij : quorum fundos Cæſariani à Cæſare donatos poſſiderent.* Q V O D N V N Q V A M A C C I D I S S E T : *ut, interfecto tyranno,melius fuerit perire,quàm ſupereſſe.* I N C V M A N O: *eodem die Balbus in Cumanum ad me uenit. dicebat, Octauium hæreditatem Cæſaris aditurum.*

228.

Ῥιζόθεμιν] *Hominis eruditi,Petri Victorij ſententia mihi non diſplicet,uel dicam maxime placet. putat enim rectius,* ῥιζόθεμιν, *id eſt concertationem. & ſanè inter Octauium & Antonium graues diſcordiæ pro=*

pter Cæſaris hæreditatem conſecutæ, cum Antonius omnem pecuniam auertiſſet.

228.

BVTHROTIA *mihi tua res*] Buthrotij cum pecuniam imperatam non ſoluerent, Cæſar eorũ agrum proſcripſit. Atticus, qui ciuitatem conſeruatam cuperet, pecuniam numerauit de ſuo; & à Cæſare decretum abſtulit, quo Buthrotij liberabantur. illud decretum Atticus interfecto Cæſare cum à Conſulibus confirmari uellet, quibus & ſenatuſconſultum, & lex cognitionem dabat earum rerum, quas Cæſar ſtatuiſſet, decreuiſſet, egiſſet: Ciceronis in ea re tum gratia, tum auctoritate utebatur. 232:265.266.

228.

IAM *ne ad centena Cluuianum?*] Subaudi, perducatur. nam in epiſtola, quæ ſequitur proxima: » De Cluuiano, res ad centena perducitur. & ut dicam quod ſentio, libentius ita legerem: Quod quæris, iam ne ad centena Cluuianum: aduentare uidetur: ſed primo anno L X X X deterſimus. ut ſenſus hic ſit: Quod ſcire uis, num ego hic Cluuiana bona ita conſtituerim, ut ex ijs poſthac centena HS quotannis capere poſſim: breui futurum ſpero, ut ita ſit: & hoc ipſo anno, quo Cluuianam hæreditatem adiui, L X X X HS cepi.

CENTENA: centum HS in ſingulos annos: ut in » libello Paradoxorum: Capit ille ex ſuis prædijs ſexcenta » HS, ego cẽtena ex meis. CLVVIANVM: Cluuiana res, quam ex hæreditate Cluuij acceperat. 220. ADVENTARE: ad centena, ad fructum centenorum ſeſtertiorum. DETERSIMVS: ce-

pimus: ſed uenuſtius, deterſimus, quàm cepimus. ILLE AVTEM: *Quintus filius.*

Ex *epiſtola* XI. *pagina* 228:

QVAE *proximę.*] *Quæ mihi proximis literis ſignificaſti.* VELIM MEHERCVLE: *Atticus ſcripſerat, Brutum Aſturæ futurum.* ISTORVM: *Cæſarianorum: qui non contenti Senatuſcõſulto, quod in eam ſentẽtiam factum eſt, ut, quæ Cæſar egit, ſtatuit, decreuit, fixa ſint, maiorẽ ad licentiã progrediuntur.* DE TANTO VIRO, DE CLARISSIMO CIVE: *uerba ſunt ex Antonij concione, quibus Cæſarem appellauerat.* 249: AD RISVM, *ſignificat: ſe à philoſophia cõfirmatũm humana contemnere, ut ea, quæ accidant, et ſi nõ ferenda, iam tamen penè rideat.* NOSTRI ILLI: *qui tyrannum occiderunt.*

228:

DE *Cicerone,*] *Filio, qui Athenis dabat operam philoſophiæ.* VELIM SINT PROSPERA: *optat eam Remp. filio, in qua uirtutis percipere fructus poſſit.* ME IPSVM DILIGENTIA VINCIS: *hoc dicit, quia literis identidem Atticus quærebat, num ita rem Cluuianam conſtituiſſet, ut uectigal inde poſſet capere centum ſeſtertiorum in ſingulos annos.* 228. RVINA: *duæ tabernæ corruerant è Cluuiana re.* REM NON FECIT DETERIOREM: *non imminuit uectigal quod antea capiebam, potius auxit. eas enim ita rurſus ædifico, ut hoc damnum quæſtuoſum ſit,* 227:

228.

HIC]. *Puteolis. nam de bonis Cluuianis mentionem fecit: & in epiſtola ſequēti dicit ſe ſcripſiſſe apud Veſtorium Puteolanum. utranque autem eodem in loco ſcriptam eſſe, patet ex Octauij mentione.* PHILIPPI: *uitrici.* MIHI TOTVS DEDITVS: *Octauius enim Antonio inimicus, quia ex Cæſaris hæreditate grandem pecuniam auerterat; ſuadentibus maxime uitrico Philippo, et Marcello ſororis uiro, ad Ciceronem ſe contulit, ſeq; ei & ſuam cauſam cōmendauit, id ſpectans, ut propter gratiam & auctoritatem Ciceronis à ſenatu contra Antonium iuuaretur. Hiſtorici omnes.*

Ex epiſtola XII. *pagina* 219.

PRAETER *lætitiam*] *Interitus tyranni præter lætitiam nihil attulit: ſiquidem libertatem non recuperauimus.* ODII POENAM, AC DOLORIS: *punire odium, ac dolorem, eſt, odio ac dolori ſatiſfacere. Noſtrum igitur dolorem & indignationem, noſtrumq; in Cæſarem odium puniuimus nos quidem illius interitu, ſed Remp. tamen in libertatem minime uindicauimus. Pro Milone: Fuit ultor iniuriæ,*
» *punitor doloris ſui. Et de Orat. lib. I. Iracundia eſt cu-*
» *piditas puniendi doloris.* ὢ πράξεως &c. *ò pulchrū facinus, ſed imperfectum. Ideo autem imperfectum, quia ſuum ius Reſp. non recuperauerat. mortem enim Cæſaris ſignificat, cum dicit,* ὢ πράξεως καλῆς.

229.

CLIENTELAM] *Siculi Ciceronis erant in*

clie͂tela, eorumq́; cauſa C. Verrẽ accuſauerat, cũ Quæſtor apud eos fuiſſet Prætore Sex. Peduceo. LATINITAS: ius ciuium Romanorum. nam Latini ciues Romani: itaque & ſuffragia ferebant, & magiſtratus gerebant. Si igitur Siculis Cæſar ius Latij conceſſiſſet, res fuiſſet non ferenda, ueruntamen ferri potuiſſet. ut autem Antonius legem figat, quaſi à Cæſare latam, qui nullam hac de re mentionem unquam fecit: hoc uero neutiquam ferri poteſt.

229.

ACCEPTA:] A Siculis. FIXIT LEGEM: de Siculis ciuitate donanda: cuius rei neque mentionem ullam Cæſar fecerat: &, ſi feciſſet, figere tamen neque de ea re, neque de alia legem ullam licebat: cum S. C. eſſet factũ, ne qua tabula poſt Idus Martias ullius decreti Cæſaris, aut beneficij figeretur. Philippica I. & II. FIXIT: quia inciſæ in æreis tabulis leges affigebantur parietibus, ut inquit Seruius ad illud
» Virgilianum: Fixit leges pretio, atque refixit: quo etiã loco Virgilium credit ad M. Antonium reſpexiſſe. Et
» Philippica I. De exilio reducti ſunt à mortuo: ciuitas
» data non ſolum ſingulis, ſed etiam nationibus, & pro-
» uincijs uniuerſis. Item V. Falſas leges C. Cæſaris nomine
» in æs incidendas, & in Capitolio figendas curauit.

A DICTATORE COMITIIS LATAM: impudens Antonij mendacium: nam Cæſar nõ modo legẽ comitijs non tulerat de Latinitate Siculis danda, ſed nec mentionẽ eius rei ullam fecerat. Quoniã autem Cæſaris acta ſenatus rata eſſe uoluerat; Antonius, ut oſtenderet legem eſſe Cæſaris, non ſuam, incidi &

In tabula, eam legem à Dictatore comitijs latam.

229.

NON *ſimilis?*] *Oſtendit, & Siculos eſſe bonos uiros, & Deiotarum omni regno dignum: ſibi tamen non placere, quòd hic regnum à Fuluia, illi ciuitatem ab Antonio pecunia emerent. De Armenia per Antonium Deiotaro reſtituta, quaſi ex Cæſaris decreto, Philippica* II. 178. PER FVLVIAM: *Fuluiã, antea P. Clodij coniugẽ quẽ Milo interfecit, M. Antonius uxorem duxit Antonia repudiata, C. Antonij filia. Et Antonio cum Fuluia ante nuptias conſuetudinem fuiſ-*
» *ſe, indicat illud in Philippica* II. *Vxorem tuam, & ſo-*
» *rorem eiecisti, alia cõditione quæſita, & ante perſpecta.*
PER FVLVIAM: *ad hoc ſpectauit in* V. *Philip-*
» *pica, cum dixit: Mulier ſibi felicior, quàm uiro, auctio-*
» *nem prouinciarum, regnorumq; faciebat.*

229.

ILLVC *refero.*] *Hæc ideo dico, ut oſtendam; cum hæc de Siculis & Deiotaro fiant, quæ ſunt iniquiſſima; rem fore non ferendam, ſi nos tam teſtatã rem, tamq; iuſtam Buthrotiã non teneamus. Quænam autẽ res eſſet Buthrotia, ſupra diximus, ad illud, Buthrotia mihi tua res eſt, ut debet, eritq; curæ,* 228. TAM CLARAM, TAMQVE TESTATAM: *nã eã Cæſar decreto conceſſerat, nõ ut de Siculis, aut de Deiotaro, de quibus non modo decretũ, ſed nec mentionem ullam fecerat.* ALIQVA EX PARTE? *quaſi dicat, omnia tentabimus ut teneamus.* QVO ISTA PLVRA: *quo plura iſta ſunt, quæ ab Antonio tam improbe fiunt; eo magis obtinere de-*

bebimus Buthrotiam *rem, quæ & iuſta eſt, & iam ab ipſo* Cæſare *conceſſa.*

229.

PHILIPPVS] *Vitricus* Octauij. POSSE BONVM CIVEM:*eſſe.* NOSTRIS: *liberatoribus* Reip. Caſſio, Bruto, *et alijs.* NEGAT HAEC FERRI POSSE: *quæ fiunt ab* Antonio, *ut de* Siculis, *de* Deiotaro. QVID CENSES *&c. ſi abſens iraſcitur* Antonio: *multo grauius, cum* Romæ *erit. uidebit enim ea, quæ nunc, cum audit, ferre non poteſt.* NOS (NISI ME FALLIT) IACEBIMVS: *dicit quod ſupra* 226. Illi
» *quoquo modo beati, ciuitas miſera.* Et 228: Illis *magna*
» *conſolatio conſcientia maximi & clariſſimi facti: nobis*
» *quæ? qui interfecto* Rege *liberi non ſumus.* Et 232.
» Idus Martiæ *noſtris amicis diuinis uiris aditũ ad cœlũ*
» *dederunt, libertatem populo* R. *non dederunt.*

229.

NEC Pelopidarum] *Locus ex* Accij *tragœdia, quæ inſcribitur* Atreus. *eum locum recitauit integrum*
» 245. *& item in epiſtola ad* Curium: Euolare *cupio, et*
» *aliquò peruenire, ubi nec* Pelopidarum *nomen, nec fa*
» *cta audiam.* Et *ad eundem, non integro uerſu*: Quod
» *tu pedibus es conſecutus, ut ibi eſſes, ubi nec* Pelopidarũ;
» *noſti cætera: nos idem propemodum conſequimur alia*
» *ratione.* Huc *etiam ſpectauit* Philippica XIII. *cum*
» *dixit:* Moueri *ſedibus huic urbi melius eſt, atq; in alias,*
» *ſi fieri poſſit, terras demigrare, unde* Antoniorum *nec*
» *facta, nec nomen audiat; quàm illos* Cæſaris *uirtute*
» *eiectos,* Bruti *retentos, intra hæc mœnia uidere.* Et Pelo-

pidæ μεταφορικῶς *uocantur homines, qui res turpes ho-neſtis anteponunt: qualis erat* M. Antonius. IN-QVIT: *Accius.* 229.

VEL *hos deſignatos*] Ne Hircium *quidem &* Panſam, *Conſules deſignatos, amo: quanquam ipſi me amare uideátur.* 227: 228: ETIAM ME DE-CLAMARE COEGERVNT: *ideo* 238: *ſuum diſcipulum appellat* Hircium. APVD A-QVAS: *Baianas: quò ſe non ſolum ualetudinis, ſed etiam uoluptatis cauſa permulti conferebant.* Baianus *enim ſinus amœnitate præcellens. unde illud* Horatia-

» *num*: Nullus *in orbe locus* Baijs *prælucet amœnis.* ERAT QVONDAM QVASI NECES-SE: *quia, cum* Cæſar *uiueret, ſatisfacerem neceſſe erat &* Hircio, *&* Panſæ, *& cæteris, qui apud illum gratia multum poterant. nunc meæ facilitatis eſt, quòd ijs ro-gantibus concedo ut declamé.* QVOQVO MO-DO SE RES HABET; *quoquo in ſtatu* Reſp. *eſt, non tamen ſeruimus, ut antea: itaque declamé nec ne, poſitum in me eſt: ſed declamo tamen propter meã nimiam facilitatem.* IN ARITHMETI-CIS: *in ſcientia numerandi. & hoc ſignificat, deditũ pecuniæ magis, quàm literis,* Veſtorium. AMBV-LATIONE ἀλιτενεῖ: *locis humilibus.*

229:

Ἀλλ' οὐ δ' αὐτὸς *&c.*] Vlyſſes *apud* Homerũ *lega-tus ab* Agamemnone *ad* Achillem, *ut iratum illi placa-ret propter abreptam* Briſeida: *acceptus ab* Achille *ma gno & ſplendido epularum apparatu, pronunciat hos uerſus* ἰλ. λ. *quos* Cicero *aptiſſime uſurpat, ut ſignificet,*

non ſe nunc de tumulis, aut de ambulatione ἀλιτευθῆ *cogitare, ſed de* Reip. *ſalute ſolicitum eſſe.*

229:

ADVENTV] *In* Galliam *citeriorem.* SVAS LEGIONES: *tres, una tironum, ueteranæ duæ.* Appianus *libro* III. SEXTVS: *permanebit.* QVID NOBIS FACIENDVM: *non ſe tantum intelligit, ſed etiam* Atticum, *ut patet* 238: NEQVE HVC, NEQVE ILLVC: *licuit mihi Cæſaris & Pompeij bello neutram partem ſequi.* BRVTI: *Decimi, qui tres legiones habebat. nam de* Marco *non eſt ut accipi poſſit, cui nullæ erant copiæ, circa* Lanuuium *aut* Actium *priuato comitatu uerſanti.* Τέκνον ἐμὸν *&c. uerba ſunt* Paridis *ad fratrem,* ἰλιάδος ε. 230.

PROFICISCOR *&c.*] Deliberatiue *poſitum: ut ſit: ſi proficiſcor, ut conſtitueram, legatus in Græciam, cædis impendentis periculum non nihil uitare uideor, ſed caſurus &c.* CAEDIS IMPENDENTIS: *idem.* 149. LEGATVS: *legatione libera.* IN DISCRIMINE: *ſi maneo, uideo me in diſcrimine manere.* ILLVC: *in Græciam: nam* Cicero *filius* Athenis *philoſophiæ ſtudium colebat,* Cratippo *magiſtro.* 233. *& libro* I. *de* Officijs. LEGARI AB CAESARE: *nam etiam uiuo Cæſare liberam legationẽ ab eo petere cogitauerat, hanc unam ob cauſam, ut in* Græciam *filij cauſa proficiſceretur.* 230.

QVINTO] Fratri. IMPENSO PRETIO: *non ſoluto.* QVO INTRODVCA-

TVR: *ut Aquilæ, de cuius nuptijs patrem ſuum cogitare Quintus filius* Attico *dixerat, ea uilla dotis cautio ſit.* DEBITIONE DOTIS: *ſatis habet negotij reddenda tibi dote. facto enim diuortio cum* Pomponia, Attici *ſorore, dotem reddere* Quintus Cicero *cogebatur.* Q. EGNATIO: *qui pecuniam fortaſſe ad ſolutionem dotis obtulerat.*

230.

SEX. Clodij:] *Qui exulabat, condénatus quòd eo duce populus in curiam* P. Clodij *corpus intuliſſet, cremaſſetq; ſubſellijs, et menſis, & codicibus librariorũ: quo igne & ipſa curia, & curiæ iuncta* Porcia *baſilica flagrauerat.* Pedianus *in argumento* Milonianæ, *et in extremo eiuſdem orationis commentario.* FALSIS: *nam in commentarijs* Cæſaris *delebat, reponebat* Antonius *arbitratu ſuo; cum in eo* Q. Faberij *manu, ſcribæ* Cæſaris, *uteretur.* Appianus *libro* III.

Ex *epiſtola* XIII. *pagina* 230:

DEBERE *tueri commentariũ* Cæſaris.] *Quia ſenatus decreuerat, ut, quæ* Cæſar *egiſſet, decreuiſſet, ſtatuiſſet, rata manerent. ſed* Antonius, *cum haberet penes ſe* Cæſaris *commentarios, abutens facilitate ſenatus addebat, tollebat, mutabat ad arbitriũ, & libidinem ſuã.* P. CLODIVM: Antonij *priuignum,* P. Clodij *filiũ, quocum inimicitias* Cicero *grauiſſimas geſſerat: priuignum autem, quia* Fuluiam *eius matrem* Antonius *duxerat uxorem.* HANC FAMILIAM: *Claudiam.* CONTVMACIAE: *priuati odij.*

Ex epiſtola XIIII. *pagina* 231.

NEC *his præſidijs noſmet ipſos eſſe ſpoliandos.*] *Nam ſi inſectaremur amicos inimicorum noſtrorum, ſpoliaremus ipſi nos omni amicorũ præſidio. nemo enim amicis abundaret, ſi acerbiores uellemus eſſe non modo aduerſus inimicos, ſed etiam aduerſus eos, qui noſtris eſſent inimicis amicitia coniũcti.* TVAS PARTES: *qui uitricus illi es.* PVERO QVOQVE HOC A' ME DABIS: *puero dices, mihi placere* Sex. *Clodij reſtitutionem, quòd omnem ueterum inimicitiarum memoriã ex animo deleuerim.* QVA'M DOMVS: *propter* Fuluiam Antonij *coniugem, quæ* P. *Clodij prius uxor fuerat.*

Ex epiſtola XV. *pagina* 231:

ITERA *dum*] Vide in II. Academica 22. & in II. *Tuſculana* 184:

231:

CORONATVS *Quintus noſter Parilibus?*] *Puto Parilia illa ſignificari, quæ dediſſe* Octauium *ſuo ſumptu, ut populũ muneribus caperet, ſcribit* Dion *libro* XLV. CORONATVS: *coronati. n. cũ tibijs et cymbalis Parilia celebrabãt.* Athenæus VIII. δειπνοσοφιςῶν. QVINTVS NOSTER: *Quintus filius: qui Parilia coronatus celebrauerat, ut amorem ſuum erga Cæſarem etiam mortuum oſtenderet: ut eſt*
» 234: De coronatis, *cum ſororis tuæ filius à patre accu-*
» *ſatus eſſet; reſcripſit, ſe coronam habuiſſe honoris Cæ-*
» *ſaris cauſa, poſuiſſe luctus gratia: poſtremo ſe libenter*

uituperationem

uituperationem ſubire, quòd amaret etiam mortuum Cæſarem. 231:

D E *hæreſi Veſtoriana,*] *Quia, cũ ego ad te ſcripſiſſem Veſtorium à dialecticis remotum, in arithmeticis ſatis exercitatum; ipſe eos, qui pecuniæ ſtudioſiores eſſent, quàm doctrinæ, hæreſin Veſtorianam appellaſti.* P H E R I O N V M: *hoc uidetur cognomen familiæ Puteolanæ: quorum conſuetudinem, de qua ſcripſerat Atticus, ualde ſe riſiſſe Cicero ſignificat.*

232.

D E *Clodio:*] *De Sex. Clodio: quem Antonius dicit ſe reſtituere ex commentarijs Cæſaris: cum Cæſar non modo hoc non facturus, ſed ne paſſurus quidem fuerit.* S E Q V E T V R: *reſtituetur & Rufio Veſtorianus, & Victor, quem Cæſar nunquam in commẽtarijs ſcripſit ſe uelle reſtitui: item cæteri, quos Antonius uoluerit: denique quis nõ reſtituetur?* N O N V E N I R E? *uenimus enim coacti ab Antonio Conſule.* D E F E N D E N D I F V E R V N T? *hoc in Philippica I. 158: & hic 228.*

232.

S E S S I O N E M] *Moram, & ignauiam. nã ſedere quandoque ualet nihil agere, tempus otioſe terere: ut 202. Quid enim ſedere totos dies in uilla iſta?*
» *Et apud Terentium, ut opinor; Virginem tam grandẽ*
» *ſedere domi? Reprehendit Brutum & Caſſium, qui illo ipſo primo Capitolino die ſenatum in Capitolium non uocarint, ſed otioſi tempus conſumpſerint.* 228. B R V T O R V M? *Marci, & Decimi. uel Brutos poſuit pro omnibus, qui patriam tyranno liberauerant.*

GGG

ALIORVM BRVTORVM: *optimates intelligit*. *Et in uoce* BRVTORVM *amphibologiam quæſiuit: nam & hominum & beſtiarum ineſt ſignificatio; cum tamen ad beſtias potius* Cicero *reſpexerit*. LAETARI: *interitu tyranni.* GRATVLARI: *tyrãnoctonis.* NVLLIS PERMANERE: *cum à bona mente, quam lætitia & gratulatione oſtenderant, poſtea deſciuerint.* ISTOS: *Brutũ, Caſſium, alios, qui Cæſarem regnantem occiderunt.*

232.

EX eo quæ manarint,] *Corpora tyrannorum abijci inſepulta, leges iubebant.* (*Appianus libro* III.) *itaque non fuit concedendum, ut Cæſar funere efferretur: conceſſum tamen eſt. ille fuit quaſi fons omnium malorum. nam Antonius, cum Cæſarem in funere laudaret, permiſcuit quædam ad miſericordiam commouendam, ut populus ad coniuratorum domos cum facibus accurrerit, qui perculſi metu ex Vrbe aufugerunt. inde perturbatio Reip. & immoderata Antonij licentia.* 228. VTRISQVE: *Gallijs, Ciſalpinæ, & Tranſalpinæ. Et ſanè Calendis Iunijs Antonius numerum annorum prouincijs prorogauit: ut in* II. *Philippica.* 181. DIES: *legitimum tempus.*

232.

AD Opis] *Subintellige, ædem: uſitata figura. Antonius Cæſaris pecunias, in Opis templo poſitas, ad ſe*
» *tranſtulit. unde illud in* II. *Philippica: Vbi eſt ſepties*
» *millies ſeſtertium, quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis, pa*
» *tebat? quonam modo ſeſtertium quadringenties, quod*
» *Idibus Martijs debuiſti, ante Cal. Aprilis debere deſiſti?*

» Et in V. illa diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo
» modo eſt, per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus,
» donationibusq; auertit: ut portenti ſimile uideatur, tan
» tam pecuniam populi R. tam breui tempore perire po-
» tuiſſe. Et in I. Pecunia utinã ad ædem Opis maneret «
» cruenta quidem illa, ſed ijs temporibus, cum ijs, quorum «
» eſt, non redditur, neceſſaria. quanquam ea quoque ſit «
» effuſa, ſi ita in actis eius fuit. Antonius enim, cũ diceret «
in actis Cæſaris eſſe, ut ea pecunia diſtribueretur; diſtri-
buit ex libidine ſua quibus uoluit, et quãtũ uoluit; Dola
bellamq;, ære alieno oppreſſum, data ei grãdi pecunia, in
ſuas partes traduxit, quaſi in actis Cæſaris ita ſcriptum
eſſet: itemq; è ſeditioſis et egentibus quos uoluit. E-
GREGIIS VIRIS: interfectoribus Cæſaris.

232.

EORVM ſcelera,] Libertatis inimicos, maxi-
meq; Cæſarem ſignificat. OBSIDEMVR]
quaſi dicat: facerem cum periculo: nam liberi non
dum ſumus: etiam nunc dominos habemus. intelligit «
autem Antonium. Et OBSIDEMVR μεταφορι- «
κῶς: nam qui obſidentur, liberi non ſunt: liberati autẽ,
qui ex obſidione exempti. itaque in epiſtola ad D. Bru
» tum, Cum te, inquit, incluſo ſpem maximam omnes ha-
» buiſſent in tua uirtute, florente Antonio: quis erat, qui
» quidquã timeret, profligato illo, te liberato? NEC
ME RAVDVSCVLVM MOVET:] lau-
dare cogar eos, qui te obſignatorem adhibuerunt: non
propter rauduſculum, id eſt propter pecuniam, (æs enim
ueteres raudum dicebant) quam mihi debent; quòd ue-
rear, ne, ſi illos non laudauero, abalienati pecuniam nõ

ſoluant: ſed ideo laudabo,quòd eos beneuolentia proſe-quor: beneuolos autem homines,qualeſcunque ſunt,graue eſt inſequi contumelia. Nec dubito, *quin* Dolabellā *ſignificet,amicum ſuum,eundemq́; debitorem.nam in-*
» *fra,*236: *Tibi aſſentior, maiorem* πρᾶξιν *Dolabellæ fo-*
» *re, ſi mihi,quod debuit, diſſoluerit.* Et 237. L. *Antonij*
» *horribilis concio, Dolabellæ præclara. iam uel ſibi ha-*
» *beat numos, modo numeret Idibus.A dhibuerat autem obſignatorem Atticum, opinor, in teſtamento facien-do.* 225. QVALESCVNQVE SVNT: *hoc dicit,quia Dolabellæ mores non admodum probati, ut qui contra Reip.partes à Cæſare ſteterat.*

232:

DE *Buthrotijs*] *Vide* 228. *de Buthrotia re.* VICINIS TVIS: *quòd Atticus prædia prope Maſſiliam haberet.* SVA REDDIS: *quæ illis Cæſar ademerat, quia ſibi portas clauſiſſent belli ciuilis initio. Antonius in epiſtola, quæ legitur Philip.* XIII.
» *cum multa obiecit Hircio & Cæſari,tum infert: Maſ-*
» *ſilienſibus iure belli adempta reddituros uos pollicemi-ni.*REDDIS: *redditum iri putas à Rep.*

Ex epiſtola XVI. *pagina* 232:

MELIORA,] *De Rep.* MAGNAM ἀναθεώρησιν: *magna adminiſtrauit, magna geſſit Dolabella: adminiſtratio autem hæc fuit:* DE SAXO; *ſubaudi, præcipitare eos, qui Cæſari columnam erexe-rant; & impunita quadam licentia graſſantes,bonis ciuibus pericula intendebant.* IN CRVCEM: *tol-lere.nam ex illa ſeditioſorum manu, qui liberi homines*

fuerunt, eos Dolabella de ſaxo Capitolino deiecit: ſeruos in crucem egit. COLVMNAM TOLLERE: *quam prope uiginti pedum lapidis Numidici, ut Suetonius tradit, de plebe homines perditi in foro ſtatuerant, inſcriptam, Cæſari parenti patriæ.* LOCVM ILLVM: *ubi plebs buſtum & monumentum Cæſari fecerat. Hæc ex hiſtoria colliguntur: ſed ipſe aperte*
» *in I. Philippica, his uerbis: Cum ſerperet in Vrbe infi-*
» *nitum malum, idq; manaret in dies latius; ijdemq; bu-*
» *ſtum in foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturã*
» *effecerant; & quotidie magis, magiſq; perditi homines,*
» *cum ſui ſimilibus ſeruis, tectis ac templis urbis minitarẽ-*
» *tur: talis animaduerſio fuit Dolabellæ cũ in audaces,*
» *ſceleratoſq; ſeruos, tum in impuros et nefarios liberos,*
» *taliſq; euerſio illius execratæ columnæ, ut mirum mihi*
» *uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die*
» *diſſenſiſſe. Et in eadem: Quem potes recordari Dola-*
» *bella in uita tibi illuxiſſe diem lætiorem, quàm cũ, ex-*
» *piato foro, diſſipato concurſu impiorum, principibus ſce-*
» *leris pœna affectis, te domum recepiſti? Et in II. Qui*
» *dies ille, ò Antoni, collegæ tui, cũ illud, quod tu uenerari*
» *ſolebas, buſtum in foro euertit?* SIMVLATIONEM DESIDERII: *dictio* DESIDERII *refertur ad tyrannidẽ & potentiã ſupra leges: hoc ſenſu: Videbatur antea deſiderare tyrãnidẽ Dolabella, qui re uera minime deſideraret. nũc, cũ tanto malo laborãtẽ Rempublicã ſanauerit, prorſus, quæ fuit in eo ſimulatio deſiderij, eam ſuſtulit. Oſtendit enim ſimulationem deſiderij in Dolabella fuiſſe, deſideriũ non fuiſſe.* ACTA NEFARIA: *Cæſaris.* NON POS-

SVNT OMNIA SIMVL: explicari eodem tēpore omnia nō poſſunt. gradatim ad ſuū ius, ſuamq; dignitatem Reſp. perueniet.

233.

SI mihi cū illo nihil fuiſſet,] Si nulla mihi cū eo conſuetudo aut amicitia fuiſſet. Locutio Ciceroni uſitata. Mihi ante Aedilitatem nihil erat cum Cornificio, inquit 190. Et in epiſtola ad C. Marcellum: Si mihi tecum minus eſſet, quàm eſt cum tuis omnibus; allegarem ad te illos, à quibus intelligis me præcipue diligi.

Ex epiſtola XVII. pagina 233.

CLVVIANIS] In agro Puteolano: ex hæreditate C. Cluuij Puteolani. EPICOPVM: remigabilem, ut ita dicam: id eſt, qui iam in eo erat, ut remis impelleretur. TRADIDISSEM: ut & uilla, & uillicis procuratoribus uteretur, tanquā ſuis.

233.

TYROTARICHVM] Patinam tyrotarichi, qua me Papirius Pætus accipere ſolitus eſt. In epiſtola ad Pætum: Quem tū mihi Pompilium, quem denarium narras? quam tyrotarichi patinam? facilitate mea iſta ferebantur antea: nunc mutata res eſt. Eſt autem tyrotarichus, caſeus ſale cōditus. IN POMPEIANVM: rediturus: ibi enim eū fuiſſe V. Cal. Maij, patet ex inſequenti epiſtola: hæc autem ſcripta eſt V. Nonas Maij. REGNA: regna appellat, Puteolana & Cumana prædia; quòd ijs mirifice delectaretur, ut quaſi in regno uideretur eſſe.

223.

ἀϱιςίαν.] *Intelligit quod ſcripſit in epiſtola proxima ſuperiore, de columna euerſa, & ſceleratis hominibus ſupplicio affectis.* QVID DE RE, QVID DE VIRO: *de re, quam geſſit:* DE VIRO, *ipſo Dolabella.* PROPOSITA CRVCE, VEL SAXO? *alludit ad factum Dolabellæ, qui liberos homines Remp. perturbantes de ſaxo præcipites deiecerat, ſeruos cruci affixerat. Nemo igitur, inquit, tam erit inimicus otij, qui Brutum audeat uiolare, propoſita cruce, uel ſaxo.* INFIMORVM? *hoc dicit, quia ſeueritas animaduerſionis non ſolet eſſe popularis. ſed illam tamen Dolabellæ ſeueriſſimam animaduerſionem infimus quiſque uehementer probauerat.* 235. EXPEDIAS: *ita expedias uelim mea negotia, ut hic me nulla res poſſit morari.*

233.

EPISTOLA Leonidæ,] *In qua Ciceronem filium ita laudauerat, ut diceret: Quo modo nũc eſt, uidetur de eo bene ſperandum.* ILLE: *Cicero filius.* QVO MODO NVNC EST: *uerba*
» *ſunt ex Leonidæ epiſtola de Cicerone filio. Et 248. Leo-*
» *nides, inquit, retinet ſuũ illud Adhuc. Apparet autem, hominem fuiſſe magna auctoritate, & exiſtimatione:*
» *cum Cicero filius ad Tironem ita ſcribat: Multum etiã*
» *mecũ eſt Epicrates princeps Athenienſiũ, & Leonides, et horũ cæteri ſimiles.* κατὰ μίτον: *diligentiſſime omnia de filio: quaſi, per filum. Pherecrates apud Varinũ:*
» κατὰ μίτον τὰ πϱάγματα ἐκλογίζομαι. AD XENONEM SCRIPSISTI: *ut Athenis Cicero-*

ni filio ſuppeditaret.253: 255. DE MONTANI NEGOTIO : *quid ſignificet, ipſe declarat 204.* NE PRO SE *&c. puto fore, ut ipſe ſoluat quod Planco debet, non ut Montanus præs pro illo dependat.* NON BELLE VALVISSE : *ægrotáſſe.*

Ex *epiſtola* XVIII. *pagina 233:*

IN *Cumano*] *In uilla mea Cumana ad Lucrinum.233.* IN FORTVNA : *itaque nūc ipſi nobis conſulere non poſſumus.* HIS DE REBVS : *ſubaudi, conſilium capiemus.*

233:

PROFICIAM] *Erat enim Conſul Antonius : ideóq; cum eo agendum erat, ut decretum à Cæſare factum de Buthrotiorum agro liberato, confirmaret.* MAGNO REIP. MALO : *hac de re*
» *in* II. *Philippica 179 : O præclaram illam percurſa-*
» *tionem tuam menſe Aprili, atque Maio, tum, cum etiā*
» *Capuam deducere conatus es. & quæ ſequuntur.*
L. CAESARI: *Antonij auunculo.* AD CAL. IVN. *quo die coacto ſenatu agetur de Rep. 232.* TRACTANDA, ET PERFICIENDA: *remedium afflictæ Reip. non modo quærendum eſt, ſed etiā inueniendum.*

234.

μελήσει.] *Ipſe uiderit, ipſe cogitet.* NON MODO ACTA : *ſenatus enim conſulto ſancitū erat, ut acta Cæſaris rata manerent.* REM: *Montani negotium: de quo 204.233:*

Ex epiſtola XIX. pagina 234:

IN *hæc loca*] *Ad ſalubres Baiarũ aquas*. 229. SORORIS FILIVM: M. *Antonium, alterũ Conſulẽ*. DE FACTO, AC DE REGESTA: *de colũna euerſa, ſeditioſis ſupplicio affectis*. 232: CERNERE: *adire*. 178. 222. IDIBVS MARTIIS: *quo die Brutus Cæſarem occidit*. AD CAVSAM: *ad rem ipſam, quã geſſeras*. *Fecit enim ſapienter Dolabella: qui, cum uereretur ne plebis animos incenderet, ſi & ad mentionem ſummæ animaduerſionis, quæ non ſolet eſſe popularis, repente ueniſſet, & in ea commemoranda diutius perſtitiſſet: gradatione quadam uſus eſt, & pedetentim tum acceſſus ad cauſam fecit, tum receſſus*. VRBEM PERICVLO, CIVITATEM METV: *tecta ab igne, ciues à cæde*. *Pro Sylla: In qua*
» *ciuitate res tantas geſſerim memini; et in qua urbe, In*
» *telligo*.

Ex epiſtola XX. pagina 235:

ABALIENAVIT] *Quia mihi non ſoluit quod debet. Debebat autem ex dote Tulliolæ, cum qua diuortiũ fecerat. In epiſt. Fam.* 50. 92. PVDENTEM: εἰρωνικῶς.

235:

FABERII *manu*] *Iocatur. Quintus enim Faberius, Cæſaris ſcriba, ad arbitrium Antonij, ut ſcribit Appianus, mutabat, aut addebat in Cæſaris libellis. ita*

magnā pecuniæ partem, à Cæſare relictæ, interuertit, ad
ſeq́; tranſtulit Antonius: eaq́; pecunia cum alios, tum
collegam ſuū Dolabellam, magno ære alieno oppreſſum,
ad ſuas partes traduxit. itaque non Antonio ſolum, ſed
& Dolabellæ beneficium attulit Faberij manus. Philip-
pica VIII. 219. ET OPEM AB EO PE-
TIERIT: alludit ad ingentem illam uim pecuniæ,
quam à Cæſare de Pompeianorum bonis redactā, &
ad ædem Opis cuſtodiæ cauſa poſitā, Antonius diripuit,
poſteaq́; ſe diſtribuiſſe dixit è Cæſaris libellis, uſus in eo
» Faberij manu. Philippica II. 167. Maximo te, inquit, ære
» alieno ad ædē Opis liberaſti, per eaſdemq́; tabulas in-
» numerabilem pecuniam diſſipauiſti. Ea igitur pecunia
emptus ab Antonio Dolabella, graui ſe alieno ære libe-
» rauit. 263: Dolabella, inquit, cū Remp. me auctore de-
» fendere cœpiſſet, non modo eā deſeruit emptus pecunia;
» ſed etiā, quātum in ipſo fuit, euertit. Et oratione prima
» in Antonium: Per deos immortales, te enim intuens
» Dolabella, qui mihi cariſſimus es, nō poſſum de utriuſ-
» que ueſtrum errore reticere. credo enim, uos homines
» nobiles, magna quædam ſpectantes, non pecuniam, ut
» quidam nimis creduli ſuſpicantur, ſed charitatem ci-
» uium, & gloriam cōcupiſſe. Et Paterculus hiſtoriæ ſuæ
» libro II. Septies millies HS depoſitum à C. Cæſare ad
» ædē Opis, occupatum ab Antonio, corruptis eiuſdem cō-
» mentarijs. atque omnia pretio temperata, uendente Rē
» pub. Conſule. VIII. IDVS LITERAS
DEDERAM: quas paulo poſt aculeatas appellat,
quòd in ijs Dolabellam quaſi aculeis pungeret, & exci-
taret ad ſolutionem pecuniæ.

235:

ALBIANVM] Negotium. 237. 209. SVPPEDITATVS ES: ſuppeditaſti: utrũque enim eadem ſignificatione uſurpatur. Dederat Atticus pecuniam Ciceroni, tantundemq; ſe ſcripſerat exacturum à Petulcio, qui Ciceroni debebat. AD ISTA EXPEDIENDA: ad mea nomina exigenda. FACTVM &c. uidebar mihi Erotem reliquiſſe aptiſſimum ad iſta expedienda. Factum: quaſi à natura: ut in I. de Officijs, Facti ad ludum: pro Milone, Ad eam legem non docti, ſed facti. VACILLARVNT: nomina: id eſt, exacta non ſunt. 236.

IN foro,] Quia ſcripſerat Atticus, Brutum Cal. Iun. Romæ futurũ, ſed in ſenatum nõ eſſe uenturum. DE GRAECIA: de profectione in Græciam. 230. 233. EXILIVM, VT SCRIBIS IPSE, MEDITANTI: nam ſi aliquid meditaretur pro Republica, nõ diſcederem. ſed exilium meditanti non uideo quid prodeſſe poſſim. itaque in Græciam cogito. NON SATIS DELECTARVNT: quia de Cicerone filio ſcripſerat, Quo modo nunc eſt. 233. HERODE: hic Athenis morabatur. 233. 248. SAVFEIVM] Saufeij librum. 241. 242.

Ex epiſtola XXI. pagina 236.

AVARITIA] Quia non ſoluit, quod debet. 235. ALIVM PORTVM: mortem uidelicet. HVIC AETATI: meæ. NON V-

TRVMVIS: *non licet nunc mihi, quod Cæſaris bello licuit, non intereſſe ciuili bello. nūc in manu mea non eſt, ut faciam utrum uolo.* 229:

236.

DE Clodio] *Sex. Clodio: de quo ſcripſerat Cicero, ſe libenter concedere, ut reſtitueretur.* 231. DE DEIOTARO: *cui ereptam à Cæſare Armeniā Antonius accepta grandi pecunia reſtituerat, idq; ſe dixerat facere ex eiuſdem Cæſaris commentarijs.* 229. *et in* II. *Philippica* 178. *itē in* V. 196: FACTVM DOLABELLAE: *animaduerſionē in ſeditioſam illam manum, & euerſionem columnæ.* 232:

236:

DE coronatis,] *De ijs, qui Parilia coronati celebrauerant.* 231: LVCTVS GRATIA: *propter Cæſaris necem. Parilibus enim cum per aliquod ſpatium coronam geſtaſſet, depoſuit.* SCRIPSI DILIGENTER: *de pecunia ſcilicet, quā utrique debebat Dolabella.* 235: HOC ONERIS: *ut tu Dolabellam appelles de ſolutione.* TRICATVS EST: *tricatur, qui falſa loquitur.* 246: MISSA AB ISTIS: *Publilio, matre, & ſorore.* MISSA, *ut ageret cum eo de reducenda Publilia.* 218: 239: VIDERO: *qui uerſabatur in ijs locis, tum cum coloniam Caſſilinum deduxit.* 233: DE BVTHROTO: *hoc expoſuimus* 228. FACERE MAGNAM πρᾶξιν DOLABELLAE: *præclarum ducere factum Dolabellæ.* 232: EX TVIS LITERIS: *unis, & alteris.* 235: DE PROFECTIONE: *in Græciam.* 230.

236. DE MATRE: *quòd ei totam uillam ad Lucrinum, uillicoſq; procuratores tradiderim.* 233. DILIGENTER TVEBIMVR: *quia minus rectè ualebat.* 239.

Ex epiſtola XXII. *pagina* 237.

A' LVCVLLO *poſtridie eadé ferè hora', qua ueni,*] *Subaudi, alteras literas accepi.* POSTRIDIE, *quinto Idus.* EADEM FERE' HORA, QVA VENI: *hora ferè tertia.* DE TVO AVTEM: *negotio. Rem Buthrotiá intelligit.* 228. 236: QVID SPERES: *hoc non ad Buthrotum, ſed ad Remp. refertur. nam Antonius curſabat huc illuc, ut agros ueteranis diuideret, quibus beneficio deuinctis uteretur adiutoribus ad omnia.* 233: ROMAE IGITVR: *agemus cum Antonio Calendis Iunij.* 232: L. ANTONII: *qui Tribunus erat plebis, Marci frater.*

237.

IAM *uel ſibi &c.*] *Concedo, ut quos mihi nũmos Dolabella debet, eos ſibi habeat, modo uſuram Idibus pendat. Mos fuit apud ueteres, ut Idibus uſuræ ſoluerentur. Ideoq; in oratione* I. *in Catilinam, Prætermitto, inquit, ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus ſenties: propterea quòd Idibus ſoluere fœneratoribus uſuras cogeretur. Et in* II. *Philippica: Vbi eſt ſepties millies ſeſtertium, quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis, patebat? tu autem ſeſtertiũ quadringenties, quod Idibus Martijs debuiſti, quonam modo ante Cal. Apr. debere deſiſti? Ex uſura, quam*

Idibus Martijs Antonius ſoluerat, apparebat eum debere ſeſtertium quadringentis. Sed Horatius perſpicue:
” Fœnerator Alphius Omnem relegit Idibus pecuniam

237.

TERTVLLAE] Tertulla, Bruti ſoror, uxor Caſsij, abortum fecerat. Fœminæ appellabantur familiæ nomine: ſed ut internoſcerentur, cum duæ erant, maior & minor uocabantur: ut apud Suetonium in Auguſto, Octauia maior, & Octauia minor. cum tres erant, quæ tertia nata eſſet, Tertia dicebatur: cum quatuor, Quarta: cum quinque, Quinta: unde, in oratione pro M. Celio, & de aruſpicum reſponſis Quinta Claudia. Ergo Tertia, ſiue Tertulla per diminutionem, Bruti ſoror, quia poſt duas edita eſſet. 241. de
” qua Macrobius hæc Saturnaliorum libro II. Mater,
” M. Bruti Seruilia, cum pretioſum ære paruo fundum
” abſtuliſſet à Cæſare ſubijciente haſtæ bona ciuium, non
” effugit dictum tale Ciceronis: Et quidem, quo melius
” emptum ſciatis, comparauit Seruilia hûc fundum Ter-
” tia deducta. filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia,
” eademq; C. Craſſi (hic pro Craſſo Caſſium repone)
” uxor, laſciuiente Dictatore tam in matrem, quàm in puellam. DE REGINA &c. uide 227.

237.

DE Quintis,] Patre, & filio. BVTHROTO: re Buthrotia. 228. 265. CICERONI: filio. 234. SCRIPTAM CONCIONEM: qua Brutus utatur, cũ in Vrbê redierit. IN QVIBVS SATIS EXERCITATI SVMVS: quoniã, inquit, in literis ſatis exercitatus ſum,

eo debes putare certius, quod dicturus ſum. Nemo *unquam &c.* 237.

IN *edicto*] *Brutus edictum compoſuit, quo poſtulauit ab Antonio Conſule, ut ſibi & Caſſio Prætoribus liceret ab Vrbe abeſſe: quod leges uetabant. quibus ille item edicto reſpondit minaci, & contumelioſo. In epiſt. Fam.* 169. NON PROBARI: *Brutus enim orationis uim, & ſententiarum grauitatem cõtemnebat, Atticos oratores imitabatur, humili quodam in genere uerſantes.* 240.

237.

NON *ſcite:*] *Non ſcite ſcripſit* Attilius, *ſuam cuique ſponſam, mihi meam; ſuum cuique amorem, mihi meum: ſiquidem aliena contemnere, ſua nimis amare, non ſapientis eſt. & tamen nemo unquã fuit neque orator, neque poeta, qui non ſe meliorem arbitraretur, quàm quẽuis alium.* POETA DVRISSIMVS: *Licinius enim Attilium uocauerat ferreũ ſcriptorem. In primo de Finib. in proœmio.* ISTI: *Bruto.* DVCEM: *Antonium.*

237.

» QVOD Hircium &c.] 242: *Caſſius uehementer orat, ac petit, ut Hircium quamoptimum faciam.*
» *Erat enim Hircius maxime deditus eloquentiæ, ideoq;*
» *Ciceroni familiariſſimus. In epiſtola ad Pætum: Hirtium & Dolabellam dicendi diſcipulos habeo, cœnandi*
» *magiſtros. Et in hoc libro* 229. *Qui etiam me declamare coegerunt.* CVM BALBO: *qui cum Cæſaris amiciſſimus fuerit, quo modo in Rep. ſit animatus, nõ facile poteſt dijudicari.* VALDE PLACE-

R E : *quia rem publicam præclariſſime geſſit.* 232:
» V I X I : *iucundiſſime fui . ut* 62 : *Vixi cum Axio.* E D I C T V M B R V T I, E T C A S S I I : *in epiſt.Fam.*169. I S T I S : *Bruto , & Caſſio .*
» I B A T R E S : *erat,cur bene ſperaremus.*232 : *Inci-*
» *pit res melius ire.* D V C E M : *Octauiũ ſignificat, ad quem ueterani confluebant.Dion,Appianus.*

237:

Μὴ πολιτεύεσθαι.] *Abſtinendum adminiſtratione Reip.nam Epicurus ad ſe ipſum omnia referebat,aliena cauſa nihil dicebat eſſe agendum. Ideoq; in epiſtola ad Trebatium , quem audierat Epicureũ eſſe factum,*
» *iocans ita ſcribit : Quonam modo ius ciuile defendes ,*
» *cum omnia tua cauſa facias,non ciuium ? Et in eadẽ :*
» *Quid fiet populo Vlubrano, ſi tu ſtatueris* πολιτεύεσθαι
» *non oportere?* B R V T I N O S T R I : *qui Stoicos ſequens,diſſentiebat ab Epicuro.* V V L T I C V L V S : *talis apparet Brutus in antiquis & lapidibus, & nũmis,uultu macie attenuato.* E S T D E X T E L L A : *eo quaſi dextra utemur ad auferendum ab Antonio quod uolumus,de re Buthrotia . nã Quintus filius erat Antonij familiaris.*234. L. A N T O N I V S : *qui erat Tribunus plebis . & Tribunis licebat quem uellent in concionem abreptum interrogare qualibet de re : ut in libro de magiſtratibus exemplorũ copia probabimus.* C O N C I O : *Octauij.* H A E C S C R I P S I : *quaſi dicat , Propere , quia ſtatim diſceſſurus erat Caſſij tabellarius.* S A L V T A T V R V S : *in uilla Cumana ad Lucrinũ.*233. A D E P V L A S V E S T O R I I : *Puteolos.*229:

Ex epiſtola XXIII. pagina 238.

VENIT] *Roma.* NON DE RE MEA: *non de pecunia, quã mihi debet.* NON DVM ENIM MEAS ACCEPERAT: *intelligit eas literas, quas appellauit aculeatas 235:* QVARVM EXEMPLVM TIBI MISERAM: *quarum eſt principium, Etſi contentus eram mi Dolabella tua gloria, 234.*

238.

» TIMERE:] *Nolle. ſic paulo poſt: Nemo*
» *eſt iſtorum, qui otium non timeat. Et in ea, quæ ſequi-*
» *tur, Timent otium. quod contra dixit, cupere pa-*
cem, 237: NOSTI VIRVM, QVA'M
» TECTVS: *ſic Celius ad Ciceronem: Noſti Mar-*
» *cellum, quàm tardus: itemq; Seruium, quàm cun-*
» *ctator. Plautus in Aulul. Tu me, & ego te, qualis ſis,*
» *ſcio. Terentius in Ad. Illum, ut uiuat, optant.*
ACTA CAESARIS: *uide or. uol. III. 229.* DVVMVIRI: *municipiorum præfecti.* DE SVA INVIDIA: *quòd inuiſus eſſet quaſi Cæſaris amicus.* ILLA RES: *Cæſaris interitum ſignificat.* REGNI HAEREDEM RELICTVM: *Antonium.* HOC METVERE, ALTERVM IN METV NON PONERE: *Regem metuere, hæredem regni non metuere. Et latenter ſignificat, Antoniũ occidi debuiſſe. Locutionem uſurpauit eandem 204.*

238.

NEAPOLITANVM] *Fundum in agro*

HHH

» *Neapolitano : ut in Academicis : Erat conſtitutum Lu*
» *cullo in Neapolitanum, mihi in Pompeianũ nauigare.*
MATRE TYRANNOCTONI : *Ser=uilia, Bruti matre : quæ fundum illum ab haſta Cæſa=ris minimo acceperat. dilexit enim Cæſar uſque adeo Seruiliam, ut bello ciuili, quemadmodum Suetonius tradit, ſuper alias donationes ampliſſima illi prædia ex auctionibus haſtæ nũmo addixerit : cum quidem ple=riſque utilitatem mirantibus, facetiſſime Cicero, Quo melius, inquit, emptum ſciatis, Tertia deducta eſt. exi=ſtimabatur enim, Seruiliam etiam filiam ſuã Tertiam cõciliare Cæſari. Erat igitur plane* ὑποσόλοικον, *cũ Bru=tus Cæſarem occidiſſet, Seruiliam poſſidere fundum à Cæſare datum.* 238.

CATO *maior.*] *Liber de ſenectute, ita inſcri=ptus : in quo libro multa præclara ad toleranda ſene=ctutis incommoda: ideóq;, ſibi eum ſæpe eſſe legendum, dicit.* 238.

Πεντέλοιπον] *Puteolis fuerat Cicero cum quinque Cæſarianis, Balbo, Hircio, Panſa, Octauio, Philippo, ut ſcribit* 228: *Cum autem Octauius cum Philippo ui=trico Romam iſſet, Cicero tres reliquos, Balbũ ſcilicet, Hircium, & Panſam, omni ſtudio conabatur ad Rép. tuendam traducere. ita modo hunc, modo illum ad pa cem atque otium hortabatur.* Πεντέλοιπον *igitur, id eſt qui reliqui ſunt de quinque, (reliqui autem erant, ut dixi, Balbus, Hircius, Panſa) ad optimates, & ad partes Reip. cogito traducere, ſic Hircium quoque. uide* 240:
VIDEAMVS : *paremus, inquit, talaria, ut hinc abeamus.* OCTAVII CONCIONEM :

237: AN IN MEO NOMINE: *an propter pecuniam, quã mihi debet, legem tulerit de tabulis nouis, qua creditæ pecuniæ debitoribus condonabátur.*

Ex epiſtola XXIIII. *pagina* 238:

ISTI] *Qui otium timent.* MEVS VERO DISCIPVLVS: *Hircius.* ILLVM: *Cæſarem.* IRRITA FORE *&c. fore dicebat, ut nos, qui Cæſaris acta decreto ſanximus, & confirmauimus, iiſdem illa infirmemus, atq; tollamus, timore liberati.* QVA SI VSVS NON FVISSET: *quia interfectus eſt ab iis maxime, quos Pompeium ſecutos, cum poſſet occidere, ſeruauit. Et ſanè Hircius illi auctor fuerat, ut crudelitate potius uteretur, quàm clementia, ſi tenere diutius uellet, quod armis quæſierat. quod ex Paterculo didicimus. cuius uerba ſubiiciemus: Laudandum experientia conſilium*
» *eſt Panſæ, atque Hircii, qui ſemper prædixerant Cæſari,*
» *ut principatum, armis quæſitum, armis teneret. ille di=*
» *ctitans mori ſe, quàm timeri malle, dum clementiam,*
» *quam præſtiterat, expectat, incautus ab ingratis occupatus eſt.* POMPEIVS: *Sextus, Magni filius.*

229: 238:

QVOD *tibi tum licuit,*] *Quod tibi Cæſaris bello licuit, ut neutram partem ſequeremur: id nobis nũc licebit; quos hæc perditorum pars in hoſtium numero habebit, quia non obſcure Cæſaris morte lætati ſumus.* 229: NOS INGRATOS: *quia lætati ſumus eius nece, quibus ille non ſolum pepercerat, ſed etiã reditum in patriã concesserat.* MILLIES MO

» RIMELIVS : *quàm ire in caſtra.* Supra: *Tala=*
» *ria uideamus : quiduis enim potius, quàm caſtra.*
HVIC PRAESERTIM AETATI: *ſene=*
ctuti: cui propinqua mors impẽdet. MAGNVM
MENDVM : *acta enim illa res eſt animo uirili, cõ*
ſilio puerili. 238. ILLI IVVENES : *tyran=*
noctoni. ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς & c. *alijs in bonis hanc ef=*
fugiunt uituperationem . hoc dicit : Ita de Republica
meriti ſunt, ut ad eos hoc dedecus non pertineat.
PLVRA AVDIS : *cũ* Romæ *ſis.* INTER=
ES CONSILIIS : *quòd cum* Cæſarianis *aſſi=*
» *due colloquaris .* Sic in epiſtola ad Caſſium : Tu *eam*
» *partem petiſti, ut & conſilijs intereſſes, et, quod maxi=*
» *me curam leuat, futura animo proſpicere poſſes.* Erat
enim Caſſius *apud* Cæſarem. SVPER LEGA
TIONE VOTIVA : *quam petere cogitabat ;*
diſceſſionis cauſa ; quemadmodum & petijt, & uſus
» *eſt.* Quod ipſe in I. Philippica *ſignificat his uerbis:* Quæ
» *cum audire mallem, quàm uidere, haberemq́; ius lega=*
» *tionis liberum ; ea mente diſceſſi, ut adeſſem* Calendis
» Ianuarij *; quod initium ſenatus cogendi fore uideba=*
» *tur .* Votiuam *autem & liberam legationem idẽ eſſe,*
non dubitabit qui leget quod ſcriptum eſt 33:245:
CALENDIS : *ne in ſenatu Calẽdis* Iunijs *adſim.*
232:233: MILITES AD EAM DIEM
COMPARATI : *uide* 242. *& in* II. Philippica
181. ISTOS : Brutum, *&* Caſſium.

IN LIBRVM XV. CICERONIS EPI- STOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COM- MENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 239.

DE ALEXIONE.] *Medicus Ciceronis Alexio perierat. 240:* DE ANTONIO: *237:* EGI PRIMVM, QVOD ATTINET: *egi cum eo de re Buthrotia.* NIHIL MIHI CONCEDEBAT: *rem Buthrotiam æque, atque*
» *ego, uidebatur cupere. Sic 218. Noſti diligentiam Capi-*
» *tonis in rebus nouis perquirendis: non concedit Ca-*
» *millo.* HVIVS REI: *Buthrotiæ.* CONSVLATVS SVI: *erat enim Conſul deſignatus.* IN EO NEGOTIO: *in re Buthrotia. 236:* NOSTROS: *Brutum, & Caſſium.* SATISFECI: *probaui mihi non licere, quod rogaret. 236:* LABORARE: *de ea re, quam rogabat.*

239:

ISTAM *uero,*] *Opinor, Publiliæ matrẽ. 236:* QVID EST HOC? *quo de nunc agitur. quid eſt, cur ſimulem, & quaſi cum perſona ambulem? tũ laudaui, quia debui: at hoc, quod nunc agitur, cuiuſmodi eſt?* QVOD BRVTVS ROGAT: *quod Brutum ſcribis rogare, ut ante Calendas Iunias eum conueniam: ad me quoque ſcripſit.* ANTE CALENDAS: *hoc eſt, ante quàm in Vrbem re-*

deam: nam ad eum diem Cicero *affuturus erat*, (232. 233:) Brutus *autem redire ipſe in* Vrbem *non audebat metu ueteranorum*. In *epiſt.* Famil. 168: SVAE IMMORTALITATI: *cum tyrãnum interfecit.* NOSTRO OTIO: *quia* Rege *interfecto liberi tamẽ non ſumus.* 226. 228: 229. DE REGINA: *Cleopatra.* 227. DE FLAMMA: *de* Flaminio Flamma *obſecro te, ſi quid potes, age: id eſt, ne* Montanus *pro eo dependat.* 204. 233: PENE VALENTEM: *nam ægrotauerat.* 236: CLAM IIS: *mallem*, CLARIVS: *ut certius* Attico *ſignificet de ualetudine* Piliæ, *quam non domi ſubobſcure, ſed in publico clare uiderit.*

240.

VT *ne ambitioſe corrigerem,*] Vt *eam ne parce corrigerem. nam ambitioſe corrigere dicitur is, qui in amici ſcriptis pauca mutat, quòd uereatur ne eum offendat, ambitioſus in eius gratia retinenda.* ὑπόθεσις, VIDES, QVAE SIT: *uides, quod ſit argumentum, quæ dicentis perſona. argumentum eſt, de tyranno interfecto, patria liberata: loquitur* Brutus, *qui tam præclari facinoris auctor fuit. ardentius igitur ſcribi debuit oratio.* ALIVS SVM: *aliud ſequor genus orationis. Et ſanè* Ciceronis & Bruti *non idem erat iudiciũ de oratore perfecto.* 237. ὑπεραττικός: *admodum* Atticus: *hoc eſt: uereor, ne, quia cognomẽ tibi eſt* Attico, *ualde propenſus ſis ad ea probanda, quæ ſunt attice ſcripta. nam* Brutus *eam rationem ſcribendi in oratione ſua ſecutus erat, quam* Attici *oratores adamauerant.* Atticum *autem oratorem* Cicero *talem*

» *inducit in libro de perfecto oratore:* Summiſſus eſt, & humilis, de numeris non laborans, ſuppreſſus ut uoce, ſic etiam oratione. non faciet Remp. loquentem, nec ab inferis mortuos excitabit, nec aceruatim multa frequentans, una complexione deuinciet. *Hũc igitur oratorem & probabat* Brutus, *& imitabatur: cum eum* Cicero *principem poneret, non qui uno in genere excelleret, ſicut atticus in humili, ſed qui parua ſummiſſe, magna grauiter, mediocria temperate poſſet dicere.* ἀττικώτατα GRAVISSIME DICI: *qui atticus maxime uelit eſſe, grauiter tamen poſſe dicere. Grauitatem* Cicero, *& uim cum uerborum, tum ſententiarũ in oratione* Bruti *deſiderabat; qui ea neglexerat, quòd* Atticorum *conſuetudinem imitans, tenuitatem ſequeretur.*

Ex *epiſtola* II. *pagina* 240.

DE BVTHROTO:] *Nimium multis uerbis de* Buthrotia *re mecum agis.* 228. 265. CONCIONATVM ESSE: 237. *de concione* L. Antonij. EA NON SCRIBAM: *opinor, hiſtoriam.* 232. NON SATIS &c. *non multum mihi ſperare uideris à ſenatu de re* Buthrotia.

240.

LVDORVMQVE eius] *Intelligit eos ludos, quos* Cæſaris *uictoriæ* Cæſar *adoleſcens fecit: de quibus* Suetonius *his uerbis:* Ludos uictoriæ Cæſaris, non
» audentibus facere quibus obtigerat id munus, ipſe edidit. *Et* Matius *in epiſtola ad* Ciceronem: At ludos,
» quos Cæſaris uictoriæ Cæſar adoleſcens fecit, curaui: at

id ad priuatum officium, non ad ſtatum Reip. pertinebat. COLLEGA DIGNVS: dignus Matij ac Poſthumi collega: quia cum ijs ludos procuraret. BALBVM: Balbum uellem leuare inuidia poſſe-
» mus. uide illud 238. Queſtus eſt etiam de ſua inuidia.

240:

PRIMA diſputatio Tuſculana] Quod ſcribis, te, legendo Tuſculanarum quæſtionum libro primo, hoc aſſequi, ut mortem contemnas: ſanè gaudeo. Primus enim Tuſculanarum liber mortem docet non eſſe malum. NEQVE ENIM VLLVM EST PERFVGIVM AVT MELIVS, AVT PARATIVS: quàm mortem contemnere. BENE LOQVITVR: de ſuo ære alieno ſoluendo. 204. 233:

240:

HOS tamen πεντέλοιπον] Hircium, Panſam, Balbum: quos appellat πεντέλοιπον, quaſi reliquos de quinque. nam Octauio & Philippo Romam profectis, tres de quinque remanſerant Hircius, Panſa, Balbus. uide 238. ISTA: quæ fiunt ab Antonio. PECVNIAE: publicæ, quam Antonius erogauit ad arbitrium ſuum, cum ea pertineret ad populum Ro
» manum. Philippica V. 196. illa diſſipatio pecuniæ pu
» blicæ ferenda nullo modo eſt. Et in I I. 178. DOLEO: quòd è uita exceſſerit. 239.

Ex epiſtola I I I. pagina 241.

MVLTA potiora.] Nam exilium & mortem & quiduis aliud ſeruituti antepono. ACTA IN

AEDE APOLLINIS: *pro Republica, erumpente flamma bellorum ciuilium.* NEC SIMILE TEMPVS: *tunc enim tuto licuit conſulere Reipublicæ, quod item nunc licere non uidetur, præſertim cũ ſcribas* Marcellum, *alioſq́; ab* Vrbe *diſcedere.* NOVI CONVENTVS HABITATORES: *intelligit colonias proximis ſuperioribus diebus ab* Antonio *in* Agrum Campanũ *deductas.* Philippica II. 179. IN MAGNIS ENIM VERSAMVR ANGVSTIIS: *quòd iam neque in his locis mihi uideor tuto eſſe poſſe, propter nouos habitatores* Antonio *beneuolos; neque* Romæ, *propter milites non ſolum* Antonij, *ſed etiam* Octauij, *quorum neutri σκοπός eſt ſalus* Reip. 229. 239. DE MARIO: *hic eſt* M. Marius, *de quo* 315: *&* in Fam. 94: QVAE DESIDERABAM: *cognoſcere cupiebam ex tuis literis & ſecundos* Alexionis *hæredes, & teſtamenti diem: cognoui.* ἄλως: *non diſplicet eorum coniectura, qui legendum putãt,* ALIAS: *ut ſit:* De Quinto *filio, ut ſcribis, aliàs conſiderabimus, uel agemus.*

241.

IDEM *te, quod me, ſentire uideo:*] *Tu quoque ſentis ardentius debuiſſe ſcribi.* 240. QVASI A BRVTO HABITA ORATIONE: *uis me in eandem ſententiam ſcribere, quòd* Bruti *nomine diuulgetur: quaſi eam orationem, quæ ſcribatur à me,* Brutus *habuerit in concione* Capitolina. *quod ego, qui fieri poſſit, parum intelligo; cum ille eam, quam ſcripſit, iam ediderit: ut alia deinde oratio de iiſdem rebus cum eiuſdem nomine non uideatur edi poſſe.*

ALIO MODO: *atque ſcripſit Brutus.* 240.
TEMPORE: *ſcribendi expectandum tempus maturius.* 242. 241.

BENE Tribuni.] *Recte factum à Tribunis, qui Cæſaris ſellam in ſpectaculis apponi uetuerũt. quãquam uetuiſſe Antonium Conſulem, non Tribunos, Appianus tradit: ſed credendum potius Attico præſenti.*
» *De hac ſella Suetonius ſic: Ampliora humano faſtigio*
» *ſibi decerni paſſus eſt, ſedem auream in curia, & pro*
» *tribunali thenſam, & ferculum Circenſi pompa.*
PRAECLAROS ETIAM XIIII. ORDINES: *ſcripſerat Atticus de equitibus Romanis ſtudium erga Rempublicam in theatro ſignificantibus. hi ſedebant in* XIIII. *ordinibus lege Roſcia datis. Cicero, Plinius, Pedianus, Tranquillus.* APVD ME: *in aliqua uilla Ciceronis.*

Ex epiſtola IIII. pagina 241.

VIII. ferè] VIII. *ferè hora: ut ita ſubaudiatur, hora; quemadmodũ ſubauditur, dies.* Q. FVSIO: *Caleno, Ciceronis inimico iam inde à temporibus Clodianis. Aſconius in Miloniana: Poſtea Ciceroni*
» *acerbe Antonium in ſenatu accuſanti, non minus acer*
» *ba oratione reſpondit, quã recitat Dion libro* XLVI.
NISI FORTE: *nobis omnia uideantur inſulſe fieri ab ijs, quos nõ amamus.* ET LEVIOREM LAVDO: *corrupte. placeret ſic, De Lenio, rem laudo: aut quiddam huiuſmodi: ut omnino dictio* LEVIOREM *diuidatur.* CALFVLENVS: *ſi ita ſentit, ut ſcribis. D. Carſuleni mentio eſt in* III. *Philippica, & in epiſtola Aſinij ad Ciceronem, apud*

Appianum Carſuleij. ἄνω ποταμῶν *: retro flumina feruntur. adagium eſt* περὶ τῶν ἀδυνάτων.

241:

PER *populum agat,*] *Sicut egit: nam corruptis Tribunis plebis, populi ſuffragijs Celticam prouinciam,* D. *Bruto antea decretam à ſenatu, obtinuit. Appianus lib.* III. DE ILLIVS NERVIS: *de Bruti uirtute.* NON VIDETVR FIERI POSSE SINE BELLO: *ſi prouinciam Bruto adimere uolet Antonius, bello adimat neceſſe eſt.* NON CVPIO: *non cupio Brutum armis tueri prouinciam: quia, ſi tuetur, acta Cæſaris confirmantur: (Cæſar enim eam prouinciam Bruto regendam aſſignauerat) quòd ſi acta Cæſaris confirmantur; ſequitur, ut caueatur Buthrotijs, id eſt, ut Buthrotij omni moleſtia liberentur, ſicut Cæſar decreto iuſſerat. Hic exiſtet, qui dicat: Ergo Buthrotijs nõ amicus Cicero: imo amiciſſimus; ſed uſque eò ambitioſus erat in eorũ agro liberando, ut eos id conſequi ab alio doleret. Laborabat auté ea de re propter Atticum, qui pecunias Cæſari de ſuo numerauerat, ut Buthrotius ager ne diuideretur.* 232:240:265. NOSTRIS: *Bruto, et Caſſio.* STVLTA: *ſtulte facerem, ſi me Idibus Martijs conſolarer.* 230. 238:242. EXCISA: *tyrannus quidem eſt occiſus, ſed quædam quaſi radix remanſit, unde tyrannis enaſcatur.* REDEAMVS &c. *legamus Tuſculanas diſputationes, quæ nos aduerſus omnia, quæ poſſunt accidere, confirmant.* SAEPE VSVRPAS: *ſæpe in tuis literis mentionem facis Tuſculanarum diſputationum.* 240: SAVFEIVM PETE: *diſputa contra philoſophum Epicu-*

reum de contemnenda morte : ita ut ille neſciat, argumenta te ſumpſiſſe de meis libris.

241:

LANVVIVM] Ad Brutū.227: NON SINE MVLTO SERMONE:*dabit enim ſermonem hic meus cum Bruto congreſſus.* CONTENDIS COMMITTERE: *uis me eandē ſcribere orationem, quā Brutus ſcripſit. uis igitur nos inter nos committere, & quaſi in quoddam certamen*
,, *adducere .* Tranquillus in Caligula : Nec ceſſauit cri-
,, *minari alterum alteri, atque inter ſe omnes committere.* ἡρακλείδιον ALIQVOD: *hortaris, ut praeclarum aliquid de* Rep. *ſcribam , quod quaſi* Heraclidis *opus uideatur.*210: 246. 252: 255. COMPONENDVM ARGVMENTVM EST, ET SCRIBENDI EXPECTANDVM TEMPVS MATVRIVS: *hoc eſt, quod dixit* 241: *Sed alio modo, & tempore. nam hoc tempore nō uidebatur ſibi de* Rep. *ſine periculo poſſe ſcribere, cum, interfecto* Caeſare, *minime tamē eſſet recuperata libertas. Itaque dicit expectandum tempus maturius.*

242.

SI *haec ita manant, ut uidentur,*] *Si, ut uidetur, perditorum uis & audacia quotidie magis corroboratur, iam mihi nullam afferet delectationem* Caeſaris *interitus.* NVNQVAM REVERTISSET: *ex bello, quod* Parthis *inferre cogitabat, & diuturno, & admodum periculoſo.* EIVS ACTA: *quae decreto confirmauimus, ipſo interfecto.*226. & Fam. 183.

242.

AVT *ut in Saufeianam &c.*] *Videtur locus ob ſcurior, qui tamen illuſtrabitur diſtinctione. ſic igitur diſtinguamus: Aut (ut in Saufeianã, reliquaſq; diſputationes, ad quas tu etiã Veſtoriũ hortaris) ita gratioſi etc. hoc ſenſu: Ille nunquã reuertiſſet, aut, ſi reuertiſſet ita gratioſi eramus apud illum, ut noſtræ ætati, ſi quidem dominũ habituri fuimus, non fuerit dominus ille fugiẽdus. illud autẽ,* VT IN SAVFEIANAM *etc. expone ſic: Vt contra ea dicam, quæ in Tuſculanis diſputationibus ſunt à me ſcripta: in iiſ. n. multa de morte contemnenda: qui autem dominum fert, is ideo ferre uidetur, quia mortem timet. & primam, opinor, diſputationem, id eſt primum librum Tuſculanarum, Saufeianã appellat, quia cõtra Saufeii ſentẽtiã, qui Epicurum ſequebatur, multa complectitur de animorum æternitate.* NOSTRAE AETATI: *qui ſenes ſumus.* NOSTRIS: *Bruto, et Caſſio.* 241.

242.

QVID *etiam nobis,*] *Vtrum Calendis Iuniis in ſenatu adſim.* 239. STVDIVM TVVM NAVARE: *ad eum cuperem ire potuiſſes.* 244: LITERAS: *mittam, quibus te excuſem.* 242: MISI: *Romam, ubi erat Atticus: ideo infert, Eum ad te uocabis.* CVM MANDATIS, ET LITERIS: *de legatione impetranda.* 243: QVOD PLACEAT: *quod ſcribendũ uideatur.* A' BALBO: *nihil dũ à Balbo cognouerã, ut poſſem ad te particulatim ſcribere de conſiliis Antonii, quẽadmodum ſuperioribus diebus feceram, ex eiuſdem Balbi ſermone.* 238.

Ex epiſtola V. pagina 242:

VTRVM de duobus.] Romam eant, nec ne. id enim conſiderabant, ſed ueteranos timebant, quorũ ad Calendas Iunias magna multitudo in Vrbe affutura erat. in libro ſuperiore in extremo, Moneor, inquit, » à multis, ne in ſenatu Calendis: dicuntur enim occulte » milites ad eam diem cõparati, et quidem in iſtos, qui mi» hi uidentur ubiuis tutius, quàm in ſenatu fore. Et in epiſtola, quæ utriuſque nomine ad Antonium ſcripta legitur in Fam. 168. cum hoc ipſum conſultarent, num » in Vrbe tuto eſſe poſſent, Scribitur, inquiunt, nobis, ma» gnam ueteranorum multitudinem Romam conueniſſe » iam, & ad Calendas Iunias futuram multo maiorem. » petimus à te, facias nos certiores tuæ uoluntatis, putes » ne nos tutos fore in tanta frequentia ueteranorũ, quos » etiam de reponenda ara cogitare audimus. Congruit igitur et tẽpus, & ſententia; ut exponã ſic, VTRVM DE DVOBVS, utrum Romã eant, an in iiſdem locis maneant. 242:

ὁ Ͽησαυρὸς ἄνθρακες.] Adagium eſt, ab eo, qui theſaurum ſperans carbones inuenit. transfertur ad eos, quibus opinione & ſpe fruſtratis aliquid euenit cõtra, quàm uolebant. Ergo ſenſus eſt: Caſſium nunquã putaui fore tam ſtultum, ut crederet Hircium à me fieri quamoptimum poſſe. Cum enim Cæſarem Hircius magnopere dilexiſſet, Caſſio & Bruto Cæſaris interfectoribus qui poterat non inimicus eſſe? aperte indicant » quæ ſcripta ſunt 238: Meus, inquit, diſcipulus (Hirciũ » ſignificat) ualde amat illum, quem Brutus noſter ſau-

» ciauit: & , ſi quæris, timent otium : ὑπόθεσιν autem
» hanc habent, eamq; præ ſe ferunt , uirum clariſſimum
» interfectum &c. 242:

EPISTOLAM tibi miſi.] Quã Caſſius ad me miſit. VT TV DE PROVINCIA etc. ut tu ſcribis de prouincia Bruto, itemq; Caſſio per S.C. mandáda, ita & Balbus ſcribit. IAM IN TVSCVLANO EST : ut iã in Vrbé peruenerit, cũ in Tuſculano ſit. PERICVLI CAVSA: ſuadet, ne Romam proficiſcar ; quòd ibi non putet me ſine periculo eſſe poſſe. SIBI ETIAM : ſe etiã dicit abſuiſſe periculi cauſa. TANTVM ABEST etc. ſi Romam non uenio, ſuſpicari poterit Antonius ideo me non uenire , quòd eum ſummis opibus , ſummáq; dignitate florentem non libenter uideam . ſed ego, tantum abeſt ut hanc eius ſuſpicionem curem fugere, ut etiam ob id ipſum Romam uenire nolim, ne illum uideam. FVGERE NON CVREM: perſpicuum eſt, negatiuam abundare. QVI REIICIANTVR: à portione publici agri. In epiſt. Fam. 168: INTER ISTOS? inter Cæſarianos: cũ in Vrbe ero. L. ANTONIVS: Marci frater. IN DECIMVM: in Decimum Brutum profecturus eſt. NOSTROS: hac uoce ſemper M. Brutũ
» & C. Caſſium deſignat, ut 239: Redeamus ad noſtros.
» Et 241: Scribis te neſcire, quid noſtris faciundum ſit.
Item 242:243. SERVIVI: Cæſare uiuo.

Ex epiſtola VI. pagina 243.

CAVSAE:] Cæſarianæ. ISTOS: Hirciũ, & alios Cæſaris amicos.

Ex epiſtola V I I . pagina 243.

CALEANT,] In agẽdis rebus acriter uerſen=
» tur: μεταφορικῶς: quale illud 65: Iudicia calent, pro
» exercentur. Et 325. Gabinium ad populum luculente
» calefecerat Memmius. AD NONAS: ut in ſe=
natu adſim. nam eo die ſenatus erat futurus. 244.

243.

PRAESIDIA: magiſtratus in biennium de=
ſignati; Conſules quidem, Hircius, & Panſa; poſt eos,
D. Brutus, & L. Plancus. Nam Cæſar ad bellum Par=
thicum profecturus, paucis diebus ante, quàm occidere=
tur, deſignauerat magiſtratus in bienniũ: ut eſſent, qui
ipſo abſente res urbanas admiſtrarent. Dion. PER
SE: Bruto enim & Caſſio rem ad contentionem
deducentibus, hæc mala diuturna erunt, quæ ipſa per
ſe non eſſent. Verebatur enim Hircius, ne Caſſius &
Brutus eo conſilio diſcederent, ut, exercitu comparato,
armati redirent de Rep. dimicaturi. ideo dixit Cicero:
» Iſti uerentur, ne noſtri plus animi habeant, quàm ha=
» bent. 243:

SERVILIAM] M. Bruti matrem, ſororem
Catonis Vticenſis. REDIISSE: Lanuuio, ubi
filiũ & Caſſiũ erat allocuta. NON DISCES
SVROS: Brutum et Caſſium ex Italia non exitu=
ros.

Ex epiſtola V I I I. pagina 243:

SEXTI: Pompeij. SERVIVS VERO
PACIFICATOR: Seruius Sulpitius legatus ad
Antonium

Antonium miſſus eſt, qui rem componeret. hoc Philippica I X . *quam legationem nunquam Cicero probauit: itaque & hic deridet, qui ſciret Antonium ab armis non diſceſſurum; ideóq; bellum decerni, quàm legationem, mallet. quod etiam euentus comprobauit.* C V M L I B R A R I O L O : *in Sulpitij iuriſconſulti conſuetudinem ; qui librariolo uti ſolitus eſſet, in quo de iure ciuili multa ſcripſiſſet ad captiunculas effugiendas. quaſi dicat : Quid hic poterit cum ſuo librariolo ? eius ſcientiæ locus in hac re non eſt. non iure ciuili contra Antonium utendum fuit, ſed armis.* N O N E X I V R E M A N V M : *uide Gelliũ lib.* X X. *cap.* I X. *Fam.* 101 : *& pro Murena.*

Ex epiſtola I X. *pagina* 143:

V E T E R A N I S.] *Quòd tam frequentes Romam uenerint ſpe nouarum rerum à Conſulibus incitati. Puto enim ſignificari quod eſt in* I. *Philippica* 154.
» *Veterani qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſ-*
» *ſime cauerat, non ad conſeruationem earum rerum,*
» *quas habebant, ſed ad ſpem nouarum prædarum inci-*
» *tabantur.* D E C A L. M A R T I I S : *de eo, quod eo die agere decreuerunt. ſed locum hic eſſe Calendis Martijs non uideo : Iunijs poſſet eſſe : quibus futurum erat, ut ageretur in ſenatu de commodis ueteranorum.* *Fam.* 168: E V T R A P E L V M : *Volumniũ Eutrapelum, Antonij familiariſſimum, qui etiam illi amicam ſuam Cyteridem cõceſſerit. in Fam.* 143. *& Seruius in ultima ecloga.* V T R A Q V E : *utar tam prouinciali, quàm uotiua.* D E T E : *ſcripſerat At*

ticus, ſibi quoque in animo eſſe legationem liberam pe=tere, ſed uſurum in ea re Ciceronis conſilio. uide 244. CORAM: *mecum de tua legatione deliberare.* VT ILLE: *ut poeta ille ſcriptum reliquit. uidetur enim*, CAVENDVM QVAE PLVRES VIDENT, *de uetere poeta ſumptum.*

Ex *epiſtola* X. *pagina* 244:

VLLAM *ab iſtis*,] *Vllam prouinciam accipere à Cæſarianis? Maluiſſet enim Cicero utrunque in Vrbe manere; quòd ijs præſentibus magnum præſidiũ Reſp. uideretur habitura.* LEGATARIAM: *per contemptum; quòd quaſi legati ad curandum frumentum mitterentur. Scribit Appianus libro* III. *Senatum Bruto & Caſſio timentem, demandato rei fruméntariæ munere, honeſte illos amandaſſe.* AD EVROTAM: *uſque eò legatariam iſtam prouinciam parui facio, ut neſciam, utrum ea ſit melius uti, quàm prorſus nihil agere, & Lanuuij ſedere. Lanuuij enim erat Brutus.* EVROTAM: *fluuium Laconiæ, Lanuuij pictum in porticu, quæ Perſice dicebatur, fortaſſe quòd in ea ſimulacrum pugnæ fuerit, qua Perſæ à Græcis cæſi ſunt.* PROVINCIAE DECERNANTVR: *ad quas ex Prætura proficiſcantur. nunc enim & Caſſius & Brutus Prætores erãt, neque prouincias poterant adminiſtrare, niſi poſt confectum annuum Præturæ tempus. interea datum negotium, ut frumentũ curarent.* NOLO ENIM &c. *quia Eurotam nominaui, fortaſſe poteras accipere de Lacedæmone, quã præterfluit Eurotas: ideo addidi de Perſi=*

ce porticu: ut intelligeres, me de Eurota picto locutum, & Lanuuium ſignificare, non Lacedæmonem.

244.

CASVS armorum?] Rixam ſignificat neſcio quam in Attici domo ortam, ita, ut ad arma uentum ſit. NIMBVM CITO TRANSIISSE: rixam mature ſedatam. TRISTI: quòd Atticus legationis ſpecie migrare aliò uellet, ne tam turbulenta in Vrbe uiueret. DIFFICILI AD CONSILIANDVM: de qua ego tibi conſilium dare non facile poſſim. Hac de re in epiſtola proxima
„ ſuperiore, his uerbis: De te quæſo etiam atque etiam
„ uide.

Ex epiſtola XI. pagina 244:

QVID ſcribam?] Ad Brutum, & Caſſium. BENEFICIO ISTORVM: curatione frumentaria. 244:

SI uero aliquid de Decimo gratius:] Si quid de Decimo Bruto lætius aſſertur, ut de Antonio repulſo, de prouincia Gallia in ſenatus poteſtate retenta: quæ noſtris, id eſt Bruto & Caſſio, uita? quaſi dicat, obſcura prorſus, & inhonorata, qui Lanuuij ſedendo tempus triuerint. Antiquus liber Caualcantis; SI VERO ALIQVID DE D. GRATIIS QVE NOSTRIS: ut nulla ferè mutatione locum, ut opinor, reſtituerim. LVDOS VERO NON FACERE: Prætores ludos facere ſoliti erant. ideóq; turpe dicit futurum M. Bruto, ſi eos prætermiſiſſet. qui poſtea conſtituit, ut abſente ſe fierent, cum ipſe in Vrbe

tuto eſſe non poſſet. 245 . *&* Plutarchus. FRVMENTVM IMPONERE: *mandare* Bruto, *&* Caſſio,*ut frumentum curent, hoc eſt eos ſpecie legationis tanquam in exilium mittere : ſicuti* Dionyſius *tyrannus* Dionem *ablegauit, cum tamen eum diceret nō in exilium à ſe miſſum, ſed paululum ſeceſſiſſe.*Plutarchus, *&* Probus : *quanquam apud eos legationis nulla mentio : ſed potuit* Dionyſius, *ad tollendam inuidiam facti,inter cætera & hoc fingere,*Dionem *à ſe legatum aliquò miſſum.* PRORSVS QVIDEM *etc. in tali re ſi quis uelit illis conſilium dare, ſine periculo non poſſit: ſed ego, ſi modo quid proficere,& illos conſilio iuuare poſſem, periculum negligerem.* FRVSTRA : *quia nihil proficerem, etiam ſi proponerem illi quod maxime glorioſum eſſet : me enim non audiret, qui matri talibus in rebus obtemperet.* CVM VTATVR : *Brutus.* QVO GENERE VTAR LITERARVM : *ad illos.* MITTAM : *literas uel* Antium,*uel* Circæos. *nam alterutro in loco futuri erant* Brutus *&* Caſſius.

Ex *epiſtola* X II . *pagina* 244:

SERVILIA, Tertulla, Porcia,] Matre, *ſorore,cóiuge* Bruti. VT SALVOS ESSE: *ut ſaluti conſuleremus:uel,ut ſaluus eſſe poſſet:ſic enim licet exponere, cum in antiquo* Caualcantis *libro,*VT SALVVS ESSE, *ſcriptū ſit.* IN SICILIAM:*rei frumentariæ cauſa.*244. EGO'NE: *ego'ne,* Caſſius *aiebat,ut beneficium accepiſſe uidear in contumelia ? ut quæ contumelia eſt, eam beneficij loco*

ponam? Clarius exponamus. Si hac, inquit, frumentaria uterer curatione, quodam modo ſateri uiderer, beneficium mihi eſſe datum; cum ego ita ſentiam, tam ſordido munere demandato, non datum eſſe beneficiũ, ſed impoſitam contumeliam. 245:

245.

NEQVE *nũc,*] *Quia tum gerebat Præturam Brutus.* DECIMVMQVE GRAVITER ACCVSABAT: *qui cum & Galliam prouinciam, & in ea tres legiones haberet, otioſus nihil pro Republica moliretur.* QVID OPORTVISSET: *ab illis fieri.* QVENQVAM PRAETEREA OPORTVISSE TANGI: *etiã M. Antonium oportuiſſe occidi. Id autem M. Brutus uetuerat, ut tantũmodo tyrannum odiſſe uiderentur. Sed quoniam uideo eſſe antiquos libros, à quibus abſit dictio* TANGI; *uenio in opinionẽ, diſtinctione mutata ſic eſſe legendum: Nec tamen illum locum, attingere quenquam prætereà oportuiſſe, ſed ſenatum uocare, populum ardentem ſtudio uehementius incitare, totam ſuſcipere Rempublicam: Vt actiue, quemadmodũ grammatici loquuntur, omnia ponantur.* SENATVM VOCARI: *uide* 228.237. TVA FAMILIARIS: *Seruilia Bruti mater.* ITVRVS: *in Achaiam.* NOSTER: *Brutus.* 245: INANI SERMONE: *cum dixit, ſe Romam iturũ.* VELLE ENIM SE DIXERAT: *uti Aſiatica curatione frumenti.*

245.

ἢ δεῦρ᾽ ὁδὸς &c.] *Homeri uerſum uſurpans lo-*

quitur ad ſe ipſum: Quid profeciſti ô Cicero hoc tuo ad Brutum itinere? nihil ſanè: tantum amori ſatis atque officio fecisti. PELOPIDARVM: malorum ciuium. 229. 245:

AD IIII. Non. Apr.] Vt ad IIII. Non. Apr. cum eo legatus in Syriā proficiſcar. VOTIVA: legatio. LIBERAE LEGATIONES: quarū in numero uotiua erat. 33: IDQVE ADEO GENVS LEGATIONIS: liberæ. QVOD NVNC MIHI ADDITVM EST: ut, quanquā nō ſit hæc mea libera legatio, liceat mihi tamen introire, exire, cum uelim. QVINQVENNII LICENTIA: ut legatus per quinquennium abeſſe poſſim. CONTRAHI: cum res ad bellum & cædem ſpectare uideatur. βλάσφημα MITTAMVS: ne nobis male ominemur, quaſi ad quinquennium uicturi non ſimus.

Ex epiſtola XIII. pagina 245:

CVM literis] De re Buthrotia. QVID NOCET? quanquam tu ſcribis, bono loco Buthrotiā rem eſſe: tamen quid nocet ad Dolabellam ea de re literas miſiſſe? 245: DE noſtris autem Antiatibus.] Intelligit Brutum, & Caſſium, & Antiates appellat, quòd Antij morarentur. VSVRIQVE BENEFICIO ANTONII: abfuturi ab Vrbe: quod Antonius Conſul illis concedebat: alioqui, cum Prætores eſſent, abeſſe non licuiſſet. CONTVMELIOSO: quia, cum illis Antonius daret, ut abeſſe poſſent; adiunxit de

inde,ut alter in Aſia,alter in Sicilia frumentum emendum, & ad Vrbem mittendum curarent. in quo uidebatur eſſe contumelia: nullum enim munus in Rep. *ſordidius.*244: 245:

NOSTER *uero,*] Brutus. 245. καὶ μάλα σεμνὸς: εἰρωνικῶς: *quòd* Brutus *ut ad illuſtrem & glorioſam prouinciam, ſic ad ſordidam rei frumentariæ curationem æquo animo proficiſceretur. ſic* Plutarchus *de* Cicerone,*cum, affectis ſupplicio coniuratis, magno optimatum comitatu inſignis domum rediit.* αἱ δὲ γυναῖκες ἐκ τῶν τεγῶν προὔφαινον ἐπὶ τιμῇ καὶ θέᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πομπῇ τῶν ἀρίστων μάλα σεμνῶς ἀνιόντος.

IN ASIAM: *erat profecturus.*

254:

SINE *cura me eſſe iubet.*] *Vult me non timere* Tuſculani *mei diuiſionem.hoc primum eſt beneficiū, quia me iubet eſſe ſine cura: alterum fortaſſe conſequetur: quod? hoc inquam, ſi in* Tuſculanum *uenerit: id eſt, ſi ad diuiſionem uenerit eorum prædiorum, quæ ſunt in agro* Tuſculano: *forte enim, quod literis pollicetur,id re præſtabit, ut mea prædia in diuiſione excipiat.* Philippica V. 195: τὰν δ᾽ αὐτίαν &c. *cauſam* Brutorum, *quis erat, qui tueretur? animatus quidem erga eos ita, ut uellemus, fore uidetur* Octauianus; *ſed, quid ætati credendum ſit, quid nomini, quid hæreditati, quid* κατηχήσει, *magni conſilij eſt: quòd & adoleſcens eſt, &* Cæſaris *cognomine appellatur, & hæreditatem habet ab illo relictam, & utitur eorum conſilio, qui* Cæſarem *amant mortuum, noſtris liberatoribus inimici.* κατήχησις *enim ualet, inſtructio, eruditio, do-*

ctrina, conſilium. habebat autem Octauianus apud ſe non qui illum ad pacem hortarentur, ſed qui ad per=
» ſequendam Cæſaris morté incitarent. ut eſt 229. Octa=
» uium nego poſſe bonum ciuem; ita multi circunſtant,
» quidé noſtris morté minitantur. VITRICVS: Philippus, Octauiani uitricus, nihil ei cenſebat eſſe cre=dendum, propter ætatem, propter nomen, &c.

246.

MARCELLVS] Hic Octauiani ſororé in matrimonio habebat; eiusq; pater fuit, cuius morté Virgi=
» lius deplorat in ſexto: Heu miſerande puer, ſi quà fa=
» ta aſpera rũpas, Tu Marcellus eris. NOSTRO NOSTRI: Quinto Quinti filio. hoc ad Attici epiſtolam refero; qui ſcripſerat, Marcellum Quinto filio præcipere, quas partes in Republica ſequeretur, quòd antea ualde familiaris Antonio fuerat: & eidem po=ſtea fuit inimicus. Philip. III. 186: ILLE: Quin=tus filius, uel Octauianus. ἐὰν διαμένῃ: ſi perman=ſerit. & hoc uel ad Quintum, uel ad Octauianum re=ferri poteſt: malim tamen ad Octauianum.

Ex epiſtola XIIII. pagina 246.

NEC duces ſimus, nec agmen cogamus,] Vt nullum in his diſſenſionibus neque magnum, neque paruũ munus ſuſcipiamus, faueamus tamen Remp. defendentibus. metaphora ſumpta de re militari.

246.

ORATIONEM] Opinor ſecundã in Antonium. uide 261. QVANDO ILLVM DIEM: quando ita liberi uiuemus, ut eam orationé

iiii

tuto proferre poſſimus? INDVCIAS : *ſcribis fore optimum, ſi quæ induciæ fieri poſſint inter hos, quorum animus ad pugnam & ad cædem ſpectare uidetur. hoc non uideo qui fieri poſſit. melius eſt ſilere, de inducijs uerbũ non facere.* LEGIONES DVAS : *M. Antonius Caium fratrem in Macedoniam miſit, qui legiones, quas ibi Cæſar ad bellum Parthicũ collocauerat, in Italiam tranſportaret. ad eaſq; ipſe Brunduſium mox profectus, cum eas primum ad Vrbẽ ducere inſtituiſſet, ut audiuit Octauij ſtudio atque uirtute firmo præſidio munitam eſſe Rempublicam, muta*
» *to conſilio in Galliam contra Decimum duxit. Puer*
» *egregius (inquit in epiſtola ad Cornificium) præſidium*
» *ſibi primum, & nobis, deinde ſummæ Reip. cõparauit.*
» *qui niſi fuiſſet, Antonij reditus à Brunduſio peſtis pa*
» *triæ fuiſſet. Et Philippica III. 189. Quid hic uictor*
» *non audebit, qui ſenatum ſtipauerit armatis; armatos*
» *in cella Concordiæ, cum ſenatum haberet, incluſerit; ad*
» *legiones Brunduſium cucurrerit; cum exercitu Romã*
» *ſit ad interitum noſtrum, & ad diſperditionem Vrbis*
» *uenire conatus.* PRIVS : *auditis.* IAM PROBO ἡρακλείδιον : *quod antea petenti Attico, ut aliquod ἡρακλείδιον ſcriberet, negauerat; ideo dicit,* IAM PROBO. 242.

246.

SIC *enim mauis &c.*] *Hic facilius eſt ſententiam uidere, quàm uerba reſtituere. opem expectemus antiquorum librorum.* RES HISPANIENSES : *optima nunciantur de Sex. Pompeio. is enim contra Cæſaris partes bellum parabat in Hiſpania.*

246:

SELICIA,] *Forte legendum, Seruilia: ut de Bruti matre intelligatis. ſed hæc, ſiue Selicia, ſiue Seruilia, ueniſſe aiebat Scaptiũ à Bruto. Erat autẽ hic Scaptius natione Cyprius, Bruto familiaritate coniũctus.* 82: NON QVA POMPA: *non qua pompa olim ſolebat, nõ illo quo ſolebat inſignem comitatu.* STATIM: *ad te ſcribam.*

246:

ALEXANDRINAS,] *Quatuor legiones; quas è Pompeij, Craſſiq; clade diſperſas, Cleopatra ſub Cæſare collectas retinebat. has cum A. Allienus à Dolabella miſſus educeret, Caſſius cum octo legionibus in Palæſtina adortus, omnes ad ſe traduxit. In epiſt. Fam. 188. & Appianus lib. III.* BASSVM ARCESSI: *à legionibus Alexandrinis, quæ illi tradere ſe uellent. De Cæcilio Baſſo 227:* NE QVID ANTE: *modo ne quid ante accidat.* AD BAIAS: *Baianas aquas Dolabella petierat ualetudinis cauſa. quarum ſalubritatem illi gratulatus eſt Cicero epiſtola, quæ legitur libro IX. Fam. hoc principio: „Gratulor Baijs noſtris, ſiquidem, ut ſcribis, ſalubres repente „factæ ſunt.* DE ATTRIBVTIONE OMNIA SVMMA FECISSE: *ut ij, qui ipſi debent, mihi ſe ſoluturos pollicerentur. 255: Attributa pecunia dicebatur, auctore Pediano, quam in ſtipendiũ militum de ærario promptam Tribuni ærarij adnumerare Quæſtori ſolebant. Deinde etiam ad alias res, nõ minus priuatas, quàm publicas, loquendi conſuetudo deflexit exẽplis plena. ſunt omnia.* VECTENVM.

ACCVSAT: *debitorem ſuum; qui ſibi, qua die promiſerat, non ſoluerit.* SVSCEPISSE: *quoniam ipſe ad* Baias *futurus eſſet, ut à debitoribus ſuis non poſſet exigere, quod* Ciceroni *numeraturum ſe diceret.* QVAERO AVTEM: *oſtendit* Dolabellam *eo conſilio rem differre, ut nunquam ſolueret.* Cur, *inquit, ſua nomina* Seſtio *potius tradidit exigenda, quàm nobis? quid poteſt in ea re* Seſtius, *quod quiuis noſtrum non poſſit? ſed uidelicet de ſolutione non cogitat; ideo nobis nomina nõ aſſignauit.* PRAETER SPEM: *ſi qua ſpes eſt exigendæ à* Dolabella *pecuniæ: quod ego quidem antea non ſperaui. itaque præter ſpem erit, ſi quid exigetur.*

246:

Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος] *Quæ de officio ſunt. ſcribebat enim libros de officiis, quos ad filium miſit.* TANTVM QVOD: *commodum, uix, tãtum: ut in* III. *Verrina:* Tantũ *quod hominem non nominat; cauſam quidem totã perſcribit.* ORATIONEM: *quam in* M. Antonium *ſcriptam, ad* Atticum *miſerat.* 246. 261.

Ex epiſtola XV. pagina 247.

QVAE tu uelles.] *De re* Buthrotia.

Ex epiſtola XVI. pagina 247.

Συντάξεις] *Scriptionem librorum* περὶ τοῦ καθήκοντος. 246. MINIATA CERVLA: Atti*cus in* Ciceronis *libris ea, quæ non probaret, notare miniata cera ſolitus erat.* 260. *Noſtrũ, inquit, opus tibi pro*

» *bari lætor. ex quo ante ipſe poſuiſti, quæ mihi florentio-*
» *ra ſunt uiſa tuo iudicio : cerulas enim tuas miniatulas*
» *illas extimeſcebam.*

Ex *epiſtola* X V I I. *pagina* 247:

L. ANTONIO &c.] L. *Antonius Se-ptemuir agris diuidundis, quod* Philippicæ *orationes oſtendunt, agri* Buthrotij *diuiſionem urgebat.* TESTIMONIVM: *quo teſtor ea, quæ de* Buthrotijs *me præſente cum* Cæſare *ſunt acta.* NVMMOS ARPINATVM: Arpinates *nummos apud* Ciceronem *depoſuerant.* AEDILIS: Aedilitas *erat in* Arpinati *municipio, alius magiſtratus præterea non creabatur.* In *epiſt.* Fam. 209. SI ERGO: *ſuperiore uerſu* κατὰ παρένθεσιν *interpoſito, redit ad nummos* Arpinatum. ITEM: *præter nummos* Arpinatum *puto pecuniæ quiddam apud me depoſitum.* EROTEM: *hic, ut antea diximus,* Ciceronis *rationes adminiſtrabat.* PROMISSORVM: Ciceroni *quiddam ſpoponderat* Ammonius *pro* Regina. 227. 237. CVM ISTIS: *ſubintellige, ſit.* Nolo, *inquit, mihi quidquam eſſe cum iſtis.* NEC TAM ANIMVM &c. *putant me neque animum habere, ut ulciſci poſſim; neque ſtomachum, ut iraſci.*

248.

PROFECTIONEM *meam,*] *in* Greciã. 230. 233. DISPENSATIO: *male diſpenſauit* Eros *pecuniam ex meis nominibus exactam.* EX RELIQVIS: Eros *Nonis* Aprilibus *rationes*

omnes confecerat: ſummaq́; facta, quantum pecuniæ Ciceroni *deberetur, quantum alijs ab ipſo, apparebat* Ci*ceroni tantum pecuniæ ſuperare, ut non modo nō egere, ſed etiam abundare deberet.* RELIQVIS: *reliqua fecerat* Eros, *quæ* Cicero *haberet in nominibus.*
» *eandem uocem uſurpauit* 264: Cum *tāta reliqua ſint,*
» *ne* Terentiæ *quidem adhuc quod ſoluam expeditū eſt.* & 250. EX ISTIS FRVCTVOSIS REBVS RECEPTVM: *mercedes intelligit, quæ* Romæ *capiebantur ex inſulis, & ædibus locatis.* 248: AD ILLVD FANVM: *quod erigere filiæ cogitauerat. libro* XII. SEPOSITVM PVTABAM: *nunc uideo id ab* Erote *in alias res erogatum. quòd ſi ſepoſuiſſet ad fanum, ut ego exiſtimabam; nunc ea pecunia uti poſſem, cum interea cogor mutuare.* TIRONI MANDAVI: *ut meas rationes cum* Erote *cognoſceret.* 248: 250. NIHIL DATVM ESSE: *in ſumptū huius anni.* NVMERABIT: *quantum tu* Athenis *filio permutandum curaueris, tantundem tibi* Eros *numerabit.* EIVS REI CAVSA: *ut cognitis cum* Erote *rationibus, curaret quod tibi numeraretur.*

Ex *epiſtola* XVIII. *pagina* 248.

πεπνωμένως] *Eleganter.* 226: PRAECLARA SCRIBVNT: *de filio.* RETINET SVVM ILLVD ADHVC: Leonides *cum* Ci*ceronem meum in ſuis literis laudat, ſemper adiungit,* ADHVC: *quaſi uereatur, ne diuturnum id non ſit*

futurũ. Et fortaſſe ita ſcripſerat Leonides: *Filius tuus adhuc præſtat ſe, qualẽ uolumus.* 233. SVMMIS VERO LAVDIBVS: *ſumme laudat filium* Herodes. 233: A' TVIS: *qui* Athenis *tua negotia curant.* QVOD PERTINEAT AD ME: *quo ſignificetur aliquid de filio.*

248.

HAEC loca] *Pompeianum intelligit.* 246: οἶκος φίλος: *domum ſuam appellat* Tuſculanum, *quòd ibi frequentior ſoleret eſſe, quàm ubiuis.* ET TAMEN HAEC: *ut omittam, quòd* οἶκος φίλος: *præterea quæ nũc me delectat uirgultorũ humiliumq́; plantarum in ripa fluminis deſcriptio, ea uidetur celerem habitura ſatietatem.* RANAE ENIM ῥητορεύουσιν: *imminentis pluuiæ ſignum ranarum querela: unde illud* Virgilij: *Et ueterem in limo ranæ cecinere querelam.*

Ex epiſtola XIX. pagina 248.

FICTO *timore*] *Antonius enim barbaris ſtipatus procedebat, cum ſibi fingeret timere, alijs re uera timorem incutere uellet.* Τὰ μὲν διδόμενα? *& prouerbium ignotum, & res, de qua ſcribit, propter breuitatem obſcurior.* 95. DETERREBIS: *efficies, ut* Buthrotijs *moleſtus nõ ſit.* 247: AVCTORITATE, VEL VI: *antiquus liber* Caualcantis, ANTHRONI VEL VI: *is, qui fuit* Beſſarionis; ANTONII VEL VI. *Locus male affectus, nec ſine ueterum exemplarium ope ſanabilis.* LITERAS: *quarum eſt principium,* L. Antonio *male*

ſit:248: NEC CVIQVAM: *dederis nummos Arpinatum.uide 248:*

248:

MERCES *inſularum.*] *Merces, quæ recipitur ex inſularum locatione. Inſula in urbe, domus eſt nullis cohæretibus ædificijs agglutinata, quam undique uiæ circumambiát.*253:197: DE ITINERE: *de profectione mea in Græciá.* NISI EXPLICATO A: *niſi prius ita explicauero meas rationes, ut ijs, quibus debeo, paratum ſit unde ſoluatur. hoc*
» *aperte* 250. *Niſi explicata ſolutione non ſum diſceſſu-*
» *rus. Sententia quidem non obſcura: ſed illa nota* A, *quæ eſt etiam in meo antiquo libro, ea uero obſcurum quidem eſt quo modo ad ſolutionem pertineat.*

248:

ID EST *Bruto.*] *Seruiliæ pecuniam numerauerat Atticus, quam illa Bruto daret in Aſiam proficiſcenti. nam ipſi Brúto circa Lanuuium moráti numerare Atticus non poterat: ire autem ad eum, apud Antonium & Cæſarianos ſuſpicioſum fuiſſet. mittebat igitur per Seruiliá. & opinor intelligi* HS C, *quæ Bruto Italia cedenti ab Attico muneri miſſa, ſcribit Nepos in eius uita.* EX TIRONE: *quem Romam miſerat ea cauſa, ut rationes Ciceronis ab Erote adminiſtratas cognoſceret.*248: MESSALA: *qui et ipſe Athenis fuerat ſtudiorum cauſa. is Ciceroni de filio mirabilia narrabat.*297:284: AB ILLIS: *à Bruto, & Caſſio.* IN ACROASI: *multis audientibus, in auditorum conuentu: quod alibi dixit, In concione.* BVCILIANO: *Bucilianus &.Se*

ſius ex percuſſoribus Cæſaris fuerunt. de quibus etiã 256: Appianus Bucolianum uocat.

Ex epiſtola X X. pagina 249.

IN lacu] De hoc opinor lacu 230. SI EI VIDERETVR: hoc dicit, quia uideri uolebat, & ideo diſcedere, quòd à Dolabella mandata haberet, cuius legatus erat. 245:250. DE MVLIS: ut mulos mihi dandos curaret pro uectura itineris. publicis enim magiſtratibus & mulos, & tabernacula de publico dari ſolita, ipſe auctor eſt VII. accuſatione in Verrem. VT IN EIS: ut in talibus rebus, ut in eiuſmodi negotijs. refertur ad infra poſitum uerbum Tribues. CVM INTELLIGO: cum ualet quoniam, ut alijs in locis. Quoniam, inquit, te eſſe diligentiſſimum intelligo tum in re Buthrotia, tum in Bruti negotijs: iccirco non mihi à te multum operæ, ſed, ut in eiuſmodi re, paulũ tribui uolo. SVORVM: hanc uocem arbitror abundare. de Bruti ludis ipſo abſente factis, 245. 251: 256: 257. præterea hiſtorici ferè omnes. VT ERGO IN EIVSMODI RE: recolligit prope dimiſſam ſententiam uſitata figura. nam quia de occupationibus Attici longius mẽ-rum interpoſuerat: ad prima illa, VT IN EIS, redit. MVLTO MALO: quàm in Græciam, aut quouis aliò proficiſci.

Ex epiſtola X X I. pagina 249.

QVIDNAM eſt &c.] Cũ omnia iam tentaueris, neque tamen quidquam impetraueris. STETISSE:

TISSE: *expectátem ut aliquid ex ſentẽtia tua decerneretur.* REFERT: *ſibi in animo eſſe?* DETENTVM: *& de Buthrotijs, & de Bruto. ſupra.* DECEM HOMINIBVS: *homines appellauit, non uiros, per contemptum. nam ad agrorum diuiſionem Decẽuiri creati erãt. Fam. 177. 178.* REFFERENDVM EST ACCEPTVM: *ut agros meos ne diuidant.* ἐργῶδες, *ſed* ἀνεκτὸν: *laborioſum, ſed tolerabile.* DE ARMIS: *rẽ ad cædem ſpectare.* ET, VT AIS, CORAM: *his de rebus colloquemur.* NE QVID TEMERE FIAT: *ne conſilium capiam temerarium. conſidera igitur diligenter, quid agendum; domi'ne maneam, an, quod ſtatueram, alias regiones petam Italia relicta.* 249:

STATIVS] *Libertus Q. Ciceronis.* 302: Q. CICERONEM: *filiũ. uide* 250: σχεδίασμα: *ſubitum & artificioſum conſilium, ut à patre pecuniam eliciat.* SCIT ENIM &c. *ideo pater conturbatus eſt, quia ſcit quæ Statius de filio ad me ſcripſit.* MECVM QVIDEM ἄφατα: *mecum quidem Quintus pater locutus eſt quædam non dicenda.* NOLIM: *nollem, tranſiret ad Brutum & Caſſium Quintus filius. eſſet enim uerendum, ne iratus ob eam rem Antonius ſuam deinde iracundiam in nos exerceret.* QVID VELIT: *putat Cicero malitiam ſubeſſe, & Statium ac Quintum eam fallaciam excogitaſſe ad emungẽdam à patre pecuniam. Plane, inquit, ignoro, hoc ſtratagemate quid ſibi uelit Quintus filius.*

ſtius ex percuſſoribus Cæſaris fuerunt. de quibus etiã 256: Appianus Bucolianum uocat.

Ex epiſtola X X. pagina 249.

IN lacu] De hoc opinor lacu 230. SI EI VIDERETVR: hoc dicit, quia uideri uolebat, & ideo diſcedere, quòd à Dolabella mandata haberet, cuius legatus erat. 245:250. DE MVLIS: ut mulos mihi dandos curaret pro uectura itineris. publicis enim magiſtratibus & mulos, & tabernacula de publico dari ſolita, ipſe auctor eſt VII. accuſatione in Verrem. VT IN EIS: ut in talibus rebus, ut in eiuſmodi negotijs. refertur ad infra poſitum uerbum Tribues. CVM INTELLIGO: cum ualet quoniam, ut alijs in locis. Quoniam, inquit, te eſſe diligentiſſimum intelligo tum in re Buthrotia, tum in Bruti negotijs: iccirco non mihi à te multum operæ, ſed, ut in eiuſmodi re, paulũ tribui uolo. SVORVM: hanc uocem arbitror abundare. de Bruti ludis ipſo abſente factis, 245.251:256:257. præterea hiſtorici ferè omnes. VT ERGO IN EIVSMODI RE: recolligit prope dimiſſam ſententiam uſitata figura. nam quia de occupationibus Attici longius mẽorum interpoſuerat: ad prima illa, VT IN EIS, redit. MVLTO MALO: quàm in Græciam, aut quouis aliò proficiſci.

Ex epiſtola X X I. pagina 249.

QVIDNAM eſt &c.] Cũ omnia iam tentaueris, neque tamen quidquam impetraueris. STETISSE:

TISSE: *expectátem ut aliquid ex ſentẽtia tua decerneretur.* REFERT: *ſibi in animo eſſe?* DETENTVM: *& de Buthrotijs, & de Bruto. ſupra.* DECEM HOMINIBVS: *homines appellauit, non uiros, per contemptum. nam ad agrorum diuiſionem Decẽuiri creati erãt. Fam.* 177. 178. REFFERENDVM EST ACCEPTVM: *ut agros meos ne diuidant.* ἐξγῶδες, *ſed* ἀνεκτὸν: *laborioſum, ſed tolerabile.* DE ARMIS: *rẽ ad cædem ſpectare.* ET, VT AIS, CORÀM: *his de rebus colloquemur.* NE QVID TEMERE FIAT: *ne conſilium capiam temerarium. conſidera igitur diligenter, quid agendum; domi'ne maneam, an, quod ſtatueram, alias regiones petam Italia relicta.* 249:

STATIVS] *Libertus Q. Ciceronis.* 302: Q. CICERONEM: *filiũ. uide* 250: σχεδίασμα: *ſubitum & artificioſum conſilium, ut à patre pecuniam eliciat.* SCIT ENIM *&c. ideo pater conturbatus eſt, quia ſcit quæ Statius de filio ad me ſcripſit.* MECVM QVIDEM ἄφατα: *mecum quidem Quintus pater locutus eſt quædam non dicenda.* NOLIM: *nollem, tranſiret ad Brutum & Caſſium Quintus filius. eſſet enim uerendum, ne iratus ob eam rem Antonius ſuam deinde iracundiam in nos exerceret.* QVID VELIT: *putat Cicero malitiam ſubeſſe, & Statium ac Quintum eam fallaciam excogitaſſe ad emungẽdam à patre pecuniam. Plane, inquit, ignoro, hoc ſtratagemate quid ſibi uelit Quintus filius.*

249:

ID EST *nihil.*] *Dolabella mihi in mádatis dabit,quod uoluero,id eſt prorſus nihil.* Cum enim Cicero *ius exeundi,quò uellet, ideo haberet, quia legatus eſſet* Dolabellæ: *tamen dari ſibi ab eo mandatorum aliquid uolebat,ne diſcedere ſine cauſa uideretur. neque uero tam ipſa mandata,quàm ſpeciem mandatorum aliquã quærebat. ideo dicit,* ID EST NIHIL. *& in*
» *epiſtola,quæ ſequitur proxima:* Dolabellæ *mãdata ſint*
» *quælibet,modo aliquid,uel quod* Niciæ *nunciem.*

249:

SEPTEMVIR?] *Ita ne eſt ut ſcribis,*C. An*toniũ uoluiſſe fieri* Septemuirum? Septemuiros *autem diuidũdis agris præfuiſſe, perſpicue notum ex* Philippi*ca* XIII. 252. 255. FVIT CERTE DIGNVS: *hoc ad hominis contemptum. nam in* Se*ptemuiratu nulla ferè dignitas.*

Ex *epiſtola* XXII. *pagina* 249:

SINT *quælibet,*] Mandet *mihi quidlibet* Dola*bella,modo aliquid.* VEL QVOD NICIAE NVNCIEM: *quem* Dolabella *præmiſerat in prouinciam.* 227: VT SCRIBIS ANTE? NE: *forte ſic:* Vt *ſcribis,ante me? ſubaudi,perferet: ita ſum propere diſceſſurus. deinde,*Nunc *dubitare etc.* IN CONCIONE: *quam habuit* M. Antonius *in funere.* 228: NOSTROS: Brutũ,*&* Caſ*ſium.* CASVRVS ES: *de uno* Attico *dixit, quod de omnibus intelligi uoluit: ut ſi dixiſſet,*Quo *ca*

ſuri ſumus. FOEDVM: *ex culpa eorum, qui cũ Antonij perditis conatibus obuiam ire debuerint, tantũ abeſt ut id fecerint, ut etiam in ipſo ſpem omnem uitæ repoſuerint.* Bruti *&* Caſsij Lanuinam *ſeſſionem ſignificat.* QVASI DENVNCIATVM: *ita manifeſtum, ut eæ res, quæ ante denunciantur.* CARTHEIAE: *oppidũ in extrema* Bætica. Sex. Pompeium *audita* Cæſaris *morte ſcribit* Dion Bæticam *occupaſſe, cum aliquandiu apud* Luſitanos *latuiſſet.* CONTRA HVNC: *cõtra* Sextũ. VTRA ERGO CASTRA? *utra caſtra ſequar, illa* Sexti, *quæ ſunt infirma; an hæc* Cæſarianorum, *quæ ſunt nefaria?* MEDIA ENIM TOLLIT ANTONIVS: *equidem neque hæc uellem, neque illa: ſed* Antonius, *qui, niſi uictorem, neminem dicit eſſe uicturum; facit, ut omnino alterutra ſequi ſit neceſſe. non enim illo uincente tutus eſſem, etiam ſi bello abſtinuiſſem.* 229:251. PROPEREMVS IGITVR: *ut in caſtra. &* 250: *Ego propero, ne ante* Sextus: *quem aduentare aiunt.*

250.

BRVNDVSIO *ne,*] *Proficiſcar.* SVBITO: *profecturus eſt.* Profectus *eſt autem* Puteolis VII. Cal. *ut eſt* 251: QVANDO ENIM ILLVM? *quando erit, ut illum uideam?* VIDERE NON POTES: *impeditus re* Buthrotia. DII ILLI MORTVO: Cæſarem *dij mortuum perdant, qui unquam* Buthrotum *proſcripſerit: ſi quidem te nunc eius ciuitatis liberandæ cura* Romæ *tenet, ut* Brutum *uidere diſcedentẽ non poſſis.* 265.

250. RATIONES Erotis,] Tironē miſerat, qui rationes domeſticas ab Erote adminiſtratas cognoſceret. 248. VERSVRAM SCRIBIS ESSE FACIENDAM: uerſuram facit, qui rem multo pluris emit, quàm quanti eſt, pretio intra certam diem ſoluendo: item, qui mutuam ſumit pecuniam magno fœnore reddendam. MENSIVM QVINQVE: ut ducenta HS, quæ nunc ex uerſura ſumā, poſt quinque menſes, id eſt ad Cal. Nou. perſoluam. in eam diem ſcribis cadere nummorum ſolutionem, qui mihi à Quinto debentur. VIDEAS: des operā, ut habeas ducenta illa HS, deinde mihi feras expenſa, id eſt mihi cures numeranda. nam qui pecuniam alicui dat, is, quantum dedit, ei, cui dedit, expenſum in tabulas refert. RELIQVA: quod mihi reliquum eſt in nominibus. uim & ſignificationem huius uerbi cognoſce 248. 254: EX HOC IPSO: ex Erote, cum ad me uenerit. uẽturum autem apparet ex eo, quod paulo ante ſcripſit, Etſi ipſum nondum uidi. & mox ueniſſe conſtat 254. DE MERCEDIBVS: exquiram, ubi mercedes, quæ receptæ ſunt ex prædijs dotalibus. DOTALIVM PRAEDIORVM: ex Terentiæ dote. Nec dubito, quin intelligat inſulas in Argileto & Auentino: quarum fructus Ciceroni filio in annuum ſumptum aſſignauerat. tria loca, 197: 248: 254. confer in unum, & conſidera: mecum ſenties. at inſulæ in urbe, & prædia non idem ſunt: imo uero ſunt: nam prædiorum nomine, auctore Pediano, & domus, & agri comprehẽdun=

tur. QVANQVAM VOLO LAXIVS: *reſpexit ad inſequens membrum : hoc ſenſu:* Dotalium *prædiorum mercedes ſi fideliter* Ciceroni *curabuntur, nihil ei prope in annuum ſumptum deerit: quãquam non hoc ſolum uolo, ut nihil ei deſit, ſed ut etiam abundet, et ut illi largius prolixiusq; ſuppeditetur.* SED ID: Ciceroni *ita ſoluetur, ut ex prædijs dotalibus cadet: mihi autem quod pro uiatico opus eſt, non duabus tribus'ue dãdum eſt penſionibus, ut* Ciceroni *filio, ſed uniuerſum ſimul ante quàm diſcedã.* ISTE, QVI VMBRAS TIMET: *fingebat* Antonius Conſul *ſe timere, ut haberet ob eã rẽ barbaros* Ityreos *circa ſe, ad omne facinus paratos.* NISI EXPLICATA SOLVTIONE: *niſi uidero eſſe, unde ſatisfiat creditoribus meis.* EXCITATA: *mallem, explicata.* ALII NEMINI: *nummos* Arpinatum*, apud me depoſitos,* L. Fabio *reddes, præterea nemini.* 247:

Ex *epiſtola* XXIII. *pagina* 250:

ET *quidem* CCCC *certa,*] V*ſque eo* Quin*tus pater lætus eſt, ut nunc quidem* CCCC HS *filio det, reliqua promittat.* Et *oſtendit* Cicero, σχεδίασμα *illud* Quinti *filij fuiſſe, quemadmodum ipſe coniecerat, ut à patre pecuniam eliceret.* 249: RELIQVA: Quinto *filio ad diſſoluẽdum æs alienũ neceſſaria.* 251: 220: 254. CERTIOREM NEBVLONEM? *qui gaudere ſe ſimulet hac* Quinti *patris & filij recõciliatione, quaſi amantiſſimus eorũ ſit; cũ de ijs*

neutiquā laboret. Ἐποχὴν VESTRAM: *ἐποχὴ in libris Academicis eſt aſſenſus retentio : hic ualet re=
tentio ſimpliciter : ut ſit,* Ἐποχὴ *deliberationis, quòd de
liberare noluiſtis de re Cani.* 217. Ἀκεραίως RE=
STITVTAM ARBITRABAR: *& hoc
ad ignotum nobis Cani negotium pertinet.* ES E=
NIM OCCVPATVS: *ideo tabellarios meos
cito remittere cum tuis literis non potes.* QVOD
AD XENONEM: *quòd ad Xenonem ſcripſiſti,
ut Ciceroni filio meo ſuppeditaret : probe.* 233 : 253:
255. QVOD SCRIBO: *quod opus nunc in
manibus habeo, mittam ad te, cum abſoluero.*
BRVNDVSIVM: *me ire Brunduſium, ut in=
de in Græciam nauigem.* 250. ET QVIDEM
DICERE ALIQVID DE MILITIBVS:
*& ait te quiddam loqui de legionibus Macedonicis
Brunduſium aduentantibus: ut eò proficiſci minus tu=
to poſſim . De his legionibus, in epiſt. Fam.* 197: *& Phi
lippica* III. 189: MOVEBANT ME
TVAE QVINQVE HORAE: *ut ego Hy=
druntem ire uellem, ibiq; nauim conſcendere, faciebat
illud, quòd te mihi recordabar dixiſſe, ab Hydrunte in
Græciam traiectum eſſe quinque horarum. hic autem
ſi conſcenderem, quàm longa eſſet nauigatio? Et ſa=
nè ab Hydrūte ad Eubœæ continentem minimum eſſe
interuallum, & Plinius, & omnes coſmographi aucto=
res ſunt.* PROPERO: *maturo profectionem
meam, ne ante Sex. Pompeius in Italiam cum exerci=
tu ueniat: quod ego unà cum illo uellem.* 250.

Ex epiſtola XXIIII. pagina 250:

SI expediet.] Si ipſius in rem erit. ILLOS VIDEBIT? qui iam diſcedent, longinquas regiones petituri. 251.

QVOUSQVE ludemur?] Putat Panſam ea, quæ loquatur, non loqui ex animo, ſed ſimulate: ut ab eo uerba dari uideatur. EGO AVTEM: in Attici epiſtola caput erat de Sex. Pompeio: quo capite quærebat de Cicerone, num de Sexto certi aliquid haberet, quem ſcripſerat aduentare. AB ARMIS'QVE NVLLVS DISCEDERET: hoc dicit, quia ſenatus ex M. Lepidi ſententia decreuerat, ut in patriam Sextus Pompeius redire poſſet, dimiſſo prius exercitu. Philippica V. 202:

251.

CYTERIVS,] M. Antonius: à Cyteride mima, quam uſque adeo amauit, ut in Galliam cum legionibus proficiſcens, hiberno tempore ſecum abduxerit. hoc & Virgilij carmine notum eſt:

» Galle quid inſanis, inquit? tua cura Lycoris
» Perq; niues alium, perq; horrida caſtra ſecuta eſt.

Seruius in eam eclogā, Plutarchus in Antonio, & ipſe in Philippica II. 171: et ad hūc libro X. 164: NISI VICTOREM NEMINEM VICTV» RVM: Antonij minæ. Ideoq; 250. Media, inquit, » Antonius tollit. VTRO ERIT: apertior ſententia, ſi legatur, CVM VTRO ERIT: ut Antonium & Sex. Pompeium ſignificet, quemadmodum et 250. Vtra ergo caſtra? VT SCRIBIS:

quia te ſcribis hodie, aut cras ad me uenturum.

Ex *epiſtola* X X V. *pagina* 251.

TORQVEOR.] *Mihi de meo itinere delibe ranti ita multa ueniunt in mentem in utranque par- tẽ, ut in capiẽdo conſilio mirifice torquear.* QVO- VSQVE, INQVIES? *quouſque deliberabis ò Cicero dé profectione tua? deliberabo, inquit, dum in- tegrum erit: erit autem, uſque dum ad nauem uene- ro.* CVI ὑπόμνημα COMPOSITVM: *da- bis, ſubaudi. fortaſſe enim aliquid prætermitteret, ſi tu illi uoce mandares. ὑπόμνημα: commentarium, col- lectionem rerum nouarum.* CVIVS DE ITI NERE: *quando ſit diſceſſurus.*

Ex *epiſtola* X X V I. *pagina* 251.

CAVSAM] *Silij. Supra dixit ὑπόμνημα.*

Ex *epiſtola* X X V I I. *pagina* 251.

MVLTI *enim ad me.*] *Multi enim ad me ſcri bunt, alij conſilium meum de profectione probantes, alij reprehendentes.* COGITAMVS? *an probas meum diſceſſum, ſi ad Cal. Ian. futurus Romæ ſum?*
» *Sic in I. Philippica: Ea mente diſceſſi, ut adeſſem Ca-*
» *lendis Ianuarij; quod initium ſenatus cogendi fore ui-*
» *debatur. Et ad hunc ipſum* 258: *Quamuis non fueris*
» *ſuaſor & impulſor profectionis meæ, approbator certe*
» *fuiſti, dũ modo Cal. Ian. Romæ eſſem.* EST AE- QVVS: *in utranque partem, ſiue ad diſcedendum, ſiue ad manendum. poteſt legi cum antiquis libris.*

Meus animus eſt æquus, ſi tamen, ut ſi nihil offenſionis ſit, & tu. hoc ſenſu: Ita meus animus æquus eſt, ſi tamen & tu æquus es, ut nihil putes offendi poſſe neque in diſceſſu, neque in manſione. ſed malim, Et tuus, pro Et tu: ut periodus hic terminetur.

251:

OLYMPIA] *Cum myſteria ſcilicet in Græcia celebrabuntur: ut ipſe infert ad expoſitionem Olympiorū. nam erant & myſteria Romana, ut epiſtola I. libri* VI. VT TV SCIRES: *placeret,* Vt tu *ſcribis, caſus conſilium noſtri itineris iudicabit.* DVBITEMVS: *ne ſtatuamus, ſed conſilium temporis expectemus.* ODIOSA: *eſſet autem hiberna, ſi poſt myſteria diſceſſum differrem. & myſteria tamē effugere uelim, ne uidear eam ob cauſam in Græciam profectus: quod leuitatis uideretur.* VISVM IRI: *ante nauigationem. uidit autem eum in Neſide, ut eſt* 254: & *Philippica* X. 226.

Ex *epiſtola* XXVIII. *pagina* 251:

QVID *ſit.*] *Atticus enim hoc uerbo uſus erat in epiſtola ſua. quo quid ſignificaretur, Cicero minus erat aſſecutus.* LVDOS SVOS: *quos abſens dedit* 245: & *Plutarchus.* PROFECTVM: *longius Roma diſceſſiſſe. nam antea fuerat in propinquis locis.* POST HAEC ARMA: *poſtquā Antonius & Octauius grauiſſimis contentionibus rem ad arma perduxerunt, cum uterque magnum numerum militū iam contraxiſſet.* AB IPSA COM

MISSIONE: *ab ipſo ſtatim ludorum initio.* EPISTOLAE: *quam ad me Brutus miſit.* ILLA NANQVE IN VTRANQVE: *ſubaudi, partem. multa in epiſtola Bruti ſcripta ſunt in utranque partem: ut modo fortis, & ad omnia paratus uideatur, modo nimium ſui diſſimilis.* VT POSSES INTERPRETARI: *erat enim ita ſcripta, ut, quid ſignificaret, uix Cicero poſſet interpretari. quod & infra ſcribit 252: Et Plutarchus nimiam breuitatem notat in epiſtolis Bruti.*

252.

APVD *Talnæ*] *Subaudi, fundum: locutione in his libris uſitata.* DE ILLO TVLLIANO: *de Tulliano ſemiſſe, cupide libero M. Aelium. & ut caute res agatur, Caſelium conſule, periti ſſimum iuriſconſultum. uide ultimam epiſtolam huius libri.*

252.

SI *mihi impoſuiſſet aliquid,*] *Si me Aelius, ut eſt callidus, in fraudem induxiſſet. Sic ad Quintum fratrem locutus eſt: Catoni egregie impoſuit Milo noſter.* AD STRANE: *ut legitur hic locus, fateor me ſententiam non aſſequi. & cum noſtris impreſſis conſentiunt antiqui libri: niſi quòd in quibuſdá, pro* IN AEDIVM, *legitur* MEDIVM. *reliqua eadem.* MVNDVS ISTVM: *ita conciſa breuitas, ut cóiecturæ uix locus uideatur.* TE MIHI SVADERE: *ſuaſerat Atticus, ut ſcriberet ad Seſtium quàm poſſet humaniſſime.*

Ex epiſtola XXIX. pagina 252.

QVOD Puteolos proſequitur,] Quòd me Puteolos,ut tu ſcribis,proſecuturus eſt;humane facit:quòd autem queritur, quia de Coſano redeuntem non expectaui; hoc ſcilicet iniuſte.

252:

LACRYMASSE,] Quòd ego ex Italia diſcederé. MVTASSEM: fortaſſe conſiliũ de profectione abieciſſem. CONGREDIENDI: ſperas enim te eſſe uenturũ ad me in eas regiones, in qbus ego

» cóſedero.253.Quod promittis,dij faxint.254. MEAE TIBI LITERAE NON DEERVNT: hoc dicit, propterea quòd Atticus id rogauerat, ut literas ſæpe ad ſe mitteret,quibus deſiderium abſentis lenire poſſet. SCRIBAM AD TE OMNIA: cum eum conuenero. 253:

252:

LIBRVM] Librum accipe pro uolumine. ſiquidé libros fuiſſe duos de gloria, & ipſe teſtatur 255. & Franciſcus Petrarcha in epiſtolis auctor eſt,qui duos Ciceronis libros de gloria ſcribit apud ſe aliquandiu fuiſſe. DE GLORIA: libros duos ſignificat, quos de gloria ſcripſit: qui uſque ad patrum noſtrorũ ætatem peruenerunt: nã Bernardus Iuſtinianus in indice librorum ſuorum nominat Ciceronem de gloria. is liber poſtea,cum uniuerſam bibliothecam Bernardus monacharum monaſterio legaſſet, magna conquiſitus cura,neutiquam eſt inuentus.nemini dubium fuit,quin Petrus Alcyonius,cui monachæ medico ſuo eius tractan

dæ bibliothecæ poteſtatem fecerunt, homo improbus fur to auerterit. & ſanè in eius opuſculo de exilio, aſperſa non nulla deprehenduntur, quæ non olere Alcyonium auctorem, ſed aliquanto præſtantiorem artificem uideantur. EXCVDAM: ſcribam aliquid eiuſmodi, quod ſimile uideatur ſcriptorum Heraclidis. neque hoc refertur ad librum de gloria, ut manifeſtum ſit 255. quo loco & ſe de gloria miſiſſe dicit, nec dum tamen ἡρακλείδιον ſcribere aggreſſum. 242. 246.

252:

DE Planco,] Quod ad me ſcribis faciam, ut L. Planco rem Buthrotiam commendem 265. IVRE QVERITVR: quòd tibi à me diſcedenti nō mandauerim, ut eàm meis uerbis ſalutares. hoc & in epiſtola, quæ proximo loco ſequitur. ET DE HERODE ET METIO MEMINERO: mandauerat Atticus Ciceroni, ut & cum Herode & cum Metio Athenis quiddam ageret. Herodem enim fuiſſe Athenis, apparet 233: 248.

252:

MODO turpem] Vt dicam quod ſentio, mallē ſic: Quæ te uelle ſuſpicer modo. Turpem ſororis tuæ filium, cum hæc ſcriberem. cur autem turpem Quintū filium? quia, cum patruum grauiter læſiſſet, (ut ſupra) ad eum tamen iret. turpem igitur propter impudentiam. CVM HAEC SCRIBEREM: cum hæc enim ſcriberem, de illius aduentu allatum eſt.

Ex epiſtola X X X. pagina 252:

DE ludis] Bruti. 251: VT OMNEM

CVLPAM IN TE TRANSFERAS: *dic me quidem tibi mandaſſe ut ei ſalutem diceres, ſed oblitũ te eſſe.* ME MINIME TOTVM etc. *quanquam longius diſcedam, futurum tamen, ut animus meus ab ea me abſente non abſit: hoc eſt, ut abſens eam æque diligam, ac ſi unà eſſemus.*

Ex *epiſtola* XXXI. *pagina* 252:

BRVTI *ad te epiſtolam miſi.*] *Eam, de qua in epiſtola proxima ſuperiore.* LVDORVM: *Bruti*. 252: 253.

NVLLVS *tu quidem domum ueneris,*] *Non tu quidem ad eum domum ueneris: ſed ſicubi inciderit, alloqueris.* 252. M. AXIANVM ADHIBEBIS: *ut cautius agatur: ne nobis* Aelius *aliquid imponat.* 252: 253.

LEGATIONEM *probari meam*] *Idem*
» 253: *Meam profectionem laudari, gaudeo.* Verebatur *enim, ne diſcedens reprehenderetur, quòd* Reip. *deeſſet tam graui tempore. uide* 230. 245: QVOD PROMITTIS, DII FAXINT: *ut breui congrediamur.* 252: MEIS: *dandi caſu, non auferendi. nam quòd copulam omiſit, fecit idem* 308: *& in epiſt.* Fam. 207: 214. ISTAM, QVAM TV EXCIPIS, METVO: *ego te (ſic opinor* Atticus *ſcripſerat) breui tempore uidebo, niſi ſi* Atticæ *meæ infirma ualetudo impediet. erat enim puella imbecillior.* 253.

DE Planco, & Decimo,] *Qui erant* Conſules

ſuturi poſt annum inſequentem, id eſt poſt Hircium *&* Panſam*, ex* Cæſaris *deſignatione.* SEXTVM: Pompeiũ. SCVTVM ABIICERE: *arma deponere: ut defenſæ* Reip. *laus ad* Plancum *&* Decimum*, mihi amiciſſimos, perueniat: ſi quidem, ut tu ſcribis, id cogitant.* VSQVE PVTEOLOS: *mecum uenit.* FAVONIVM: Fauonius Catonis *imitator,* Reip. *amantiſſimus, ex hiſtoria notus.* ASINIVM: Polio; *qui bonarum partium ſtudioſiſſimus uidebatur: ut indicant ipſius epiſtolæ libro* X. Fam. DVAS OB CAVSAS: Puteolos *uenit.* σπείσασθαι: *fœdus facere, conciliari.* BRVTO ET CASSIO: *à quibus antea grauiſſime diſſederat, ut qui etiam* Parilia *coronatus celebraſſet honoris* Cæſaris *cauſa.* 231: 236: AIT HIC: *ait* Quintus, Iuliam *ſuas illi nuptias deferre; conſtituiſſe enim diuortiũ facere cũ* Othone*. ſed tu, qui ſis* Othonum *familiaris, hoc quæres, & me certiorem facies.* PATER: Quintus *pater.* QVALIS ESSET FAMA: *de* Iulia. 218: De *quo quæ fama ſit, ſcribes. &* 117. NISI DE ORE, ET PATRE: *dixi, me* Iuliæ *patrem cognouiſſe, illam autem de facie tantum: de fama nihil ſcire.* CVR TV: *cum in antiquis libris ſcriptum uideam,* CVRSVS: *adducor in hanc opinionem, ut credam ueterem & germanam lectionem fuiſſe,* QVORSVS. VELLE: Iuliam *ducere.* PVTAVI ILLA: *uereor, ne mendum lateat in his uerbis: primum ex obſcuritate ſententiæ; deinde ex antiquorum librorum uarietate.* Beſſarionis *exemplar pro,* PVTAVI ILLA, *ha-*

bet, FABABVLLA: *Byzantio aduectum, quod mihi Arnoldus Germanus cõmodauit*, PVBABVLLA: *aliud*, PVTARE ILLA. σκοπός: *notat Quinti patris auaritiam, qui nihil ſpectaret aliud, quàm ut filio ne quid in ſumptum præberet, ideóq; ei concederet de uxore ducenda.* HVIC NOSTRO: *Quinto patri.* ILLA AVTEM: *Iuliam intelligit.* οὐ παρὰ τούτῳ: *non apud Quintum filium eſt manſura: nam eius mores ferre non poterit, diuortiumq́; item cum eo faciet.* HVNC: *Quintum filium.* FACILE AVTEM POTES: *propter Othonum familiaritatẽ.* HVNC BVTHROTIVM: *hunc, qui profectus erat ad agrum Buthrotium diuidendum.* 265. DEMISSVM, ET SINE PHALERIS: *triſtem, et ueſtitu mœrorem indicante.* AGRIPETAS: *qui Plancum ſecuti, partem agri Buthrotij petierant, ſedem in alieno quærentes.* 253: 256: MACTE: *laudat Buthrotios, qui Plancum & agripetas eieciſſent.*

IN LIBRVM XVI. CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM, PAVLI MANVTII COMMENTARIVS.

Ex epiſt. I. pag. 253:

NONIS *Iulijs?*] *Scripſerat Atticus Ciceroni, Bruti ludos eſſe proſcriptos ſic,* A NONIS IVLIIS *ad* III. IDVS: *ut ſcilicet populo ſignificaretur, ad ſextum diem ludos eſſe duraturos. eam proſcriptionem ut maxime turpem Cicero deteſtatur: nec id quidem iniuria: quia certe nimis abſurdum uideretur, apparere Iulij nomen in proſcriptione ludorum, quos Brutus daret, is, qui ipſum Iulium non ferens uita priuaſſet. oportebat autem non* NONIS IVLIIS *proſcribere, ſed* NONIS QVINTILIBVS; *primum ne tyranni nomen uſurparetur; deinde, quæ ad Cæſaris honorem ciuitas non libera conſtituiſſet, ea ne confirmarentur: nam ex hiſtoria notum eſt, decreuiſſe ſenatum, ut Iulius menſis è Cæſaris nomine uocaretur, Quintilis ante dictus. Sed de Bruti ludis ita proſcriptis unde afferam, ſi quis quærat: locus eſt infra, unde didici. quo ex loco deſcripta*
„ *uerba recitabimus. ſic igitur* 353: *In Neſida* VIII.
„ *Idus. ibi Brutus. quàm ille doluit de Nonis Iulijs: miri*
„ *fice eſt conturbatus: itaque ſeſe ſcripturum aiebat, ut*
„ *uenationem etiam, quæ poſtridie ludos Apollinares fu*
„ *tura eſt, proſcriberent,* III. IDVS QVINTI-

LEIS,

LEIS, *non* III. IDVS IVLIAS. *ut extremũ ludorum diem fuiſſe conſtet* IIII. *Idus, cum dies uenationis, quæ ludos eſt Apollinares conſecuta,* II. *Idus ſit.* MEHERCVLE ISTIS: *dices, mehercule Nonis Iulijs futura erat commiſſio ludorum. quid igitur erratum? Enimuero, inquit Cicero, uis me totũ diem ſtomachari, cum etiam defendere conaris fœdiſſimũ imprudentiæ lapſum. quid? poteſt eſſe Bruto quidquã turpius, quàm* IVLIIS? *cur nõ potius,* QVINTILIBVS, *ut odioſum uerbum uitaretur? Etiam illud obſeruo, Ciceronem initio huius epiſtolæ effugiſſe acerbam dictionem Iulijs, & maluiſſe Nonis Quintilibus.* REDEO AD MEVM IGITVR ἐλθωμεν: *ad illud meum, Abeamus, diſcedamus ex Italia.* NIHIL VIDI: *poteſt eſſe* ἀποσιώπησις: *ut ſit, Nihil uidi turpius.* AGRIPETAS BVTHROTI CONCISOS: *eos, qui Buthrotiũ agrũ petierant, à Buthrotijs male mulctatos.* 253. 256: 253:

ITA *enim meditabar diem & noctem.*] *Cum de mendo ſuſpicarer, neque tamen ex coniectura probabile quidquam poſſem eruere; adiui antiquos libros, inſpexi. omnes in ſcriptura conſentientes. unum Beſſarionis animaduerti pro* MEDITABAR, *habere* MEDIABAM. *tum uero quaſi lucem aliquam ſecutus, qui antea in tenebris erraſſem; putaui, interpũgendi ratione mutata, reſtitui locũ ita poſſe: Quid autem Plancus tam curſim (ita enim audiebam) diem & noctem? Nam certe, ut de Planco diem & noctẽ Cicero meditaretur, neutiquam mihi probatur. fuerit*

LLL

In quærendo & percunctando curioſus: diurna uero
ſimul & nocturna meditatio quem hic habere locum
poteſt? age, ad uerbũ CVRSIM *refer illud* DIEM
ET NOCTEM: *quanto aptius? nam in itinere*
maturãteis, noctem diei coniungere, notiſſimũ eſt. etiam
„ *Cæſar in* III. *de bello ciuili, Vibullius, inquit, cõtinua=*
„ *to & nocte & die itinere, atque mutatis ad celeritatẽ*
„ *iumentis, ad Pompeium contendit. Et in eodem, pau=*
„ *lo poſt: Cæſar properans noctem diei coniunxerat, ne=*
„ *que iter intermiſerat. Teſtatus ſum opinionem meam:*
docti iudicabunt. MEAM PROFECTIO=
NEM: *ex Italia.* 251. 253. DYMAEOS *&c.*
Pompeius, ut Plutarchus ſcribit, captis Piratis, magnam
eorum partem conſtituerat in agro Dymæo, quod erat
& fertile territorium, & à cultoribus infrequens. ij
poſtremo pulſi ea ſede, quam aſſignatã à Pompeio per
aliquot annos tenuerant, rurſus ſe ad piraticam ueterẽ
artem contulerunt. Dyme ciuitas eſt in Achaia.
VIDENDVM EST, VT MANSIO
LAVDETVR: *domi manere, quàm proficiſci,*
maluiſſet, cum alijs de cauſis, tum quòd à Dymæis ma=
„ *re tutum non eſſet.* 254: *Piratæ apparere dicuntur.*
ἐν ὁμοπλοΐᾳ BRVTI: *tutũ putabat nauigare cum*
„ *Bruto. itaque & infra: Hæc nauigatio quia quaſdam*
„ *habet ſuſpiciones periculi, cõſtituebã uti* ὁμοπλοΐᾳ. 256:
257. SED OPINOR MINVTA NA=
VIGIA: *Brutũ habere.* SED IAM SCIAM:
quia Brutum conuenire uolebat: qui & ipſe erat in
Neſide, ſed eum Cicero non dum uiderat. poſtea cum
eum conueniſſet, de nauigijs hæc ſcripſit ad Atticum:

» Paratiorem offendi Brutum, quàm audiebam: nam et
» ipſe Domitius bona plane habet dicrota: ſuntq; nauigia
» præterea luculenta Seſtij, Buciliani, cæterorum.

253:

πανικὸν] Inanem timorem, & ſine cauſa: forte quòd Ventidius, qui erat Antonij amiciſſimus, coactis militibus aduentare diceretur. DE SEXTO: Pompeio. AD ARMA: rem eſſe uenturã. 250. SINE BELLO CIVILI VIDEO SERVIENDVM: uidetur addendum, Non. ut dicat, Non ſine bello ciuili ſeruiemus. CALENDIS IANVARII: quo die magiſtratum erant inituri Panſa & Hircius Conſules deſignati, eodemq; die relaturi de Rep. ex ueteri conſuetudine: quod factum eſſe, docent duæ Philippicæ, quinta, et ſexta. λῆρος πολύς: ſe ipſe accuſat, qui dixerit in Panſa ſpem eſſe; cum ab ijs, qui ſe crapulæ & inertiæ dediderunt, ſperari nihil poſſet. CICERONIS RATIONES EXPLICENTVR: uelim uideas, quantum acceperit Cicero meus. cui ſi minus datum eſt, quàm nos ei annuum in ſumptum daturos eſſe promiſimus: quod ei reliquum deberi ex rationibus cognoſces, perſoluatur. 248. HS LXXII SATIS ESSE: Ciceroni filio. cui HS LXXII aſſignata erant in annuum ſumptum. XENONEM: hic Attico mãdante pecuniam Athenis Ciceroni numerabat, ſed eam perexigue, multiſq; penſionibus conciſam. 255. ID EST MINVTATIM: ut opinor, & certe hoc abundat. fuit enim gloſſema ad græcam dictionem γλίσχρως, receptum in epiſtolam ignorantia deſcriben=

tiũ. QVO PLVS PERMVTASTI etc. ſcis conueniſſe, ut Ciceroni tantum daremus, quantum reciperetur ex inſularum fructu. eo ſi quid plus Athenis permutaſti Ciceronis cauſa, uolo id ei concedatur ſupra annuam penſionem, pro ſumptu, quem primo anno fecit dum Athenas proficiſcitur. INSVLARVM: in Argileto, & Auentino. 197: 248: HINC EX CAL. APR. & quoniam aſſignauimus Ciceroni quantum ex inſulis reciperetur: deinceps detur ei ad HS LXXX; quoniam tanti nunc inſulæ locantur, quæ antea tantummodo LXXII locabantur. EX CALENDIS APR. Ciceroni filio id erat annui temporis initium. uide 248. VIDENDVM ENIM EST &c. curandum nobis eſt, ut ſit, quod filius in ſumptum habeat, cum Romæ erit. cum enim Publiliæ uxoris meæ matrem ferre non poſſim, diuortium erit faciendum: ita dote reddita, re familiari comminuti, unde filio ſuppeditabimus?

254.

SE Catonem.] Amantiſſimum Reipublicæ. quod in Quinto filio deſiderabatur. uide 236: 256: VT TIBI SPONDEREM: eum fore Catonem, id eſt hominem in omni uita perfectiſſimum. ME MOTVM: me fidem habuiſſe uerbis Quinti filij. ATTRIBVTIONEM IN IDVS: Idibus Romæ ſit neceſſe eſt propter attributionem, quã in eum diem ait eſſe collatam. Et attributionem poſuit pro ſolutione pecuniæ, quam debebat Quintus filius. 220: 250: VRGERI: à creditoribus.

Ex epiſtola II. pagina 254.

LONGE *alia fama*] *Scribis, agrum Buthrotiũ dici à Planco diuiſum agripetis: at nos hic contra audieramus, agripetas à Buthrotijs conciſos, & eiectos.* 253. 253: 254.

VT *eſſet cũ Hortenſio,*] *Hortenſius Cluuij hæres, quæ illi bonorũ Cluuianorũ pars ex hæreditate obuenerat, eã Ciceroni uẽdidit cohæredi, pactus ut pecunia ſibi tribus penſionibus numeraretur. ex ijs penſionibus Cicero duas ſoluerat, & maiorẽ etiam tertiæ partem ante diem ſolutioni præfinitam, id eſt ante Cal. Sextilis: ut impudenter faceret Hortenſius, qui, quod ſibi ex tertia penſione deberetur, ante diem poſtularet, cum præſertim eius ipſius penſionis maiorem iam partẽ exegiſſet.*
„ *Hac de re 258. cum inquit: Diligentia opus eſt, cohæ-*
„ *redibus pro Cluuiano Calendis Sextilibus perſolutum*
„ *ut ſit. Quo ex loco, non Hortenſium modo, ſed & cæteros cohæredes Ciceroni uendidiſſe, quæ illis Cluuius teſtamento legauerat, perſpicuum eſt.* ET QVIA EQVITIBVS: *ut infra patet, Publilium & Publiliæ propinquos ſignificare uidetur: qui erant ex ordine equeſtri. Publiliam enim cum dimiſiſſet, urgebatur à Publilio fratre de dote reddenda. cui Eros, qui Ciceronis domeſticas rationes diſpenſabat, promiſerat ſe eſſe Idibus perſcripturum. In antiquo Beſſarionis libro pro, equitibus, ſcriptum eſt, equibꝫ*

254.

QVOD *perſcribi oportet,*] *Perſcribere, eſt creditori, non præſenti pecunia numerata, ſed per ſcripturã*

ſatisfacere. Sic enim Donatus exponit illud in Phormione: Perſcripſi omnibus, quibus debui. Nec Ciceronis exempla non idem oſtendunt. DE IVRE NOSTRO DECESSERIMVS: planum fit ex hoc loco, intra certam diem reddendam fuiſſe dotem ab ijs, qui diuortium facerent. Cicero autem de ſuo iure decedens, etiam ante eam diem, exceptis C C HS, omnem dotem numerauerat. de quibus C C ut ſibi fieret perſcriptio, Publilius urgebat. 258. QVI DE RESIDVIS CCCC HS: qui cũ apud me reſidua eſſent ex dote HS C C C C, neque dum ſolutionis dies adeſſet, ex ijs ipſis tamen C C C C HS præſentia ſoluimus C C, reliquorum facimus perſcriptionem. PRAESENTIA: nulla interpoſita mora: ut in
„ Verrem libro I I I. Præſens pecunia ſoluatur. IACTVRA FACTA IVRIS: cum tanto ante dié ſoluerimus, de noſtro iure ſponte accedentes. Sic in-
„ fra 258. Publilius non debet urgere, quoniam iure non
„ utimur. 254:

QVOAD eris Romæ,] Nam & Atticus ex
„ Italia diſcedere cogitabat. itaque 252: Præclare, inquit,
„ quòd te conſolata eſt ſpes breui tempore congrediendi. & 255: NIHIL A ME EXPECTES: nihil ad me referas, ſed agas ipſe quod ageres in rebus
„ tuis. 205: Illud non accipio in bonam partem, quòd ad
„ me refers. quid? ipſe negotium meum gererem, niſi cõſilio tuo? RELIQVA: collocatis creditorum & debitorum nominibus, cum eam pecuniam, quam ipſi debemus, & quam alij nobis, redigimus in ſummam; id quod ſuperat à nobis, reliqua dicuntur. 248. FA-

MAMEA: *magnum enim ſubirem diſcrimen exiſtimationis meæ, niſi ad tẽpus, quibus debeo, ſolueretur.* NOS VINDICABIS: *noſtris creditoribus ſatisfacies.* 254:

IN Neſide,] *Hunc in Neſide congreſſum ſignificans Philippica X. 226. Brutum, inquit, his ipſis ludorum diebus uidebam in inſula clariſſimi adoleſcentis Luculli propinqui ſui nihil niſi de pace & concordia ciuiũ cogitantem. Neſis autẽ parua inſula. Lucanus, & Papirius laborare eã graui cœlo uerſibus oſtẽdunt.* DELECTARI: *gaudere, quòd ludis Apollinaribus Tereũ Accij tragœdiam, populo recitatã, magno plauſu clamoreq; acceptã ex tuis literis cognouerat. 256: & in I. Philippica ad extremum.* QVAM ANTONIO: *cum maiorem habere Antonio debeat. plauſum enim populus non ideo dedit, quòd Accij admiraretur ingenium, ſed quòd Antonium oderit Bruto Brutiq; ſimilibus inimicum. itaque plauſum illum Antonio magis, quàm Accio, Brutus debet.* ISTORVM: *Antonium maxime ſignificat, qui patriæ liberatores oderat, ad tyrannidem aſpirans.* INCENDI: *irritari, quòd uideant populum Bruto abſenti plauſum dari.* REPRAESENTANDAM: *citius aliquanto, q̃ feciſſent, oſtendendam.* DOLEANT: *dolebant, quòd populus Romanus Bruti abſentis deſiderium illo plauſu declararet.* CONSILIVM MEVM: *diſcedẽdi ex Italia.* TRAHEBAM: *procraſtinabam. uide 251.* BRVNDVSIVM COGITO: *ut ibi potius conſcendã, quàm Puteolis. 250. Iuua me cõſilio, Brũduſio ne, an Puteolis. Et 250:*

LEGIONVM: *quas ab Antonio accerſitas, profe=ctas è Macedonia, Brunduſium aduentare fama erat. Brunduſium tamen, & iter illud poſtea uitauit, ut ipſe narrat in* I. *Philippica.* PIRATARVM: *Dy=mæos intelligit, qui agro pulſi mare infeſtum habebant.* 253: EXPECTABATVR: *à Bruto, ut unà diſcederent.* 257. V. CAL. *cum Caſſius iam ue=niſſet, nimirum uel eo die, quo hæc ſcripta ſunt, uel po=ſtridie uiſurus eum Cicero fuit. quòd ſi, cum eum uidiſ=ſet, abire in Pompeianum cogitabat: non rectè ſcriptum eſt,* V. CAL. *non enim tot dierum interuallum eſſe po=teſt, cum dicat ſe diſceſſurum à Caſſij congreſſu. Potius igitur (nihil tamen muto repugnantibus antiquis libris, tantum indicare placet meam ſententiam) legendum uideretur* V. IDVS: *ut inſequentem diem ſignificet: nam hæc ſcripſiſſe apparet* VI. *Idus.* ACVLA=NVM: *forte, Herculanium: quod à Pompeijs non lõge Plinius in Campaniæ litore conſtituit.* NOSTI RELIQVA: *ſcis enim, inde me Brunduſiũ cogitare.*

254:

SCRIPSI *equidem,*] *Commendans illis rem Buthrotiam.* NE NECESSE HABVE=RIS REDDERE: *ne putato reddi meas literas neceſſarium eſſe. Eas enim Cicero ad Atticum mitte=bat, ut ipſe Planco & Oppio redderet.* OPPIO QVIDEM VTIQVE: *ſubaudi, Ne putaris ne=ceſſarium reddere.*

255.

QVAM *mihi in Italiam te ductore ueniendum eſt.*] *Id eſt ante menſem Ianuarium. Nam Atticus*

auctor erat Ciceroni,ut omnino Romæ adeſſet Calẽdis Ianuarijs; quòd eo die futurum erat,ut à nouis Con=
» *ſulibus Panſa & Hircio de Rep.referretur.*258: *Meæ*
» *profectionis approbator fuiſti, dummodo Calendis Ia*=
» *nuarijs Romæ eſſem.et* 258. ALIQVEM NACTVS: *quẽcunque habueris,cui des.* DOMO: *domeſticis tabellarijs.* Ἡρακλείδιον: *quod tu à me tantopere poſtulaſti.* 242. 245. 252: NOTENTVR ECLOGARII: *notentur aut minio,aut quapiam ſimili re nomina eorum, qui in his libris de gloria loquuntur.* QVOS SALVIVS: *quos libros de gloria Saluius anagnoſtes tuus, bonos nactus auditores, in conuiuio tantum uelim legat.*

Ex epiſtola III. pagina 255.

QVO'D *manus dediſti,*] *Quòd Antonij ſententiam (opinor, de re Buthrotia : nam publicam nulla ex parte Pomponius attingebat) etſi non probandam, probaſti tamen,manuſq; dediſti, ut etiam ultro gratias egeris.* A' RE FAMILIARI: *ratio,cur Atticus etiam gratias egiſſet Antonio. nam etſi magnam rei familiaris iacturam faciam, ſi Buthrotium negotium eripitur (his ferè uerbis,aut certe in hanc ſententiam Atticus ſcripſerat) tamen huiuſmodi iacturam eo tolerabilius æquũ eſt ferre,quòd à Rep.citius, quàm à re familiari, deſeremur.*

255.

MAGIS *delectari ò Tite, ſi quid ego :*] *Totum hoc,O'* TITE, SI QVID EGO,*ideo ſcripſi literis grãdiuſculis, ut intelligatur initium libri de ſe*

nectute : quo quidem libro ſe delectari Atticus *ſcripſe-rat, quia ſuam ſenectutem, quam publicæ ruinæ grauiorem in dies efficerent, eius lectione leuaret.* Et ait MAGIS, *propterea quòd medicinæ uim magis ægrotantes ſentimus, quàm ualentes.* Etiam 261. O' TITE, *tibi prodeſſe lætor. lætor, inquit, quòd ea, quæ ſcripſimus in libro de* Senectute, *tibi ad ferendam ſenectutẽ proſint.* ALACRITATEM: *quandoquidem te delectãt ea, quæ ſcribimus.* GAVDEO NON FEFELLISSE *&c. munuſculũ enim ad te perferendum* Eroti *dedi, duos libros de gloria.* IDEM σuώταγμα: *eoſdem libros de gloria, quos* Eroti *dederã, poſtea retractatos, et refectos denuo miſi, ſed* ἀρχέτυπον *ipſum, cum antea deſcriptum exemplar miſiſſem.* MACROCOLVM: *regiam chartam à* Catullo *dictam. uide* 214. LEGE ARCANO: *ne quis audiat præter cõuiuas tuos. quod ſupra monuit*
» *his uerbis:* Saluius *in conuiuio duntaxat legat. Antea,* LEGE IN ARCANO. *Suſtuli particulam* IN, Chariſium *ſecutus, qui hunc locum recitat, et ait arcano dictum eſſe pro arcane. præterea conſentire uidentur antiqui libri: nam in manuſcripto* Beſſarionis, LEGI ARCANO. *ſic et* Cæſar *locutus libro* I.
» *de bello ciuili :* Domitius *arcano cum paucis familiari*
» *bus ſuis colloquitur.* VT AVDIVIMVS: *audiebat autem præclara.* 248. CORAM: *cum* Athenis *ero.* NEQVE INDILIGENTER, NEQVE ILLIBERALITER: *hic* Athenis *pecuniam* Ciceroni *filio ſumminiſtrabat, ſed neque diligenter, & ſatis illiberaliter. itaque* 253: Xenonem, in

quit,perexigue et γλίσχρως præbere. DE HERO DE: *& hic* Athenis *uiuebat.233:248.*

255:

GAVDEO TIBI *&c.*] *Vt cognoſceres,il lum tibi literas à me redditurum, ipſius arbitratu ſcri ptas: ſciresq;, nolle me,ut ijs literis moueremis.254.* SVO MORE VTERQVE: *tu ſapientèr,ille ſtulte.* EAS LITERAS: *quibus ad me ſcri bes dialogum tuũ cum* Quinto *filio.* COMMEN DATIONIS TVAE: *ſcripſerat enim* Atticus, *ſe eſſe literas ad eum commendatitias* Curio *daturum.*

255:

RELINQVEMVS *pacem,*] Q. *Fuſius* Ca lenus Dionis *hiſtoriarum libro* XLVI. Ciceroni *acer be in* Antonium *inuectũ non minus acerba oratione re ſpondens,ait eum,cum otium non ferret,diſceſſiſſe; po ſtea,tumultu & bello inter ciues orto,reuertiſſe. quaſi amator eſſet contentionũ,pacis inimicus.* VT AD BELLVM REVERTAMVR: *apparebat enim, ad paucos menſes fore bellum; cũ &* Antonius Octauiusq; *grauiter inter ſe diſſidentes iam in armis eſſent; &* Sextus Pompeius *aduentare cum exercitu diceretur; præterea magnum* Antonij *cũ* Decimo Bru to *certamen impendere de* Celtica *prouincia.* 241: ADERIS: *uenies in eas regiones.* 255. RE LIQVORVM MEORVM: *diximus,reliquo rum nomine eam pecuniam intelligi,quæ, ſubductis ra tionibus, & collatis creditorũ debitorumq; nominibus, ſuperat à nobis.*248. DOLABELLAE NO MEN: *à quo pecuniam exigere difficillimum ſcie*

*bat.*235: 246: ATTRIBVTIO EST MIHI NOMINVM IGNOTA: *quæ nobis exigenda tradidit* Dolabella. 246: VT NON CONCVRRERENT NOMINA: *ut ad tempus non reſponderent ij,qui debent.*254: 256.

NON *amas* Eram?] *In oratione pro* Deiotaro Hieram *&* Bleſamium *eius legatos nominat: ut forſſe & hic,*Hieram,*legendum ſit.*Et *eſt dictum* εἰρωνικῶς. *cur,inquit,*Eram, *æque atque* Deiotarum,*odio dignum non putas? qui,cum ei præſcriptum eſſet à* Deiotaro,*ne quid ſine* Seſtij *noſtri ſentētia ageret, neque ad illum,neque ad quenquam noſtrum retulit.Miſerat autem eum* Deiotarus, *ut* Armeniā, *ſibi à* Cæſare *ereptā, emeret ab* Antonio: *quod factum eſt,*Fuluia,*quæ* Antonij *uxor erat,intercedente,id eſt, cum* Deiotari *legatis de pretio paciſcente: unde illud* 229.Deiotarus *noſter dignus ille quidem omni regno, ſed nō per* Fuluiā. Armeniam *autem cū* Deiotaro Antonius *accepta grandi pecunia uenderet,dixit ſe reſtituere ex* Cæſaris *libellis.quod ei* Cicero II. *oratione in criminibus obijcit his uerbis: Quid ego de commentarijs infinitis,quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia,quæ à diuerſis emebantur non inſciente te: ſed unum egregium de* Rege Deiotaro *populo* R. *amiciſſimo decretum in* Capitolio *fixum. quo propoſito,nemo erat,qui in ipſo dolore riſum poſſet continere. quis enim cuiquam inimicior, quàm* Deiotaro Cæſar? *& quæſequuntur.* NEQVE AD ILLVM, NEQVE AD QVENQVAMNO-

STRVM: & de hoc in eadem Philippica paulo
» poſt: Syngrapha HS cẽties per legatos, uiros bonos, ſed
» timidos, & imperitos, ſine reliquorum hoſpitum Regis
» ſententia, facta in gynæceo. DICAS: Atticæ referes, Piliæ dices: quia non, ut Attica, ſalutem miſerat Piliæ.

Ex epiſtola IIII. pagina 256.

ITA ut heri &c.] Vt in literis, quas ad te ſcripſi, heri legiſti, uel fortaſſe hodie, (Quintus enim, cui eas literas dedi, altero ſe die Romæ futurum aiebat) in Neſida ueni VIII. Idus. ut ſit, ITA VT HERI, principium epiſtolæ. DE NONIS IVLIIS: quòd in ludorum ſuorum proſcriptione, Nonis Iulijs, legeretur. uide noſtram interpretationem ad illud, Ita'ne, Nonis Iulijs? 253. À SEXTO: Pompeio. SIVE QVO ALIO NOMINE: quaſi Conſules appellandi non eſſent Antonius, & Dolabella, qui non agerent quod Conſules deceret. SI QVID VIDERETVR: ut corrigeremus, ſi quid uideretur. PAVCA παρὰ λέξιν: non nulla minus proprie dicta. NON CONTVMACITER: ſine ſuperbia. QVOD ERAT, COSS. SOLVM: Sextus epiſtolam ſuam ita inſcripſerat: SEX. POMPEIVS CN. F. CONSVLIBVS S. D. nos addidimus, PRAETORIBVS, TRIBVNIS PL. SENATVI. DE CAESARE: Romæ occiſo. IN VLTERIORE: Hiſpania. NIHIL ESSE &c. ſe non diſceſſurum ab armis, niſi

ſibi paterna domus reſtitueretur. eam autem ab haſta Cæſaris emptam poſſidebat Antonius. Philippica II. 173. VT OMNES EXERCITVS DIMITTANTVR: ſe non eſſe exercitum dimiſſurum, niſi omnes omnium exercitus dimitterentur. uide illud, Ab armiſq; nullus diſcederet, 251.

256:

NIHIL reperiebam.] Quod certum uideretur. CONCISOS AGRIPETAS: idem 253. 253: ACCEPTIS NVMMIS: à Buthrotijs: RELICTIS ILLIS: agripetis: quos ſecũ duxerat, ut agrũ eis Buthrotium aſſignaret. QVID EIVS SIT: quid de ea re ſit. ALIQVID LITERARVM: ad me miſeris.

256:

DVBITABAM,] Incertus eram, utrum irẽ Brunduſium, an Puteolis conſcenderem. 250. SVBLATVM VIDETVR: non eſt cur Brunduſium ire debeam. quò tamen ſe ſcripſerat iturum 254: HAEC AVTEM NAVIGATIO: ſi Puteolis conſcẽdo. SVSPICIONES PERICVLI: propter piratas. 254: 253: ὁμοπλοίᾳ: ſocietate nauigandi. ET IPSE DOMITIVS: Cn. Domitius. qui cum Bruto nauigaturus erat, unus de percuſſoribus Cæſaris, Aenobarbi filius ex Porcia Catonis ſorore. 222: & Philippica II. 165: SESTII, BVCILIANI: & hi Cæſarem percuſſerant. auctor Appianus lib. II. VLTRA FRETVM: qua uſurus non ſum, quòd Syriam, non, ut Brutus & Domitius, Græciam, petet. erat autem ultra fretum

Siculum. EXPLORATIORA VIDEBVNTVR: *à piratis tuta nauigatio. tarde igitur potius cum Bruto nauigabo, quàm ut omnino non nauigem. et, ſi, cum proceſſerimus, exploratiora uidebuntur, omiſſa* ὁμοπλοίᾳ *uel teſtis utemur, celerrimo genere nauiculæ. Teſtæ nomen, ut opinor, à teſtæ ſimilitudine deriuatum. Iuuenalis ſatyra* XV. *Et breuibus pictæ*
„ *remis incumbere teſtæ.*

256:

DE *Tereo Accij.*] *Quòd Tereum Accij tragœdiam populus magno plauſu accepiſſet.* 254: BRVTVM: *aliam Accij tragœdiam, Bruti ludis recitatã.* NESCIO QVID AFFLAVERAT: *neſcio quid rumoris affluxerat.* COMMISSIONE GRAECORVM: *cum Græci ludi cõmitterentur, infrequentem populum affuiſſe.* COMMISSIONE: *ipſo initio.* DE GRAECIS LVDIS EXISTIMEM: *minime dignos, qui ſpectentur. Fam.* 95. QVINTVS: *filius.* IN QVO MINIME SATISFACIEBAT: *intelligit amicitiam Quinti cum Antonio, & conſenſionem cum Cæſarianis.* 231: 234. 236:

257.

INIECISSEM] *In ſermone.* ARRIPERE: *auide amplecti.* MORARI: *nauigationẽ proferre.* SI QVI FORTE CASVS: *ſi forte quid accideret eiuſmodi, ut eum diſcedere non oporteret.* DVBITO: *cogitare cœpi. nam antea ſtatuerat nauigare cum Bruto; ſed eo morante, nouũ conſiliũ capit.* EXPECTEM DE LEGIO

NIBVS; *dum audiã, traijciant ne legiones è* Græ*cia,an,ut quidam arbitrantur,nullæ ueniant.* Verebatur *autem maxime,ne, ſi ipſe* Hydrunte,*aut* Brũduſio *traijceret in* Græciam, *incideret in legiones* Macedonicas,*quas in* Italiã *aduentare rumor increbuerat.* 250: 256: NEVTRVM: *ſi neutrum erit tutũ, neque* Hydrũtẽ *ire,neq;* Venuſiæ *manere.* EODEM: *in hæc loca.* CIRCVNSPICE: *locus conciſus, & obſcurior, quàm ut certam interpretationem aſſerre poſſimus.* Ο᾽ DIES *&c. deſcripti dies erant,quibus* Lepidum,*qui erat* Pontifex Maximus,*cũ* Augurum *collegio dare operam auſpicijs oportebat.læ tatur igitur,eam ſibi fore cauſam, cur mature ad* Vrbem *redeat: erat enim* Augur.

257:

MAGNA ἐστὶ] Valde *me ad profectionem impellunt literæ tuæ. in eaſdem enim regiones promittis te uenturum.*253: 252: TE ILLIC: *adueniens inueniam.* MEORVM? *ſcriptorum.* ET AIS μετ᾽ ἀμύμονα: *& ais illum nullius affinẽ culpæ, ut prorſus reprehendi non poſſit.* ἄμβροτος: *errans,non recto iudicio,qui mea ſcripta non putet legenda.*

Ex epiſtola V. pagina 257:

VIBONEM *ad* Sicam.] *Contra ueteres libros,* Ad Sicam,*reſtitui,cum legeretur,*Et Sicam.*ſignificat enim,apud* Sicam *ſe eſſe amicum ſuum:qui* Vibone *habitabat.& paulo poſt:* IX.Cal.*igitur ad* Sicã. *ibi tanquam domi meæ ſcilicet.* Et *quo tempore* Clo*dia*

dia

dia rogatione pulſus in exilium abijt, Vibone itẽ apud eundem Sicã diuerſatus eſt: ut apparet 40: PRODROMI: Aquilones uenti exortum caniculæ octo diebus antecedunt. ideo prodromi dicti à præcurrendo. Plinius. PEDIBVS: ſine naui. EQVIS: quòd aquæ multo minus eſſet, quàm ſoleret. OBDVXI: conſumpſi. δολιχὸν πλόον: uide 259: CORBITA: oneraria naui. STATIM NE FRETO, AN SYRACVSIS: ſtatim ipſum fretum traijciens in Græciam recta nauigẽ, an prius deflectam Syracuſas, inde in Græciam. ἡ δεῦρ᾽ ὁδός: uide 245. ID SATIS, SVPERQVE: ſæpe id iam ſcripſimus, tecum me non eſſe, quia periculum fugiam.

258.

IN cœlum ferri] Quòd omnibus perſpicuum ſit, me periculi cauſa diſcedere. AD CAL. IAN. à quo die ſine periculo Romæ eſſe licebit, Panſa & Hircio Conſulibus. EXPEDI, EXOLVE: uelim omnino ſatiſfacias quibus debeo. BELLA RELIQVI: reliqui unde ſumeres ad meorum nominũ ſolutionem. COHAEREDIBVS PRO CLVVIANO: ut cohæredibus meis, qui mihi uendiderunt quod ipſis de Cluuiana re obuenerat, Calendis Sextilibus id, quod debeo, perſolutũ ſit. 254. de Hortenſio cohærede, & 222. de Hordeonio. CVM PVBLILIO: huic Cicero pecuniam debebat ex dote Publiliæ, quam dimiſerat. QVONIAM IVRE NON VTIMVR: quoniã

MMM

de C C C C HS *ante diem* C C *numeraui; qui ſi uoluiſſem uti iure meo, diem ſolutionis expectaſſem. ut inique facturus ſit* Publilius, *ſi de ducentis urgeat. uide* 254. A N T E D I E M : *ſubaudi,* Terentiæ *numera quod debemus.* I N E P I R V M: *uenturus es.* 255. 255: Q V O D S A T I S D A T O D E B E O : *ſatiſdato debet, qui creditori cauit fideiuſſoribus datis.*

Ex *epiſtola* V I. *pagina* 258:

C V M *à* Leucopetra *profectus*] Narrat *idem in*
» I. *Philippica his uerbis.* Cum *me ex* Sicilia *ad* Leucope
» *tram, quod eſt promontorium agri* Regini, *uenti detu=*
» *liſſent; ab eo loco conſcendi, ut tranſmitterem: nec ita*
» *multum prouectus, reiectus* Auſtro *ſum in eum ipſum*
» *locum, unde conſcéderam. cumq́; intempeſta nox eſſet,*
» *manſiſſemq́; in uilla* P. Valerij *comitis, & familiaris*
» *mei; poſtridieq́; apud eundem uentum expectans ma*
» *nerem: municipes* Regini *complures ad me uenerunt,*
» *ex ijs quidam* Roma *recentes: à quibus primum acci=*
» *pio* M. Antonij *concionem: quæ ita mihi placuit, ut ea*
» *lecta de reuerſione primum cœperim cogitare. nec mul*
» *to poſt, edictum* Bruti *aſſertur, &* Caſſij: *quod quidé*
» *mihi, fortaſſe quòd eos etiam plus* Reip. *quàm familia*
» *ritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. adde=*
» *bant præterea, rem conuenturam,* Calendas Sextilibus
» *ſenatum frequentem fore,* Antonium, *repudiatis malis*
» *ſuaſoribus, remiſſis* Gallis *prouincijs, ad auctoritaté ſe=*
» *natus eſſe rediturum.* V T A D E S S E N T: *in*

ſenatu. SENTENTIAM COMMVTASSE: *qui cum antea meam profectionem probaueris, idé nunc reprehédas.* IN FLAMMAM
„ IPSAM VENIREM: *uide illud* 255: *Relin*
„ *quemus enim pacem, ut ad bellum reuertamur.* Ἀνιμέσηντα: *quòd ego ex Italia diſcederem, dum periculi minus eſſet; eo conſilio ut Calendis Ianuarijs adeſſem, cum omnia contentionibus arderent: omnino non prudenter faciebam, ſed id tibi eſſe inuidioſum, aut ullam afferre infamiam non poteſt: primum, quòd ego meam ſententiam ſecutus, diſcedebam: deinde, etiam ſi te auctore, non debet is, qui conſilium dat, quidquam præſtare præter fidem.* BENE IGITVR etc. *rectum igitur putas ò Cicero patriam relinquere, dum* εὐθανασίαν *ſequeris? Et cùm dixit Atticus* εὐθανασίαν,
„ *reſpexit ad id quod Cicero ſcripſerat* 250. *Ex hac naſſa*
„ *exire conſtitui, non ad fugam, ſed ad ſpem mortis me*
„ *lioris.* 259.

OPORTVISSE *te iſtuc facere.*] *Quo* σχολίῳ *defendas profectionem tuam, & oſtendas oportuiſſe te diſcedere.* QVIBVS INVITIS, ET DISSVADENTIBVS: *nam tu quidé ſuaſiſti, ut diſcederem.* SI PERSEVERASSEM: *ſi perrexiſſem in Græciam: ſed uides me reuerti.* SI A' PHAEDRO NOSTRO: *ſi hoc fieret à Phædro noſtro, facilis illi excuſatio eſſet: ſic enim reſponderet: Ego de honeſto nihil cogito, dolorem fugio, ſummum bonum in uoluptate pono. nunc quid tu reſpondebis ò Cicero, qui non, ut Phædrus, Epi=*

cuream ſectam, ſed illam Socraticam, quæ uirtutem et officium colit, es ſecutus? A' PRIMO: ante quàm diſcederem. FVISSES CATO: nũquam diſceſſiſſem: tuum cõſilium, ut Catonis, eſſem ſecutus. 259.

NON audet &c.] Nimirũ ſcribis Attice, ideo Brutum nihil dicere ſuper diſceſſione mea, quia me nõ audeat, hominem id ætatis, monere. qui ſi auderet, me ſcilicet patriam relinquentem reprehenderet. aliud enim te nõ arbitror ſignificare. VEL POTIVS REVERSIONE: qui enim regreditur ante quàm eò perueniat, quò animum intenderat; is nõ redire dicitur, ſed reuerti; redire autem, qui cœptum iter abſoluit. Reuerſione igitur, quia, cum proceſſiſſet, ab auſtro retro uerſus eſt. EFFVDIT ILLA OMNIA, QVAE TACVERAT: dixit me facere præclare qui Romam reuerterem, abiecto diſceſſionis conſilio. PISONEM: in I. Philippica
» 154.: Ex Bruto primum cognoui, quæ Cal. Sextilibus
» in ſenatu fuiſſet L. Piſonis oratio. qui quanquam pa-
» rum erat, à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti
» teſtimonio, quo quid poteſt eſſe grauius? & omnium
» prædicatione, quos poſtea uidi, magnam mihi uidebatur
» gloriam conſecutus. Et in epiſt. Fam. 183. Nec Piſoni,
» qui in Antonium primus inuectus eſt nullo aſſentiẽte;
» nec mihi, qui idem triceſimo poſt die feci; nec P. Ser-
» uilio, qui me eſt cõſecutus, tuto in ſenatum uenire licet.
RELICTIONIS REIP. antiqui libri, religionis: ego tamen, relictionis, probaui, ex correctione Be-

roaldi: non ſolum, quòd parua mutatione ſententia reſtituitur ſanè quàm apta, et cum uerbo præcedenti optime conſentiens: uerum etiam, quòd accuſatione III *in* Verrem, *ubi in uulgatis libris legitur, illam reiectionem, proditionemq́; Conſulis ſui,* Maffæi *manuſcriptus habet, relictioné, proditionemq́;.* QVEREBANtur: *ante quàm diſcederet. non enim loquitur de ijs, qui cum* Bruto *erant: ſed eos intelligit, quibus diſcedens affirmauerat, ſe celeriter eſſe rediturum.* NON PROBABAM: *non perſuadebam.*

259:

ME *exiſtimari ad* Olympia.] *Ideo me homines diſcedere crediderant, quòd in* Græciam *ad ſpectaculũ ludorum* Olympiorum *properarem. hanc igitur uituperationem reuertens effugi.* SED HOC: *hoc tam turbulẽto* Reip. *tempore ſi ad* Olympia *profectus eſſem, ἀναπολόγητον fuiſſet, id eſt nulla prorſus ratione meum factũ defendere potuiſſem.* GRATIAS MIRAS: *elegans figura ſine uerbo: uenuſtius enim ſubintelligitur, ago, quàm legitur. itaque ſuſtuli, approbante* Beſſarionis *libro.* QVI ME: *qui me in* Græciam *nauigantem aduerſus flatu maximo* Regium *retulerit.* SPECIOSAS: *quia reuerteret, quòd intelligeret non eſſe deſperandum de* Rep. *ut expoſuit epiſtolæ initio.* PROVIDE: *prouide, ò* Cicero, *ſi cui quid debes, ut ſit unde tantũdem ſolui poſſit quãtum debetur.* δυσχρηστία: *difficultas uerſuræ faciendæ. quod cùm ita ſit, unde ſolues? 250.* PRAESENS ME IPSE DEFENDEREM: *hæc*

una prouidendi ratio mihi in mentem ueniebat, quòd, ſi Romæ eſſem, ipſe me cōtra meos creditores tueri poſſem, tu mei defendendi aut excuſandi nullum onus ſuſtineres. itaque uideo, mea etiā cauſa, nō Reipublicæ modo, mihi eſſe reuertendum. A BRVTO: datū. HORVM: Bruti & Caſſij, Prætorum. Fam. 169. CENSEBAT: cenſebat Brutus, ut iſtuc uenirem ad Remp. capeſſendam. PISONI: cui in ſenatu in Antonium inuehenti nemo aſſenſus eſt armorum metu. Fam. 183: & Philippica I. 154: REDIIT: quaſi non perſtiterit in ſententia: aut non rediit Antonij metu. SED ABESSE &c. ideo redeo, quia ſenem, cui mors impendet, non decet longe abeſſe à ſepulcro, id eſt à patria, in qua ſolemus ſepulcrum nobis cōſtituere. redeo igitur, ut, quidquid acciderit, in patria moriar. DE BRVTO: à Bruto. PILIAM: uxorē tuam tentari morbo, quem παράλυσιν appellant.

Ex epiſtola VII. pagina 260.

QVINGENOS denarios] Appianus & Dion drachmas uocant. VIDE NOMEN, VIDE AETATEM: turpe nobis eſt ſequi eum, qui & Cæſar appelletur, & adoleſcens ac penè puer ſit. VEL CAPVAE: uide, quàm pueriliter, qui putet uel Capuæ clàm mecum poſſe loqui. non enim poſtulat, ut obſcuro in oppido, aut in aliqua latebra congrediamur, ſed in urbe Capua. ALAVDARVM: Cæſar legionem Alaudarum ab aue nomina

uit, quæ Gallico uocabulo dicitur Alauda. Plinius, Sue-tonius. AD VRBEM PERGERE: *Antonium ab Vrbe Octauianus auertit, quò ille infeſtus cum legione Alaudarum Brunduſio ueniebat. Philippica III. 189: in epiſt. Fam. 198:* LEGIONEM SVB SIGNIS DVCERE: *in omnibus libris, & impreſſis, & manuſcriptis, legionem ſuis ſignis ducere. nos ex obſeruatione latinarum locutionum, quarum genera in uſum noſtrum notare conſueuimus, & hic, & alibi mendum deprehendimus: legiones enim ſub ſignis ducere, & ſub ſignis habere, uſitata figura ueteres dicebant. Lucretius lib. V. 96.*

» *At non multa uirum ſub ſignis millia ducta*
» *Vna dies dabat exitio.*

» *Cicero in epiſt. Fam. 148. Legiones habeo quinque ſub*
» *ſignis. & 166. Legiones ſub ſignis armatas treis. & Li*
» *uius lib. III. Sub ſignis urbẽ intrauere. et lib. VIII.*
» *Sub ſignis alij XV. ordines locabãtur.* ∞∞∞: *tribus millibus. nã mille hac nota CIↃ ueteres ſignificabãt: inde factũ ∞, librarijs antiquæ notæ figurã immutantibus, cum propter celeritatem deſcribendi uno calami ductu perficerent.* TREIS LEGIONES MACEDONICAS: *quarũ duas, Martiam, & Quartam, ad ipſum tranſijſſe, & Appianus tradit libro III. & noſter Philippica III.* CONVITIVM GRANDE FECERVNT: *Antonium centenas drachmas pollicentem milites irriſerunt: Appianus libro III.* SI FIDEM FECERIT: *non enim ſatis Octauiano credebant boni*

uiri, quòd Cæſaris et hæres & filius ex teſtamēto eſſet. ALIQVID TALE: *ut præſens auctoritate & uirtute ſua Rēp. iuuare poſſet, cui nūc in uno Octauio contra Antonium & ſpes & præſidium eſt.* FVGIAM ROMAM: *antiqui libri, Caualcantis, et Beſſarionis,* FVGAM ROMAM. *procul dubio corruptus locus.*

Ex epiſtola VIII. pagina 260:

CVI ego,] Reſcripſi. CONSILIO TVO: *ſcribit, ſe uelle rem agere per ſenatum conſilio meo.* VALEAT: *copijs. quod ſi eſſet, rurſus de Græcia cogitarem: ideóq; à mari non libet diſcedere.* CONSILIVM PVERI: *non probat Varro, quòd exercitum contra M. Antonium Octauius pararit.* BRVTVM: *Decimum: quem Antonius Celtica prouincia nō decedentem, armis expellere parabat.* CENTVRIAT: *centurias conficit ueteranorum.* DINVMERAT: *pecuniam unicuique numerat, quingenos ſcilicet denarios.* 260.

260:

VI. *Arpinum ueni, ad IIII. in Sinueſſanum.*] *Beſſarionis liber ſic;* CII. *ueni ad me in Sinueſſanū: Caualcantis;* VI. *ueni ad me in Sinueſſanum. uulgata lectio perſpicue deprauata. nam ſi epiſtolæ adſcripta dies eſt* VI. *Idus in Sinueſſano: quo modo ſe ad IIII. ueniſſe dicit in Sinueſſanum? præterea non recte,* AR

PINVM VENI: *nondum enim eò peruenerat: quod oſtendunt quæ proxima ſubſequuntur.* ARCANO: *Quinti fratris prædio.* MANEAM NE ARPINI: *quò iter habebat.* LITERAS VI. IDVS MANE, IN SINVESSANO: *Beſſarionis liber ſic:* Literas *Idus mane in ſuaſeno: duabus dictionibus interiecto ſpatio ſeiunctis. dixi iam, in dierum nota mendum eſſe.*

Ex epiſtola IX. pagina 260:

NOSTRVM *opus*] *Puto librum de gloria.* 258. EX QVO ANTE: *Atticus excerpta quædam ex illo libro ſcripſerat in paginis ante librum poſitis.* EXTIMESCEBAM: *Atticus enim, quæ minus probabat in Ciceronis libris, ea notare miniata cera ſolitus erat.* 247:

260:

ITA *eſt, ut ſcribis.*] *Ita accuſandus mihi eſt Antonius, ut Sicam amicum noſtrum cum contumelia ne nominem. erat autem Sicæ mentio quodam loco facienda, quòd eo uſus erat Antonius.* AEGRE ME TENVI: *uix à me ipſo impetraui, ut Sicam nõ notarem: cum orationem in Antonium ſcriberem. Sica autem Ciceronis amicus, & hoſpes.* 257: PERSTRINGAM: *Antonium.* μεταφορικῶς *perſtringere ualet leuiter offendere. Pro Plancio: Granius*
„ *L. Craſſi uoluntatem aſperioribus uerbis ſæpe perſtrin-*
„ *xit impune.* SEPTIMIAE: *uxoris, opinor, Si-*

cæ. παῖδες παίδων : omnis poſteritas: unde apud
» Virgilium, Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.
manaſſe prouerbium uidetur ab Homeri uerſu : καὶ
παῖδες παίδων τοίκε μετόπισθε γένωνται. SINE
VALLO LVÇILIANO: forte, aperte intelli=
gant: quia non ſcripta ſunt obſcure: quo ſe quaſi uallo
ſæpe muniuit Lucilius, poeta maledicus. EVM:
M. Antonium: cui & in II. Philippica per contume=
liam obijcit, ſuſcepiſſe eum liberos ex Q. Fadij liber=
tini hominis filia. quem hic Caium legimus, ibi Quin=
tũ: ut alterutrũ ſit mutandũ. ILLIS TRIVM=
VIRIS: hoc ſine epiſtola Attici non licet nobis diui=
nare. NISI FACETE: ſubaudi, ſcripſiſti de
Triumuiris. 261.

LEGES Sexto,] Meam in Antonium oratio=
nem leges Sexto Peduceo, qui mihi unus mille hominũ
» loco eſt. ut 25: Quid Cato ille noſter, qui mihi unus eſt
» pro centum millibus. magni autem ponderis fuiſſe Sex
tum Peduceum apud Ciceronem, patet 154: 246.
CALENI: cauebis, ne, dum leges meam orationem,
Q. Fuſius Calenus, aut Cn. Matius interueniat. uter=
que enim Antonio amicitia coniunctus. Caleni etiam
orationem pro Antonio bene longam, & liberam ad=
uerſus Ciceronẽ recitat Dion hiſtoriarũ libro XLVI.
Matium uero, quem Caluenam uocat, ut etiam 225:
amicum Antonio fuiſſe, inimicum Bruto & Caſſio,
hoc eſt libertatis & Reip. patronis, docet ipſius epiſtola
in Fam. 181. EPISTOLA LONGISSI=
MA QVAE QVE OPTIMA: idem de De=

moſthenis orationibus ſolitũ dicere, tradit Plutarchus.

261.

QVO Rubriana] *Ita nunc corrigam, quæ à te ſunt in meo libro animaduerſa, ut antea correxi quæ de Rubrio ſcripſeram, non ut quæ de Scipione. Attico enim iam antea monenti ut de Rubrio ſcripta emendaret, Cicero paruerat: de Scipione, non item.* ET DE LAVDIBVS DOLABELLAE: *& te ſuadente partem tollam earum laudum, quibus Dolabellam ornaueram.* EVM CONTRA CIVES: *mihi, præter obſcuritatem ſententiæ, etiam antiqui libri, Caualcantis & Beſſarionis, ſuſpicionem afferunt de mendo: in utroque enim ſcriptum animaduerto,* EVM PER CONTRA CIVES. *placet, quod alijs,* EVM TER CONTRA CIVES: *hoc ſenſu: Videor Dolabellam in Philippica II. laudare: ſed bella ἀρωνάα eſt: nam re uera uitupero: ſiquidem eũ ter in acie ſtatuo contra ciues, cũ dico interfuiſſe omnibus bellis ciuilibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. Philippica II. 174:* INDIGNIVS ESSE: *de Antonio loquitur: quem uult indignum uita uideri, ſic inquam indignum, quàm quod maxime.*

261.

A πεπλογραφίαν Varronis] *Varro clarorum uirorum nomina unum in librum congeſſerat, eumq; inſcripſerat, πεπλογραφίαν: quòd Athenienſes (auctores ſunt Euripides in Hecuba, Harpocration, alij) in peplo eos, qui aliquid fortiter geſſiſſent, expingere cõſueuerant. & Porphyrius ab Ariſtotele ſcriptum com*

mentarium tradit, pepli nomine inſcriptum; quo com-mentario & nauium, quæ ad Troiam profectæ eſſent, numerum, & ducum genealogias perſequebatur. ἡρακλείδιον : *alud Varronis opus.* ἡρακλείδιον *autem appellat, uel quia de Rep. (Heraclides enim Ponticus de Rep. ſcripſerat, ut eſt 210:330.) uel quòd egregie ſcri-ptum, ut quaſi Heraclidis opus uideri poſſet.* O' TI-TE: *librum de ſenectute: cuius initium eſt, O' Tite, ſiquid ego &c. uide 255.* ταξιάρχης: *princeps gla-diatoriæ turmæ. nominat eoſdem ſecunda in Antoniũ,*
" *his uerbis: Cum duos ſecum Anagninos haberet, Muſtel*
" *lam, & Laconem: quorum alter gladiatorum eſt prin*
" *ceps, alter poculorum. Reſpondet Attico, nomina Ana-gninorum, quos ſecum Antonius haberet, ſcire cupiẽti.*

261.

ABSOLVI *duobus:*] *Quatenus de officio Pa-nætius ſcripſit (ſcripſit autem tribus libris) ego duobus abſolui. in tertio deinde libro quæſtionem illam expli-cauit, qui diſcerni poſſet officium, cum id, quod ſpeciem haberet honeſti, pugnaret cũ eo, quod utile uideretur: quod Panætius cum promiſiſſet ſe eſſe dicturum, non perſoluerat. Ante,* ABSOLVIT, *legebatur; itáq; eſt in antiquis quoque libris: nõ tamen,* ABSOLVI, *ſententiam poſtulante.* QVALIS CAVSA REGVLI: *M. Attilio Regulo utile fuit Romæ ma-nere, honeſtum ad Carthaginienſes redire, ſicuti diſce-dens iuramento promiſerat. hoc exemplum pleniſſime in III de Officijs, 71:* POSIDONIVS: *Panætij diſcipulus, Rhodius philoſophus, è Stoica diſci-*

plina. DILVCIDE: *ſcripſiſti.*

261:

ITERVM *Rép. ſeruarem*] *Seruauerat enim antea, cum Catilinæ coniurationé in ſuo Conſulatu oppreſſit.* ἀιδεσθῆν: *ſignificat, neque ſe ſuſcipere quod Octauius uellet, periculi metu: neque abnuere, propter pudorem: quemadmodum ij, quos è Græcorum exercitu Hector in certamen prouocauerat.* 89. CALENDIS IAN. *quo die nouis Conſulibus magiſtratum ineuntibus de Rep. referetur.* ERIT: *Octauius. Nam ut ſenatus Cal. Ian. tuto haberi, ſententiæq́; de ſumma Rep. libere dici poſſent, de præſidio prius erat uidendũ. qua de re Tribunos pl. uerba feciſſe, patet in extrema III. Philippica.* STIPVLATIONES: *eos, qui ſtipulatione ſe daturos eſſe pecuniam ſpondent. uult enim, opinor, è ſuis prædijs aliquod ab Attico uendi.* CATINAM *&c. Catinenſium ſuffragijs, item Tauromeniorum, & Syracuſanorum, aſſequi neſcio quid in Sicilia Valerius interpres cupiebat.* 6: GRATIOSORVM: *in ſuffragijs.* NOSTRI'QVE FAMILIARES: *à Quæſtura ſua Sicilienſi.* PVBLICE: *ad Catinenſes, Tauromenienſes, Syracuſanos.* AVT MIHI NOMINA MITTERET: *quaſi dicat: Si uti nollet eis literis, mitteret mihi nomina gratioſorum.* BALBVS AD ME: *ſcripſerat.*

262.

ME'QVE *Torquati*] *Vt in noſtro libro, item eſt in duobus manuſcriptis, Caualcantis & Beſſarionis.*

Placeret : Me de Torquati negotiolo ſciturum puto. uel,ut alij emendarunt : Deq́; Torquati negotiolo ſciturũ puto. QVAM VALDE EVM AMARET: Quintum, filium ſuum.

Ex epiſtola X. pagina 262.

MVGINARIS,] Nihil explicans differs. CEPI CONSILIVM DOMESTI= »
CVM : hoc conſilium cepi, ut Romam uenirem. »
INTERCLVDERER : aduentu Antonij ad »
Vrbem. POTEST: ad rationem cõiecturæ ſuæ. »
ut ego,inquit,opinor, Antonius ad Vrbem iam aduen= »
tat. TECVM POTIVS: ſubintellige, Romæ ſim. NEGOTIA SALSA : facete ſcripſiſti de ἡρακλειδείῳ Varronis:meq́; ea pars literarum tuarũ ita delectauit, ut nihil unquam magis 260:

Ex epiſtola X I. pagina 262.

δολιχὸν πλόον] Reſflexit ad Homeri uerſum,quẽ infra paulo poſt recitabimus: Dicit autem, δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα,quia rurſus nauigare in Græciam cõ=
» gitabat, ſi armis ualeret Antonius : ideoq́; 260:Ve=
» reor,ne ualeat Antonius;nec à mari diſcedere libet. ἀπροσδιόνυσον: abſurdum, alienum à re. CONSILIVM PETIERAM: quid mihi eſſet agẽdum,manendum ne Arpini, an propius accedendum, an ueniendum Romam. 260:

262:

Παρ᾽ ἠνεμόεντα] *Neſtoris uerba ſunt* Odyſſeæ *li=bro* III. *Telemacho narrantis reditum* Græcorum *à* Troia. *Scripſerat autem* Atticus,*qua uia* Cicero *profi=ciſci* Romam *tuto poſſet: ualde enim* Antonium *time=bat,ut ſignificat ipſe* 260: *& eam rationem itineris ab* Attico *deſcriptam* , Homericis *uerbis* Cicero *exponit* . *poetæ uerſus ex* Odyſſeæ *tertio ſubijciemus*.

» ὀψὲ δὲ δὴ μετὰ νῶϊ κίε ξανθὸς μενέλαος :
» ἐν λέσβῳ δ᾽ ἔκιχε δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντας
» ἢ καθύπερθε χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης
» νήσου ἐπὶ ψυρίης αὐτὴν ἐπ᾽ ἀριστέρ᾽ ἔχοντες ,
» ἢ ὑπένερθε χίοιο παρ᾽ ἠνεμόεντα μίμαντα.

quòd autem Cicero *&* Mimanta,*&* Pſyriam *in hunc locum tranſtulit,non ea ipſa intelligit loca, (non enim* Atticus *ad eam nauigationem hortabatur , ſed ut* An=tonium *uitaret ad* Vrbem *uenientem)ſed quaſi per io=cum uſurpauit* Homeri *uerba, non diſſimili ſententia*. APPIAM: *uiam.* DIMITTEREM: *lite=ras . qua de cauſa, non ſcribit , ſed reijcit* Atticum *ad* Tironis *ſermonem*.

262:

PARES] *Si pares copijs ſunt* Antonius *&* Octauius , Romæ *tibi cenſeo manendũ : ipſi enim in=ter ſe aliquandiu pugnabunt; intereáq; periculi exper=tes erimus . ſin ſuperior alteruter eſt , diſcedendum . utercunque enim ualeat , latius periculum manabit,et primo ad nos (ſe ipſum, & alios intelligit, qui* Remp. *fortiter defenderant) deinde ad omnes communiter* ,

ideoq; etiam ad te, quamuis Reip. administratione ſemper abſtinueris. S I N : *hic particula* Sin *ualet ſin aliter: ut illud apud iocoſum laudatorem obſcœni dei:*

» *Donec proterua nil mei manu carpes;*
» *Licebit, ipſa ſis pudicior Veſta.*
» *Sin: hæc mei te uentris arma laxabunt.*

Ex *epiſtola* X I I. *pagina* 263.

I N Telluris,] *Templo. quo in loco decretum eſt, ut quæ Cæſar ſtatuiſſet, decreuiſſet, egiſſet, rata manerent.* P O S T R I D I E : *dixit ſe Romæ fore poſtridie q̃ Puteolis diſceſſiſſet.* V T P E D E T E N T I M : *ut in conſilio capiendo ne properem. Et hoc monebat Atticus, quia Cicero iam illud iterum rogauerat, quid ſibi eſſet agendum, manendum Arpini, an propius accedendum, an eũdum Romam.* 260:262: A L I T E R C O G I T A B A M : *nolebam diutius animi pendere, ſuſpenſus in deliberãdo: ſed parebo tibi, qui me mones, ut pedetentim.* N E C M E P H I L I P P V S : *monuerat Ciceronẽ Atticus, ut Philippũ & Marcellum imitaretur, nihil propere agentes. habebat autem L. Philippus in matrimonio Acciam Octaiani matrem, C. Marcellus Acciæ filiam Octauiani ſororem. Oratione III. in Antonium.* A L I A E N I M &c. *licet illis quieſcere: aut, ſi non licet, licere tamen uidetur. non enim ab illis eadem expectantur, quæ à nobis, qui tantas res pro Republica geſſimus.* E T S I N O N E S T : *quaſi dicat: reuera omniũ*

ciuium

ciuium eadem ratio eſt, (Remp. enim tueri æque omnes debent) ſed diuerſa tamen uidetur eſſe, cum aliud à me poſtuletur pro ante acta uita, aliud à Philippo *&* Marcello. *ita quieſcere illis licet, mihi nõ licet.* SED IN ISTO IVVENE: *dolet, quòd ſibi* Remp. *defendere cupienti non ſatis præſidij ſit contra* Antonium *in* Octauiano *admodum adoleſcente.* NE ID MELIVS SIT: *quàm eſſe, ubi nunc ſum, in* Arpinati. AN HOC: *an potius ſuades, ut in* Tuſculanum *prius ne ueniam, quàm* Antonius *in* Vrbem. QVOD GRAECI καθῆκον: *pertinet hoc ad inſcriptionem librorum de officijs.* 259.

263.

MALE *narras*] *Quòd mortuus ſit* Nepotis *filius. ſic* 239. *O' factum male de* Alexione. *Bene narras, & male narras, eleganter dicimus; illud, cum iucundam rem audimus; hoc, cum moleſtam. exempla maxime apud comicos.* NON INGRATVM: *eius enim cauſam* Cicero *defenderat: ut in epiſtola ad* Marium, *Dirupi penè me in iudicio* Galli Caninij. NIHIL EST, QVOD HORTERE: *ut mittat, quæ ab illo petieram,* τὰ κεφάλαια, *ex* Poſidonij *libro excerpta.* 258: QVINTVS TVI PATRIS NEPOS: *hoc dicit:* Quintus *ſororis tuæ filius ſcribit ad* Marcum *filium meum.* Et *utitur, ut interdum ſolet, circuitione.*

263:

EX *Nonis ijs, quibus nos magna geſſimus,*] Ex Nonis *Decembribus: quo die* Lentulum, Cethegum,

alioſq; ex coniuratione Catilinaria, lictori tradidit ne=candos. Ex Nonis *igitur Decembribus, ubi* Tribunatũ *plebis inierit* Quintus. *inibant enim eo die magiſtratũ* Tribuni *plebis, ut aperte oſtendit* Pedianus, *locum expo nens in ſecunda* Verrina. AEDEM OPIS EXPLICATVRVM: *rationem exacturum ab* Antonio *eius pecuniæ, quã ex æde* Opis *abſtulit, à* Cæ=*ſare depoſitam. uide in* Philippica II. 178. SEX=TI IVDICIVM: *quid indicet* Sextus Peduceus

" *de oratione mea in* Antonium. 261. Tu *uero, inquit, le*

" *ges* Sexto, *eiuſq; iudicium mihi perſcribes.*

Ex *epiſtola* XIII. *pagina* 263:

ALEXIM *uideor agnoſcere.*] Alexidis *manũ in tuis epiſtolis agnoſco. erat autẽ* Attici *amanuẽſis.* 100. SI ME NON IMPROBISSIME *&c. qui cum mihi pecuniam deberet, & de ſolutione aſſe ueranter quotidie promitteret; diu uarijs excuſationi=bus ludificans, ad extremum, ne nũmo quidem perſolu=to, in* Syriam *profectus eſt.* 246: REMISSIOR ESSEM.: *in exigenda pecunia.* EMPTVS:

" *ab* Antonio. *uide illud,* Cum *ſe magno ære alieno* Fa=

" *berij manu liberarit,* 235: EVERTERIT: *qui aduerſante ſenatu legem pertulerit de eripienda* Caſſio Syria *prouincia.* Appianus *libro* III. CVM DIES VENERIT: *exigendæ pecuniæ.* VE=LIM EIVSMODI SIT: *uelim ita fortuna ferat, ut, cum exigendæ pecuniæ dies erit, tum ego* Ro=*mæ eſſe tuto poſſim.* SPONSORES AP=

PELLARE &c. ſi ego eos,qui pro Dolabella ſpopõderunt,appellẽ, pudenter nimiũ faciã; cũ à Dolabella improbiſſime tractatus,inuadere potius in ipſius bona, quàm ſponſores debeam appellare. POSSVMVS ENIM &c. poſſumus ita rem agere.introducemus procuratorem,qui ſponſores appellet. illi iudicio nõ diſceptabunt, ſed nos ad Dolabellæ bona reijciẽt. ita & ipſi liberabuntur, & nos tum demum honeſte ius noſtrum perſequentes, è Dolabellæ re eam partem capiemus,quæ,facta æſtimatione,debitæ pecuniæ reſpondeat. LITEM CONTESTABVNTVR: rẽ in iudiciũ adducent. ILLI: Dolabellæ. QVOD SATISDATO DEBEAT: quod ſi ipſe non ſoluet, ſoluere ſponſores cogentur. NOSTRAE GRAVITATIS: arbitror eſſe noſtræ grauitatis, ius noſtrum ita perſequi, ut ne cum ſumma Dolabellæ ignominia. certe enim ſumma eſſet ignominia, ſi non appellatis ſponſoribus,abſentis bona auctioni ſubiecta ſtatim uenderemus. primo igitur per procuratorem ſponſores appellemus: deinde ius noſtrum perſequamur: quod tum quidem cum illius aliquanto minore fiet ignominia. ET NON DVBITO: & Caualcantis & Beſſarionis duo perantiqua exemplaria negatiuam tollunt, quam tamen retinet ſententia. itaque uel, ET NON DVBITO, ut eſt in uulgatis libris; uel,HAVD DVBITO, legendũ crediderim; ut, quàm minime poſſumus, à uetere ſcriptura diſcedamus: eſt enim in duobus illis,ET DVBITO.

264.

ISTE *puer*] *Octauianus.* QVAE CONCIO? *in ea concione Octauianus geſta patris Iulij in memoriam populo redegit: Antonium accuſauit: milites, qui ſe ducem ſecuti eſſent, laudibus ornauit; ſeq́; unà cum ijs ita animatum eſſe dixit, ut obſequi ad omnia, & inſeruire patriæ uellet. hæc autem in templo Caſtoris, & Pollucis, cum ei Tiberius Canutius Antonio infenſus concionem aduocaſſet.* Dion *libro* XLV. *Appianus* III. ITA SIBI PARENTIS HONORES CONSEQVI LICEAT: *ut patriæ defenſionem ſuſceperit.* ET SIMVL DEXTRAM INTENDIT AD STATVAM: *per parentem iurauit, manu ſtatuæ illius impoſita.* μηδὲ σωθείην: *ne ſim ſaluus, ſi quis unquam tam egregie concionatus eſt.*

264.

CASCAE *noſtri Tribunatum:*] *Vix enim puto fore, ut Octauianus Caſcam, parentis ſui percuſſorem, gerere Tribunatum patiatur.* Hoc & M. Anto*nius in epiſtola, quam recitat* Cicero Philippica XIII. *Octauiano & Hircio Panſæq́; Conſulibus exprobrat:*
„ *In Syriam, inquit, Caſſium miſiſtis: Caſcam Tribuna-*
„ *tum gerere paſſi eſtis.* VETERANORVM: *qui Octauianũ ſequebãtur.* 260. ANTE IAN. *quo die ſenatu à nouis Conſulibus coacto, ſuam ueteranorumq́; cauſam magnopere cupiebat Octauianus cõmẽdari. id quod poſtea factum, declarat* Philippica V. 203. NIHIL OPVS EST: *nam ante Cal.*

Ian. quo die magiſtratum noui Conſules erant inituri, ſenatuſconſultum fieri pro Octauiano nullũ poterat, Conſule Antonio eius inimico. ANTE IDVS DEC. *uidebimus, num Caſcam, unum ex tyrannocto nis, Tribunatũ plebis gerere patiatur. quod cum paſſus eſſet, exprobrauit, ut iã oſtẽdimus, Antonius in epiſtola.* IN CASCA: *in Caſcæ Tribunatu uoluntatem Octauiani ante Idus Dec. perſpiciemus.* A' SEXTO: *Peduceo: cuius expectabat iudicium de oratione ſua in Antonium.* 261. 263:

264:

CVM *enim tanta reliqua ſint,*] *Cum ſupra id, quod debemus, tantum habeamus in nominibus. ſed reliquorum nomine quid ſignificetur, planius* 248. *ad illud: Cum ex reliquis abundare debeam. &* 254: *Cũ reliqua ſatis apta ſint ad ſoluendum.* NE TERENTIAE QVIDEM: *cui ſatisfieri quamprimum uolebam. cum enim multis deberet, in primis ta*
» *men Terentiæ numeratum cupiebat. &* 258. *Teren*
» *tiæ uero, inquit, quid ego dicam? etiam ante diem, ſi*
» *potes.* HS XXII: *quæ Montanus, qui Ciceroni filio comes Athenas erat profectus, Plãco debebat.* 204. VTI DE SVO: *ut* HS *illa* XXII *ſoluerentur de ſuo, detracta uidelicet de ea ſumma, quam illi in annuum ſumptum præſtituimus.* LIBERALISSIME: *de meo, inquit, me eſſe ſoluturum promiſeram, non de penſione Ciceronis, ut ipſe petierat.* NON MODO: *non modo non hoc Eros fecit, quod ei mandaueram.* AVRELIVS: *qui Mõ*

tani abſentis nomine Romæ *ſoluit.* COCCEII RESPONSVM: *Cocceius, unus ex procuratoribus* Dolabellæ *in* Syriam *profecti,* Attico *pecuniam* Ciceronis *nomine petenti ita reſponderat, ut ſperandum non uideretur.* IN IPSAM FLAMMAM: *publicarum contentionum.* PRIVATIM: *ære alieno oppreſſum.* PVBLICE: *reipublicæ cauſa.* PERTVRBATO ANIMO: *perturbatus animo cum eſſem, cæteris de rebus, quas ad me ſuauiſſime ſcripſiſti, reſcribere, ut conſueueram, non potui.* VT ME EXPEDIAM: *ære uidelicet alieno.* QVI MINVS: *cur ego iſtic æque tuto eſſe non poſſim, atque eſt* Marcellus? Hic *autem, ut ſupra diximus,* Octauiani *ſororem habebat in matrimonio.* NON ID AGITVR: *non de hoc laboro, ſed de ære alieno, ut uides.*

Ex *epiſtola* XIIII. *pagina* 265.

OCCVPATIONE *iſta*] De *re* Buthrotia.

Ex *epiſtola* XV. *pagina* 265.

L. PLANCO Præt. Des.] Vel *tollenda prænominis nota, uel legendum* CN. PLANCO: *qui fuit* Lucij *frater, & hoc anno* Prætor *erat deſignatus: inſequenti enim* Præturam *geſſiſſe, planum ſit ex epiſtola* Lucij Planci *ad Ciceronem, in epiſtola* Fam. 153: *nam* Lucius *ipſe cum* D. Bruto *à* Cæſare Conſul *fuerat*

deſignatus poſt Hircium & Panſam, anno uidelicet, qui eſt proximum ſubſecutus.

265.

PROSCRIPTVM] A' *Cæſare, quòd Buthrotij pecuniam imperatá non ſoluerent.* LIBELLVM COMPOSVIT: *quo libello petebat à Cæſare, ut agrum Buthrotium liberarent: Buthrotios enim, quod reliquum pecuniæ deberent, intra certam dié ſoluturos.* PECVNIAM RELIQVAM: *nam imperatæ pecuniæ partem iam antea ſoluerant: reliquæ ſolutionem cum differrent, Cæſar eorum agrũ proſcripſerat.* DECRETVM: *quo Cæſar Buthrotium agrum liberabat.* EI NEGOTIO: *agro Buthrotio diuidẽdo* PRAESENTIVM: *qui diuiſionem agri Buthrotij præſentes petebant.*

265:

CVM *mare tranſiſſent,*] *Buthrotũ enim proficiſcentibus mare tranſeundum erat. uide 253. de agripetis eiectis.* CAVSAS CONSVLES COGNOSCERE: *poſt interitum Cæſaris, factum eſt S.C. in æde Telluris, ut, quæ Cæſar ſtatuiſſet, decreuiſſet, egiſſet, rata eſſent; earumq́; rerum cognitio Conſulibus data.* 266: PROBAVERVNT CAVSAS: *mallem,* CAVSAM: *ut ſubaudiatur, Buthrotiam.* AD TE LITERAS: *ut ijs, qui tecum mare tranſiſſent, in agrum Buthrotium ne diuideres.* ET LEX: *quia præter ſenatuſconſultum, etiam lege negotium Conſulibus eſt datum, ut de actis Cæſaris cognoſcerét.* 266: CONSVLVM DE

CRETVM: *quod enim Cæſar in cauſa Buthrotia nobis poſtulantibus decreuerat, id poſtea Conſules Dolabella & Antonius decreto probauerunt.* RES SOLVM FAMILIARIS: *nũmos enim Cæſari numerauerat de ſuo pro agri Buthrotij liberatione. quod niſi conſequeretur, eos nummos à Buthrotijs exigere non potuiſſet.*

Ex epiſtola XVII. pagina 266.

VT *ſupplex ad te uenirem:*] *Iocatur in Capitonem, haud magnæ auctoritatis hominem: cum dicat, nunquam ſe futurum putaſſe, ut illius opera ual de egeret. Et eſt C. Atteius Capito, de quo 62:218. item in epiſtola Fam. 216: & Plutarchus in Antonio.*

266:

AGRARII] *Qui mare trãſibant, ut ſibi ager diuideretur.* PLANCVM DEDERVNT: *haud aliter ſcriptum eſt in antiquis libris: me tamen in hanc opinionem ratio ipſa perducit, ut legendum credã,* LITERAS AD PLANCVM DE-
" DERVNT. *uideo enim ita ſcriptum 265: Con-
" ſules probauerunt cauſas ſine ulla dubitatione, ſeq; ad
" te literas daturos eſſe duxerunt.*

267.

QVORVM INTEREST,] *Ad quos ex Cæſaris actis uel utilitas, uel honor peruenit.* OTII CAVSA: *magna enim oriretur omnium*

rerum

rerum perturbatio, ſi ea, quæ Cæſar egit, in dubium ue nirent.

Ex epiſtola XIX. *pagina* 267.

CVM *tota poteſtas eius rei tua ſit,*] *Quòd ei ne gotio Cæſar eum præfecerat.* 265.

Ex epiſtola ultima, pagina 267:

OFFICII *tui,*] *Ex ipſa ſententia perſpicuũ fit,* OFFICII SVI, *legendum. ueteres tamen li bri,* TVI.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN.

Omnes quaterniones,præter * NNN *ternionem.*

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. XLVII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA. VITTORIO EMANUELE

ALDI FILII